G R I G O R E G A F E N C U

J U R N A L

Vol.VI

ianuarie 1956 - ianuarie 1957

BCU Cluj / Central University Library Cluj

STRICT SECRET

Exemplar Nr.....12..

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUVINT DE INCHEIERE

Cu al şaselea volum, "Jurnalul" se termină în ultima zi de viaţă a lui Grigore Gafencu (29 ianuarie 1957).

Drumul parcurs, din 1941 pînă în 1957, prezintă pentru istoricii de mîine aspecte ale evoluţiei situaţiei internaţionale după cel de al doilea război mondial. Un tratat general de pace încă nu s-a încheiat. Lumea este despărţită prin oceane, frontiere şi ideologii. Politica spaimei unui război atomic sporeşte înarmările şi împiedică instaurarea unui adevărat climat de pace. Organizaţia Naţiunilor Unite al cărei scop firesc ar fi acela de a tempera problemele politice, pentru a le rezolva în spiritul legii morale, a devenit "Turnul Babel", cum scrie memorialistul, intimidată de marile puteri, ca şi vechea Societate a Naţiunilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In aceste condiţii, cunoaşterea adevărului obiectiv devine problematică, chiar şi pentru cei mai probi observatori ai vieţii internaţionale.

Dacă primul război mondial a proclamat autodeterminarea popoarelor, prăbuşirea Bastiliilor, începută de Revoluţia Franceză, al doilea război mondial trebuia, în mod logic, să continue emanciparea tuturor ţărilor înrobite şi exploatate, înlăturarea formelor de feudalitate întîrziată şi trecerea la un socialism luminat, umanitar, încrezător în justiţie. Occidentul însă a gîndit mărunt: Să scăpăm de Hitler şi atît!

Inlăturarea rămăşiţelor feudale s-a dovedit anevoioasă. Cuceririle ştiinţei contemporane fac, din acest secol glorios, o epocă de umilitoare incertitudine. Natura umană nu pare a fi ajuns la nivelul propriilor ei creaţii. Opera de dreptate socială este zădărnicită. In antichitate, cînd un proprie-

tar de sclavi voia să emancipeze un sclav, îl vindea fictiv unui prieten, iar acesta îl declara liber. Fiul se bucura, din clipa aceea, de liberul exerciţiu al drepturilor sale. S-a procedat, oare, în ordinea internaţională modernă, cu această antică onestitate? Neocolonialismul şi imperialismul grevează şi confiscă libertatea cedată emancipatului.

Astfel, timpul ce s-a scurs după război, n-a putut fi o perioadă de pace reală, ci de război juridic. Ordinea socială s-a consolidat şi a progresat numai sub flamura socialismului, unde societatea umană posedă tot ce a creat, chiar şi pe proprietar! In Occident, egoismul antisocial a frînat progresul intern al statelor, cît şi colaborarea cu restul lumii.

Gr. Gafencu descrie războaiele "locale", din Asia şi din Africa, dar se menţine pe poziţia unui conservator, cu toate că, în mod obiectiv el constată acolo existenţa unui ideal social mai just şi o demnitate naţională mai respectată decît în Europa.

In unele pagini ale "Jurnalului", demonul progresului se luptă cu acela al conservatorismului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Trăind într-o cvasi-izolare, de exilat, autorul a fost uneori lipsit de documentarea necesară. Sincer şi de bunăcredinţă, chiar şi în erorile sale, Gr. Gafencu nu-şi arogă autoritatea unui arbitru şi e conştient că atît poate face: o depoziţie de martor. In momentul cînd a murit, într-adevăr terminase ce avusese de spus.

Cu privire la cronica sa atît de amplă şi de laborioasă, se observă că Gr.Gafencu a rămas sub influenţa mediului înconjurător: cunoaşte multe personalităţi individuale, dar ignoră noua personalitate, de tip democratic, recent apărută: personalitatea colectivă, policefală, lumea muncitoare din uzine şi de pe ogoare. Din Elveţia, din America, din Franţa, el n-are cum să cunoască noua forţă care transformă lumea. In consecinţă, din problematica lui, lipseşte un termen algebric, iar această lacună influenţează defavorabil cumpăna faptelor şi ideilor. Ca tot ce este uman, istoria este şi ea criticată. Viaţa popoarelor, ca şi forma volumelor geometrice, nu poate fi descrisă dintr-un punct fix, ca atunci cînd ar fi vorba de suprafeţele geometriei plane. Istoricul nu se poate încrede exclusiv în relatările ziarelor. In fine, vechiul arsenal filozofic nu mai este

suficient pentru a judeca unele fenomene de creştere, deci implicit de gîndire nouă.

Gr. Gafencu îşi dă seama de aceste neajunsuri şi în consecinţă, el repudiază, cu un milostiv dispreţ, toţi polipii şi toţi lichenii care au supravieţuit structurilor de acum un sfert de veac, încoronate sau neîncoronate, debil-mintale sau corupt-dezvoltate. Tardiv, dar sincer, îşi face şi el, mica lui revoluţie sufletească, recunoscînd că odinioară el a fost progresist, iar astăzi, în faţa noilor generaţii, apare ca un "conservator". Respinge ambiţiile traficanţilor de toate vîrstele şi afirmă că lupta dusă de el şi de alţii ca el, nu trebuie să aştepte nici medalii, nici recompense. Sarcina construcţiei viitorului revine tineretului. Gafencu are o justă intuiţie şi o raţională deducţie: Revoluţia din România a avut temeiuri adînci: - Iată halul de corupţie al fruntaşilor exilului!... Iată lîngă cine am luptat!... Iată lipsa lor de ideal! "Un exilat patriot trebuie să fie gata de a da socoteală patriei sale, de tot ce-a făptuit el în străinătate".

In foile "Jurnalului", se aud, ca un oftat amar, strigătele victimelor, pe valea pierzării omului onest, ajuns în captivitatea jefuitorilor de la un incendiu. Milă şi dispreţ pentru Mihai, pentru Nicolae, pentru Elisabeta (şi le relatează faptele).

Cu toate că "Jurnalul" abundă în diatribe împotriva ideilor ce vin de la răsărit, fondul criticii sale se referă la fenomenalul egoism al Occidentului. El deplînge despotismul plat al puterii banului, lipsa unei concepţii europene şi americane cu privire la propriile lor interese; pericolul unei Europe divizate, care totuşi trebuie să se măsoare cu forţele unite ale Orientului; starea de nepregătire europeană, în perspectiva marilor probleme de la orizont; lipsa solidarităţii internaţionale, pentru o cooperare rodnică; inexistenţa Europei, în faţa Asiei care se afirmă prin forţa ideilor ei, prin capacitatea ei de sacrificiu, prin idealismul ei în stare de marş; mentalitatea Occidentului european, organizat ca o caravană într-o Sahară ce-i va sîngera egoismul şi auto-satisfacţia; greşelile europene, din trecut şi din prezent, faţă de Africa; retorismul sterp al soluţiilor neviabile şi provizorii; ignorarea problemei Mediteranei, după criza Suezului şi după lupta de emancipa-

re a lumii arabe. Apele Mediteranei sînt mai ductile decît uscatul şi astfel, miopia occidentală se va trezi din somnolenţa şi din afacerismul ei, în Atlantic. Nu este vorba de a şti dacă va fi mai bine, sau mai rău; important este de a constata că Occidentul, în gîndirea contemporană, reprezintă indolenţa cea mai neprevăzătoare.

Acestea sînt, în linii mari, tezele "Jurnalului".

La originea atîtor anomalii se află, după opinia lui Gr. Gafencu, inexistenţa politică a Europei. Continentul acesta, răsfăţat odinioară cu plocoane coloniale, a pierdut capacitatea de a mai suferi pentru o idee şi din cauza asta, va suferi pentru toate, fără nici un folos. Pentru mulţi europeni, nici ideile Revoluţiei Franceze n-au fost asimilate. Revoluţia Franceză n-a fost nici Mirabeau, nici Robespierre, nici Napoleon; Revoluţia a fost poporul. Evenimentul cel mai de seamă al Revoluţiei n-a fost detronarea şi decapitarea unui rege, ci suirea pe tronul Franţei a unui om din popor. Dacă acest lucru simplu de înţeles, ar lumina interpretarea celui de al doilea război mondial, Occidentul ar privi cu linişte reformele de la răsărit, unde popoarele se conduc prin ele însele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Chiar din expunerile emigranţilor din Ungaria, în anul 1956, rezultă cu claritate că ungurii nu voiesc să se întoarcă la vechiul regim: ideea socialistă este definitiv cîştigată. Toate asociaţiile între state, ca şi acelea dintre indivizi, au ca scop colaborarea paşnică, prosperitatea şi defensiva lor; mai mult: ele doresc ca spiritul asociativ, specific socialismului, să tindă neabătut spre corectarea inegalităţilor din natură şi deci spre echilibrarea condiţiilor de reciprocă înţelegere. Calmul forţat nu însemnează pace. O.N.U. trebuie să devină forţa de apărare a fiecărui stat membru. Suveranitatea popoarelor este forma recunoaşterii onoarei fiecărui stat. Starea de război sfidează voinţa de pace a popoarelor. Omul a ieşit din animalitate, în vederea păcii, tocmai fiindcă regula vieţii primitive era războiul.

De un interes deosebit sînt paginile în care Gr.Gafencu se ocupă de revendicările emigranţilor unguri, după 1956. Occidentul se aştepta ca aceşti insurgenţi să se adauge la tendinţele occidentale. Cu stupoare, a aflat că lumea răsăriteană e conştientă de binefacerile socialismului. Ungaria nu se vrea

"burgheză", ci doreşte să se menţină la o echi-distanţă între răsărit şi apus. Atunci, pentru ce s-au produs tulburările ungureşti din 1956? Gafencu se referă la mărturiile emigranţilor şi conclude că aceste tulburări n-au avut un caracter anti-comunist, ci au exprimat nevoia de independenţă a ungurilor, aşa cum odinioară biserica orientală şi cea anglicană nu s-au ridicat împotriva doctrinei creştine, ci împotriva abuzurilor tutelei Vaticanului. Popoarele care au cunoscut socialismul doresc să rămînă socialiste, cu o condiţie: să li se respecte libera lor adeziune la socialism şi specificul geografic şi istoric al locului lor. Socialismul emigranţilor unguri "nu este ceva care să le înlesnească stabilirea în ţările occidentale", subliniază Gr. Gafencu. Prin mijloace deosebite, atît Tito (Iugoslavia), cît şi Gomulka (Polonia) s-au pronunţat în favoarea unui socialism emancipat. Occidentul n-a repurtat nici o victorie, în ţările de la răsărit şi nu poate obţine acolo nici o izbîndă, fiindcă socialismul şi-a demonstrat superioritatea.Revoluţiile din aceste ţări nu se pot încheia printr-o "restauraţie". Istoria nu se întoarce înapoi, aşa cum îşi imaginează repetenţii istoriei. Se urmăreşte un socialism îmbunătăţit şi nicidecum o întoarcere la vicisitudinile feudalităţii, imperialismului, colonialismului etc . Acestea au fost definitiv clasate în muzeul trecutului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce face Occidentul, faţă de adîncile reforme socialiste? "Li se respectă aspiraţiile şi li se pun coroane pe morminte, dar, în viaţă, nu li se dă nici un sprijin, nici lor, nici ideii de libertate", notează Gr. Gafencu. "Vă puteţi bizui pe noi"!, declară J.F. Dulles. "Ah, da! Ne putem bizui!..."

In locul unei concepţii progresiste asupra istoriei, s-au răspîndit în Occident teoriile lui Pirenne şi Carr, cu privire la rolul civilizator al litoralului european, mărginite şi injuste. Se pare că unii occidentali au uitat că Occidentul a progresat şi datorită eroismului ţărilor răsăritene. Gr.Gafencu este un consecvent apărător al micilor popoare, care au adus civilizaţiei contribuţii comparabile cu ale celor mari. El a subliniat, de asemenea, rolul neutralizator de conflicte, ieri ca şi azi, jucat de ţările fără litoral.

Sporadic, dar semnificativ, autorul "Jurnalului" consemnează că forţa n-ar trebui să mai impună obligaţii celor

mici. Forţa fără drept şi dreptul fără forţă, în secolul nostru, încurcă problemele internaţionale, chiar şi la Organizaţia Naţiunilor Unite. Este adevărat că, de-a lungul mileniilor de istorie, forţa şi dreptul n-au fost chiar un model de conjugalitate paşnică. Mariajul acestor două noţiuni ar merita să fie normalizat, fiindcă despărţirea lor ar fi catastrofală:forţa, lăsată de capul ei, duce la anarhie, la lupte revanşarde, iar dreptul, lăsat în voia lui, duce la o dezarmare morală atît de jalnică, încît nici O.N.U. n-ar mai avea vreo raţiune. Nimeni nu poate fi făcut fericit, împotriva voinţii lui, dar tot atît de adevărat este că nimeni nu se poate răsleţi în afara progresului general. Scopul colaborării este acela de a se făuri sinteze binefăcătoare. Orice forţă individuală este binevenită în măsura în care ea este o emanaţie a voinţii generale şi a forţei sociale. Armonizarea tendinţelor fiind o muncă dificilă, este nevoie să i se acorde timp, răbdare şi abţinere de la iremediabil.

Conceptul de "independenţă", care a preocupat pe Gr. Gafencu în noianul de fapte ale "Jurnalului", este zugrăvit în lumina multelor dezamăgiri, trăite de el, după sterpele congrese ale "superstatalilor", "liberalilor", "federaliştilor", "neutraliştilor" etc. Intr-o definiţie rezumativă, concepţia lui, despre "independenţă", nu este altceva decît o dependenţă organizată, consimţită în interesul securităţii tuturor. Independenţa este, de fapt, o interdependenţă. Tot ce există în natură se află în relaţie de interdependenţă. Ca şi în opera de justiţie, orice "simpatie" trebuie abolită. In viaţa internaţională, apare ca obligatorie conlucrarea binevoitoare, cu prietenii, ca şi cu neprietenii. Gr. Gafencu, care citează cu stimă pe Raymond Aron, îşi însuşeşte teoria acestuia: individul, ca şi statul, devine cu adevărat independent, numai după ce şi-a lepădat ambiţiile personale şi după ce s-a încadrat în mersul spre mai bine al colectivităţilor.

Se conduce Europa după acest generos principiu?Euratomul, Piaţa Comună şi alte organizaţii similare, poartă ele insemnul idealului vremilor moderne? Gr. Gafencu se nelinişteşte de faptul că Europa slăbeşte necontenit şi devine obiectul diferitelor tutele extra-continentale. In aceste condiţii,mai poate fi învinuit realismul sovietic? Mai poate fi Europa "un

BCU Cluj / Central University Library Cluj

partener valabil"? Pînă în 1957, adică după aproape două decenii de la terminarea celui de al doilea război mondial, Europa divizată aleargă mereu, ca un zero în căutarea unei cifre,lîngă care să se aşeze, pentru a mai însemna ceva, prin forţa altuia. O astfel de politică nu inspiră stimă nici prietenilor, nici adversarilor unei Europe unite, în frunte cu Anglia.Chiar din punctul de vedere britanic, politica de vederi scurte a pierdut Suezul şi a diminuat rolul Mediteranei; va mai pierde multe. Toate acestea sînt limpede expuse în "Jurnal".

Soluţia unică a crizei europene este refacerea unei ordini morale. Europa nu poate fi unită, din cauză că se încearcă edificarea ei de sus în jos, de la indivizi fără priză populară, de la intelectuali de cabinet, care se detestă şi se epurează reciproc, de la orice întreprindere pozitivă. Unirea europeană ar trebui să înceapă prin consultarea popoarelor însetate de pace şi de colaborare. Europa unită nu poate fi aşteptată de la congrese şi de la banchete, ci de la sprijinul muncitorilor,ţăranilor şi soldaţilor.

Toate aberaţiile izvorăsc din cumplita descurajare a lumii dornice de pace. Gr. Gafencu a părăsit succesiv Moscova, Geneva, New Yorkul, iar acum Parisul îl decepţionează. De ce?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru că tronul justiţiei internaţionale este vacant.

Dacă însă acesta este spiritul "Jurnalului" său,cu privire la viaţa statelor şi naţiunilor, Gr.Gafencu nu lasă în umbră nici impedimentele morale, valabile atît pentru state,ca şi pentru indivizi. La 18 februarie 1956, scriind despre poziţia sa faţă de lumea emigraţiei, mărturiseşte neputinţa lui de a se uni cu foştii legionari (pocăiţi), rezerva lui faţă de aceia care, deşi n-au fost legionari, au colaborat vrînd-nevrînd cu naziştii şi în sfîrşit, rezerva lui faţă de comunişti. Ce fel de "unire" ar fi aceea dintre ei? Sectarismul vechilor partide rivale a devenit mai puternic decît chiar patriotismul. Ce voiesc aceşti oameni? "Dacă ei doresc să mă asociez pentru a formula, cu ei, pretenţii adresate puterilor occidentale (...) îmi este imposibil să cedez unor asemenea exigenţe". Deosebirile morale existente, între indivizi, se vădesc şi între state. Ceea ce nu pot face imediat înţelepţii ce conduc statele, n-au să izbutească indivizii izolaţi. Insă, în timp ce, în răsărit, secta-

rismul partidelor a dispărut, iar patriotismul a crescut, dincolo, în Occident, fracţiunea cîtorva bogaţi a pus streangul pe capul celor săraci, iar emigraţia nu exprimă nici o idee, nici o tendinţă, nici un sentiment unanim şi onorabil. Nu este similară situaţia lumii întregi? Memoria nu ajută unirea, dar o fereşte de greşeli grave. Nu s-au vindecat toate rănile. Pacea va fi opera altei generaţii.

Aşa se explică retragerea lui Gr.Gafencu din structurile emigraţiei. Hotărîrea sa de a urma calea unei cvasi-singurătăţi, pentru a evita atîtea incompatibilităţi morale, i-a îngreunat traiul, poate chiar că i-a grăbit moartea. Pe toţi îi înţelege şi îi iartă, dar nu-i urmează. Aşa gîndesc milioane de oameni de bună-credinţă. Momentul păcii va mai zăbovi,dar nimeni nu trebuie învinuit cu pripeală.

Coincidenţa sfîrşitului "Jurnalului", cu sfîrşitul vieţii lui Grigore Gafencu, lasă pe cititor sub o impresie care nu este lipsită de optimism: oricîte au fost violenţele ciocnirilor dintre Est şi Vest, după al doilea război mondial, întreg acest sfert de secol se distinge prin extraordinare eforturi de pace. Socialismul a impus moderaţie tuturor pornirilor individuale. Intervalul dintre primul război mondial şi al doilea este mai mic decît sfertul de veac ce s-a scurs după 1945. Acest semn concret al efectului voinţii de pace a popoarelor demonstrează forţa ideii socialiste. Tot ce a fost vechi, istovit şi neviabil agonizează lent şi în curînd, nu va mai încurca organizarea lumii moderne. Imperialismul are o proastă reputaţie chiar şi în ţările occidentale, unde inerţiile feudale au fost mai puternice. Legislaţia occidentală se alimentează treptat şi preventiv cu noile idei reformatoare, indiferent de voinţa vechiturilor supravieţuitoare. Astfel, întinderea socialismului este mai vastă decît aceea marcată de bornele frontierelor naţionale. Elementele reacţionare n-au mai putut, ca odinioară, să provoace conflicte armate între popoare. A apărut o generaţie tînără care şi-a dat seama că lupta dintre idei este mai decisivă decît vărsările de sînge. Dacă omenirea nu ar fi bună, nu i s-ar vedea imperfecţiunea.

Din "Jurnal", se desprinde o notă critică reconfortantă: recursul la violenţă nu rezolvă nici o problemă. Tot ce se face fără timp, timpul nu respectă. Fără mortarul timpului, nici o zidărie n-ar rezista.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1956

Primele zile de ianuarie. Se pare că îmi merge mai bine. Febra mi-a scăzut. Pe ruinele iluziilor, alte visuri stau să înflorească. (...) Lovită de o boală necruţătoare, inima se strînge şi pare gata să se fărîme. Dar cum nu se frămîntă, îşi dă curaj, gîndindu-se la rezistenţă. Se hotărăşte "să mai reziste", fiindcă tot ce trăim, problema politică, starea sănătăţii noastre, resursele materiale (...) toate ne cer un efort de rezistenţă. Acest mod de a ne restabili nu se face niciodată la acelaşi nivel; după fiecare criză, alunecăm puţin mai jos, în ordinea pretenţiilor adresate existenţei; este ceea ce numim renunţarea; de fiecare dată, ni se pare că o lumină nouă a pătruns în interiorul nostru, care ne despăgubeşte de toate jertfele consimţite: este poate, începutul înţelepciunii.

Totuşi, ar fi greu să se pretindă că anul a început cu bine. Rezultatul alegerilor franceze este cît se poate de decepţionant. Unii sperau că urnele electorale vor produce un miracol; din ele a ieşit un monstru. Noul parlament francez este mai greu de stăpînit decît parlamentul trecut. Legea electorală a slujit pe alegători să răstoarne toate prevederile, toate speranţele lor: în interesul ţării, exista nădejdea că vor consolida centrul, pentru a permite unei majorităţi de guvernare să prindă viaţă şi consistenţă. S-a întîmplat tocmai pe dos:centrul

a slăbit, iar extremele au tras folosul. Comuniştii au cîştigat 52 de locuri (vor fi în total, 145 deputaţi comunişti); socialiştii au pierdut 6 locuri (în total 88 aleşi); radicalii lui Mendès, 8 voturi; gruparea R.G.R., 11 locuri; M.R.P., 15 locuri; independenţii, 13 locuri; în ce priveşte gaullişti, nu mai au decît 16 deputaţi, după ce au pierdut 41 de mandate. Dimpotrivă, noul "partid", al lui Poujade, şi-a făcut intrarea în Adunare, cîştigînd deodată 51 de locuri (Poujade dispune de 17 voturi, mai mult decît Mendès).

Obişnuitele comentarii ale presei (mai ales străine) se vor sprijini pe aceste cifre. Este firesc să fie aşa. Iată aspectul noii Adunări Naţionale şi după acesta, poate fi judecată viaţa politică de mîine. (...)

Legea electorală a influenţat în sensul invers al aşteptărilor: a transformat în cîştigători pe aceia care au pierdut voturi şi i-a transformat în păgubaşi pe aceia care au cîştigat voturi. In consecinţă, ar fi fals să se susţină că Franţa ar fi alunecat spre stînga, sau că centrul ar fi suferit o groaznică înfrîngere; în fine, că poporul "doreşte o schimbare, spre stînga" şi că comuniştii au obţinut un adevărat triumf în faţa corpului electoral. Adevărul este că Franţa aproape că nu s-a schimbat, de la ultima consultare electorală: blocul comunist a rămas neclintit şi de neclintit, cu o uşoară pierdere de o,3 la sută, în timp ce partidele necomuniste şi-au împărţit, în diferite procente, rămăşiţele gaullismului; în plus, mişcarea "Poujade", a profitat de nemulţumirea unor elemente de dreapta, aşa cum făcuse De Gaulle, în 1951. (...)

Nu e mai puţin adevărat că, în anii viitori, această Adunare va reprezenta Franţa, aşa cum e ea şi pare să fie rezultatul unei victorii comuniste şi al unui succes poujadist, zdruncinînd serios poziţiile partidelor de centru. (...)

4 ianuarie

Presa străină se interesează cu pasiune de marea aventură a alegătorilor francezi. Anglo-saxonii nu-şi ascund descurajarea: "Iată Franţa într-o postură supărătoare!" scrie "New York Times". Este părerea tuturor observatorilor prieteni care urmăresc, din afară, buimăciţi, acest dans în faţa prăpastiei, pe care îl joacă poporul francez. Adevărul este că "frumoasele

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cearceafuri" în care se află Franţa, sînt potrivite cu vremea frumoasă! Nu se simte întru nimic mai rău, ştiut fiind că, ieşind în întîmpinarea celor mai îndrăzneţe idei, Franţa se arată, din fericire, infinit mai prudentă, cînd e vorba de acţiune. Revoluţionară în reveriile şi în aspiraţiile ei, dar conservatoare în moravurile şi în obiceiurile ei, numai faimosul său "imobilism" îi pricinuieşte atîtea greutăţi în ajustarea utilajului său tehnic şi mijloacelor de producţie şi de schimb,după nevoile timpului, şi care o va salva din catastrofele pe care i le pregătesc doctrinarii ei şi zurbagiii de toată mîna. La temelia lucrurilor, se află un echilibru neobosit. In ciuda aparenţelor şi a uluitoarei continuităţi de care se bucură provizoratul, în Franţa, toate acestea ar putea să se termine foarte rău. (Niciodată Parisul n-a fost mai aristocratic şi mai "regal" decît în primele zile ale anului 1956, cînd revolta proletară se auzea din toate periferiile).

8 ianuarie

Slujbă funebră, în amintirea lui Constantin Brătianu (mort în închisoare, ca şi Maniu, dacă este să credem pe Tătărescu), la biserica Saint Jean de Beauvais. Se află în faţă familia (Pillat, copiii lui George Brătianu) apoi vechea gardă "liberală": Franasovici, Titeanu, Rizescu.

Mihai Fărcăşanu a vorbit cu oarecare emoţie şi cu violenţă. A evocat cu talent, măreţia familiei Brătianu: succesele, realizările, sacrificiile. El a menţionat mandatul pe care l-ar fi primit de la Dinu Brătianu, cînd a părăsit România: încetarea oricărei politici de partid, de aci înainte; numai politică naţională! El a adresat un apel liberalilor din străinătate, cerîndu-le să-l ajute să execute acest mandat. A atacat cu îndrăzneală problemele politice de la ordinea zilei. Sf. Mihai rupe suliţe contra celor doi balauri: Comitetul de la New York şi Comitetul de la Pankov. Dar unde sînt arhanghelii gata să urmeze apelul său? Franasovici? Titeanu? Rizescu?

Oh, tempora...[1)]

---

1) Această interjecţie ciceroniană, după expunerea de mai sus, arată că interesele personale, egoiste, ale celor fugiţi din ţară, nu mai erau nici patriotice, nici ideologice: o miniatură a rivalităţilor dintre partide.

11 ianuarie

Mi se telefonează, de la Quai d'Orsay, pentru a mă informa că Legaţia României a cerut viza de ieşire din Franţa, pentru mitropolitul Visarion[1]. Acest demers insolit a fost sprijinit printr-o vizită pe care un consilier al Legaţiei a făcut-o la minister. Acest exces de zel (fiindcă ar fi fost de ajuns ca paşaportul lui să fie trimis la Prefectură, pentru a obţine automat viza) a alarmat birourile ministerului. Pentru ce Republica Populară Română ţine să recupereze pe mitropolit? Se presupune că Visarion a fost destinat să slujească propaganda zisă de "repatriere", exercitîndu-şi influenţa asupra clerului ortodox refugiat în Occident. Omul pare a avea relaţii strînse nu numai cu ortodoxii români, ci şi cu polonezii, balticii şi ucrainenii.

M-am dus numaidecît la Quai d'Orsay, unde am vorbit cu doi diplomaţi. Confirm temerile lor: este vorba, evident,de o lovitură de propagandă, pregătită de Legaţie şi care ar putea să aibă cele mai supărătoare consecinţe. Bătrînul prelat, care are aproape 80 de ani, e un personaj foarte puţin recomandabil. S-a amestecat în toate treburile murdare şi în comploturile politice. Dosarul acestui om sfînt este pur şi simplu uluitor. A fost acuzat de furt, de complicitate la furtul unor obiecte bisericeşti, sustrase din trezoreria unor vechi biserici. A avut un rol de seamă în acţiunile legionarilor, în cursul diferitelor mişcări de rebeliune. De aceea, guvernul francez i-a acordat un drept de azil, dar i-a prescris un domiciliu supraveghiat, dincolo de marginile Parisului.

Totuşi, el mai poate prezenta o oarecare valoare de propagandă. E mitropolit (singurul mitropolit al bisericii noastre, existent în străinătate), are o barbă de patriarh şi un aspect de bătrîn sfinţit, blestemă clerul care nu-l ascultă (a acoperit de blesteme pe nenorocitul popă Trifivănescu, care-şi apără biserica din Rue Jean de Beauvais) şi e desigur gata, fără jenă şi fără scrupule, să facă jocul guvernului de la Bucureşti.

Dar cum să i se împiedice plecarea? Personal, n-am nici o simpatie pentru mijloacele de constrîngere, iar în împrejurarea de faţă, nu sînt favorabil unei amînări fără limită

---

1) Visarion Puiu, fost episcop în Basarabia, la Bălţi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

a vizei. Interlocutorii mei sînt de acord cu mine: nu e vorba de a-l împiedica să plece, ci de a-l convinge să rămînă. În primul rînd, trebuie întrebat pentru ce vrea să plece. El ar fi trebuit să ceară viza de ieşire, şi nicidecum legaţia. Trebuiesc găsite argumente hotărîtoare. (...) Un regim mai confortabil şi o pensiune onestă ar putea să readucă Occidentului sufletul acestui venerabil păcătos.

12 ianuarie

(...) Biata noastră Elisabeta, fosta regină a Greciei, principesă a României etc. a fost victima unui furt îndrăzneţ. Ea trăia în cea mai mare lipsă (aşa, cel puţin, zice ea, cerînd cu insistenţă ajutorul doamnelor care se ocupă cu opera de caritate şi care poartă ca emblemă, numele ei) într-o vilă din Cannes, pusă la dispoziţia ei de o prietenă miloasă. Iată însă, deodată, că un Arsène Lupin, escaladîndu-i locuinţa, a reuşit să-i fure bijuteriile preţioase, evaluate la multe zeci de milioane de franci.

Furtul a fost adus la cunoştinţa poliţiştilor şi ziariştilor şi comentat în faţa lor, de un "gentilom" de la "curtea reginei", "şeful casei sale civile", marchizul de Favra. Acest tînăr (care, după spusele lui Emanuel de la Rochefoucauld, nu figurează nici măcar pe lista marchizilor-falşi) este în realitate fiul unui măcelar din La Villette[1] şi căruia talentele sale de inversiune sexuală i-au deschis porţile în lumea bună. Elisabeta s-a înduioşat de el, din cauză că se plictisea, ca şi din cauza frumoasei înfăţişări a "marchizului". El devenise un "cavalier servant" al său, şeful protocolului, un adevărat "factotum". Alarmaţi de poliţie, prietenii Elisabetei au încercat, în diferite rînduri, să o prevină împotriva pericolului pe care îl prezenta acest dubios compars. Dar sora lui Carol, tot atît de încăpăţînată ca şi fratele ei, de cîte ori este vorba să-şi impună capriciile, luînd în răspăr părerea lumii, n-a acceptat să se despartă de "marchiz". Nici tînărul n-a consimţit să se despartă de titlul său, chiar după ce adevărata lui identitate fusese cunoscută de toată lumea. Din partea

1) Vechi cartier de abatoare şi de oboare de vite, la periferia Parisului.

îmbătrînitei Elisabeta, protecţia pe care ea o acordase băiatului pervertit, avea ceva înduioşător. Ea încerca să se ascundă de ea însăşi, întreţinîndu-l ca pe un "şef al casei sale civile",în groaznica singurătate în care căzuse. Această femeie inteligentă şi generoasă se complăcea, ca toţi membrii familiei sale, legănîndu-şi "spleen"-ul într-o companie înjositoare. Inzestrată cu un temperament artistic, ea îşi acoperea decăderea cu un gest oarecum pervers. Tînărul "gigolo" o amuza, tocmai pentru că el nu era nimic din ceea ce pretindea că este şi pentru că ea putea să acopere,cu majestatea ei complice, imposturile acestui cavaler de onoare, a cărui graţie echivocă ieşea dintr-un dosar compromiţător.

Toate trebuiau să se termine printr-un furt de bijuterii!... Colierul "istoric", primit de la regina Maria, era condamnat definitiv, încă din ziua cînd marchizul a luat în grija sa casa Elisabetei. Asta nu însemnează că tînărul a comis chiar un furt din vila Rosalba!... Ar fi posibil ca el să fi căzut victimă,ca şi augusta lui metresă, pe mîna unui gentilom mai iute de picior decît el.

Insă prezenţa lui, pe lîngă o fostă regină, şi pe care doar un colier de perle o mai lega de trecut, a creat o atmosferă puţin favorabilă păstrării bijuteriilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

13 ianuarie

Comitetul Adunării Naţiunilor Captive a vizitat pe Foster Dulles, mulţumindu-i (lui şi preşedintelui Eisenhower)pentru bunele cuvinte ce au fost rostite, cu privire la români, de sărbători. Dulles a ţinut să-i asigure, încă odată, că Statele Unite nu vor accepta nici un compromis cu U.R.S.S. şi deci vor respinge menţinerea situaţiei de servitute a statelor satelite, explicit sau implicit.

In fond, se simţea nevoia de a fi confirmată declaraţia Potomacului[1], făcută la O.N.U., după ultimele evenimente.

Este evident că prin astfel de declaraţii, conducătorii americani încearcă să repare răul ce a fost adus cauzei ţărilor noastre prin ruşinosul compromis al "package-deal"[2]-ului şi

---

1) Numele fluviului american Potomac însemnează aici Washingtonul.

2) Prin expresia "package deal" se înţelege noţiunea unei tranzacţii în care binele şi răul sînt acceptate împreună, ca o necesitate a convieţuirii paşnice.

prin primirea entuziastă de care beneficiază, la O.N.U., guvernele satelite.

Aceste guverne, dimpotrivă, sînt hotărîte să exploateze din plin "marele lor succes diplomatic". Ziarul "Glasul Patriei", care apare la Berlin, şi din care cîteva numere mi-au parvenit prin grijile Legaţiei de aici, caută să tragă toate foloasele posibile din votul O.N.U.-lui: "Admiterea României în Organizaţia Naţiunilor Unite este recunoaşterea formală a orientării paşnice a politicii noastre externe şi posibilitatea dată României, de a se manifesta pe planul colaborării internaţionale. Este de la sine înţeles că o asemenea hotărîre istorică nu poate avea decît cea mai mare influenţă asupra emigraţiei române. Această hotărîre nu numai că a dat o lovitură de graţie tuturor proiectelor de restaurare a vechii ordine, în România,ci şi a consacrat Republica Populară Română, în calitatea de reprezentant unic şi legal al ţării, condamnînd definitiv guvernele fantome, de genul Comitetului Naţional". Urmează violentele diatribe împotriva Comitetului, atacul contra regelui şi contra lui Vişoianu, inspirate parcă din infamul pamflet al lui Pamfil Seicaru şi al ucenicului său de la Paris, un oarecare Arsenie, ce se publică în "Curierul românesc". Este de prevăzut că Republica Populară va încerca să tragă folos din neverosimila lipsă de energie a Naţiunilor Unite. Ea poate face acest lucru, cu atît mai uşor cu cît fracţionările adînci, care bîntuie în sînul emigraţiei noastre, incapacitatea regelui, îngîmfarea egoistă şi răufăcătoare a lui Vişoianu şi rebeliunea deschisă contra Comitetului, ca şi din partea unei categorii de exilaţi nechemaţi, au aruncat în rîndurile noastre, o dezordine ce nu poate fi negată. Cred că vom trece prin încercări mereu mai grele; prin condiţii pe care vom fi nevoiţi să le înfruntăm în Europa, cu efective din ce în ce mai slăbite de mizerie şi de lupte interne; să rezistăm asaltului "republicilor populare", din afară şi vexaţiunilor ce vor fi de îndurat, din partea "fronturilor populare" ale Franţei şi Navarrei; toate acestea vor constitui lovituri mereu mai grave împotriva cauzei noastre. Nimeni din Statele Unite (nici printre români, nici printre americani) nu va fi capabil să înţeleagă această situaţie şi s-o vindece. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

14 ianuarie

J.F. Dulles a făcut confidenţe revistei ilustrate

americane "Life", iar "Life" a acordat cea mai largă publicitate declaraţiilor secretarului de stat. Cele două maniere combinate (maniera "Life" şi maniera Dulles) au provocat, aşa cum era de aşteptat, oarecare emoţie, în cercurile politice. Prudentul Eden, care tocmai se pregăteşte de plecare la Washington, unde speră să găsească un sprijin foarte necesar, în împrejurările actuale (fiindcă steaua lui Eden, steaua tinereţii eterne, e pe cale de a se stinge) a fost foarte incomodat de excesele verbale ale americanilor.

Ceea ce a vrut Dulles să spună şi ceea ce "Life" a accentuat, este că, pentru a obţine pacea, trebuie ca, din cînd în cînd, să-şi arate colţii. Din nefericire, aşa e. Si este cu atît mai adevărat, cu cît el nu şi-a arătat colţii decît foarte rar şi foarte discret, şi că, din cauza asta, Occidentul este aşa cum îl vedem.

A dori să fie pace este cîteodată o treabă foarte primejdioasă: trebuie să ştii să "calculezi" riscurile tale proprii şi să le asumi, fără şovăială. Cine nu ştie să înfrunte pericolul cu curaj, fără patimă inutilă şi fără slăbiciune, este condamnat să cadă, din capitulare în altă capitulare, din retragere în altă retragere; vrînd să asigure pacea, el poate deschide porţile războiului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Spre nenorocul lui Dulles, el a ţinut să ilustreze aceste adevăruri elementare, prin exemple istorice. Acest procedeu poate prezenta oarecare avantaje de ordin electoral (fiindcă republicanii trebuie să-şi apere politica externă, în vederea alegerilor!), dar este susceptibil să creeze nenumărate controverse, în privinţa faptelor trecutului şi asupra justei lor interpretări.

Ar fi greu să considerăm Administraţia actuală, dominată de behăielile blîndului Eisenhower, ca pe o moştenitoare a "manierei forte", preconizată de generalul Mac Arthur. Semnul zodiacului sub care trăim, după Geneva, este zodia taurului, dar a taurului Ferdinand, căruia îi plăcea să aspire parfumul violetelor. Vrînd să corecteze impresia care se desprinde din ansamblul politicii preşedintelui, Dulles a căzut în excesul contrar şi ne-a dezvăluit o politică combativă şi o permanentă stare de alarmă. Dacă armistiţiul nu a fost rupt, în timpul negocierilor din Coreea, faptul se datoreşte ameninţării lui Dulles că va bom-

harda China. Dacă, după Dien-Bien-Phu, agresorii roşii s-au calmat, este fiindcă America a izbutit să instaleze, în spatele unui front unic, un număr suficient de bombe atomice. Dacă chinezii n-au atacat Formoza, este fiindcă li s-a spus, fără menajamente, că americanii sînt gata de luptă.

In toate acestea, se află şi o parte de adevăr,probabil; dar cum, pentru fiecare fapt "istoric", explicaţiile retrospective abundă, adevărul-adevărat este greu să fie formulat. O astfel de evocare riscă să înspăimînte pe asociaţii lui Dulles, englezi şi francezi, fiindcă aceştia nu-şi aduc aminte de a fi fost vreodată în nevoia de a lua hotărîri atît de eroice.

Si apoi, mai este avantajul dezavantajului, din aceste consideraţii de filozofie a istoriei. Dacă lumea liberă a fost atît de ruşinos izgonită dintr-o jumătate a Europei şi din trei sferturi ale Asiei şi dacă, după toate acestea, n-a fost împiedicată să alerge la Geneva, este pentru că nu avea colţi de arătat, decît pentru a schiţa un permanent surîs. Ce tristă mărturisire!

16 ianuarie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(...) Sînt bolnav. Cîteva zile, am sperat că doctorul Claudian îmi găsise un leac. Ieri, în timpul unei plimbări de dimineaţă (la biserica St.Germain d'Auxerois şi apoi la Galeriile Luvrului) boala mi-a revenit. M-a vizitat Barbu Niculescu care m-a rugat să plec la odihnă, în sud. (...)

18 ianuarie

Veniamin, pe care l-am pus la curent cu privire la voinţa de plecare a mitropolitului Visarion, mi-a comunicat că "sfinţia sa" s-a înţelepţit şi că ar fi gata să rămînă în Occident, cu condiţia de a i se asigura posibilităţi de existenţă. (La Quai d'Orsay, mi s-a spus acelaşi lucru). După spusele lui Veniamin, n-ar fi vorba numai de a reda prelatului deplina sa libertate de acţiune şi de a-i asigura mijloacele "materiale" (lucru pe care guvernul francez ar accepta să le satisfacă),ci şi de a întări pe Visarion în prerogativele sale spirituale,ca şef al bisericilor noastre din străinătate. In acest scop, Visarion ar cere o recunoaştere formală, din partea regelui, din partea Comitetului şi din partea mea. Consider această ultimă

condiţie inacceptabilă. Este de înţeles, la urma urmei, şi este chiar cuminte să i se înlesnească lui Visarion şederea în Occident, fie în Franţa, fie, mai bine, în Statele Unite; dar ar fi o greşeală să i se acorde şefia spirituală a bisericii noastre, după ultima sa ispravă, care i s-a adăugat la vechile lui păcate, prin negocierile recente, cu Legaţia de la Paris şi prin mijlocirea acesteia, cu guvernul de la Bucureşti. Lupta pe care am dus-o este prea gravă şi prea primejdioasă, riscul e prea mare, dacă acordăm un nou credit de ordin spiritual unui personaj incert, versatil, gata să trădeze, din ambiţie şi din interes, cauza naţională. Ar fi mai bine să-l lăsăm să plece, dezlănţuind contra noastră propaganda sovietică, decît să-i recunoaştem o influenţă "spirituală" în sînul unei mişcări naţionale, ale cărei ideal, scopuri şi aspiraţii îi sînt, lui Visarion, perfect indiferente.

Am întrunit, la mine acasă, Consiliul Comunităţii noastre religioase (Claudian, Titeanu, Gherman, Nacu...) pentru a-l pune în curent. Titeanu şi Gherman, plictisiţi de năstruşniciile mitropolitului, ar prefera să-l lase să plece, decît să înceapă discuţii cu el, acordîndu-i alte funcţii, pe care el le va trăda grabnic. Claudian şi Nacu se tem de efectele propagandei comuniste, care s-ar dezlănţui, în cazul cînd Visarion s-ar întoarce în România.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acest schimb de vederi mă confirmă în părerile mele: ajutor material, da; apoi o eventuală mutare a lui Visarion, în Statele Unite. Dar recunoaşterea unei autorităţi spirituale, nu!

Partidul socialist german şi-a ţinut congresul. Ollenhauer şi-a expus din nou teza, potrivit căreia Acordurile de la Paris ar trebui să se adapteze la necesitatea reunificării Germaniei. Germania în primul rînd şi apoi Europa. (Este"Deutschland über Alles", cîntat în maniera socialistă). Insă n-a insistat asupra acestui subiect. "Neue Zürcher Zeitung" observă că, prin faptul impopularităţii acestei teze, după ce eşecul Conferinţei de la Geneva a dovedit în ce grad evenimentele nu le dau dreptate, fruntaşii socialişti germani au preferat să concentreze atenţia partidului şi a publicului asupra problemelor de politică internă.

Examinînd problemele pe care le-ar ridica o eventuală

reunificare germană, Olenhauer a susţinut cu putere că poporul german n-ar accepta, în nici un caz, instituţiile şi regimul totalitar care bîntuie la răsărit, dar că deopotrivă n-ar accepta triumful "reacţiunii" şi "forţelor trecutului", pe întinsul Germaniei. Va fi vorba de reconstrucţia unei noi Germanii care să poată adăposti cele două partide, astăzi separate de ţară: "Germania reunificată va fi o Germanie a construcţiei ordinei social-economice şi culturale, eliberată de orice constrîngere totalitară şi de orice subjugare, dar eliberată şi de încercarea,în cadrul luptei împotriva bolşevismului, de a restaura forţele reacţionare de ieri, înlesnindu-le astfel un nou triumf".

Ar fi interesant de a se şti "dacă" şi "cum" Ollenhauer înţelege să integreze Germania unită şi socială, la care visează, în Europa unită şi socială, viitorul şef al guvernului francez, Guy Mollet. (...)

22 ianuarie

Azi de dimineaţă, s-a făcut o slujbă, la biserica din strada Jean de Beauvais, pentru sărbătoarea naţională a Unirii Principatelor (24 ianuarie). După cererea insistentă a prietenilor mei, am rostit, la sfîrşitul ceremoniei, cîteva cuvinte: "Marile date ale istoriei noastre, ca şi marii decedaţi ai trecutului nostru, au rostul de a ne aminti, în liniştea şi în noaptea care acoperă România, perenitatea unui popor căruia i se pregătesc zorile cele mai însorite. Este motivul care ne face să aducem prinosul unui cult pios, în memoria şi în biserica noastră. 24 ianuarie este data deşteptării noastre naţionale. Această deşteptare a avut un sens adînc, pentru noi, ori de cîte ori am căutat să evocăm amintirea evenimentului istoric al Unirii.Astăzi, această zi are un sens mult mai zguduitor şi mult mai ascuţit, cînd speranţa noastră îl aşează într-un viitor cît mai apropiat cu putinţă.

La 24 ianuarie 1859, Adunarea Naţională a Munteniei a ales ca prinţ domnitor, pe Alexandru Ioan Cuza, pe care Moldova îl alesese a fi şeful său de stat, cu puţin timp înainte. Acest act implica, de fapt, unirea celor două ţări româneşti, pe care vitregia sorţii şi manevrele ţărilor vecine le ţinuse separate şi despărţite, pînă în ziua aceea.

Venerăm această dată, cea mai de seamă în istoria ţă-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

rii noastre, dintr-un triplu motiv: 24 ianuarie va consacra aspiraţiile seculare ale poporului nostru, unind cele două vechi principate într-un singur stat, în jurul căruia aveau să se adune laolaltă românii din Transilvania, din Bucovina, din Basarabia. Această dată istorică dădea tuturor românilor dreptul de a se afirma pe plan internaţional, cu greutatea vechii lor civilizaţii, ca pe un factor independent şi activ, de ordine şi de progres.

Actul de la 24 ianuarie consacră deopotrivă legăturile ce se formaseră între noul stat român şi Franţa, al cărei preţios sprijin reuşise să scoată poporul român din intrigile şi sumbrele maşinaţii ale vecinilor.

Dînd ascultare impulsului ideilor franceze generoase, care, în vremea aceea, luminau întreagă Europa, urmînd deopotrivă calea înţelepciunii politice, Franţa luase de mînă pe întemeietorii statului nostru, conducîndu-i de-a curmezişul şerpuirilor politicii europene. Franţa a fost, pe planul internaţional, artizanul principal al constituirii unei Românii unite şi libere. De aceea, ziua de 24 ianuarie este, pentru noi - în bună parte - şi sărbătoarea Franţei, sărbătoarea sentimentelor de iubire ce ne leagă de această ţară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar 24 ianuarie are şi altă semnificaţie. Această zi a determinat locul nostru în Europa şi ne-a integrat, ca pe un element necesar, indispensabil, ordinii şi păcii continentului european.

Tratatul de la Paris, din 1856 (care a precedat doar cu trei ani, ziua unirii noastre, anticipîndu-i semnificaţia) atribuise Rusiei o frontieră precisă, pe care nu a depăşit-o, aproape un secol întreg. Nu era o frontieră de constrîngere,nici de umilinţă, pentru marele imperiu de la Răsărit, ci o frontieră de echilibru, de stabilitate, de securitate, pentru ansamblul ţărilor europene: <u>frontiera păcii</u>.

Smulsă din eternele certuri ruso-turceşti, care însemnau pentru ele, tot atîtea ocupaţii succesive, neîncetat repetate, Principatele româneşti au fost aşezate sub egida Europei. "Concertul" Marilor Puteri avea să vegheze, în viitor, asupra salvării României.

Ziua de 24 ianuarie 1859 a fost una dintre consecinţele logice ale Tratatului de la Paris: unitatea şi libertatea

României se înscriau în istoria continentului nostru, ca o condiţie esenţială a ordinei europene, întinsă pînă la gurile Dunării, ca un gaj de securitate al Occidentului, ca o garanţie de pace.

Pacea întemeiată astfel, pe o idee de echilibru şi de ordine, între Occident şi Rusia, a durat ani îndelungaţi, dar a fost adînc tulburată, în zilele noastre: echilibrul a fost rupt, ordinea a fost distrusă, iar ţara noastră, aşa cum o cunoşteam, purtătoare a tuturor aspiraţiilor noastre naţionale, dar egal slujitoare leală şi credincioasă ideii europene, a dispărut. Dar a dispărut şi pacea continentului. Toate eforturile încercate, de zece ani, pentru a o restabili, au fost zadarnice. Si vor fi zadarnice, dacă oamenii nu-şi vor aminti că pentru a stabili o pace durabilă, în Europa, ea trebuie construită cu înţelepciune şi trebuie întemeiată pe ideea ordinei şi dreptului. Intr-o astfel de ordine, indispensabilă păcii, va fi loc şi pentru România unită şi liberă.

Ne-am adunat aici pentru a ne ruga. Ne rugăm pentru eliberarea ţării noastre. Ne rugăm, de asemenea, pentru salvarea şi măreţia Franţei. In sfîrşit, ne rugăm pentru pace; nimeni nu o doreşte mai mult decît noi; pentru pacea adevărată, a ordinei, a justiţiei, a libertăţii".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

24 ianuarie

Recepţie la ambasada Germaniei, cu prilejul plecării lui von Walter, numit ambasador în Mexico.

Henri Luce intervine în discuţia provocată de articolul său din "Life" şi-şi face - cum se spune la Moscova - o "autocritică". Recunoaşte că unele expresii, ca "bagheta războiului"[1] şi altele de acelaşi fel, nu redau exact gîndurile lui Dulles. Nu era vorba de un interviu, ci de o conversaţie cu Secretarul de stat. "Life" a reprodus-o, în stilul propriu redacţiei. Luce îşi ia răspunderea articolului incriminat, dar acest fapt nu pune capăt discuţiei.

25 ianuarie

La George Răut, Gherman ne povesteşte impresiile sale din America (despre "Europa Liberă" şi Comitetul Naţional).

---

1) Autorul foloseşte expresia engleză "verge of war".

Chestiunea este: cum să fie "mobilizate" adevăratele energii românești? (...).

Noua Adunare Națională a ales pe Le Troquer, ca președinte, învingînd pe Schneiter, cu sprijinul comuniștilor. Centrul este dezorientat.

26 ianuarie

Ce-o fi căutînd Anthony Eden în America? Poate că un ajutor, pentru a consolida pozițiile serios zdruncinate de ultimele evenimente. (Opoziția laburistă, sub șefia nouă a lui Gaitskel, s-a dezlănțuit împotriva livrării de arme britanice,către țările arabe. Selwyn Lloyd s-a făcut, el însuși, o armă cu acest prilej, ca purtător de cuvînt al Foreign Office-ului).

Dar ajutorul pe care America temerarului J.F.Dulles îl poate oferi astăzi prudentului Eden, este acela de a-l elibera de unele complexe. Lui Eden nu-i place gălăgia. Dorește contactul cu sovieticii și persistă să creadă că va reuși să se explice cu aceștia. Gîndirea sa politică, îmbinată de apa sfințită a pacifismului, este colorată de spiritul Genevei. Eden a fost unul dintre primii care s-au supărat de vorbele îndrăznețe și imprudente, pe care "Life" le-a atribuit lui Dulles. Va căuta oare vreo explicație acestui exces de limbaj american, atît de puțin conform cu regulile diplomației britanice, cu interlocutorii săi de la Washington?

Poate că nu. Sovieticii nu s-au sfiit să maltrateze politica atît de înțeleaptă a englezilor, în vremea din urmă. Bulganin și Hrusciov, atît de răi-de-gură, au aruncat un val de injurii asupra ultimelor rămășițe ale gloriosului imperiu mondial britanic, în Indii și în Birmania. Pretutindeni, autoritatea Marii Britanii și prestigiul ei au fost ținuta celor mai aspre atacuri ale indelicateții bolșevice. Voința U.R.S.S.-ului de a pătrunde în Mediterană; livrările de arme către țările arabe; intervenția sa nepotrivită, în cearta dintre Israel și arabi, această izbucnire neliniștitoare, într-o zonă rezervată influenței britanice, toate acestea sînt de natură să zdruncine pozițiile Angliei, în Orientul Apropiat și Mijlociu, după cum au fost zdruncinate, în cealaltă extremitate a Asiei.

Aceste insuccese și decepții vor obliga pe Sir Anthony

să se gîndească mai bine la vorbele atît de sever criticate, ale lui Foster Dulles. In fond, ce a spus secretarul de stat atît de "şocant" în afară de unele expresii pe care Luce şi "Life" le-au luat pe seama lor? Cuvintele lui conţin adevăruri greu de contestat, mai ales în urma experienţelor pe care diplomaţia internaţională le-a acumulat.

De altfel, sînt adevăruri elementare: cine vrea pacea trebuie să lupte pentru ea şi trebuie să fie gata să înfrunte uneori riscuri însemnate şi primejdii reale. Aceste riscuri şi pericole pot să ducă "pe marginea prăpastiei". Dar cine nu îndrăzneşte să ajungă pînă la capătul acestui temerar efort, trădează propriile sale interese, ca şi şansele păcii. Numai dacă un adversar, ca U.R.S.S., va fi convins că Occidentul este hotărît să-i opună o rezistenţă inflexibilă şi la nevoie, o voinţă de a lupta, numai astfel poate fi oprit şi constrîns să cedeze. O politică înţeleaptă impune, - după Dulles - "un efort de lungă durată", fiindcă "ameninţarea sovietică este una care poate să persiste o vreme îndelungată, în perioada de retragere, ca şi în aceea de înaintare. Trebuie să fim pregătiţi de a fi tari, într-o perioadă istorică îndelungată". O astfel de politică trebuie să dispună de facultatea de a opri adversarul, la timp, şi de o forţă de "deterrence"[1], adică de posibilitatea unor atitudini ameninţătoare care să convingă pe adversar că se află în faţa notărîrii de a întrebuinţa forţa, împotriva acţiunilor de forţă.

Toate acestea sînt perfect adevărate. Machiavelli le-a spus, înainte de Dulles; şi mai bine decît el; dacă putem regreta ceva amarnic, este faptul că politica americană nu a pus în practică aceste înţelepte precepte, atît de des. Greşeala lui Dulles nu este aceea de a fi vorbit aşa, ci de a nu fi făcut aşa.

In ce priveşte pe Eden, după afronturile pe care le-a îndurat din partea bolşevicilor -parteneri, cărora niciodată n-a încetat de a le întinde ispita - el va fi nevoit să se pună la adăpostul ultimelor "imprudenţe" ale lui J.F. Dulles.

---

1) Expresia engleză, folosită ca atare de Gr. Gafencu, însemnează acţiunea de constrîngere a unui adversar, inspirîndu-i teama de consecinţe.

28 ianuarie

"Liberal International", la Paris.

Dineu la d-na Furstenberg, cu soţii Payart şi d-na Jean Giraudoux, mama lui Christian Pineau. Acesta din urmă va lucra, probabil, la Quay d'Orsay, în combinaţia pe care Guy Mollet se sileşte să o pună pe picioare. Se pare că, în privinţa asta, au fost unele fricţiuni între socialişti şi mandès-işti. Mendès refuză Ministerului de Finanţe, înspre care ştiinţa sa şi pretenţiile de reformator de stat păreau să-l ducă şi cere Ministerului Afacerilor Externe, unde trecerea lui, de altădată, a lăsat unele amare deziluzii. Dar Guy Mollet este "european" şi doreşte susţinerea europenilor. Nu vrea să sperie pe M.R.P.-işti pentru a nu avea de-aface cu o majoritate de front popular. Din cauza asta, Pineau are cele mai multe şanse de a conduce Afacerile Externe. D-na Giraudoux ţine să păstreze o perfectă discreţie cu privire la proiectele fiului său, de care este mîndră. I-a scăpat totuşi o vorbă pe care o atribuie lui Pineau: "Mendès mă răsfaţă cu atenţiuni, dar mă detestă".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

29 ianuarie

De două zile, biroul executiv al organizaţiei "Liberal International" îşi ţine şedinţele la Hotel Normandy, în Rue de l'Echelle: Motz, Bretscher, René Meyer, Devinat, Kluthe, Mac Callum-Scott ş.a.

Biroul a trecut în revistă diferitele partide, mai mult sau mai puţin liberale, afiliate "Internaţionalei" noastre, şi unde au izbucnit greutăţi şi fracţionări, în ultimul timp. Devinat a explicat situaţia foarte complicată în care se află grupul radical-francez (singurul partid francez care a aderat la Asociaţia noastră). Grupul este reprezentat, la noua Adunare, prin vreo 5o de deputaţi, care se cred "radicali", dintre care 3o sînt în subordine mendèsistă, iar 2o, dintre care Devinat, se ţin la distanţă de "vicepreşedinte". Mai există în plus o jumătate de duzină de deputaţi, din R.G.R. (nuanţa Faure-Renè Mayer) pe care Mendès i-a dat afară din partid, dar care se pretind radicali şi liberali. Devinat e optimist: crede că autoritarismul lui Mendès se va toci, că partidul îşi va regăsi unitatea şi că, în consecinţă, "Internaţionala" n-are de ales dintre diferitele

tronsoane, pe adevăraţii liberali.

Pentru Austria, un tînăr politician, Grädl, ne expune situaţia "Partidului libertăţii", din a cărui tricefală şefie face şi el parte. Rezultă, din aceste explicaţii laborioase, că partidul lui Grädl se situează la dreapta guvernului, socialiştilor şi catolicilor; că partidul său nu e la adăpostul curentelor naţionaliste (o grupare exclusiv naţionalistă s-a desprins de partid şi s-a situat la extrema dreaptă); în sfîrşit, că liberalismul său "foarte sincer" nu vrea să-şi pună eticheta de "liberal", pentru ca să nu fie suspectat de francmasonerie, nici de evreime, fiindcă ar fi "foarte rău văzut" de corpul electoral (!). A venit apoi rîndul d-lui Dehler, preşedintele partidului democrat liberal german. Dehler este, de cîtva timp, în conflict deschis cu Cancelarul[1], cu toate că partidul său aparţine coaliţiei guvernamentale. Pretinde că această coaliţie nu e primejduită, fiindcă discuţiile cu Cancelarul sînt purtate "pe alt plan". Totuşi, nu se ascunde că aceste discuţii n-au luat încă o turnură favorabilă. Pare a imputa Cancelarului un exces de autoritarism, în legăturile personale, ca şi în conducerea treburilor de stat. Unele situaţii de politică internă ar fi în joc; de asemenea, şi soarta noii legi electorale. Dehler însă mărturiseşte că punctele de fricţiune se găsesc mai ale în domeniul politicii externe. (Asupra acestui punct, "Internaţionala" noastră se află într-o poziţie delicată, fiindcă aprobă fără rezervă politica europeană a Cancelarului).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Înghesuit de întrebări, Dehler afirmă că el este "cu Occidentul", pentru Acordurile de la Paris, pentru reînarmarea Germaniei; consideră totuşi că intenţiile ruşilor n-au fost destul de explorate, că negocierile de la Geneva au fost un adevărat caraghioslîc (nimeni nu voia să se ajungă la un acord), în fine, că au fost compromise şansele de reunificare germană.

Este limpede că Dehler prezintă problema dintr-un punct de vedere "naţionalist" şi că vrea să o exploateze în acest fel. Reunificarea, care e problema numărul 1 a poporului german, a fost aşezată de Cancelar, după problema Europei şi după problema Occidentului. Dehler însă nu ne spune cum ar fi

---

1) Adenauer.

putut fi rezolvată reunificarea Germaniei. Se menţine, în privinţa asta, în echivoc şi în confuzie. Bretscher l-a acuzat cu mult curaj. Nu te poţi împiedica de a vedea că, dintre aceşti doi interlocutori germani - pe de o parte, Cancelarul care înţelege să înfrunte manevrele sovietice şi susţine că problema esenţială este de a fi salvată libertatea Germaniei occidentale şi unitatea Occidentului; iar pe de altă parte Dehler şi comparşii săi, dornici să găsească, chiar şi după Geneva, o cale de înţelegere directă cu Moscova, - dintre aceştia Adenauer este adevăratul liberal.

Preşedintele Motz a tras concluzii contrare din aceste consideraţii: s-a declarat satisfăcut de explicaţiile austro-germane. E limpede că nu înţelege să-şi complice misiunea, nici să dezorganizeze asociaţia sa, care se sprijină îndeosebi pe partidele cu etichetă liberală, şi pe un adevărat liberalism activ şi militant. Eticheta liberală acoperă mărfuri dintre cele mai diverse: în America, "liberalii" sînt "progresişti", la extrema stîngă a partidului democrat; în Germania, liberalii sînt oameni care tind spre dreapta şi confundă scopurile lor cu scopurile naţionalismului ce renaşte. Dacă liberalismul internaţional nu reuşeşte să se desprindă din aceste partide cu etichetă şi dacă nu se sprijină pe oameni care (indiferent de partidul căruia aparţin) au o stare de spirit, un temperament, o religie liberală, riscă să se piardă în cea mai supărătoare confuzie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Moscova propune "un pact" Statelor Unite.

In timp ce prudentul Eden pluteşte încă pe Ocean, un mesaj misterios a sosit la Washington: e o scrisoare de la Bulganin, către Eisenhower. Nici Casa Albă, nici Departamentul de Stat - care totuşi nu păcătuiesc printr-un exces de discreţie - n-au spus nimănui despre ce e vorba în scrisoare.

Ziariştii care ştiu totul, pretind că U.R.S.S.-ul ar fi oferit Statelor Unite un pact de neagresiune şi de amiciţie.

Aceşti termeni deşteaptă vechi amintiri. O anume dată calendaristică se desprinde din brumele trecutului: 21 august 1939. Ca şi atunci, propunerea de azi este surprinzătoare, înconjurată de secret, destinată să creeze "senzaţie", şi să iz-

bucnească neprevăzut, ca o bombă. Ca şi atunci, fără îndoială, era vorba de a "coafa" pacea lumii, printr-o înţelegere directă între cele două puteri, cele mai mari, construind astfel o autoritate mondială, la scara cea mai ridicată, autoritatea decisivă de care ar depinde toate celelalte instituţii internaţionale.

Evoluţia politicii Sovietelor, în acest sens,era de prevăzut; într-adevăr, am prevăzut-o şi eu, aşa cum rezultă din notele mele. Vom fi ajuns oare la capătul acestei evoluţii, adică la voinţa limpede manifestată, de a merge mai departe, indiferent de considerentele de egalitate dintre puteri, de colaborarea armonioasă, organizată între toate statele, cu dorinţa de a institui o forţă preponderentă, recunoscută în hotărîrile ei, de toată lumea, şi care s-ar impune tuturor? Un astfel de scop o fi în obiceiul conducătorilor actuali ai U.R.S.S.-ului, unde sub impulsia viguroasă şi dezordonată a lui Hrusciov, ideile şi tendinţele de pe linia regimului ajung la o înflorire bruscă şi uneori buimăcitoare?

Este sigur că propunerea sovietică, dacă într-adevăr are conţinutul ce i se atribuie, urmăreşte mai multe scopuri.Ea arată aroganţa imperiului Sovietelor, care nu-şi caută egalul decît pe vîrful ierarhiei puterilor şi cu care înţelege să discute, în ultima instanţă, despre război şi despre pace, despre dezarmări, despre securitate şi atom, cu singurul partener demn de ei, un adversar susceptibil, poate, de a deveni un complice: imperiul Statelor Unite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O asemenea înţelegere, la cel mai înalt nivel,prezintă şi alte avantaje: ar putea slăbi legăturile dintre America şi aliaţii ei, după cum ar putea să zdruncine aşezările Comunităţii Atlantice. Pentru ce s-ar îndîrji U.R.S.S.-ul să "dezintegreze" Republica Federală Germană, de Occident, dacă aceasta ar putea să atingă un fenomen asemănător - mai decisiv! - de dezintegrare, dînd naştere unor legături speciale, cu Statele Unite?

In sfîrşit, dacă America ar refuza oferta sa generoasă (ceea ce este mult mai probabil decît cred conducătorii sovietici, care unesc, de la un timp, abilitatea cu cea mai uimitoare naivitate); dacă Europa ar respinge oferta, atunci s-ar dovedi că americanii doresc altceva decît pacea. Propaganda ar

putea să dezvolte tema belicismului american, în faţa "opiniei publice mondiale" şi mai ales chiar în ochii ruşilor unde, pentru nevoile dezvoltării industriei grele şi pentru a fi acceptate toate sacrificiile pe care le implică această dezvoltare, guvernul are interesul să menţină spaima unei agresiuni posibile şi un oarecare moral războinic.

Acestea cu atît mai mult cu cît acordul cu America nu este etapa finală a evoluţiei bolşevismului şi nu e destinat să pună capăt încercării forţelor decisive destinate unui triumf universal regimului Sovietelor.

Orice ar fi, dacă oferta Moscovei va fi confirmată, folositor este să reţinem trei puncte:

a) Politica U.R.S.S.-ului trece - încă o dată - peste toate eventualităţile orei actuale şi urmează calea sa, fără să ţină seama de elementele emotive pe care le provoacă: "Să nu auzi vorbele bune şi să nu-ţi pese de cele rele".

Englezii surîdeau şi-şi întindeau braţele. Au primit şi ei pachetul lor de înjurături, trimise de Hrusciov, din Indii şi din Birmania.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Americanii, graţie lui Dulles, n-au încetat de a ţine bomboana sus, în faţa bravurii bolşevice. Cuvintele lui Dulles au îngheţat de frică toate sufletele sensibile din Occident. Eden a fost "teribil de şocat". Chiar şi americanii, cu Stephenson în frunte, au fost jenaţi şi nu înţelegeau cum ar putea fi iertat secretarul Departamentului de Stat, pentru excesul său de necuviinţă.

Dar Hrusciov şi Bulganin nu s-au formalizat, pentru atît de puţin! Pe deasupra capetelor celor "mici", care se zbat contra răutăţii vorbelor, ei întind mîna celor "Mari". Si propun încheierea unui "pact", la o înălţime atît de sus, încît zvonurile comentariilor supărătoare, de jos, să nu ajungă la ei.

b) O fi sinceră Uniunea Sovietică, atunci cînd caută prietenia Americii? Ca şi la 21 august 1939. Nimic mai mult; nici mai mult, nici mai puţin. Este sinceră, în măsura în care un acord cu America convine intereselor sale actuale, aşa cum acordul cu Hitler convenea intereselor din 1939. Dar ea trebuie să-şi pregătească, chiar de pe acum, pe militanţi, aşteptîndu-se că o înţelegere cu capitalismul american trebuie să surprindă şi să "şocheze", aşa cum s-a întîmplat şi în clipa înţelege-

rii cu totalitarismul nazist; trebuiesc pregătite explicaţii şi justificări, rezervîndu-şi, pentru viitor, deplina sa libertate de acţiune, în conformitate cu principiile, cu scopurile doctrinei şi cu ambiţiile sale. Se poate judeca sinceritatea sovietică, faţă de Statele Unite, după întreaga literatură polemică şi "istorică", ce a înflorit în Rusia, pentru a justifica acordul cu Hitler şi pentru a pune în valoare gîndurile ascunse şi calculele secrete ce-au hotărît pe Stalin să încheie acest acord. Intreg catehismul relei credinţe politice a fost dezvăluit, cu această ocazie.

c) Acordul de la Moscova implica împărţeala ţărilor limitrofe. Acordul la nivelul cel mai înalt cuprinde totdeauna, în spiritul oricărui stat totalitar, ideea de împărţeală: partajul autorităţii, partajul influenţei, partajul zonelor geografice şi politice.

In împrejurările actuale, acordul dintre cele două principale puteri "mondiale şi atomice", acordul propus de Bulganin ar implica intenţia de a stabili o ierarhie, între diferitele state, suprapunînd statele de primul ordin, peste statele de rangul al doilea şi al treilea, separînd acest întreg, de state nesatelite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O astfel de clasificare rezultă şi din faptul că U.R.S.S. înţelege să reglementeze comportarea sa prin raporturi cu diferite ţări, după importanţa pe care le-o atribuie. Astfel, după ratificarea Acordurilor de la Paris, U.R.S.S.-ul s-a grăbit să aplice o "sancţiune" Franţei, denunţînd acordul de prietenie încheiat de generalul de Gaulle, la Moscova, în 1945. Acest fapt nu împiedică pe sovietici de a propune, după un an,un pact de prietenie - special - cu Statele Unite, ţară pe care ruşii nu încetează de a o denunţa ca principalul făuritor al politicii războinice, din Occident şi care este desigur campionul cel mai hotărît al cauzei lumii libere. Aşadar, există două uncii şi două măsuri: statelor considerate mai slabe, li se cuvine ameninţarea, intimidarea, sancţiunea; statelor foarte puternice- fie că ar fi "fascist-hitleriste" sau "imperialiste-americane" - li se cuvine toleranţa, sora complicităţii, prietenia consacrată printr-un document solemn.

Faptul că blocul răsăritean îşi ţine şedinţele,chiar acum, la Praga, nu e o simplă coincidenţă. Se schiţează acolo o

Chestiunea este: cum să fie "mobilizate" adevăratele energii românești? (...).

Noua Adunare Națională a ales pe Le Troquer, ca președinte, învingînd pe Schneiter, cu sprijinul comuniștilor. Centrul este dezorientat.

26 ianuarie

Ce-o fi căutînd Anthony Eden în America? Poate că un ajutor, pentru a consolida pozițiile serios zdruncinate de ultimele evenimente. (Opoziția laburistă, sub șefia nouă a lui Gaitskel, s-a dezlănțuit împotriva livrării de arme britanice, către țările arabe. Selwyn Lloyd s-a făcut, el însuși, o armă cu acest prilej, ca purtător de cuvînt al Foreign Office-ului).

Dar ajutorul pe care America temerarului J.F.Dulles îl poate oferi astăzi prudentului Eden, este acela de a-l elibera de unele complexe. Lui Eden nu-i place gălăgia. Dorește contactul cu sovieticii și persistă să creadă că va reuși să se explice cu aceștia. Gîndirea sa politică, îmbinată de apa sfințită a pacifismului, este colorată de spiritul Genevei. Eden a fost unul dintre primii care s-au supărat de vorbele îndrăznețe și imprudente, pe care "Life" le-a atribuit lui Dulles. Va căuta oare vreo explicație acestui exces de limbaj american, atît de puțin conform cu regulile diplomației britanice, cu interlocutorii săi de la Washington?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Poate că nu. Sovieticii nu s-au sfiit să maltrateze politica atît de înțeleaptă a englezilor, în vremea din urmă. Bulganin și Hrusciov, atît de răi-de-gură, au aruncat un val de injurii asupra ultimelor rămășițe ale gloriosului imperiu mondial britanic, în Indii și în Birmania. Pretutindeni, autoritatea Marii Britanii și prestigiul ei au fost ținuta celor mai aspre atacuri ale indelicateții bolșevice. Voința U.R.S.S.-ului de a pătrunde în Mediterană; livrările de arme către țările arabe; intervenția sa nepotrivită, în cearta dintre Israel și arabi, această izbucnire neliniștitoare, într-o zonă rezervată influentei britanice, toate acestea sînt de natură să zdruncine pozițiile Angliei, în Orientul Apropiat și Mijlociu, după cum au fost zdruncinate, în cealaltă extremitate a Asiei.

Aceste insuccese și decepții vor obliga pe Sir Anthony

să se gîndească mai bine la vorbele atît de sever criticate, ale lui Foster Dulles. In fond, ce a spus secretarul de stat atît de "şocant" în afară de unele expresii pe care Luce şi "Life" le-au luat pe seama lor? Cuvintele lui conţin adevăruri greu de contestat, mai ales în urma experienţelor pe care diplomaţia internaţională le-a acumulat.

De altfel, sînt adevăruri elementare: cine vrea pacea trebuie să lupte pentru ea şi trebuie să fie gata să înfrunte uneori riscuri însemnate şi primejdii reale. Aceste riscuri şi pericole pot să ducă "pe marginea prăpastiei". Dar cine nu îndrăzneşte să ajungă pînă la capătul acestui temerar efort, trădează propriile sale interese, ca şi şansele păcii. Numai dacă un adversar, ca U.R.S.S., va fi convins că Occidentul este hotărît să-i opună o rezistenţă inflexibilă şi la nevoie, o voinţă de a lupta, numai astfel poate fi oprit şi constrîns să cedeze. O politică înţeleaptă impune, - după Dulles - "un efort de lungă durată", fiindcă "ameninţarea sovietică este una care poate să persiste o vreme îndelungată, în perioada de retragere, ca şi în aceea de înaintare. Trebuie să fim pregătiţi de a fi tari, într-o perioadă istorică îndelungată". O astfel de politică trebuie să dispună de facultatea de a opri adversarul, la timp, şi de o forţă de "deterrence"[1], adică de posibilitatea unor atitudini ameninţătoare care să convingă pe adversar că se află în faţa notărîrii de a întrebuinţa forţa, împotriva acţiunilor de forţă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate acestea sînt perfect adevărate. Machiavelli le-a spus, înainte de Dulles; şi mai bine decît el; dacă putem regreta ceva amarnic, este faptul că politica americană nu a pus în practică aceste înţelepte precepte, atît de des. Greşeala lui Dulles nu este aceea de a fi vorbit aşa, ci de a nu fi făcut aşa.

In ce priveşte pe Eden, după afronturile pe care le-a îndurat din partea bolşevicilor -parteneri, cărora niciodată n-a încetat de a le întinde ispita - el va fi nevoit să se pună la adăpostul ultimelor "imprudenţe" ale lui J.F. Dulles.

---

1) Expresia engleză, folosită ca atare de Gr. Gafencu, însemnează acţiunea de constrîngere a unui adversar, inspirîndu-i teama de consecinţe.

28 ianuarie

"Liberal International", la Paris.

Dineu la d-na Furstenberg, cu soţii Payart şi d-na Jean Giraudoux, mama lui Christian Pineau. Acesta din urmă va lucra, probabil, la Quay d'Orsay, în combinaţia pe care Guy Mollet se sileşte să o pună pe picioare. Se pare că, în privinţa asta, au fost unele fricţiuni între socialişti şi mandès-işti. Mendès refuză Ministerului de Finanţe, înspre care ştiinţa sa şi pretenţiile de reformator de stat păreau să-l ducă şi cere Ministerului Afacerilor Externe, unde trecerea lui, de altădată, a lăsat unele amare deziluzii. Dar Guy Mollet este "european" şi doreşte susţinerea europenilor. Nu vrea să sperie pe M.R.P.-işti pentru a nu avea de-aface cu o majoritate de front popular. Din cauza asta, Pineau are cele mai multe şanse de a conduce Afacerile Externe. D-na Giraudoux ţine să păstreze o perfectă discreţie cu privire la proiectele fiului său, de care este mîndră. I-a scăpat totuşi o vorbă pe care o atribuie lui Pineau: "Mendès mă răsfaţă cu atenţiuni, dar mă detestă".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

29 ianuarie

De două zile, biroul executiv al organizaţiei "Liberal International" îşi ţine şedinţele la Hotel Normandy, în Rue de l'Echelle: Motz, Bretscher, René Meyer, Devinat, Kluthe, Mac Callum-Scott ş.a.

Biroul a trecut în revistă diferitele partide, mai mult sau mai puţin liberale, afiliate "Internaţionalei" noastre, şi unde au izbucnit greutăţi şi fracţionări, în ultimul timp. Devinat a explicat situaţia foarte complicată în care se află grupul radical-francez (singurul partid francez care a aderat la Asociaţia noastră). Grupul este reprezentat, la noua Adunare, prin vreo 5o de deputaţi, care se cred "radicali", dintre care 3o sînt în subordine mendèsistă, iar 2o, dintre care Devinat,se ţin la distanţă de "vicepreşedinte". Mai există în plus o jumătate de duzină de deputaţi, din R.G.R. (nuanţa Faure-Renè Mayer) pe care Mendès i-a dat afară din partid, dar care se pretind radicali şi liberali. Devinat e optimist: crede că autoritarismul lui Mendès se va toci, că partidul îşi va regăsi unitatea şi că, în consecinţă, "Internaţionala" n-are de ales dintre diferiţele

tronsoane, pe adevăraţii liberali.

Pentru Austria, un tînăr politician, Grädl, ne expune situaţia "Partidului libertăţii", din a cărui tricefală şefie face şi el parte. Rezultă, din aceste explicaţii laborioase, că partidul lui Grädl se situează la dreapta guvernului, socialiştilor şi catolicilor; că partidul său nu e la adăpostul curentelor naţionaliste (o grupare exclusiv naţionalistă s-a desprins de partid şi s-a situat la extrema dreaptă); în sfîrşit, că liberalismul său "foarte sincer" nu vrea să-şi pună eticheta de "liberal", pentru ca să nu fie suspectat de francmasonerie, nici de evreime, fiindcă ar fi "foarte rău văzut" de corpul electoral (!). A venit apoi rîndul d-lui Dehler, preşedintele partidului democrat liberal german. Dehler este, de cîtva timp, în conflict deschis cu Cancelarul[1], cu toate că partidul său aparţine coaliţiei guvernamentale. Pretinde că această coaliţie nu e primejduită, fiindcă discuţiile cu Cancelarul sînt purtate "pe alt plan". Totuşi, nu se ascunde că aceste discuţii n-au luat încă o turnură favorabilă. Pare a imputa Cancelarului un exces de autoritarism, în legăturile personale, ca şi în conducerea treburilor de stat. Unele situaţii de politică internă ar fi în joc; de asemenea, şi soarta noii legi electorale. Dehler însă mărturiseşte că punctele de fricţiune se găsesc mai ale în domeniul politicii externe. (Asupra acestui punct, "Internaţionala" noastră se află într-o poziţie delicată, fiindcă aprobă fără rezervă politica europeană a Cancelarului).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Înghesuit de întrebări, Dehler afirmă că el este "cu Occidentul", pentru Acordurile de la Paris, pentru reînarmarea Germaniei; consideră totuşi că intenţiile ruşilor n-au fost destul de explorate, că negocierile de la Geneva au fost un adevărat caraghioslîc (nimeni nu voia să se ajungă la un acord), în fine, că au fost compromise şansele de reunificare germană.

Este limpede că Dehler prezintă problema dintr-un punct de vedere "naţionalist" şi că vrea să o exploateze în acest fel. Reunificarea, care e problema numărul 1 a poporului german, a fost aşezată de Cancelar, după problema Europei şi după problema Occidentului. Dehler însă nu ne spune cum ar fi

---

1) Adenauer.

putut fi rezolvată reunificarea Germaniei. Se menţine, în privinţa asta, în echivoc şi în confuzie. Bretscher l-a acuzat cu mult curaj. Nu te poţi împiedica de a vedea că, dintre aceşti doi interlocutori germani - pe de o parte, Cancelarul care înţelege să înfrunte manevrele sovietice şi susţine că problema esenţială este de a fi salvată libertatea Germaniei occidentale şi unitatea Occidentului; iar pe de altă parte Dehler şi comparşii săi, dornici să găsească, chiar şi după Geneva, o cale de înţelegere directă cu Moscova, - dintre aceştia Adenauer este adevăratul liberal.

Preşedintele Motz a tras concluzii contrare din aceste consideraţii: s-a declarat satisfăcut de explicaţiile austro-germane. E limpede că nu înţelege să-şi complice misiunea, nici să dezorganizeze asociaţia sa, care se sprijină îndeosebi pe partidele cu etichetă liberală, şi pe un adevărat liberalism activ şi militant. Eticheta liberală acoperă mărfuri dintre cele mai diverse: în America, "liberalii" sînt "progresişti", la extrema stîngă a partidului democrat; în Germania, liberalii sînt oameni care tind spre dreapta şi confundă scopurile lor cu scopurile naţionalismului ce renaşte. Dacă liberalismul internaţional nu reuşeşte să se desprindă din aceste partide cu etichetă şi dacă nu se sprijină pe oameni care (indiferent de partidul căruia aparţin) au o stare de spirit, un temperament, o religie liberală, riscă să se piardă în cea mai supărătoare confuzie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Moscova propune "un pact" Statelor Unite.

In timp ce prudentul Eden pluteşte încă pe Ocean, un mesaj misterios a sosit la Washington: e o scrisoare de la Bulganin, către Eisenhower. Nici Casa Albă, nici Departamentul de Stat - care totuşi nu păcătuiesc printr-un exces de discreţie - n-au spus nimănui despre ce e vorba în scrisoare.

Ziariştii care ştiu totul, pretind că U.R.S.S.-ul ar fi oferit Statelor Unite un pact de neagresiune şi de amiciţie.

Aceşti termeni deşteaptă vechi amintiri. O anume dată calendaristică se desprinde din brumele trecutului: 21 august 1939. Ca şi atunci, propunerea de azi este surprinzătoare, înconjurată de secret, destinată să creeze "senzaţie", şi să iz-

bucnească neprevăzut, ca o bombă. Ca şi atunci, fără îndoială, era vorba de a "coafa" pacea lumii, printr-o înţelegere directă între cele două puteri, cele mai mari, construind astfel o autoritate mondială, la scara cea mai ridicată, autoritatea decisivă de care ar depinde toate celelalte instituţii internaţionale.

Evoluţia politicii Sovietelor, în acest sens,era de prevăzut; într-adevăr, am prevăzut-o şi eu, aşa cum rezultă din notele mele. Vom fi ajuns oare la capătul acestei evoluţii, adică la voinţa limpede manifestată, de a merge mai departe, indiferent de considerentele de egalitate dintre puteri, de colaborarea armonioasă, organizată între toate statele, cu dorinţa de a institui o forţă preponderentă, recunoscută în hotărîrile ei, de toată lumea, şi care s-ar impune tuturor? Un astfel de scop o fi în obiceiul conducătorilor actuali ai U.R.S.S.-ului, unde sub impulsia viguroasă şi dezordonată a lui Hrusciov, ideile şi tendinţele de pe linia regimului ajung la o înflorire bruscă şi uneori buimăcitoare?

Este sigur că propunerea sovietică, dacă într-adevăr are conţinutul ce i se atribuie, urmăreşte mai multe scopuri.Ea arată aroganţa imperiului Sovietelor, care nu-şi caută egalul decît pe vîrful ierarhiei puterilor şi cu care înţelege să discute, în ultima instanţă, despre război şi despre pace, despre dezarmări, despre securitate şi atom, cu singurul partener demn de ei, un adversar susceptibil, poate, de a deveni un complice: imperiul Statelor Unite.

O asemenea înţelegere, la cel mai înalt nivel,prezintă şi alte avantaje: ar putea slăbi legăturile dintre America şi aliaţii ei, după cum ar putea să zdruncine aşezările Comunităţii Atlantice. Pentru ce s-ar îndîrji U.R.S.S.-ul să "dezintegreze" Republica Federală Germană, de Occident, dacă aceasta ar putea să atingă un fenomen asemănător - mai decisiv! - de dezintegrare, dînd naştere unor legături speciale, cu Statele Unite?

In sfîrşit, dacă America ar refuza oferta sa generoasă (ceea ce este mult mai probabil decît cred conducătorii sovietici, care unesc, de la un timp, abilitatea cu cea mai uimitoare naivitate); dacă Europa ar respinge oferta, atunci s-ar dovedi că americanii doresc altceva decît pacea. Propaganda ar

BCU Cluj / Central University Library Cluj

putea să dezvolte tema belicismului american, în faţa "opiniei publice mondiale" şi mai ales chiar în ochii ruşilor unde, pentru nevoile dezvoltării industriei grele şi pentru a fi acceptate toate sacrificiile pe care le implică această dezvoltare, guvernul are interesul să menţină spaima unei agresiuni posibile şi un oarecare moral războinic.

Acestea cu atît mai mult cu cît acordul cu America nu este etapa finală a evoluţiei bolşevismului şi nu e destinat să pună capăt încercării forţelor decisive destinate unui triumf universal regimului Sovietelor.

Orice ar fi, dacă oferta Moscovei va fi confirmată, folositor este să reţinem trei puncte:

a) Politica U.R.S.S.-ului trece - încă o dată - peste toate eventualităţile orei actuale şi urmează calea sa, fără să ţină seama de elementele emotive pe care le provoacă: "Să nu auzi vorbele bune şi să nu-ţi pese de cele rele".

Englezii surîdeau şi-şi întindeau braţele. Au primit şi ei pachetul lor de înjurături, trimise de Hrusciov, din Indii şi din Birmania.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Americanii, graţie lui Dulles, n-au încetat de a ţine bomboana sus, în faţa bravurii bolşevice. Cuvintele lui Dulles au îngheţat de frică toate sufletele sensibile din Occident. Eden a fost "teribil de şocat". Chiar şi americanii, cu Stephenson în frunte, au fost jenaţi şi nu înţelegeau cum ar putea fi iertat secretarul Departamentului de Stat, pentru excesul său de necuviinţă.

Dar Hrusciov şi Bulganin nu s-au formalizat, pentru atît de puţin! Pe deasupra capetelor celor "mici", care se zbat contra răutăţii vorbelor, ei întind mîna celor "Mari". Si propun încheierea unui "pact", la o înălţime atît de sus, încît zvonurile comentariilor supărătoare, de jos, să nu ajungă la ei.

b) O fi sinceră Uniunea Sovietică, atunci cînd caută prietenia Americii? Ca şi la 21 august 1939. Nimic mai mult; nici mai mult, nici mai puţin. Este sinceră, în măsura în care un acord cu America convine intereselor sale actuale, aşa cum acordul cu Hitler convenea intereselor din 1939. Dar ea trebuie să-şi pregătească, chiar de pe acum, pe militanţi, aşteptîndu-se că o înţelegere cu capitalismul american trebuie să surprindă şi să "şocheze", aşa cum s-a întîmplat şi în clipa înţelege-

rii cu totalitarismul nazist; trebuiesc pregătite explicaţii şi justificări, rezervîndu-şi, pentru viitor, deplina sa libertate de acţiune, în conformitate cu principiile, cu scopurile doctrinei şi cu ambiţiile sale. Se poate judeca sinceritatea sovietică, faţă de Statele Unite, după întreaga literatură polemică şi "istorică", ce a înflorit în Rusia, pentru a justifica acordul cu Hitler şi pentru a pune în valoare gîndurile ascunse şi calculele secrete ce-au hotărît pe Stalin să încheie acest acord. Intreg catehismul relei credinţe politice a fost dezvăluit, cu această ocazie.

c) Acordul de la Moscova implica împărţeala ţărilor limitrofe. Acordul la nivelul cel mai înalt cuprinde totdeauna, în spiritul oricărui stat totalitar, ideea de împărţeală: partajul autorităţii, partajul influenţei, partajul zonelor geografice şi politice.

In împrejurările actuale, acordul dintre cele două principale puteri "mondiale şi atomice", acordul propus de Bulganin ar implica intenţia de a stabili o ierarhie, între diferitele state, suprapunînd statele de primul ordin, peste statele de rangul al doilea şi al treilea, separînd acest întreg, de state nesatelite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O astfel de clasificare rezultă şi din faptul că U.R.S.S. înţelege să reglementeze comportarea sa prin raporturi cu diferite ţări, după importanţa pe care le-o atribuie. Astfel, după ratificarea Acordurilor de la Paris, U.R.S.S.-ul s-a grăbit să aplice o "sancţiune" Franţei, denunţînd acordul de prietenie încheiat de generalul de Gaulle, la Moscova, în 1945. Acest fapt nu împiedică pe sovietici de a propune, după un an,un pact de prietenie - special - cu Statele Unite, ţară pe care rusii nu încetează de a o denunţa ca principalul făuritor al politicii războinice, din Occident şi care este desigur campionul cel mai hotărît al cauzei lumii libere. Aşadar, există două uncii şi două măsuri: statelor considerate mai slabe, li se cuvine ameninţarea, intimidarea, sancţiunea; statelor foarte puternice- fie că ar fi "fascist-hitleriste" sau "imperialiste-americane" - li se cuvine toleranţa, sora complicităţii, prietenia consacrată printr-un document solemn.

Faptul că blocul răsăritean îşi ţine şedinţele,chiar acum, la Praga, nu e o simplă coincidenţă. Se schiţează acolo o

construcţie în care se dezvăluie gustul sovietic pentru simetrie: jos, două "blocuri", două sisteme de alianţe, opuse unul altuia, pe care pactul sovieto-american ar vrea să le "coafeze". Acest pact din urmă, destinat să stabilească o trăsură de unire şi mai mult, o regulă între cele două blocuri, ar consacra implicit rezistenţa şi legitimitatea lor[1].

30 ianuarie

(Cu privire la) schimbul de scrisori între Bulganin şi Eisenhower.

Nu va fi semnat un nou acord cu Moscova[2].

E ziua mea onomastică şi de naştere: Sf.Grigore. Am 64 de ani. Inima mea nu mai bate decît dintr-o singură aripă. Doctorii Meţeanu şi Claudian m-au obligat să mă odihnesc în pat, două săptămîni. Să nu mai am griji, nici emoţii, nici angoase, ci doar uitare, destindere, beatitudine. Vai de capul meu!

Dar cum aş putea să tac, faţă de bucuria pe care mi-a provocat-o răspunsul lui Eisenhower către Bulganin? De data asta, Dulles a fost la înălţime. (...) Cine ar putea să-i ţină rigoare pentru cuvintele nepotrivite de mai deunăzi?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

1) Se află anexate la "Jurnal" declaraţia finală a ţărilor Pactului de la Varşovia, în care se subliniază că numeroase naţiuni voiesc să urmeze o politică de neparticipare la blocurile militare agresive, o politică de neutralitate. Se prevede, de asemenea, crearea unui sistem de securitate colectivă şi de limitare a armamentelor în Europa. In fine, se publică tratatul americano-sovietic, propus de Moscova.

2) "Jurnalul" anexează două rezumate de presă, care cuprind scrisoarea mareşalului Bulganin către Eisenhower şi răspunsul acestuia din urmă. In prima scrisoare, se constată că relaţiile de prietenie şi de colaborare americane, cu U.R.S.S., s-au înrăutăţit, cu efecte supărătoare asupra situaţiei internaţionale. Se propune un capăt cursei înarmărilor, ca şi folosirea resurselor economice ale naţiunilor, în vederea păcii. Se subliniază necesitatea încheierii unui tratat de prietenie şi de cooperare, între U.R.S.S. şi Statele Unite, bazat pe egalitatea în drepturi, pe respectul reciproc al suveranităţii părţilor şi pe neintervenţie în afacerile interne.

Răspunsul americanilor: răspunsul ce i-a fost inspirat lui Eisenhower consolidează poziţiile lumii libere şi întăreşte unitatea lumii libere pe care Moscova căuta s-o zdruncine. (...)

Scrisoarea de răspuns are avantajul de a fi politicoasă, ceea ce e totdeauna apreciabil în diplomaţie şi foarte precisă, ceea ce e indispensabil, în situaţia politică actuală. Ea cuprinde tot ce avea de spus: Nu poate fi vorba de nici un pact "special"; O.N.U. este îndestulător. Prin urmare, nu poate fi vorba de o ierarhizare a ţărilor; marile puteri, de obicei, impietează asupra intereselor ţărilor mai puţin mari şi asupra ţărilor mici, pe care le ciopîrţesc. Nici o complicitate; este suficientă Comunitatea. Neagresiunea, securitatea, neamestecul în treburile interne, opera de conciliere: toate acestea se găsesc înscrise în Charta Naţiunilor Unite.

De asemenea, nici un acord între cele două "blocuri", pentru că nu pot fi armonizate o asociaţie liber-consimţită cu un ansamblu de consimţăminte servile, adică nu pot fi puse împreună realitatea, cu impostura. Nici un compromis echivoc, ci doar o pace întemeiată pe principiile Chartei. Reunificarea Germaniei trebuie să fie reunificarea "liberă", în "cadrul securităţii". Apoi: eliberarea Europei: "Să ne gîndim la imensa schimbare pe care ar putea să o aducă punerea în aplicare a angajamentelor luate după ultimul război mondial, cu privire la libera alegere, de către popoarele şi guvernele lor". Aceste cuvinte sînt de o reală însemnătate pentru noi, dar fiind că documentul ce le cuprinde - tandemul Eisenhower-Dulles - şi-a ispăşit uşurinţa cu care am fost trataţi pe vremea politicii de "package deal". Acesta va fi poate efectul vizitei "naţiunilor captive" la Washington.

Urmează aluziile la controlul impus de o sinceră politică a dezarmării şi la condiţiile cerute pentru restabilirea comunicaţiilor reale, între Răsărit şi Apus. Toate sînt formulate în acelaş timp şi totul este excelent.

- "Nu înţeleg nimic din asta", ar fi spus Molotov, la primirea răspunsului lui Eisenhower. "Să fie refuzată o astfel de propunere de prietenie"! Fără îndoială că Molotov şi-o fi adus aminte că Hitler nu-l refuzase... El nu poate să înţeleagă pentru ce: nu e tot aia[1].

---

1) Scrisoarea lui Eisenhower este anexată la "Jurnal".

31 ianuarie

(...) Eden şi Eisenhower vorbesc despre pace, la Washington. Înţelegerea dintre ei nu pare a fi desăvîrşită, nici în privinţa Orientului Apropiat, nici în privinţa Chinei.

Mă gîndesc la prefaţa "Reconstrucţiei", marea carte a bătrînului meu prieten Gugliemo Ferrero: "De un sfert de veac, istoria civilizaţiei occidentale nu mai e decît o suită neîntreruptă de nenorocite succese. Tot ce au încercat Europa şi America, după 1914, a eşuat: pacea ca şi războiul, revoluţiile ca şi reconstrucţiile. Insuccesele sînt atît de grave şi de numeroase, încît civilizaţia occidentală începe să se îndoiască de vigoarea sa vitală. Pare a fi lovită de o subită şi incurabilă neputinţă". Aceste rînduri au fost scrise la 31 decembrie 1939... De atunci, lista "insucceselor" s-a lungit şi s-a agravat: Teheran, Yalta, Potsdam, Berlin şi cele două Geneve, împărţeala Europei, împărţeala lumii, confuzia din înţelesul cuvintelor şi ideilor, revolta marilor continente împotriva civilizaţiei occidentale, toate aceste evenimente au contribuit să facă din problema asupra căreia Ferrero a lăsat să planeze un dureros semn de întrebare, cauza majoră a neliniştii vremilor noastre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru marele istoric, raţiunea acestei neputinţe care paralizează Occidentul, constă în faptul că "am pierdut din ce în ce mai mult sensul marilor realităţi ale vieţii: nu mai ştim exact ce sînt pacea şi războiul, revoluţia şi ordinea, justiţia şi dreptul, puterea şi legitimitatea". Astăzi, ştim despre ele mai puţin decît în 1939, cînd Ferrero scria frumoasele sale cărţi de filozofia istoriei. (...)

Yarrow îmi scrie că deşi nu vreau să intru în "Comitetul Naţional Român", comitetul său, al lui Yarrow, a hotărît să mă ajute să pot face faţă sarcinilor şi cheltuielilor impuse de deplasările mele, în slujba cauzei noastre. O astfel de ofertă a sosit la timp. Tintuit în pat, am un întreg program de conferinţe şi de cuvîntări politice, în luna viitoare (la Bruxelles, Dusseldorf, Hamburg...) şi nu ştiu cum să fac faţă nevoilor, în situaţia actuală. Însă cum Yarrow face aluzie, în scrisoarea sa, la unitatea care ar trebui să existe între exilaţii români, am grija de a pune lucrurile la punct, în răspunsul meu: "... Vă

sînt recunoscător că aţi înţeles raţiunile pentru care voiam să-mi păstrez o deplină independenţă, cu privire la comitetul d-lui Vişoianu. Sînt de acord cu Vişoianu asupra marilor linii ale politicii noastre externe, aşa cum de altfel o dovedeşte prezenţa mea în Adunarea Naţiunilor Captive. Dar nu aprob modul în care el şi-a constituit Comitetul şi nu pot considera acest comitet ca reprezentativ al rezistenţei române. Dacă ţin atît de mult la independenţa mea, nu este pentru a o folosi ca pe un element de dezordine şi de divizare, ci dimpotrivă, pentru a întrebuinţa întregul meu credit şi autoritatea ce mi-am păstrat, printre compatrioţii mei, cei mai numeroşi, cu scopul de a ajunge la o unire, de realizarea căreia ne aflăm încă departe.

Această unire este cu atît mai indispensabilă, cu cît propaganda comunistă ce se îndîrjeşte, îndeosebi, împotriva refugiaţilor români din Franţa şi Germania, este de natură să sporească şi mai mult confuzia lor. Aceşti oameni, dintre care cei mai mulţi trăiesc într-o mizerie materială şi într-o dezordine spirituală, tipice exilului, simt nevoia unui spirit moral şi a unei orientări. Dar comitetul lui Vişcianu - o spun fără părtinire şi fără supărare - n-are nici o putere asupra lor. Le este complet străin. S-a creat o non-prezenţă, un vid care trebuie negreşit să fie umplut. Implinirea unei astfel de îndatoriri naţionale nu poate să împiedice cîtuşi de puţin continuarea eforturilor noastre, pe planul politicii externe. Dimpotrivă, ar putea să dea reprezentării noastre din străinătate prestigiul şi ponderea de care are nevoie. Sînt sigur că se poate ajunge la acest rezultat fără strălucire, cu puţină răbdare şi înţelepciune".

1 februarie

Rămîne ca un fapt pozitiv că comuniştii n-au izbutit să compromită debuturile guvernului frontului republican. Voturile lor se pierd în marele număr al voturilor acordate de parlament, lui Guy Mollet. Ei au cu atît mai puţină greutate, cu cît n-au fost solicitaţi şi nimic nu justifică, în declaraţia ministerială, zelul colaboraţionist al partizanilor lui Thorez şi Duclos. Dimpotrivă, pasajele cele mai de seamă ale acestei declaraţii au fost neted potrivnice politicii comuniştilor. In timp ce, în enunţarea programului său social şi economic

Mollet a făcut totul pentru a nu înfricoşa nici pe M.R.P.-işti, nici pe independenţi (şi de fapt, a reuşit să stabilească marile linii ale unei politici naţionale), acelaşi Mollet a ţinut să evidenţieze punctele esenţiale ale politicii sale externe: fidelitate faţă de Pactul Atlantic şi relansarea ideii europene, puncte de vedere care sînt în flagrantă contradicţie, faţă de tendinţele partidelor înfeudate de Moscova. Astfel, votînd cu guvernul, centrul nu s-a îndepărtat de principiile sale, în timp ce partidul comunist, susţinînd cu o atare unanimitate cauza lumii libere, s-a îndepărtat uluitor de politica sa subversivă.

Se pare deci că cezura, adică linia de separare pe care partidul comunist se sileşte s-o tragă între "stînga" şi "dreapta", (termeni deopotrivă de scumpi publicaţiei "L'Express" şi discipolilor lui Mendès, şi care, de fapt, nu mai exprimă decît o deosebire anacronică şi poziţii perimate!) nu despică Adunarea pe la mijloc, ci separă cele două partide "frăţeşti", pe comunişti, de socialişti. Pe acolo trece, azi, Cortina de Fier. Taie lumea în două: de o parte lumea sovietică; de altă parte lumea liberă. De asemenea, provoacă aceeaşi dezbinare,în fiecare ţară: de o parte, comuniştii cu obedienţa lor moscovită, cu lupta deschisă împotriva statului democratic, care e de esenţă occidentală şi europeană (Drepturile omului, respectul sufragiului popular, diversitatea partidelor, libertatea criticii pentru cei în minoritate, autoritatea justiţiei), iar de altă parte, partidele totalitare, revoluţionare şi dictatoriale. Nu mai este vorba de "dreapta" şi de "stînga", ci de Est şi Vest.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Astfel de realităţi care sfîrşesc prin a se impune, îndepărtează deocamdată primejdia frontului popular. Nu există tranzacţie posibilă între apărătorii "Republicii", adică ai statului democratic francez (fie socialişti, radicali sau independenţi) şi "inamicii" care se îndîrjesc s-o dărîme, pe plan interior şi exterior.

Această barieră "la Răsărit" poate fi uneori neglijată şi uitată, în discuţiile şi animozităţile personale, care opun pe unii contra altora, oameni politici ai regimului. Ea poate să dispară din vederile unor socialişti dornici de a complăcea unei părţi din clientela lor electorală. Insemnătatea barierei poate să pară mai puţin mare, atunci cînd egoismul bur-

ghez (care înfloreşte în toate partidele) ajunge să exaspereze pe partizanii reformelor sociale necesare, unindu-i împotriva "reacţiunii".

Dar oricît va fi în joc soarta statului şi a naţiunii, unirea se va ivi ca posibilă, între partidele naţionale, şi imposibilă cu comuniştii.

2 februarie

"Le Monde" se plînge că declaraţia de la Washington (după întrevederea Eden-Eisenhower) "răspîndeşte un parfum de război psihologic". Veste bună![1].(...) Rezultatele întîlnirii de la Washington sînt consemnate în două documente: comunicatul propriu zis, care semnalează punctele de acord şi de dezacord asupra Germaniei, Orientului Apropiat şi Chinei (între care, invitarea Franţei la o conferinţă "în trei"); apoi declaraţia comună, care e un fel de Chartă a Atlanticului înfrăgezită şi actualizată (...) exprimînd doctrina şi ideologia Occidentului.(...)

3 februarie

Mă ridic din pat, pentru a mă duce, cu soţia, la Maurice Bérard, cu soţii Gabriel Puaux, d-na Guy de Pourtalès şi pastorul Boegner. Convorbire însufleţită, despre amintiri din România şi despre Geneva lui Calvin. Revin apoi acasă, pentru a-mi continua cura de odihnă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar cum să mă odihnesc, cînd bombele diplomaţiei sovietice se succed cu o repeziciune vertiginoasă! (...)

Bulganin a dat o nouă dovadă de "modernism" uluitor, răspunzînd printr-o interminabilă misivă, în termenii cei mai călduroşi, unei scrisori politicoase, dar categoric negativă, pe care preşedintele Eisenhower o dăduse, cu privire la pactul special de agresiune. Un potop de vorbe şi de amabilităţi: "Mesajul dv. scris într-un stil atît de amical... Sînt încîntat de acordul dv... Sînt de acord şi cu faptul că..." etc.etc. Bravul Bulganin este încîntat de toate şi vede în scrisoarea refuzului "scumpului preşedinte", o dovadă evidentă a unui perfect acord. Nici "Le Monde" nu-şi poate împiedica surîsul: "Cîte elogii adu-

1) In declaraţia comună, anexată la "Jurnal", între altele, se spune că: "In Europa, aproape o sută de milioane de oameni, din zece naţiuni independente, au fost constrînse, contra voinţei lor, să muncească pentru glorificarea statului comunist sovietic"

se preşedintelui Eisenhower! Cîtă grabă în a prinde, în răspunsul său, tot ceea ce poate să exprime dorinţa de a evita o ruptură! Nu putem să nu ne gîndim la reacţiile răzbunătoare pe care un text analog l-ar fi provocat odinioară, din partea presei sovietice şi din partea cercurilor Kremlinului". ("Le Monde"surîde, dar surîde galben, fiindcă este vorba de nişte demersuri prin care protejaţii Kremlinului descoperă foarte stîngaci adevăratul lor scop politic, de a se înţelege, pe deasupra capetelor pacifiştilor englezi şi neutraliştilor francezi, cu beliciştii americani, singurii parteneri consideraţi ca interesanţi şi demni de ei).

Soţia mea îmi aduce aminte de comunicatul lui Stalin, de la 13 iunie 1941 (pe care l-am auzit, la Moscova, difuzat de megafoane instalate la toate colţurile străzilor), comunicat prin care şeful guvernului sovietic proclama nezdruncinata lui încredere în prietenia Germaniei hitleriste, chiar în momentul cînd zvonul unei iminente agresiuni germane (care avea să se producă după o săptămînă) pătrunsese în capitala Uniunii Sovietice[1].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Repetarea acestor stranii reacţiuni dezvăluiesc dedesubturile politicii sovietice şi unele procedee în care viclenia şi "ştiinţa minciunii", despre care a scris Montégut, se aliază cu oarecare naivitate, chiar cu oarecare candoare, pentru a atinge mai bine scopul urmărit cu tenacitate. Este sigur că Bulganin vrea, cu orice preţ, un pact cu americanii (aşa cum Stalin voia să evite, cu orice preţ, războiul cu Hitler). Această înţelegere, cu Statele Unite, este (după cum toate informaţiile din U.R.S.S. le presimţeau) una dintre etapele majore la care aspiră politica sovietică. Pentru a atinge această etapă, Kremlinul este gata să plătească preţul cel mai scump: împărţirea lumii, sau cel puţin, împărţirea părţii protejabile, cu America. Deocamdată, în părţi egale. Apoi, se va vedea. Bulganin arată şi repetă marile linii ale acestui partaj, cu o insistenţă aproape emoţionantă: vouă vi se lasă blocul atlantic, iar nouă blocul de la răsărit. Evident, nu e vorba de a face vreun pas înapoi: nu e o împărţeală, ci o capitulare. Împărţeala, după

1) Comunicatul menţionat se află în vol.I al "Jurnalului", la pag. 76 şi urm.

concepţia sovietică (şi asupra acestui punct, Hitler şi Stalin se înţelegeau de minune, fiindcă concepeau partajul în acelaşi mod) este un mijloc pentru a-şi reface suflul, înainte de a porni o nouă înaintare. Nu e vorba deci de a pierde locul unde a pus piciorul, şi de a părăsi Germania răsăriteană şi estul european. De aceea, Bulganin se preface de a nu fi înţeles condiţiile puse de Eisenhower; se complace în a îneca, într-un val de vorbe inutile, tot ceea ce constituie fondul dezbaterii, adică restabilirea ordinii în Europa. Impărţeala efectuată cu Hitler a permis sovieticilor să facă un salt prodigios spre Occident şi să încorporeze jumătate din Europa răsăriteană, în mod legitim. Impărţeala cu preşedintele Statelor Unite ar trebui să-i ingăduie un nou salt de înaintare, pentru a poseda, în mod legitim, teritoriile pe care le ocupă pînă la Elba.

America a răspuns acestor insistenţe nepotrivite. Declaraţia de la Washington, căreia atîţi critici i-au contestat valoarea, îşi dovedeşte utilitatea: ea respinge ideea de partaj, pe plan politic şi ideologic; insistă asupra principiilor Occidentului. Ii ajunge simplul fapt de a dezvolta această teză,pentru a duce la eşec ofensiva Moscovei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4 februarie

Neutralismul ziarului "Le Monde" este supus unei dure încercări. Sovieticii l-au trădat, trecînd peste capul coexistenţialiştilor francezi, făcînd inconceptibile platitudinile acestor americani răutăcioşi. Comuniştii francezi, cărora ziarul lui Sirius le-a adus apreciabile servicii, îl condamnă şi ei,la rîndul lor. "Le Monde" publică, de cîtva timp, impresiile lui Robert Guillain, din China roşie. Aceste impresii începuseră bine, în sensul că traduceau emoţia produsă asupra lui Guillain, de amploarea şi întinderea victoriei comunismului, în China.Insă lucrurile s-au stricat, mai pe urmă. Guillain, din nefericire, cunoştea China veche şi iubea pe vechiul chinez. Transformările pricinuite de revoluţie, sau mai exact, de cucerirea Chinei de către armatele roşii, în acest imperiu de o atît de adîncă şi de subtilă civilizaţie, brutalitatea cu care odiosul regim al furnicarului a înlocuit bogata diversitate a unei societăţi individualiste, distrugerea sistematică şi barbară a elitei chineze, care se deosebea printr-o atît de înaltă şi de autentică

spiritualitate, îi smulge ţipete de nelinişte şi de disperare. Si iată cum marele reportaj asupra Chinei, publicat de "Le Monde", apare ca o condamnare a comunismului, infinit mai groaznic decît articolele din "Le Figaro", asupra aceluiaşi subiect. "Subversivii" au făcut mai bună treabă decît sincerii. Guillain a scris pagini care, prin calitatea lor şi prin adevărul ce conţin, nu fac parte din seria reportajelor obişnuite în "Le Monde" în care nişte bieţi naivi s-au căznit să picteze în roz năpastele bolşevismului din Polonia, Bulgaria şi Cehoslovacia.

Insă "mandarinii" de la Paris s-au sesizat de lucrarea sa pentru a o condamna la flăcările rugului şi pentru a exalta, încă odată, binefacerile bolşevizării Chinei. Mandarinul-şef Jean Paul Sartre a tratat pe Guillain ca pe un "spirit îngust". "Le Monde" aflîndu-se în obligaţia de a-şi apăra colaboratorul, a menţionat că, în unele pasaje, acesta "a pledat pentru revoluţia chineză şi pentru realizările ei", dar a subliniat, de asemenea, cu un uluitor curaj, că există "apostoli care nu admit ca un reporter liber să descopere spatele decorului şi praful idolilor".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5 februarie

Am terminat un articol scris pentru "N.Z.Zeitung"; altul pentru "Vie Française". Scriu la Dusseldorf, pentru a fixa data conferinţei pe care o voi ţine acolo, la 3 aprilie. Accept invitaţia lui J. Freymond, de a mă duce la Geneva, la 16 aprilie, pentru a ţine un curs de trei lecţii, la "Institutul universitar pentru înalte studii internaţionale". Toate acestea le fac în zăcere, în pat, în "cura mea de odihnă". (...)

9 februarie

In timp ce Mollet se zbate, la Alger, între europeni şi arabi - atît de departe de unii şi de alţii, prin idealismul său egalitar şi prin patriotismul său francez - Adunarea Naţională a invalidat cu o majoritate de frontul popular, în mijlocul unui imens scandal, pe un "poujadist".

Mare greşeală. Nu ştiu dacă poujadiştii sînt, sau nu, fascişti, aşa cum pretinde "stînga". Dar ei devin fascişti. Fascismul n-a picat din cer. S-a născut din cauza excesului comunismului. Pentru a scăpa din tirania unei minorităţi de exal-

taţi şi vehementi, de extrema stîngă, s-au ridicat nişte alţi exaltaţi şi vehementi, de dreapta, căutînd să creeze o majoritate de dictatură. Spre deosebire de Lenin şi Stalin, Mussolini şi Hitler nu s-au sprijinit pe minorităţi sociale, ci pe majorităţi naţionale, fapt care nu scuză întru nimic nici legitimitatea isprăvilor acestora, nici caracterul odios al metodelor lor. Insă, toate astea avertizează lumea în privinţa primejdiei de a se angaja orbeşte, pe calea arbitrarului. Pentru a da lovituri murdare, se găsesc destui amatori, atît la dreapta, cît şi la stînga, mai ales tineri: iată ce se petrece la Alger! Mendès se căzneşte degeaba: în ceea ce priveşte tinereţea, genul său de radicalism nu va aduna în jurul lui decît, cel mult pe cei mărunţi, prietenii lui Servan-Schreiber. Tineretul tinde spre extremităţi. Dacă va fi lăsată impresia că poujadiştii sînt persecutaţi, absurda lor mişcare va deveni un torent, un fluviu. Si pentru ce? Pentru a avea un socialist în plus, în Adunarea Naţională? Intr-adevăr, nu merita atîta oboseală.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

lo februarie

Azi a apărut în "Vie Française" articolul meu:"Bulganin îşi oferă prietenia", în care exprim multe dintre părerile mele consemnate aici. Aştept "N.Z.Zeitung", unde am dezvoltat mai pe larg aceste idei. Si le dezvolt mai desăvîrşit, într-un articol pe care l-am trimis lui Uscătescu, la Madrid,pentru revista "Destin". Activitatea mea, de cînd am fost ţintuit în pat, pentru odihnă, n-a încetat nici o clipă. E timpul să mă ridic.

Insemn aici, spre luare aminte şi ca să-mi slujească în alte articole, începutul şi sfîrşitul celor scrise pentru "Destin": "Ferrero s-a străduit, în pragul celui de al doilea război mondial, în ultimii ani ai vieţii sale, să reîmprospăteze înţelesul acestor termeni (pace, război, ordine, legitimitate), într-un şir de opere strălucite. Ca şi cum ar fi bănuit că lumea va ieşi din a doua cumplită încercare războinică, mai dezorientată şi mai lipsită de principii călăuzitoare, decît a ieşit din primul război, a căutat să lămurească, îndeosebi, unele idei ca acelea despre "ordine" şi "legitimitate", neapărat trebuincioase, pentru a fi un îndreptar în opera de "reconstrucţie"

a păcii. Nimeni, firește, n-a ținut seamă de îndemnurile bătrînului istoric. Ordinea și legitimitatea, noțiuni care par anacronice, au dispărut din vocabularul diplomației actuale. Să fie oare de mirare că pacea, care a dispărut împreună cu ele, nu mai poate fi stabilită, în ciuda celor mai strașnice opinteli, în mijlocul stărilor de azi? Intîmplările din zilele ce trăim ne îngăduiesc să privim, de mai aproape, jocul diplomației de acum și să căutăm să deslușim rosturile ei, care au înlocuit, cu atît de puțin succes, principiile lui Ferrero. Cele două epistole ale lui Bulganin..."[1].

Iar spre sfîrșitul articolului: "...Este ca și cum, în cumplita frămîntare ce bîntuie în lume, pricinuind acea zăpăceală în termeni și idei, de care pomenește Ferrero, nimeni n-ar mai zări firul ce leagă întîmplările mai de seamă, din aceste vremi...etc. Bune sau rele, promițătoare de pace, sau prevestitoare de furtună, toate aceste fapte au același țel: zdrobirea rezistenței occidentale și nimicirea unei "civilizații", care, pentru U.R.S.S., este și rămîne inamicul numărul 1. Cînd ne va dovedi oare Apusul că ține să opună acțiunii de dezordine, un plan de ordine tot atît de întins și de general?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să urmărim deocamdată politica Statelor Unite, față de propunerile sovietice; este singura politică sortită să ne dea unele mulțumiri și speranțe, pe care nu avem dreptul să le tăinuim.

Corespondența cu Moscova va continua; însă nu va putea să îndepărteze acele principii care au fost din nou consemnate și dezvoltate, cu o grijă deosebită, în declarația comună anglo-americană, din 2 februarie.

Ziarele din Europa occidentală au avut cuvinte aspre despre declarația asta; noi însă nu vom precupeți nici valoarea, nici importanța ei. Si ne vom bucura că, în cadrul unor preocupări de ordin general, declarația a pomenit, de șase ori, cu atîta înțelegere, de stările de la noi. Bucuria noastră va fi cu atît mai mare cu cît ne dăm seama că legătura dintre cauza noastră și principiile lumii libere este datorită faptului că

---

1) "Jurnalul" anexează articolul lui Gr.Gafencu: "U.R.S.S. oferă prietenia sa", publicat în "Vie Française", la 1o februarie 1956 și articolul intitulat "Dialogul Est-Vest", publicat în prima pagină a ziarului "N.Z.Zeitung", la 15 februarie.

declaraţia comună a ţinut să desluşească, în termeni cît mai potriviţi, o doctrină generală de pace. Adevărul e că, atunci cînd se pregăteşte o tîrguială şi un compromis, sîntem lăsaţi în prada uitării; în schimb, atunci cînd e vorba de a aşeza pacea pe o temelie de dreaptă rînduială şi de a făuri, în raporturile dintre state, o stare de legitimitate politică şi morală, este imposibil de a nu se evoca imediat "cazul" nostru.

Valoarea politică a declaraţiei anglo-americane atîrnă însă de putinţa de a transforma şi de a concretiza doctrina pe care o cuprinde într-un plan de acţiune. Toată taina insucceselor diplomatice occidentale şi a neputinţei în care ea se zbate, rezistă în lipsa de consecvenţă şi de hotărîre, care o împiedică să dea principiilor ei caracterul unor condiţii.

Numai atunci cînd se va hotărî să aleagă, din acele "Charte", unde stau închise comorile înţelepciunii ei, de care e atît de mîndră, unele elemente care să poată sluji cu adevărat la "reconstrucţia" ordinei şi a păcii, numai atunci îi va fi dat să oprească declinul Occidentului, pe care îl vestesc profeţii vremurilor noastre[1].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cînd, bunăoară, diplomaţia occidentală în loc de a spune: ".....", ar spune mai simplu şi mai cu tîlc, poate chiar mai cuminte: "....."[2], dacă ar vorbi astfel şi dacă ar lucra potrivit unor astfel de vorbe, lumea întreagă şi-ar întoarce privirile cu încredere spre ea. Autoritatea greu ameninţată, a Occidentului, atîrnă de calitatea păcii pe care e în măsură s-o gîndească şi s-o înfăptuiască. Dacă temeliile acestei păci nu sînt mai dinainte netezite şi întărite, opera de "reconstrucţie", dorită atît de aprig, nu poate fi începută". (...)

12 februarie

Două săptămîni de pat. Niciodată n-aş fi crezut că poate fi atît de plăcut. Nici o clipă de plictiseală! Si ce odihnă! Mîine totuşi trebuie să mă ridic. Ce să fac!...

---

1) Aluzia priveşte, în principal, lucrarea filozofului şi istoricului german Oswald Spengler (1880-1936) "Declinul Occidentului".

2) Punctele dintre primele ghilimele sugerează punctul de vedere occidental, din răspunsul lui Eisenhower; iar cele cuprinse între ultimele ghilimele sugerează punctul de vedere al lui Ferrero.

Crepusculul Occidentului! Este o idee care mă urmăreşte. Pentru felul meu de a gîndi, această nouă obsesie este deosebit de gravă, fiindcă întreg sistemul politic pe care capul meu îl cuprinde, era sprijinit pe rezistenţa Occidentului şi deci pe triumful final al ordinei occidentale.

Ordinea occidentală! A fost odată o Franţă care strălumina, pînă dincolo de ţări şi mări. Razele ei au însorit calea noastră, în 1848, în 1859, în 1916 şi 1918. Dar lumina asta o fi coborît, oare, dedesubtul liniei orizontului?

Un colaborator ai ziarului "Le Monde" - Jean Schwoebel - a fost trimis în Cehoslovacia, pentru a descoperi, în această "republică populară", toate binefacerile acumulate acolo, de noul regim. Mai puţin perspicace şi mai puţin liber, în judecata sa decît Guillain,prietenul Chinei, omul s-a conformat spiritului ziarului şi a zugrăvit o Cehoslovacie comunistă, în care totul se petrece ca în cea mai bună dintre lumile posibile[1)].

Concluzia lui Schwoebel e demnă de organul lui Sirius şi de ginta lui Duverger: "Principalul à-tout al Franţei, - după opinia acestui sinistru păstîrnac - este importanţa diplomatică, ce-i va dobîndi prietenia. Marea neliniţte a democraţiilor populare nu este cumva efectul insistenţei americanilor care cer eliberarea naţiunilor captive? Această neliniţte ar fi mult mai puţin vie, dacă o ţară ca Franţa - democraţia occidentală cea mai aptă să înţeleagă ireversibilitatea unor anume schimbări survenite în Cehoslovacia, ca şi poziţia acestei ţări, cu privire la Germania - ar întreţine cu unele dintre naţiunile captive, nişte relaţii mai nutrite, aducînd astfel regimurilor lor, o garanţie". Cu alte vorbe, acest josnic individ pretinde ca Franţa, care a garantat totdeauna libertatea ţărilor din estul european, să devină chezăşia înrobirii lor, să fie cauţiunea prăbuşirii şi degradării lor actuale. Si treaba asta numai pentru a împiedica America de a mai cere eliberarea acestor ţări, adică să impună tăcere singurului glas care aduce acestor popoare nenorocite uşurarea unei nădejdi. "Schwoebel"-ul încearcă să justifice această trădare, prin dependenţa garanţiei franceze, "printr-o apreciabilă liberalizare a regimului". Este o

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

1) Expresia filozofului idealist german Leibnitz, cunoscuta monadă: "Toate sînt spre mai bine, în cea mai bună dintre lumile posibile".

ipocrizie cusută cu aţă albă. Nu poate fi prevăzută vreo liberalizare, atîta timp cît estul european rămîne supus puterii Moscovei şi comunismului sovietic.

Dar s-a găsit un viteaz, un bun francez şi un mare soldat - generalul Faucher, care a fost, multă vreme, şeful misiunii militare franceze, în Cehoslovacia - pentru a pune lucrurile la punct. Amintind, în vorbe măsurate, ce este regimul actual din Cehoslovacia, generalul Faucher observă cu judiciozitate: "Ce-am cîştiga noi, dacă i-am oferi garanţia noastră, în schimbul unor compensaţii substanţiale?... Prietenia conducătorilor? Ar trebui să ne facem nişte zălude iluzii... Iar ca revanşă, prietenia poporului cehoslovac, atît de grav rănită, la München, ar primi, de data asta, o lovitură mortală". Apoi Faucher încheie: "Îmi amintesc de această frază, citită într-un ziar din Praga, în 1947: "Tu, Franţa, n-ai nimic să ne spui?(Este întrebarea pe care şi-o pun toate popoarele din centrul şi din răsăritul Europei). Ar fi o nenorocire dacă Franţa, continuîndu-şi salvarea, prin abile manevre diplomatice, ar înceta de a vorbi lumii limbajul ce i s-a auzit în cele mai bune epoci ale istoriei, şi care i-a făurit adevărata ei măreţie".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a publica această scrisoare de o atît de nobilă ţinută, "Le Monde" a supus pe general la o încercare decisivă: "Unele pasaje ale acestei scrisori lăsînd impresia că autorul este ostil politicii de destindere, i-am cerut să precizeze gîndirea sa".

După această "lipitură", generalul s-a amuzat răspunzînd: "Nu sînt deloc ostil unei politici de destindere, dar cer ca această politică să nu cuprindă nici un fel de sacrificii pe care sentimentul de onoare le refuză" (...) Acest incident care dezvăluie gradul de blegeală a cercurilor neutraliste, ne oferă o explicaţie care arată cît este de greu Franţei să apere nu numai interesele altora, dar şi propriul său interes. (...)

15 februarie

Vorbăreţul impenitent, tovarăşul Hrusciov, a propus din nou Occidentului (într-un discurs-fluviu, ţinut cu ocazia deschiderii celui de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist a Moscova) pacea şi coexistenţa. Oferta se adresează mai ales

Statelor Unite, Angliei şi Franţei. In ce priveşte restul lumii, Hrusciov a socotit că asta e treaba lui! N-are nici o îndoială că relaţiile cu India vor fi adîncite. (Nehru e nenorocit!). De asemenea, Hrusciov îşi propune nenumărate avantaje ce pot fi trase din sprijinul sovietic, în favoarea diferitelor curente naţionaliste, în Extremul Orient. Aceste metode par să-i fi reuşit atît de bine, încît guvernul sovietic înţelege să le aplice şi în Orientul Mijlociu, ca şi în Orientul Apropiat, unde mişcarea panarabă care tulbură populaţiile, de la Golful Persic pînă la Oceanul Atlantic, a primit semne de simpatie activă de la sovietici. Cît despre "republicile populare" ele sînt din ce în ce mai fericite şi mai mîndre; Hrusciov nu se îndoieşte că ele vor înainta pe brazda U.R.S.S.-ului.

După ce şi-a arătat curăţenia sa sufletească, în toată nuditatea ei, Hrusciov-diplomatul cedează locul lui Hrusciov-omul de partid, campionul revoluţiei triumfătoare. Programul pe care l-a expus, în această ultimă calitate, este de o candoare uluitoare: pentru a face din socialism un "sistem mondial" trebuie să ştim să profităm de toate slăbiciunile burghezilor şi reacţionarilor. In ţările unde rezistenţa faţă de comunism este slabă şi unde capitaliştii sînt blegi, "clasa muncitoare are posibilitatea de a le impune o înfrîngere tuturor forţelor reacţionare, antipopulare, şi să obţină o solidă majoritate în parlament, transformînd astfel democraţia burgheză într-un veritabil instrument al voinţei populare". Acest rol neprevăzut pe care l-ar obţine astfel parlamentul, în chip evident n-ar putea trăi decît puţină vreme, fiindcă comunismul nu poate să admită ca, prin jocul normal al instituţiilor parlamentare şi al sufragiului popular, majoritatea odată obţinută să fie din nou pierdută. Aşadar, a doua zi după o victorie parlamentară, trebuie suprimat regimul parlamentar.

In ceea ce priveşte ţările rezistente şi "dure", "ţările unde capitalismul e încă puternic şi unde controlează un aparat enorm militar şi poliţist, rezistenţa îndărătnică a forţelor reacţionare este inevitabilă. In aceste ţări (dintre care şi Statele Unite) trecerea spre socialism va fi efectuată în condiţiile unei lupte de clasă revoluţionară şi ascuţită". Iată pentru ce americanii trebuiesc convinşi să primească cu încredere mîna pe care le-au întins-o conducătorii sovietici.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lozinca dată comuniştilor din lumea întreagă este aceea de a continua revoluţia, prin toate mijloacele: acolo unde bună-credinţa alegătorilor nu poate fi luată prin surprindere şi unde parlamentarii nu pot să fie duşi în ispită, înglobîndu-se într-un front popular, trebuie să se recurgă la revoluţie. Marx a prevăzut sfîrşitul capitalismului prin "contradicţiile interioare". Cum să nu se prevadă eşecul politicii lui Hrusciov, care e tulburată de contradicţii cu mult mai mari?

Aceleaşi contradicţii le găsim în politica internă. Industria grea va continua să aibă prioritate asupra industriei produselor de consum. Puterea de stat, acest monstru care încurcă întreg universul cu prea multele sale rezerve, de forţă şi de pretenţii, trece înaintea tuturor nevoilor individului, care, în sărăcia sa, rămîne totdeauna ultimul pe scara dezvoltării bogăţiilor, în Europa şi în lumea civilizată. Se va ridica oare barem un singur glas, în acest congres, care să fărîme lozinca tăcerii şi să reclame respectul celor mai elementare interese omeneşti?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un astfel de glas - şi e absurd să-l aşteptăm - ar face pentru pacea lumii, mai mult decît toate propunerile paşnice ale lui Bulganin!

16 februarie

De abia astăzi am primit "N.Z.Zeitung", cu articolul meu: "Dialogul dintre Est şi Vest". Ziarul a fost precedat de o scrisorică, de la Carl Burckhardt, despre care nu mai ştiam de multă vreme nimic. El îmi scrie: "Dragul meu Grigore, adesea mă gîndesc la tine, dar citind azi de dimineaţă magistralul tău articol în "N.Z.Z.", m-am simţit aproape de tine, ca un frate. Nu e prea mult de spus, după atîţia ani; ne aflăm în nişte situaţii dintre cele mai penibile, cînd ne vedem înconjuraţi de poltroni şi de iluzionişti, de sentimente ipocrite şi de colecţionari ai laşităţilor. Sper să ne vedem curînd. Din inimă, Carl".

In acelaş timp, am primit o scrisoare de la Adrien Thierry cu privire la articolul meu, din "Vie Française": "Am fost adînc mişcat de judecata atît de exactă pe care o faci cu privire la scopurile şi metodele politicii sovietice; se pare că inimile simţitoare ale Occidentului - aşa cum scrii - mai au comori de iluzii, în privinţa asta".

Poujadiştii şi comuniştii se bat între ei, la Adunarea Naţională. Publicaţia "Franc-Tireur" scrie, cu haz, că e greu de ales între ciumă şi holeră. Poate că, în împrejurările de faţă, holera are dreptate: invalidarea poujadiştilor a fost un act arbitrar, dublat de o mare greşeală politică. Aşadar, loviturile pot să cadă ca ploaia; reacţiunea e aproape sănătoasă.

17 februarie

Între două şedinţe de box, consacrate invalidării poujadiştilor, Adunarea Naţională a aplaudat pe Guy Mollet, care s-a întors din Algeria. Preşedintele Consiliului a vorbit ca un patriot silindu-se - aşa cum făcuse şi la Alger - să-i asigure pe colonii europeni, căutînd unele formule pentru a preîntîmpina revendicările arabe. El a folosit termenul "personalitatea Algeriei" pentru a da acestei regiuni, care cere să fie recunoscută ca "naţionalitate", o satisfacţie ce nu implică concesii prea oneroase. Este un mod de a se opri la jumătatea drumului şi acest lucru corespunde gustului francez în enunţarea unor formule subtile, care însă nu rezolvă problema. (Chiar în acest moment Preşedintele Coty[1], sultanul Marocului şi înalţii demnitari de la Quay d'Orsay se silesc zadarnic să desluşească ce înseamnă "independenţa în interdependenţă", formulă echivocă şi contradictorie destinată statelor Marocului şi Tunisiei).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Oricum ar fi, bunăvoinţa lui Mollet a izbutit să aducă oarecare acalmie, în treburile algeriene şi să degajeze o majoritate, în cadrul Adunării Naţionale. Va fi nevoie de un nou asalt, din partea comuniştilor, pentru a îndruma apele la moara frontului popular, cu prilejul legilor şcolare.

18 februarie

Agitaţie în exilul nostru. Boala mea de inimă care îmi impune o odihnă prelungită a devenit obiectul speculaţiilor întregii emigraţii româneşti. Unii, ca de pildă oamenii Comitetului, aşteaptă cu oarecare nerăbdare buletine medicale pesimiste. Alţii, care încearcă să se regrupeze sub egida numelui meu,

---

1) René Coty (1882-1962), Preşedinte al Republicii Franceze între anii 1954-1958.

ar dori să mai trăiesc, dacă n-ar fi decît timpul necesar pentru a da exilului o aparenţă de unitate.

Sînt nevoit să retrăiesc vremile cînd durerile provocate de vezicula mea biliară puseseră în pericol guvernul din care făceam parte şi cînd s-a dat o adevărată luptă, în jurul acestui ficat aflat în criză, unii, printre care chirurgii voiau să-l opereze, alţii, printre care devotatul doctor Kahane,se îndîrjeau să mi-l ocrotească. Acesta din urmă a avut cîştig de cauză, în pofida intervenţiei poruncitoare a regelui Carol,care poruncise să mi se facă operaţia!

Agitaţia actuală are un caracter mai decepţionant. Alarmată de ofensiva de repatriere, dusă cu o crescîndă vigoare de conducătorii comunişti, conştientă de insuficienţa Comitetului Naţional, marea masă a exilaţilor caută să se grupeze, pentru a înfrunta primejdiile descompunerii şi fărămiţării care o ameninţă. Insă această grupare ridică probleme dificile. In compunerea ei, se află fracţiuni diferite, pînă mai deunăzi violent jignite: la stînga, socialiştii şi sindicaliştii lui Gherman; la centru, prietenii mei de la Paris; la dreapta, diferite fărîme care au aparţinut fostei Garde de Fier, astăzi dezbinaţi unii de alţii. Li se adaugă turma celor îndoielnici, a celor "suspecţi" şi "indezirabili", cei care fără să fi fost legionari, au colaborat totuşi cu regimul nazist, după cum şi aceia care, îndelungă vreme, au rămas legaţi de regimul comunist. Se poate spune că dacă reuniunea tuturor acestor elemente poate fi considerată ca o datorie a momentului de faţă, ea riscă să fie rău înţeleasă şi rău interpretată, de multă lume.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se întîmplă însă că concentrarea şi organizarea emigraţiei române sînt considerate ca unite în jurul numelui meu. Nu sînt eu vinovat de asta. De mai bine de trei săptămîni, sînt ţintuit în cameră şi în pat. N-am chemat pe nimeni, n-am lansat nici o convocare. Dar se poate crede că fraţii mei de exil, după ce au căutat pe cineva în jurul căruia să se unească, n-au găsit ceva mai bun decît numele meu. Toţi se află la Paris, se plimbă pe sub arcadele străzii Rivoli, urcă cele patru etaje, pînă la mine, înghesuindu-se în odăiţa unde sînt nevoit să ţin şedinţe, cu ei, întins în pat.

Nevoia mea de independenţă este pusă, din nou, la grea încercare. Ce voiesc compatrioţii mei, de la mine? Să le

binecuvîntez dorinţa lor de a se uni? Gata sînt să o fac, din toată inima. Să precizez marile linii asupra cărora unirea lor ar putea şi ar trebui să se facă? Si asupra acestui punct,sprijinul meu este obţinut. Dar dacă doresc să mă asociez cu ei, pentru a formula, cu ei, unele pretenţii faţă de puterile occidentale, sau pentru a crea imediat o organizaţie comună (şi mi se pare că acestea sînt scopurile urmărite de cei mai grăbiţi şi mai ambiţioşi,ca Tilea şi Fărcăşanu!) îmi este imposibil să cedez în faţa unei asemenea exigenţe. Intr-adevăr, nu cred că ar avea ceva de cîştigat cauza noastră naţională, dacă numele meu s-ar confunda cu numele cîtorva compatrioţi, care au combătut Occidentul - ca bunăoară, foştii legionari ai Gărzii de Fier - sau care, de curînd, au bombardat cu prostii, pe americani, aşa cum a fost generalul Ion Gheorghe. Cauza naţională n-ar cîştiga nimic, prin numele meu, în proclamaţii zgomotoase de politică externă, sau în noi consilii şi comitete. Cred că ţinîndu-mă la distanţă, pe linia pe care totdeauna am urmat-o, pot fi un apărător mai util cauzei noastre. Creditul moral pe care mi l-a adus fidelitatea, ca şi consecvenţa acţiunilor mele, constituiesc un bun dobîndit şi nu este în interesul nici unui român să-l folosească rău.

Iată pentru ce această zarvă ce se face, în jurul pretinsei concentrări de forţe româneşti, mă pune într-o nemiloasă încurcătură.

Sînt convins că este necesar să fie ajutaţi exilaţii români pentru a face front împotriva manevrelor de disociere ale Bucureştilor (care se adresează tuturor, indiferent dacă ei sînt de dreapta, sau de stînga). Descompunerea lumii exilului acţionează asupra rezistenţei, în interiorul ţării şi poate să provoace prăbuşirea conştiinţei naţionale. Nu poate fi stăvilită această primejdie decît atribuind celor din exil, oricare ar fi originile lor politice, un scop comun susţinut, o teză comună mai presus de orice. Am încercat s-o fac, redactînd,pentru prietenii mei care mi s-au adresat, un text pe care l-am semnat, propunîndu-le să adere şi ei.

Acest text ţine seama şi de altă necesitate de ordin naţional. Sînt convins că trebuie să avem curajul de a readuce la ei înşişi pe aceia dintre foştii legionari, care sînt gata (poate chiar dornici) de a se supune unei discipline na-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ţionale care-i eliberează din vechile idei impuse şi din vechile credinţe, aflate în contradicţie flagrantă cu vremile şi locurile în care trăiesc. Ar însemna să ne resemnăm la o pierdere de substanţă, ce ar putea fi fatală "comunităţii româneşti" din străinătate, dacă am îngădui să se perpetueze fărîmiţarea emigraţiei noastre. O astfel de resemnare ar fi dovada unei lipse de imaginaţie, de spirit politic şi de suflet. De aceea, am încercat să fixez cadrul întrunirii româneşti, suprimînd din textul pe care l-am redactat, orice formulă susceptibilă de interpretarea de a ne fi gîndit la putinţa unui compromis şi arătînd principiile care pot fi acceptate de toată lumea.

Dar este greu de a merge mai departe. Nu li se poate cere astăzi legionarilor să-şi renege trecutul; ei se simt legaţi de acest trecut, prin fidelitatea amintirilor lor, mai mult decît prin vreun ataşament special al ideilor lor. Mişcarea lor s-a creat dintr-o legendă care a determinat nu numai starea lor de spirit, ci şi caracterul lor. Ei n-ar putea să-şi recunoască deplin vechile lor greşeli, decît dacă ar izbuti să iasă din legendă, adică să evadeze din ei înşişi. Lucrul este cu atît mai greu de înfăptuit, cu cît suferinţele exilului le-au întărit rezistenţa armăturii morale şi nu izbutesc, în confuzia provocată de stăpînirea Moscovei asupra ţării lor, să-şi deosebească păcatele lor, de virtuţile lor. Ei cer să se explice, iar aceste explicaţii vor fi eterna pricină a neînţelegerii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De aceea, este infinit mai bine, de a ne mulţumi doar cu fixarea punctelor comune, în vederea unei acţiuni comune, de rezistenţă naţională. Dacă am putea ajunge la crearea unei discipline naţionale, reîntoarcerea unei însemnate părţi a tineretului la ideile ce apărăm, ar putea fi asigurată. Dar nu este de dorit ca, în actuala perioadă de tranziţie şi atîta vreme cît nu vom fi lămurit fondul problemelor ce ne despart, să luăm parte la manifestări comune, în politica externă, în care ponderea unora ar sfîrşi prin a strivi slabele avantaje ale altora.

Este de prevăzut, evident, că atitudinea mea "nuanţată" - atît de sinceră totuşi, iar politiceşte justificată -ar putea dezlănţui, contra mea, ura "intransigenţilor" din Comitetul Naţional şi a nerăbdătorilor de stînga şi de extrema dreaptă.

Printre laudele şi declaraţiile de amor ce se îndreaptă spre mine, în aceste zile, cînd modesta mea existenţă pare a fi indispensabilă nenorocitului trib al exilaţilor,străbat şi strigăte de revoltă, cuvinte înveninate.

Un ziar de şantaj[1] care mestecă în noroiul exilului,mi-a făcut deosebita onoare de a compara soarta mea cu a preşedintelui Eisenhower, şi acuză pe medicii mei, care se silesc să-mi anime bătăile inimii, prelungindu-mi o existenţă ale cărei zile sînt numărate, atribuindu-mi scopul împlinirii unei sarcini pe care n-aş mai putea s-o duc la capăt.

Este poate specific exilului ca aceia pentru care luptăm (şi mă gîndesc la toată gama vitejilor cavaleri, de la Vişoianu şi generalul Lazăr, pînă la baragladina Seicaru)să ne dorească moartea, cu mai multă îndirjire decît inamicul.

19 februarie

(...) Nu m-am mirat că tovarăşii lui Mikoian l-au însărcinat să evoce procesul de 2o de ani, al bolşevismului stalinist, pentru a declara că nu trebuie să judecăm istoria studiind şi observînd faptele sau dezgropînd articolele de ziar. Asta înseamnă că lumea nu merge aşa cum au anunţat profeţii, sau aşa cum văd doctrinarii, sau cum a poruncit Stalin. Lumea merge aşa cum merge. Si numai observînd-o cu atenţie, fără prejudecată, şi fără spirit sectar, putem determina sensul şi direcţia mişcării.

Insărcinînd pe Mikoian să facă o asemenea declaraţie, fruntaşii partidului au vrut, desigur, să producă senzaţie. Si-or fi dat oare seama de gradul senzaţiei susceptibilă de a se mări, sau şi de măsura în care natura readuce gîndirea lumii sovietice la "normal", adică dezvăluind anomaliile sistemului şi aprinzînd, cel puţin în domeniul spiritual, făclia contrarevoluţiei?

Această deviere oficială şi solemnă, de la linia partidului, l-a dus pe Mikoian la critica deschisă a tezelor lui Stalin asupra capitalismului, sau mai exact asupra unui ca-

---

1) Este vorba de publicaţia lui C.Arsenie, fost reporter la "Curentul" şi care, la Paris, avînd colaborarea lui P.Seicaru, a combătut acţiunea lui Gr.Gafencu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pitalism care n-a pierit atît de repede după cum Stalin ar fi vrut. O observare mai minuţioasă a dezvoltării capitalismului ar duce pe Mikoian şi pe eventualii săi discipoli la descoperirea nu numai a greşelilor lui Stalin, ci şi la acelea ale marelui patron Karl Marx. Poate că şi el s-ar fi arătat mai puţin sever faţă de vechiul maestru, dacă ar îndrăzni să aplice spiritul său pătrunzător, în paguba lui Dumnezeu-tatăl al creaţiei comuniste.

Aceeaşi deviere l-a obligat pe Mikoian să deplîngă epuraţiile sîngeroase, prin care Stalin s-a debarasat de adversarii săi personali şi de rivalii săi. El n-a rostit decît numele personajelor de minimă importanţă, dar se simţea că avea pe buze unele nume cu mult mai însemnate. Putem să întrezărim umbrele lui Buharin, Zinoviev, Kamenev şi alţii ridicîndu-se din mormintele lor şi urcînd spre Kremlin, în rînduri strînse pentru a primi iertarea "prezidiumului colegial" al partidului? Oare Trotzki o fi făcînd şi el parte din acest cortegiu?Iar cu ocazia aceasta, ce se va întîmpla cu cenuşa lui Vîşinski, elocventul acuzator public?

Această destindere, în domeniul spiritului,acest efort de conciliere cu unele realităţi contestate sălbatic,pînă astăzi, vor fi desigur exploatate în domeniul politicii externe, pentru a favoriza proiectele de coexistenţă şi pactele de securitate. Mikoian a insistat asupra necesităţii unei îndulciri în domeniul internaţional, după directivele lui Hrusciov şi cu sprijinul declaraţiilor lui Malenkov şi Jukov. Coexistenţa paşnică întemeiată pe un echilibru de forţă; relaţii "amicale", la adăpostul ameninţărilor reciproce, de nimicire totală. Mareşalului Jukov i-a revenit sarcina de a insista asupra modului cum U.R.S.S.-ul şi-a însuşit dictonul roman: "si vis pacem, para bellum"[1]. A vorbit cu insistenţă despre efortul de înarmare al Sovietelor, în toate domeniile (pe uscat, pe mare şi în aer) şi de putinţa de a opune forţei atomice americane,nişte forţe de distrugere egale.

Este de observat că toate aceste declaraţii - propunerile de prietenie, ca şi avertizările şi ameninţările - nu însemnează neapărat intenţia de a schimba politica externă.Aşa

---

1) Dacă vrei pace, pregăteşte-te de război.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

după cum, după moartea lui Stalin, în pofida destinderii interne şi externe, predicată de Malenkov, pretenţiile sovietice au rămas aceleaşi. Molotov a repetat, la Geneva, toate condiţiile păcii pe care le expusese la Berlin. Este puţin probabil că ideile ce-au fost schimbate la al XX-lea Congres al Partidului, nu vor influenţa întru nimic cursul diplomaţiei sovietice. Se poate reproşa orice politicii externe sovietice, în afară de lipsa de continuitate, aşa cum zicea Martens, la începutul secolului trecut. Această politică este mai mult decît oricînd imuabilă în planurile sale, cuprinsă între două extremităţi, între doi oameni de o egală tărie de caracter: Petru cel Mare, la un capăt, Molotov la celălalt. Dar aşa cum e cunoscut Molotov, el se va lipsi mai bucuros de principiile lui Marx, decît de învăţăturile lui Petru cel Mare.

Această imuabilitate a politicii externe este accentuată de faptul că politica economică, după ce a schiţat un gest de destindere, sub Malenkov, n-a încetat de a se împietri după aceea, abandonînd pe consumatorii modeşti în trista lor soartă, urmărind cu o crescîndă rigoare, o politică de forţă, adică un efort susţinut în favoarea industriei grele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nimic nu s-a schimbat, în consecinţă, în dispozitivul forţelor sovietice, în raport cu străinătatea. Dacă dialogul dintre Răsărit şi Apus ar trebui să fie reluat, discuţiile ar fi continuate de la punctul unde au fost întrerupte, la Geneva, în noiembrie, anul trecut şi ar fi probabil părăsite din nou, la un punct asemănător.

Asta nu însemnează că discursurile, ce se ţin la Congres, nu dezvăluie transformări reale care s-au şi produs şi care pot să se mai producă în interiorul lumii bolşevice.

Cuvîntarea lui Mikoian arată o schimbare a tonului şi a atmosferei. Faptul de a fi vorbit aşa cum a vorbit nu înseamnează că a început opera de dărîmare, atacînd legenda lui Stalin. Nu e vorba de o iniţiativă individuală, ci de o acţiune colectivă. Dacă participarea la această acţiune a fost relativ uşoară, pentru Mikoian (pentru că ea corespunde spiritului său specific şi calităţii inteligenţei sale) ea a trebuit să fie infinit mai penibilă pentru colegii săi, care toţi au împărtăşit răspunderile puterii cu "părintele popoarelor". Hrusciov a îndurat îndelungate chinuri, pentru a putea să se des-

prindă din dogmele în care se afla încleiat şi pentru a justifica înaintea celorlalţi şi conştiinţei sale, metamorfoza al cărei obiect a fost el. A vorbi opt ore, nu este un fapt caracteristic unui om de stat, nici unui şef politic; este o performanţă de profet, de părinte al unei biserici, pe cale de a schimba relaţiile sale cu Dumnezeu şi îngrijorat de a pune în ordine propria sa conştiinţă. Este într-adevăr o "reformă" de ordin religios, mai mult decît o emancipare politică: la aceasta ne gîndim în privinţa "adevărurilor" relevate de "Conciliul" de la Moscova.

Cum deocamdată nu este vorba decît de adevăruri oficiale, proclamate de un colegiu al pontifilor, ar fi nedrept să se creadă că spiritul de investigaţie şi de critică a pătruns liber, în imperiul totalitar al Sovietelor. Misterul pentru care unul dintre bonzii regimului a fost sacrificat, lăsînd pe ceilalţi la locurile lor, se explică prin aceea că există legături între membrii colegiului conducător; supravegherea reciprocă şi teama, fiecare le resimte, nevrînd să vadă reconstituindu-se puterea supremă într-o singură persoană; teroarea colectivă i-a adunat pe toţi la picioarele fostului tiran. De aici, decurge severa condamnare a cultului personalităţii, condamnare repetată de fiecare dintre membrii colectivului, în speranţa de a-şi oferi o primă de securitate. Dar faptul ca un credincios din afară să pună la îndoială autoritatea colectivului, legitimitatea partidului unic, sau numai valabilitatea excomunicării rostită contra lui Stalin, ar întîmpina o pedeapsă sigură. Acţiunea de a fi ars bulele papale, n-a smuls unora dintre reformatori cheful de a arde pe eretici. (...)

In pofida transformărilor recente, stindardul liberalismului nu fîlfîie încă deasupra zidurilor Kremlinului.

Dimpotrivă, ceea ce riscă să zdruncine zidurile,mai mult decît relele intenţii atribuite Occidentului, sînt "contradicţiile interne", presupunerea că ar fi trebuit să moară capitalismul, şi iată-l cum se dezvăluie atît de flagrant, în sînul imperiului bolşevic.

Contradicţiile dintre condamnarea greşelilor de judecată ale lui Stalin, cu privire la capitalism şi la cultul păstrat greşelilor lui Marx, (mai puţin grosolane),este mai adîncă şi de un efect infinit mai mare; apoi contradicţia dintre omagiile aduse, pînă ieri, operei unui om care cuprinde întrea-

ga istorie a comunismului din ultimele două decenii, iar pe de altă parte dispreţul ce i se aruncă astăzi; contradicţia dintre teza coexistenţei paşnice, ca politică a Rusiei sovietice, şi teza triumfului comunismului, ca politică a partidului; contradicţia dintre progresul social, ca justificare supremă şi ca sprijin exclusiv dat statului, prin preferinţa acordată industriei grele; contradicţia dintre critica liber exercitată împotriva regimului tiranului defunct şi menţinerea unei discipline totalitare, pentru a strivi orice critică referitoare la regimul actual; contradicţia dintre sprijinul promis popoarelor "coloniale", pentru a le asigura eliberarea şi menţinerea în servitute a 9 popoare europene; contradicţia dintre diferitele aspecte ale marii frici[1] care, într-un regim totalitar întemeiat pe teroare, cuprinde simultan atît pe supuşi, cît şi pe conducători şi dă naştere acestei contradicţii, cea mai primejdioasă dintre toate: libertatea recunoscută conducătorilor de a critica pe tiranul defunct, unită cu interzicerea de a critica tirania prezentă.

Este probabil că guvernul sovietic strîns unit de această mare frică, socoteşte că va exploata aceste contradicţii, desigur de nuanţă "liberală", pentru a favoriza opera de apropiere urmărită, în direcţia lumii libere. Guvernul crede căşi va consolida poziţiile imperiului comunist atît în limitele sale actuale, cît şi în interiorul fiecărui stat, prin jocul instituţiilor şi coaliţiilor parlamentare.

Totuşi, nu este exclus ca metodele nou înaugurate să se întoarcă chiar împotriva Uniunii Sovietice, fiindcă este greu să se fixeze vreo margine spiritului de critică, din moment ce a fost dezlănţuit, mai ales într-o ţară atît de mare, unde critica de multă vreme nu se mai exercită, acolo unde atîtea lucruri sînt de criticat (... şi unde atîtea lucruri criticabile n-au fost niciodată supuse unei serioase examinări).Faptul de a readuce raţiunea pe un făgaş normal, mărturisind (în mod oficial) monstruoasele anomalii ale unui trecut recent,nu însemnează oare că se atrage atenţia asupra insuportabilei constrîngeri care continuă să se resimtă, în regimul comunist,con-

1) Teoria "marii frici" care guvernează lumea se referă la susţinerile lui Ferrero, anterior menţionate.

tra omului şi contra naţiei? Cum poate fi împiedicată raţiunea, de aci înainte deşteptată, de a căuta greşeala, totdeauna în trecut, totdeauna mai sus? I s-a dat, ca victimă Beria, apoi i s-a permis să se ridice pînă la Stalin. Dar dacă vreodată va fi descoperit adevărul asupra lui Karl Marx, ce se va întîmpla cu regimul? Ce va deveni el? (Am expus un rezumat al unor idei, în vederea unui articol destinat revistei "Vie Française").

21 februarie

Spinelli vine să mă vadă pentru a-mi expune teza sa, (pe care o cunoşteam de altfel foarte bine) în ajunul luptei ce se va da la 1 martie, cu prilejul Congresului "Uniunii Europene Federaliste", la Luxemburg. Acest om care e considerat un extremist şi al cărui spirit riguros şi intransigent i-l înţeleg, nu are nici o greutate de a vedea, cu subtilitatea sa latină, reversul medaliei, adică scrupulele şi "complexele" de ordin politic ale principalului său opozant, Ernst Friedlaender. Soluţia acestor controverse - în care toată lumea are dreptate - ar fi să se admită şi să se legitimeze diferitele curente, în sînul organizaţiei noastre, separate nu prin pereţi verticali (adică între diferitele ţări), ci prin planuri "orizontale". Această organizaţie naţională ar trebui să tolereze diversitatea ideilor, cuprinzînd în acelaşi timp pe spinelliştii înflăcăraţi şi pe friedlaenderiştii chibzuiţi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

22 februarie

Cu privire la Mikoian: acest om are deprinderea gesturilor curtenitoare care trădează oarecare gust pentru mistificare. Imi aduc aminte de un dejun pe care i l-am oferit, după încheierea tratatului de comerţ, despre care am mai scris. Soţia mea încercase, înainte de amiază, să realizeze unele aranjamente, după sistemul de "troc", care sînt obişnuite între misiunile diplomatice de la Moscova. Ea telefonase prietenelor sale ambasadoare, oferindu-le unele provizii, cerînd în schimb ţigarete americane, vinuri dulci din Grecia şi şampanie franceză. După mai puţin de o oră, ea a primit un coş imens plin de "papiros" (ţigarete ruseşti), lichioruri şi şampanie din Crimeea, împreună cu o carte de vizită: "De la Anastas Mikoian".

Cînd comisarul poporului, titular al Ministerului

Comerţului Exterior, a apărut la legaţie, înconjurat de statul său major, de experţi şi de adjuncţi, soţia mea i-a mulţumit pentru frumosul cadou pe care i-l trimisese, întrebîndu-l rîzînd: - "Cum aţi aflat de lucrurile care-mi trebuiau?". -"Intuiţia mea nu mă înşeală niciodată!", a răspuns rîzînd Comisarul. Această "intuiţie" era cu atît mai infailibilă, cu cît convorbirile telefonice sînt obiectul unei solicitudini deosebite, din partea autorităţilor şi cu cît această intuiţie se sprijinea pe informaţii culese chiar de la sursă!

Nu e surprinzător faptul că a fost ataşată cartea de vizită a lui Anastas Mikoian, la coşul de flori pe care conducătorii sovietici îl oferă astăzi Occidentului, pentru a sărbători revenirea sovieticilor la raţiune. (...)

Omul zilei este mareşalul Tito. Declaraţiile lui Hrusciov, revelaţiile lui Mikoian, hotărîrile "Conciliului" de la Moscova, toate acestea semnifică triumful lui Tito. A avut dreptate în cazul Beria, a avut dreptate în privinţa lui Stalin, a avut dreptate în privinţa Moscovei: succesul lui nu mai are margini. "Titoismul" se înalţă întocmai ca o săgeată. In aparenţă, este o soluţie de pace, un stadiu intermediar, între cele două lumi învrăjbite, pentru "icoana" coexistenţei. La capătul nesfîrşitelor cuvîntări ale lui Hrusciov, care se sileşte să dea naştere unei lumi comuniste noi, se află exemplul lui Tito. Atunci cînd reformatorii bolşevici vor fi încetat de a smulge toate zugrăvelile de sfinţi, din templul lor, nu le va mai rămîne decît să ridice, pe aceste locuri despodobite, statuia mareşalului. Este omul care a ţinut piept monstrului şi în faţa căruia au tremurat: ei văd în el garanţia cea mai sigură că absolutismul unui singur stăpîn s-a terminat pentru totdeauna. Belgradul se răzvrăteşte în faţa Moscovei, aşa cum odinioară Geneva[1)] se răzvrătea, în faţa Romei; cu singura deosebire că marea frică domnitoare, la Moscova, iar titoismul făcînd parte din complot, transformă pe moscoviţi în cei mai neîmblînziţi dintre susţinătorii cei mai aprinşi ai principiului de independenţă, aşa cum şi este, legată de biserica comunistă iugoslavă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

1) Calvinistă, în timpul Reformei.

Prima victimă reabilitată este Bela Kun. Pentru ce o fi fost ales tocmai acest călău de sinistră memorie, pentru a deschide drumul cortegiului morţilor fără mormînt şi care merită o "reparaţie"? Motivele partidului nu sînt motivele întregii lumi. Mulţi îşi spun că, în loc de a fi fost iertat Bela Kun,ar fi fost mai bine să nu fie atît de batjocorită memoria lui Stalin.

23 februarie

Agitaţia exilaţilor români, la Paris şi prin alte părţi, nu se poate termina decît rău, pentru mine. Pe de o parte Comitetul Vişoianu îmi poartă pică, din cauză că numele meu a devenit un pol de atracţie al nemulţumiţilor. Pe de altă parte, aceşti nemulţumiţi care sînt cu droaia, mă învinuiesc, fiindcă nu mă pretez la toate proiectele lor de revoltă contra Comitetului. Păstorii acestora din urmă - Tilea şi mai ales dulcele dar necruţătorul Fărcăşanu - găsesc că sugestiile mele ar fi insuficiente, iar condiţiile pe care le-am pus pentru a colabora, sînt inacceptabile. Mişcarea îmi trece peste cap. Americanii au aderat şi ei la această partidă, rugîndu-mă să nu fac nimic de natură să "aducă la suprafaţă" partidele de dreapta, însă cu voinţa de a nu ne da asigurări în privinţa mijloacelor de a căuta alte soluţii. Nimeni nu vede interesul naţional, în această afacere. Toţi îşi văd de interesele lor particulare: Comitetul ţine să se bucure de pace, într-un cerc tot atît de mărginit ca şi subvenţiile americane; Fărcăşanu şi Tilea voiesc să-şi recîştige, în Europa, poziţiile pe care le-au pierdut în Statele Unite; funcţionarii de la "Europa Liberă" nu voiesc să mai aibă necazuri suplimentare. In ce mă priveşte, sînt imobilizat în pat şi nu pot face nici un demers, după cum nu pot lua nici o măsură pentru a împiedica deşirarea şi încurcarea firelor acestui supărător imbroglio.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate s-au sucit înspre dezastru, în aceste zile. De trei săptămîni, termometrul nu s-a urcat mai sus de zero grade. Intreagă Europa Occidentală, de la Marea Nordului, pînă la Mediterana este îngheţată. Se moare de frig la Lille, la Paris şi la Nisa. Nu se mai găsesc cărbuni, pentru sfîrşitul ier-

nii, nici flori pentru primăvară, nici fructe pentru toamnă.Semănăturile de grîu sînt compromise. Sena poartă imense zăpoare. Pagubele se cifrează la multe zeci de miliarde. (...)

Zădărnicia parlamentarilor este fără de margini. Aceşti domni continuă să invalideze pe poujadişti; de aci decurg strigăte, obstrucţie, scandal. In acest timp, posesiunile franceze din Africa se prăbuşesc şi dispar.

Stirile din Algeria sînt neliniştitoare. Revolta se transformă, aşa cum am prevăzut, într-un adevărat război civil, sau mai exact: într-un război sfînt. Guy Mollet şi Lacoste îşi multiplică declaraţiile excelente şi patriotice, afirmînd fără încetare, legăturile existente între Franţa şi Algeria, indisolubile. Dar evenimentele par a le desminţi: în fiecare zi se mai rupe cîte o legătură, iar populaţia fanatizată nu se mai teme destul de Franţa, pentru a putea s-o iubească. Insîngerată în lupte care iau proporţii mereu mai ample şi un caracter mereu mai serios, împinsă la intransigenţă şi la fanatism, de politica Egiptului (în care unirea unei lumi arabe, complet detaşată de Europa, este metodic continuată), încurajată de pilda pe care a dat-o Tunisia şi Marocul, unde violenţa a reuşit să ajungă la negocieri, iar negocierile au reuşit să ducă la proclamarea independenţei, Algeria este pierdută, afară de faptul că s-ar produce vreo minune. Tremur de soarta Franţei, atunci cînd îşi va da seama că nenorocirea aceasta este iremediabilă.In ciuda straniei nepăsări, cu privire la interesele patriei pe care o afirmă numeroşi francezi - ca şi cum ar vrea să lase, pe seama străinilor, grija de a plînge măreţia pierdută a unei ţări care ne leagă prin sentimente atît de adînci - împotriva acestui fatalism întristător, care pare a fi părăsit sufletul orientalilor, pentru a pune stăpînire pe popoarele Occidentului, resemnate la decăderea lor, nu cred că Franţa va putea să suporte cu uşurinţă această nouă lovitură pe care destinul o pregăteşte. Conştiinţa de a-şi fi pierdut măreţia, pentru totdeauna va provoca mişcări adînci şi groaznice oscilaţii. Totuşi ce deznodămînt poate fi aşteptat, atunci cînd se înţelege sensul exact al dialogului dureros, sub învelişul unor formule de o perfectă curtoazie între sultanul Marocului (împreună cu şeful guvernului marocan) şi reprezentanţii Franţei? Acest rebus care tre-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

buie descifrat are sensul exact al termenului "independenţă". "Interdependenţa a fost definită prin constatarea obiectivă a intereselor comune ale celor două popoare", a spus cu amabilitate Pineau. Aceasta era convingerea lui. "Marocul va discuta interdependenţa, ca stat suveran", a răspuns cu mîndrie Si Bekkai. El a definit, fără menajamente noţiunea lui despre "Statul suveran": "Independenţa Marocului trebuie să se traducă prin fapte. Astfel Marocul, de aci înainte, va trebui să se bucure de suveranitate, în domeniile apărării, securităţii şi diplomaţiei, avînd toate prerogativele unui stat suveran. Marocul va aborda discuţiile cu Franţa, ca stat suveran, pe picior de egalitate cu partenerul său, căutînd să definească modalităţile cooperării franco-marocane".

Dacă nu se va găsi o formulă federativă, care să limiteze în mod precis, întinderea de competenţă a suveranităţii, chiar în momentul acela al recunoaşterii Marocului ca stat suveran, nu văd cum ar mai putea fi apărate privilegiile pe care Franţa înţelege să şi le rezerve, cu mijloacele "interdependenţei". De asemenea, nu văd cum Algeria ar putea fi împiedicată pe lunecuşul aceleiaşi pante. Afară de cazul unei redresări a politicii Occidentului, în ansamblu. Dar o astfel de redresare mai este posibilă?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Una dintre cele mai mari greşeli ale politicii puterilor occidentale, în timpul din urmă, a fost de a fi încercat să rezolve, una după alta, problemele, diferendele şi conflictele, evitînd cu grijă "internaţionalizarea" dezbaterilor. Adevărul este că n-a existat nici un diferend şi nici un conflict, în ultimii ani, care prin origine şi prin natura lor să nu fi fost internaţionale, în sensul cel mai larg al cuvîntului. Două au fost motivele acestei situaţii: mai întîi pentru că în lumea de azi, rapiditatea şi multiplicitatea comunicărilor au micşorat lumea; toate ţările au devenit vecine, unele cu altele, amestecînd ideile, cunoştinţele şi interesele lor. O pricină care tulbură o regiune a globului se întinde numaidecît şi poartă efecte foarte departe. Al doilea motiv este că s-a creat o nouă putere, cu mijloace robuste de acţiune şi de ramificare, în toate ţările cu tendinţe evident universale. Această putere nu-şi ascunde scopul: de a cîştiga lumea întreagă, în favoarea ideologiei căreia îi controlează şi-i reglementează disciplina. Es-

te adevărat că aceeaşi putere foloseşte formule blînde, pentru a masca jocul acţiunii externe, şi se sileşte să ofere statelor occidentale "securitatea" şi "coexistenţa". Insă nici o putere nu izbuteşte să ascundă voinţa sa hotărîtă de a fi activă şi prezentă, pe toată suprafaţa pămîntului, pretutindeni unde se pregătesc schimbări şi unde evenimente mai de seamă pot să se producă. Pentru a influenţa mersul timpului şi evoluţia universului, în sensul vederilor sale şi al ambiţiilor sale, această putere armează China roşie, împotriva Chinei naţionale, împinge pe chinezi în Coreea şi în Indochina şi răspîndeşte lozinci de revoltă şi de insurecţie, de la un capăt al Asiei, pînă la celălalt, din Orientul Apropiat, pînă în fundul Birmaniei. Ea îşi urmează acelaşi joc în Africa, unde înarmează pe arabi şi-i încurajează la luptă, de la Marea Roşie, pînă la Atlantic. Lozinca pe care o răspîndeşte, pe marile continente care suferă de un complex de inferioritate faţă de lumea occidentală, este lupta neîncetată, cruciada fără cruce, războiul sfînt, împotriva colonialismului. In timp ce, în Europa, sub pretextul de a veghea la menţinerea "revoluţiei", impusă vecinilor, puterea îşi păstrează sub bagheta sa şi în cea mai strictă supraveghere, peste o sută de milioane de oameni. Acţiunea sa devine suplă, dar nu pierde din vedere obiectivele sale, cînd se întinde spre Occident:acolo îşi exercită influenţa, prin partidele pe care le-a înfeudat şi pe care le pregăteşte să le aducă la putere, prin revoluţie, sau prin jocul coaliţiilor parlamentare, după împrejurări şi după situaţia fiecărei ţări. Mai mult decît oamenii, care îi sînt supuşi în modul cel mai direct, ea ştie să se slujească de auxiliarele fortuite şi benevole, care în toate cercurile şi îndeosebi în cercurile zise "intelectuale" (unde mişună aceia pe care-i numeşte Carl B.[1] "iluzioniştii, sentimentalii ipocriţi şi colecţionarii de alibiuri")sînt gata să se devoteze cauzei abdicării şi capitulării.

Insă în faţa acestor probleme "universalizate"prin acţiunea sistematică a unei puteri peste măsură de revărsată asupra unei lumi strîmtate; în faţa unei politici unitare căreia i se găsesc rădăcinile şi ramurile în toate colţurile lumii; în faţa muncii de demolare care se îndeplineşte şi se con-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Carl Burckhardt.

tinuă pretutindeni, împotriva poziţiilor Occidentului, ţările lumii libere se căznesc să găsească - fragmentar - unele soluţii deosebite între ele, pentru fiecare chestiune, avîndu-se în vedere fiecare pe sine însuşi şi care nu consideră pe nimeni altul. "Foreign Office"-ul, îndeosebi - sistemul lui Eden! - şi "Quai d'Orsay"-ul, se mîndresc în a trata fiecare problemă în parte cu scopul declarat de a nu lungi vorba şi de a nu se expune riscului de a face să izbucnească un conflict internaţional. Ceea ce rezultă de aici este - aproape totdeauna - imposibilitatea de a găsi o soluţie definitivă sau - ceea ce este mai supărător - imposibilitatea de a se stinge miezul unui incendiu, fără a face să izbucnească altul. Se trage nădejdea zadarnică de a putea veni de hac unui pîrjol care mocneşte, în jurul lumii întregi, cu o singură căldare de apă.

Adevărul este că Occidentul, care are pactele sale, alianţele sale, OTAN-ul şi UED-ul, n-are totuşi politica sa, n-are o politică concentrată şi unitară. Nici în Extremul Orient nici în Orientul Mijlociu, nici în Africa de nord, nici în Europa, nu există vreo politică occidentală. Anglia are punctul său de vedere cu privire la China, gîndindu-se mai ales la Hong-Kong. Statele Unite care privesc înspre Formoza, un alt punct de vedere. Anglia menajează pe arabii din Orientul Mijlociu; Statele Unite n-au parvenit să-şi precizeze atitudinea în raport cu conflictul dintre arabi şi israelieni. Dimpotrivă, în Africa de nord, aceleaşi State Unite nu pot să ascundă în ce măsură principiile lor concordă cu revendicările anticolonialiste ale arabilor. Franţa, obligată să-şi apere drepturile şi interesele africane, evită totuşi să examineze problema arabă în întregimea ei; de aceea Franţa se istoveşte în infructuoase eforturi, pentru a o rezolva în felii separate. Treaba asta o face de una singură, fără să caute, sau poate fără să găsească puncte de contact cu politica aliaţilor ei. Ea evită, la rîndul ei, orice acţiune de sprijin al politicii americane, în timp ce aceasta din urmă se sileşte "să ţină bomboana sus" sovieticilor din Europa. Pretutindeni, diversitatea scopurilor, separaţia eforturilor şi fărîmiţarea forţelor. Si ca şi cum n-ar fi destul că interesele contrare se ciocnesc între ele, iată că "ideologiile" se opun şi ele - între aliaţi! - şi condamnă Occidentul la imobilism: americanul anticolonialist şovăie,cînd

BCU Cluj / Central University Library Cluj

e vorba de a se angaja în problemele africane, lăsînd ca inima sa să încline înspre partea greşită; francezul neutralist nu se hotărăşte între american şi rus şi se sileşte să-şi ascundă preferinţele subversive. Totul se dezvoltă în sensul unui "go home" general: în ziua cînd americanul se va întoarce din Europa şi francezul din Africa, cauza Occidentului va fi avansată!

In ceea ce priveşte Algeria - fiindcă despre ea e vorba, mai mult decît de orice - este sigur că lupta se întinde şi se agravează astăzi (se dau lupte, la 35 de km. de Alger,iar cazurile de dezertare se înmulţesc) nu poate fi salvat ultimul bastion francez de dincolo de mare, fără un mare efort militar (fiindcă e o stare de război, acolo) şi fără un efort analog în domeniul diplomatic şi politic. Ar trebui pusă la punct o politică occidentală cu privire la Africa de nord, iar un astfel de acord să fie extins şi în Europa. Cu alte vorbe, americanii trebuiesc constrînşi: să ceară garanţii şi să ofere gajuri. Dacă nu se reuşeşte o acoladă a problemei, în toată întinderea ei şi dacă nu se înţelege că această întindere începe la Suez şi merge pînă la Dakar, şi de la Atlantic pînă la Cortina de Fier,dacă nu se face opunere inamicului, pretutindeni unde acesta se află, în sfîrşit, dacă nu se ajunge, barem în ultimul ceas,la constituirea unui front occidental comun, nu va mai fi în cauză Dien-Bien-Phu - o înfrîngere îndepărtată, la celălalt capăt al lumii - ci catastrofa, în inima lumii libere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

24 februarie

Grosswald, Auer şi eu ne-am dus la Quai d'Orsay pentru a apăra cauza Adunării Naţiunilor Captive. Intrevederea a avut loc cu Maurice Faure, noul subsecretar de stat, care a înlocuit pe Chamand. Este vorba de a obţine aprobarea Ministerului de Externe pentru a convoca Adunarea Generală, la Strasburg în ajunul întrunirii Consiliului Europei. Birourile ministerului au dat un preaviz defavorabil. Sîntem sfătuiţi să ne adunăm la Paris, la Nancy, sau oriunde, în afară de Strasburg. Pentru ce? Pretextul ar fi acela că Consiliul Europei s-ar afla în dificultate, din cauza dorinţei manifestate de Austria, de a face parte din organizaţia europeană. Ziarele din Moscova ar fi denunţat această dorinţă austriacă, arătînd-o ca fiind contrară neutralităţii Austriei, avîndu-se în vedere faptul că, după o-

pinia sovietică, Consiliul Europei este un instrument de luptă îndreptat împotriva U.R.S.S.-ului. Dacă adunarea noastră s-ar ţine la Strasburg, Moscova ar vedea confirmîndu-se temerile sale. In realitate, este vorba de cu totul altceva. Ni se şopteşte la ureche că spiritul de la Quai d'Orsay s-ar fi schimbat, după sosirea noului guvern. Nu-mi vine să cred. Pineau şi Guy Mollet sînt "europeni" şi desigur au tot atîta curezanţă ca şi Edgar Faure, fără să mai vorbesc de Mendès. Adevărul este - şi pînă la urmă ne-a fost mărturisit - că refuzul nu provine de la cei "noi", ci de la cei vechi, de la cei prea vechi. Massigli este acela care a profitat de schimbarea regimului, pentru a manifesta, încă o dată, antipatia sa cu privire la noi[1]. El nu vrea să fie deranjat: "Franţa are destule plictiseli, chiar şi fără asta!". Ca şi cum o reuniune a "captivilor" n-ar fi de natură să slujească deopotrivă cauza Occidentului, ca orice ţară de la răsărit! Ca şi cum o manifestare a solidarităţii europene, cu efecte dincolo de Cortina de Fier, n-ar fi cel mai potrivit mijloc de a răspunde anticolonialismului sovietic, care încurajează tulburările în Africa de nord!...

Mulţi oameni din Franţa au pierdut, în iureşul timpurilor eroice, pînă şi instinctul de conservare cel mai elementar: au reacţii nepotrivite şi compromit interesele esenţiale ale ţării lor, punînd în valoare argumentele meschine şi contrare geniului francez. Omul care întrupează cel mai complet această prudenţă în contrasens şi în contratimp este Melpomena[2], pseudonimul lui Massigli, în epoca tardivei sale rezistenţe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Autorităţile au făcut mai puţine mofturi cînd a fost vorba de a autoriza o manifestaţie, în sala Mutualităţii, a unor "studenţi" - vreo 2ooo - care au desfăşurat drapelul verde al profetului[3] şi au scuipat de sus şi pînă jos, politica franceză din Algeria, chiar în inima Parisului. Pentru a justifica, prefectul de poliţie a declarat că nu putea să interzică libera manifestare a unor păreri expuse într-o sală închisă; dimpotri-

---

1) Sub guvernul Flandin, Massigli a pregătit Pactul în Patru (Mac-Donald, Mussolini, Hitler, Flandin), care a eşuat în urma protestelor lui Titulescu şi Litvinov.

2) Muza tragediei, în teatrul antic grec.

3) Mohamed.

vă, el s-a felicitat pentru faptul că ordinea n-a fost tulburată pe stradă. Aşadar, în orice loc închis, Franţa poate să fie scuipată. Dar nu cumva să îndrăznească cineva să strige: "Trăiască Franţa"!, pe vreo stradă; omul acela ar fi imediat arestat, ca "fascist". Un grup de studenţi cobora, acum două zile, pe bulevardul St. Michel, manifestîndu-şi credinţa într-o Algerie franceză. Grupul a fost imediat atacat de grupe comuniste sau comunizante, care au împiedicat trecerea cortegiului naţional.

In acest timp, credincioşii profetului strangulează bărbaţi, femei şi copii, în mahalalele Algerului.

26 februarie

Congresul Fricii - al fricii retrospective - care face face să tremure de nelinişte pe toţi tovarăşii "Prezidiumului suprem", la amintirea dependenţei în care trăim, pe vremea meşterului Stalin, dar şi de frica anticipativă, provocată de ideea că vreun camarad îndrăzneţ şi norocos ar putea să reînvie, cu avantaj, "cultul personalităţii", Congresul al XX-lea al Partidului Comunist Sovietic a luat sfîrşit. Confuzia pricinuită în rîndurile comunismului internaţional, unde şefii sateliţi, Togliatti şi Thorez, nu mai ştiu cărui sfînt să se închine, n-a împiedicat pe conducătorii sovietici de a-şi încheia dezbaterile cu o notă de alegreţă şi de optimism exuberant.

Hrusciov îndeosebi, care consacrase nouă ore de eforturi oratorice, pentru a dovedi cît de veritabil este comunismul său (o fi oare nevoie să vorbească atît de mult, atunci cînd e sigur că are dreptate?) a bătut toba mare a entuziasmului triumfător, chiar de la început; de aci încolo, nimic nu mai poate să oprească marşul "socializării lumii".

Nu tot asta este părerea lui Lucien Laurat, care într-o carte plină de cifre şi de statistici, despre care se spune cel mai mare bine, ("Bilanţul celor 25 de ani de planuri cincinale") conclude astfel: "U.R.S.S. nu poate să subziste decît graţie neîncetatelor şi substanţialelor subvenţii ale statului, care este obligat să zvîrle într-o prăpastie fără fund (cheltuielile militare nu intră în socoteală) mai mult de jumătate din venitul naţional. Aci se află izvorul esenţial al dificultăţilor cu care economia sovietică se găseşte în zîzanie de mulţi

ani şi care obligă pe dictatori să comită fapte tot atît de neprevăzute şi incoherente, în interiorul ţării şi să procedeze la manevre de desprindere (un pas înapoi, pentru a sări mai bine!) pe planul diplomatic. Aceste dificultăţi ar fi fost mai mici, dacă ei nu s-ar fi încăpăţînat să intensifice războiul rece, care-i obligă să dezvolte un potenţial militar disproporţionat faţă de posibilităţile economice ale ţării. Succesorii lui Stalin cunosc aceste posibilităţi şi limitele lor. De aci decurge subita ofensivă de pace...

Războiul rece impus unei ţări care sîngera încă din toate rănile războiului cald, a ruinat economia sovietică şi a îndurerat-o prin distorsiuni atît de grele încît conducătorii nu mai pot avea alegere decît între o calmare temporară externă şi o iniţiere internă. A sosit momentul cînd Occidentul va putea să înfăţişeze o politică de respingere paşnică, cu condiţia de a fi mai ferm decît oricînd.

Economia sovietică nu va putea evita falimentul decît reducînd foarte substanţial sectorul militar hipertrofiat. Dar chiar presupunînd că sectorul va fi redus în proporţiile devenite absolut indispensabile, este îngăduit de a ne întreba:va putea ea să se dispenseze de ajutorul extern?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Occidentul va ajunge la soluţia sinuciderii, dacă i-l va acorda fără condiţii".

Nu teama de sinucidere ar putea să oprească Occidentul, pe "panta săpunită" (cuvîntul este al lui Trotzki, a cărui umbră trebuie să aştepte cu nerăbdare reabilitarea) pe care s-a angajat. Nu este exclus ca unele studii, ca acelea ale lui Laurat, dacă s-ar dovedi serioase, ar putea să împiedice erorile ireparabile, mai mult decît comentariile noastre cele mai bine inspirate[1)].

27 februarie

(...) Am scris două articole, pe tema Algeriei ("Apărarea Occidentului"), pentru "N.Z.Zeitung", în fine, altul

---

1) "Jurnalul" anexează, la 24 februarie 1956, articolul intitulat "U.R.S.S. dezvăluie contradicţiile sale interne", apărut în revista "La vie Française". Sînt descrise etapele succesive,de după moartea lui Stalin, la 5 martie 1953: Guvernul Malenkov, la 6 martie; revocarea lui Beria, la 8 iulie; Hrusciov devenit secretar al P.C.,la 1 septembrie; Bulganin înlocuieşte pe Malenkov, la 8 februarie 1955; Stalin criticat, la 18 februarie 1956; Bela Kun reabilitat, la 21 februarie 1956.

pentru "La vie Française"; mă pregătesc de plecare mîine, cu Frenay, la Luxemburg (unde se ţine Congresul Uniunii Europene a federaliştilor); apoi reîntoarcerea mea la viaţa activă.

Ministerul francez de externe a autorizat întrunirea A.C.E.N.-ului la Strasburg[1] care se va ţine de la 12, pînă la 15 aprilie (Consiliul se va întruni, începînd de la 16).

Obstrucţia Melpomenei a fost înfrîntă: Maurice Faure s-a ţinut de vorbă. E o notă bună pentru acest tînăr.

In Germania, atmosfera este otrăvită de micul Dehler, şeful partidului liberal, omul care mi-a făcut o atît de proastă impresie la întrunirea biroului executiv al organizaţiei "Liberal International". Dehler impută Cancelarului "autoritarismul" său şi modul tiranic în care îşi exercită puterea. Ca şi moscoviţii, Dehler se leagă de "cultul personalităţii".Ideea asta a pătruns în gustul vremurilor ce trăim. Dar susţinînd simultan o concepţie de politică externă care se depărtează de aceea a lui Adenauer şi care pretinde să scruteze de mai aproape "toate posibilităţile care ar oferi o înţelegere cu U.R.S.S.", el dă pe faţă o nerăbdare demagogică, o dorinţă de a scăpa de gîndirea riguroasă a Cancelarului, pentru a exploata sentimentele corpului electoral, care nu pot decît să creeze dezordine în viaţa politică germană. Nu autoritarismul, ci chiar autoritatea vrea să o distrugă acest mic Dehler; şi e un mare păcat, fiindcă în contrast cu colegii săi din Franţa şi din Anglia,Adenauer izbutise, prin puternica sa personalitate, să impună respect conducerii treburilor germane, un principiu de autoritate folositor şi salubru, nu numai Germaniei, ci şi Europei Occidentale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4 martie

M-am ridicat din pat, pentru a însoţi pe Henri Frenay, la Luxemburg, la Congresul U.E.F.

Mă întorc după ce am asistat la o luptă, ca observator, iar în timpul zilei şi nopţii de 2 martie, ca preşedinte foarte activ la dezbateri; am plecat înainte de a cunoaşte rezultatele definitive ale luptei îndîrjite ce s-a dat.

---

1) Este vorba de Adunarea Consiliului European.

In tristul cadru al micii capitale, care părea atît de necăjită în zilele acelea de ploaie şi de dezgheţ, ferindumă să nu alunec în fundul imensei prăpastii care o desparte,s-a desfăşurat, încă o dată, marea controversă dintre militanţii federalismului, de acum trei ani. Cum fruntaşii celor două tendinţe nu se pot pune de acord asupra uneia şi aceleiaşi "rezoluţii", ei s-au hotărît să se lase în voia hotărîrii Congresului. Si-au formulat ideile şi metodele pe două liste deosebite, între care a fost intercalată o a treia listă, zisă de conciliere, care a reunit adunarea, aşa cum era de aşteptat, şi a calmat animozitatea extremiştilor de dreapta şi de stînga.

Vorbitorii principali, Spinelli, (pentru lista nr. 1), Brugmans (pentru lista nr.3) au dat dovadă de talent, de abilitate intelectuală şi de rezistenţă la suferinţă. Frenay,care s-a ţinut în rezervă pînă la sfîrşit, s-a pronunţat în favoarea listei nr.2 - lista de conciliere - sperînd, printr-un bun discurs, cinstit, limpede şi îndrăzneţ, să evite soluţiile extreme, susceptibile de a provoca o ireparabilă sciziune. Dar poziţiile fuseseră luate, iar nenumăraţii oratori care s-au succedat la tribună, au repetat aceleaşi argumente, pe săturate.Friedlaender a dat semne de nerăbdare şi de enervare, fără a vrea să intre, din nou în fondul discuţiei. El a arătat, nu fără dreptate, că n-a mai rămas nimeni care să trebuie a fi convins; cauza era judecată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In realitate, nu "ideile" se opuneau. Aceste nenorocite idei, istovite de discuţii prea lungi, se înclinau către unii sau către alţii, gata să cadă la învoială. Dar apărătorii lor împiedicau concilierea. Criza U.E.F.-ului s-a făcut resimţită încă o dată, la Luxemburg: este mai puţin o dispută de idei, decît o ceartă între oameni. Nu ideile, ci oamenii nu se mai pot suporta unii pe alţii. Friedlaender s-a săturat de Spinelli, iar Spinelli e obosit de Friedlaender. Toată lumea suspectează pe Frenay, bănuindu-l că vrea să reia comanda, în timp ce toată lumea ştie că nu există altă soluţie, pentru U.E.F.,decît reîntoarcerea lui Frenay. Unii sînt învinuiţi de a vrea să abuzeze de puterea lor, în comitetul central, cu scopul de a impune o disciplină prea uniformă şi un "centralism" excesiv; alţii par a voi să se sustragă de la orice colaborare internaţională, pentru a-şi menţine unele autonomii incompatibile cu sco-

purile "europene", urmărite de mişcarea federalistă.

De aceea sarcina celor care ar vrea să evite ruptura cere mai puţin vreun efort intelectual, pentru a apropia ideile, cît un efort de convingere, pentru a linişti nervii,pentru a calma patimile şi pentru a apropia oamenii. Trebuia să se evite unele deznodăminte succeptibile de a lăsa impresia că ar exista învingători şi învinşi şi pentru a pregăti formarea unui comitet de direcţie, destul de inteligent şi suplu, pentru a aplica principiile, fără să şifoneze, în mod inutil, diferitele categorii ale militanţilor. De aceea, lista nr.2 (infinit mai slabă decît celelalte două, în privinţa valorii argumentelor doctrinare) mi s-a părut utilă. (Brugmans, campion al listei nr.3, a reproşat cu însufleţire listei nr.2 - apărută inopinat şi după părerea lui în mod nenorocit, pe cîmpul de bătaie - sărăcia ei ideologică. In realitate, "ideile" listei nr.2 nu erau mai izbitoare decît acelea ale listei nr.3. Brugmans şi Friedlaender se deosebesc de Spinelli prin "metodele" propuse şi nu prin ideile lor originale. In timp ce acesta din urmă merge pînă la capătul gîndirii federaliste şi consideră soluţia integrală şi politică a problemei Europei atît de esenţială, de urgenţă şi de indispensabilă, încît se preface de a nu da vreo importanţă fazelor intermediare, "moderaţii" pretind că trebuiesc luate în consideraţie etapele, una după alta, (relansarea economică a Euratomului, a pieţii comune, a dezvoltării CECA, etc.) ca pe nişte puncte importante, trebuind să figureze cu necesitate în programul construcţiei Europei. Lista nr.2, încercînd să subordoneze metodele, în faţa ideilor, dovedind nu numai posibilitatea ci şi necesitatea de a figura pe unul şi acelaşi program, tinde în fapt spre protejarea legăturilor, care unesc între ele personalităţi atît de deosebite şi folositoare, ca Friedlaender şi Brugmans, în mişcarea federalistă. Dacă ar trebui cu orice preţ, şi în pofida temperamentului meu moderat, să optez pentru idei, şi nimic altceva decît pentru ele, eu aş fi de partea listei nr.1, întrucît europeanismul meu este tot atît de "revoluţionar" ca şi acela al lui Spinelli).

Procedura stabilită, acceptată de părţi, era închiderea discuţiei generale printr-un "vot indicativ" asupra unei alegeri între cele trei liste, apoi formarea unei comisii "prorata a indicaţiilor votului", cu scopul de a căuta şi de a sta-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

bili o rezoluţie comună.

In socoteala lui Frenay, listele aveau să obţină fiecare cîte un număr de voturi aproape egale. Nu s-a întîmplat aşa. Am fost obligat să părăsesc Luxemburgul, imediat după votul indicativ, (de la 3 martie), dar am aflat rezultatul: se pare că lista nr.1 a obţinut 47% şi că celelalte două liste şi-au împărţit între ele 53% din voturile care rămăseseră, lista nr.3 fiind în frunte. Este deci o incontestabilă victorie a lui Spinelli şi pentru extremişti. E o victorie atît de completă, încît mă tem de reacţiunea lui Friedlaender: asta ar însemna ruptura. Lista nr.2 a împiedicat intervenţia automată a rupturii: nimeni n-a obţinut o majoritate absolută. Este adevărat că marginea acestui "echilibru" este foarte mică şi că poate îngădui lui Frenay (care are plumbi în aripi) să manevreze.

Nu voi cunoaşte rezultatele definitive ale dezbaterilor atît de însemnate pentru viitorul Mişcării Europene, decît mîine de dimineaţă.

5 martie

(...) Pineau a făcut, la 2 martie, o declaraţie în faţa presei anglo-americane, care a provocat unele reacţii la Londra şi la Washington. Amestecînd consideraţii juste, cu nişte vorbe şi sugestii mai discutabile, Pineau a vorbit ca un diplomat "amator" şi mai puţin ca om de stat. Această lipsă de continuitate, în exercitarea puterii guvernamentale, conferă declaraţiilor miniştrilor trecători ai celei de a patra republici caracterul de gîndire fugitivă, avînd de abia consistenţa unui biet articol de ziar. De aceea, opinia publică nu le acordă decît o atenţie distrată, lăsînd Cancelariilor străine grija de a le lua în tragic şi de a se emoţiona de ele. In împrejurarea de faţă, Pineau s-a plîns de lipsa de coeziune a politicii occidentale, în raport cu Africa de nord (ceea ce este exact şi ceea ce am afirmat eu însumi în articolul anexat, care a apărut în aceeaşi zi în "Vie Française"[1]). Dar, după ce a deplîns absenţa politicii occidentale, susceptibilă de a sprijini eforturile franceze în Algeria, ministrul s-a complăcut în a afirma

1) Articolul menţionat, scris de Drapeau Defencu, se ocupă de "Apărarea Occidentului", despre care s-a vorbit anterior.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

că Franţa înţelege să facă o derogare de la politica aliaţilor, în raport cu U.R.S.S. Intr-adevăr, Pineau nu s-a temut să spună că el se află "în adînc dezacord cu politica urmată de ţările occidentale, în ultimii ani".(!...) A continuat pe acelaşi ton de necrezut: "Am comis o enormă greşeală, considerînd că problema securităţii cuprindea singurele probleme internaţionale de care trebuie să ne ocupăm". Pineau ar vrea să răspundă propagandei păcii, printr-o contraofensivă a păcii: "Sau le facem război (bolşevicilor, bineînţeles!), dar această politică a fost abandonată şi sînt foarte bucuros; sau dimpotrivă, trebuie să căutăm modalitatea coexistenţei". Oare Pineau n-o fi învăţat încă ce însemnează "coexistenţa"? N-o fi aflat cum U.R.S.S.-ul "coexistă" cu Polonia, cu Cehoslovacia şi cu celelalte ţări vecine? Crede el că problema "securităţii" nu mai interesează Franţa, nici în Africa de nord, nici în Europa? Crede el, într-adevăr, că am ajuns la stadiul cînd "nu li se mai face război", în timp ce colegul său Lacoste caută cu disperare o sută de mii de soldaţi, de care are nevoie pentru apărarea Algeriei?

In clipa cînd o misiune diplomatică sovietică, compusă din 4oo de membri, se instalează în Tripolitania, pentru a sluji "aspiraţiile" popoarelor arabe; şi cînd Uniunea Franceză pîrîie din toate părţile, scoasă din poziţiile ei esenţiale; mai poate crede Pineau că ar avea posibilitatea şi răgazul "de a orienta sistematic politica franceză către schimburile culturale dintre Est şi Vest"?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate astea sînt de o naivitate care te face să plîngi! Si barem dacă toate ar fi fost spuse în surdină, în secretul Cancelariilor şi n-ar fi tulburat decît cel mult liniştea birourilor... Dar nu!... Era nevoie ca acestea să fie enunţate la un banchet, în faţa presei internaţionale, pentru ca toată lumea să ştie bine că această politică occidentală, inexistentă prin greşeala aliaţilor, este perimată prin voinţa Franţei.

Acest discurs improvizat, de un diplomat improvizat, a produs consternarea guvernelor prietene. Guy Mollet a fost obligat să dea unele asigurări, prin mijloacele unei agenţii americane: "Solidaritate şi înţelegere reciprocă, în interiorul organizaţiei atlantice; nu poate fi vorba de vreun front popular". Preşedintele Consiliului se va duce să se explice, la

Chequers[1] cu Eden, asupra sensului exact care trebuie atribuit cuvintelor ministrului francez de externe. Acesta însă a zburat în Pakistan, pentru a avea un schimb de vorbe amare cu Dulles, cu privire la pericolul improvizaţiilor. Cine altul ar putea să-i dea o replică mai bună, acestui subiect, decît şeful Departamentului de Stat?

6 martie

Călătoria la Luxemburg m-a obosit. Totul mă oboseşte. La întoarcere, am găsit o scrisoare prin care sînt invitat la Düsseldorf, pentru a cuvînta în faţa unui cerc anglo-german. Sînt obligat să refuz. Trebuie să mă "menajez". Niciodată nu m-am menajat şi acest lucru mă costă scump, cînd trebuie s-o fac. N-aş face-o, desigur, dacă n-aş avea supărătoarea frică de a cădea, într-o bună zi, în mijlocul drumului. Pentru un lucru ca acesta, e mai bine să mă găsească în pat.

Frenay s-a întors din Luxemburg şi îmi comunică ultimele rezultate: lista nr.1 a obţinut 44% (şi nu 47%); lista nr.3 a obţinut 33% iar lista nr.2, 23%. (Listele 1 şi 3 acuză lista 2 de a le fi ratat majoritatea şi de a fi falsificat rezultatele. In realitate, lista 2 a împiedicat strivirea listei 3, pentru a îngădui o reconstrucţie a întregului). Fiecare listă şi-a desemnat aleşii pentru a figura în comitetul central. Frenay se află în fruntea listei 2, dar Delmas, iniţiatorul proiectului de conciliere, n-a trecut. Spinelli a sosit al treilea, pe lista nr.1; Leontin Constantinescu, al şaptelea, Bădărău n-a intrat; nici Moser, nici miss Josephy, nici Jeanne Hersch.Votul mi se pare să fi fost un joc de masacru.

In noaptea de 3 spre 4 martie, Comisia pentru rezoluţie a încercat să redacteze textul. După îndelungate eforturi, a reuşit să stabilească un oarecare paralelism, între politica preconizată de lista 1 şi aceea preconizată de lista 3: cele două tendinţe şi-au asigurat un drept de coexistenţă. Aşa s-a terminat Uniunea Europeană Federalistă, declară Frenay. Poate că nu; totul atîrnă de noua direcţie a acestei organizaţii. In orice caz, era greu să se prevadă o altă soluţie, în urma unei

1) Reşedinţa tuturor primilor miniştri britanici,în exerciţiu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

controverse care tulbură spiritele, de atîta vreme. Important este că nu s-a produs ruptura. Solidaritatea este fărîmată, entuziasmul e în scădere, dar firul nu s-a rupt.

Pentru a reveni la Algeria, despre care s-a vorbit abundent în comitetul revistei "Vie Française", este evident că francezii bănuiesc pe americani de a fi contribuit, prin ideologia lor şi prin exuberanţa lor anticolonialistă, la încurajarea revoltei arabilor. (Aceste bănuieli apar în subînţelesurile adresate aliaţilor, de Pineau şi de Mollet). Dar, aşa cum cunosc pe americani, sînt sigur că comportarea autorităţilor lor (Departamentul de Stat şi cele care atîrnă de acest departament)a fost perfect corectă şi leală. Mai puţin "gentlemeni" decît englezii, în materie diplomatică, americanii sînt infinit mai oneşti: desigur, n-au înţeles nimic, pînă acum, cu privire la interesul existent, pentru toată lumea occidentală, de a ocroti legăturile vii dintre Europa şi Africa de nord; dar în mod "oficial", n-au încercat să prejudicieze Franţa. De aceea, pentru ei, n-ar fi o schimbare de atitudine, ci pur şi simplu o luare de atitudine, punîndu-se de acord, cu Franţa, asupra unei politici comune în Africa.

Dar ceea ce astăzi nu este adevărat, ar putea să fie adevărat mîine. Tendinţa lui Burghiba, în Tunisia şi a sultanului Marocului, a profitat pînă acum, ca şi ansamblul mişcării arabe, de sprijinul comuniştilor. Insă acest sprijin le-ar putea lipsi mîine: comunismul caută alte soluţii decît soluţiile actuale în Tunisia şi în Maroc. "Privilegiaţii" regimurilor actuale vor avea interesul (pentru a-şi consolida poziţiile)de întărirea legăturilor cu Franţa, cu condiţia ca Franţa s-o vrea şi să fie în măsură de a le oferi o protecţie împotriva comunismului. Dacă nu, ei o vor căuta prin alte părţi, iar politica americană va fi, în chip firesc, ajunsă în situaţia de a le presta sprijinul pe care Franţa (slabă, în raport cu comunismul)nu poate să li-l ofere. Există, prin urmare, un pericol ca Statele Unite să fie înclinate de a lua, în Africa de nord,aceeaşi poziţie luată în Indochina; nu pentru că ar dori să pună mîna pe imperiul francez şi că s-ar visa moştenitor al Franţei (aşa cum susţin unii), ci pentru că "jobul" american se opune comunismului.

Iată consideraţii care ar trebui să intre în linia socotelilor, atunci cînd e vorba de a stabili o politică comună, în Africa de nord şi care fac indispensabilă o astfel de politică.

8 martie

Eisenhower a răspuns, pentru a doua oară, lui Bulganin. Drept vorbind, n-ar fi chiar un "răspuns", fiindcă "mareşalul" insistase, în a doua scrisoare, asupra dorinţei de a încheia un pact de securitate şi de amiciţie, iar preşedintele n-a mai revenit asupra acestei chestiuni şi n-a făcut nici o aluzie la ea. O fi, oare, fiindcă el consideră de a fi spus destul, asupra acestui subiect, cînd a amintit şefului guvernului sovietic că, pentru a se restabili securitatea şi prietenia între naţiuni, condiţiile fuseseră îndeajuns de precizate prin Charta şi acordurile interaliate internaţionale? Este sigur că atîta vreme cît nici un alt act nu ar interveni, pentru a slăbi tensiunea în Europa şi în Asia, atîta vreme cît soluţia problemei germane rămîne în suspensie şi Europa răsăriteană continuă să suporte un regim contrar tuturor angajamentelor luate de U.R.S.S., este zadarnic să se vorbească de alte acorduri şi de alte angajamente.

Eisenhower se mărgineşte la continuarea discuţiei cu privire la dezarmare. După ce a precizat că, într-o "fază iniţială", Statele Unite nu se gîndesc să mişcoreze "marea sa putere militară, înţelegînd şi stocurile de arme nucleare" de care America dispune, ca şi U.R.S.S.-ul, (adaugă): "Doresc să fac a se înţelege cu limpezime că în ceea ce priveşte Statele Unite, noi vom continua să păstrăm această putere, nu în scopurile agresiunii, şi nici în scopuri naţionale înguste, ci pentru a contribui la stabilitatea lumii, în această perioadă tranzitorie"; preşedintele a declarat că e gata să arate că "în viitor, producţia de materie fisionabilă, oriunde s-ar afla, să nu mai fie folosită la creşterea stocurilor armelor explozive".

Este vorba deci de a pune capăt, "în viitor", întrebuinţării materialelor dezintegrate, în scopuri de război. In vederea acestui fapt, ar fi nevoie de un control riguros. Bulganin vorbise despre un sistem de control prin echipe de inspecţie terestră. Eisenhower acceptă ideea, dar doreşte să o

combine cu un sistem de control aerian, care a fost propus la Geneva.

Eisenhower revine asupra marelui proiect expus la Geneva, la 18 decembrie 1953, care "avea tendinţa de a pune în comun, la dispoziţia unei agenţii atomice internaţionale, contingenţele de uraniu normal şi de materii fisionabile, provenind din stocurile existente". Ideea este de a suprima barierele ce se ridică astăzi între state şi îndeosebi bariera care desparte Vestul de Est, printr-o colaborare "consacrată exclusiv scopurilor pacifice". O asemenea colaborare ar fi de altfel cel mai bun sistem de control. Ar îndepărta primejdiile competiţiei economice care se pregăteşte în actualitate.

Acest proiect "constructiv" împlineşte într-un mod fericit măsurile de distrugere, sau cel puţin de întrerupere a producţiei, care ar trece pe planul atomic militar. In aceste forme pozitive de a înfăţişa problema "materiilor fisionabile", este ceva care mă ademeneşte. O uşă poate fi deschisă asupra viitorului, războiul poate fi înlăturat, nu prin petice de hîrtie, cum ar fi pactele de securitate propuse de U.R.S.S., ci prin avîntul primit de existenţa umană,de la forţele imense, dominate şi folosite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar poate fi prevăzut oare un astfel de acord, în condiţiile şi pe bazele existente, azi?

Al XX-lea Congres de la Moscova a insistat, desigur, asupra dorinţei Uniunii Sovietice, de a ajunge la o soluţie de destindere şi de coexistenţă paşnică. Dar în această măsură, a insistat, cu mai multă vigoare decît oricînd, asupra voinţei popoarelor comuniste de a duce comunismul la victorie. Diferitele metode pe care le-a înfăţişat, pentru a-şi asigura marşul spre victorie şi îndeosebi metoda politică şi parlamentară a fronturilor populare, pot să pară ca o atenuare a programului revoluţionar; în realitate după aceste metode "noi" (dar sînt ele într-adevăr noi? Prin mijlocirea acestor aşa zise fronturi populare, toate ţările de la răsărit au fost aduse în sclavie!) tensiunea va slăbi, poate, în domeniul militar, dar va cîştiga în intensitate, în domeniul ideologic; iar dacă facem bine socotelile, întrecerea între forţele celor două lumi riscă să-şi sporească intensitatea.

De aceea, este foarte probabil ca atunci cînd vor-

besc de dezarmare şi de destindere, U.R.S.S.-ul şi Statele Unite înţeleg fiecare altceva şi vizează scopuri diferite. Vorbele s-au apropiat întrucîtva. Bulganin a găsit că mesajul lui Eisenhower este "interesant" şi "satisfăcător"; s-a declarat gata de a veni la Washington, pentru a continua discuţia; dar planurile au rămas opuse şi este foarte sigur că o nouă Conferinţă s-ar izbi de nişte noi eşecuri.

Este evident că ceea ce doreşte Moscova este potolirea spiritelor, pentru a cîştiga timp şi pentru a înainta victoria. Singurele condiţii care vor fi acceptate de Bulganin, pentru a stabili coexistenţa, vor fi acelea care vor favoriza lupta ideologică, ofensiva comunismului şi triumful acestuia.Cele două idei, adică destinderea şi victoria sînt intim legate, în spiritul participanţilor, la cel de al XX-lea Congres.

Dar ideile acestea nu se află şi în spiritul americanilor; aceştia n-au părăsit ideea rezistenţei. Poate că au optat pentru metode mai puţin pasive, mai puţin defensive, pentru a-şi asigura succesul acestei rezistenţe; vor căuta, pe calea colaborării atomice, să suprime Cortina de Fier, sau în cel mai modest caz, să o străpungă, pentru a exercita, în interiorul lumii sovietice, o influenţă contrară tendinţei sovietice exercitată în lumea liberă. Dacă "destinderea", despre care s-a vorbit atît în lumea liberă, nu reuşeşte să-şi egaleze şansele cu lumea comunistă şi dacă presiunea ideologică nu va fi exercitată decît de la est spre vest, întreagă discuţia care se continuă astăzi, între Moscova şi Washington, s-ar încheia indubitabil printr-o păcălire a Occidentului. Este ceea ce Eisenhower a încercat să evite, prin caracterul gîndit şi prin tonul măsurat al răspunsului său: el e gata să deschidă uşa, pentru a intra pacea, cu condiţia ca această cale a păcii să rămînă deschisă în ambele sensuri. Este exact ceea ce U.R.S.S.-ul nu poate să accepte, mai puţin decît oricînd, astăzi, după Congresul al XX-lea; dacă ofensiva de pace ar duce victoria comunistă pe o linie de garaj, ea n-ar sluji întru nimic "interesele permanente ale cauzei".

Este deci imposibil să se aştepte, de la această corespondenţă, care se prelungeşte,mai mult decît poate da.Cum s-ar putea ajunge la acelaşi punct, atunci cînd nu se vrea acelaşi lucru şi cînd scopul suprem, urmărit de unii, însemnează

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ruina a tot ceea ce speră de la viaţă ceilalţi?

După Geneva, optimiştii impenitenţi ar putea să mai arunce răspunderea eşecului negocierilor asupra încăpăţînării lui Molotov şi rigorii excesive a procedeelor sale diplomatice. Dar după Congresul de la Moscova, nu mai e nici o putinţă de a se înşela. "Pacificul" formulelor întrebuinţate pun în evidenţă, cu mai multă putere, sensul "succesului" pe care lumea comunistă îl urmăreşte cu îndîrjire.

9 martie

Congresul al XX-lea al Partidului Comunist, la Moscova, a dat naştere unei noi serii de comentarii semnate de deţinătorii cei mai reputaţi ai secretarului politicii moscovite. Astfel Isaac Deutscher, "cel mai mare specialist în chestiunile sovietice" şi pe deasupra "un mare cetăţean britanic" - aşa cum şi numele îl arată! - e fericit să lămurească cititorilor publicaţiei "Paris-Presse", înţelesul exact al lucrurilor ce s-au petrecut la Moscova.

Isaac Deutscher a fost comunist. Dar, bineînţeles, Stalin l-a decepţionat. De aceea, el s-a făcut istoric - panegirist al epocii post-staliniste. A ieşit în frunte, pentru a primi pe Malenkov, cu flori, în momentul cînd tiranul îşi dădea ultima suflare. El publicase, pînă atunci, o carte, în care anunţa că epoca reconstrucţiei şi a reconcilierii sosise: URSS-ul era obligat să poarte grijă nivelului de viaţă al cetăţenilor de aci înainte; Uniunea şi-ar concentra eforturile asupra industriei zisă a bunurilor de consum şi ar fi obligată să-şi impună economii, la capitolul cheltuielilor militare. Politica paşnică pe care Uniunea înţelegea să o ducă peste hotare este, într-un fel, garantată de modul cum va fi practicată, în interiorul ţării, industria şi agricultura. O evoluţie irezistibilă împinsese Rusia bolşevică, pînă pe pragul liberalismului. Malenkov ar fi gata să faţă primul pas, în acest sens. Nu mai atîrnă decît de Occident şi de politica acestuia faţă de Moscova, pentru ca U.R.S.S.-ul să înainteze pe calea liberalismului şi a păcii. Pentru acestea, este necesar să nu mai fie silită Uniunea Sovietică; să nu i se mai vorbească despre eliberarea ţărilor de la Răsărit, ci să fie acceptate propunerile lui Malenkov, referitoare la Germania şi la Austria; trupele americane să fie retrase

BCU Cluj / Central University Library Cluj

din Europa etc... Dacă nu, partida celor "duri" va obţine cîştig de cauză, la Moscova, şi anume un anumit Bonapartov, a cărui umbră Deutscher o vede profilîndu-se pe zidurile Kremlinului. Dacă dimpotrivă, Malenkov ar putea să subziste, sprijinit pe bunăvoinţa şi pe concesiile Occidentului, acest Occident n-ar risca decît, cel mult, să fie înecat de abundenţa bunurilor de consum sovietice, capabile să ridice atît de sus nivelul de viaţă al omului bolşevic, încît apelul comunismului către mulţimile sărace ale lumii libere ar deveni irezistibil. (Mulţi oameni, luînd în serios aceste profeţii, începeau să se teamă că libertăţile lumii se vor prăbuşi, în curînd, sub greutatea producţiei binefăcătoare şi civilizatoare a Uniunii Sovietice).

Dar Occidentul n-a avut timpul să acorde lui Malenkov favorurile sale: un val, din străfunduri, a nimicit pe succesorul numărul 1 al lui Stalin, ca şi o bună parte dintre profeţiile lui Deutscher. Succesorii au pus în discuţie, imediat, industria grea, adică reîntoarcerea la producţia prin care Stalin ocrotise exclusiv nevoile armatei şi ale puterii de stat. Aşadar, s-a terminat cu cetăţeanul sovietic copleşit de bogăţii în perspectivă! De asemenea s-a terminat şi cu garanţia, de ordin intern, pentru ofensiva păcii, care este continuată în ordinea externă. Tot vorbind despre coexistenţă, Hrusciov şi Bulganin au încălţat cizmele lui Stalin: ei continuă să întărească armătura metalică a statului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In acest timp, Deutscher s-a retras într-o tăcere propice gîndirii. Recentul Congres i-a furnizat o materie nouă, pentru a saluta sosirea epocii promise. Entuziasmul său se îndreaptă mai întîi către desăvîrşirile politicii sovietice: "Uniunea Sovietică dispune astăzi de excelente atuuri, în jocul său: progresul economiei sale; consolidarea regimului comunist în China şi chiar în Europa orientală; faptul de a fi în posesia unui echipament masiv de arme atomice; fermenţii anticolonialişti din Africa şi din Asia" etc. Aceste succese, după părerea lui Deutscher, au dat comunismului o deplină încredere în el însuşi: triumful final al comunismului nu mai atîrnă de crizele capitalismului. Uniunea Sovietică este, în orice caz, bine consolidată şi poate să aştepte crizele, de pe poziţii forte. De aceea, "profesiile de credinţă referitoare la triumful comunismului universal niciodată n-au răsunat, la Moscova, cu mai multă forţă şi convingere, ca astăzi. Acestea au aproape un ton

trotzkist". Pentru Deutscher, asta înseamnă totul.

Acest triumf i se arată în valuri succesive: primul război mondial a adus pe lume revoluţia rusă; al doilea, a adus revpluţia chineză; al treilea val va sosi, poate, fără nici un război: recentul Congres aşa vrea; forţele dintre cele două lumi fiind echilibrate, U.R.S.S.-ul va putea să fărîme rezistenţa Occidentului "prin realizări constructive".

De aci decurge necesitatea "unei pauze". O astfel de pauză, după opinia lui Deutscher, va fi chiar în interesul ambelor lagăre. In timpul pauzei, U.R.S.S.-ul după ce a distrus monopolul atomic al Occidentului, va încerca să vină de hac celuilalt monopol, tot atît de hotărîtor: monopolul înaltului nivel de viaţă. "Aceasta este semnificaţia lozincii competiţiei paşnice, într-o coexistenţă paşnică".

Deutscher revine apoi la o idee care-i este scumpă: comunismul va învinge Occidentul, prin modul în care va asigura fericirea omului. Iar acest revoluţionar care, fără îndoială, a gustat din viaţa dulce, în prea capitalista Anglie, se încîntă descriind modul idilic ale cărui vise de tinereţe vor sfîrşi prin a aduce omul în stadiul de astăzi: "Al treilea val al revoluţiei se va putea sparge fără să verse sînge, ca primele două valuri; drumurile prin care celelalte naţiuni vor merge spre socialism, vor fi mult mai uşoare şi mai blînde decît calea spinoasă a primilor pionieri prin care au trecut ruşii şi chinezii". Astfel Deutscher conclude, căutînd să asigure lumea occidentală, odată mai mult, asupra intenţiilor Moscovei: U.R.S.S.-ul va obliga pe comuniştii occidentali să se încline "puţin spre dreapta",pentru "a se conforma principiilor de respectabilitate burgheză" (!). In contradicţie faţă de tot ce a susţinut pînă acum, Deutscher spune: "Acest Congres al XX-lea se bizuie mai puţin pe extinderea spre noi puteri ale comunismului, cît pe consolidarea şi organizarea puterii deja cucerită". Atunci, cum mai poate fi anunţat triumful total şi imediat al comunismului?

Toate astea sînt bune şi frumoase şi reaprind bucuria sinceră şi uneori exuberantă a unui intelectual care a fost odinioară obligat să-şi părăsească partidul, la o răscruce a istoriei şi care se simte fericit de a-l fi regăsit (fiindcă semnele "care nu-l înşeală" l-au învăţat să aştepte iminenţa acestei întîlniri) la o nouă răspîntie. Insă, cîte dintre afir-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

maţiile sale corespund adevărului-adevărat şi cîte dintre ele sînt doar de domeniul adevărului revelat, adică aparţinînd speranţei ce-i însufleţeşte spiritul şi vederilor care fecundează imaginaţia? Unele reuşite ale comunismului sînt indiscutabile: victoria în China, menţinerea în stare de servitute a unei jumătăţi a Europei, progrese uluitoare în domeniul atomic. Efectul pe care aceste reuşite îl pot avea asupra politicii Sovietelor, este şi el condiţionat. China comunistă este astăzi încă o contribuţie la puterea Moscovei; dar ce va fi ea mîine? Problema Europei răsăritene rămîne deschisă şi inspiră Moscovei temeri şi clătinări, de cîte ori este vorba de alegeri libere, în lume. Cît despre bombele atomice, cine le poate cunoaşte exact numărul şi calitatea?

Există totuşi un domeniu în care reuşitele regimului sovietic sînt categoric discutabile şi în privinţa cărora informaţiile "celor mai mari specialişti" se opun diametral: acela este domeniul economic.

Deutscher vorbeşte, în repetate rînduri şi într-un mod categoric, despre progresele economiei sovietice. Pentru el, fermitatea cu care U.R.S.S.-ul se adresează Occidentului provine din acest progres. Intemeiată pe o economie dezvoltată,rînduită şi bine echilibrată, Uniunea Sovietică poate să vorbească despre pace şi poate să aştepte, fără grabă, faimoasele crize ce se abat asupra Occidentului; de asemenea, ea se poate pregăti de intrarea în competiţie cu puterile cele mai bogate ale lumii, pentru a le răpi monopolul buneistări naţionale şi individuale. Politica externă a U.R.S.S.-ului ar fi o consecinţă a prosperităţii care domneşte în interiorul ţării.

Insă, asupra acestui punct capital, trebuie să ne înţelegem bine. Experţi atît de competenţi, ca Deutscher, în ciuda numelui lor francizat, şi Isaac cum este, unii vechi comunişti ca şi el, aspirînd la calificativul de "cel mai mare specialist în chestiunile sovietice" - mă gîndesc la Lucien Laurat - susţin exact contrariul. Pentru Laurat, care îşi întemeiază concluziile pe cifre şi nu pe raţionamente şi care a descojit, în mod conştiincios, rezultatele planurilor cincinale,(planuri despre care Deutscher ne povesteşte ca de munţi şi de minuni: "Noul plan cincinal, la care Congresul şi-a dat adeziunea, este considerat, la Moscova, ca o etapă în lupta pentru distru-

gerea monopolului cel mai vital al Vestului"), economia sovietică este falimentară. Nu numai că această economie nu e în stare să intre în competiţie cu gradul de prosperitate atins de Statele Unite şi că ar fi o nebunie de a crede că ea poate pune în eclipsă nivelul de viaţă occidentală, dar această economie nu poate subzista decît "aruncînd într-o prăpastie fără fund, a industriei grele, prin subvenţii neîntrerupte, jumătate din venitul naţional".

Părerea lui Laurat este că "acest sfert de secol al planurilor cincinale a scăzut, cu aproape a treime, nivelul de trai al poporului rus. Acest nivel a fost adus dincoace de linia la care se afla, înainte de primul război mondial. A sacrificat generaţiile trecute, fără nici un folos pentru generaţiile prezente, şi continuă să le sacrifice fără nici um avantaj pentru generaţiile viitoare. Vînătoarea după himerele conducătorilor se traduce, în masa victimelor, prin eterna făgăduinţă a inaccesibilului.

Repet că aceste spuse sînt sprijinite de cifre şi de statistici, care se raportează la producţie şi la consum,la salarii şi la venitul naţional, la prevederi de planuri cincinale şi la rezultatele lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu m-am încrezut niciodată în statistică şi nu cred că totdeauna e uşor să fie extras adevărul, din cifre; dar nici nu se poate susţine că statisticile ne dau totdeauna contrariul adevărului. Atunci cînd Deutscher ne descrie, cu o admiraţie de abia ascunsă, noile repere de pornire pe care şi le ia economia sovietică triumfătoare, nu mă pot împiedica de a mă gîndi la nespusa serie a "minusurilor" revelate de cifrele lui Laurat.

Bineînţeles, trebuie să socotim şi temperamentul, iar în împrejurarea de faţă, diferitele pasiuni ale experţilor. Cei doi Isaac au moştenit, din conlucrarea lor cu comunismul,unul nostalgia visurilor care termină prin a se realiza; celălalt, ura imposturii şi promisiunile înşelătoare. Amîndoi scriu istoria, o istorie care se cufundă adînc în ignoranţă şi în confuzie, acoperindu-se fiecare în părţile sentimentelor şi resentimentelor.

In privinţa lui Laurat, este mai uşor să-i controlăm tezele, pentru că se sprijină pe cifre date publicităţii. Dar neputînd efectua o verificare a cifrelor, trebuie să recu-

nosc că unele dintre raţionamentele lui mi se par verosimile. Cînd, bunăoară, spune că dificultăţile sînt acelea cu care economia sovietică se află în luptă (şi nu succesele, aşa cum pretinde Deutscher) şi că ele determină cursul politicii externe ("aceste manevre de desprindere, pe planul diplomatic"),sînt foarte ispitit să-l cred. Mi se pare foarte probabil că ofensiva de pace care s-a dezvoltat, după ultimele zile ale lui Stalin, sub regimul lui Malenkov, ca şi sub acela al lui Hrusciov, (în pofida diferitelor schimbări de atitudine, pe plan intern, în raport cu industria grea) vădeşte nu atît unele satisfacţii, cît unele temeri de ordin economic. Cred că trebuie luat foarte în serios avertismentul lui Laurat, arătînd că Occidentul merge spre pieirea sa, dacă acordă U.R.S.S.-ului, fără condiţii, toate amînările şi toate ajutoarele ce i se cer, sub pretextul de a ajunge la o destindere şi la o coexistenţă paşnică.

Ambele texte pe care le-am citat, oricît de opuse ar fi, în premize ca şi în concluzii, impun omului politic o egală prudenţă, într-un caz, ca şi în altul. Fie pentru a-şi vindeca rănile, pentru a-şi relua războiul rece, mai vîrtos; fie dimpotrivă că profită de avantajele sale, cu scopul de a trece înaintea lumii libere, în toate domeniile, pacea propusă de U.R.S.S., aşa cum este privită şi explicată de fiecare dintre cei doi experţi, are un caracter provizoriu şi pare a implica o luptă care continuă; luptă susceptibilă de a se dezvolta paşnic, dar care tinde spre o victorie completă, totală,indivizibilă, a comunismului sovietic.

Este în interesul oamenilor de stat occidentali,să ia măsurile necesare, atît timp cît nu e prea tîrziu, pentru a evita o astfel de "pace" şi o astfel de victorie.

<u>lo martie</u>

Ziarul "N.Z.Zeitung" n-a publicat ultimul meu articol asupra Algeriei. Oare felul meu de a apăra teza franceză o fi de natură să displacă liberalismului anticolonialist al prietenilor mei de la Zürich? Sau poate au apreciat ca fiind prea severe susţinerile mele, referitoare la inexistenţa unei politici occidentale, sau mai probabil, reproşul unor asemenea alegaţiuni, privind America? (...)

In acest moment, Moscova triumfă pe toate fronturile: în Iordania, tînărul rege a izgonit pe generalul englez Glubb-Paşa, care comanda Legiunea Arabă. Din cauza asta, veselie şi efervescenţă, la Cairo şi în toate ţările musulmane.Marea Britanie se răzbună deportînd, din Cipru, pe arhiepiscopul Makarios. De aci, consternare, revoltă şi supărare, în toate insulele Greciei. La Tunis, mulţimea "europeană", iritată de uciderea a doi dintre ei, sparge ferestrele consulatului american. Mirare şi enervare, la Washington. La Paris, ieri după amiază, cu greu a putut fi oprită o demonstraţie arabă care, cu drapelul felahilor în frunte, căuta să ajungă la Palais Bourbon, pentru a proclama independenţa Algeriei! In Algeria, crimele, atentatele şi dezertările se înmulţesc, lăsînd impresia că întreaga ţară e în flăcări.

Ce serbare, pentru Hrusciov şi pentru ai lui!

La Camera Deputaţilor, vorbe, vorbe... Un singur discurs: al lui Soustelle[1]. (...) Guy Mollet îşi menajează socialismul, fraţii. Vorbeşte de ordine, şi de reforme, apoi iarăşi de reforme şi de ordine. Nu cu astfel de accente poate fi spart elanul unui război sfînt. Toată lumea simte că e aşa,dar nimeni nu ştie cum ar putea face mai bine.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Guy Mollet întîlneşte astăzi pe Eden, la Chequers. Ce-ar putea să-şi spună unul altuia? Sfaturi? Care dintre ei ar îndrăzni să sfătuiască pe celălalt? Să-şi exprime condoleanţe? Ar fi un lucru mai oportun, dar asta n-ar servi la nimic. Ansamblul treburilor, de la răsărit pînă la apus, "putrezeşte" în Mediterană.

12 martie

M-am înşelat asupra intenţiilor prietenilor mei de la Zürich. Articolul meu a apărut în acelaşi loc, în fruntea ediţiei de duminică: "Ingrijprare în jurul Franţei"[2](...) Acest fapt mă încurajează să dezvolt vederile mele cu privire

---

1) Soustelle a fost guvernatorul francez al Algeriei.

2) Eroare în manuscris: "Ingrijorare în jurul Algeriei",apărut în "N.Z.Zeitung" la 11 martie, anexat la "Jurnal".

la proasta politică urmărită în Mediterană, luînd în răspăr deplorabilele prostii comise de englezi, în Cipru şi Suez.

(...) Mollet s-a întors de la Chequers, cu surîsul pe buze. Ziarele pretind că el a reuşit "să consolideze Antanta Cordială". Era timpul! Cei doi şefi de guverne s-au înţeles asupra modului de a ţine piept, în comun, "presiunii arabe".Dacă Mollet nu urmează exemplul lui Eden, sau dacă Eden nu-l urmează pe acela al lui Mollet, unindu-şi eforturile, vor reuşi, poate, să învingă un pericol pe care Israel reuşeşte foarte bine să-l domine, singur, înainte ca lumea să se fi asociat pentru a înarma inamicul comun.

Cei doi interlocutori nu s-au mărginit să-şi dea reciproc sfaturi cu privire la Cipru şi la Algeria; au abordat probleme mai vaste, hotărînd nici mai mult, nici mai puţin, că îşi vor schimba politica faţă de comunismul sovietic. Vor trece de la defensiva (militară), la ofensiva (diplomatică) punînd accentul pe... dezarmare (!), relevînd sfidarea economică lansată de U.R.S.S., la Congresul XX. Acest fapt priveşte oarecum şi Statele Unite, fiindcă nu se poate vedea cum Franţa ar putea "să se dezarmeze" mai mult, nici cum ea ar putea să finanţeze competiţia economică pe care o vrea angajată cu U.R.S.S.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Oricum ar fi, ceea ce mi se pare mai însemnat decît imixtiunea anglo-franceză în dialogul ce se urmează între Washington şi Moscova (în care Eisenhower îşi ştie bine rolul), ar fi încercarea de consolidare a autorităţii franceze, în bazinul occidental al Mediteranei şi a autorităţii engleze, în bazinul oriental din aceeaşi mare. O asemenea sarcină nu implică măsuri de dezarmare, ci dimpotrivă, o întărire a efectivelor care trebuie să respingă, în marea de la sud, asaltul contra Occidentului.

In momentul cînd toţi francezii conştienţi de marea primejdie ce le ameninţă patria se întreabă dacă Algeria poate să mai fie salvată, Vincent Auriol ciocneşte paharele cu Bulganin, în cursul unor interminabile cordialităţi bahice,la Moscova, iar Pineau, terminîndu-şi "jobul" la Karachi[1], îşi

1) Port în Pakistan, la Marea Oman.

înmoaie sufletul în acela al lui Nehru, dăruindu-se, împreună cu Pandit, la o supralicitare de idealism fumegos.

Nehru este, pe drept cuvînt, ghinionul politicii americane. "Neutralismul" său şi behăielile sale paşnice favorizează politica de subversiune practicată de sovietici, în Asia. Este oare înţelept să fie dojeniţi americanii, pentru că nu susţin politica franceză în Africa, pentru ca (francezii) să viseze în braţele lui Nehru, la fericirea care aşteaptă spiritele candide şi dezarmate?

13 martie

Pineau, pe drumul de întoarcere acasă, se va opri la Cairo, pentru a discuta situaţia, cu colonelul Nasser. "Le Monde" ne înştiinţează că "acest guvern atribuie o mare importanţă vizitei sale". In loc de a trimite flota, în faţa Alexandriei, aşa cum cer, în exaltarea lor, "europenii" din Algeria - aşa cum s-ar fi făcut, în secolul trecut - este trimis Pineau, la Cairo. O fi în nota timpului, dar e greu de înţeles. Fostul guvernator al Algeriei (Soustelle) de abia a deschis, în faţa Adunării Naţionale, dosarul Egiptului, pentru a învinui pe Nasser şi guvernul egiptean că provoacă tulburări în Africa de nord (cuvîntare ce a produs o îndreptăţită emoţie, în Franţa, ca şi în regiunile de peste mare) în loc de a trimite acestor făţişi adversari,cel puţin o notă cominatorie, li se trimite dulcele Pineau, acest "Jean de la lune" al diplomaţiei franceze, care de abia a scăpat din îmbrăţişarea moleşitoare şi din vraja lui Pandit Nehru; ca să exprime ce? Mirarea, tristeţea, duioasele reproşuri adresate Franţei?

Nu trebuie să ne înşelăm: acest mod de a conduce treburile publice, impregnat de toleranţa filozofică şi de caritate creştină, oricît de absurdă ni s-ar părea, are totuşi adeziunea unei părţi din opinia publică franceză. Primele reacţii ale lui Pineau (care după ce el şi-a asimilat sugestiile formulate de birourile sale - prietenul Soutou o fi oare străin de afacerea asta? - a pornit la război împotriva politicii tradiţionale a aliaţilor Franţei) au deşteptat interesul şi au flatat amorul propriu al numeroşilor săi concetăţeni. Aceştia cred că au înţeles calea liberă a Franţei, desprinsă din insuportabila constrîngere anglo-saxonă. Chiar şi Mauriac,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

care e supărat pe ministrul de externe pentru că a luat locul drăgălaşului său Mendès, l-a omagiat în "Express", recunoscînd că "i-au ţîşnit chiar vorbele adevărului şi glasul Franţei, în sfîrşit!".

Printr-o improvizare a unei politici noi (...) căuta "adevărul".

- "Pentru ce n-am încerca să înţelegem şi să conducem mişcarea arabă?", mă întreba ieri un confrate de la "Vie Française". "Arabii luptă pentru a-şi asigura unele poziţii, lîngă noi, şi nu contra noastră. Ei nu sînt potrivnici civilizaţiei noastre şi sînt gata să ne iubească din nou. Aceia pe care arabii nu-i pot suferi sînt anglo-saxonii, adică emglezii şi americanii. Pentru ce să nu profităm de asemenea sentimente, pentru a da Franţei o misiune care-i convine şi care i se respinge prin alte părţi, misiunea de a conduce mişcarea de emancipare a popoarelor prietene? Dacă nu ocupăm acest loc, locul va fi ocupat de ruşi. Au şi început-o".

In astfel de raţionamente, regăsim nostalgia măreţiei trecute şi o supărare de abia ascunsă faţă de puternicii zilei, faţă de "cei noi", care şi-au arogat rolul de "leadership" în lumea occidentală. De asemenea, se poate întrezări speranţa care n-a fost niciodată părăsită, de a vedea arătîndu-se posibilitatea ca Franţa să-şi ia, în sfîrşit, revanşa unei ordini spirituale, dacă nu chiar politice. Dar acest glas al "adevărului" o fi şi glasul raţiunii? Vai! Măreţia fără forţă este o himeră. Iar părăsirea prietenilor, oricît de supărător ar fi, cu scopul de a cîştiga inima adversarului (care poate fi o inimă simpatizantă, dar sigur dezlănţuită) este un pericol mortal. După ce Franţa şi-a pierdut instinctul de conservare, se poate ea lăsa în prada intuiţiilor potrivnice, atrasă de chemarea prăpastiei, unde pier marile "civilizaţii"?

14 martie

(...) Al XX-lea Congres de la Moscova şi rezultatele celor 25 de ani de planuri cincinale continuă să agite minţile. Este oare U.R.S.S.-ul în progres, sau în regres, în plină prosperitate, sau în ajunul unei bancrute? Iar ofertele necontenite ce se fac "lumii libere" mărturisesc un exces de forţă şi de siguranţă, sau o anemie în mijloacele de producţie şi de rezistenţă?

Joseph Berkovitz (fost ataşat comercial român,fiul bancherului cu acelaş nume) a vorbit alaltăieri, sub auspiciile fundaţiei universitare Carol I, despre ce reprezintă în mod exact o "democraţie populară". El a citat exemplul Rpmâniei, pentru a demonstra că o democraţie populară este o organizaţie de stat în aşa fel aranjată de U.R.S.S., încît poate - şi aceasta este rolul său esenţial - să intervină şi să umple găurile economiei deficitare ale Rusiei. Nici o grijă de independenţa economică. Nici un progres, dacă nu acela rezultînd din exploatarea ramurilor de producţie (industria grea!) care slujesc la întărirea puterii sovietice. Nici o prevedere de ordin social, în pofida unei propagande ideologice care se învîrteşte în vid. O continuă sărăcie a statului şi a individului. Pe scurt, o formă modernă, cea mai redutabilă dintre toate, a colonialismului.

Sfîrşitul logic al unui astfel de sistem de exploatare nu poate fi decît anexarea, pur şi simplu, a unei ţări complet epuizată de maica Rusie. Sau alternativa eliberării. Pentru a ne face plăcere, binevoieşte să ne spună, în vorbe din care nu lipseşte oarecare emoţie, că el crede în aceasta.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Altă conferinţă sub egida revistei "Preuves", în saloanele Cercului Libertăţii şi Culturii. Prezidează Raymond Aron. Weissberg introduce şi dezvoltă subiectul: "Cum pot fi interpretate schimbările revelate de Congresul al XX-lea? " Un public numeros, atent şi pasionat, în care predomină elementul israelit, de origine rusă, ia parte la discuţii.

Weissberg este "optimist", în sensul că o schimbare în Rusia, este inevitabilă, prin chiar faptul că, acolo,totul merge din rău în mai rău. (Ca şi Laurat, şi potrivnic lui Deutscher, Weissberg apreciază că nivelul de trai, în U.R.S.S. nu este în progres, că producţia bunurilor de consum este deficientă şi că economia sovietică dă semne de slăbiciune.Hrusciov înştiinţează că bogăţia naţională a crescut de zece ori, în timpurile din urmă. Weissberg se întreabă: unde se află această bogăţie? Notez că Raymond Aron e mai puţin afirmativ în această privinţă; el nu crede temeinic nici în cifrele bune, nici în cele rele, ci se situează între tezele lui Deutscher şi calculele lui Laurat). Weissberg nu crede că al XX-lea Con-

gres ar însemna o cotitură decisivă, în evoluţia Sovietelor. "Democraţia" şi liberalismul au rămas nişte necunoscute în URSS. Prinşi între posibilitatea de a restabili dictatura unui şef (ceea ce ar fi primejduit, în mod inevitabil, viaţa tuturor tovarăşilor săi) şi aceea de a crea o reală destindere de ordin democratic, conducătorii U.R.S.S.-ului au ales o cale de mijloc: înlocuirea dictaturii unui singur şef, prin dictatura unui colegiu dirigent: în plus, perspective de destindere încetă şi trep tată. In momentul de faţă, nimic nu pare a fi fost schimbat,iar regimul este tot atît de riguros, sau aproape tot atît. Dar faptul de a fi eliberat critica împotriva oamenilor şi uzanţelor trecutului - critica este rezervată, deocamdată, numai potentaţilor regimului - poate, în ciuda interdicţiilor şi ameninţărilor, să provoace reacţii în lanţ. Ar fi de ajuns ca două păreri diferite - nu-i nevoie de mai mult de două - să poată coexista în U.R.S.S., pentru a se putea prevesti, fără risc de greşeală, sfîrşitul regimului totalitar. Două păreri nu însemnează altceva decît doi oameni "liberi", sau pe cale de a se ridica spre libertate; sînt două părţi care-şi recunosc dreptul de a gîndi, fiecare în felul său; este o "majoritate" gata să tolereze gîndirea şi existenţa unei minorităţi; două opinii ar însemna sfîrşitul Rusiei sovietice, începutul dezordinii democratice. Weissberg nu desnădăjduieşte, va vedea această zi sosind, singura capabilă să aducă o "soluţie", în vremurile noastre atomice, care exclud orice posibilitate de război; nu există altă soluţie - după părerea lui - decît aceea cuprinsă într-o eventuală transformare, în interior, a Uniunii Sovietice.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cei din sală, în marea lor majoritate, păreau exclusiv interesaţi la cele ce se petrec şi trebuie să se petreacă, în interiorul Rusiei. Atitudinea şi comportarea lumii din afară, în raport cu fenomenul sovietic, interesează infinit mai puţin. O fi poate din cauza unui dispreţ - care n-ar fi pe deplin nejustificat - faţă de reacţiile lumii zise libere? Sau poate pentru că, din cauza originii lor, din cauza rasei lor şi poate, de asemenea, din cauza vechilor lor rădăcini politice, mulţi oameni au rămas intim legaţi de o revoluţie căreia îi urăsc unele consecinţe(fiindcă numai revoluţionarii ştiu să urască) dar căreia îi scontează avantajele unei fericite împliniri?

Ceea ce pare să-i pasioneze mai mult decît orice,

sînt motivele excomunicării lui Stalin şi reabilitarea unora dintre victime. Această operaţie este de natură să deschidă mai multe uşi înspre trecut, decît înspre viitor. Reabilitarea va permite probabil lui Trotzki să revină în istoria revoluţiei; prin asta, libertatea tot nu va fi intrat în Rusia. Ceea ce se condamnă astăzi, în U.R.S.S., nu sînt crimele contra cetăţenilor de rînd, nici masacrul inocenţilor, nici exterminarea unor clase întregi, de locuitori, nici genocidul, ci se condamnă masacrul asasinilor, crima contra oamenilor de partid, încălcarea brutală a legii bolşevice, trădarea Revoluţiei.

N-am ajuns încă la restabilirea autorităţii celor zece porunci biblice, şi mai puţin respectul faţă de aproapele. Singurul aproape, care riscă să vadă îmbunătăţindu-i-se soarta, este tovarăşul de partid, care a rămas credincios lui Lenin şi care a supravieţuit uraganului stalinist. Acest lucru deci, nu ne priveşte! Dar priveşte un mare număr de auditori, din altă seară, care aşteaptă de multă vreme, cu o nerăbdare pasionată, ca Revoluţia să reabiliteze pe cei mai buni copii ai ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

15 martie

"Aceluia pe care vrea să-l piardă, Dumnezeu îi ia întîi mintea". Se pare că Dumnezeu a hotărît pieirea naţiunilor "atlantice"! Evenimentele din Cipru au fost foarte rău înţelese, la Washington. Ambasadorul american de la Atena a exprimat simpatiile sale faţă de guvernul grec. Englezii au considerat acest gest ca pe o "lovitură de picior în dinţi". De aci a decurs revolta lumii britanice şi a presei dezlănţuite. Chiar şi ziarele cele mai calme izbucnesc în accese de mînie. - "N-avem de primit lecţii de la nimeni" etc. Ceea ce e mai grav decît această virulentă aprindere a orgoliului, este spărtura pe care evenimentele din Cipru au provocat-o în rîndurile "aliaţilor": turcii s-au certat cu grecii, grecii cu englezii, englezii cu americanii... Toată această lume forma un ansamblu. Iat-o, în cele mai rele agitaţii. Eden a dat o lovitură de maestru: ca model de acţiune diplomatică, nici nu se poate face mai bine, în lumina amiezii, sub văzutul şi ştiutul arabilor, pe de o parte, sovieticilor, pe de altă parte. Marea familie a occidentalilor este bolnavă, în mod sigur!

Demersul american, la Atena, îmi aminteşte un epi-

sod îndepărtat, din viaţa mea "diplomatică".

Eram ministru la Moscova, cînd Mussolini a atacat Grecia. Modul în care vechiul meu prieten Metaxas respinsese ultimatumul italian mă umpluse de admiraţie: în sfîrşit, iată o ţară din vechea noastră Alianţă Balcanică şi care şi-a ales libertatea, acceptînd să se lupte pentru independenţa sa. Am rugat pe Diamantopulos, ministru al Greciei la Moscova, să exprime lui Metaxas credincioasa mea simpatie şi să-i spună că îi trimit bune urări, pentru ca Grecia să iasă nevătămată, liberă şi respectată, din încercarea pe care o acceptase, cu atîta curaj.

Dar guvernul român era aliatul Italiei fasciste, iar zvonul mesajului meu, pentru Atena, a ajuns la Roma,printr-o indiscreţie a ministerului de Externe de la Atena. Ciano s-a grăbit să ceară, lui Antonescu, capul meu. Acesta din urmă nu împărtăşea deloc vederile mele, dar aprecia gesturile care i se păreau cavalereşti, chiar şi atunci cînd nu le aproba. El a cerut italienilor un răgaz, pentru a se informa şi pentru a-şi întinde ancheta. Dacă el s-ar fi adresat mie, nu putea decît să-i confirm faptul încriminat. Dar a preferat să ceară informaţii de la Collas, ambasadorul grec de la Bucureşti.Era calea pentru a provoca un răspuns negativ: l-a şi primit. Metaxas întrebat de Collas, a declarat telegrafic că nu-şi aducea aminte de nici un mesaj primit de la mine. Diamantopulos mi-a pus sub priviri, la Moscova, o copie a acestei telegrame, cu un cuvînt afectuos din partea lui Metaxas. Astfel incidentul a fost închis.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar pentru a încheia cu bine asemenea anchete diplomatice, este nevoie de oameni ca Metaxas, iar aceştia se găsesc, din ce în ce, tot mai puţini.

18 martie

Imi petrec cea mai mare parte a timpului meu, în pat şi nu mă ridic decît pentru a împlini unele obligaţii politice sau lumeşti. (Deunăzi, dineu la noi, cu Frenay,Bertrand de Jouvenel, Mircea Eliade; apoi dineu la doamna Giraudoux,mama lui Pineau, dejun la domnişoara Kempf, cu Jean Paul Boncour, care pleacă la Budapesta, ca ministru plenipotenţiar; dineu la Emanuel şi Stanislas de la Rochefoucauld. (...)

Iată-mă din nou între perne. Anul trecut, la aceeaşi dată, petreceam sfîrşitul săptămînii la Montchauvet. Anulacesta, petrec în pat, rememorînd amintirile săptămînii. (...)

Pineau s-a întors mofluz, de la Cairo; nici nu s-ar fi putut altfel. El însuşi a recunoscut cinstit puţinul succes al călătoriei sale, dar ca om deosebit, a adus un omagiu seriozităţii colonelului Nasser, exprimîndu-şi convingerea că guvernul egiptean nu făcea nimic pentru a înrăutăţi conflictul algerian. Insă chiar a doua zi, după această vizită, Nasser a declarat unor ziarişti americani, că Statele Unite n-au dreptate să susţină politica franceză şi engleză, în Africa de nord: - Voi n-aţi fost duşmanii noştri, pînă azi, a spus colonelul; duşmanii noştri sînt Franţa şi Anglia. Dar dacă vă aşezaţi lîngă aceste ţări, veţi deveni duşmanii noştri". A terminat printr-o aluzie la Rusia, care s-a declarat întotdeauna gata să ofere Egiptului un ajutor generos şi dezinteresat.

In acest răspuns, se află toată îndrăzneala şi toată viclenia Orientului. O declaraţie de neprietenie, făcută Franţei, pentru motivul că această ţară practică la ea, în Algeria, această politică; pentru că Franţa apără - cu multe menajamente - drepturile sale în Algeria, Egiptul o consideră ca pe un duşman al său. In plus, e un şantaj la adresa Americii: dacă veţi ajuta pe inamicii noştri, ruşii sînt colea, gata să ne întindă o mînă puternică.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate acestea, din partea unui campion al unei armate, pe care batalioanele Israelului l-au pus totdeauna pe fugă.

Dacă Pineau şi ai lui ar fi dispuşi să tragă concluziile logice, din această neplăcută experienţă, şi dacă ministrul francez a căutat, la Cairo, un interlocutor posibil, a descoperit un inamic sigur. Este folositor de a se şti acest lucru.

Dar oamenii se vor grăbi să uite, ca să nu "internaţionalizeze conflictul". (...)

Ofensiva antistalinistă continuă în U.R.S.S. să ia proporţii uluitoare. Pare sigur (zvonul s-a răspîndit din diferite izvoare) că Hrusciov a descris pe fostul dictator (într-o

şedinţă secretă a recentului Congres) ca pe un monstru cu sînge stricat, ca pe un dement dezlănţuit, care în accesele lui de furie, era pe cale de a distruge întreaga operă a partidului şi pe cei mai buni oameni ai acestuia.

Se putea presupune acest lucru. Dar faptul că au spus-o cei mai apropiaţi tovarăşi ai dictatorului, este niţel cam mult. De abia au trecut trei ani şi jumătate de cînd aceiaşi tovarăşi, în timpul celui de-al XIX-lea Congres al Partidului, au ridicat, pînă în nori, pe şeful lor mult iubit. Toţi erau de faţă: Molotov şi Mikoian, Hrusciov şi Bulganin, Kaganovici şi Voroşilov. Toţi i-au adus cîntări de laudă. (Cum să nu fi făcut aşa? - ar fi spus Hrusciov -; faţă de un om care a murit, era minimum ce puteam face!).

Am în faţa mea numărul special al revistei "Cahiers du Communisme", din noiembrie 1952. Elogiile cele mai exagerate, laudele cele mai respingătoare, nu încetează de a împodobi textul discursurilor oficiale. Cei mai fideli discipoli ai lui vor găsi ei înşişi linguşirile cele mai grosolan - umflate: "Lucrarea genială a tovarăşului Stalin - a declarat Mikoian - luminează cu geniul său stalinist nu numai drumul parcurs, ci şi calea care duce spre un viitor comunist, din ce în ce mai concret. Puternicul nostru partid aduce un omagiu meritat celui care ne-a educat, care ne-a organizat, care ne-a condus spre triumful complet al comunismului, un omagiu genialului Stalin, marele arhitect al comunismului!" (Aplauze entuziaste).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tot ceea ce spune astăzi acelaşi Mikoian, cu privire la greşelile şi crimele "marelui arhitect" este probabil adevărat. Dar Mikoian era acolo, în preajma genialului magistru, în toate cele nouăsprezece congrese care au precedat Congresul marilor mărturisiri; şi toţi ceilalţi erau de faţă, Molotovii, Kaganovicii, Bulganinii şi Malenkovii. Nici unul n-a încetat de a cînta meritele acestui straniu Stăpîn. Ei au văzut pe Tuchacevski căzînd şi armata golindu-se de comandanţii ei; totuşi, n-au scos nici o vorbă. Au văzut rărindu-se propriile lor rînduri şi au participat la epuraţii, s-au îndîrjit împotriva celor suspecţi şi condamnaţi, au ocupat locurile acestora şi au veştejit amintirea lor, fără să înceteze de a săruta mîna care-i lovea. Toate acestea, în mai mult de 2o de ani!... Dacă Stalin nu iese prea înfrumuseţat din această aventură, ce tre-

buie să gîndim despre tovarăşii care nu s-au dat niciodată laoparte de la sarcina degradatoare de a sluji pe un "nebun furios şi de a se lăsa "educaţi", "organizaţi" şi "conduşi" de el! Ce trebuie să gîndim despre ansamblul acestei opere bolşevice,care s-a mărit, care s-a dezvoltat şi a cuprins o jumătate a lumii, sub conducerea unui om pe care cei mai apropiaţi colaboratori ai săi, discipoli şi servanţi, îl acuză de cele mai abominabile fapte rele?

Stranie Rusie, eşti atît de greu a fi înţeleasă atunci cînd taci; dar eşti mai de neînţeles atunci cînd începi să te explici!

Dacă toate lucrurile pe care aceşti oameni le povestesc ar fi adevărate - şi desigur ele sînt adevărate şi sînt uneori doar o parte a adevărului - ar sfîrşi prin a fi cunoscute în întregime, (pentru că Mikoian a dezlegat istoria din piedicile impuse de partid) atunci cunoscîndu-le ca adevărate, aceşti oameni ar trebui să plece şi ei. Timp de 2o de ani, au participat la crimă, au batjocorit adevărul, au exaltat geniul răului şi au încurajat demenţa. Au tolerat odioase puneri în scenă,au depus mărturii false, au părăsit şi au trădat vechile prietenii, s-au pretat, ca manechinele fără suflet, să ţină roluri date de un "dement", în tragedia ţării lor şi în aceea a lumii. Cum s-ar putea pretinde ca în fruntea comunismului, conducătorul, spre noile lui destine, să fie acest colegiu de conducători care, în fond, nu e decît un grup de scăpaţi din potopul stalinist, scăpaţi şi complici? Cum ar putea să guverneze lumea, o Revoluţie care, timp de 2o de ani, a fost opera unui "nebun"?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Stalin nu este singurul mare conducător care a fost trădat de ai lui. Napoleon a fost părăsit de mareşalii lui; Cezar a fost asasinat de prietenii lui cei mai apropiaţi. Dar Brutus, după ce a lovit "tiranul", a exaltat opera acestuia: n-a făcut-o pentru că l-ar fi iubit mai puţin pe Cezar, ci pentru că el iubea Roma mai mult şi a sacrificat ambiţia şefului său, pentru măreţia patriei.

Dar neîmblînzita revoltă, împotriva memoriei lui Stalin, nu dezvoltă decît patimi slugarnice. Acestea sînt fenomenele Marii Frici, care domneşte de sus şi pînă jos, în această ţară şi pe care o constatăm acum, la strigătele salvaţilor Kremlinului. Aşa cum se manifestă, Marea Frică urmează linia

partidului, trasată de maestrul defunct. Discipolii lui aduc aceeaşi îndîrjire la distrugerea fostului lor şef, după cum tot ei se îndîrjeau să "lichideze" pe unul, sau pe altul, dintre ei. In U.R.S.S., nu există loc pentru vreunul care să fi fost ucis numai pe jumătate. Viu sau mort, după ce o învinuire a fost lansată, trebuie ca opera de distrugere să fie dusă adînc, pînă la capăt. Nimic să nu mai rămînă, nici din rămăşiţele trupeşti, nici din amintirea lui, pentru ca răzbunarea - această groaznică obsesie a tiranilor, mari sau mici - să nu se mai poată agăţa de nimic, nici pe ce să se sprijine pentru a-şi exercita ameninţările.

Rămîne de ştiut, dacă (barem ca o ultimă imprudenţă) onorabilul colegiu nu s-a angajat, într-o luptă necruţătoare contra amintirii genialului predecesor. Sînt ei de talie să înfrunte pe Stalin, care mort fiind, rămîne totuşi redutabil? Si apoi, ce pot ei să nădăjduiască? Dacă reuşesc, în ofensiva disperată împotriva unui mort, ei vor distruge, odată cu amintirea marelui om, justificarea unei opere cu care ei s-au identificat. Si dacă nu ajung să extermine pe defunct, ei vor lăsa să plutească o umbră care, mai devreme sau mai tîrziu, le va aduce nenorocirea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rusia a intrat încă o dată în cercul tragic al certurilor postume, care au succedat domniilor deosebit de sîngeroase.

20 martie

(...) In numărul 8 al "Glasului Patriei", Guţă Tătărescu dezvoltă tezele ireversibilităţii evoluţiei istorice, ale acomodării la situaţia prezentă şi ale coexistenţei întemeiate pe statu-quo.

Guţă crede, nu fără o aparenţă de raţiune, că ceea ce a fost nu va mai putea fi niciodată. Adaugă - ceea ce e mai puţin sigur - că transformările sociale şi politice "sînt definitive": trebuie să aibă o raţiune. Tătărescu are şi el una cu atît mai uşor, cu cît este împins de temperamentul său să zboare în ajutorul istoriei, pentru a-i justifica împlinirile. El are geniul adaptării. L-am auzit apărînd, cu aceeaşi inocenţă uşuratică şi cu o egală adîncime de argumente, necesitatea de a intra în război, lîngă Aliaţi, în 1939; pe atunci, el

era ambasador la Paris şi ca atare, participa la consiliile noastre de coroană; apoi, necesitatea de a ne aşeza lîngă Germania hitleristă şi lîngă victoria "definitivă" a acesteia în 194o (în Consiliul de coroană, de la sfîrşitul lunii mai 194o, la plecarea mea de la Ministerul de Externe); în sfîrşit, el a pledat necesitatea de a ne adapta la victoria sovietică, în 1943-1944. Fiecare nou eveniment care uluia lumea, găsea un Guţă Tătărescu,gata să se adapteze evenimentului. El spunea "da" oricărei revoluţii şi slujea, cu acelaşi entuziasm, pe Brătianu, pe Carol, pe Hitler, pe Stalin şi pe Hrusciov. Imi amintesc primul său discurs pe care l-a ţinut la Parlament şi care l-a făcut celebru: "Cînd e vorba de naţiune, nu există român care să fie în diviziune". Credincios acestei devize, îl găseai oriunde, întreg,fără scrupule vane, fără prejudecăţi, gata să slujească naţia, în evoluţia ei perpetuă. Partea cea mai rea era că Tătărescu era totdeauna sincer; mobilitatea minţii sale găsea justificări oportunismului său, furnizîndu-i argumente care-l convingeau pe el însuşi, înainte de a pretinde să convingă pe alţii. Pentru a nu se rătăci în multiplicitatea şi în diversitatea tezelor pe care avea să le susţină, el s-a constrîns la o oarecare consecvenţă de limbaj, a întrebuinţat totdeauna aceleaşi vorbe. Găsesc în pledoaria lui actuală, combinaţii de cuvinte care mi se par că le-am mai auzit, mai mult decît odată, în discursurile lui: "Scopurile permanente ale politicii internaţionale..." (ieri era vorba de apărarea frontierelor şi independenţei noastre, fie lîngă "marea noastră prietenă de totdeauna, Franţa", fie în lagărul "marei noastre alianţe naturale, Germania"; astăzi, urmînd exemplul Uniunii Sovietice; toate caută coexistenţa paşnică.

Alt clişeu: "Caracteristicile momentului internaţional pe care-l trăim". Odinioară acest "moment" cerea rezistenţa împotriva bolşevismului. Astăzi, Tătărescu porunceşte apropierea inevitabilă între cele două lumi (evident!) pe baza statului-quo actual. Este deci consacrarea victoriei sovietice, în ţara noastră - victorie totală, definitivă, epocală, socială, economică şi politică - al cărei campion a devenit Tătărescu, omul fără frică şi fără reproş.

Dacă ar fi să vedem, în acestea, un omagiu resemnat, adus fatalităţii,aşa cum mi se pare, nu l-am putea blama peste măsură. Situaţia actuală are cu ce să descurajeze toate minţile

care nu sînt îndeosebi eroice. Dar ca Tătărescu să se creadă obligat (nenorocitul!, desigur că a fost obligat) să cheme în ajutorul acestei fatalităţi care striveşte ţara, puterile lumii libere, îndemnîndu-le să se înţeleagă cu Rusia, pentru a perpetua, de comun acord, starea actuală a lucrurilor, aici locurile comune, debitate în termeni pompoşi de acest veşnic "ministeriabil", frizează trădarea. "Dintre ţările din Apus, Franţa este aceea care, prin luptele date pentru libertate şi justiţie, ca şi prin orientarea de azi spre stînga, a maselor sale populare, e sortit să înţeleagă mai bine marile prefaceri ale Răsăritului, să le interpreteze şi să utilizeze influenţa sa, în sfera Apusului, pentru a stabili bazele colaborării cu ţările din lagărul democraţiilor populare. Franţa poate îndeplini astfel misiunea de a servi de "punte" între Răsărit şi Apus.(...) Ea va putea să-şi îndeplinească acest rol şi cu prilejul repatrierii emigranţilor noştri"[1]. Iată, în mod evident, scopul linguşirilor adresate Franţei şi regimului ei "de stînga": se nădăjduieşte că Franţa va putea să accelereze "mişcarea de repatriere".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este o invitaţie, de abia deghizată, la expulzarea emigraţilor, sau la predarea lor.

21 martie

A sosit primăvara? Este singura veste bună pe care o aştept şi care mă mai poate mişca.

(Ieri, vizita lui Strauss Hupé, care mi-a propus să colaborez la lucrările ce se fac sub auspiciile unui "Institut de istorie şi de politică", creat pe lîngă Universitatea de la Philadelphia. Seara, dineu la Pierre David Weill, cu doamnele de Fels, de Montesquiou, editorul Fayard, marchizul de Levis Mirepoix etc.)

Solidaritate occidentală. A fost bun şi folositor discursul ambasadorului Dillon, la dejunul presei diplomatice franceze. Statele Unite sprijină politica Franţei, în Africa de nord, în Maroc şi în Tunisia, şi libertatea şi independenţa, dar şi cea mai mare "interdependenţă posibilă":"Statele Unite

1) Din "Glasul Patriei", An.1, nr.8, 2o februarie 1956.

n-au nici o dorinţă de a interveni în vreun fel, în relaţiile Franţei cu cele două ţări menţionate, relaţii pe care le considerăm ca pe nişte acte de consolidare a lumii". In ce priveşte Algeria, ea face parte integrantă din Franţa. Despre importanţa comunităţii franceze: "Franţa poate să se bizuie pe susţinerea noastră, în încercarea de a ajunge la o soluţie liberală, în această spinoasă problemă a coexistenţei". Franţa poate să fie mîndră de opera ei. Apoi: condamnarea terorismului; atenţiune la adevăratele influenţe inamice.

Aceste cuvinte vor provoca nemulţumiri, în Statele Unite şi în alte părţi ale lumii, dar ele erau necesare;foarte bine că au fost rostite.

22 martie

Fayard cu care am luat cina la Pierre David Weill, unde am expus teoriile mele referitoare la ofensiva antistalinistă de la Moscova, mi-a cerut un articol rezumativ, pentru ziarul "L'Aurore". Mă execut.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Presa neutralistă a găsit, în persoana lui Pineau, pe omul care-i trebuie, eroul ei, zeul ei. Contactele stabilite de acest biet om, cu Nehru şi cu Nasser, vorbele pe care le-a spus despre politica atlantică, înainte şi după călătoria sa în Asia, au făcut din el campionul noii politici franceze, al politicii de independenţă, de măreţie, de proporţie mondială, etc.

Ilustrul Duverger e în culmea antuziasmului: a triumfat politica lui! Franţa va putea, de aci înainte, să aspire la pacificarea Estului şi Vestului. Dacă Pineau nu se va lăsa abătut din calea sa, el va deveni arbitrul lumii.

Toate astea sînt atît de întristătoare şi atît de prosteşti, încît m-aş fi sfărîmat scriind un nou articol. Dar Raymond Aron mi-a luat-o înainte şi a exprimat, în "Le Figaro", mult mai bine, ceea ce aş fi putut eu să fac, şi anume ideile care mă asaltează cînd aud vorbindu-se despre ginta lui Duverger. (...)

Consiliul Uniunii Paneuropene (căruia îi aparţin, dar pe care l-am frecventat mai puţin, în timpul din urmă) a

cerut lui Hrusciov să redea libertatea ţărilor de la răsărit, nici mai mult nici mai puţin! Iată scrisoarea adresată lui Hrusciov, de către Billotte: "Uniunea Paneuropeană nu poate decît să vă felicite pentru a fi dărîmat idolul lui Stalin şi de a fi îndrăznit să puneţi capăt politicii tiranice personale, pe planul intern. Uniunea Paneuropeană aşteaptă ca dv. să trageţi din acest act politic toate consecinţele pe care le impune, în mod logic, pe plan mondial, adică: renunţarea, pur şi simplu, la imperialismul lui Stalin. Această politică imperialistă smulgînd, prin forţă, libertatea şi independenţa celor o sută de milioane de europeni, împotriva angajamentelor pe care le-a luat, semnînd Charta Atlanticului şi a Naţiunilor Unite, a creat, între Uniunea Sovietică şi Europa, o prăpastie care se află la originea rupturii lumii. Eliberînd aceşti europeni - o sută de milioane - veţi favoriza lichidarea războiului rece, stabilirea unui adevărat sistem de securitate colectivă şi o coexistenţă paşnică şi amicală între naţiuni".

E un lucru bizar şi nu prea serios, dar se va bucura de oarecare publicitate şi va avea oarecare efect.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Burghiba, bunul arab, (în opoziţie cu Nasser, arabul răutăcios) într-un articol publicat în "France-Observateur" e plin de bune intenţii faţă de Franţa: "Securitatea Tunisiei o vom asigura mai bine, fără îndoială, decît a fost vreodată,dar nu vom exclude recursul nostru la tehnicienii francezi, în care avem încredere. De asemenea: cine va instrui armata noastră, dacă nu ofiţerii francezi? Diplomaţia noastră va avea sarcina de a fi indispensabila trăsură de unire între Franţa şi lumea arabă. Trebuie să ne modernizăm economia şi echipamentul ţării: s-ar putea crede oare că ne putem adresa altcuiva decît Franţei, în primul rînd ?". Dar pentru aceasta, este nevoie ca Franţa să fie înţeleaptă, iar înţelepciunea ei s-o înceapă prin a pleca din Algeria, aşa cum a plecat din Maroc şi din Tunisia. Interdependenţa? Poate! Dar independenţa, numaidecît; şi fără discuţie.

Acest bun arab care se crede hotărît anticomunist şi partizan al Organizaţiei Atlantice (O.T.A.N.), nu încetează cu sfaturile privitoare la Algeria: "Franţa - a declarat el ziarului "Times" - va trebui să recunoască faptul naţional alge-

rian, să negocieze cu rebelii şi să restaureze, în Algeria, un stat independent, analog Tunisiei şi Marocului. Cei un milion şi două sute de mii de francezi vor putea, dacă doresc, să rămînă acolo, ca cetăţeni algerieni; să joace rolul unei minorităţi, în comunitatea popoarelor. Dacă ei vor fi însă prea mîndri pentru a rămîne acolo, n-au decît să se întoarcă în Franţa, care este o ţară subpopulată. De mai mult de un secol, francezii din Algeria au tratat pe musulmani ca pe nişte fiinţe inferioare, iar astăzi sînt pe cale de a suporta consecinţele fireşti".

Este deci ceasul revanşei. Bunii arabi o înţeleg într-un anume fel, iar cei răi în alt fel: dar toţi sînt de acord că Franţa trebuie să plece.

23 martie

Stalin se apără de a fi fost "dement" sau "nebun".

(...) Găsesc în Sherwood (pagina 782) relatarea cuvintelor schimbate între Roosevelt şi Stalin, la Teheran. Roosevelt a vrut să convingă pe Stalin că Hitler era "un dezechilibrat". Stalin însă n-a acceptat această judecată: "El a spus că Hitler a fost un om foarte capabil, dar lipsit de o inteligenţă de bază, lipsit de cultură (!) şi cu o primitivă înclinare spre politică, sau astfel de probleme. Stalin nu împărtăşeşte punctul de vedere al preşedintelui Roosevelt, potrivit căruia Hitler ar fi fost un dezechilibrat mintal şi plin de emfază, fiindcă numai un om capabil ar putea împlini ceea ce Hitler a şi făcut, fortificînd poporul german, indiferent de ceea ce gîndim noi despre metodele întrebuinţate".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se află în această ultimă frază, care relatează convorbirea de la 28 noiembrie 1943, publicată într-o carte apărută în 1948, un răspuns anticipativ, din partea lui Stalin, la alegaţiile lui Hrusciov. Numai un om foarte capabil şi foarte echilibrat putea să facă ceea ce Hitler a făcut în Germania şi ceea ce a făcut Stalin în Rusia, adică consolidarea unui mare popor, "indiferent de metodele întrebuinţate".

Sherwood adaugă - dar acest fapt nu mai are nici o legătură cu cazul de faţă - că Stalin dădea de înţeles, fără s-o spună în mod explicit, că greşeala lui Hitler a fost aceea de a fi atacat Uniunea Sovietică, fiindcă prin acest atac "stupid", el a pierdut beneficiul victoriilor anterioare. De aci, nu re-

zultă că metodele întrebuinţate de Stalin, ca şi acelea întrebuinţate de Hitler, pentru a consolida un popor şi un stat,n-ar fi vinovate şi criminale. Stalin avea acelaşi dispreţ, ca şi Hitler, pentru viaţa umană şi aceiaşi nevoie de putere absolută: ca şi colegul său german, Stalin şi-a urmat drumul, trecînd peste cadavre, peste mii, peste sute de mii de cadavre. Dar aceste metode nu erau indicate doar de capriciile temperamentului său sîngeros: ele erau legate indisolubit şi cvasi-integrate, de sistemul de guvernare totalitară. Acest sistem întemeiat pe dictatură (dictatura unei clase, sau a unui colegiu, sau a unui individ), deci pe arbitrar, implica metode de violenţă, de constrîngeri fizice şi morale şi de absenţă completă a ordinei de drept. Dovada este că totalitatea membrilor colegiului conducător actual a participat la crimele lui Stalin.

Sistemul însă a rămas acelaşi. Dictatura şi-a schimbat doar titularul şi se exercită printr-un "colectiv", în loc să se exercite printr-un şef suprem; dictatura corespunde aceluiaşi principiu totalitar, aceleiaşi necesităţi de a menţine, prin violenţă şi arbitraj, un regim care altfel n-ar fi posibil, nici în Rusia şi încă mai puţin în Europa răsăriteană. Acest regim implică metodele întrebuinţate de Stalin. Beria, Dekanozov şi prietenii lor au pierit de aceeaşi moarte ca şi Zinoviev, Kamenev & Comp. Inchisorile continuă să fie pline, în Rusia,ca şi ţările satelite. Supravegherea, controlul, povara maşinii administrative şi poliţiste care apasă asupra fiecărui individ, nu s-au redus. Toate acestea riscă chiar să fie sporite, dat fiind că mărturisirile şi denunţările lui Hrusciov şi ale tovarăşilor săi au dat naştere unor anume speranţe şi au provocat unele mişcări, cărora regimul nu poate să le îngăduie dezvoltarea.Trebuie să ne aşteptăm, desigur, la o întoarcere a flăcării "revoluţionare".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In aceste condiţii, învinuirile aduse contra lui Stalin nu pot avea semnificaţia pe care le-o atribuie mulţi occidentali: ca nişte semne prevestitoare de "liberalizare" a regimului. Membrii "colegiului dirigent", conştienţi de a fi scăpat (fiecare de unul-singur) de primejdia ce-i ameninţa din partea dictaturii exercitată de fostul şef şi dornici de a nu-şi mai lăsa destimul pe mîinile unui şef nou, condamnă cultul personalităţii. Dar ei ştiu prea bine că primejdia ar fi şi mai mare,

pentru fiecare dintre ei, dacă dictatura pe care o exercită în comun ar slăbi.

De aci, decurge nevoia de a opera schimbările necesare, pentru reluarea puterii în mîini, sub acoperirea foliei lui Stalin.

Noua impostură trebuie să slujească comunismul sovietic, sacrificînd pe tiranul defunct, pentru a salva tirania.

24 martie

(...) Ziarul "Deutsche Zeitung", din Stuttgart (dr. N. Benkiser) îmi cere un mare articol, pentru ediţia sa specială, de sîmbătă. Declin această ofertă: îmi este imposibil să scriu mai mult, în acest moment.

De asemenea, refuz invitaţia Mişcării Liberale pentru Europa Liberă, la un congres care trebuie să se ţină la Bruxelles, între 12 şi 14 aprilie: la data aceea, voi fi la Strasburg, la Adunarea Naţiunilor Captive.

Ernst von Schenk îmi propune un turneu de conferinţe în Elveţia (în limbile germană şi franceză), în toamna sau iarna viitoare. E un termen atît de îndepărtat încît nu-l pot refuza. Accept, lăsîndu-mă în voia soartei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In sfîrşit, François Bondy îmi trimite un lung memoriu redactat de Richard Loewenthal intitulat "Inlăuntrul stalinismului". Este vorba de un comentariu asupra rezultatelor celui de la XX-lea Congres de la Moscova.

Revista "Preuves" înţelege să publice, în urma acestui memoriu, un simpozion la care participă cîţiva istorici şi publicişti; (Bondy, ca să mă atragă, îmi rosteşte numele lui Arnold Toynbee, G. Kennan şi Raymond Aron) invitîndu-mă să iau parte. De data asta, este ceva mai serios. O astfel de muncă apare într-un mod nepotrivit, fiindcă trebuie să-mi pregătesc călătoriile la Strasburg şi la Geneva. Voi încerca să fac totuşi ceva, fiindcă problema mă interesează şi sper că textul ce-l voi redacta ar putea să-mi servească deopotrivă la Adunarea Tărilor Captive, ca şi la Institutul Mont Repos.

Memoriul lui Loewenthal este remarcabil şi încurajator. El exprimă cîteva speranţe, fără să se abată de la o cale serioasă şi "realistă", în măsura posibilului, în actuala stare de lucruri.

Progresul a produs oarecare euforie în rîndurile Partidului Comunist: un sentiment că ceva "nou" şi "mai bun" se află pe cale de pregătire şi că toate acestea l-ar uşura, prin decizii şi prin vorbe îndrăzneţe, de povara insuportabilă a crimelor unui trecut recent.

Dar oricare ar fi schimbările reale, împlinite,sau pe cale de a se împlini, cine poate să justifice înnoirea încrederii şi speranţei?

Tendinţa actuală pare să fie sfîrşitul "stalinismului".

Ce trebuie să înţelegem prin "stalinism"? Menţinerea revoluţiei permanente, începută de sus, dincolo de împlinirea sarcinilor revoluţionare originare. Partidul, pentru a ţine în mînă aparatul de dominaţie al statului, nu lasă poporul în pace. Descoperă, în mod continuu, duşmani de clasă, trădători, comploturi capitaliste, pentru a putea exercita o teroare permanentă.

a) Acest fapt ridică o primă întrebare: partidul este el destul de tare, prin el însuşi, pentru a putea face pace cu poporul rus şi pentru a guverna fără duşmani interni? (In Rusia, chestiunea aceasta poate fi pusă fără să provoace, în mod sigur, un răspuns afirmativ; dar în ţările satelite, cu siguranţă nu: sfîrşitul constrîngerii ar însemna sfîrşitul regimului).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Loewenthal pretinde că nota originală a recentului Congres constă în faptul că nu s-a mai vorbit despre inamicul intern. Oamenii s-au ocupat mai ales de chestiunile tehnice şi economice. Dar şi în acest domeniu, s-au făcut eforturi de a înlocui elementul de constrîngere (şi de muncă forţată)prin metode noi, susceptibile să deştepte şi să stimuleze interesul agricultorilor şi muncitorilor.

b) Deosebirea dintre epoca Malenkov (discursul din august 1953) şi epoca Hrusciov (momentul Congresului XX).

Nu este - aşa cum s-a pretins - opoziţia dintre industria bunurilor de consum, preconizată de Malenkov şi industria grea, al cărui campion s-a făcut Hrusciov. Congresul XX nu s-a atins de "reformele" schiţate de Malenkov. Stimularea, deci nu numai constrîngerea, iată deviza care înfruntă stalinismul, în economia sovietică.

Malenkov părea a dori să încorporeze contrapresiunea opiniei publice (textual: "den gesellschaftlichen Gegendruck") împotriva dominaţiei partidului, aşa cum o sugerase Stalin. Sprijinit pe aparatul de stat, el credea că va împinge partidul pe o linie de garaj. Hrusciov dimpotrivă, vrea să salveze dominaţia partidului, încercînd să încheie, în numele partidului, pacea cu poporul. (Adaug: sacrificînd pe Stalin, serbările şi operele sale, pentru a realiza această pace). Un exemplu de modul cum Hrusciov încearcă să reabiliteze partidul; el suprimă, în industrie şi în armată, pe controlorii şi pe comisarii politici, obligînd pe membrii partidului să ia parte activă şi directă la munca de producţie, ca şi la organizarea militară.

c) Dictatura partidului trebuie să fie salvată. (Nici democraţie, nici libertatea criticii). De asemenea, nici o democraţie în interiorul partidului, fiindcă într-un partid unic, democraţia ar duce la formarea unor grupuri de subdiviziune, care ar face imposibilă dictatura.

Dictatura partidului, implică dictatura unui singur om. De fapt, Hrusciov a înlocuit pe Stalin, iar guvernul, printr-un colegiu conducător, este un nou mit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aşadar, nu e vorba de trecerea unei dictaturi personale şi arbitrare, la un regim de oligarhie, şi mai puţin de democraţie, ci la un autoritarism relativ luminat, (ca atunci cînd) Petru cel Mare a succedat lui Ivan cel Groaznic.

Asupra acestui punct îmi voi axa totul. Nu cred că dictatura lui Hrusciov a fost statornicită: el vorbeşte prea mult şi prea îndelung, pentru a fi sigur de ceea ce are de făcut; călătoreşte prea des şi prea lungă vreme, pentru a fi deşteptat veleităţi dictatoriale, la colegii săi. Işi şubrezeşte propriile lui poziţii, cu prea multă îndîrjire, pentru a năzui într-adevăr la poziţia unui şef suprem, fie după modelul lui Petru cel Mare, sau cel al lui Ivan cel Groaznic. Ucigînd cultul personalităţii, el îşi taie ramura de sub picioare. Ofensiva lui contra lui Stalin, la trei ani după moartea tiranului, nu mai poate fi explicabilă în cazul cînd el ar moşteni puterile acestuia. Inţeleg că, aşa cum au făcut foştii despoţi ruşi, el a strangulat pe predecesorul său; şi că punerea sub acuzare a defunctului, imediat după crimă, a fost un mod de a-şi asigura

succesiunea. Dar aceste denunţări, făcute cu o întîrziere de trei ani, chiar dacă prin ele partidul ar fi cîştigat oarecare simpatii, în opinia publică (complicii sînt tot pe locurile lor) nu pot decît să discrediteze locul pe care îl ocupă el şi funcţia căreia va trebui să-i facă faţă.

Mi se pare că, deocamdată, o oarecare formulă de guvernare colegială a fost totuşi realizată, formulă de altfel precară, care nu implică egalitatea în drepturi şi autoritatea tuturor membrilor colegiului; dar pentru a menţine un echilibru necesar, ei îşi dau reciproc asigurări şi garanţii de neagresiune şi de coexistenţă paşnică. Astfel, campania antistalinistă se explică foarte bine. Condamnarea cultului personalităţii este un angajament pe care fiecare şi-l asumă, pentru a calma "marea frică" a celorlalţi; ei se asigură, unul pe altul, că Stalin nu va reînvia în persoana niciunuia dintre ei; că Stalin a murit.

O astfel de dictatură colectivă nu poate fi logică, dar este un produs al istoriei ruse; n-are, probabil, decît puţine şanse de durată; dar caracterul dictaturii, căreia i se caută explicaţia, şi existenţa sa actuală, care n-a trecut prin toate încercările, pot să se transforme din nou într-o dictatură personală. In acest caz (şi tocmai prin campania dusă împotriva lui Stalin şi împotriva cultului personalităţii) va produce inevitabil stricăciuni. Si Pentru cel Mare a fost obligat să-şi lichideze colaboratorii,ca şi Ivan cel Groaznic. Ceea ce dictatura nu poate să îngăduie este persistenţa unui mit de egalitate, între dictatorul real şi tovarăşii fictivi. Principiul de egalitate n-a fost decît un mit. Acest subiect se pretează la dezvoltări.

Un argument suplimentar: aceste noi cercetări istorice sînt autorizate de Mikoian. Este o muncă de uneltire împotriva locului dictatorului: umbra lui Stalin va strivi, de aci înainte, pe orice succesor care ar vrea să ocupe locul său.

Rămîne de văzut ce va zice armata şi care va fi soluţia preconizată de ea.

d)Pentru a se menţine, dictatura are nevoie de inamici. Inamicul interior a dispărut; trebuie păstrat - şi dacă e posibil accentuat - caracterul ireductibil al duşmăniei dintre lumea comunistă şi lumea din afară. (Sînt de acord).

U.R.S.S.-ul fiind astăzi la adăpost de un atac atomic, nu este exclusă o politică de destindere externă. Va fi o coexistenţă paşnică, în cea mai sinceră duşmănie. (Si asupra acestui lucru, sînt de acord).

Cuceririle politice trebuie să vină după cele militare. U.R.S.S.-ul nu-şi părăseşte nici una dintre prăzi, Germania şi Europa de est. (Vai, şi acest lucru este adevărat).

Congresul de la Moscova, cu toate formulele lui calmante, a insistat asupra adversităţii fundamentale dintre cele două regimuri, care trebuie să subziste, dincolo de orice înţelegere cu Occidentul.

Drumul paşnic spre socialism (prin colaborare parlamentară) este drumul la Praga. Este lovitura de forţă dată sus. Este metoda fascistă.

Dictatura partidului rămîne la temelia oricărei dezvoltări de viitor.

e) Menţinerea dictaturii partidului prin abandonarea metodelor staliniste. Să fie salvată dictatura, prin concesii; dictatorul, prin mitul colectivităţii; dogma, prin compromis.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este posibil să fie consolidat regimul, pe aceste baze?

Răspund: regimul şi-a dezvoltat slăbiciunile şi contradicţiile. Loewenthal insistă asupra a două dintre contradicţiile de ordin economic (politica în raport cu colhozurile); la pagina 25, se află argumentarea referitoare la producţia agricolă, care atîrnă de măsurile susceptibile să provoace fie rezistenţa ţăranilor, fie rezistenţa partidului. De asemenea, este vorba de contradicţii, ca acelea existente între o politică de pace militară, de cuceriri politice (menţinînd toate poziţiile comuniste în lume şi legitimîndu-le!) şi o politică de "eliberare" a coloniilor, (menţinînd regimul sateliţilor); între o politică de acorduri amicale de securitate (Bulganin a vorbit nu numai de securitate şi de pace, dar şi de prietenie, în scrisorile către americani şi va repeta, desigur, astfel de vorbe, la Londra) şi o politică de duşmănie ireductibilă şi permanentă, cu privire la lumea capitalistă, afişată în timpul Congresului. (Contradicţia iniţială, între menţinerea unui regim de dictatură şi absenţa duşmanului intern). Urmează celelalte contradic-

ţii şi finalul articolului meu apărut în "Vie Française", la 24 februarie 1956. (...)

29 martie

(...) Ofensiva împotriva lui Stalin continuă, în ţara bolşevismului; ea a luat un caracter de polemică foarte vie. Dacă atacurile împotriva lui Stalin şi împotriva cultului personalităţii pot să convină intereselor actuale ale conducătorilor sovietici - calmînd marea spaimă care s-a întins printre ei, la moartea dictatorului - ele convin mai puţin marilor şefi ai comunismului asiatic (Mao nu s-a ridicat, şi el, la rang de idol, prin mulţimea credincioşilor săi, iar o parte a prestigiului său nu-l datora oare strînsei prietenii ce-l lega de Stalin?) şi provoacă o jenă greu de ascuns în rîndurile comunismului occidental unde nişte fruntaşi, ca Togliatti şi Thorez, au cele mai mari chinuri, cînd trebuie să explice şi să justifice straniile piruete ale acestor domni de la Kremlin.

Cei din urmă poate că îşi dau seama de pericolul spre care se îndreaptă, atunci cînd răstoarnă statuile omului care, timp de zeci de ani, a fost cea mai înaltă şi cea mai perfectă expresie a comunismului sovietic. Dar au mers prea departe pentru a se mai putea retrage. Ei sînt obligaţi, vrînd-nevrînd, să persevereze în ofensiva lor, fiindcă lupta se anunţă aspră şi nu le este îngăduit să nu persiste în hotărîrea lor:nu e vorba numai de prestigiu, ci chiar de existenţa lor. Se poate oare presupune ca miza luptei să fie mai mare?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"Pravda" a publicat un mare articol redactat de Hrusciov, sau de Sepilov, reluînd principalele învinuiri aduse contra lui Stalin[1)].

Intenţia este limpede: trebuie prăbuşit monstrul cu desăvîrşire şi pentru totdeauna, fiindcă, de dincolo de mormînt,

---

1) Articolul menţionat, apărut în "Pravda", transmis de Agenţia de Presă Franceză, la 28 martie, este ataşat la "Jurnal", sub titlul: "Pentru ce cultul personalităţii este străin spiritului marxist-leninist" şi cuprinde inter-titlurile următoare: "Un cult care lua forma monstruoase" ; "Legalitatea violată de lucrăturile lui Beria"; "Numai Stalin avea dreptul să aibă idei"; "Raportul lui Hrusciov este citit în continuare în uzinele de la Moscova".

el face din nou să-şi ridice capul. Crima lui cea mai de seamă este de a fi îngăduit şi încurajat cultul personalităţii, care luase "forme monstruoase" şi "devenea din ce în ce mai vătămător". Dar între fostul tiran, care se lăsa tămîiat şi discipolii lui care se întreceau între ei, tămîindu-l fără ruşine (nimic nu este mai edificator ca lectura discursurilor ţinute de Hrusciov, Mikoian, Molotov, Malenkov, Bulganin şi alţii, la al XIX-lea Congres al partidului) care erau cei mai vinovaţi?

Condamnarea cultului personalităţii ridică de altfel o problemă mai importantă decît aceea a "vinovăţiei" lui Stalin şi a acoliţilor săi: ea pune în cauză dogma însăşi a dictaturii proletariatului.

Dictatura proletariatului însemnează, în limbaj politic, dictatura partidului, iar aceasta se exprimă prin dictatura şefului partidului. Nu există dictatură fără dictator; o dictatură cu mai multe capete crează grupări, subdiviziuni,partide, o voinţă fracţionată şi hotărîri contradictorii; nu există dictator fără "cultul personalităţii". Acest cult se răspîndeşte dincolo de persoana şefului şi acoperă, sub aceeaşi lumină, pe toţi zeii şi pe toţi sfinţii regimului. La fiecare mare sărbătoare a cultului comunist, partidul scotea, pe străzile Moscovei, efigiile personalităţilor sfinţite, moarte sau vii, plimbîndu-le, de la un capăt la altul al oraşului, în procesiuni interminabile. Nu exista o singură serie de pancarte, fiindcă erau nenumărate; fiecare secţie, fiecare delegaţie de provincie, fiecare cuib bolşevic îşi avea sfinţii: bărbile lui Engels şi Marx, mustăţile lui Stalin, Molotov, Kaganovici, şepcile lui Beria şi Mikoian se revărsau neîntrerupt la fiecare răspîntie şi defilau odată, de două ori, de o sută de ori, în faţa spectatorilor, care nu se istoveau de atîtea aplauze. Au scos icoanele din biserici, dar s-au construit altele, de zece ori mai mari decît mărimea naturală, purtate în triumf pe pieţele publice. Pieţele, bulevardele, chiar şi casele luau nume de sfinţi: Leningrad, Stalingrad, Kaliningrad, Miciurinsk; pretutindeni în ansamblul imperiului bolşevic, la sateliţi, ca şi la stăpîni, aceeaşi fervoare servilă, aceeaşi grabă de a zeifica pe tirani şi de a tămîia tirania.

Dar acest cult nu este oare caracteristic tiraniei şi nu este un mod de a legitima puterea supremă, arbitrarul,be-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

neficiind de omagii aduse pînă la divinitatea distrusă de el şi suprimată? Regimul bolşevic e atîrnat de sus, este agăţat de nori, acolo unde s-a silit să creeze vidul, pentru a-şi putea străluci miragiile, în felul său. Dacă şi-ar împletici mersul, pe cerul dictaturii - şi riscă să-l piardă, dacă împiedică tămîia cultului să ajungă pînă la el - îi va fi greu să adapteze dictatura la nevoile şi la pretenţiile popoarelor. Totuşi, despre asta a fost vorba: Congresul al XX-lea a răsturnat cultul dictatorului, păstrîndu-şi dictatura. Pe ce se va putea sprijini? Cum va putea să o legitimeze? Acest colegiu al conducătorilor care a cîştigat libertatea pentru el însuşi - şi nu pentru popor - cum se va putea menţine, între cer şi pămînt? El pretinde că nu vrea să sperie pe nimeni! Atunci cum va putea dăinui?

Cu cît reflectăm asupra rezultatelor celui de-al XX-lea Congres, asupra revelaţiilor şi hotărîrilor, cu atît ne dăm seama că soluţiile la care s-a ajuns sînt precare şi derizorii. "S-a dus problema pe gîrlă", cum spune Loewenthal.

Incerc să explic auditorilor români acest lucru, în ultimul meu mesaj radiofonic: "Distrugerea cultului personalităţii, aşa cum au vestit-o şi au poruncit-o Hrusciov şi Mikoian, iar după ei, toţi tovarăşii mai mari şi mai mărunţi - unul după altul - din fruntea U.R.S.S.-ului şi a partidului, stîrneşte pe zi ce trece o zăpăceală mai adîncă şi mai întinsă, în lumea bolşevică. Fiindcă această lume, de bună seamă, nu era clădită de jos în sus, cum e cazul într-o democraţie liberă, ci în ciuda pretenţiilor ei "populare", era înjghebată de sus în jos, ca un regim revoluţionar, voit de o cîrdăşie de satrapi, înzestraţi cu o aprigă sete de putere şi impus cu de-a sila unei mulţimi lipsite de mijloace de apărare şi de rezistenţă. Cultul personalităţii era deci stîlpul care sprijinea întreaga alcătuire comunistă. O întreagă lume supusă, tăcută, subjugată, urma unele porunci şi asculta unele "adevăruri", fiindcă aşa rînduise părintele popoarelor, acela care nu se putea înşela niciodată.De la părintele atotputernic, pînă la cel mai umil cetăţean, cultul personalităţii întindea o reţea de sfinţi mai mărunţi - dictatoraşi şi comisari ai regimului - toţi înzestraţi cu harul ce le venea de sus, ca să întindă cu de-a sila învăţăturile şi poruncile stăpînului, cît mai departe. Fiecare dintre aceşti sfinţi, oricît de deochiat părea, se bucura de binefacerile şi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de foloasele cultului personalităţii...

Criza care bîntuie astăzi, în U.R.S.S., pune în primejdie atît doctrina, cît şi înfăptuirile politice ale comunismului. Intr-adevăr, una dintre dogmele neatinse ale regimului este dictatura proletariatului. Această dictatură se exercită prin partid, care, la rîndul lui, o exercită prin şeful lui ajuns atotputernic, prin dictatorul suprem.

Iată însă că al XX-lea Congres a înlăturat pe dictator, veştejind cultul personalităţii, dar nu a tras consecinţele fireşti de pe urma acestei hotărîri, punînd capăt regimului de dictatură, a ţinut să arate cu apăsare că dogma dictaturii de partid rămîne neatinsă.

Vom avea deci, în U.R.S.S., atîta vreme cît va putea exista,o dictatură fără dictator. Un colegiu de "dictatoraşi"înlocuieşte pe răposatul tiran, care se odihneşte fără pace,urmărit de blestemele slugilor sale. Nu trebuie să fii mare profet ca să-ţi dai seama că un asemenea regim nu poate avea viaţă lungă. Sau poporul se va trezi şi va duce prăbuşirea cultului personalităţii pînă la consecinţele ei fireşti, înlăturînd împreună cu dictatura şi pe dictator, şi atunci lumea va răsufla uşurată; sau unul dintre dictatoraşi se va furişa în fruntea bucatelor şi în culmea puterii şi atunci, în faţa noului idol,lumea bolşevică i se va închina din nou cu smerenie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sînt unii care cred că Hrusciov a şi pus mîna pe dictatură. Nu ne vine a crede. Acest tovarăş vorbeşte prea mult, călătoreşte prea des, e prea lipsit de seriozitate, pentru a fi un dictator. Iar înverşunarea cu care loveşte în Stalin vădeşte că nu e încă pe cale de a-i lua locul, fiindcă n-ar fi atît de grăbit să-şi taie singur craca de sub picioare.

Deocamdată, locul de dictator e gol. Dictatura e slabă. Regimul a rămas fără cap. In golul care dăinuieşte într-un asemenea regim, cuvîntul de "libertate" ar putea pricinui efectul unei bombe de hidrogen. Dar cine să-l grăiască?".(...)

6 aprilie

In acest timp, Guy Mollet, pe care succesul lui Pineau - acest mare reformator al diplomaţiei internaţionale -l-a făcut gelos, a dat ziarului american "U.S. News", un interviu senzaţional.

Am citit aproape cu duioşie aceste declaraţii care dezarmează, fiindcă sînt naive şi inoportune. Mollet începe prin a-şi afirma credinţa sa atlantică. Si Mendès-France tot aşa zicea. Este o intrare în materie care nu anunţă nimic bun. Totuşi, Mollet nu părăseşte imediat linia dreaptă. El încă mai ţine să afirme cîteva lucruri de bun simţ. Astfel, recunoaşte că Franţa nu se poate distra, jucînd rolul de intermediat, între Est şi Vest (aşa cum pretind zarzavaturile neutralismului!), că face parte integrantă din Occident şi trebuie să se încline în faţa exigenţelor unei politici occidentale. Ea poate avea ambiţia de a influenţa această politică şi de a se strădui să corecteze cursul ei, în cazul cînd ar crede că s-a comis vreo greşeală pe traiectul ce i s-a fixat. Aici, vai, deraiază Mollet. In loc de a face observaţii, pe cale diplomatică - aşa cum se cuvine unui preşedinte de consiliu - Mollet le rosteşte în gura mare, în faţa opiniei publice mondiale, cîştigînd astfel aprobarea adversarilor săi, mai mult decît încrederea prietenilor săi. Ce foloseşte oare să se strige, în pieţele publice, că America îşi pierde fructul elanurilor ei de generozitate, pentru că nu ştie să dea? Dar dacă America şi-ar pune în gînd să nu mai dea nimic (aşa cum ar vrea americanii) ? O fi oare Mollet în măsură să demonstreze că ştie cum să nu mai primească?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Politica urmată la Geneva a fost eronată - strigă Mollet (spre marea bucurie a lui Hrusciov şi Molotov, care i-au adus la cunoştinţă deplina lor aprobare!) - fiindcă s-a vorbit despre Europa, despre Germania şi despre securitate, fără să se pună accentul pe dezarmare. Insă dezarmarea comandă totul. Ruşii nu pot să acorde nimic, dacă lumea nu dezarmează.

Se observă aici o influenţă foarte însemnată a gîndirii şi a politicii lui Jules Moch. "Dezarmarea" este marea idee "socialistă", prin care frontul republican speră să poată înnoi politica internaţională.

Dar cine să fie dezarmat? Franţa n-are nevoie de acest leac, fiindcă ea e deja dezarmată. Este cel puţin imprudent să fie agitată această problemă, atunci cînd ea are pe braţe un război şi cînd Lacoste[1] cere, cu surle şi trompete, întăriri pentru a salva Algeria şi cînd Mollet nu se hotărăşte să i se trimită.

---

1) Generalul Lacoste, comandantul trupelor franceze, în Algeria.

Să fie dezarmaţi ruşii? Desigur, toată lumea ar dori-o. Dar o fi existînd careva în stare să creadă serios că U.R.S.S.-ul se lasă dezarmat? Acest imens imperiu, care trăieşte prin impostură şi respiră reaua credinţă, poate oare să abandoneze situaţia sa privilegiată, debarasîndu-se de forţele care astăzi îi sînt mai necesare decît oricînd (pentru a supraveghea China "prietenă"; pentru a-şi menţine puterea asupra Europei răsăritene, cucerită dar încă nu supusă; şi pentru a ţine piept unui popor imens, care în interiorul propriilor sale frontiere, dă semne neliniştitoare de redeşteptare şi de nemulţumire)şi se poate oare presupune că U.R.S.S.-ul s-ar dezarma într-adevăr, pentru a face plăcere domnilor Moch şi Mollet?

Oare Hrusciov n-a anunţat el victoria sigură şi iminentă a comunismului, în lumea întreagă? Pe ce anume gîndeşte el să sprijine o astfel de victorie, dacă nu pe forţa preponderentă a armelor sovietice? Oricare ar fi tonul pe care îl foloseşte, pentru a face crezută dialectica dezarmării, nu-i nevoie să cunoşti problemele Rusiei, pentru a nu şti, în privinţa aceasta, care sînt gîndurile ascunse ale unui conducător sovietic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N-ar mai rămîne decît să fie dezarmaţi americanii.In privinţa asta, toată lumea este de acord, deci şi numeroşi americani. Dar n-ar fi un fapt echivalent cu tăierea ramurii pe care se sprijină restul securităţii europene? Să fie oare tocmai Franţa aceea care să dea astfel de sfaturi, atunci cînd Mollet însuşi nu se poate abţine de a se ruga să vadă pe soldaţii americani staţionînd cît mai mult posibil în Europa?

Se constată în această diplomaţie a lui Mollet, ca şi în aceea a lui Pineau, un parfum de amatorism care inspiră spaima. A vorbi despre dezarmare este cîteodată necesar: este pentru a asigura pe alegători şi pentru a satisface pe ideologi. Apoi este un "job" al domnului Moch, care i-ar încurca în altă parte decît la Lancaster-House, la Londra. Dar a crede în dezarmare şi a face din aceasta temeiul şi pivotul oricărei politici externe, este o iluzie atît de primejdioasă, încît oricine tremură atunci cînd aude lecţiile pe care binevoieşte să le dea lumii acest domn Mollet.

In aceeaşi ordine de idei: Pineau s-a întors din Orient, încîntat de a se fi întîlnit cu Nehru şi cu Nasser.Acum

se pregăteşte să plece în Siria şi în Liban. In timp ce Lacoste se luptă cu arabii din Africa, Pineau mîngîie pe arabii din Orientul Apropiat.

Celor care i-au imputat vizita nesocotită, de la Cairo, Pineau le-a răspuns invocînd bunele sfaturi primite de la New Delhi, unde s-a înţeles atît de bine cu Nehru. Insă,iată că Pandit Nehru a ieşit din rezervă, pentru a declara că el s-a înţeles cu Pineau, în sensul că Algeria să fie cedată "naţiunii algeriene". Quai d'Orsay-ul simte toate chinurile omeneşti,pentru a pune la punct şi pentru a explica ce s-o fi petrecut între Nehru şi Pineau, aceşti doi sfinţi idealişti.

In acest timp, în Liban şi în Siria, Franţa este arsă în efigie, aşteptînd ca Pineau să vină şi să le prezinte doleanţele sale.

Abia s-au prăjit acestea, cînd primesc "Le Figaro" cu articolul lui Raymond Aron; a urmat o lungă conversaţie telefonică cu Aron şi afişajul articolului[1]. Din fericire, spunem noi, Aron şi cu mine, sovieticii dau şi ei semne sigure de descompunere. Toată chestiunea este de a şti cine - ei sau noi- se va descompune mai repede. Sperăm că Moscova va şti să-şi păstreze, şi în acest caz, iniţiativa.

Iată părerea lui Nehru, cu privire la Algeria:"Oricare ar fi drepturile colonizaţilor francezi din Algeria, Algeria trebuie să fie liberă, dar atîta vreme cît independenţa acestei ţări va fi întîrziată, dificultăţile se vor produce mereu". Augustul şef indian a înţeles, din convorbirea cu Pineau, că acesta din urmă era de părerea lui Nehru şi că Franţa, care acordase Tunisiei independenţa, ar fi dispusă să facă acelaşi lucru, în Algeria, de îndată ce va fi reglementată problema nuneroşilor europeni stabiliţi în Algeria. Problema se pune din nou, cu mai multă cruzime decît înainte de călătoria lui Pineau. Ce avea de căutat, pe această corabie, domnul Pineau şi cum a putut el să creadă că va putea schimba, prin călătoria sa,"idea-

1) Articolul "Pentru o campanie a liniştii", de Raymond Aron, este ataşat la "Jurnal".

lul" lui Nehru şi comploturile lui Nasser? (...)

9 aprilie

(...) Pregătire pentru Strasburg şi Geneva. Discursul pentru A.N.E.C. e bun, dar "cursul" destinat Genevei este foarte improvizat. La toate astea mi-a picat pe cap o ţiglă neaşteptată: ieri după amiază, a avut loc o furtunoasă şedinţă a Uniunii Federaliştilor, care a adus această organizaţie pe marginile falimentului şi prăbuşirii. După unele formule,care s-au terminat în confuzia vechilor certuri, Comitetul m-a desemnat la funcţia de preşedinte, cu misiunea de a căuta o soluţie de viitor.

Am avut imprudenţa să accept. Ataşament la ideea europeană? Sentimentul datoriei? Slăbiciune în faţa insistemţelor cîtorva prieteni? Sarcina este dură şi ingrată, dar dacă mai există vreo şansă pentru a ajunge la un capăt, cred că interesant este ca treaba asta să o facă un european din răsărit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

11 aprilie şi zilele următoare

Plecarea la Strasburg, la Adunarea Naţiunilor Captive,

Sedere foarte agreabilă la Robertsau[1], în noul Colegiu. Sîntem instalaţi într-o "celulă" de studenţi. Au sosit 7o de colegi, personalităţi mai mult sau mai puţin însemnate, din exil[2]; toţi se află în pensiunea de la Robertsau şi se întîlnesc, la orele de lucru, într-o clasă de şcoală, iar la orele de masă, în sufragerie. Atmosferă foarte agreabilă, dar prea multe discursuri. Subiectul dominant: "Schimbările" în U.R.S.S. (...) Interesul opiniei publice e destul de crescut, pentru mesajul lui Bidault, şi pentru discursurile lui R. Duchet, Pflimlin, Naegelen. Am luat cuvîntul, ca raportor, asupra problemei integrării europene şi am participat cu un discurs, la discuţia generală.

---

1) Strasburger Vorort Robertsau.

2) Delegaţiile cuprind, printre alţii, pe C.Vişoianu; Osuski, Ripka, (Cehoslovacia); Hennyi, Bessenyi (Ungaria); Mikolaiczyk, Corbanski, (Polonia; Gh. M. Dimitrof (Bulgaria) ş.a.

13 aprilie

Cuvîntarea mea pronunţată în a treia şedinţă plenară, despre "Situaţia Naţiunilor Captive din Europa, în lumina recentelor evenimente internaţionale". (...) Atacurile care se succed aici, de 24 de ore, sînt îndreptate împotriva Moscovei. Este firesc, pentru că U.R.S.S.-ul ţine sub apăsarea sa nenorocitele noastre ţări.

Dimpotrivă, învinuirile rostite de mine sînt toate îndreptate împotriva Occidentului. Si asta e firesc. Occidentul este coloana care comandă ultimele noastre speranţe. Occidentul este izvorul unor crude deziluzii.

Inainte de a începe învinuirile, vreau să precizez spiritul învinuirilor pe care le aduc. Reproşurile noastre sînt dovada faptului că încrederea noastră în lumea liberă nu a slăbit niciodată. In acelaşi timp, reproşurile noastre sînt o dovadă că sîntem conştienţi de solicitudinile lumii libere, cu privire la noi. Niciodată n-am încetat de a aduce un omagiu interesului pe care ni-l poartă prietenii americani şi care se exprimă, chiar aici, în acest colegiu al Europei Libere, în atîtea forme generoase şi emoţionante. Acest colegiu a fost instituit pentru a deschide tineretului nostru, din exil, porţile viitorului. Sîntem îndeosebi recunoscători prietenilor noştri americani, pentru a fi amenajat acest cămin, într-o ţară care ne este scumpă, pe pămîntul Franţei, de unde am cules atîtea învăţăminte şi căreia îi datorăm atîta mîndrie şi atîta bucurie în minţile noastre. Franţa trece astăzi prin grele încercări; am vrea să o asigurăm de credincioasa şi adînca noastră adeziune. In aceste vremuri, cînd domneşte cea mai mare confuzie în idei şi-n cuvinte, şi cînd cuvîntul de libertate este luat în deşert, ştim din propria noastră experienţă şi din mărturia istoriei noastre, că Franţa nu poate fi despărţită de ideea libertăţii.

Si acum, să trecem la fapte. Al XX-lea Congres al Partidului Comunist, la Moscova, a dominat, aşa cum era de aşteptat, toate discuţiile noastre. Acest Congres a dezbătut unele evenimente pe care neobosit vom încerca să le interpretăm şi să le înţelegem. Nu este atît de uşor, fiindcă Rusia, totdeauna misterioasă, ni se pare mai îndepărtată, atunci cînd începe să se explice.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pare totuşi sigur că Rusia sovietică trece, în aceste zile, printr-o criză serioasă: criză economică, politică şi socială; carenţa producţiei agricole, decurgînd din faptul că regimul colhozurilor niciodată nu a izbutit să îndestuleze nevoile unei populaţii ale cărei exigenţe sporesc, în măsura în care locuitorii satelor aleargă spre oraşe; dificultăţile serioase din industria grea, copilul mult iubit al regimului, care şi-a înzecit mijloacele de producţie, dar care, pentru a putea subzista, absoarbe astăzi, ca o prăpastie fără fund, jumătate din venitul naţional; falimentul complet al industriei de bunuri zise de consum, care n-a izbutit, din primele zile îndepărtate ale revoluţiei, de a creşte nivelul de viaţă al maselor populaţiei. Este o stranie ironie această pretenţie a conducătorilor sovietici de a intra în competiţie cu lumea occidentală, pentru a ajuta popoarele subalimentate şi şi subdezvoltate.

In ce priveşte dificultăţile de ordin politic, ele decurg din succesiunea lui Stalin, succesiune care provoacă încă o dată în istoria Rusiei, atunci cînd un tiran puternic a fost urmat de unul mai mic, o criză de autoritate adîncă şi prelungită. Dictatorul a murit, dar dictatura pretinde să rămînă: o dictatură de mai multe capete şi deci un regim hibrid, paradoxal expus mişcărilor populare, chiar şi unor tulburări continue.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din aceste dificultăţi politice şi economice, se naşte dezechilibrul şi în consecinţă agitaţia socială;cînd exigenţele populaţiei cresc, sau spiritul critic are şanse de a se afirma, puterea dispune de mai puţine posibilităţi ca să reprime nemulţumirea populară.

U.R.S.S. trece, desigur, printr-o perioadă de slăbiciune căreia n-ar fi înţelept să-i exagerăm efectele, dacă n-ar fi decît din motivul de a nu fi ispitiţi să-i slăbim efortul; este totuşi necesar să tragem folos din acest lucru, pentru a încerca să restabilim puţină rînduială în treburile lumii.

Pare, desigur, că U.R.S.S. este sinceră atunci cînd vorbeşte de pace. Niciodată, de cînd a declarat, din motive tactice, faimoasa ofensivă de pace, ea nu a avut mai multă nevoie de răgaz decît acum, pentru a adapta, la nevoile interne ale imperiului său şi la condiţiile situaţiei internaţionale, noul sistem de dictatură policefală.

Pacea, aşa cum ne-o înfăţişează ea, o pace provizorie, care nu trebuie să ridice piedici în calea triumfului comunismului - dimpotrivă - are astăzi un preţ foarte sigur,pentru ea. Atunci cînd folosim, rînd pe rînd, ameninţările şi promisiunile înşelătoare, ea înţelegea să vîndă pacea, la un preţ foarte scump, ţărilor Occidentului, i-a venit rîndul să aspire şi ea la pace; ea este aceea care cere, care are nevoie de destindere; înţelege să profite de restabilirea raporturilor comerciale şi de sprijinul forţelor economice şi financiare ale Occidentului, pentru a-şi consolida regimul. Este vorba de a-i "vinde" pacea, în aşa fel încît consolidarea sovietică să nu se facă spre paguba libertăţilor noastre,ci spre paguba securităţii lumii occidentale. Ni se pare că aici este elementul esenţial care se desprinde din criza care bîntuie în ţările bolşevice.

U.R.S.S. care nu e niciodată în întîrziere cu vreo iniţiativă, caută să tragă folos chiar şi din slăbiciunile sale: pentru a consolida - dacă e posibil - şi de a înainta poziţiile sale; pentru a cîştiga încrederea lumii, mărturisindu-şi păcatele pe jumătate, rezervîndu-şi posibilitatea de a specula cu avantaj cealaltă jumătate, rămasă ascunsă. Dar Occidentul nu se va lăsa ridiculizată prin astfel de procedee. El trebuie să ştie să tragă folos din împrejurările actuale, nu pentru a dezlănţui vreo operaţie războinică, ci pentru a duce la bun sfîrşit o manevră de pace.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă am fi întrebaţi ce trebuie să facem pentru a asigura succesul unei asemenea manevre, am răspunde că trebuie să facem exact contrariul celor ce s-au făcut pînă azi.Nu trebuie ca în negocierile dintre Vest şi Est să cedăm realităţi, pentru a primi vînt. Amintiţi-vă de Yalta, care este modelul genului, în materie de negocieri deficitare, cu Moscova.URSS a primit, la Yalta, jumătate din Polonia, sub pretext că armatele victorioase înaintaseră prea mult în Europa pentru a le mai trece prin gînd să se retragă. Dar tot la Yalta, Rusia a primit, în Extremul Orient, insulele Kurile[1)], sudul Sakalinului, Port Arthur şi calea ferată a Manciuriei, sub pretextul că, în Asia, armatele rămăseseră nemişcate şi că trebuiau, cu orice preţ, să fie reintroduse în luptă. Se dă Uniunii Sovietice, atunci cînd

---

1) Arhipelagul sovietic, de la Kamciatka, pînă la insula Hokkaido.

ea înaintează prea mult şi i se mai dă încă, pentru a o pune în mişcare; în schimb, ea oferă doar unele vagi făgăduieli de ordin ideologic. La Yalta, această compensaţie ideologică obţinută de la Rusia a fost cuprinsă în Declaraţia de Eliberare a popoarelor europene. Se aflau acolo unele principii excelente şi chiar cîteva angajamente mai precise. Dar nici o sancţiune nu a fost prevăzută, pentru a asigura aplicarea lor. Făcîndu-şi bagajele, la sfîrşitul dezbaterilor, valiza care n-avea înăuntru decît vînt şi fum, secretarul Departamentului de Stat american a declarat cu satisfacţie: A fost un triumf al diplomaţiei anglo-saxone!...

De atunci, din conferinţă, în altă conferinţă,lumea liberă a avut neîncetat triumfuri de genul acesta. Lista principiilor a crescut şi s-a amplificat. Aceste principii sînt referitoare la drepturile şi libertăţile noastre: ele zac în acte şi în declaraţii solemne, întocmai ca pacea într-un cimitir. Acum sau niciodată, mai putem încă spera că aceste principii vor putea ieşi la aer, prinzînd viaţă şi consistenţă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă în aceste zile, cînd au fost începute alte negocieri şi cînd restabilirea raporturilor normale cu Occidentul are un preţ deosebit de ridicat, pentru U.R.S.S., conducătorii occidentali se hotărăsc să schimbe limbajul.

Dacă în loc de a ne dori libertatea, în loc de a afirma dreptul de a ne conduce după propria noastră voinţă,restabilirea poate da acestor năzuinţe şi declaraţii caracterul unor condiţii de pace, spunînd explicit: - Pacea nu poate să fie întemeiată decît pe ordine şi pe justiţie. Iată planul nostru de restabilire a unei ordine paşnice; iată drepturile şi libertăţile care trebuiesc să fie respectate. Înţelegem să stabilim un acord numai pe baza acestor condiţii, singurele susceptibile de a asigura pacea.

Politica lumii libere ar face astfel un imens pas înainte. Cauza principală care întreţine tulburarea, în Europa, s-ar desprinde din confuzia în care este menţinută şi ar ieşi la lumină. Atunci zecile şi sutele de milioane de oameni s-ar ridica, pentru a susţine cauza păcii şi i-ar asigura victoria.

17, 18, 19 aprilie. Geneva

De la Strasburg am plecat la Geneva pentru a-mi ţine cele trei conferinţe: I. Victoria Naţiunilor Unite; II. Războiul rece; III. Ofensiva păcii[1], sub auspiciile "Institutului Universitar de Inalte Studii Internaţionale".

In public, mulţi români şi cîţiva prieteni genevezi.

2o aprilie

(...) Mi-ar fi plăcut să mă odihnesc la Geneva,(...) dar în a patra zi de la sosirea noastră, în timp ce eram la masă, la prietenii mei De Beaumont, am primit de la Paris telegrama următoare: "Mişucă[2] vă aşteaptă".

Adînc tulburat, am plecat la Paris, chiar în seara zilei.

22 aprilie

De la plecarea mea din România - în octombrie 1941- nu-mi mai văzusem cumnatul. De atunci au trecut 15 ani; nu mai primisem nici o relatare precisă despre modul cum familia mea trecuse prin îngrozitoarele încercări ale războiului, prin bombardamentele Aliaţilor, prin ocupaţia sovietică a regimului comunist. Nu ştiam cum a murit mama. Nu primisem decît zvonuri vagi, cu privire la arestarea surorii mele, Lili. Multă vreme, am crezut că Mihai Jora era persecutat de guvern, că muzica sa era interzisă şi că toate mijloacele lui de existenţă îi fuseseră tăiate. N-aş fi crezut că voalul care acoperea aceste evenimente se va sfîşia atît de brusc. (...) Ruda mea cea mai apropiată, după sora mea, a trecut bariera fără obstacole şi fără greutăţi, în modul cel mai simplu. Această bruscă întoarcere la normal ţine de miracol. Dar în bucuria de a reîntîlni o fiinţă scumpă şi de a putea să refac legătura cu trecutul, se amestecă oarecare spaimă. Cum a putut el să iasă din ţară? Ce poate el să-mi spună? Dintre toţi adversarii regimului ce bîntuie în România, eu sînt cel mai convins, cel mai activ, cel mai eficient. Dacă vine să mă vadă, este fiindcă el a fost autorizat s-o

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Trei rezumate ale acestor conferinţe extrase din ziarul "La Suisse", sînt anexate la "Jurnal".

2) Este vorba de compozitorul M. Jora, cumnatul lui Gr.Gafencu.

facă; el n-ar fi riscat viaţa lui Lili, pentru a încerca, fără autorizaţie, o asemenea aventură. Dar ce-o fi vrînd să-mi spună? Ce i s-a spus să-mi comunice? Si cum a acceptat el să-mi facă astfel de comunicări?

Pentru mine, problema era cu atît mai neliniştitoare cu cît totdeauna am avut o deplină încredere în cumnatul meu şi o profundă stimă pentru caracterul lui. Puţini oameni mi-au inspirat un atît de mare respect: pentru spiritul său drept, pentru lealitatea şi curajul său moral. (...)

Ce s-o fi petrecut,ca să poată ajunge pînă la mine? O fi el victima unei uneltiri; sau s-o fi schimbat atît de mult, încît să poată crede că o convorbire cu mine i-ar putea fi de vreun folos?

Am ajuns la Paris cu trenul de noapte. La orele 8, ne aflam la noi acasă. După o oră, Jora era în braţele noastre. A rămas pînă la orele 5 după amiază. N-am nici o temere şi nici o bănuială. El a rămas acelaşi, omul de acum 15 ani: tot atît de simplu, de drept şi de leal. Cu cît am mai multă încredere, cu atît înţeleg mai puţin ceea ce mi se întîmplă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ascultîndu-l, am înţeles că lucrurile s-au petrecut foarte simplu. Indepărtat de la Conservator, condamnat să nu i se mai reprezinte operele, crunt lovit prin arestarea lui Lili (care a suferit din cauza mea), Jora apare ca unul dintre cei dintîi beneficiari ai "destinderii". Talentul său şi stima profundă pe care i-o poartă toţi muzicienii români (pe drept cuvînt, el trece ca cel mai original compozitor, şi cel mai autentic, al ţării) i-au deschis porţile academiilor de muzică şi ale sălilor de concerte. Fără să fi făcut nici o concesie de ordin politic sau moral, el şi-a putut ocroti soţia şi a putut să-i asigure existenţa. Ca şi alţi artişti, el beneficiază de favoarea unui regim, pe care nu l-a aprobat niciodată.Recent, cînd el a fost ales, împreună cu alţii, să facă un pelerinaj cu caracter muzical, în străinătate (pentru a asista la reprezentarea operei "Oedip", la Bruxelles, şi să viziteze mormîntul lui Enescu, la Paris) Securitatea română s-ar fi opus.Apoi Ministerul Artelor ar fi insistat totuşi să plece. Atunci Jora a refuzat, invocînd obligaţia morală în care s-ar afla,trecînd pe la Paris, de a veni să mă vadă. Guvernul a examinat acest motiv şi a obţinut nu numai îngăduinţa, dar şi sfatul de a veni

să mă vadă. (I s-au dat asigurări că dacă eu aş dori, aş putea să vin în România, fără nici o teamă; la aceasta, el ar fi răspuns că eu n-aş reveni, în nici un caz, fiindcă nu mi-am terminat munca în străinătate). Aşa a ieşit el din ţară şi a ajuns pînă la mine.

N-am nici un motiv de îndoială, în ce priveşte vestea sa. Dar capul mi se îngreunează, gata să plesnească. Sinceritatea lui Jora mi se pare absolută. El nu mi-a ascuns nici o faptă rea a regimului. Mi-a vorbit despre sărăcia ţării, despre mizeria fostelor clase bogate, de calvarul numeroşilor noştri prieteni. El crede că noile "reforme" şi noile represiuni se îndreaptă înspre clasa ţărănească. Aşadar, el nu caută să-mi arate lucrurile în roz. Crede totuşi într-o oarecare destindere. A simţit-o în lumea în care trăieşte. El s-a încuiat în muzică, în raţiunea vieţii sale; consolarea este protecţia lui. I se permite să cîştige şi să-şi asigure existenţa; i se arată o "consideraţie" pe care Jora n-ar găsi-o nicăieri, în lumea burgheză. De aceea, el îşi întăreşte legăturile, dacă nu chiar cu regimul, (faţă de care el rămîne străin; mi-o spune şi-l cred) cu ţara. Chiar dacă ar putea să plece din ţară, Jora n-ar pleca.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Il întreb: cum sîntem noi judecaţi în ţară? Certurile noastre au cel mai urît efect. Regele Mihai a pierdut mult din prestigiul lui; nimeni (afară, poate, cîte unul din lumea de la ţară, unde mitul monarhiei ar mai subzista) nu mai crede în întoarcerea regelui. Numele meu şi-a păstrat autoritatea: sînt considerat ca omul cel mai valoros al exilului, acela în care se mai pun speranţe.

Acum, este rîndul lui de a mă întreba cum văd lucrurile. Incerc să-i ascund pesimismul meu. Ii citesc articolul meu difuzat prin radio, la Crăciun, cînd am vorbit despre misiunea ce ne revine în străinătate. El o aprobă categoric. Doreşte să ştie în ce măsură mai cred în eliberarea ţării. I-ar trebui aceste "argumente", pentru a le comunica prietenilor. El judecă cu severitate pe Ralea, Suchianu, Ghelmegeanu care au făcut exces de zel comunist, dar îl deplînge şi îl scuză pe Titel Petrescu, care a fost obligat să iscălească manifeste pe care nu le redactase. (...)

Ceea ce cred că am înţeles din această lungă convorbire, în care am fost nevoiţi să actualizăm unele evenimente din

trecut, pe care nu le cunoşteam în detalii şi care mă loveau dureros (ca bunăoară moartea mamei mele şi arestarea surorii mele) este că nu Jora s-a schimbat (dimpotrivă, a rămas acelaşi, în mijlocul celor mai groaznice răsturnări); lumea s-a schimbat; şi mai exact cele două părţi ale lumii în care trăim, fiecare îmbătrîneşte pe cealaltă, în cursa fiinţelor pe care aceste lumi le adăpostesc, şi care-i aparţin, fiecare într-un sens sau în altul.

Fără să-şi fi sacrificat nici orgoliul, nici patriotismul, nici ura împotriva compromisului, cumnatul meu nu poate să vadă cu aceiaşi ochi ca mine, un regim care îngăduie unui muzician să se izoleze în muzica sa ca într-o fortăreaţă, trăind la adăpostul vicisitudinilor lumii exterioare.

26 aprilie

Noile mele îndeletniciri (de la orele 10 pînă la 13, la U.E.F.; de la 16 - 18 la "Temps de Paris") mă împiedică să-mi ţin la zi "Jurnalul". Inainte de a putea pune ordine în această activitate, voi aduna aici numeroasele articole pe care le-am publicat, în timpul din urmă. Nu pot să însemnez decît puţine trăsături, unele evenimente, totuşi importante pentru ansamblul situaţiei internaţionale şi pentru cauza noastră, îndeosebi: vizita lui Hrusciov şi Bulganin, la Londra, intervenţia lui Eisenhower şi Dulles, care au reamintit, la timp, nevoia de a păstra frontul occidental, unit, cu scopul de a susţine condiţiile păcii. Pe planul francez: Algeria şi iar Algeria; opoziţia dintre acţiunea lui Lacoste şi vederile lui Mendès. (...)

27 aprilie

Vizita la Londra a lui Bulganin şi Hrusciov a fost un mare eşec pentru sovietici şi pentru comparşii lor. Rezultat nul, pe planul politic; rezultat dezastruos, pe planul psihologic. Grosolănia şi vulgaritatea lui Hrusciov au "şocat" pe englezi. Eden a rezistat. Laburiştii, în cursul unui banchet furtunos, au schimbat invective violente cu oaspeţii lor;omul simplu de pe stradă este dezgustat. Rezultatul comercial este foarte slab. Sovieticii vorbesc de un succes, chiar şi de un triumf; dar americanii, care ştiu la ce să se aştepte, sînt foarte sa-

tisfăcuţi.

Da, şi noi![1)]

Revista "Economist" scrie: "Zece zile care erau să zguduie lumea"; şi adaugă: "Intr-o epocă în care liberul cuvînt al supravieţuirii atîrnă de unitatea acestuia, (...) cu dreptate unii pot să spună că nu astfel de relaţii, ca acelea anglo-sovietice, sînt hotărîtoare". Si încă, în chip de concluzie: "Nu este oare aceasta cea mai de seamă lecţie a vizitei, cînd fiecare dintre naţiile necomuniste tolerează, separat şi spectacular, să colaboreze cu factorii decisivi al monoliticului bloc, confruntîndu-se cu ei, făcînd jocul preferat de Moscova, de a fi deasupra celorlalte? Ideea că "noi putem să îndrumăm pe aceşti tovarăşi, mai bine decît oricine" este împărtăşită, în forme diferite, de oameni politici şi de popoare, ca englezii, americanii, francezii, germanii şi asiaticii, iar presiunile interne, dintre care unele sînt politice, sînt capabile să manevreze numeroşi politicieni, forţîndu-i "să meargă singuri". Prin chinuitoare eforturi, naţiunile libere au izbutit să realizeze o puternică şi strînsă unitate, care să îngăduie să colaboreze cu guvernul comunist, de pe o poziţie de egalitate. Să fi fost oare zadarnic acest efort pentru că naţiunile libere, una după alta, pe baza caracterului naţional, sau pe aceea a destinului lor istoric, să lucreze cu o singură mînă?"...

Aici e totul.

5 mai

(...) Gherman pretinde că el este acela care a trimis partidelor socialiste şi diferitelor sindicate din Europa, lista socialiştilor, întemniţaţi în ţările de democraţie populară, listă pe care laburiştii au prezentat-o lui Hrusciov şi care a produs un atît de mare scandal, la banchetul oferit de laburişti, vizitatorilor sovietici. In sprijinul tezei sale, Gherman ostentează numeroase scrisori şi chitanţe de primire a scrisorilor sale, de la Londra, de la Paris şi Bonn.

Scriu un articol despre supărarea lui Hrusciov în faţa unei întrebări care se va amplifica şi va fi repetată:

---

1) Articolele: "După călătoria lui B.şi H.", apărut în "Vie Française" şi "Sfinxul" apărut în revista "Contacts", sînt anexate la "Jurnal".

dacă raporturile între Est şi Vest ar putea să ajungă la oarecare normalizare. Specialiştii nu sînt singurele victime ale "greşelilor" regimului stalinist. Ce s-a întîmplat cu liberalii, democraţii, patrioţii, toţi aceşti dispăruţi în temniţele sau în lagărele de concentrare sovietice? Ce s-a mai întîmplat cu popoarele asupra cărora s-a întins umbra şi tăcerea imperiului Moscovei?

Hrusciov nu poate să scape de fatidica întrebare:
- Cain, ce-ai făcut cu fratele tău Abel?

Ca orice bun rus, Hrusciov crede în virtutea mărturisirii, dar credinţa lui bolşevică l-a despovărat de grija ispăşirii. Sînt alţii care şi-au luat această sarcină, vorbindu-i despre ea. Acum este vorba de a o repara, fiindcă nu poate fi destindere posibilă, fără reparaţie. Nu este cu putinţă o reîntoarcere la relaţii normale, fără restabilirea împrejurărilor normale, adică fără restaurarea unei ordini de drept, în Europa. Drumul de urmat, pentru a ajunge la această pace, pe care sovieticii o doresc atît de mult, este în primul rînd, restabilirea încrederii, suprimarea cauzelor de tulburare, eliberarea, apoi pactele de securitate şi în al treilea rînd, dezarmarea.Ar putea fi inversată această ordine, pentru a negocia, dar nu pentru a încheia. Fiindcă nu e cu putinţă dezarmarea fără securitate, nici securitatea, atîta vreme cît tulburările persistă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este adevărat că unii occidentali, dornici de a grăbi ora destinderii, ar vrea să înceapă, fiindcă sînt convinşi că ar fi mai uşor: cu dezarmarea. (...) Dacă însă se vorbeşte despre himere, cum să nu se atribuie dezarmării primul loc? ; afară de cazul că, prin dezarmare, s-ar înţelege un acord pe hîrtie, cu privire la cîteva reduceri de ordin militar, necontrolate şi necontrolabile. Insă a crede în micşorarea reală a puterii de război sovietice (astăzi, cînd China s-a deşteptat, cînd poporul rus descoperă "greşelile" lui Stalin şi cînd sateliţii speră răsturnări iminente) ar fi culmea naivităţii sau relei credinţe. Există şi o ordine ce trebuie respectată, în clasificarea himerelor, aşa cum există una impusă de o politică înţeleaptă. Dar cele două ordini, în chip logic, sînt inverse,una faţă de alta. Pentru aceia care nu vor să ajungă la vreun rezultat, nu există altă filieră mai "adecvată" decît următoarea: dezarmarea, securitatea, restabilirea ordinii, libertăţii şi încrederii.

6 mai

(...) Vizita lui Tito la Paris.

Parisul aşteaptă pe Tito. Este eroul zilei şi al epocii; primirea pe care autorităţile şi publicul i-o pregătesc, va fi desigur impregnată de "cea mai mare cordialitate".

Tito este regele oamenilor de stînga - al trotzkiştilor, progresiştilor, "fellow-travellers"-iştilor de toate felurile, care n-au murit de farmecul Moscovei: Tito este realizatorul comunismului independent. El este împăratul "neutraliştilor" de stînga şi de dreapta: el a zis "nu" întregii lumi şi nu numai că s-a menţinut la putere, dar a izbutit să dezlănţuie o supralicitate de amabilităţi şi de propuneri avantajoase, în jurul lui.

Mareşalul iugoslav e şef de şcoală: din fundul Asiei, pînă în Egipt, birmani, hinduşi, arabi, dornici să-şi asigure bunul trai şi securitatea, aşezîndu-se între cele două lumi, se împărtăşesc din exemplul politicii sale. Europenii care se află de-a lungul liniei de demarcaţie - ca austriecii şi unii germani - studiază "titoismul" cu un interes susţinut. Numeroşi francezi care voiesc să părăsească Occidentul şi datoriile moştenite de la gloriosul lor trecut, văd, de asemenea, în Tito, dovada vie a reuşitei legată de acţiune, menţinîndu-se la egală distanţă între U.R.S.S. şi Statele Unite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu e îndoielnic că sosirea lui la Paris trebuie să fie aşteptată cu febrilitate, faţă de care mă menţin străin şi de care sînt fericit de a mă putea ţine la distanţă.

Războiul din 1914-1918 a pus un anume semn pe oamenii generaţiei mele. De cîte ori este vorba de Iugoslavia, ne gîndim la poporul sîrb, la fraternitatea de arme dintre noi şi la sentimentele de fidelă afecţiune care i-au legat de Aliaţi, în primul rînd de Franţa, apoi de ţara noastră; ne gîndim la viteaza armată, comandată de regele Alexandru, din care făcea parte colonelul Draja Mihailovici... şi la imaginea lui Tito; cînd această imagine se impune atenţiei noastre, nu putem izgoni amintirile care au drept la prioritate, în mintea şi în inima noastră.

Apologeţii lui Tito - "L'Express", "Le Monde" - se complac declarînd că mareşalul a săvîrşit toate frumoasele sale

isprăvi, pentru că s-a sprijinit numai pe poporul său. De care popor e vorba aici? De sîrbi, desigur nu. El a putut să măgulească orgoliul unora dintre ei, gustul pentru independenţă al altora; dar poporul sîrb, în marea sa majoritate, fidel trecutului şi memoriei morţilor lor, i-a rămas ostil. Dintr-un anume punct de vedere, aceste isprăvi ale mareşalului îl fac mai valoros: el a reuşit să păstreze independenţa naţională a ţării sale, fără să fi obţinut sprijinul naţiunii. Chiar şi astăzi,cînd de la Palatul Alb, de la Belgrad, dă lecţii lumii, dacă e un loc unde vorbele lui nu deşteaptă decît incredulitate, senzaţie de boală şi o surdă mînie, acest loc este chiar Belgradul, capitala unei ţări pe care o domină, dar nu i s-a supus.

Aceste spuse, ar fi greu să se conteste lui Tito meritul de a fi acceptat lupta cu Moscova, de a o fi continuat cu îndrăzneală şi de a o fi cîştigat. Dacă avem în vedere lamentabilele performanţe împlinite, în acest domeniu, de negociatorii de la Yalta şi Potsdam, isprava lui Tito este demnă de elogii. Ca şef comunist, el a dejucat capcanele întinse de Stalin şi în loc să se ducă pentru a muri jalnic, într-un sanatoriu din Crimeea, ca G. Dimitrof, el a ştiut să rupă, la timp, disciplina de partid, pentru a rămîne în fruntea "bisericii" sale.

Ca şef de stat, Tito a ştiut să oprească invazia,la frontierele ţării sale. Mîniile, ameninţările, presiunile de tot felul, ca acelea care au înfrînt pe Roosevelt şi pe Churchill, zdruncinîndu-le în mod permanent voinţa de rezistenţă, n-au reuşit să-i slăbească nici curajul, nici spiritul de independenţă. El n-a confundat niciodată nişte vezicule, cu nişte lanterne,ca preşedintele Roosevelt (care, întorcîndu-se de la Yalta, s-a lăudat de a fi pus capăt, pentru totdeauna, politicii de împărţeală a lumii, sub forma zonelor de influenţă!) şi nu s-a lăsat niciodată antrenat la întrecere, - în paguba sa - de cinism, cu Stalin, aşa cum s-a lăsat Churchill, care în timpul unei vizite la Moscova, a oferit gazdelor sale la împărţeală, după o masă bună, întreg răsăritul european. Tito a practicat, faţă de sovietici, un joc foarte strîns, evitînd concesiile, ca şi imprudenţele, dovedind o desăvîrşită stăpînire de sine şi uneori o uimitoare îndrăzneală: niciodată n-a uitat, în focul acţiunii, învăţămintele dobîndite la şcoala aspră şi subtilă a bolşevismului, metodele şi principiile, tactica şi strategia politică,

Care erau atù-urile sale, în această luptă periculoasă, cu o biserică militantă, cu un caracter universal şi cu o putere redutabilă, căreia el îi recunoaşte dogmele, dar îi respingea poruncile?

Am spus că el nu se putea bizui pe o parte a poporului iugoslav, pe partea cea mai viteză, cea mai energică şi cea mai violentă: pe sîrbi. Intrase la Belgrad ca un cuceritor şi începuse să săvîrşească o faptă de o nemiloasă răzbunare, împotriva eroului rezistenţei Serbiei vechi. Biruinţa sa era pătată de amintirea exceselor şi oribilelor borfării comise între croaţi şi sîrbi. Aceştia din urmă nu voiau nici comunism, nici domnia unui croat, nici îndeosebi pe Tito, care le sfidase, cu atîta brutalitate, mîndria lor naţională. Pentru Tito, era vorba de a constitui propria sa politică externă, ţintind către independenţa regimului său, impunînd acest regim poporului în numele căruia Tito înţelegea să se prezinte.

Această politică, în acelaşi timp suplă şi hotărîtă, servindu-se în exterior de o dialectică apropiată nevoilor cauzei sale, folosind în interior o teroare capabilă de a face geloşi pe cei mai mari experţi ai Kremlinului, a fost numită, pe drept cuvînt, titoism.

Titoismul este regimul lui Tito, regim imaginat şi aplicat pentru a asigura existenţa unei dictaturi personale, de origină comunistă şi căutînd, în comunism, justificarea diferitelor experienţe, pe planul economic şi social, ca şi a metodelor lui poliţiste, ţinînd să asigure "eroului" siguranţa vieţii şi acţiunii sale. Tito este raţiunea şi scopul suprem al titoismului. La originea mişcării, se află armata partizanilor. Credinţa tovarăşilor lui de arme - fidelitate pe care a ştiut să o cîştige prin însuşirile lui de şef: intrepiditatea, curajul şi desigur atracţia sa fizică, "farmecul" său; iată piatra pe care el şi-a construit biserica. Pentru mulţi dintre credincioşii lui devotamentul lor faţă de Tito a înlesnit victoria comunismului. Revoluţia a pătruns în Iugoslavia, sub acoperirea unei epopei militare. Si dacă, mai pe urmă, Tito a putut să-şi apere revoluţia de orice tutelă moscovită, este fiindcă el nu s-a îndepărtat niciodată de sprijinul decisiv pe care i-l dădeau forţele constituite de el - armata, poliţia, un serviciu de supraveghere şi de informaţie - forţe pe care el le antrenase şi le comandase, în

timpul războiului, reuşind să le lege strîns de el.

Dar nu comunismul iugoslav a ieşit biruitor, din confruntarea cu comunismul sovietic; ar fi o erezie, în materie de comunism, dacă s-ar admite superioritatea principiului naţional asupra principiului universal; puterea personală a lui Tito a venit de hac puterii personale a lui Stalin. Iar acest lucru a fost posibil, graţie faptului că, la moartea tiranului sovietic, discipolii şi-au renegat învăţătorul şi i-au condamnat "greşelile", pentru a-şi asigura mai bine fericirea moştenirii, în timp ce Tito a ştiut să-şi păstreze oamenii, în rînduri strînse, în jurul său. Viul a învins mortul.

Totuşi, problema nu e rezolvată numai cu atît.

(Aici, întrerup dezvoltarea acestor idei, pentru a asculta, la radio, reportajul sosirii lui Tito, la Paris.Un comentator care-şi iese din piele de entuziasm admirativ, leşină descriind privirea albastră şi trăsăturile energice "impregnate totuşi de o mare bunătate", ale mareşalului. In mare ţinută de comandant al războiului iugoslav, proaspăt decorat cu medalia militară, (care i-a fost acordată cu o citaţie scandalos de elogioasă), Tito se duce, în sunetele Marsiliezei, la Arcul de Triumf, pentru a depune acolo o coroană de trandafiri roşii şi de garoafe roze (titoismul roz desprinzîndu-se din roşul comunist!). Pornit în aceeaşi direcţie, regele Alexandru, aliatul credincios al Franţei, n-a putut ajunge pînă la Place de l'Etoile[1]. A fost nevoit să se oprească din drum. Uitarea îi acoperă astăzi rămăşiţele pămînteşti. (...). (Pe cînd, medalia militară şi onorurile recepţiei, sub Arcul de Triumf, pentru Ana Pauker?).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Revenim acum la problema noastră.

Dacă Hrusciov s-a grăbit, în timpul vizitei sale la Belgrad, să recunoască autonomia comunismului iugoslav, este pentru că se credea obligat să facă săgeată din orice surcea, pentru a se duce lupta contra rămăşiţelor lui Stalin. Dar nu ţinea să-i cedeze o dogmă atît de esenţială ca aceea a universalismului comunist. Este sigur că Hrusciov ar fi primul care să scoată comunismul de sub influenţa lui Stalin, viu sau mort, să ceară restaurarea puterii centrale şi unitatea de comandament,în partid.

---

1) Aluzie la atentatul de la Marsilia,din 9 octombrie 1934,unde regele Alexandru a fost asasinat de un terorist macedonean.

Este raţiunea pentru care Tito a fost obligat să-şi fortifice poziţiile personale - care n-ar putea să reziste,multă vreme, presiunii unui comunism înfrăgezit şi regenerat -căutînd sprijinul, în primul rînd, în lumea occidentală şi apoi (în măsura în care un astfel de sprijin i-ar putea fi de asemenea fatal, eliberînd adevăratele tendinţe naţionale ale poporului său), silindu-se să dea regimului sui generis care-i este propriu, caracterul unui "regim politic". Astăzi, "neutralismul" (termen pe care Tito l-a respins totdeauna, dar căruia îi preconizează o oarecare interpretare, în sensul unei stări de fapt, intermediară celor două lumi şi contribuind, chiar prin acest fapt, la destinderea generală) are partizani convinşi la New-Delhi, ca şi la Paris.

Insă o stare de lucruri presupune, în primul rînd, că o oarecare conciliere este posibilă între liberalismul Occidentului şi comunismul Răsăritului. De asemenea, presupune că cele două părţi n-ar avea nici un interes să se concilieze, şi cea mai voinică ar căuta, în chip firesc, să biruie pe cea mai slabă. De aci decurge primejdia, pentru o ţară ca Franţa, să se încline înspre o politică ce ar slăbi blocul occidental. De asemenea, şansele de succes(foarte aleatorii, ale politicii iugoslave, care se sprijină, în fond, numai pe abilitatea Mareşalului Tito) de a exploata, în avantajul său, un regim personal, care pînă astăzi i-a fost favorabil.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Extras din cronica mea, la radio:[1)]

"..." De aceea, el a căutat să facă din "titoism"un sistem politic generalizat şi a găsit ascultare în Asia, ca şi în Europa, pe lîngă popoarele dornice să se ţină la o echi-distanţă, între U.R.S.S. şi Statele Unite.

Din toate isprăvile lui Tito, această din urmă ispravă este cea mai uimitoare: el a izbutit ca, din echilibrul şubred pe care e silit să-l păstreze (ca să poată supravieţui între două lumi, pentru el deopotrivă de ameninţătoare),să fă-

1) La "Jurnal" se află anexate două articole, de Gr.Gafencu, publicate în "Le Temps de Paris", la 8 şi 15 mai, care cuprind o parte dintre ideile acestui capitol, suprimate de redacţie şi adăugate "de mînă". Publicaţia prezintă aceste materiale, cu o manşetă specială: "Aceste articole au fost scrise, pentru "Le Temps de Paris", de cei mai celebri ziarişti străini".

urească un ideal de neutralitate, pe care neamurile cele mai felurite - birmani, hinduşi, arabi şi atîţi europeni - ar fi fericiţi să-l poată atinge şi împlini".

lo mai

Românii se împart în trei grupuri, pentru a sărbători ziua de lo mai. Rămînem acasă.

14 mai

De dimineaţă, Institutul de studii europene de la Strasburg. Reuniune în strada Las Cases: Naegelen, cardinalul Tisserand, André Siegfried, generalul Zeller, guvernatorul Parisului, Ruef, Philippe Barrés, Ossuski şi eu. Mi se cere să vorbesc despre... Răsărit. Mă execut.

Seara, banchet al Clubului "Poftim", sub preşedinţia lui Pétin, în prezenţa lui Gabriel Puaux, André d'Ormesson, Pezet...

Le vorbesc despre modul cum războiul din 1914 ne-a "marcat". Datorăm războiului unele norme, devenite regula întregii noastre existenţe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

16 mai

Mollet şi Pineau au plecat ieri, la Moscova. In ajun, un grup de călători socialişti s-au întors la Paris, din U.R.S.S.

"Gheaţa a fost spartă!". Oamenii jură că vor fi prudenţi; se simte că ar exista ceva suspect, în abilităţile sovietice; această supralicitaţie de bunăvoinţă surîzătoare ascunde ţiparul sub piatră, dar nu se face caz de asta.

Mă tem de reacţiile lui Mollet; (despre Pineau nici nu mai poate fi vorba: hotărît, el este cel mai rău ministru de externe pe care Franţa l-a avut vreodată). Primirea zgomotoasă pe care europenii din Alger au făcut-o, acum două luni, lui Mollet, i-a schimbat ideile cu privire la politica ce trebuie urmată în Africa de nord. Va putea el să reziste primirii călduroase a gazdelor sovietice? Mă tem de defectul farmecului slav, de efluviile de entuziasm faţă de marea naţiune franceză, de ofertele ademenitoare cu privire la dezarmări şi la securitate, mă tem de înlesnirea regimului impusă sateliţilor (!), ca şi de

miile de sugestii impetuoase, pentru a ajunge la o "destindere" întemeiată pe o înţelegere, care să nu afecteze întru nimic O.T.A.N.-ul (în fond, pentru ce U.R.S.S.-ul ar ataca frontal şi făţiş alianţa occidentală?) şi care nu ar ţinti mai puţin scopul de a disocia, de a slăbi, de a dizolva rezistenţa lumii libere. Mă tem de avansurile făcute Franţei, de redeşteptarea amintirilor şi visurilor legate de vechea alianţă franco-rusă, acest instrument "ideal" al echilibrului european, singurul capabil să garanteze Franţei securitatea şi măreţia, apărînd-o împotriva supremaţiei germane şi asigurînd-o de exerciţiul deplin al suveranităţii sale!

Insă un astfel de "instrument" n-ar putea decît să perpetueze şi să agraveze actualul dezechilibru european (astăzi cînd Franţa este şubrezită şi dezarmată, în timp ce Rusia stă călare pe două continente).

Simultan cu avansurile oferite poporului francez, U.R.S.S.-ul şi-a instalat jaloanele sale, în Germania, unde bătrînul cancelar rezistă din ce în ce mai obosit sugestiilor care i s-au făcut, şi anume de a căuta să realizeze reunificarea Germaniei, sub egida Rusiei. Dacă Adenauer se mai ţine încă pe picioare, la putere, este fiindcă neîncrederea faţă de Moscova este mai puternică decît deziluziile provocate, în Germania,de flexiunile şi de incertitudinile politicii occidentale. Moscova a ridicat o barieră în calea unei apropieri germano-sovietice: injoncţiunea făcută Bonnului, de a se înţelege cu Pankpvul. Această barieră îngăduie cancelarului să reziste şi pune piedici jocului politic al Moscovei. Insă ar fi de ajuns ca această barieră să cadă (şi un astfel de lucru s-ar putea întîmpla, dintr-o clipă într-alta, printr-o declaraţie incidentală, sau mai probabil secretă, fără să se ştie şi fără să se bănuiască, exact, aşa cum s-au petrecut preliminariile acordului de la Moscova, în 1939), pentru ca Germania să alunece spre Răsărit. Acesta este pericolul cel mai mare care s-ar putea ivi în Europa.

18 mai

Europa? Nimeni nu mai vorbeşte de ea, în afară de protagoniştii "Euratomului", într-un proiect care a izbutit să ridice contra acţiunii de integrare continentală, nu numai pe adversarii ireductibili ai ideii europene, ci şi pe "europenii"

dintre care mulţi (Spinelii & Comp.) acuză proiectul Spack de a falsifica şi de a compromite lupta pentru o Europă unită.

Europa este absentă din toate negocierile cu U.R.S.S. la Londra, ca şi la Moscova. Si totuşi, eşecul de care ea se împiedică, în mod obişnuit, ori de cîte ori abordează gigantul moscovit, ca un călăreţ singur, este revelator cu privire la inferioritatea în care se află "marile" puteri europene, în raport cu puterile "mondiale" ale vremii noastre.

In aceste discuţii, ce se poate întîmpla hotărîtor? Problema dezarmării? Desigur nu. Iar acest lucru,nu numai pentru că U.R.S.S. se îndîrjeşte prin a dori dezarmarea lumii fără nici un control, ci mai ales pentru că nu există nici un schimb între U.R.S.S. şi Franţa, sau între Anglia şi U.R.S.S. Ce poate să ofere Franţa, Uniunii Sovietice, cu privire la dezarmare? Si ce poate să ceară în schimb? Franţa poate, cel mult,să propună un sistem de dezarmare, în folosul altora şi poate să se angajeze în a-l face acceptat fie de U.R.S.S., fie de Statele Unite. Dar ea însăşi nu poate să ceară nimic pentru că n-are nimic de dat: Franţa este deja "dezarmată", mai dezarmată ca oricînd. Aceeaşi observaţie se aplică Angliei: efortul dezarmării pe care Anglia l-ar face, nu însemnează nimic, pe noul "plan emondial". In problema care astăzi se află la baza tuturor marilor discuţii internaţionale, Europa nu mai este "un interlocutor valabil". Acest lucru este tot atît de adevărat, atît în ce priveşte problema securităţii, cît şi în ce priveşte reunificarea Germaniei şi a continentului. Puterile Europei occidentale pot să fie avocaţii şi campionii cauzei occidentale, pot să ceară restabilirea ordinii şi a dreptului (chiar acest lucru se face atît de puţin) dar nu pot să pretindă nimic, nici să impună ceva, pentru că le lipseşte forţa, curajul şi mai ales autoritatea, pentru a pune condiţii de care atîrnă pacea lumii. Forţa care a oprit armatele sovietice pe linia fluviului Elba a fost o forţă exterioară Europei; iar dacă ţările occidentale au făzut ameninţările lui Stalin schimbîndu-se în surîsuri, sub Hrusciov, chiar şi acest lucru este datorat rezistenţei îndărătnice şi cîteodată sălbatice a acestei forţe exterioare (neeuropene). Atîta vreme cît ţările rămîn divizate, în faţa Rusiei,careşi întinde puterea şi ameninţarea, pînă la Elba, ele nu-şi mai pot împlini rolul de mari puteri şi sînt obligate să-şi asume

sarcina unui auxiliar, fie pe lîngă unii, fie pe lîngă alţii, cu singura consolare - cît de iluzorie! - de a sluji ca trăsură de unire "independentă", între două lumi care n-ar avea nevoie de intermediari, dacă într-adevăr ar vrea să cadă la înţelegere.

Această slăbiciune a ţărilor Europei occidentale se repercută şi în afacerile numite "coloniale". Cum să-şi impună prezenţa lor dincolo de mări, în timp ce nu se pot apăra la ele acasă pe propriul lor continent? In miezul revoltei care tună în Asia şi în Africa, împotriva foştilor stăpîni occidentali sentimentul tot mai răspîndit este că leagănul vechii civilizaţii, a cărei supremaţie se impusese lumii, este pe punctul de a se stinge; nimic nu mai justifică respectul pretins de o Europă slăbită şi zguduită pînă în temelii.

Reacţia, infinit respectabilă, a multor mari naţiuni în faţa acestei ameninţări a declinului, este de a căuta în rezervele de energie ale propriilor naţiuni, leacul care să restabilească prosperitatea şi măreţia lor. Pentru a nu-şi pierde nimic din suveranitatea lor, ele ţin să asigure prin propriile lor mijloace, reînnoirea economiei lor şi prestigiul politicii lor externe. Ele resping ideea Europei, ca pe o primejdie care ar ameninţa să îngroape valorile naţionale la care ţin cel mai mult şi ar cere de la ele demiterea din funcţiile lor morale şi spirituale. Ca şi cum aceste valori şi funcţii n-ar fi cele mai periculos ameninţate, prin disproporţia forţelor, (...) între ţările Europei şi ale continentelor vecine; ca şi cum ideea europeană n-ar fi destul de largă pentru a conţine geniul propriu al fiecărei naţiuni...

Că efortul naţional ar fi folositor şi indispensabil pentru a salvgarda nu numai interesele şi drepturile particulare ale unei ţări, dar chiar şi personalitatea şi geniul său propriu, cine ar putea să o conteste? Dar că nu se poate adapta la cerinţele vremilor actuale, căutînd să se unească şi să se integreze unui efort mai vast, susceptibil să asigure măreţia şi autoritatea unei civilizaţii comune, iată ceea ce nu pot să admită aceia care cred în viitorul Europei.

Europeanul doreşte ca Europa să contribuie în mod efectiv la reglementarea problemelor războiului şi păcii şi că trebuie să contribuie la reglementarea treburilor care o privesc

de aproape: restabilirea ordinii în Europa şi în Africa.

De asemenea, europeanul doreşte: ca Franţa să rămînă în fruntea mişcării europene. Dacă nu, torţa riscă să treacă în alte mîini, sau să se stingă, făcînd ca unitatea Europei să se spargă în ţăndări, definitiv. (...)

23 mai

Mollet şi Pineau n-au descoperit Peru, la Moscova. Multă însufleţire, dar puţine rezultate. Teatrul Mare, Lacul Lebedelor, banchetele şi toasturile, schimbul vorbelor frumoase, ca şi schimbul vorbelor "sincere", adică mai puţin frumoase, un "contact" foarte agreabil, fiindcă ruşii ştiu să aranjeze lucrurile; toate ar putea fi utile, dacă francezii au avut ochi de văzut şi urechi de auzit; dar nici un acord, nici o hotărîre. Nici nu putea să fie altfel. Francezii (Mollet stătea de veghe la sămînţă, pentru că cu Pineau totul este posibil!) nu înţeleg să părăsească poziţiile lor "occidentale". In acest caz, ei încetează de a mai fi interesaţi, pentru sovietici. Dacă U.R.S.S. nu poate să se slujească de Franţa, pentru a slăbi Pactul Atlantic, pentru sovietici este mai bine să trateze problema direct cu America: de la egal la egal.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acest fapt se desprinde, din ce în ce mai limpede, din întîlnirile spectaculare de la Londra şi de la Paris:Europa împărţită nu mai este, pentru Moscova, un negociator valabil. Concluzia care se impune pentru "marile puteri" occidentale este întoarcerea la ideea europeană (care mi-a inspirat articolul "Ora Europei"[1]). Această oră va suna la Veneţia, la 3o mai. Va fi o conferinţă fără număr senzaţional: nici Bulganin, nici Hrusciov nu figurează pe afiş. Celebra pereche nu va avea prilejul să se plimbe în gondolă, nici să arunce grăunţe, în piaţa San Marco, porumbeilor păcii. Intîlnirea este rezervată exclusiv micilor probleme ale continentului: Euratomul şi Piaţa Comună.(...)

Intre Moscova şi Veneţia, Pineau ne-a rezervat o surpriză în felul lui: după ce a vizitat Kievul şi Armenia sovietică, el se va opri,pe drumul de întoarcere la...Praga. Hotărît, acest om nu-şi ratează nici o călătorie: vizita la Cairo,vizita

---

1) Articolul publicat în "Le Temps de Paris", la 22 mai, este anexat la "Jurnal".

în Orientul Apropiat (contramandată, după cerea statelor arabe) primirea triumfală a lui Tito la Paris; iar acum iată-l oprindu-se la Praga. Este a doua trădare pricinuită poporului cehoslovac. După München, omagiul adus guvernului satelit.

Care sînt, de aci înainte, prietenii Franţei şi unde se găsesc aceia în care ea n-are încredere? Acest Pineau al nenorocirii încurcă toate noţiunile şi întunecă toate sentimentele. A fost destul ca Nasser să încurajeze pe felahii din Algeria, pentru ca ministrul de externe al Franţei să-i facă o vizită. Si cum armele ucigătoare de care se slujesc arabii provin din uzinele Skoda, era nevoie ca acelaşi ministru să împingă efortul de constrîngere pînă la încercarea de a îmblînzi pe bolşevicii cehi.

Pentru ce ruşii i-ar mai acorda vreo atenţie?L-au trimis să discute cu servitorii lor, la Praga.

Asupra acestor fapte, Mendès-France, după nişte prelungite tulburări de conştiinţă, şi-a dat demisia: dezacord asupra problemelor algeriene. In această chestiune, de o vitală importanţă, Franţa avea nevoie de un guvern naţional. Ea va avea un guvern de "coaliţie dezunită". Nu-i va prinde bine pentru a-şi uşura sarcina, nici în interior, nici peste hotare.

Mendès pretinde, într-o scrisoare adresată lui Mollet, că e de acord cu măsurile militare, dar că deplînge absenţa tuturor operaţiilor de ordin politic. Asta poate fi adevărat. Dar obiecţiunile ministrului demisionar, răspîndite spre patru vînturi, vor sluji - poate - cauza lui Mendès, vătămînd în acelaşi timp cauza Franţei.

24 mai

Le Troquer a spus lui André Guerin că "parlamentarii români" au invitat un grup de parlamentari francezi, la Bucureşti. Preşedintele Adunării Naţionale a adăugat: "Toată lumea vrea să se înscrie; gîndiţi-vă: România ne-a interesat totdeauna!".

De ce nu, la urma urmei? De ce să nu se ducă şi francezii, ca să vadă ce se petrece la "sateliţi"? Cu o singură condiţie: să nu fie mai dinainte dispuşi să confunde nişte

balonaşe, cu nişte lanterne (aşa cum sînt dispuşi corespondenţii ziarului "Le Monde", experţi în prospecţia lumii bolşevice). Mai mult: să nu-şi închipuie că ei vor fi oaspeţii unor adevăraţi perlamentari; nici că poporul ce le va fi arătat, este adevăratul popor român; nici că poporul pe care-l vizitează mazeta Pineau, oprindu-se la Praga, ar fi poporul cehoslovac; nici că Tito, care se confruntă cu Necunoscutul, sub Arcul de Triumf, este reprezentantul poporului sîrb, prieten al Franţei.

Românii, cehii, sîrbii nu se înşeală. Cînd Parisul a căzut, aceste popoare au pus doliu la drapelul lor. Popoarele nu s-au înşelat niciodată asupra semnificaţiei regimului de la Vichy. Doliul popoarelor nu a fost lepădat decît în ziua în care De Gaulle a intra la Notre Dame. De aceea, popoarele sînt de o extremă sensibilitate, cînd e vorba de faptele şi gesturile Franţei.

A se duce cineva la Moscova, este a lua act de desăvîrşirile unei Revoluţii; dar a te duce la Bucureşti şi la Praga este a consacra efectele unei opere de cucerire şi de a ratifica decăderea popoarelor prietene.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mai însemnează: a ratifica un lucru mult mai important: împărţeala Europei, prezenţa sovieticilor pe Elba, sfîrşitul "marilor" puteri europene, legitimitatea insurecţiei africane, decăderea Occidentului.

25 mai

Părăsind Moscova, Pineau a adresat un mesaj de adio, prin radio, "poporului sovietic": "Călătoria noastră şi rezultatele obţinute ne-au depăşit speranţele. Am putut strînge legăturile tradiţionale de prietenie care unesc poporul francez cu poporul sovietic. Prea multe încercări comune, prea multe sacrificii crude ne-au adus unul lîngă altul în istorie, pentru ca sentimentul de solidaritate să poată dispărea vreodată... De cîte ori a fost vorba, între noi, de pacea lumii, ne-am regăsit gata, într-o încrezătoare colaborare, pentru a atinge acest obiectiv" etc.

In acest timp, sîngele curge în valuri, în Algeria, iar Franţa îşi cheltuieşte ultimele forţe, pentru a stăpîni o insurecţie pe care Rusia o aprobă, o susţine şi o încurajează.

Apoi, sinistra legumă Pineau a zburat la Praga, a

aterizat, a petrecut în tovărăşia "colegului" ceh şi se pregăteşte să ţină valeţilor acelaşi limbaj jalnic pe care l-a ţinut stăpînilor.

"Le Monde" joacă de bucurie. Oprirea lui Pineau la Praga este visul său şi poate chiar opera. Lung editorial,pentru a sărbători reînvierea prieteniei "tradiţionale" dintre poporul francez şi cel cehoslovac. Care a fost rolul poporului cehoslovac, în toate astea. Nu în acest mod sordid înţelege poporul săşi reia contactul cu Franţa. Isprava de la Praga face cît şi lovitura de la München, cu o singură diferenţă: la München, n-a fost părăsită decît o parte a ţării; astăzi,întreaga ţară este predată sovieticilor, cărora li se leagă "o amiciţie tradiţională"!

Excelent editorial, în "Le Temps", scris de tînărul De Falloix: O politică externă e bine; două însemnează prea mult. (Este vorba de politica occidentală a lui Mollet şi de "fluturarea lui Pineau, în jurul flacării neutraliste". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

28 mai

Singura problemă care pasionează Franţa şi care o tulbură adînc este Algeria.

Vin de la o şedinţă a Comitetului de direcţie al publicaţiei "Vie Française". Discuţie vie şi uneori confuză.Intreg statul-major al ziarului este de faţă: Legueux, Gaxotte, Chastenet, Grazier, Priouret, Michelson, Sedillot etc.

Didier-Lambert doreşte ca Priouret să expună punctul de vedere al ziarului, în ediţia cea mai apropiată. Această punere la punct i se pare necesară începutului dezbaterilor Adunării Naţionale.

Dar care este opinia ziarului? Pare tot atît de puţin formulată şi tot atît de puţin precisă, ca şi părerea guvernului. Au fost prezentate cîteva soluţii, dar sînt prea puţin numeroase şi prea neasemănătoare pentru a putea fi conţinute într-un plan clar şi unitar.

Didier ar vrea să se insiste asupra reformelor absolut necesare, pentru a fi calmată pornirea rebelilor.Dar Gaxotte se opune cu vehemenţă unei astfel de atitudini: trebuie să se termine, înainte de toate, cu seria neagră, cu şirul neîntrerupt al înfrîngerilor franceze. Toată lumea are dreptate, împotriva

Franţei. Trebuie să se înceapă prin a dovedi că şi Franţa poate să aibă dreptate. In primul rînd, este vorba de a învinge şi de abia apoi să se cadă de acord asupra reformelor.

Aceasta este şi părerea mea. In Algeria, se pune chestiunea încercării de forţă: nu cel mai drept, ci cel mai puternic trebuie să învingă. Musulmanii revoltaţi nu voiesc reforme ; ei susţin că francezii trebuie să plece. Nu există altă alegere, pentru francezi: sau să plece, sau să se impună.

Dar Priouret nu e mulţumit: trebuie să existe un "plan politic", dacă nu pentru musulmani, cel puţin pentru soldaţii francezi. Ei doresc să ştie pentru ce se luptă.

Toţi cei de faţă termină prin a recunoaşte necesitatea planului. Dar asta ridică două noi chestiuni: să fie planul divulgat, înainte de "pacificarea" ţării, sau după? Cu alte vorbe, este nevoie să fie formulat obiectul negocierilor, cu rebelii, (ceea ce riscă să şubrezească efectul indispensabilelor măsuri de forţă), sau trebuie să fie păstrat, ca argument suprem şi ca o supremă justificare a păcii impuse prin forţă? (Demisia lui Mendès a complicat lucrurile şi obligă guvernul să-şi revizuiască politica. Această demisie înseamnă că guvernul este lipsit de un plan. Guvernul nu se poate mărgini răspunzînd: - Ba da, avem un plan, dar îl vom arăta la sfîrşit. Guvernul este nevoit să caute să-şi precizeze poziţiile, dacă n-ar fi decît pentru atît: să-şi reasigure proprii lui partizani. Nu este vorba de a "negocia" cu rebelii, asupra viitorului statut al Algeriei, ci de a semnala opiniei publice franceze şi străine, (O.N.U.-lui) ... alarmate de gestul protestator al lui Mendès, că Franţa are o politică).

A doua chestiune: guvernul mai poate, după tragica turnură luată de evenimente, să continue vechea linie de conduită, fixată de Guy Mollet: întîi, să fie pacificată ţara, apoi să procedeze la alegeri generale, şi în sfîrşit, să fie stabilit statutul ţării, în deplin acord cu parlamentarii... Dar cine ar putea să facă alegeri, în situaţia de astăzi?

După Priouret, ideile guvernului, în privinţa asta, sînt foarte vagi. In unele cercuri guvernamentale, se preconizează crearea unei republici franco-musulmane a Algeriei, cu unele circumscripţii de majoritate musulmană, iar circumscripţiile unde populaţia franceză ar fi victorioasă, să intre în calcul

pentru a asigura un echilibru între cele două popoare. Dar nimeni nu crede în realizarea unei asemenea soluţii şi atunci se repede toată lumea asupra ideii împărţelii: litoralul şi oraşele să revină Franţei, iar restul să fie lăsat pe lîna algerienilor!... S-ar crea o nouă soluţie, asemănătoare celei din Israel. Deci: alte războaie în perspectivă, nu numai cu musulmanii din Algeria ci şi cu aceia din Africa întreagă...

Asupra atîtor lucruri discutate, se grefează toate felurile de proiecte bizare: arbitrajul lui Nehru (fiindcă ilustrul de pe Gange se autopropune cu insistenţă), arbitrajul ONU-lui şi în sfîrşit, soluţia logică, dar atît de dificilă,astăzi: Europa, adică integrarea Algeriei (care n-ar cere o altă soluţie decît cea franceză), într-o vastă organizaţie euro-africană.

Discuţia s-a încheiat în "coadă de peşte".

29 mai

Primire la André Philip, în apartamentul său, cu terasă, de la St.Cloud. Socialişti, europeni, oameni de lume bună. Philip ne relatează călătoria sa în U.R.S.S.: ne aduce impresii vii şi observaţii ce ni se par juste. Ca toţi aceia care au descoperit Rusia, el se află în prada unei emoţii admirative, pe care nu o poate ascunde, cu toată dorinţa sa de a părea a fi înţeles "totul", în felul cel mai "obiectiv" şi cel mai realist. Probabil că nu este convins, dar în mod sigur, este sedus. (Imi amintesc că, după întoarcerea mea de la Moscova, în 1941, şi eu, împotriva neliniştii mele, nu mă puteam împiedica de a fi rămas sub efectul unei oarecare seducţii. Credeam şi eu că am înţeles. Credeam, mai ales, că am presimţit p schimbare: semnele prevestitoare ale unei transformări iminente, în imensul imperiu, nu le pierdusem din vedere şi cu fermitate, credeam şi eu. In 1941, ...! In momentul cînd Steaua lui Stalin, atît de sus pe cer, se pregătea să urce la zenit!... Este adevărat că Rusia, ca un ocean, mişcat de valuri, lasă impresia unui mare curent în mişcare continuă, în timp ce apele, de-a lungul secolelor, nu fac altceva decît să urce şi să coboare, pe loc, veşnic acelaşi lucru, veşnic în acelaşi loc. Pe vremea mea, ceea ce ne făcea să credem într-o schimbare era Stalin, care-şi dezvăluia sufletul lui de autocrat oriental şi se pregătea să lărgească limitele imperiului său; printr-un război "naţional". Astăzi, ceea ce

pare a fi pe o cale a schimbării este atitudinea regimului, în raport cu ţara. Imbrăţişarea se simte mai puţin violentă,pentru a apuca mai bine. Tiranul tăcut şi pervers a fost înlocuit cu un demagog voios şi guraliv. Dar Rusia este tot atît de departe de noi şi de liberalismul occidental, ca şi în 1941...). Convorbirile cu Hrusciov l-au fermecat pe Philip. E mulţumit de ce i-a spus rusul: pare foarte mulţumit şi de ce i-a răspuns. De altfel, este unul dintre secretele bucuriei interioare şi ale vitalităţii intelectuale, pe care vi le procură orice scurtă şedere în Rusia: bărbaţii şi femeile de acolo par să aştepte părerea voastră şi vă provoacă reacţii, care sînt bine primite, procurîndu-vă p legitimă mîndrie, fără ca barem să fi pus la îndoială că vorbele voastre sînt neputincioase, faţă de greutatea de a pătrunde neîncrederea congenitală a interlocutorilor. (Imi amintesc de Bergery, care-mi istorisea scena primului "contact" cu sovieticii şi mîndria ce a resimţit, cînd i-a spus lui Molotov ce făcuse: ambasadorul guvernului de la Vichy semnalase Uniunii Sovietice că locul ei era în Europa, lîngă puterile occidentale, lîngă Germania şi Franţa. Molotov, luat din scurt printr-o astfel de "sinceritate", rămăsese mut; de unde Bergery înţelesese "că-l învinsese". Hrusciov, mai zglobiu, are o replică mai uşoară. Lui Philip, care l-a sfătuit să accepte formarea unui al doilea partid, Hrusciov i-a răspuns rîzînd: Dacă aş face-o, ar rîde copiii mei, de mine şi mi-ar imputa că mi-am pus singur puricele, sub cămaşă!... Intr-adevăr, aşa este: liberalismul regimului constă în a întoarce cămaşa pe dos, nicidecum în a lăsa puricii să se rătăcească pe pielea lui).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe de altă parte, observaţiile lui Philip sînt de bun simţ. El a remarcat criza groaznică ce bîntuie în domeniul construcţiilor (în pofida numărului de locuinţe, care se construiesc repede şi rău) şi a fost martor la teribila promiscuitate ce domneşte în fiecare apartament, în fiecare odaie. A observat că, în domeniul industrial, ca şi în acela agricol, droaia de planuri, în fiecare ramură de activitate, nu implică existenţa unui plan de ansamblu şi a unei politici generale bine statornicite. Vaporul sovietic, cu toate că e dotat, pînă în cele mai mici detalii, adesea este lipsit de busolă, iar explicaţiile şefilor - mai ales ale lui Hrusciov - dezvăluiesc uneori flagrante contradicţii.

El a prins totuşi caracterul serios al crizei agricole, eşecul sistemului colhozurilor, efortul disperat de a decide noi regiuni, pentru exploatarea pămîntului, raţiunea adevărată a măsurilor de demobilizare, luate în timpul din urmă. Crede că poate să deducă din aceste fenomene - şi aici este una dintre concluziile sale "capitale": ţărănimea se deşteaptă, soarta ei este intim legată de aceea a armatei - că soldaţii lăsaţi la vatră, adică readuşi la ogoare, opun o rezistenţă efectivă faţă de excesele regimului şi că, de aici, va veni salvarea poporului rus.

Philip insistă, în sfîrşit, asupra faptului că orice călător perspicace şi-a notat: Rusia produce instrumente excelente, dintre care unele egalează, în valoare şi în precizie, instrumentele Occidentului, dar nu ştie să le întreţină. Orice unealtă rusă se deteriorează, în măsura în care este produsă.

Dacă aş fi adîncit această ultimă observaţie,Philip ar fi constatat că tot aşa se întîmplă şi cu materialul uman.Sovieticii - ca orice rus - au o adevărată dragoste pentru ideile generale; astfel, Revoluţia nu s-a terminat, în bună parte,decît în teorie şi în vorbe. Dar sovieticul nu se sinchiseşte să "întreţină" oameni. De aci decurg atîtea deşeuri, în compartimentul fiinţelor vii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In timpul şederii mele, la Moscova, ambasadorul Afganistanului îmi exprimase această idee într-un mod figurat: "Rusul e un visător - mi-a spus el - iar sovieticul este produsul cel mai tipic al pămîntului rus: umblă cu nasul în vînt,cu privirile spre cer, în urmărirea unei stele. Si cum drumurile sînt rele, în Rusia, şi presărate cu gropi şi movile, el netezeşte cursurile drumurilor aruncîndu-se în gropi; omul este ieftin, în ţara lui; vieţile omeneşti sînt cu sutele de mii".

Acest dispreţ pentru materialul uman stă la baza teoriilor sovietice atît de redutabile: nimic nu poate să le abată cursul, pentru că nici o consideraţie de ordin uman nu-i opreşte. Asupra acestui punct, Philip şi colegii lui socialişti au încercat să-şi dezvolte ofensiva. Ei au opus realizărilor materiale ale comunismului progresele pe care socialismul le-a asigurat şi le asigură omului şi societăţii umane. Au vorbit despre protecţia muncitorilor, despre legile de securitate socială, despre ocrotirea ce-i este garantată de sindicate. Intr-o cuvîntare te-

merară, de care Philip este, pe drept, mîndru, el a expus, la Universitatea de la Moscova, binefacerile libertăţii individuale. Un tunet de aplauze a recompensat cuvintele lui. Dar ce rămîne, din acest zgomot? Nici Philip nu-şi face vreo mare iluzie, cu privire la asta: ruşii - ne spune el - nu se îmdreaptă spre liberalism, nici prin tradiţia lor, nici prin natura lor. "Evoluţia" lor va urma liniile lăuntrice ale unei lumi care nu este străină. Rămîne de văzut, în ce măsură Occidentul, pentru a rezista asaltului acestei lumi străine, va şti să-şi apere libertatea de care e legat prin natură şi prin tradiţie.

1 iunie

La acest sfîrşit de lună, articolele mele au răsărit ca ciupercile. Intre ieri şi azi au apărut: "Dincolo de Cortina de Fier", în "Le Temps"; "Relansul european", în "Vie Française" ; "Dictatura fără dictator", în "Preuves" şi "Conferinţa de la Veneţia", în "N.Z.Zeitung"[1]. (...)

Mare dezbatere la Adunarea Naţiunilor cu privire la Africa de nord. Problema Algeriei este în centrul discuţiei,dar situaţia în Maroc şi în Tunis se află şi ea într-o neplăcută examinare. Guy Mollet voia să obţină aprobarea parlamentului,după plecarea lui Mendès; o va avea, fiindcă nimeni n-are interesul să lase guvernul să cadă. De asemenea, îşi poate plăti luxul - şi diavoleasca plăcere - de a diviza pe adversarii săi, făcîndu-i să voteze separat chestiunea algeriană şi apoi aceea a celor două ţări care şi-au cîştigat independenţa, unindu-i, din nou, printr-un vot asupra ansamblului politicii guvernului. Profită de faptul că, în conjunctura actuală, socialiştii sînt la preţ: centrul Camerei nu vrea să-i lase alunecînd spre un front popular; comuniştii nu voiesc o formaţie guvernamentală mai largă, pe bază naţională. De aceea, după ce şo-au încrucişat voturile asupra primelor două puncte (mulţi dintre moderaţi au votat pentru politica lui Lacoste, în Algeria, şi contra politicii lui Savary, în Tunisia şi în Maroc; comuniştii au făcut exact contrariul) toată lumea va termina prin a susţine pe Mo-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Primele două articole menţionate sînt anexate la "Jurnal". Intr-o ilustraţie a contextului, în "Relansul european la Veneţia", se afirmă că "Piaţa Comună Europeană" va distruge barierele vamale, pînă în anul 1971.

llet, în ultima rundă.

Asta nu înseamnă că există vreo unanimitate naţională, în afacerile africane. Departe de aşa ceva! Certurile n-au fost niciodată atît de vii, în presă şi la Parlament.(...)

De asemenea, nu trebuie să se înţeleagă că ar exista vreun partid care să vadă limpede, în această groaznică aventură: "stînga" doreşte să "negocieze", dar ar fi foarte încurcată dacă ar trebui să spună cu cine; "dreapta" vrea mai întîi să "pacifice" ţara, dar nu ştie dacă va reuşi vreodată. Cît despre Mollet, acesta se agaţă de soluţia "alegerilor libere", pe care toată lumea le crede imposibile.

Pierre Cot s-a distins la extrema stîngă; (singurul ministru pe care îl aprobă este Pineau, pentru că Praga, Cairo şi Nehru...). La dreapta, Paul Raymond a ţinut încă un discurs incisiv, curajos şi inteligent.

Tito a plecat la Moscova, prin Bucureşti, după o lungă convorbire cu Togliatti. Progresiştii şi neutraliştii sînt în fierbere: mai mult decît oricînd, Tito este omul lor. După excomunicarea lui Stalin, toţi acei "fellow-travellers" ai lumii au tăbărît pe mareşal.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"Le Monde", în editorialul său, crede că, după această vizită epocală, partidele socialiste şi comuniste se vor uni, pretutindeni. Diferitele "fronturi populare" le-ar fi sosit la porţi.

Lui Tito i se atribuie ispita unui efort decisiv, pentru a scoate democraţiile populare din strînsoarea Moscovei. După unii, Tito s-ar gîndi să completeze Înţelegerea Balcanică, adăugîndu-i acesteia două state comuniste: România şi Bulgaria. După alţii - şi mă tem că aceştia din urmă se apropie de adevăr, Tito ar căuta să creeze o centură de state neutre, de la Marea Baltică pînă la Marea Adriatică: Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia.

U.R.S.S. ar fi dispusă să slăbească apăsarea sa asupra primelor ţări pentru a păstra în schimb, ca zălog,România şi Bulgaria. Preţul unor astfel de acorduri ar fi sprijinul pe care Tito l-ar oferi Moscovei, pentru a ajunge la o destindere cu Occidentul.

De asemenea, s-ar putea să nu se petreacă nimic şi

astfel, nici Tito, nici gazdele sale să nu ajungă la scopurile lor. Hrusciov a călătorit atît de mult şi cunoaşte atîta lume, în prezent, încît - ca şi la sosirea lui la Belgrad, acum doi ani - nu mai are nevoia grabnică a unui intermediar. (Pe vremea aceea, Hrusciov era ca Manon[1)], la prima sa călătorie!

2 iunie

(...) Intr-un reportaj foarte vioi, în "Le Monde", André Fontaine (care hotărît, este un bun ziarist şi care pare să fi văzut şi auzit mai multe lucruri decît alţii, în U.R.S.S.) publică o descriere a şefilor sovietici, pe care o reţin. Pentru el, Hrusciov este, dacă nu chiar stăpînul, în mod sigur "patronul", omul a cărui părere este decisivă şi care, prin temperamentul şi optimismul său, trage după el pe ceilalţi.

"Optimismul" său îi inspiră o încredere fără margini în viitorul comunismului: "Mergem către viaţă - i-ar fi spus lui Adenauer - în timp ce voi mergeţi către moarte!" (Aceste cuvinte impresionaseră şi pe Kiesinger: trebuie să observăm totuşi că "viaţa" are, în gîndirea optimistă a "patronului", un sens care se referă la triumful ideii, şi nu la existenţa indivizilor, existenţă ce rămîne ca şi mai înainte, supusă tuturor hazardurilor regimului bolşevic şi supremului dispreţ al şefilor, pentru materialul uman).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Autoritatea deosebită a lui Hrusciov ar decurge din faptul că el a ştiut să se impună ca arbitru, în numele partidului, între "extremităţi", între Molotov & Comp. şi liberali, al căror şef necontestat este Malenkov, "omul cel mai popular din U.R.S.S.". Pentru acesta din urmă, Fontaine pare să aibă o simpatie deosebită. El descrie "atrăgătorul obraz al acestui personaj care nu e un om de rînd": "Spîn, cu mult păr pe cap, puţin gras, are ceva de mandarin oriental. Dar ochii lui eclipsează tot restul. Sînt ochi enormi, de un negru sclipitor, de o blîndeţe şi de o inteligenţă de un farmec care explică destul cum a devenit el tusea ambasadelor occidentale. Măsurile de eliberare şi de ameliorare a nivelului de viaţă, au fost adoptate sub regimul său. Eliminarea lui a coincis cu o oprire a procesului

1) Eroina romanului abatelui Prévost, "Manon Lescaut"; titlul unei opere, de Massenet.

de democratizare. Oricine ştie că Malenkov este conducătorul tendinţei moderate".

Malenkov mi-a făcut o cu totul altă impresie.Acest băiat gros, bucălat, împovărat de grăsimi ce par nesănătoase, ţinîndu-se lipit de persoana lui Stalin, într-o atitudine servilă, nu mi-a făcut o impresie excelentă. L-am privit cu alţi ochi decît Fontaine. Adevărul poate fi între cele două optici.

4 iunie

Molotov a fost demis din funcţii, în ajunul intrării triumfale a lui Tito, la Moscova. Nici nu s-ar fi putut face un afront mai crud aceluia care, după Stalin, a fost principalul constructor al imperiului de astăzi al Sovietelor. Insă, nu tocmai noi vom vărsa lacrimi asupra destinului acestui om care a adus în sclavie jumătate din Europa[1)].

Molotov a întrerupt toată asprimea şi neîmblînzita rigoare a regimului bolşevic. Dar acest funcţionar înăcrit şi meschin, incapabil de vreun gest înţelegător şi generos, a fost un mare slujitor al cauzei injuste a ţării sale. A contribuit mai mult decît toţi colegii săi aflători în viaţă, la crearea acestui enorm instrument al puterii, în faţa căruia, astăzi lumea tremură. Si dacă a meritat vreo pedeapsă pentru felul cum a călcat în picioare toate legile divine şi umane, pentru împlinirea a ceea ce credea el că e misiunea lui, desigur nu tocmai de la cei care profită de moştenire, se putea aştepta la această ingratitudine.

Regimul este prea slăbit, pentru a da astfel de lovituri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5 iunie

Alaltăieri, duminică, s-a ţinut Congresul Tineretului European Liber (Rue Casimir Perrier, nr.21). "Tineri" din ţările noastre se adună, îşi constituie birourile, îşi ţin discursurile, îşi discută "rezoluţiile", propun amendamente,votează moţiuni şi se pierd într-un val de vorbe şi de hîrtii, ca şi

---

1). Se află anexat la "Jurnal" articolul lui Gafencu: "Retragerea lui Molotov", în care afirmă că Molotov, după vizitele sale, la Atena şi Ankara, a fost oaspetele lui Gafencu,la Bucureşti.

mai marii lor. Le doresc noroc bun, în numele Uniunii Europene Federaliste.

Ieri, în acelaşi loc (s-a întrunit) Comisiunea Europei Centrale şi Orientale. Prezidează Vallée Poussin. Toţi bătrînii rătăcitori, rutierii exilului sînt de faţă. Doi oratori străini: Julian Amery şi André Philip. Comisiunea a început bine: Amery ne-a asigurat că englezii nu ne uită; André Philip şi-a repetat frumosul său discurs despre călătoria sa în Rusia. Ripka vorbeşte despre felul în care îşi închipuie că am putea profita de împrejurările actuale, pentru a ajunge la compromisuri.

Intervin pentru a semnala pericolul contagiunii "titoismului". Chiar acum, Tito se sileşte, la Moscova, să obţină "avantaje" pentru sateliţi, cu scopul de a constitui, împreună cu statele comuniste independente, zona de neutralitate preconizată de el. Insă pentru noi, nu există independenţă posibilă,în comunism. Comunismul "naţional" al Iugoslaviei este un regim care ţine de Tito, de el personal, şi nu se poate menţine decît prin armata şi prin poliţia de care dispune. Comunismul nu se poate sprijini pe nimic naţional sau autohton: atîrnă în întregime de Moscova. Independenţa pe care U.R.S.S.-ul ne-ar recunoaşte-o (ne-a recunoscut-o, de altfel, de multă vreme!) este o înşelăciune, atîta vreme cît persistă, la noi, un regim străin impus, menţinut şi controlat din afară. Nu poate exista eliberare reală fără alegeri libere. Bine ar fi dacă Occidentul, atît de dornic să ajungă la un compromis, nu s-ar mulţumi cu o "soluţie" care nu schimbă nimic, în mizeria noastră.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După acestea, au urmat un dejun monstru şi un discurs binevoitor, ambele oferite de Beddington-Behrens, apoi o lungă dizertaţie, la desert, a lui Vallée Poussin, asupra probabilităţii unei victorii morale (!) împotriva U.R.S.S.-ului; şi iată reluată discuţia din şedinţa plenară, într-o atmosferă de somnolenţă! Totul se termină în coadă de peşte, în pofida energicei intervenţii a lui Veniamin, care cere o "rezoluţie"şi un "comunicat".

Lordul Granard şi fermecătoarea sa lady au primit apoi toată această lume, împreună cu mulţi parizieni, la un

cocktail de consolare, în somptuoasele lor apartamente.

Astăzi, dejun la Adrien Thierri, pentru Basdevant (părinţii şi copiii). Adrien a remis Crucea Legiunii de Onoare tînărului Basdevant, în prezenţa noastră; (au fost evocate vremurile de la Bucureşti). Au sosit mai pe urmă şi alţi invitaţi, printre care Cassin, preşedintele Consiliului de Stat, Bousquet ş.a.

Raportul secret al lui Hrusciov. Tito a depus o coroană la catafalcul lui Lenin. A trecut apoi pe lîngă catafalcul lui Stalin, fără să-l vadă. Există şansa ca nici Stalin să nu-l fi observat pe Tito! Ranchiuna mareşalului este tenace. Urmăreşte pe Stalin cu ura sa, ca şi cum Stalin ar fi un erou sîrb.

Tot smulgîndu-i admiraţia lui Hrusciov, defunctul părinte al popoarelor (comunist discutabil, poate, dar constructor autentic al imperiului Sovietelor) Stalin va sfîrşi prin a obţine toate simpatiile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Departamentul de Stat a publicat textul integral al raportului secret al lui Hrusciov. Este un rechizitoriu necruţător împotriva fostului fruntaş; mortul este pus la stîlpul infamiei. Nimic nu lipseşte din raport; părerile bătrînelor bărbi (Marx, Engels, Lenin) contra "cultului personalităţii"; judecata severă pe care Lenin a făcut-o împotriva lui Stalin (ale cărui "calităţi negative i le-a detectat, la timp, cu spiritul său pătrunzător" şi a cărui "excesivă brutalitate" n-a încetat de-a o denunţa), scrisori inedite schimbate între Lenin, soţia sa şi Stalin, concepţia stalinistă despre "inamicul poporului" şi abuzurile pe care această concepţie le stîrnea, în aplicarea justiţiei (singura dovadă a acuzaţiei se sprijinea pe mărturia acuzatului "obţinută prin mijloace de presiuni fizice", aşa cum au descoperit anchetele ulterioare).

Documentul, după ce a susţinut că Lenin "era intransigent faţă de duşmanii ideologici ai marxismului" adaugă că era infinit mai neînduplecat faţă de aceia care "dăduseră dovadă de nehotărîre sau de disidenţă provizorie" (!). Stalin însă avea metode cu totul diferite: "El părăsise metoda luptei ideologice, adoptînd pe aceea a violenţei administrative, a represiu-

nilor masive şi teroarei. El acţiona pe o scară mereu mai întinsă, şi într-o manieră, mereu mai inflexibilă, prin mijlocirea unor organe de stat pedepsitoare, violînd adesea, în acelaşi timp, toate normele existente ale moralităţii şi ale legislaţiei sovietice. Comportarea arbitrară a unei persoane a încurajat şi a îngăduit arbitrarul celorlalţi. Arestările şi deportările masive, de multe mii de oameni, execuţii fără proces şi fără instrucţii (judiciare), au creat condiţii de insecuritate, de frică,chiar şi de disperare".

Ce mărturie fantastică, pentru procesul de la Berna, care începe după o săptămînă! Tribunalul Federal a făcut apel la mine, cerîndu-mi să depun mărturie cu privire la situaţia reală existentă în România. Ce-aş putea să spun mai mult decît ce a spus maistrul Nikita Hrusciov? Comunismul sovietic a fost,timp de 2o de ani, întrupat de Stalin. A fost - iar Hrusciov a confirmat-o, întemeiat pe "dovezi incontestabile" şi pe conştiincioase "anchete" - expresia cea mai perfectă a regimului de arestări, de deportări masive, de execuţii fără proces, de însecuritate, de frică şi de disperare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceea ce era adevărat cu privire la indivizii membri de partid şi credincioşi marxişti, era cu atît mai mult,adevărat pentru nemarxişti. Dacă mila lui Hrusciov nu se adresează acestei categorii din urmă, justiţia elveţiană nu poate să facă abstracţie de ea.

Această justiţie este obligată să admită că un regim care-şi tratează atît de brutal partizanii, pe cei mai buni, n-a fost reţinută de nici un fel de menajamente, cînd a fost vorba să-şi asigure puterea asupra popoarelor vecine.

6 iunie

In Italia, la ultimele alegeri municipale, comuniştii au pierdut terenul; Nenni a cîştigat; Saragat a cîştigat, proporţional, mai mult; democraţii creştini şi-au menţinut poziţiile; Malagodi şi-a consolidat "liberalismul conservator", care acceptă regimul actual, spre paguba neofasciştilor şi monarhiştilor.

Acord important între Mollet şi Adenauer,cu privire la Saar şi la Canalul Mosellei. Franţa renunţă la Saar (care -

de două ori - şi-a manifestat voinţa de a rămîne germană); în schimb, primeşte sprijinul german pentru lărgirea canalului navigabil al Mosellei, care leagă oţelăriile Lorenei cu cărbunele din Ruhr,Thionville şi Coblenţa.

Este un acord foarte însemnat pentru relaţiile viitoare între Franţa şi Germania, spre onoarea celor patru "europeni", care au contribuit la încheierea lui: Adenauer şi Hallstein, pe de o parte şi Guy Mollet şi Maurice Faure, de altă parte.

Discuţia asupra Algeriei a luat sfîrşit, după o bună cuvîntare a lui Pinet, după elocinţa mediocră a intervenţiei acestui amator care e Pineau şi după o excelentă punere la punct a ansamblului problemei, făcută de preşedintele Consiliului. Datorită probităţii şi bunei sale credinţe, Guy Mollet e pe cale de a deveni un om de stat. Demisia spectaculară a lui Mendès-France a întărit guvernul. Cuplul Mollet-Lacoste se afirmă şi-şi consolidează poziţiile, în pofida insuficienţei din ce în ce mai jenante a lui Pineau.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Votul de încredere al Adunării Naţionale (vot de ansamblu, referitor la problema Africii în întregime) a fost astfel exprimat: 271 voturi pentru; 59 voturi contra. Dar mai sînt 2oo de voturi de abţineri, aparţinînd comuniştilor şi deputaţilor de dreapra, nemulţumiţi de politica dusă în Tunisia şi în Maroc. Dacă votul ar fi fost fracţionat, aşa cum Mollet avea intenţia să-l propună, politica algeriană ar fi obţinut o susţinere mai substanţială şi este probabil că deputaţii comunişti s-ar fi declarat de acord cu modul în care au fost reglementate problemele (de Pineau şi Savary) în cele două foste protectorate.

"Le Monde" continuă publicarea Raportului Hrusciov. Discriminarea stabilită de Hrusciov între maniera forte, întrebuinţată - prin mijloace licite (!) - de Lenin, împotriva duşmanilor regimului şi măsurile brutale de care s-a folosit Stalin, împotriva unor "comunişti nevinovaţi", este din ce în ce mai accentuată. Hrusciov face aluzie la cazul trotzkiştilor (fără să citeze totuşi cazul personal al lui Trotzki) care au suferit tratamente neleale. O bijuterie dintre miile de bijuterii: "Stalin adeseori a ales calea represiunii şi a nimicirii

fizice, nu numai împotriva adevăraţilor duşmani, ci şi împotriva unor indivizi care nu comiseseră nici o crimă împotriva partidului şi guvernului sovietic!" (Termenul "crima împotriva partidului" este deci menţinut, cu tot ceea ce subînţelege acest element şi cu tot ce implică).

Raportul lui Hrusciov conţine o mărturie completă cu privire la "procesele inventate pe de-antregul".

"Comitetul Central a instituit o comisie, sub controlul prezidiului Comitetului Central, însărcinată să stabilească cauzele care au înlesnit represiunile în mase, împotriva majorităţii membrilor Comitetului Central aleşi la al XVII-lea Congres al Partidului Comunist. Comisia a luat cunoştinţă de o mare cantitate de materiale de la N.C.V.D. şi a identificat numeroase acte, relative la "fabrica de procese" îndreptate contra comuniştilor, la strigătoarele abuzuri împotriva legalităţii socialiste, la falsele acuzări care au avut consecinţă moartea atîtor nevinovaţi".

Astfel numeroşi "comunişti cinstiţi care n-au fost niciodată nici duşmani, nici spioni, nici sabotori, au fost acuzaţi de aceste crime şi adesea incapabil de a suporta torturile barbare şi s-au autoacuzat (din ordinul judecătorilor de instrucţie şi din ordinul falsificatorilor) de toate crimele grave şi improbabile".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mai explicit, mai precis şi mai îndîrjit decît cei mai vehemenţi adversari ai comunismului, Hrusciov se completează oferind cifre buimăcitoare: din 139 membri aleşi în Comitetul Central, de Congresul al XVII-lea, 98 au fost arestaţi şi împuşcaţi, adică 7o% (între 1937 şi 1938); iar din 1966 de delegaţi, la al XVII-lea Congres, 11o8 au fost arestaţi, sub acuzarea de crimă contra-revoluţionară". Trebuie să ne amintim - a adăugat Hrusciov - că era vorba de "Congresul biruitorilor" şi că în Congres se aflau adunaţi lucrătorii cei mai activi ai congresului socialist.

Dar ce făceau, în acest timp, eroii U.R.S.S.-ului, Mikoianii, Bulganinii, Voroşilovii şi Hrusciovii? Am notat undeva imnurile ridicate gloriei stăpînului, de către discipolii devotaţi la al XIX-lea Congres (18 martie). Trecuse turbarea furtunii, destinînd unei morţi ruşinoase 7o% de "cinstiţi comunişti". Dar furtuna continua, alegîndu-şi în fiecare zi alte victime.To-

tuşi nici un "erou" nu îndrăznea să se mişte!... Toţi se înclinau servili, în faţa "educatorului" lor, în faţa "ghidului", "stăpînului" şi "salvatorului".

Astăzi, după ce l-au îmbălsămat şi după ce l-au sigilat în cavoul său, toţi îndrăznesc să vorbească. Indîrjirea lor de astăzi n-ar avea decît o explicaţie şi o scuză: dacă l-ar fi ucis ei. La urma urmei, pentru ce?

N-au ajuns încă la capătul mărturisirilor.

9 iunie

Sepilov se va duce la Cairo.

Eisenhower a fost operat de urgenţă, pentru o "obstrucţie intestinală" - spun primele comunicate. Dar alarma este serioasă, iar cardiologii sînt neliniştiţi. Ca întotdeauna cînd viaţa preşedintelui se află în joc, nebunia cuprinde mai ales cercurile financiare şi politice. Valorile, la bursă, au scăzut; republicanii sînt apucaţi iarăşi de marile friguri; America - în întregime - este în fierbere. Chiar dacă sănătatea preşedintelui s-ar îmbunătăţi, marea întrebare revine: poate el să se expună şi în plus să expună ţara unei lupte electorale decisive, în condiţiile unor astfel de incertitudini?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sansele lui Stephenson - care a repurtat un mare succes asupra lui Kefauver, în California - sînt în creştere.

Prima vizită a lui Sepilov, noul ministru de externe al U.R.S.S.-ului, va fi la Nasser. Succesorul lui Molotov se află pe linia predecesorului său: a ales, ca prim efort diplomatic, locul unde Occidentul este cel mai puţin dornic să-l vadă ajuns: în Egipt, la răspîntia tuturor conflictelor actuale; la răsărit, la războiul rece al petrolului, în ţările Orientului Mijlociu; la războiul cald al marii insurecţii arabe.

Vizita lui Sepilov va coincide cu serbările de eliberare a Egiptului. Se va bea pentru moartea colonialismului şi a puterilor coloniale. Bolşevicul şi dictatorul egiptean vor proceda la un schimb de idei asupra libertăţii popoarelor. Colaborarea lor va lua, chiar de la început, turnura unei conspiraţii: duşmanul care trebuie răpus este Occidentul. A vrea coexistenţa cu albii şi a începe prin a complota cu negrii, a mîngîia "lumea liberă" şi a se lega cu "fascismul", reprezentînd

"Lacul Lebedelor", în onoarea lui Pineau şi Mollet şi furnizînd arme regimului militarist şi rasist al lui Nasser, iată ţintele spre care înţelege să meargă Sepilov, pe urmele lui Molotov. Nu era nevoie de atîta oboseală - într-adevăr nu era pentru ca să se schimbe guvernul.

"Stînga a trebuit totdeauna să lupte contra calomniilor dreptei", a declarat Mendès, în faţa Comitetului Executiv Radical, revenind asupra vederilor sale cu privire la Algeria şi implicit asupra motivelor demisiei sale din guvern. Pentru Mendès, "stînga sînt eu"!; de aceea a găsit cuvinte patetice pentru a defini "sarcina sfîntă a acestei stîngi, de care atîrnă viitorul Republicii şi al naţiei"(ovaţii prelungite).

In rest, o nouă afirmaţie: aceea că folosirea forţei "nu e un scop în sine" şi că "forţa nu este de ajuns".Trebuie găsiţi interlocutori valabili, care să nu fie nici agenţii străinătăţii, dar nici "agenţii prefabricaţi" de guvern, ci musulmani sinceri şi prieteni. (Mendès îi cunoaşte şi ce aceştia, dar nu le dă pe faţă numele).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ce priveşte proiectele de reformă preconizate de el, Mendès este tot atît de discret, ca şi în privinţa marilor reforme prin care pretindea că vrea să schimbe structura tehnică şi economică a Franţei. Ceea ce a cerut imediat sînt măsurile de destindere: eliberarea cîtorva deţinuţi politici şi suprimarea unor ziare naţionaliste, care întreţin tulburarea în Algeria şi calomniază stînga. (Impotriva vederilor lui Pierre Cot, Mendès exclude arbitrajul lui Nehru. Asupra acestui punct, el e de acord cu Mollet şi Lacoste).

Apărîndu-se de învinuirea de a fi defetist, Mendès strigă: "Ceea ce loveşte moralul ţării, într-un moment cînd se cer jertfe copiilor ei, şi nu celor cu averi, este că i se refuză certitudinea că mijloacele întrebuinţate servesc altcuiva decît intereselor ce n-ar fi proprii, ale ţării întregi". Aici este săgeata otrăvită, destinată infinit mai puţin să impună (cum ar fi echitabil) jertfe celor bogaţi, decît să încurajeze rezistenţa la sacrificiu din partea "copiilor" chemaţi sub drapel. Pe acelaşi ton, micul Schreiber[1] brodează la infinit, în

1) Jean Jacques Servan-Schreiber, ales în 197o, secretar general al partidului radical-socialist francez.

"Express", înduioşîndu-se de marea mizerie a tinerilor care nu ştiu pentru ce sînt trimişi să moară în Algeria. Ca şi patronul său, Schreiber mărturiseşte o solicitudine extremă faţă de acest tineret, pe care ar fi vrut să-l păstreze pentru "sarcinile sacre" comandate de interesele "stîngii" şi ale Republicii şi nicidecum pentru un sacrificiu păgubitor, după capriciile patriei. Subtilităţile acestei dialectici nu reuşesc să ascundă în ce grad aceşti "gînditori politici" sînt străini de reacţiile ordinii naţionale, cele mai simple şi mai fireşti. Salvarea, măreţia, supravieţuirea patriei, tot ce a meritat sacrificiul "copiilor" şi lucrul pe care copiii l-au acceptat totdeauna, jertfindu-se fără a avea nevoie de explicaţii, toate astea sînt ultima lor grijă.

11 iunie

Republicanii sînt hotărîţi să propună din nou pe Eisenhower, la viitoarele alegeri, în ciuda bolilor şi operaţiei sale. Comunicatele medicale sînt optimiste pentru partid şi nemiloase pentru pacient: au şi început să aibă un cuprins de manifest electoral. - Bietul Ike - îmi spune soţia mea - este ca un cal de "corrida": i se mai coase incizia, în grabă, este repus pe picioare şi aruncat, din nou, în coarnele taurului.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Hrusciov continuă ce a început. Presa dezvăluie un nou memoriu - acesta, mai secret - prin care Stalin este acuzat de aberaţii sexuale, de erotomanie, de obsesie sexuală degenerînd în sadism etc. etc.

După spusele actualului Secretar General al partidului, defunctul părinte al popoarelor a stricat fete, la vîrsta cea mai fragedă, pe care i le aducea amabilul Beria şi care, tot el, avea grija să le facă să dispară, după...; el şi-a strangulat a doua soţie (pe Nadejda Ailouyeva), într-un acces de furie oarbă.

Aşadar, din ce în ce mai bine! Iată un dosar bine pus la punct şi care poate servi, în mod oportun, la edificarea tribunalului elveţian!

In faţa Consiliului Naţional al partidului S.F.I.O. politica algeriană a lui Mollet-Lacoste a obţinut un categoric

succes (3138 mandate pentru; 212 mandate contra). Daniel Meyer, plin de fiere, ca de obicei, a pus sare pe rană: "Felahul - a spus Lacoste - îşi pune toate speranţele în imbricaţia[1] internaţională a problemei algeriene. El este împins de Nasser.Toate serviciile speciale ale armatei egiptene sînt în slujba rebelilor algerieni şi la dispoziţia unui ideal de aservire a lumii musulmane".

(Soustelle vorbise în acelaşi fel, în faţa Adunării Naţionale).

Toate acestea fac ca vizita lui Sepilov, la Cairo, să fie mai semnificativă. Ministrul sovietic va sărbători, cu prietenii săi arabi, marea zi a "eliberării" şi vizează direct pe englezi, ai căror ultimi soldaţi sînt pe cale de a evacua Suezul şi Egiptul. Dar implicit, este vizată şi Franţa, pe care Nasser o doreşte respinsă din ansamblul poziţiilor ei africane.

Sepilov face politica ţării sale. Nu i se poate cere să facă alta. Dar de mult a sosit momentul de a se înţelege că asta nu e tocmai o politică de "destindere".

De altfel, nu i se poate cere lui Sepilov să aibă mai multă consideraţie pentru Algeria franceză, decît a avut Pineau, atunci cînd s-a dus să dea mîna cu Nasser.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

12 - 2o iunie. (In timpul şederii la Berna)

Eisenhower s-a însănătăşit: îşi menţine candidatura.

Adenauer se duce la Washington. Intrevedere cu Ike. Primire călduroasă.

Urmează vizita lui Pineau. A fost şi el primit de Ike, dar n-a izbutit să convingă pe Dulles. Tot făcînd pe campionul coexistenţei, Pineau realizează vidul în jurul său. La Senat, a renunţat de a mai vorbi, în faţa băncilor goale!...

Sepilov se duce la Cairo, pentru serbările eliberării. Mare prietenie cu Nasser. Sepilov făgăduieşte ajutorul politic şi economic al U.R.S.S.-ului.

Tito a părăsit Moscova, după ce a restabilit "vechile relaţii" cu U.R.S.S.

---

1) Acest termen de metaforă, se aplică în orice situaţie internaţională condiţionată de modul în care se acoperă reciproc problemele, ca ţiglele unui acoperiş: căderea unei singure ţigle atrage prăbuşirea întregului.

Procesul de la Berna

Soţia mea şi cu mine ne-am dus la Berna. Am rămas acolo, de la 13 pînă la 18 iunie. (...)

In aceste zile, cînd toate sînt ale U.R.S.S.-ului şi pentru U.R.S.S., procesul de la Berna ne dă prilejul unui mare efort - şi un efort izbutit, peste orice aşteptare -pentru a evoca tragica soartă a ţării noastre. Găsim în Elveţia atmosfera reconfortantă a unei vieţi publice serioase şi bine rînduite, totuşi gata să vibreze în faţa oricărei ofense aduse ţărilor vecine. Spiritul de justiţie, înţelegerea, chiar şi simpatia pentru cauza noastră, care au domnit la Curtea Federală, datorită înaltei ţinute a preşedintelui şi a celor patru judecători, au fost împărtăşite, în tot timpul procesului, de marea majoritate a ziarelor elveţiene şi de poporul bernez. Cu toate oboselile pe care mi le-au pricinuit dezbaterile,am trăit zile de încredere, de destindere şi de bucurie. Depoziţia mea - care a fost o pledoarie politică - a fost ascultată într-o atmosferă de tăcere religioasă. Curtea mi-a arătat cea mai mare atenţie; partea adversă n-a cutezat să o întrerupă; iar publicul mi s-a părut simcer impresionat. Sînt fericit de a fi putut să apăr astfel, în faţa unui foarte larg auditoriu (se aflau două sute de ziarişti, în sală) o cauză care se confundă cu aceea a ţării noastre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Stranie filozofie a lucrurilor! Efortul întregii mele vieţi, închinată apărării drepturilor şi libertăţilor patriei, se pierde în liniştea şi în indiferenţa generală;deodată, nişte focuri de puşcă izbucnesc, un om cade rănit de moarte, imunitatea unei ambasade este violată cu zgomot, şi iată deşteptîndu-se interesul lumii întregi şi mii de inimi îndurerate se apleacă deasupra dramei.

Mă gîndesc la tot ce s-a spus despre "înţelepciucea" lui Wilhelm Tell şi despre avantajele acţiunii directe.

Meritul organizării apărării române revine lui Fărcăşanu şi lui Barbu Niculescu. Amîndoi şi-au răscumpărat greşelile, în clipa cînd noua "escaladă" a izbucnit (s-au lăudat atunci de a fi avut cunoştinţă de atentatul proiectat şi de a fi contribuit la pregătirea acestuia, ceea ce în chip evident, nu era adevărat) adunînd fonduri însemnate de bani, angajînd avo-

caţi buni (îndeosebi pe Floriot, care a fost strălucit, în cursul procesului) şi alegînd pe martorii apărării, cu multă dibăcie. Fiecare categorie a celor aflaţi în exil, fiecare "speţă" din acest nenorocit trib al emigraţiei (burghezi,muncitori, ţărani, intelectuali şi proletari, ortodocşi şi catolici, creştini şi evrei) toată această lume a fost reprezentată. Toate glasurile izolate s-au regăsit şi s-au unit,pentru a depune o singură şi mare mărturie, zguduitoare şi gravă,în favoarea României de odinioară. Astfel, actul "necugetat" al celor patru inculpaţi, atît de curat în intenţii, a purificat şi atmosfera exilului, contopind toate eforturile către un singur scop[1)].

Textul integral al depoziţiei lui Grigore Gafencu, la procesul de la Berna, text reconstituit după notele stenografice, la 15 iunie 1956.

Avocatul Floriot: "Aş vrea să întreb pe dl.Grigore Gafencu, care şi-a asumat grele răspunderi, de-a lungul vieţii sale şi a cărui reputaţie de om de ordine este bine stabilită, să ne spună: Ce anume l-a adus să mărturisească la acest proces?".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gr.G.: "Dacă reputaţia despre care a vorbit maestrul Floriot este justificată, aş spune că sînt îndatorat nu numai răspunderilor pe care mi le-am asumat, în viaţa mea, ci şi în mare măsură Elveţiei, ţară în care am fost crescut şi unde am trăit aproape douăzeci de ani din existenţa mea, mai întîi în copilărie, apoi ca adolescent, iar după treizeci de ani, ca exilat.

Trebuie să spun că faptul care face obiectul acestul proces şi care a provocat o ciocnire dramatică, între manimestarea de revoltă care răsună în ţara mea şi voinţa legitimă

---

1) Aici, relatarea manuscrisă a "Jurnalului" se întrerupe,pentru a anexa versiuni de presă ale procesului, desprinse din "Neue Zürcher Zeitung", "Bund" (Berna), "Le Figaro" (Paris), "Journal de Genève", "Le Monde", "Gazette de Lausanne", "Tribune de Genève", "La Liberté" (Friebourg) şi "Giornale d'Italia". Rechizitoriul procurorului lipseşte dintre anexele "Jurnalului".

a Elveţiei de a fi respectată ordinea, pe teritoriul ei, m-au izbit în mod deosebit. Voi spune deci, înainte de orice, în numele tuturor compatrioţilor meu, că deplîngem sincer prejudiciul pe care acest eveniment a putut să-l pricinuiască Elveţiei, politicii ei de neutralitate (cu care se mîndreşte, pe bună dreptate, fiindcă este folositoare Europei întregi) şi mai mult, ospitalităţii elveţiene, de care au profitat mulţi exilaţi şi care se impune, cu atît mai vîrtos, respectului nostru absolut. De asemenea, deplîngem faptul că în această întîmplare, un om a fost ucis, şi sînt sigur că cei patru acuzaţi[1], care ne-au vorbit de sentimentele lor religioase, sînt primii care suferă de pe urma acestei nenorociri.

In ce priveşte deranjul pricinuit "ocupanţilor" Legaţiei României, mărturisesc că atunci cînd mă gîndesc la tulburările pe care aceşti ocupanţi le-au provocat într-o ţară întreagă, cînd mă gîndesc la violarea domiciliului ce se exercită pe spinarea unui popor întreg, la neliniştea cu care acest popor aşteaptă, în fiecare noapte, să i se bată în uşă - astfel au dispărut, pentru totdeauna, oameni eminenţi şi reprezentativi ai naţiei noastre, conducători universal respectaţi, care au fost onoarea şi orgoliul vieţii noastre publice - cînd mă gîndesc la un Iuliu Maniu, la un ~~Dumitru~~ Dinu Brătianu, ridicaţi, dispăruţi, fără să se ştie nici cum, nici unde au murit aceştia, nici unde au fost înmormîntaţi, cînd mă gîndesc la toate acestea, problema ordinii mi se iveşte sub aspecte cu totul noi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inţeleg atunci că nu poate fi judecată răspunderea acestor patru acuzaţi, fără să se ţină seama că ei au fost educaţi şi că au trăit într-o ţară unde dezordinea morală, ilegalitatea, nelegitimitatea sînt întreţinute de sus în jos, chiar de organele statului. Fapta căreia aceşti tineri i s-au dedat, la Berna, nu corespunde prin urmare, vreunui elan de tinereţe tulburentă, aşa cum se întîmplă, în lumea liberă, cînd unii adolescenţi simt nevoia de a înfrînge conformismul burghez, prin vreo lovitură zgomotoasă - nu este ceea ce nemţeşte se spune "ein Bubenstreich"[2], ci o protestare violentă, disperată, îm-

---

1) Este vorba de cei patru spărgători ai Legaţiei României, la Berna şi anume: Beldeanu, Codrescu, Chirilă şi Ochiu.

2) Năstruşnicie copilărească, licenţioasă şi nemodestă.

potriva vidului moral ce domneşte în ţara lor - efectul unei revolte ce se împotriveşte absenţei oricărui principiu de ordine, capabil să dea un sprijin, unui popor în restrişte.

Ingăduiţi-mi să adîncesc această idee a disperării, care se află la originea faptei acestor tineri.

Nu e vorba de vreo disperare individuală, limitată la un anume număr de persoane, ci de o disperare colectivă, de disperarea unei naţii întregi, sentiment profund şi groaznic ce s-a întins şi a pătruns în toate straturile acestei naţii, care afectează deopotrivă, aşa cum v-aţi dat seama la defilarea martorilor, foşti oameni bogaţi şi oameni săraci de totdeauna, intelectuali şi muncitori, liberali şi socialişti,creştini şi evrei.

Această disperare decurge din trei cauze principale:

Prima este degradarea ţării. Un popor de veche şi nobilă origine,luptă neîmblînzit, de-a lungul secolelor, pentru a ajunge la libertate. După mii de grele încercări, ţara a izbutit să-şi cucerească şi să-şi asigure independenţa. Mîndră de a aparţine comunităţii ţărilor libere, ea a căutat să-şi dezvolte instituţiile, bunul trai şi regimul democratic. Apoi, deodată, brusc, totul s-a prăbuşit. Independenţa, drepturile şi libertăţile, Europa şi civilizaţia sa, totul a dispărut. Statul s-a cufundat într-un groaznic cataclism: statul a fost sfărîmat şi inclus, cu de-a sila, într-o lume străină; a devenit un stat vasal, un satelit. Această nenorocire împovărează şi răpune pe toţi bătrînii; împinge pe cei tineri la o revoltă care poate să pară smintită. Să ne mai mirăm de asta?

Apoi,există veşnica constrîngere asupra fiecăruia, individual. Este vorba de a impune, cu de-a sila, noţiuni ce-i sînt străine şi care probabil sînt străine naturii umane. Pentru a se ajunge la un astfel de rezultat, este nevoie să i se facă vid în creer şi să i se scoată tot ceea ce, pînă acum,constituia fiinţa lui adevărată, personalitatea sa. Trebuie să i se smulgă din suflet Dumnezeu şi patria. Iar în vidul astfel obţinut, nu pătrunde vreo credinţă nouă, ci disperarea cea mai spăimîntătoare.

A treia raţiune, poate că cea mai însemnată, şi la care oamenii se gîndesc cel mai puţin, este că revoluţia care

BCU Cluj / Central University Library Cluj

bîntuie, în ţări, dincolo de Cortina de Fier şi care le transformă din rădăcină, nu este o revoluţie naţională, ţişnită din pămîntul lor şi din patria lor, ci este fructul invaziei.O revoluţie naţională corespunde totdeauna unor nevoi ale poporului: ea distruge unele valori, dar reconstituie altele, iar pe măsura în care sînt năbuşite vechile nădejdi, revoluţia îşi crează speranţe noi. In acest mod, ea poate oferi unei naţii decepţionate un sentiment de reînnoire continuă, adică un sentiment de viaţă.

Revoluţia impusă din afară nu face altceva decît să distragă. Pe unde trece ea, nimic nu mai creşte, nimic nu mai înfloreşte: apare chipul morţii. Insă tot ce se petrece în ţările noastre: răsturnarea structurii de stat, falsificarea voinţei poporului, agresiunea continuă împotriva naţiei şi omului, totul este impus din afară şi este conform unui interes străin. De aceea şi disperarea provocată de o astfel de operă distructivă este fără margini.

Avem, cu privire la acest subiect, o mărturie convingătoare, din partea unui om de stat, care a văzut lucrurile foarte de aproape şi a putut să-şi facă, despre ele, o părere exactă. El a declarat, într-un memoriu răsunător: "Arestările şi deportările masive ale miilor de persoane, execuţiile fără proces, sau în urma unor procese fictive, duc într-un mod de neînlăturat, la insecuritate, la frică şi la disperare".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acestea sînt cuvintele Domnului Nikita Hrusciov şi cred că Declaraţia făcută la el XX-lea Congres al partidului comunist, de la Moscova, şi pe care m-am silit să o reproduc cuvînt cu cuvînt, trebuie să fie considerată ca cea mai de seamă depoziţie de martor, la acest proces.

In privinţa altor motive care au putut să determine fapta celor patru inculpaţi, nu voi încerca să elucidez întrebarea dacă unele "documente" au fost căutate, sau găsite. Dacă nişte asemenea "documente" au fost, în mod real, obiectul investigaţiilor, ele n-au avut, desigur, un scop de spionaj,ci doar pe acela de a scoate, la lumina zilei, dovezile activităţii subversive a unor anumite misiuni diplomatice. Ar fi oare ceva demenţial în a ne închipui că, în vremile ce trăim, în valizeze unei cutare ambasade se pot găsi îngrămădite "argumentele" destinate să tulbure pacea şi libertăţile lumii?

Mă voi opri mai îndelung asupra unui alt aspect al dramei ce ne interesează.

Aceşti patru tineri au vrut să ridice o protestare solemnă şi să facă să se audă un strigăt de alarmă, pentru a înştiinţa lumea cu privire la primejdia care nu se opreşte la Cortina de Fier. Dacă nu se are în vedere această intenţie, există riscul de a nu înţelege nimic din acest proces.

Pentru a judeca sensul şi valoarea acestei protestări, trebuie să ştim că în ţările de la răsărit, sentimentul de a fi fost părăsite, de Occident, pătrunde tot mai adînc în spirite şi în inimi. "Lumea liberă" rămîne indiferentă la suferinţele şi la apelurile noastre; Occidentul nu cunoaşte pericolul care îl ameninţă; a renunţat de a mai cere restabilirea unei ordini europene şi s-a resemnat, considerîndu-ne ca pierduţi.

Efectul unor asemenea gînduri ar putea să fie părăsirea oricărei rezistenţe: capitularea morală. Invazia care,pînă în clipa de faţă, n-a ocupat decît suprafeţa, ar pătrunde în profunzime. Ar transforma o sută de milioane de europeni - bărbaţi şi femei ce aparţin Europei şi care, în ciuda tuturor presiunilor comise contra lor, au rămas credincioşi Europei - în nişte adevărate unelte îndreptate împotriva Occidentului. Primejdia ar fi imensă fiindcă nimic nu e mai molipsitor ca abdicarea morală: ea se întinde dintr-o ţară în alta, de la un popor la altul şi nu Cortina de Fier ar putea să-i împiedice calea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar, la noi, există un tineret - iar băieţii aceştia care se află pe banca acuzării fac parte din el - care se opune acestei capitulări. Ei nu acceptă faptul ca Occidentul să fi părăsit Europa răsăriteană şi să fi acceptat împărţeala Europei. Ei îşi spun că este nevoie, cu orice preţ, să se atragă atenţia lumii, să fie denunţată primejdia, să se facă ceva:"a face ceva", iată obsesia lor, fie şi un act de nebunie, o sminteală care să se ridice împotriva unei nebunii infinit mai mari; demenţa de a se fi distrus o jumătate din Europa şi care riscă să distrugă şi cealaltă jumătate.

Iată pentru ce fapta acestor tineri, cu toate consecinţele pe care le deplîngem, are pentru poporul român, întocmai ca şi pentru toţi oamenii liberi - sînt convins de asta - o va-

loare incontestabilă.

Se spune că atunci cînd Domnul Hrusciov a citit faimosul său memoriu, în faţa Congresului al XX-lea, la Moscova, unii delegaţi la Congres i-au trimis cîteva bilete, în care erau formulate, aşa cum este obiceiul în unele întruniri, nişte întrebări scrise. Una dintre aceste întrebări,Hrusciov a dat-o pe faţă, părîndu-i-se de bun simţ. Intrebarea era aceasta: "In timp ce Stalin îşi comitea borfăriile, ce făceaţi voi, ceilalţi tovarăşi?". - Acela care mi-a pus o astfel de întrebare să se ridice, să-l văd!, a spus Hrusciov. Dar nimeni nu s-a ridicat în picioare. Atunci Hrusciov a răspuns cu maliţie: - Pentru acelaşi motiv, am făcut şi noi tot aşa...

Cei patru băieţi, Domnule Preşedinte, n-au făcut "tot aşa". Au avut curajul de a se ridica şi de a se ţine drepţi pe picioare. Iată pentru ce nici eu, nici compatrioţii mei, nu putem să le refuzăm respectul şi simpatia noastră".

Avocatul Floriot: "Cred, Domnule Preşedinte, că mă veţi autoriza să mulţumesc martorului, spunîndu-i că, după o astfel de depoziţie, întreaga apărare este scutită de a mai pleda"[1].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După o lună de zile...[2]

30 iunie. Montchauvet

(...) Săptămîna s-a încheiat cu un eveniment strălucit. Timp de 24 de ore, în Polonia, a bubuit revolta anticomunistă. A izbucnit din mijlocul muncitorilor, s-a întins la

---

1) Se află anexată la "Jurnal" o scrisoare prin care ministrul plenipotenţiar al Elveţiei, la Paris, felicită pe Gr.Gafencu pentru intervenţia sa, în procesul de la Berna.

2) ...de la proces, "Jurnalul" anexează un articol publicat de ziarul "La Suisse", "la 1 august 1956", intitulat "Bonheur oblige"... în care se spune tineretului că, în România, "patria însăşi a devenit străină" românilor. Se constată că ideile articolului, semnat "E. Pn", sînt extrase din depoziţia reprodusă mai sus.

muncitorii din transporturi şi a pătruns în ansamblul populaţiei. Se ştie că flacăra insurecţională a cîştigat oraşul Poznan, unde se aflau mulţi străini atraşi de tîrgul internaţional - pe baza mărturiilor directe şi a fotografiilor reproduse de cele mai mari ziare, că cea mai mare parte a manifestanţilor ieşeau din uzine şi erau în consecinţă proletari - şi s-au evaluat pagubele, judecînd după casele atacate; strigătele ce s-au auzit erau îndreptate împotriva regimului comunist, sau împotriva ocupaţiei sovietice. In sfîrşit, se ştie că represiunea a fost brutală şi că se anunţă, la Varşovia şi la Moscova, "represaliile necruţătoare". Autorităţile, luate prin surprindere,au scos tancurile şi mitralierele. Se anunţă că au fost peste 4o de morţi şi aproape 3oo de răniţi. Mulţimea striga: pîine, democraţie şi cerea ca ruşii să se ducă acasă.

Evenimentul este de o însemnătate incalculabilă;simultan cu manifestările semnalate în cercurile universitare de la Praga şi Budapesta, dezvăluie o nemulţumire, o iritare, o efervescenţă care tinde să se vădească în toate ţările de la Răsărit. Este un protest şi un strigăt de alarmă ca acelea pe care le-am pus în lumină la procesul de la Berna, dar răsunetul lor va fi infinit mai mare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate acestea sosesc la timpul potrivit: pretutindeni, în Franţa, în Statele Unite şi mai ales la Moscova, "noul" regim sovietic, şi atitudinea de luat în raport cu schimbările ce se produc în U.R.S.S., sînt obiectul celor mai vii discuţii. Evenimentele de la Poznan aruncă o lumină deosebită asupra lor.

Mai întîi în Franţa: Congresul Partidului Socialist se desfăşoară, în aceste zile, la Lille. "Stînga" partidului, urmînd exemplul comuniştilor, impută lui Mollet şi lui Lacoste măsurile de ordine luate în Algeria. Daniel Meyer îi săpuneşte, pentru că au ajuns la execuţia celor doi criminali de drept comun. In Polonia, o manifestare muncitorească este reprimată prin tancurile şi mitralierele guvernului comunist. Adunarea de la Lille are prilejul de a se deda la o contramanifestare spectaculară şi proclamă: "Congresul partidului socialist adresează un salut frăţesc muncitorilor din Polonia, în lupta pentru condiţiile lor de trai şi pentru recucerirea libertăţilor pierdute. Congresul se înclină în faţa familiilor muncitorilor culcaţi pe pavajele din Poznan". Votul acestei moţiuni, exprimat prin acla-

maţii, a fost salutat în sunetele "Internaţionalei". (Ameninţarea unui front popular, se estompează şi se şterge).

La Washington, evenimentul dă dreptate lui J.F.Dulles. Pînă în timpul din urmă, acest naiv care este Pineau,voia să convingă pe Dulles de necesitatea de a ieşi în întîmpinarea dorinţelor Moscovei şi de a contribui, printr-o atitudine binevoitoare, la consolidarea "destinderii", adică a "statu-quo"-ului. Dulles susţinea că nimic nu trebuie să fie consolidat la Răsărit, atîta vreme cît schimbările anunţate nu ating în mod real condiţiile de viaţă ale popoarelor direct interesate.Evenimentele îi confirmă teza şi demonstrează neantul propunerilor lui Pineau, atît de contrare spiritului politicii tradiţionale, în Franţa.

Dulles a ţinut să tragă folos, numaidecît,din acest "succes" publicînd comunicatul următor: "Statele Unite sînt adînc mişcate aflînd despre represiunea militară ce a avut loc la Poznan şi care a ucis şi rănit numeroase persoane. Simpatia noastră se îndreaptă către familiile acelora care nu făceau decît să exprime adîncile lor dureri. După cît se pare, aceşti oameni cred că guvernul lor serveşte, cu precădere, interesele Uniunii Sovietice. Acest eveniment a subliniat, într-un mod dramatic, spusele Preşedintelui Eisenhower, în faţa conducătorilor sovietici, la Conferinţa de la Geneva şi anume că: popoarele Europei răsăritene - dintre care multe au un lung şi mîndru trecut de existenţă naţională - ar trebui să fie în măsură de a beneficia de angajamentele solemne luate în timpul războiului, prevăzînd că ele vor avea dreptul de a alege forma de guvernare pe care şi-o doresc şi că ele trebuie să-şi dobîndească drepturile lor suverane şi guvernele lor independente.

Credem că toate popoarele libere vor urmări de aproape evoluţia situaţiei, pentru a vedea dacă - da sau nu - va permite poporului polonez să aibă o guvernare care să vindece durerile sale şi care au împins acest popor la un gest de ruptură".

In timp ce socialiştii francezi n-au făcut decît o manifestare de partid şi de clasă, Dulles a profitat de prilej pentru a vorbi despre problema politică în întregime,expunînd încă o dată "vederile" care, în împrejurările actuale, au semnificaţia unui program. Incă o dată, acest mare om cinstit a

BCU Cluj / Central University Library Cluj

binemeritat recunoştinţă, din partea cauzei noastre.

In ce priveşte Moscova, consecinţele întîmplărilor de la Poznan, deşi au fost înfăţişate mai puţin public, n-au fost mai puţin vii. Cei "duri" şi cei "blînzi" se înfruntă:
- Noi v-am prevenit - vor spune Kaganovici şi Molotov: îndată ce nu va mai fi teroare, va izbucni contrarevoluţia. Dacă izgoniţi spectrul lui Stalin, veţi avea un Thermidor!

Iar cei "blînzi" pot răspunde: - Teroarea stalinistă ne-a adus aici. Dacă nu luam toate măsurile recente, toate ar fi sărit în aer.

Nimic nu este mai bine venit decît un astfel de dialog, care nu poate decît să sporească confuzia ce domneşte în lumea comunistă. Indiferent de ce se va mai întîmpla, alarma a fost dată. Revenirea teroarei, sau persistenţa în procesul de destalinizare, revolta muncitorească din Polonia, toate împreună vor accelera descompunerea unui regim puternic zdruncinat.

Ne întrebam deunăzi, cu Raymond Aron: - Care dintre cele două lumi se va prăbuşi cea dintîi? Să mărturisim oare că problema Occidentului, încredinţată unor oameni ca Pineau, ne pricinuieşte atîtea supărări? Iată că U.R.S.S.-ul tovarăşului Hrusciov şi-a luat un serios avans, în această cursă a prăpastiei. Doamne, este posibil să vedem întîmplîndu-se acestea?Este posibil oare ca două minuni să se împlinească, în cursul unei singure vieţi, şi care după ce ne-au arătat spulberîndu-se cenuşa orgoliului dement al lui Hitler, să ne arate demontarea şi căderea unui hidos imperiu sovietic? Ar fi oare posibil ca, după toate eforturile pe care le-am depus, cu umilele mele mijloace, după atîtea griji şi rugăciuni, după atîtea speranţe şi mortale deziluzii, inima mea bolnavă să mai poată bate,pînă în ziua cînd voi vedea ţara mea eliberată, într-o Europă Liberă?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Notez un lucru care mi se pare semnificativ: Tito nu este satisfăcut de cele ce s-au petrecut la Poznan. Muncitorii s-au ridicat nu numai contra Moscovei, dar şi contra comunismului. Nu este ceea ce prevede programul "titoist". De aceea, anunţă că "reacţionarii - adică elementele contrarevoluţionare, şi probabil cu ajutorul din afară - au profitat de procesele de destalinizare, pentru a pune mîna pe putere".

Pineau care vede problemele Răsăritului cu ochii

lui Tito şi ai lui Bebler şi care nu visează altceva decît să ne "titoizeze" pe toţi, atîţi cîţi mai sîntem, va fi avut oare aceleaşi deziluzii ca şi "trustul inteligenţei" iugoslave?

Teatrul Naţional român dă spectacole la Paris. In program, excelenta şi inevitabila "Scrisoare pierdută" de Caragiale şi "Ultima oră", de Sebastian. Robert Kempf felicită pe români pentru a fi îndrăznit să se prezinte cu două piese de bulevard. Tot trăind în tragedie, românii simt nevoia să exporte comedie.

Se pare că spectacolele au fost bune; publicul, în marea lui majoritate, compus din români (8o% israeliţi şi 2o% creştini) a regăsit cu voluptate atmosfera ţării; critica a fost foarte binevoitoare; toate au, bineînţeles, un puternic parfum sovietic: artiştii, sînt, ca şi la Moscova, unii "emeriţi", alţii "ai poporului", iar alţii poartă ambele titluri. Dar ei interpretau pe Caragiale întocmai ca odinioară. Ei se plimbă liber, prin Paris, pentru a arăta că "lucrurile s-au schimbat".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unii dintre ei au căutat să mă vadă (fiindcă nu m-am dus la spectacol); unii pentru a-mi vorbi despre "destindere"; alţii pentru a-mi mărturisi, sub pecetea secretului, că "în măsura în care lucrurile se schimbă, în aceeaşi măsură tot aia e".

Dar ca artişti - fiind vorba de nişte privilegiaţi, care-şi cîştigă bine existenţa - au terminat prin a se obişnui cu ideea prăbuşirii ţării. Ceea ce a contribuit la resemnarea lor este indiferenţa Occidentului (şi trebuie să mărturisesc că aceste călătorii ale lor în străinătate, sînt de natură să le întărească această impresie de părăsire) ca şi modul în care li s-a imprimat respectul atotputerniciei U.R.S.S.-ului

Un tînăr actor îmi cere o întîlnire, ca să mă asigure că ţara nu mai are încredere decît în mine. Regele nu mai contează (era şi timpul!) dar lumea de acolo - dacă e să cred pe interlocutorul meu - urmăreşte acţiunile mele şi îşi agaţă ultimele speranţe de mine. Vai!... (Versurile lui Heine îmi revin în minte; poetul întîlnind pe un tînăr care lăuda "divinele sale poezii", a strigat: "Cît ne simţim de bine, cînd ascultăm cuvintele acestei tinereţi! Din zi în zi, mereu mai mult, cele bune dispar").

Scopul urmărit de Moscova şi de Bucureşti, prin acest continuu schimb de artişti şi de savanţi, este acela de a lăsa impresia că, chiar şi în lipsa independenţei, viaţa a devenit posibilă, sub rînduiala comunistă. Tot ascultînd elegia înţelepţită şi resemnată a ţării, şi duioasele modulaţii ale flautului lui Pan, oiţele rătăcite se întorc la tîrlă. (...)

2 iulie

Emoţia provocată de insurecţia de la Poznan se linişteşte şi se cufundă în uitare şi în indiferenţă. Ne amintim de alte manifestări, prin care popoarele de acolo şi-au strigat durerea şi disperarea. Tăcerea se va întinde din nou asupra "democraţiilor populare".

Guvernele satelite, organele lor de supraveghere,de informaţie şi de poliţie trag concluziile operaţiilor. Muncitorii din toate uzinele sînt obligaţi să condamne, în mod public, "atentatul" tovarăşilor lor polonezi; centrele de propagandă denunţă negrele manevre ale capitalismului american; disperarea popoarelor este astfel redusă la o manevră politică, provocată de străini; aceleaşi metode, aceeaşi tehnică, spre folosul relei credinţe, aceiaşi termeni şi aceleaşi formule, ca pe timpul lui Stalin, sînt întrebuinţate, în aceste zile glorioase de "redeşteptare", de "destindere" şi de "destalinizare", pentru a denatura adevărul şi a perpetua crima contra omului şi contra naţiilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sinistrul guraliv Hrusciov continuă să arunce insulte împotriva memoriei fostului său stăpîn. Acest lucru însă nu-l împiedică să patroneze opera de represiune "necruţătoare", împotriva adevăraţilor devotaţi şi împotriva adevăratelor victime ale regimului. Este de la sine înţeles că îşi continuă ofensiva împotriva "cultului personalităţii" (ca şi cum despre asta ar fi vorba; ca şi cum "cultul" lui Stalin şi nu crimele răposatului, crimele legate de regim şi care se repetă astăzi, sub aceleaşi aspecte, cu aceeaşi neruşinare, dînd pe faţă păcatul neispăşit şi ruşinea bolşevismului!), ca şi pornirea epigonilor împotriva cultului personalităţii, care nu face decît să mascheze propria lor frică, fără să exprime nici voinţa, nici dorinţa, nici probabil putinţa de a pune capăt coşmarului lumii captive.

Revolta şi represiunile de la Poznan au permis veri-

ficarea a două elemente esenţiale caracteristice situaţiei internaţionale prezente: starea de spirit şi de suflet a muncitorilor din spatele Cortinei de Fier; şi sinceritatea politicii de destindere, pe care U.R.S.S. pretinde a o vrea continuată.(...)

3 iulie

Publicaţia "Temps de Paris" a anunţat că, de mîine încolo, nu mai apare.

Nu e o surpriză, dar este o lovitură grea. Revista asta asigura jumătate din veniturile mele şi-mi îngăduia să public cel puţin un articol pe săptămînă. In plus, pierd sprijinul unei tribune. Cu ce să le înlocuiesc? (Ultimul meu articol a fost despre procesul de la Berna).

Dineu la Robert Schumann, pentru a discuta despre "Euratom". (...) Generalul C. Molinier ne expune o profesie de credinţă europeană: regretă că nu a votat pentru C.E.D. Discuţia nu se mai sfîrşeşte şi se îneacă sub un val de vorbe inutile. Frumoasă a fost peroraţia lui Robert Schumann; cu măsură,cu sinceritate şi înţelepciune, a spus: "Nu trebuie să fii european, doar din vîrful buzelor: Europa este un lucru foarte serios". De asemenea, criteriul pentru a recunoaşte un european: încrederea în principiul supranaţional.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ciuda acestor bune cuvinte, ne putem teme că se pregăteşte, din nou, în Franţa, în ajunul discuţiei parlamentare asupra "Euratomului" (care începe mîine), unul dintre acele mici curente de obscurantism naţionalist, aşa cum a fost acela care a răpus C.E.D.-ul.

4 iulie

Deputaţii laburişti s-au adresat, în termeni aleşi, guvernului polonez, pentru a-l ruga să se arate înţelegător faţă de revoltaţii de la Poznan. Niciodată prostia unor anume certuri "generoase" din Occident, n-a izbucnit cu mai multă sinceritate. Pentru ca să nu fie învinuiţi că n-au făcut nimic pentru "proletarii" de la Poznan, occidentalii au cerut călăilor să cruţe victimele, sau cel puţin să le execute în mod curat.

Mai curajos, "un grup al intelectualilor de stînga",

printre care Albert Camus, Arthur Koestler, Mauriac (!) şi André Philip, declară solidaritatea lor absolută cu "victimele represiunii sîngeroase" şi cer ca "nici o execuţie să nu se facă";un proces public se desfăşoară în prezenţa martorilor,care se bucură de "încrederea Occidentului democratic". Un proces cu martori? La ce bun? Treaba a fost încheiată. "Agitatorii" care n-au fost împuşcaţi pe loc, în plină acţiune, au fost executaţi în timpul "instrucţiunii". Totul a reintrat în ordine, totul e gata de "destindere".

Un articol de o nobilă inspiraţie, în "Figaro": "Revoltă fără speranţă, dacă prin speranţă se înţelege speranţa în victorie. Cum puteau să creadă în victorie, acei muncitori de la Poznan, în clipa cînd au aruncat sfidarea lor, în obrazul celui mai solid, mai minuţios şi mai tehnic-organizate tiranii,care a existat vreodată? Nu era vorba de a învinge; era vorba doar de a mărturisi. Au vrut să mărturisească - la timp şi loc - credinţa lor, atunci cînd împrejurările le-au îngăduit. Au vrut să mărturisească, prin mparte, în numele miilor şi milioanelor care, nici prin moarte n-au putut să mărturisească".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Evenimentele de la Poznan n-au zdruncinat "credinţa" partidelor comuniste. "L'Humanité" vorbeşte despre revolta "chouanilor"[1], dar ziarul a pus pe comunarzi, pe progresişti şi pe toţi "fellow-travellers"-ii lumii în încurcătură.După relatarea ziarului "Figaro", "muncitorii au sfîşiat cortina de tăcere şi de minciună prin care se încearcă de a li se ascunde că în lumea comunistă, lupta dintre clase există, că opresiunea politică este în slujba opresiunii sociale şi că poporul, proletariatul se află în luptă".

6 iulie

Ieri, am avut o zi foarte încărcată: dejun la Raymond Aron, cu soţii Payart, cu Tsur, ambasadorul Israelului şi cu fermecătorul Lalois; întrunire "de lucru" a Comitetului Na-

1)"Chouanii", după numele şefului lor Jean Chouan Cottereau,au fost ţăranii revoltaţi în Vendeea şi Bretania, în timpul Revoluţiei Franceze, împotriva primei Republici.

ţiunilor Captive, la Auer, apoi recepţie la Catroux, iar seara la Payart.

Poznan este încă la ordinea zilei; e un fapt remarcabil, într-o vreme cînd uităm morţii atît de repede. Declaraţia intelectualilor de stînga - Camus, Philip, Silone,Koestler, Mauriac (!) ş.a. a avut un mare răsunet. Se vorbeşte despre o întrunire publică la Salle Wagraam. Această ocazie oferă socialiştilor ispita de a-şi recîştiga vechea lor clientelă. Această luptă, pentru clientela de stînga (şi în primul rînd, pentru clasa muncitoare, care va fi resimţită în domeniul ideologic, în numele libertăţilor democratice) ca şi pe terenul electoral, este de natură să distrugă şansele frontului popular. Astfel Poznanul pare să fi contracarat planurile urmărite de noua politică a lui Hrusciov.

Un efect asemănător se simte şi pe plan internaţional: "destinderea" propusă de noii stăpîni sovietici şi care vizează consacrarea pentru totdeauna a statu-quo-ului, - destindere acceptată ca atare, de unii sturzoi ca Pineau, a primit o lovitură dintre cele mai usturătoare. Iluziile cele mai solid ancorate în mintea debilă a conducătorilor occidentali, au fost serios zdruncinate. Nu mai există mijloace pentru a se înşela în această privinţă: statu-quo-ul este o decădere politică şi morală, pe care popoarele sînt hotărîte să n-o mai suporte. Nu poate fi stabilită destinderea şi cu atît mai puţin de a construi pacea, pe o astfel de prăbuşire care întreţine suferinţe şi provoacă revolte.

(Am dezvoltat aceste idei, la radio). (...)

Toate "întreprinderile" mele dau faliment! După "Temps de Paris" care a murit jalnic, iată acum Uniunea Europenilor Federalişti, căreia i-am acceptat preşedinţia "in extremis" şi care acum e în agonie. Olandezii îşi "suspendă legăturile cu U.E.F. pentru a-şi împăca "conştiinţa lor federalistă". (Este lipsa de vioiciune a oamenilor de la nord, un aspect comic care ne consolează de multe defecte). Tot aşa sînt şi germanii: toţi voiesc să construiască o nouă Internaţională, care nu va merge mai bine decît cea veche. Sînt obligat, chiar prin funcţiile mele, să apăr această organizare, iar sarcina mi se arată din ce în ce mai grea. Imi propusesem să adun mai întîi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pe federaliştii francezi; lor le revine să alerge în ajutorul acestei nenorocite Europe, pe care Franţa este prima care o neagă. Dar federaliştii francezi nu suportă colaborarea, şi acest fapt, pentru nişte federalişti, e un principiu de oarecare importanţă. Este mai probabil că totul se va prăbuşi, şi nimic nu se va mai reconstitui.

Singurele mele succese, cărora le măsor mai dinainte precaritatea, sînt acelea cu privire la români. Intervenţia mea în procesul de la Berna mi-a adus partizani, de acolo de unde mă aşteptam mai puţin. "Courrier Roumain"[1], care pînă acum mă adăpa numai cu înjurături şi-mi atribuia cele mai negre planuri, a descoperit, în mod subit, talentul meu, elocinţa, şi proclamă, spărgîndu-ne urechile, că mi-am răscumpărat, dintr-o singură lovitură, nenumăratele mele păcate. Toţi exilaţii sînt gata să se ralieze sub panaşul meu: este "momentul Gr.Gafencu". (Bănuiesc ca autor pe E.T.[2] care n-a încetat niciodată de a frecventa casa mea; el este autorul pamfletelor de pînă ieri şi al ditirambilor de azi). Se pare că procesul de la Berna mi-a creat prietenii cam pretutindeni, dar nu şi în America. Nici "Comitetul Naţional", nici Naţiunile Captive n-au manifestat nici cel mai mic interes pentru proces. B.C.[3] căruia i-am trimis tăieturile din jurnale se menţine într-o tăcere de gheaţă. Birocraţia exilului n-a reacţionat la emoţiile atît de zguduitoare, ale şedinţelor tribunalului elveţian. Talentul, fantezia, ca şi gesturile dezinteresate, de solidaritatea naţională, nu fac parte din domeniul acestora. Mă tem că prăpastia care se adînceşte între funcţionarii cauzei noastre, pe de o parte şi marea masă a emigraţiei, pe de altă parte, se va adînci mereu.

Sub titlul "Apologia lui Stalin", "Le Monde" publică un articol semnat de Pierre-Henri Simon: este cea mai bună exegeză ce mi-a fost dat să citesc, despre ceea ce se numeşte astăzi, la Moscova, "cultul personalităţii". Numai titlul articolului reflectă spiritul ziarului; ideile, dimpotrivă, sînt im-

---

1) Revista lui C. Arsenie

2) Eugen Titeanu.

3) Brutus Coste.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pregnate de o foarte autentică spiritualitate: "Comuniştii chibzuiţi şi serioşi descoperă acum că omul nu e bun şi că nu este destul să intervină o transformare a structurilor economice,nici chiar un idealism politic generos, pentru a izgoni răul din inima lui; trebuiesc instituiţi pentru a-l cuprinde şi principii spirituale, pentru a-l apăra de propriile lui instincte. Cînd Claude Roy scrie: Ne trebuie cucerită asigurarea că niciodată forţa pusă în slujba dreptăţii, nu va degenera în despotism,iar guvernarea poporului nu se va înconjura de ziduri, pentru un tiran de unul singur, atunci înţeleg şi aprob această rugare, dar mă îndoiesc că le-am putea realiza, dacă spiritul sistemului rămîne ceea ce este, adică dacă va continua să înjosească omul spiritual în faţa omului istoric, conştiinţa solitară în faţa conştiinţei colective, metafizica valorilor în faţa tehnicii succesului. Este echivalent cu a opune un zid derizoriu în calea ispitei tiraniei, în loc de a vrea să reconstitui, împotriva dictatorului unic, drepturile suverane ale partidului: cultul personalităţii nu se retrage decît în faţa persoanei; libertăţile individuale şi drepturile omului nu sînt garantate decît dacă omul este recunoscut ca un scop în sine şi nicidecum instrumentat ca un mijloc".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Autorul articolului nu înţelege să absolve pe Stalin, de crimele la care l-a împins "un libido al cruzimii" deosebit, dar crede că procesul moral, căruia i se presupune datoria de a stabili adevăratele răspunderi, ar trebui să îngăduie "punerea pe cîntar a răspunderilor, cu rigurozitate", pentru a se evita putinţa unui individ "de a fi însărcinat, în mod confuz, cu cele ce revin spiritului unui regim şi cu metodele unui sistem, atunci cînd mai ales aceşti acuzatori rămîn instalaţi în inima regimului şi sistemului".

Mai curajos decît aşa, nu s-ar putea pune în cauză ansamblul comunist. Acuzarea este ridicată cu mîini măiestrite: "A spune, la început, că istoria are un sens necesar şi că imperativul moral absolut este de a acţiona potrivit acestui sens; a încredinţa, pe urmă, unui partid o autoritate nemărginită,pentru a defini, cu orice prilej, ceea ce este drept; în sfîrşit, a concentra în conştiinţa şefului această putere exorbitantă, - spirituală şi temporală - şi a face din el un pontif şi un Cezar, un papă şi un împărat, nu înseamnă oare a împlini toate

condiţiile pentru instaurarea cultului personalităţii, de conivenţă cu masele invitate, prin propagandă, la adorare, cu concursul managerilor, a psihotehnicienilor, a birocraţilor,a tuturor funcţionarilor şi beneficiarilor sistemului? Iar oamenii care astăzi calcă în picioare, cu atîta veselie, peste idolul lor, nu sînt tot aceiaşi pe care i-am văzut, acum douăzeci de ani, cu braţele ridicate, pentru a-l susţine?... Dar se spune: - Nu puteau face altfel!... Fie! Dar atunci cel mai mare dintre vinovaţi nu este atît individul care a folosit monstruos puterea ce i s-a încredinţat, cît regimul care a făcut posibilă această autocraţie a crimei, această impotenţă a virtuţii şi această atrofie a curajului".

(...) Iată cum se dovedeşte proverbul românesc:"Nu se ştie de unde sare iepurele". "Le Monde" n-a încetat niciodată de a apăra, de sub manta, cauza Moscovei. Si totuşi, în coloanele acestui ziar s-au rătăcit doi critici, dintre cei mai fulgerători, împotriva doctrinei, metodelor şi realizărilor comunismului: relatarea călătoriei în China, scrisă de Guillain şi acest recent articol al lui Pierre-Henri Simon.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7 iulie. Montchauvet.

Radio "Europa Liberă" îmi comunică rezultatul unei anchete clandestine, făcută printre auditorii emisiunii "tribuna românească": "Cîteva personalităţi au fost nominal menţionate, dar ele nu sînt totdeauna identificate cu cele ale staţiei de emisiune. Unele surse etnice româneşti au arătat o generală ignorare a activităţilor românilor exilaţi în Occident, iar cunoştinţele lor sînt confuze şi inexacte, în multe cazuri.Grigore Gafencu este personalitatea cea mai des menţionată, în legătură cu activitatea politică a românilor din exil. Eftimie Gherman, un fruntaş socialist, care face o muncă de comentator, a fost menţionat din două surse. Alţi doi exilaţi, menţionaţi nominal, ca simboluri politice, sînt C. Vişoianu şi R.Georgescu (!). Cîteva surse pretind că regele Mihai este cel mai popular dintre românii aflaţi în exil... Astfel, se pare că afinitatea dintre românii de peste hotare şi populaţiile din ţara lor suferă de lipsa faptelor concrete şi de informaţii privitoare la activităţile exilaţilor care lucrează pentru România".

In ceea ce priveşte comentariile mele săptămînale,

menţionate de toate "sursele" unii le găsesc "de cel mai înalt interes", dar apreciază că mă exprim "mai presus de terminologia intelectuală" şi că "accentul" meu este prea "aristocratic". Acest lucru mă pune pe gînduri, dat fiind că n-am nimic afectat în felul meu de a vorbi; dar limba română folosită în democraţia populară a suferit influenţa degradatoare a străinilor externi şi interni, care domnesc azi în România.

Sînt urmărit de argumentaţia lui P.H.Simon, care se învăluie sub teza susţinută de mine, în termeni mai puţin perfecţi, în recentul meu articol din "N.Z.Zeitung".

Problema asta va da comuniştilor mult de furcă:Hrusciov a ţintit un vînat de clasă mare. El a vrut să se despovăreze, pe spinarea mortului, de greutatea păcatelor care apasă asupra regimului: dar iată că mortul se mişcă şi aruncă întreg balotul, în cîrca partidului.

Cel care a contribuit puternic la încurcarea lucrurilor a fost Togliatti. Pentru a pune în grea postură pe noii conducători sovietici, care au luat iniţiativa de a demonta fostul idol, fără să înştiinţeze, în prealabil, partidele "asociate", şiretul italian a întrebat: Cum a putut un regim ca acela de la Moscova, să tolereze şi poate chiar să favorizeze abominabilele nelegiuiri ale lui Stalin?

Togliatti se gîndea că, stabilind astfel o legătură între activitatea lui Stalin şi aceea a regimului comunist,avea să demonstreze cît de imprudenţi fuseseră tovarăşii de la Moscova, dezvăluind crimele fostului lor şef. Această "demonstraţie" a întrecut cu mult speranţele şi interesele partidului său. N-a izbutit să absolve pe Stalin, nici pe stalinişti, dar a dezlănţuit un şirag de raţionamente care, prin forţa lucrurilor,aveau să ajungă la concluziile lui Simon: nu numai că comunismul nu poate nimic pentru a împiedica crimele puse în sarcina lui Stalin, ci mai mult: le condiţionează şi le determină; "cel mai mare vinovat nu este atît omul care se foloseşte monstruos de puterea ce i s-a oferit, cît regimul care a făcut posibilă această autocraţie a crimei, această impotenţă a virtuţii, această atrofie a curajului".

Astfel, pietrele aruncate împotriva tiranului defunc ajung să dărîme dogmele. Intrebarea pusă de Togliatti n-a făcut

decît să accentueze opera de demolare: Hrusciov voia să denunţe pe Stalin, iar Togliatti voia să-l cufunde pe Hrusciov; amîndoi au atins regimul la locul cel mai vulnerabil, adică acolo unde o doctrină şi metodele (care ţin mai mult de Marx şi de Lenin, decît de Stalin) se silesc să "înjosească omul spiritual, în faţa omului istoric, conştiinţa solitară în faţa conştiinţei colective", şi în loc "să recunoască omul ca pe un scop în sine", îl manevrează "ca pe un mijloc".

Prevăzusem (în ultimul meu articol, din "Preuves") acest marş ascendent al spiritului critic, din clipa cînd Sovietul Suprem îi deschisese uşile lumii bolşevice. El ar căuta - este fatal!- să ajungă cît mai departe, mereu tot mai sus. I s-a aruncat fiinţa lui Beria, ca s-o distrugă. N-a fost destul. I s-a jertfit memoria lui Stalin. Este enorm ce s-a făcut, dar tot nu e destul. Spiritul critic se ridică înspre dogme: le va atinge, le-a atins, dogmele se prăbuşesc cu un zgomot imens,în care va pieri opera necurată a duşmanilor cei mai sălbatici pe care i-a avut omul, vreodată.

Insă primejdia a fost înţeleasă, în lagărul comunist. Alarma a fost dată. Toţi teoreticienii partidului sînt chemaţi într-ajutor, pentru a dovedi că nelegiuirile lui Stalin (fiindcă nu mai pot fi negate spusele lui Hrusciov!) nu atrag răspunderea partidului şi că regimul - cinstit şi pur în esenţa lui - s-a purificat mai mult, eliberîndu-se de apăsătoarea moştenire a păcatelor staliniste. Nu există nici o identitate - nici politică, nici morală - între linia partidului şi aceea a lui Stalin. Aceasta este teza pe care o apără zilnic ziarul "L'Humanité", urmînd pilda ziarului "Pravda". Cu această lozincă s-au întors, de la Moscova, delegaţii partidului comunist francez.

Meca bolşevică zadarnic a fost prăvălită prin mărturisirea crimelor celor mai îngrozitoare pe care şi le şoptesc, cu generozitate, unii-altora; acest jalnic partid comunist francez continuă să-şi caute cuvintele ordinei şi inspiraţiilor ideologice şi morale.

Insă argumentaţia defensivă a doctrinarilor Moscovei este cuprinsă într-un cerc vicios. Pentru a despărţi pe Stalin, de Partid, pentru a putea să scoată pe acesta din urmă din nelegiuirile atribuite celui dintîi, este nevoie să fie înjosit

şi împovărat Stalin, mereu mai mult. Asta înseamnă că trebuie să se dovedească faptul că acest om care a întrupat Comunismul, timp de un sfert de secol, nu avea nimic comun cu regimul din care el emana şi pe care l-a construit, l-a fortificat şi l-a ridicat pînă la coronament, pînă la "pinaclu". O astfel de încercare nu avea să ajungă decît la demontarea întregului sistem. Comunismul sovietic, vidat de Stalin, n-ar mai păstra în amintirea oamenilor din ultimii douăzeci şi cinci de ani, nici o consistenţă. Cu cît se vor îndîrji unii să-l despoaie de amprenta prin care Stalin a marcat întreaga sa operă, cu atît vor izbuti mai mult să identifice opera cu autorul. Singurul rezultat pozitiv la care se va ajunge, în domeniul "moral", este acela de a dovedi că lumea sovietică n-a fost creaţia lui Dumnezeu, ci creaţia lui Satan - fapt în privinţa căruia existau oarecum îndoieli! Dar nu vor ajunge să degajeze "dogme": aceasta este prinsă şi bine prinsă în teribilul angrenaj al unei demonstraţii pe care tovarăşii au început-o cu zăpăceală, denunţînd atentul contra Omului, atentat care este păcatul originar al sistemului lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

8 iulie

Revista "Fédération" îmi cere părerea - pe scurt - despre posibilitatea unei noi înţelegeri secrete între Germania şi U.R.S.S. Este un subiect despre care am scris, în mai multe rînduri, în notele mele; dar cum să vorbesc despre o problemă ca aceasta, în cincisprezece rînduri, aşa cum mi se cere?

Nu cred că o apropiere germano-sovietică - în sensul acordului de la Moscova, din 1939 - ar fi probabilă, în împrejurările actuale şi atîta vreme cît oamenii de stat, de talia Cancelarului Adenauer, vor exercita o influenţă hotărîtoare asupra politicii germane. Aceşti oameni au conştiinţa că Germania aparţine Occidentului şi misiunea ce le revine de a participa la apărarea lumii occidentale. Dar nu pot crede că o astfel de apropiere este exclusă, pentru totdeauna. Totul atîrnă de modul cum se va dezvolta politica europeană.

Am trăit destul de aproape, în perioada de colaborare şi de complicitate între Rusia Sovietică şi Germania nazistă, pentru a-mi da seama că sovieticii vor pune totul în joc pentru a se lega din nou de Germania. Acordul de la Moscova nu

corespunde numai stratagemei prin care Stalin şi Molotov înţelegeau să îndrume, spre Occident, uraganul ai cărui nori se îngrămădeau asupra frontierelor răsăritene, ci şi unei preferinţe tradiţionale a Rusiei. Poporul rus a avut totdeauna o încredere fără margini în "soliditatea" şi în virtuţile germane, ca şi în completarea pe care aceste virtuţi le-ar putea constitui, în vederea construcţiei unei puteri fără egal, la Răsărit. Stăpînii U.R.S.S.-ului au moştenit, de la predecesorii lor, convingerea că sprijinul german ar fi inapreciabil, pentru a-i ajuta să biruie greutăţile ce se ivesc, astăzi, mai mult ca oricînd, în calea "construcţiei" şi dezvoltării Rusiei. De aceea,desigur, ei leagănă ideea aceasta: de a oferi Germaniei, îndată ce împrejurările vor fi favorabile, condiţii politice avantajoase (ca bunăoară, garanţia reunificării şi a deplinei independenţe),pentru a atrage,economiceşte şi politiceşte, această ţară de partea lor. N-aş putea să jur că unele negocieri, în acest sens, - între interlocutori deocamdată lipsiţi de orice răspundere oficială - n-ar fi de pe acum activ continuate. Ceea ce mi se pare sigur este că politica de "destindere", practicată de U.R.S.S.cu privire la Franţa, cu aluzii aferente la fostul echilibru european, garantat de alianţa franco-rusă (echilibru european care, în mod evident, este astăzi ultimul păs al unui imperiu ce se întinde de la Pacific, pînă la Elba!) are ca scop, dezintegrînd Occidentul, să înlesnească alunecarea Germaniei spre răsărit.

Cît despre germani, ei au motive să nu se încreadă în avansurile sovietice, dacă se gîndesc la chinurile pe care le îndură compatrioţii lor din Germania orientală. Dar avantajele ce fac să licărească în ochii lor, garanţiile politice care li se promit, partea ce li se propune de a fi luată, în dezvoltarea economiei unei lumi unde totul este de făcut, pot să ispitească un popor a cărui imaginaţie şi vitalitate au depăşit adesea bornele înţelepciunii politice. (...)

Ar trebui, pentru a fixa destinele Germaniei, ca temeliile politicii occidentale şi misiunea rezervată Germaniei, în cadrul acestei politici, să fie suficient consolidate. Insă pînă astăzi, numai legăturile stabilite prin Pactul Atlantic, între Statele Unite şi Republica Federală, au o incontestabilă realitate. Pe planul european, în afară de C.E.C.A., nimic consistent n-a fost creat. Consiliul Europei, Uniunea Europei Occi-

dentale sînt tot atît de neputincioase, ca şi fosta Societate a Naţiunilor, în a împiedica explozia Europei. O nimica-toată. Si de îndată ce un proiect mai precis, de integrare europeană, este prezentat, acesta are darul de a exaspera şi de a dezlănţui toate forţele anti-europene, care tind, în mod conştient sau inconştient, la paralizarea apărării Occidentului.

Primejdia unei noi înţelegeri secrete între Germania şi Rusia, acest pericol mortal pentru Germania, ca şi pentru restul continentului nostru, nu poate fi definitiv înlăturată, decît legînd afectiv soarta şi misiunea popoarelor europene, de cauza comună a Europei.

Nu văd alt mijloc pentru a o face, decît continuînd "construcţia" politică şi economică a Europei Unite.

9 iulie

Revista "Espress" este divizată asupra chestiunii "destalinizării". Micul Schreiber nu găseşte alt comentar, pentru evenimentele de la Poznan, decît publicarea unei apologii a lui J. Cyrankiewicz, omul săptămînii. Acest erou al destalinizării, în Polonia, n-a avut noroc - după opinia lui Schreiber - iar nerăbdarea mulţimii de la Poznan l-a surprins exact la mijlocul muncii sale de "destindere". Acest mic Servan, ca orice om de "stînga" care se respectă, nu se îndoieşte că ceea ce Polonia doreşte şi aşteaptă este un regim comunist îndulcit, şi nicidecum sfîrşitul comunismului şi al ocupaţiei sovietice.

Mauriac, dimpotrivă, a înţeles despre ce e vorba: "Concepţia materialistă a lumii nu produce aceleaşi fructe, după cum ea inspiră o natură nobilă sau o natură josnică; dacă Lenin ar fi trăit, logica sistemului ar fi fost mai tare decît ceea ce subzista în el, ca uman; mult sînge ar fi curs, în orice caz. Materialismul dialectic este o maşină de fărîmat individul, spre cel mai mare bine al acestei entităţi care este specia umană. Cain, ce-ai făcut din fratele tău? Intrebarea asta nu se adresează numai asasinului, care prin ură, prin avariţie, sau prin invidie, a devenit asasin, ci şi aceluia care asasinează pentru că Abel n-are nici o valoare în ochii lui şi pentru că sistemul impune ca Abel să fie jertfit, spre binele general". Mauriac conclude: "Destalinizarea nu schimbă deci nimic, pentru omul creştin, în obiecţia fundamentală pe care el o opu-

ne comunismului".

Este evident. Si cum poporul polonez este creştin, nu tocmai J. Cyrankiewicz "omul săptămînii", va putea să-l mîntuie de chinurile sale, înălţîndu-i rugăciunile.

Ilustrissimul Duverger a sărit şi el în discuţia angajată între partizanii liberalizării şi ai eliberării. (Această discuţie se va prelungi şi se va amplifica; pentru noi, ea are o importanţă capitală). Profesorul este bineînţeles, pentru liberalizare, adică pentru o îndulcire a regimului comunist,regim pe care Moscova l-a inaugurat, denunţînd cultul personalităţii. Duverger este împotriva eliberării, pentru că orice sforţare ce s-ar face pentru a pune capăt dominaţiei sovietice ar duce negreşit la război. In această direcţie tind, după a lui părere, "cruciaţii de toată mîna şi de toată supuşenia" care predică eliberarea. Pentru Duverger, lucrul e limpede: revolta de la Poznan n-a avut cauze politice, nici naţionale, ci numai economice: "muncitorii de la Poznan voiau să aibă mai multă pîine, şi nicidecum să se întoarcă la sistemul întreprinderii libere şi la sfîrşitul naţionalizărilor lor". Aşadar, ar fi destul să li se dea mai multă pîine, pentru ca oamenii să se liniştească. Dar pentru asta, n-ar trebui ca politica puterilor occidentale, care urmăreşte o imposibilă eliberare, să încurajeze pe cei "duri" dintre conducătorii comunişti care doresc represalii necruţătoare. Trebuie, prin urmare - şi aceasta este concluzia tezei lui Duverger - să fie definitiv acceptată coexistenţa:"Este necesar să fie lăsaţi să existe şi ceilalţi". "Ceilalţi"! Aceşti "ceilalţi" sînt cucerirea, dominaţia străinului şi sclavajul.Insemnează "naţionalizarea" ţărilor noastre, de către U.R.S.S.

12 - 22 iulie. Roma.

Scurtă călătorie la Roma, neaşteptată, nesperată, pentru a asista la un congres al organizaţiei "Movimento Federalista Europeo". (...) Congresul a fost ca toate congresele, de un nivel mai ridicat, poate, fiindcă Movimento mobilizase pe toţi profesorii, pentru a ne vorbi despre constituţia americană. Timp de trei zile, numele lui Jefferson, Hamilton şi Madison au fost legănate pe undele sonore şi melodioase ale limbii italiene, dîndu-le ca exemple, federaliştilor europeni După ce eu însumi am prezidat prima şedinţă şi am rostit cuvîntarea de

deschidere, în englezeşte (fiindcă, în cinstea constituţiei americane, numai limbile engleză şi italiană erau "oficiale"), m-am lăsat legănat pe valurile elocvenţei academice ale amabililor profesori romani, genuezi, şi milanezi, fără să încerc a înţelege exact toate frazele al căror sunet mi se părea atît de familiar. Nu era vorba oare tot de nişte lucruri amplu dezbătute şi a căror evidenţă se impune, de multă vreme, minţilor noastre, fără să fi reuşit să schimbe obiceiurile continentului nostru? Singura legătură "federală" care uneşte unitar aceste manifestări (...) este "finanţarea americană". Se pare că ideea europeană se dezvoltă, de preferinţă, numai pe un teren stropit de dolari, cu generozitate. Această mană cerească valorează cît o apologie în articolele publicaţiei "Federalista" şi în Declaraţia de la Filadelphia. Scopul mai precis al "Movimento"-ului era de a sprijini, după modelul american, teza lui Spinelli, potrivit căreia numai o putere centrală, suprastatală, de-a curmezişul tuturor furtunilor (de care istoria constituţională americană este plină, aşa cum am amintit cu insistenţă) ar putea să asigure împlinirea operei de unificare. Remarcabila cuvîntare a profesorului Friedrich, de la Harward (şi de la Heidelberg)avea să rezume dezbaterile, în acest sens.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ce mă priveşte, ademenit de ambianţa vechiului palat Caetani unde se ţineau şedinţele- palat supraîncărcat de reproduceri ale marmurilor antice - am început prin a evoca unitatea întemeiată pe lege, realizată de Roma antică şi unitatea inspirată de credinţa creştină, urmărită la Roma, în Evul Mediu. Am salutat privilegiul ce mi se oferea, de a asista la confruntarea principiilor de unitate care au asigurat odinioară măreţia celui mai puternic imperiu al antichităţii şi gloria celor ridicaţi prin grandoarea celei dintîi puteri a vremurilor noastre. (...)

Vizita noastră circulară la fîntînile Romei, de la Tritone, din piaţa Berberini, la somptuoasa alegorie a pieţei Trevi (...) pînă la Piaţa Ispanică. Am trecut seara pe înălţimea treptelor, în pragul St. Trinita del Monte (...). Apoi,cu sticla de Chianti,savurată la Tratoria Panteonului, în vecinătatea vechiului templu. Duminică de dimineaţă, ne-am dus la ceremonia religioasă ce s-a slujit în mica biserică românească, unde am avut surpriza să-l găsesc pe monseniorul Tăutu, o voce

de bas, de la Ópera din Cluj. (...) Am luat parte la dineul somptuos oferit de Marie-Jeanne Băicoianu (...) apoi la întîlnirea cu colonia românească, la Palatul Visconti, organizat de Moscuna-Sion[1]. Seara, la Pavilionul din Pincio, de unde am contemplat Roma, la apusul soarelui, şi ne-am întors, sub lumina lunii, de-a lungul grădinilor vilei Burghese, traversînd Piaţa Ispanică.

Patru zile de soare, la Fregene, sub buna primire a Yvonnei Rossignon[2] (...) unde am primit vizita lui Horia Roman[3] şi a lui Al. Gregorian[4] (...)

Ziarele ne informează în privinţa atmosferei care domneşte la Congresul Partidului Comunist Francez, la Hâvre.Thorez, se pare că-şi are credincioşii în mînă, după ce a primit directivele de la Moscova. (Togliatti) a făcut acelaşi lucru în Italia). S-a proclamat în mod solemn libertatea criticii şi începutul unei adevărate democraţii, în sînul partidului, apoi au fost înmîrmîntate hotărîrile patronilor bolşevici, slujindu-se de formulele lor, pentru a renega ceea ce au adorat şi pentru a blestema pe aceia în numele cărora au luptat pînă ieri. Majoritatea îi urmează, cu intelectualii în frunte. Trebuiesc salvate dogmele, veneratele sacramente ale marxism-leninismului,pînă în ziua cînd un alt Hrusciov va descoperi că Lenin va fi fost un individ fără scrupule, iar Marx un incapabil! In ziua aceea, pentru a salva unitatea partidului, Thorez şi Togliatti vor face o altă cotitură. Iar turma îi va urma. Afară de cazul că nu-i va urma! Fiindcă trebuie să aibă un sfîrşit chiar şi credulitatea umană!... Dacă nu este de aşteptat nici o tresărire de bun simţ, din partea intelectualilor, rămîne ca numărul mare al victimelor, mulţimea celor sinceri, discipolii muncitorilor de la Poznan, să pregătească o surpriză, de la o zi la alta.

Pentru comuniştii francezi, cuvintele de ordine sînt: destalinizarea (fără exces şi fără slăbirea disciplinei);pace în Algeria (imediata încetare a focului); front popular (unitatea "frontului" muncitoresc);război Pactului Atlantic;moartea Europei.

---

1) Diplomat de carieră, între cele două războaie mondiale.
2) Scriitoare, traducătoare din literatura română.
3) Fost redactor la ziarul "Dimineaţa".
4) Fost director al revistei fasciste "Sfarmă Piatră".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Reţin declaraţia lui Thorez, cu referire la disciplina de partid: "Noi nu putem admite libertatea pentru propaganda anticomunistă, în interiorul partidului şi cerem libertatea de a-i da afară pe aceia care se dedau la astfel de fapte. Epurînd elementele străine şi duşmănoase, partidul se fortifică. (...).

23 iulie. Paris.

La întoarcerea acasă, găsesc un articol publicat în "Vie Française", a doua zi după plecarea mea şi care rezumă destul de bine situaţia[1]. Algeria a rămas marea problemă la ordinea zilei. O nouă piatră a fost aruncată în grădina Franţei: întrunirea de la Brione - Tito, Nehru şi Nasser - în comunicatul final, Franţa este povăţuită să înceapă conversaţii, cît mai curînd posibil, cu reprezentanţii naţiunii algeriene. Nasser cere mai mult. (Ceea ce a obţinut este deja prea mult). Faptul că acest grotesc trio de bruneţi ajunge să dea sfaturi Occidentului şi să soluţioneze treburile lumii, este un semn al vremii. Cei trei confraţi de la Brione n-au nimic comun între ei. Tito vrea să întindă în lume comunismul "naţional". Nasser predică războiul sfînt al lumii musulmane, tremurînd de frică în faţa mîniei lui Israel. Cît despre Nehru, a cărui "spiritualitate" e un articol de înaltă veneraţie, în universităţile americane şi engleze, el uneşte elveţia filozofiei brahmane cu complexul de inferioritate al unui om de culoare: iubeşte umanitatea dar păstrează o tenace ranchiună împotriva Occidentului. Oricum ar fi, el n-are nici un interes comun, nici de ordin intelectual, nici de ordin naţional, cu cei doi comparşi ai săi. Dacă îi consideră la nivelul "filozofiei" sale, este fiindcă e un prost; dacă nu-şi face nici o iluzie cu privire la ei, este fiindcă vrea să joace, - cel puţin - un rol echivoc. Singura legătură comună între aceşti "conducători" ai lumii actuale este aceea stabilită de inefabilul Pineau, care le-a făcut o vizită, fiecăruia în acelaşi spirit şi cu acelaşi suflet.

Aceasta e tragedia epocii noastre: carenţa Occidentului, în care înfloresc amatorismul, tembelismul, lipsa de se-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Articolul menţionat, intitulat "Cu privire la articolul din Pravda: Jocul sovietic în Africa de nord", este anexat la "Jurnal".

riozitate, de ţinută, de curaj; Occidentul care îngăduie improvizaţii orientale de o compoziţie buimăcitoare, care se impun pe primul plan al lumii. (...) Franţa n-a îndrăznit niciodată să-şi ridice glasul pentru a protesta împotriva distrugerii ordinii europene. (...) N-a crezut niciodată că are dreptul să ceară eliberarea vechilor prieteni şi aliaţilor Franţei din Europa răsăriteană - Polonia, România, Cehoslovacia - şi iată că primeşte, în fiecare zi, înştiinţări şi injoncţiuni de la nişte potentaţi minusculi, pretenţioşi şi îndrăzneţi, care voiesc să schimbe faţa lucrurilor, în Occident. (...)

24 iulie

I s-a întîmplat ceva doarte caraghios colonelului Nasser. Statele Unite şi Anglia s-au oferit să finanţeze construcţia barajelor de la Assuan. Această lucrare de o însemnătate capitală, pentru economia egipteană, avea să fie triumful regimului Nasser.

Dar colonelul, ca un bun oriental, înţelege să ţină bomboana sus, în faţa anglo-saxonilor. Trage cu urechea la ofertele sovietice şi parcă ar vrea să exercite un dulce şantaj financiar şi politic, între est şi vest. Insă, în legătură cu Assuan, a primit un dublu rest. Americanii au aşteptat ca Nasser să se pronunţe în favoarea lor; îndată ce Nasser s-a pronunţat, americanii au declarat că lucrarea de la Assuan nu-i mai interesează. Sovieticii, înţepaţi în amorul lor prin preferinţa arătată de Nasser Occidentului, pretind prin glasul lui Sepilov,că lucrarea nu i-a interesat niciodată! Furios, Nasser a declarat că el "nu va ceda niciodată în faţa forţei dolarului"! Chestiunea nu se mai pune: nu mai sînt dolari în perspectivă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25 - 27 iulie

Numeroase supărări avem cu U.E.F., a cărei descompunere continuă. Eram singurul care, în mod sincer, voiam să salveze unitatea acestei organizaţii. Italienii, pe deoparte şi germanii pe de alta, nu cereau decît să se despartă, pentru a continua fiecare, în felul său, realizarea ideii europene. In ce priveşte pe francezi, divizarea lor internă înlesnea mişcările nesăbuite ale fraţilor lor înduşmăniţi. Germanii şi olandezii s-au sprijinit pe grupul Voisin, pentru a rupe legăturile

noastre cu Centrala. Persoana mea nu e în joc; toată lumea mă asigură de stima ce mi se poartă; dar am sosit prea tîrziu pentru a mai putea să opresc procesul de disoluţie. Nu-mi mai rămîne altceva de făcut decît să convoc Comitetul Central, la sfîrşitul lunii septembrie, pentru a "definitiva" ce-a mai rămas din U.E.F.

Cine ştie! Nu cumva tocmai stimularea diferitelor nuanţe dintre federalişti, pe care aceste evenimente le vor provoca, vor îngădui "ideii" să renască cu un nou avînt? Nu cred că diferenţele cu privire la metode şi doctrină ar îndreptăţi o asemenea rupere. In spatele intransigenţei "ideologice" a fiecărei grupări, se ascunde o doză mare de duşmănie personală, de calcule şi de prostie. Pornirea aceasta, de a-şi lua fiecare drumuri şi poteci diferite, pentru a ajunge la o Europă - "Una", conţine ceva absurd şi descurajator. Pentru a mă consola, îmi spun că, la începuturile oricărei religii, s-au produs sfîşieri între sectele rivale şi că numai dacă semeni bisericuţe poţi ajunge la clădirea unei biserici.

O prea mare îngăduinţă, în raport cu ideile altora, este un semn de oboseală şi de declin.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sfîrşitul lunii septembrie ne va aduce unele clarificări cu privire la acestea. Pînă atunci, trebuie să fiu prezent la Strasa, la 15 septembrie, cînd se va întruni consiliul "Internaţionalei Liberale".

28 iulie. Montchauvet.

Caldele amintiri cu care ne-am întors din Italia, la Montchauvet, ne fac să simţim din toată inima doliul poporului italian pentru moartea lui Andrea-Doria[1)].

Naţionalizarea Suezului

Sîntem la Montchauvet, unde aflăm, prin radio, vestea "naţionalizării" Societăţii Canalului de Suez, de către colonelul Nasser. Acest om a dat din nou o lovitură, în felul lui. Pentru a pedepsi Occidentul, fiindcă nu i-a împrumutat bani ca să construiască barajul de la Assuan (un instrument de prosperitate, dar şi de putere) a comis, spre paguba occidentalilor, un act de spoliere. Iată acum, după şantaj, furtul. Educat la şcoala nazistă şi susţinut de Moscova, colonelul nu se îndoieşte de

1) Ultimul urmaş celebru al marii familii, din Genua, care din Evul Mediu, a dat Italiei oameni de stat, filozofi ai ideii republi-

nimic, nu-i lipseşte decît un singur lucru pentru a fi demn de stăpînii lui: forţa. Dacă Occidentul reacţionează, aşa cum ar trebui, îndrăzneala sa, de data asta, i-ar putea fi fatală. Acum sau niciodată, a sosit momentul pentru a înnăbuşi acest focar de incendiu care este Egiptul lui Nasser, şi pentru a pune oarecare ordine, în Africa de nord. Englezii ar putea să repare grava eroare pe care au comis-o, părăsind Suezul, fără să fi lăsat acolo un organ internaţional de control. (Incurcăturile pe care ei le-au creat în Cipru vor contribui să îngreuneze această sarcină). Francezii ar putea să spere că se vor debarasa de acest duşman înrăit, dornic să desfăşoare pretutindeni, în Africa, stindardul verde al profetului; iar americanii ar avea un mijloc de a restabili pacea, în Orientul Mijlociu.Dar pentru astea, ar trebui să se acţioneze repede şi fără şovăială. Occidentalii sînt ei oare capabili de a face aşa?

Din păcate, atunci cînd este vorba de o acţiune unitară, occidentalii sînt tot atît de divizaţi ca şi exilaţii de aici, infinit mai proşti.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mi-au sosit ziarele. Nasser rîde cu hohote, înştiinţînd la Alexandria, hotărîrea sa de "naţionalizare" a Suezului. In discursul său, n-a menajat nici America, nici Anglia, nici Franţa. Din fericire! Este singurul mod de a face oarecare unitate în hotărîrile occidentalilor. Despre Franţa, Nasser a spus: "Cauza poporului algerian care luptă pentru independenţa sa, este lupta noastră. Occidentul s-o ştie! Statele Unite susţin Franţa, în masacrele din Algeria". Sfidarea adresată Franţei; de asemenea, sfidare Statelor Unite. Faţă de hohotul de rîs al lui Nasser, s-a răspîndit o frenezie isterică în masele mulţimii ameţită de bucuria de a brava cu dispreţ Occidentul. Este revanşa oamenilor de culoare, împotriva oamenilor albi. Dacă omul alb nu reacţionează, îşi va pierde partida, în Africa de nord, ca şi în Orientul Mijlociu. Dacă se mişcă şi acţionează în consecinţă, prilejul îl va ajuta să salveze totul.

Alt fapt pus în evidenţă de discursul lui Nasser, la Alexandria: în spatele lui, se află U.R.S.S. Ambasadorul sovietic de la Cairo a păstrat un contact strîns cu dictatorul egiptean. Si acest fapt este un noroc, fiindcă putem să vedem

limpede: să nu se mai îndoiască nimeni, în privinţa încurajărilor sovietice. Dar numeroşi oameni ca Pineau credeau că e în interesul lor să se prefacă a nu şti. Acum ştiu la ce să se aştepte. Politica sovietică şi politica pan-arabă se întîlnesc în uneltirile antioccidentale. Pentru arabi, ţinta urmărită este redresarea ansamblului musulmanilor din Africa; pentru sovietici, scopul este de a constrînge pe occidentali să accepte o nouă înfrîngere politică şi morală.

Prin urmare, nu poate fi oprită lovitura trasă de Nasser decît ţinînd piept cu hotărîre maşinaţiilor sovietice. Ambele fac parte din jocul antioccidental; prin urmare, totul ar trebui să atîrne de răspunsul lumii libere. Nu se poate lupta în Algeria, făcînd vizită lui Nasser şi dînd crezare "destinderii" promise de Moscova. De asemenea, nu pot fi potoliţi arabii şi nici nu poate fi oprit asaltul lor, făcîndu-se plecăciuni în faţa sovieticilor.

Situaţia e mai plină de primejdii, decît oricînd. Dar nimeni n-are dreptul să se înşele, în această privinţă.De aceea, tot ceea ce se întîmplă prezintă totuşi un mare avantaj.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"Le Monde" notează în editorialul său: "Prin gestul său de sfidare, regimul egiptean a pus la încercare ansamblul diplomatic şi militar occidental. De aci înainte, totul atîrnă de rapiditatea şi de hotărîrea cu care naţiunile occidentale vor şti să aplice măsurile de retorsiune". De data aceasta, sînt şi eu de acord cu "Le Monde".

Am notat cîteva observaţii, ca încheiere la "suplimentul" studiului meu asupra problemei algeriene (studiul redactat în colaborare cu Dinu Hiott, pentru universitatea din Pennsylvania): "Eşecul diplomaţiei lui Pineau a fost, în mod deosebit, evidenţiat după comunicatul de la Belgrad, unde Nehru, Nasser şi Tito s-au pus de acord să invite Franţa la o schimbare a politicii în Algeria. Menajamentele ministrului francez n-au putut să împiedice pe colonelul Nasser de a izbucni, cu toată ura sa, împotriva Franţei şi Occidentului, la primul prilej. Cauza poporului algerian, în lupta pentru independenţă, este cauza noastră. Occidentul s-o ştie!, a declarat Nasser, aruncînd Occidentului, ca pe o sfidare, vestea naţio-

nalizării societăţii Canalului de Suez. Acestea dovedesc că apărarea poziţiilor lumii libere şi a civilizaţiei occidentale impune un punct de vedere de ansamblu şi o acţiune unită; nu poate fi urmărită o politică de fermitate în Algeria, bătîndu-şi joc de periculoasele iluzii din Europa şi în Asia.

Lovitura de teatru de la Alexandria, care dezvăluie, odată în plus, concordanţa dintre politica panarabă şi diplomaţia sovietică, oferă Occidentului prilejul unei redresări, de care ar beneficia nu numai acţiunea "pacificatoare" a Franţei, în Algeria, ci şi situaţia lumii libere, în ansamblu.

Dar dacă lovitura de forţă pe care Nasser a provocat-o într-unul dintre centrele vitale ale lumii, nu ridică în Occident reacţiile necesare, atunci trebuie să ne temem că toate manevrele occidentale, cît şi acelea din Africa, din Europa şi din Asia, vor fi încurajate şi va fi foarte greu să mai fie frînate".

Evenimentul de la Alexandria a sosit la timp pentru a-mi îngădui să găsesc un "sfîrşit" interminabilei probleme algeriene. Mă gîndesc la un titlu de articol: Se caută un nou Truman!

Un alt Truman nu va mai fi găsit. Occidentul este slujit astăzi de Pineau, de Eden şi de taica Eisenhower. Niciunul dintre ei nu fac ceva deosebit. Cel mai viteaz dintre ei este Pineau! Aici s-a ajuns! Ministrul francez a înţeles,probabil, că acum ori niciodată, trebuie scoasă Algeria de sub apăsarea egipteană. In plus, el poartă ranchiună lui Nasser, care l-a minţit în timpul vizitei sale la Cairo. Egipteanul i-a dat "cuvîntul său de soldat" (încă unul!)[1] că nu va susţine insurecţia din Algeria. Dar Pineau are şi el ceva la mînă: e socialist. Cum ar putea el, ca socialist, să susţină interesele unei Companii Internaţionale, împotriva "drepturilor" unei naţiuni? Această consideraţie riscă să slăbească riposta occidentală. Lui Eden, chiar natura i-a pus căpăstrul pe cap;energia lui se risipeşte, în afacerea Ciprului. Cît despre Eisenhower, acesta îşi menajează inima, pentru ca s-o poată duce

---

1) Este aluzie la "cuvîntul său de militar", dat de Hitler:că nu se va atinge de Polonia,cuvînt menţionat în "Jurnal"şi în "Preliminarii".

pînă la alegeri. Să n-aibă supărări! Să n-aibă emoţii. Suporterii cursei prezidenţiale sînt lîngă el, pentru a-l păzi de orice contrarietate care ar putea să-l împiedice de a ajunge - şoltîc-şoltîc - la punctul de sosire.

Oricare ar fi ocazia ce se oferă Occidentului, în actualele condiţii, e cam greu să pariem pe succesul echipei!

Printre înjurăturile proferate de Nasser, la Alexandria, s-au strecurat unele mărturisiri pe care trebuie să le reţinem. Astfel omul a recunoscut că şi-a cumpărat arme de la sovietici: "Am spus: din U.R.S.S., nu din Cehoslovacia!".De asemenea, şi-a proclamat ambiţiile sale pan-arabe: "Israelul nu-i decît un cuib de bandiţi, dar nu ne e frică de el. Vom continua eforturile noastre pentru a unifica lumea arabă, de la Oceanul Atlantic pînă la Golful Persic".

Toate acestea întăresc convingerea mea: niciodată nu se va prezenta un prilej mai favorabil pentru a redresa situaţia în Algeria şi în Orientul Mijlociu. Trebuie substituită "Societatea" unei Comisiuni Internaţionale (de genul Comisiei Dunării) şi să fie impusă alta - dacă e nevoie - prin forţă.Importanţa Canalului de Suez justifică o astfel de măsură.Reuşita unei asemenea acţiuni ar potoli într agă lumea arabă. Ar potoli şi pe sovietici, care n-au desigur nici un interes să înlesnească succesul Occidentului, dar care nu vor pune în joc politica lor de "destindere", pentru a salva pielea lui Nasser.

De asemenea, sînt convins că dacă această ocazie ar fi pierdută, problema se va prezenta din ce în ce mai rău, în Algeria, în Orientul Mijlociu şi prin alte părţi.

Infrîngerea lui Nasser nu implică, pentru sovietici, un eşec flagrant: ei pot să-l părăsească pe colonel,fără să-şi pună în joc obrazul. Dar triumful egipteanului ar însemna o înfrîngere a Occidentului, pe care Uniunea Sovietică ar exploata-o în avantajul ei.

Imi aduc aminte de cuvintele lui Hitler: "Acum ne vine alt ajutor: de la Moscova"!

29 iulie

Mă gîndesc la urmările pe care ar putea să le aibă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

asupra cazuei noastre, atitudinea U.R.S.S.-ului, în problema egipteană. Dacă U.R.S.S. susţine pe Nasser şi tot ceea ce reprezintă Nasser, după sfidarea ce a aruncat-o lumii occidentale, puterile apusene ar fi avantajate; ar avea interesul evident de a ridica cu insistenţă problema eliberării ţărilor noastre. Dar dacă U.R.S.S. ar părăsi pe Nasser pentru a salva "destinderea"? Dacă U.R.S.S. va căuta o soluţie de compromis? In acest caz, nu riscăm noi să reprezentăm cheltuielile compromisului? Occidentul nu va găsi oare alte motive, pentru a păstra tăcerea asupra dramei europene? (...)

Radio ne aduce informaţii: Pineau se află la Londra, unde se sileşte să găsească, împreună cu englezii şi cu americanul Murphy, o soluţie a crizei provocată de Nasser. El speră - aşa cum a declarat ziariştilor că Occidentul, barem de data aceasta, se va pune de acord şi va acţiona solidar. Ar trebui ca acordul lor să se axeze pe o politică energică şi rapidă, care să nu se piardă în măsuri procedurale, ci dimpotrivă să caute a impune, cu urgenţă, o soluţie "constructivă". Recursurile la Curtea de la Haga, sau la O.N.U., ar fi timp pierdut. Sancţiunile de ordin financiar (pe care Londra le-a şi aplicat) sînt nişte mici înţepături de ace, care nu vor reuşi să desumfle pe Nasser. Trebuie: sau să se dea o lovitură care să zdruncine poziţiile acestuia; sau să nu se facă nimic. Singura soluţie ar fi o Comisie Internaţională.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Arabii exclamă profetul şi se pregătesc să culeagă foloasele prăbuşirii Occidentului. Irakul şi Siria ameninţă cu "naţionalizarea" petrolului şi a conductelor de pompaj, dacă Londra sau Parisul ar recurge la represalii, sau eventual s-ar atinge de bunurile Suezului. Dacă Parisul şi Londra nu vor face nimic, "sancţiunile" arabe vor fi şi mai aspre. Nu pot fi iertate aceste ţări pline de oameni slabi şi neputincioşi.Este motivul pentru care o acţiune imediată se impune.

Dar ce va face U.R.S.S.?

Moscova susţine, din gest şi din glas, insurecţia. Tot ce este susceptibil să şubrezească Occidentul îi convine. De la părăsirea "destinderii", pînă la acceptarea riscurilor grave, e distanţă mare.

Reacţia posibilă a sovieticilor va face obiectul

speculaţiilor de la întrunirea de la Londra. In funcţie de frică sau de îndrăzneală, în raport cu politica sovietică, se va decide dacă occidentalii vor urmări succesul, sau se vor mulţumi cu un compromis.

30 iulie

In sfîrşit, francezii au reacţionat! Toate ziarele pariziene condamnă în termeni severi, chiar violenţi, gestul lui Nasser şi proclamă că o nouă capitulare franceză este "imposibilă". "Le Monde" cere măsuri energice şi imediate. Se pare că e la mijloc o veche ranchiună provocată de uneltirile egiptene, în problema algeriană şi care nu aştepta decît momentul izbucnirii. De asemenea, mînia evreească nu o fi înteţit _ şi ea - patriotismul francez? A fost nevoia ca Israelul să fie în primejdie, pentru ca Occidentul să înţeleagă cît este de ameninţat el însuşi!

Oricum ar fi, este reconfortant să simţim vibrînd presa franceză. Englezii vibrează la unison cu francezii. Dar vor îndrăzni să ajungă la o expresie concretă a indignării lor? Americanii sînt în întîrziere. Se simte crîncen lipsa unui om ca Truman. Augurii republicani sînt ocupaţi cu măsurarea tensiunii arteriale a cîştigului lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De-a lungul frontului duşman s-au aliniat sovieticii ("Pravda" aduce laude lui Nasser) sateliţii, ziarele de la New Delhi şi cele din Spania: bolşevicii, "neutrii" şi fasciştii.

1 august

Ne-am întors la Paris, pentru două zile cu scopul de a "duce la piaţă" fructul muncii mele de o săptămînă, adică: "suplimentul" la memoriul asupra problemei algeriene, un articol pentru "Vie Française" şi două cronici pentru radio, toate puternic influenţate de evenimentele de la Suez.

Lungă convorbire, la Quai d'Orsay, cu Lalois, din care reţin unele fapte care confirmă aprecierile şi temerile mele.

Guvernul francez a reacţionat bine. Lacoste a fost foarte energic: a înţeles că era vorba de viitorul Africii de nord şi că o ocazie nesperată oferea Franţei restabilirea si-

tuaţiei în raport cu ansamblul lumii arabe. De aceea, ministrul-rezident a sosit cu avionul la Paris pentru a grăbi pe colegii săi să ia hotărîri ferme şi cît mai grabnice cu putinţă. (Toţi vechii "algerieni", cu Soustelle în frunte, care cunosc dosarul lui Nasser, au prins însemnătatea faptului de a se lepăda de acest egiptean, sau de a-l lovi destul de tare, pentru a-l compromite. Toţi au susţinut eforturile lui Lacoste şi au contribuit la mobilizarea stării de spirit, în cercurile politice favorabile unei "acţiuni decisive". Grijile de soarta Algeriei sînt hotărîtoare, în felul în care Franţa judecă problema Suezului. A scufunda pe Nasser, însemnează - pentru Franţa - a salva Africa de nord: dimpotrivă, a-i da cîştig de cauză "colonelului" este a-i deschide digurile în faţa mişcării arabe şi a pierde posesiunile franceze de peste mare).Guy Mollet împărtăşeşte cu mai puţină grabă, dar cu multă fermitate părerea lui Lacoste. E hotărît să "facă ceva" chibzuit. Pineau este şi el acolo. El este obligat să reacţioneze cu o ardoare cu atît mai mare, cu cît a plătit un mare tribut egipteanului, în speranţa că-l va convinge şi-l va îmblînzi. Se poate desigur scuza şi justifica, în privinţa nenorocitei vizite făcută de el la Cairo: el a încercat totul, pentru a evita un conflict cu această mare căpetenie a mişcării arabe; călătoria la Cairo n-a fost pasul unui nepriceput; astăzi, pentru a şterge amintirea aceea, trebuie să se arate cel mai intransigent dintre toţi, faţă de Nasser. Din nenorocire, Franţa are foarte puţine forţe disponibile pentru a putea să exercite o presiune decisivă,în Egipt. Soldaţii luptă în Algeria, dar flota este insuficientă pentru o acţiune de mare anvergură; dispozitivul militar ce i-a mai rămas este angajat în armata O.T.A.N.-ului. Politica sa rămîne legată de aceea a aliaţilor.

Problema alianţei occidentale n-a fost pusă niciodată, pentru Franţa, cu atîta acuitate.

Anglia pare şi ea că vrea să meargă pînă la capăt. Este ceea ce rezultă din discursurile conducătorilor ei (Eden, Selwyn Lloyd) şi tonul marţial al presei sale. A confirmat bunurile Societăţii Suezului, depuse în Anglia şi a ordonat flotei sale de război să fie gata de acţiune. Insă nici marina de război - oricît ar fi costat-o - nu e capabilă să acţioneze singură. Ea aşteaptă America. Timpul trece. Au trecut cinci

zile de la lovitura lui Nasser şi nici o hotărîre n-a intervenit. La Londra, conferinţa în trei - sau mai exact în doi şi jumătate, fiindcă Washington nu e reprezentat decît de un singur diplomat, Murphy, iar acesta este obligat să-şi piardă timpul la telefon - discută mereu. Fiecare zi care trece, scade prestigiul Occidentului.

America pare a nu fi înţeles nimic din drama ce se desfăşoară în Europa. Işi pierde timpul, se micşorează, se consultă, se "grăbeşte cu încetineală". Foster Dulles, de obicei, atît de spontan să alerge, la cea mai mică alarmă, a avut nevoie de cinci zile pentru a sosi la Londra. In sfîrşit, a ajuns acolo, dar se pare că misiunea pe care i-a încredinţat-o dulce le Eisenhower îi inspiră multă prudenţă. America exprimă rezerve, risipeşte sfaturi înţelepte: frînează elanul aliaţilor.

Care sînt motivele acestei "moderaţii"?

Unul dintre motive este modul de a concepe problema arabă, altul decît al puterilor europene, care au avut gîlceve istorice cu musulmanii. Statele Unite încă mai speră în putinţa de a smulge pe aceşti bravi arabi, din braţele Moscovei. Pentru politica americană, aici se află punctul esenţial. O astfel de teză mai putea fi apărată pînă ieri. Astăzi e o teză absurdă. Fiindcă primii cîştigători ar fi sovietici, dacă Nasser ar avea succes. Fie că Nasser ar fi comunist, fie că n-ar fi, problema nu se schimbă întru nimic: planurile, faptele, ambiţiile lui, toate sînt îndreptate împotriva Occidentului. Patima lui dezlănţuită îl împinge să deschidă o spărtură în lumea occidentală, prin care alţii, mai puternici decît el, vor pătrunde. Acei "alţii" ştiu că e aşa; de aceea îl încurajează cu gestul şi cu glasul. Toate fac parte din politica anti-europenilor. Toate ar fi trebuit să facă parte din politica apărătorilor Europei şi Occidentului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din nenorocire, gîndirea popoarelor este întunecată şi tulburată. Nu numai oamenii de stat nu înţeleg. Opinia publică şi presa au luat-o razna. Ziarele americane cele mai serioase vorbesc din nou despre "colonialism"! Ca şi cum despre asta ar fi vorba! Statele Unite se cred isteţe atunci cînd disociază problema cu care au de-a face: menajează pe egipteni, pentru a fi fermi faţă de ruşi. Este aceeaşi nebunie ca aceea a numeroşilor francezi - nebunie la care Pineau a contribuit din

belşug - şi care-i face să creadă că ei pot fi severi cu arabii, nutrind cele mai buimăcitoare iluzii în privinţa Moscovei.

In timp ce se discută, pentru a şti care este singurul duşman valabil, se lasă în descompunere şi pieire partea ce trebuie apărată şi salvată.

Care istorie va izbuti să descrie sumbrele manii care au pus stăpînire pe mintea lumii în pierzanie?

La acestea se amestecă şi menajamentele pe care orice bun american se crede obligat să le aibă, faţă de sănătatea preşedintelui. In actuala perioadă pre-electorală, important este să nu se vorbească tare, ocolind acest vast sanatoriu care se numeşte America, pentru a nu tulbura liniştea lui Ike şi electrocardiograma sa.

Cît de departe sîntem de vremea bravului bondoc Truman, care poate că nu avea multe idei în cap, dar avea totdeauna idei bune, la momentul oportun. Modestul negustor de bretele Truman va rămîne, în Istorie, marele Preşedinte, între doi augusti încurcăreţi: Franklin Roosevelt şi Dwight Eisenhower.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O altă consideraţie care îndeamnă pe americani la prudenţă este frica lor de a statornici un preşedinte la (canalul) Panama şi la (strîmtoarea) Bosfor. Situaţia nu este aceeaşi, în aceste două locuri: efortul tehnic şi financiar al Statelor Unite a fost totdeauna necesar bunei funcţiuni a canalului Panama, în timp ce Egiptul n-a contribuit cu nimic, nici la construcţia, nici la întreţinerea acestei mari căi navale. Cît despre Bosfor, nimeni nu are interesul să ridice chestiunea, fiindcă ceea ce voise ruşii ar fi să se instituie un control din partea riveranilor Mării Negre, şi nicidecum din partea unei instituţii internaţionale care să le aducă pe occidentali, la poartă. Oricum ar fi trebuit să se gîndească la toate astea, înainte de a fi retras oferta pentru barajul de la Assuan. Acest gest care a determinat reacţia brutală a lui Nasser, a legat răspunderea americană de nişte evenimente care riscă să aibă cele mai supărătoare urmări, asupra treburilor franceze şi britanice. S-a creat o solidaritate acolo; nici o consideraţie de prudenţă n-ar putea s-o limiteze.

Discuţia care se prelungeşte la Londra şi ţine loc de "reacţia" aşteptată, îngăduie U.R.S.S.-ului să intervină. Sovieticii nu-şi vor permite să fie brutali. Presa lor va susţine

pe Nasser, asmuţind împotriva capitalismului şi colonialismului. Dar "oficialii" şi Hrusciov, care au dat pilde în privinţa asta, vor lua un ton distrat şi paşnic, căutînd să micşoreze importanţa conflictului, luînd conducerea acţiunii diplomatice de conciliere. Din clipa aceea, toţi "neutrii" vor fi cu ei. Americanii, încă odată, le vor îndrepta o ureche atentă. Si se va ajunge la un compromis, care nu va jena Egiptul, iar U.R.S.S.-ul îşi va face parte bună. Nasser va ieşi cu "obrazul curat" şi cu un prestigiu crescut. Lovitura lui va fi reuşit pe deplin, iar ecoul succesului său va răsuna în toată Africa musulmană.

Atunci jocul va fi definitiv jucat.

Mă gîndesc: cum s-ar fi schimbat toate aceste aspecte, dacă Europa ar fi existat; dacă în locul acestor jalnice fantome care sînt Consiliul Europei şi Uniunea Europei Occidentale, ar fi existat o Europă occidentală unită şi integrată... Nici chiar cele mai bune alianţe nu pot crea o identitate de interese şi deci o politică perfect unitară[1]. Statele Unite nu parvin să înţeleagă poziţia Europei, în raport cu Africa de nord. Aici există raporturi multiple şi încurcate, create de geografie şi de istorie, pe care americanii nu le vor pricepe niciodată. De aceea, problema Suezului care face să vibreze Anglia şi Franţa şi care ar fi zguduit întreagă Europa, dacă Europa ar fi unită, de abia emoţionează viteazul popor al Statelor Unite. Corespondentul ziarului "Figaro", de la Washington, Nicolas Chatelain, scrie - cu bună dreptate - că Suezul ocupă ultima treaptă a opiniei americane şi se înscrie după sănătatea lui Ike şi după Afacerea Stassen! Cum ar putea fi pusă la punct o politică "una", de acord cu nişte sentimente atît de deosebite? (O dezinteresare ca asta nu se poate întîlni, desigur, nici la Berlin, nici la Roma. In aceste capitale, oricare ar fi resentimentele faţă de Franţa sau Anglia, se înţelege, trezesc amintiri, se simte despre ce e vorba). Si cum să nu se priceapă, însfîrşit, că dacă Europa nu se uneşte, nici o prietenie din afară nu o poate împiedica să moară...

---

1) Este vechea formulă a lui Rivarol, care susţine necesitatea solidarităţii naţionale, spunînd că orice alianţă este în urmă "d'une armée et d'une idée" (cu o armată şi cu o idee).

2 august

"France-Soir" a publicat, pentru a ilustra evenimentele în curs, o crîncenă fotografie a lui Ike... Bietul om pare slăbit, complet jumulit, cu ochii sălbăticiţi, cu gura schimonosită, aşa cum s-a înfăţişat la ultima conferinţă de presă,pentru a declara: "Mă simt bine, dar nu ca acum un an". Mă gîndesc la ferocitatea moravurilor politice americane, care împing pe acest mare bolnav să alerge în cursa derbyului prezidenţial. O ţară revărsînd numai forţă şi energie şi care pune prinsoare pe ultimul galop al unui favorit care nu se mai poate ţine pe picioare. Treacă-meargă, dacă el ar fi dotat cu unele virtuţi rare, putînd să asigure salvarea Occidentului, prin furtunile ce se vestesc. Dar nu. Eisenhower n-a vădit, la putere, decît însuşiri simpatice, dar modeste. Niciodată caracterul său afabil şi mintea sa bine echilibrată n-au simţit scînteierile unui mare talent, sau zguduirile geniului. De aceea, "cultul non-personalităţii"căreia i s-a devotat, cu o neîmblînzită îndîrjire, în jurul persoanei sale, nu are în vedere decît interesele politice şi materiale ale cîtorva partizani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La această ipotecă ce apasă asupra vieţii politice americane, se adaugă influenţa paralizantă a perioadei pre-electorale. Nici o hotărîre, de vreo oarecare anvergură, nu poate fi luată, dacă riscă să provoace vreo pierdere de voturi, din zestrea candidatului partidului. Aşa se nimiceşte combativitatea Occidentului: Franţa, o bătrînă doamnă suprasensibilă, este cutremurată de crizele ei ministeriale, ca de nişte crize de nervi, iar America, de aparenţă robustă şi tînără, este paralizată, în fiecare an, din patru, de aceste... "perioade".

După cele spuse, după cum se pare, la Londra, s-a ajuns totuşi la un rezultat: cu ajutorul lui Dulles. "Gestiune Internaţională la Suez - de bunăvoie, sau cu forţa" - anunţă presa franceză, care se plînge de dramatizarea situaţiei,adăugînd: "Flota franceză a primit ordinul de a-şi desfăşura forţele şi se îndreaptă către o destinaţie necunoscută". Acelaşi lucru il face flora britanică, de 24 de ore.

Cei trei[1)] se gîndesc să convoace o Conferinţă Mon-

1) Reprezentanţii Franţei, Angliei şi Statelor Unite.

dială (?), în jurul datei de 15 august, pentru a hotărî internaţionalizarea Suezului[1]. Dulles a obţinut împuternicirea de a convoca U.R.S.S.-ul şi Egiptul, chiar la începutul discuţiei. (Englezii şi francezii se gîndiseră să discute singuri, între prieteni).

Se pare că s-ar fi statornicit că dacă Egiptul nu acceptă, cei trei vor "acţiona"... Unde şi cum? Fără îndoială, că atunci se va afla care este "destinaţia necunoscută" a flotelor.

3 august

Rezultatul Conferinţei de la Londra nu e strălucit. Occidentul primeşte un val de fum în nas: propune o Conferinţă! Se simte intervenţia încetinitoare a americanilor (hotărîţi să ceară ruşilor, pe arabi, pînă la capăt). Iar jignitorul este invitat să ia loc printre jigniţi. Mai conciliant decît aşa, nici nu s-ar putea. Dar propunerea occidentală prezintă avantajul de a conţine unele precizări: fixează mai dinainte obiectul şi ordinea zilei. Acceptînd să se ducă la Londra, la 16 august, înseamnă acceptarea principiului internaţionalizării Suezului. De aceea, este probabil că Egiptul nu se va duce. De abia atunci va începe Problema Suezului!...

Altă precizare: nu e vorba numai de un control internaţional, ci de o gestiune internaţională. (Tot în acest sens, mi-am imaginat şi eu soluţia: nu prin "controlori" delegaţi individual, de fiecare stat, ci printr-o comisiune permanentă, de gestiune şi de supraveghere, investită cu puteri proprii - tehnice şi politice - consacrată printr-un statut internaţional; o Comisiune ca aceea a Dunării, care poate fi o garanţie de pace şi de securitate, într-o regiune deosebit de sensibilă).

Eden a anunţat, în Camera Comunelor: "Nu vom accepta altă soluţie decît crearea unei autorităţi internaţionale". Pineau a vorbit în acelaşi sens.

---

1) "Declaraţia comună", anexată la "Jurnal", menţionează "Lista invitaţilor": Statele semnatare ale Convenţiei din 1888. Egiptul, Spania, Franţa, Anglia, Italia, Olanda, Turcia, Rusia; apoi ţările care folosesc Suezul: Australia, Ceylonul, Danemarca, Statele Unite, Etiopia, Grecia, India, Indonezia, Iranul, Japonia, Noua Zeelandă, Norvegia, Pakistanul, Portugalia, R.F.G. şi Suedia.

Dar dacă Nasser zice "Nu"? Atunci, în mod logic,se vor sparge multe. Afară de cazul cînd "punerea în plan" a aparatului militar şi naval al occidentalilor- de care se face mare caz, în aceste zile - n-ar vrea să spună nimic. Dulles va preconiza, fără îndoială, sancţiuni mai puţin brutale: deturnarea navigaţiei[1)], boicotul cumpărăturilor de bumbac etc. Pe aliaţi însă nu-i va părăsi. Si în afară de eventualitatea că aceştia din urmă n-ar vrea să fie reţinuţi, cu orice preţ, de americani, Dulles va susţine, desigur, cu lealitate, orice acţiune occidentală. In acestea constă, pentru aliaţi, marele avantaj de a fi fost chiar Dulles, personal, care şi-a asumat angajamentele, în numele Statelor Unite.

Pamfletul prin mijloace fotografice este la modă. Publicaţia "Courrier roumain" infamul ziar de scandal, care cînd mă înjură, cînd mă ridică în nori, duce o campanie susţinută împotriva regelui Mihai. Puţinul interes pe care tînărul suveran îl arată cauzei românilor, merită să fie judecat cu asprime:băiatul ăsta pare că nu simte nimic şi nu înţelege nimic din cele ce se petrec; n-are niciodată vreun gest care să-i pornească din inimă şi nici o iniţiativă fericită. Mediocritatea lui este atît de veritabilă încît n-ar reuşi să producă vreo iluzie decît sub faldul majestăţii puterii; însă un rege în exil n-are dreptul să fie atît de lamentabil "inexistent".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De aci, pînă la înjurăturile cu care-l adapă "Le Courrier roumain" este o cale lungă. Totdeauna, am arătat deplina mea dezaprobare pentru acest gen de campanii deşrăbălate, care nu slujesc decît la tulburarea mai adîncă a nenorocitei noastre emigraţii.

Insă ziarul a reuşit să pună mîna pe o fotografie reprezentînd pe Mihai, la Hollywood. Regele este înfăţişat lîngă o graţioasă artistă, foarte "dezbrăcat-îmbrăcată". Blonda fetiţă care nu-şi ascunde esenţialul farmecului ei decît sub o membrană de leopard, pare a se simţi foarte bine aşa. Regele surîde, cu un surîs pe care operatorii de la Hollywood au făcut tot ce au ştiut pentru a-l înflori pe buze. Această veselie forţată nu exprimă, desigur, vreun exces de inteligenţă. Aşa cum se prezintă, se pretează minunat - vai! - satirei şi polemicii. De aceea, răilor băieţi de la "Courrier" le-a venit apa

1) Pe la sudul Africii,pe la Capul Horn,aproape de Antarctica.

la moară, pentru a face din Mihai (singurul urmaş cuviincios, bun părinte şi bun soţ, din toată dinastia) un destrăbălat care mîngîie blăni de leopard, în timp ce poporul român suferă, în timp ce "eroii de la Berna" sînt prin închisori, iar exilul românilor este pe de-a-ntregul buimăciţi etc. etc.

Mihai n-avea ce să caute la Hollywood, mai ales fiindcă el se abţine de la orice manifestare spectaculară unde cauza ţării este apărată. Totuşi, păcatul acesta nu e mortal. Aşa cum el nu e direct responsabil[1], din moment ce a sosit acolo, a fost contopit, pe un singur clişeu, cu această foarte agăţătoare femee respectuoasă. Aşa e obiceiul Casei!...

Ceea ce este grav în această chestiune, este că prin indolenţa lui, prin morocănoasa plictiseală ce i-o inspiră îndatoririle sale, prin "dezertarea" lui, în toiul nenorocirii care ne copleşeşte pe toţi, Mihai şi-a pierdut popularitatea în aşa hal, (după cum şi-a pierdut autoritatea, printre români) încît atacurile la care se dedă "Curierul" nu supără decît pe cîţiva conservatori, ca mine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4 august

Nu ştiu dacă problema Suezului, care este de abia la început - aşa cum am mai spus - va aduce prejudicii politicii de destindere, urmărită de Hrusciov. Sovieticii se vor sili să facă un joc dublu, pînă la capăt, instigînd pe arabi, pe de o parte, şi arătîndu-se "conciliaţi" faţă de occidentali, pe de altă parte, mai ales faţă de americani. (Este, pentru ei, momentul pentru a încerca să statornicească o politică de arbitraj în comun, cu S.U.A.!).

Ceea ce pare sigur este că, în Franţa, "frontul popular" a pierdut puncte. Tensiunea între socialişti a sporit, în ultimele zile. Politica naţională, practicată de şeful guvernului şi sprijinită de ansamblul Adunării Naţionale - cu excepţia comuniştilor - a contribuit la lărgirea şanţului dintre aceştia din urmă şi restul deputaţilor. Ruptura pe care comuniştii înţeleg să o provoace la centru, s-a produs la extrema stîngă: "naţionalul" a fost mai tare decît "socialul". In tu-

---

1) Mordanta ironie se referă la articolul Constituţiei din 1923 care atribuia regelui o iresponsabilitate legală, faţă de opera de guvernare.

multul parlamentar ce a însoţit acest eveniment, Guy Mollet a rostit cîteva cuvinte care marchează situaţia: "Acordul Sepilov-Nasser este sortit să aibă aceleaşi consecinţe ca şi Acordul Molotov-Ribbentrop?"; aşa a întrebat el partidul care-l insulta pentru că apărase autoritatea şi onoarea Franţei.-"Dv. apăraţi miliardarii"!, au strigat comuniştii. - "Iar voi susţineţi fasciştii"!, au răspuns socialiştii.

Prin aceste controverse, frontul popular a ajuns la situaţia actuală.

Reîntors acasă în Statele Unite, Dulles a făcut declaraţii dezamăgitoare, pe care radio ni le-a transmis.Acordul de la Londra pare să nu fi fost desăvîrşit între cei trei occidentali. Dulles nu vrea să creadă că invitaţia adresată statelor interesate în problemele Suezului - la 16 august - nu va fi acceptată de toată lumea. De aceea el nu va lua nici o hotărîre mai dinainte, în cazul cînd Egiptul nu s-ar învoi.

Este evident să Statele Unite (absorbite de campania prezidenţială care intră în faza acută) îşi rezervă un rol de intermediar sau de arbitru, ca o contrapondere pentru cazul cînd rolul Rusiei ar vrea să se facă simţit, în această problemă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Faptul nu e de natură să întărească poziţiile Angliei şi Franţei care joacă o partidă vitală, în acest moment, în Mediterana: pentru Anglia, este vorba de aprovizionarea cu petrol şi de legătura cu ceea ce-i mai rămîne din imperiu;pentru Franţa, problema implică Algeria.

In ceea ce priveşte viitoarea conferinţă, toate statele invitate au acceptat, în afară de două: U.R.S.S. şi Egiptul. Moscova, în mod hotărît, a luat lumea arabă sub aripa sa. Nu se poate şti cine va plăti mai mult această protecţie: arabii sau occidentalii? (...)

6 august

Pînă acum, Egiptul şi U.R.S.S.-ul tot n-au răspuns. Nasser vrea să fie rugat. Radio anunţă: intensă activitate diplomatică la Cairo; ambasadorii Moscovei, ai lui Nehru şi ai Statelor Unite lucrează alternativ cu Bulibaşa. Efectul acestui fapt va fi acela că Nasser îşi va pierde prestigiul, chiar dacă

s-ar prezenta la Conferinţă, pentru a-şi face cunoscute condiţiile. Astfel, unul dintre motivele pentru care o reacţie energică occidentală s-ar impune, este compromis de pe acum: chiar dacă Egiptul, pînă la urmă, ar accepta, într-un fel sau în altul, internaţionalizarea Suezului şi dacă ar ceda imprecaţiilor sovietice şi americane, de a institui, pe Canal, o autoritate internaţională, Egiptul va avea desigur o situaţie privilegiată, care va impiedica Franţa şi Anglia de a mai fi stăpînele problemei. Precedentul favorabil pe care francezii speră să-l stabilească, pentru a-şi uşura sarcina în Algeria, n-a putut fi realizat: Nasser, a jucat şi a cîştigat; nu atît cît ar fi dorit (fiindcă afacerea asta se va încheia, probabil, printr-un compromis) dar suficient pentru a trece în ochii arabilor drept un om iscusit, care a învins încă o dată pe "exploatatorii străini". Urmările noului său succes vor fi resimţite pînă în fundul Africii de nord.

La acestea, se adaugă faptul că sarcina occidentalilor, în cazul cînd Conferinţa s-ar întruni la data şi locul fixate (se pare că Nasser ar fi preferat Geneva) este departe de a fi uşoară. Printre puterile care au acceptat invitaţia, este una care nu împărtăşeşte teza franco-engleză. Asiaticii înclină făţiş în favoarea lui Nasser, campion al independenţei integrale a ţării sale şi vor face totul pentru a-l susţine. Europenii, dimpotrivă, îşi aduc aminte de învinuirile vechi şi noi şi sînt gata să ridice toate obiecţiunile împotriva politicii britanice şi franceze. Spania vorbeşte de Gibraltar, îşi afişează, chiar de pe acum, interesul pentru cauza arabă. Grecia se gîndeşte la Cipru, cu ranchiuna în suflet.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Conferinţa va fi dificilă. E foarte puţin probabil că teza franco-engleză a cîştigat integral. Se va ajunge la un compromis. Nici acest compromis nu va întruni unanimitatea voturilor. Dacă Egiptul va refuza să accepte, cum ar mai putea Franţa şi Anglia, după un vot simplu majoritar, să-şi justifice îndeajuns o acţiune militară? E un aspect împovărător.

Două învăţăminte se desprind din această afacere:

a) Trebuie să se acţioneze repede, dacă se doreşte restabilirea unei situaţii puternic zdruncinate. Insă Anglia, în Mediterana orientală şi Franţa în Mediterana occidentală, au poziţii care atîrnă de un fir. Pentru a le comsolida, ar trebui

să profite de prima ocazie, lovind repede şi cu putere. S-ar impune o lovitură "à la Truman", adică întîi să acţioneze şi apoi să se gîndească!... A convoca o conferenţă este cea mai rea dintre reacţii, într-un astfel de caz, fiindcă înseamnă a te da în judecata altora. Timpul curge, de aci înainte, în avantajul uneltitorilor de dezordine.

b) Dacă nu-şi vrea moartea, este nevoie să fie refăcută Europa. Lumea arabă este solidară. Lumea sovietică este obligată să fie solidară. Europa nu este aşa. Europa nu pierde nici o ocazie - chiar dacă identitatea intereselor ei este evidentă - de a da dovezi de diversitate, de fracţionare, de discordie. Incă odată, continentul nostru se aventurează cu rîndurile risipite, în faţa uraganului care ne ameninţă pe toţi. Fiecare ţară (mică sau mare) se gîndeşte la interesele sale particulare, la drepturile sale, la pretenţiile sale, la amorul său propriu şi nimeni nu bagă de seamă cauza comună şi nu vede primejdia tuturor, care vine înspre noi.

Ordinea care trebuie să domnească în Mediterana - raporturile ce trebuie să existe între Europa şi Africa - partea ce revine civilizaţiei europene în aceste relaţii,constituie o singură şi unică problemă şi anume problema Europei întregi. Odinioară, puterile europene (Franţa, Marea Britanie) dispuneau de forţa şi de autoritatea de a vorbi, în numele Europei, ele singure. Astăzi nu mai au această putere. Rusia s-a întins pînă la Elba. Asia este în fierbere. Lumea arabă se caută şi se uneşte. Tot ce a mai rămas din Europa trăieşte doar prin sprijinul american. Insă Statele Unite n-au, în toate privinţele, aceleaşi vederi, aceleaşi interese, aceeaşi misiune, ca popoarele europene. Trebuie să ne unim între noi. Cînd eşti european, este imposibil să nu simţi că problema Suezului şi aceea a Algeriei, ne privesc pe toţi, în modul cel mai direct. Tot aşa, problemele Europei răsăritene sînt de interesul direct al tuturor europenilor, fiindcă existenţa lor, a tuturor, atîrnă de "rezistenţă", adică de voinţa popoarelor răsăritene de a trăi.

Trebuie să fie creată forţa şi autoritatea - autoritatea, mai mult decît forţa, - pe o scară superioară:pe scara europeană. Autoritatea de care este nevoie, pentru a salvgarda prestigiul civilizaţiei noastre comune, nu poate fi res-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

tabilită pe planul naţional. Este probabil că dacă Europa ar fi existat ca o realitate, nici problema Africii de nord - Marocul, Algeria, Tunisia, - nici problema Suezului n-ar fi fost puse aşa cum se pun ele astăzi.

Acum să reamintim, asupra acestui punct, răspunderile Angliei şi Franţei.

Anglia şi-a pierdut imperiul, fără să fi încetat de a avea un rol de "cavaler singur". N-a fost în stare să-şi păstreze forţele, dar a împiedicat constituirea unei alte forţe care, în lumea de azi şi în împrejurările actuale, i-ar fi putut fi de un mare ajutor. După Haga, unde Churchill a lansat lozinca "Europa", ordinea a fost înţeleasă şi executată pe dos, de ansamblul lumii politice engleze: "Trebuie ca Europa să nu existe deloc".

Imperiul britanic s-a descompus fără concursul Europei, ceea ce poate fi un avantaj. Dar greşelile pe care Anglia le-a acumulat, în acest timp şi îndeosebi în Mediterana orientală (părăsirea Egiptului, fără o asigurare pertinentă a regimului internaţional de la Suez, cum şi modul absurd în care se cramponează în Cipru), au contribuit puternic la şubrezirea poziţiilor indispensabile securităţii europene, în ansamblu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Franţa n-a putut să apuce torţa Europei, pe care Anglia voia s-o stingă. Ea ar fi putut să-şi făurească un succes din Consiliul European Defensiv; însă Franţa n-a avut cutezanţa să meargă pînă la capătul acestei idei franceze.Toate faptele hotărîtoare, de ordin european, au fost nişte avorturi: Consiliul Europei, Uniunea Europeană Occidentală...!

Astăzi, cînd Europa ar putea să slujească problemele Algeriei şi Suezului, instrumentul ne lipseşte. Un jalnic beduin îşi ridică glasul; zbiară mai tare decît Anglia şi Franţa, iar glasul lui este auzit de la un capăt la altul al lumii înyrăjmăşite. Nu există nici o forţă constituită, nici o autoritate "europeană" destul de solidă pentru a-l face să tacă.

7 august

(...) Soţia mea mă tachinează pentru neliniştea ce-mi provoacă evenimentele din Egipt şi declinul Europei.(...)

Intr-adevăr, nimic nu e mai revelator cu privire

la scăderea prestigiului european, ca această nenorocită afacere a Suezului. Pe drept cuvînt, interesul, mîndria, onoarea Europei, toate erau legate de Suez, de această uşă deschisă asupra lumii prin efort, prin bogăţii, prin geniul oamenilor bătrînului continent. Izbucnind în afara Mediteranei, care a fost leagănul civilizaţiei europene, Canalul de Suez care scurtează miraculos toate marile drumuri ale pămîntului, îngăduie un contact direct cu Indiile şi cu China. Prin apele Suezului, petrolul indispensabil ajunge la industria occidentală. A ţine Suezul în mîini, este a avea o pîrghie de comandă pentru a rîndui soarta Europei: autoritatea sa internaţională, forţele sale, prosperitatea sa.

Insă acum nu e nici o ţară arabă care să nu fie gata să conteste drepturile Europei, sau să nu aprobe jaful poruncit de Nasser. Obligaţiile decurgînd din istorie şi din geografie ca şi din angajamentele contractuale, de ordin internaţional, nimic nu mai contează, în faţa modului primitiv în care sînt judecate astăzi privilegiile exorbitante ale independenţei. Pentru popoarele care învaţă acum ce este libertatea, independenţa este facultatea de a pune ambiţiile lor şi pretenţiile lor mai presus de regulile drepturilor ginţilor (care reglementează raporturile dintre popoare). Ideea de "independenţă", aşa cum a fost exploatată de Nasser şi de acoliţii lui,nu se mărgineşte la asigurarea drepturilor poporului egiptean: ea trebuie să deschidă calea triumfului unei idei rasiste şi să asigure construcţia unui imperiu erab. De aceea, vedem formîndu-se solidaritatea statelor arabe, fără nici o consideraţie pentru veritabilul caracter juridic al problemei, în jurul tezei imperialiste a dictatorului egiptean. "A naţionaliza" Suezul, este a o lua înaintea Europei; nu există vreun stat arab care să nu fie gata să acorde lui Nasser binecuvîntarea sa, pentru împlinirea unei asemenea isprave.

Sovieticii le-au dat-o pe a lor. Ei par hotărîţi să susţină "independenţa" Egiptului cu aceeaşi rigoare ca şi liga arabă. Calculul lor este asemănător cu acela pe care Stalin îl făcea în 1939, susţinînd "independenţa" lui Hitler:trebuie detronat Occidentul! Orice aliat e bun, dacă e antioccidental!... Nasser are faţă de Hitler, marele avantaj, în ochii U.R.S.S.-ului, de a fi tot atît de agitat, dar mai puţin pri-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mejdios. In spatele ligii arabe, destinată să tragă primele lovituri, Moscova şi-a infipt jaloanele: celulele comuniste vor înainta, de mînă, cu dey [1], cu bey şi cu sultani. Dezordinea creată de Hitler, în Europa, a dus pe ruşi pînă la Elba; dezordinea pe care o pregăteşte Nasser poate să-i după pînă la Atlantic.

Rezistenţa occidentală se sprijină, încă o dată,pe America. Dar America e foarte departe de Suez. In Mediterana, canalul nu este al ei. Canalul ei este Panama. Nu se grăbeşte să creeze precedente de ordin "internaţional". America nu înţelege mare lucru din problema arabă (de această dată, evreii săi nu-i slujesc la nimic). Ea se preface a crede - şi e în stare să creadă în mod serios, că în Egipt, într-adevăr ar fi vorba de o problemă de independenţă. In cel mai bun dintre cazuri, America se rezervă. O fi aşteptînd ca ruşii să se pronunţe, înainte de a-i fi descoperit jocul? Dar în acest moment, America mai are pe braţe vreo altă grijă decît pe aceea de a-l duce binişor, fără piedici, fără supărătoare zdruncinări, pe preşedintele Ike, pînă la apropiatul fotoliu prezidenţial? Ceea ce rămîne important este faptul că aprobarea americană, faţă de atitudinea franco-engleză, e mai nuanţată şi pare mai şubredă decît aprobarea dată de Moscova lui Nasser.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rămîne Europa. Aici începe adevărata tragedie: nu există Europa; nu există deloc... Nu e nici o comunitate politică, gata să respingă sfidarea şi să-şi afirme drepturile la Suez. Nu există nici o autoritate care să poată vorbi în numele interesului general al unui continent. Nu e nimic care să poată fi opus masei sovietice, nici chiar solidarităţii statelor arabe. Două ţări, numai două - Franţa şi Anglia - dintre care fiecare a fost odinioară destul de puternică pentru a revendica onoarea de a apăra interesele Europei; astăzi încă,ele nu mai îndrăznesc, nici chiar cu forţele lor unite, să aducă Egiptul la raţiune, fără să alarmeze lumea întreagă. Autoritatea pe care aceste state încă o mai pretind, nu le permite decît să pledeze, ca vai de ele, cauza unei "societăţi" deposedate. Ele invocă drepturile acţionarilor, privilegiile de ordin

---

1) Neologism turc, cu semnificaţia de "unchi", apoi căpetenie de ieniceri, în Algeria, înainte de 1830.

convenţional de care se bucură statele protectoare ale societăţii; şi cum toate acestea li se par o reacţie slabă, în raport cu apetiturile şi cu ambiţiile de care se împiedică, sînt obligate să invoce, în spiritul tezei lor, "interesul general" - necesitatea unei soluţii internaţionale, adică dreptul pentru fiecare dintre oponenţi sau adversari, arab sau sovietic, de a binevoi să vegheze împreună asupra soartei Canalului.

Să nu se vorbească despre instituţii europene, create şi organizate şi care ar putea să-şi ridice glasul. Dacă aceste instituţii (Consiliul Europei, Uniunea Europeană Defensivă) nu vorbesc,nu e fiindcă n-ar îndrăzni să vorbească, ci mai ales, fiindcă n-au nimic de spus. Pînă astăzi, ele n-au reuşit să statornicească nici o politică comună. Nu există politică europeană unitară, cu privire la reunificarea Germaniei, de asemenea, nu există nici o politică pentru eliberarea Europei răsăritene. Nimic de interes comun cu privire la Africa de nord. Si bineînţeles, nimic pentru Suez.

Pe măsură ce autoritatea europeană se prăbuşeşte, ideea europeană se retrage. Nici chiar în faţa primejdiei ameninţătoare, statele europene nu se unesc între ele. Anglia asistînd neputincioasă la nimicirea imperiului ei, nu face nici un gest pentru a adăuga o piatră la edificiul Europei; dimpotrivă, se complace în a contraria toate planurile de integrare, iar faptele ei se rezumă la sancţiuni împotriva unor popi bătrîni din Cipru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cît despre Franţa, în plină dramă algeriană, şi într-un moment cînd nevoia unui sprijin european se impune cu o evidenţă orbitoare, ea tolerează, cu prilejul dezbaterilor referitoare la Euratom, reînvierea tuturor argumentelor absurde, antieuropene, folosite odinioară contra C.E.D.-ului. Noile proiecte europene vor fi emasculate, lipsite de orice autoritate supranaţională, vidate de orice substanţă; Franţa va rămîne izolată, singură, atunci cînd trebuie să înfrunte neliniştitoarea problemă a Africii de nord.

Acestea sînt motivele care mă fac uneori să deznădăjduiesc cu privire la cauza Europei. Problema Suezului a fost rău abordată. Rezistenţa anglo-franceză nu are destulă "furnitură". Toţi adversarii sînt alarmaţi; cei mai mulţi dintre prieteni, sau cel puţin aceia care ar trebui şi ar putea să se do-

vedească prieteni, sînt ţinuţi la distanţă. In afară de ideea juridică a "internaţionalizării", nu există nici o gîndire de ansamblu, care să se desprindă: două ţări de mare renume, dar în pierdere de viteză, îngrămădesc fără convingere, argumente juridice (şi cu mai puţină convingere, cîteva unităţi militare) pentru a face faţă "lumii sovietice" şi "lumii arabe". Pe de o parte se aud goarnele de încetare a focului, iar pe de alta, goarnele de asalt. Nici o idee-forţă, pentru a o opune celor două revoluţii.

De aceea nu mă mai îndoiesc de rezultat. Nu se mai îndoieşte nimeni. In cel mai bun caz, afacerea asta se va împotmoli într-o mlaştină de procedură internaţională. Iar Nasser va rămîne un erou.

Ca european şi ca român, deplîng aceste lucruri.Occidentul nu înţelege că Europa de răsărit este indispensabilă securităţii, iar noi nu înţelegem că declinul Occidentului înseamnează sfîrşitul ambelor Europe.

8 august

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gîndurile mele par a fi împărtăşite de un număr oarecare de europeni. Un nou val de europeanism se sparge asupra popoarelor continentului, chiar şi asupra celor mai recalcitranţi. "Figaro" a publicat un lung expozeu, semnat de B.Tesselin, directorul serviciilor "France Presse", de la Londra, cu privire la "neliniştile" şi la aspiraţiile "tinerilor conservatori". Articolul este însoţit de fotografia lui Anthony Nutting, "ministrul de stat şi unul dintre cei mai străluciţi reprezentanţi ai grupului tinerilor conservatori". Imi aduc aminte că am ascultat pe acest tînăr ministru, cu prilejul unui congres, ţinut la Palatul Luxemburgului şi mi-a făcut o excelentă impresie.

Concluziile lui Tesselin sînt următoarele: "La Moscova, la Pekin sau la Washington se elaborează planul de lungă durată, politic şi economic. Convingerea unor oameni de stat britanici este aceea că, pentru a reda Europei instituţii solide, pentru a-i reda credinţa în tinereţea ei, care să-i permită a juca un rol internaţional demn de trecutul ei, oamenii de stat europeni nu se mai pot mulţumi cu jumătăţi de măsură".

Aşa mi se pare şi mie. Afacerea Egiptului a dezvă-

luit englezilor vasta lor singurătate. Acum, au descoperit şi ei "destinul comun al Europei", sau mai exact, au redescoperit destinul Europei. In timpul lucrărilor de la Haga (1948), eternul tînăr W. Churchill vorbise despre acest subiect, ceea ce n-a împiedicat pe prietenii şi partizanii săi, în frunte cu Eden, să saboteze sistematic toate proiectele europene. Pentru un englez, tînăr sau bătrîn (al cărei destin trebuie asigurat) este o entitate susceptibilă să servească interesele britanice - aşa cum le concep ei - şi în nici un caz o entitate solid constituită, pentru a dispune de forţe proprii şi pentru a reprezenta, prin ea însăşi, o "putere". De aceea politica engleză s-a hărnicit să împingă ideea europeană pe o linie de garaj:la Consiliul Europei sau la U.E.D. Astăzi, cu toate tristele experienţe culese din Asia şi din Egipt, starea de sprijin a tinerilor conservatori se resimte de vechile prejudecăţi. Proiectul cel mai îndrăzneţ pe care îl visează este acela de a introduce statele europene în Commonwealthul britanic.

Asta n-ar însemna că a fost consolidată Europa;asta ar însemna disoluţia ei. Commonwealthul de abia se mai ţine pe picioare; e o minune, reînnoită în fiecare zi, dar nu e o putere politică şi cu atît mai puţin, o "soluţie" a problemei europene. Tările cu interese opuse şi cu tendinţe contrare, se întîlnesc de două ori pe an, pentru a depăna amintirile lor comune. Ei aduc omagii unei Coroane, care nu reprezintă nimic altceva, pentru cei mai mulţi dintre ei, decît un adevărat obiect de muzeu. In ce priveşte restul, fiecare îşi continuă drumul său, susţinînd teze vrăjmaşe şi nu şovăiesc de a-şi da, după împrejurarea actuală, lovituri mortale. Commonwealthul nu este o asociaţie de state; este un cadru imperial, în interiorul căruia se continuă descompunerea unui imperiu.

Ce să facă Europa într-o astfel de companie? S-ar destrăma şi mai mult, pierzînd chiar şi puţinul dobîndit, ca "unitate", de-a lungul unei istorii chinuite; tot aruncînd popoare contra altor popoare, pe unii contra altora, Europa n-a încetat de a-şi apropia şi de a-şi contopi interesele ei.Europei îi trebuie o politică unitară, care să gireze şi să apere interesele identice şi o cauză comună; ar avea nevoie de un cap comun şi de organe care să asculte de acest cap. Dar n-are timp să ajungă la o asemenea organizare, printr-o înţeleaptă şi len-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

tă evoluţie, care ar obliga-o să facă, potrivit cu mişcarea fiecărei conştiinţe naţionale, un pas înainte şi doi paşi înapoi. La fiecare răscruce a unei astfel de "dezvoltări istorice" va izbucni rîsul sardonic al unui Nasser oarecare,iar acest rîs, în pofida inconsistenţei individului, va zdruncina,de fiecare dată, slaba înjghebare a unui "Commonwealth european".

Europa trebuie să fie cu totul altceva.Europa este ea însăşi soluţia salvării sale. Ar avea nevoie de sacrificii dar occidentalii nu sînt gata încă să i le ofere. In lipsa unor astfel de sacrificii, pentru un englez, va fi tot atît de greu să salveze Europa, ca şi trecerea cămilei biblice prin urechea unui ac.

9 august

(...) Wilson, fostul preşedinte al Uzinelor "General Motors", astăzi secretar al Departamentului Apărării în Statele Unite, a vorbit despre Suez, ca despre o "afacere de importanţă secundară". El a exprimat mirarea compatrioţilor săi, faţă de agitaţia provocată în Europa, de "naţionalizarea" Suezului.

Aprecierea lui Wilson dezvăluie linia de demarcare nu numai între două zone de interese diferite, ci şi între două stări de spirit, marcate fiecare de istorie şi de geografie.Pentru Wilson, afacerea Suezului este un conflict îndepărtat care conţine pe de o parte, o rămăşiţă a colonialismului, iar pe de alta, o încercare de şantaj, ale cărei consecinţe sînt deosebit de neplăcute pentru acţiunile unei societăţi şi pentru cîştigul imprudent exagerat al cîtorva diplomaţi la pensie. Nu este nimic care să nu poată fi aranjat cu oarecare dibăcie: averea socială (a Suezului) poate să fie ridicată la linia de plutire; administratorii pot găsi alte pomeni, legate de alte sinecure;în ce priveşte şantajul încercat de colonelul egiptean, şantajul poate fi evaluat în cifre, în mijloace pentru a potoli nevoile de succes şi de bani ale unui dictator oriental.

Insă există o lume aşa zisă "bătrînă" şi unde afacerea Suezului prezintă cu totul alt caracter. Canalul care leagă Mediterana cu Marea Roşie şi cu Oceanele Sudului, traversează o regiune semănată cu amintiri biblice şi istorice, unde în repetate rînduri, a fost jucată civilizaţia europeană. Acolo,

s-au amestecat învăţămîntele celor două "Testamente", care se găsesc la originea credinţei noastre; acolo, Iuliu Cezar, consolidînd limitele imperiului roman, a cules moştenirea lui Alexandru, a lui Octav şi Marc Antoniu, într-un duel epic, şi au disputat Roma şi conducerea lumii. Surîsul Greciei antice, măreţia imperiului roman, viul cuvînt al lui Isus, toate s-au contopit, în aceste paragini ale Mediteranei orientale, pentru a crea o civilizaţie a cărei grandoare s-a măsurat nu numai cu desăvîrşirile de ordin intern, ci şi cu strălucirea irezistibilei forţe de expansiune. La această răspîntie, între trei continente, Europa a pus inimă pentru a-şi salva prestigiul şi pentru a menţine puterea spiritului ei asupra regiunilor învecinate; iar aproape de zilele noastre, străpungerea pe care a făcuto Ferdinand de Lesseps de-a curmezişul nisipurilor Egiptului,este nu numai pe plan tehnic, ci pe plan istoric, o expresie autentică a geniului european.

Iată motivul pentru care afacerea Suezului a provocat o atît de vie emoţie tuturor oamenilor care simt şi raţionează auropeneşte. Nu e vorba numai de o soluţie a unei probleme juridice, de foarte mare importanţă, adică de a şti să fie scos la lumină "interesul general" al unui continent, sau al unei comunităţi de ţări şi de a limita privilegiile atribuite suveranităţii unei naţii. Afacerea nu se mărgineşte numai la o problemă (totuşi atît de neliniştitoare) de a asigura aprovizionarea cîtorva ţări mari, aşa cum este Anglia, cu mărfuri şi cu produse (alimentare, combustibile) indispensabile bunului lor trai şi existenţei lor. Eden a afirmat că petrolul care trece prin Suez este indispensabil existenţei Angliei. Chestiunea care se pune, înainte de orice, este de a şti cum poate fi oprită căderea prestigiului unui continent împotriva căruia s-au unit atîţia, şi cărora li se poate măsura declinul îndrăznelii şi neînsemnătatea aparentă a cîtorva dintre aceia care pun continentul în dificultate.

Tăiată în două, nemaicutezînd să revendice reunificarea uneia dintre cele mai mari ţări ale sale, obligată să suporte afrontul unei servituţi umilitoare ce a fost impusă celor zece state răsăritene, într-o vreme cînd pînă şi ultimul şef de trib cafru sau hotentot cere să-şi exercite deplina sa "suveranitate", Europa pare a-şi pierde simultan facultatea de a face

BCU Cluj / Central University Library Cluj

rînduială în interiorul limitelor ei geografice, ca şi dreptul de a-şi afirma prezenţa, în exterior. Eliminarea Franţei şi a Angliei, de la Suez, este un semn grăitor al acestui declin.De aceea, nici un european nu poate fi de acord cu onorabilul domn Wilson şi nu poate crede că acest eveniment ar fi de o "importanţă secundară". (...)

11 august

Teribilă catastrofă minieră, aproape de Charleroi, la Marcinelle, în Belgia, unde 260 de muncitori au rămas închişi în fundul galeriilor devastate de incendiu. Ascultăm, cu inimile strînse, ştirile date de radio, din ce în ce mai neliniştitoare şi mai fără speranţă.

Mîine, Nasser va răspunde. In vederea evenimentului, el şi-a pregătit o punere în scenă dintre cele mai spectaculare: sute de ziarişti au fost convocaţi. Va spune "Nu", apoi va expune contrapropuneri. Este ceea ce "presupune" Moscova; se poate crede că Moscova este informată. In ce priveşte guvernul sovietic, acesta a încheiat prin a accepta invitaţia occidentalilor, formulînd însă rezerve şi "sugestii", care îl vor ajuta să saboteze afacerea.

Un fapt reconfortant: America îşi precizează şi îşi înăspreşte atitudinea. Eisenhower va putea să spună presei şi fruntaşilor Congresului, republicani şi democraţi, motivele pentru care Statele Unite înţeleg să sprijine cu fermitate politica aliaţilor lor occidentali. (...)

Această atitudine va înlesni cu atît mai mult acţiunea franco-engleză, cu cît Statele Unite se gîndesc să revizuiască ansamblul politicii lor, în raport cu lumea arabă. Flagranta complicitate dintre Moscova şi Cairo a reuşit să dezvăluie americanilor caracterul veritabil al agresivităţii "colonelului". La Suez, există un "imperialism" activ, mai puţin puternic, desigur, dar tot aşa de îndrăzneţ ca acela al lui Hitler, şi pe care U.R.S.S. înţelege să-l exploateze în acelaşi fel. E vorba deci de a renunţa la orice manevră de ordin diplomatic, şi de a-i ţine piept, cu hotărîre. A părăsi Canalul, în folosul lui Nasser, este a îngădui unui regim dictatorial să pună stăpînire pe economia Europei occidentale. Prin mijlocirea ambiţiilor e-

giptene, Moscova va putea să preseze cu toată greutatea sa, asupra "existenţei" Angliei. Statele Unite par a fi înţeles că ar fi ceva inadmisibil.

Si ca întotdeauna după ce-au înţeles, americanii nu întîrzie să-şi asume răspunderile[1)].

Englezii se declară încîntaţi de răspunsul sovietic. Ei se mulţumesc cu puţin. Nici nu s-ar putea arăta mai explicit ceea ce a făcut Moscova: ireductibilitatea opoziţiei care se ridică împotriva lumii libere. Era greu să se sublinieze mai mult "bună-credinţa" pe care sovieticii o voiesc să domnească, în relaţiile internaţionale. De aceea, U.R.S.S. este hotărîtă să respingă orice tendinţă "care ar aduce atingerea drepturilor suverane şi demnităţii Egiptului". (...) Lista ţărilor a căror prezenţă, la Londra, o cere U.R.S.S., a fost făcută cu o superbă încredere excesivă în sine însăşi. Toţi captivii, toţi sclavii, toţi aceia care, din exces de naţionalism, se pregătesc să devină liberi, figurează pe listă. Nimeni dintre occidentali nu a respins această sfidare, denunţînd impostura. Cum ar fi putut s-o facă? Nu este o listă asemănătoare cu aceea pe care un stupid canadian a făcut-o să triumfe la O.N.U., pentru a asigura "universalitatea" acestei supărătoare şi neputincioase instituţii?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

13 august

Nasser a răspuns într-adevăr "Nu"! Nu va veni la Londra. A spus-o întîi lui Kisselev, ambasadorul sovietic,care avea motive să nu se îndoiască în privinţa asta. A spus-o, de

---

1) Se află anexate la "Jurnal" principalele puncte ale declaraţiei sovietice: Moscova va participa la Conferinţa de la Londra, dar respinge hotărîrile anterioare; naţionalizarea companiei Suezului n-are nici o legătură cu navigaţia pe Canal; naţionalizarea este un act legal din partea Egiptului; Egiptul poate să asigure navigaţia normală, ca şi orice companie particulară; măsurile anglo-franceze constituie o sfidare a cauzei păcii şi vor primi riposta pe care o merită; lista ţărilor invitate este tendenţioasă şi serveşte interesele franco-engleze; este greşit de a insista asupra Suezului exclusiv, neglijînd celelalte canale şi strîmtori maritime; U.R.S.S. consideră că vor trebui să participe la Conferinţă: Austria, Albania, Birmania, Bulgaria, Ungaria, R.D.G., Yemen, Jordania, Irakul, Libanul, Libia, Marocul, Polonia, Arabia Saudită, România, Siria, Sudanul, Tunisia, Finlanda, Cehoslovacia, Iugoslavia, R.P. Chineză.

asemenea, lui Krişna Menon, omul lui Nehru. Aşadar, U.R.S.S.şi Indiile s-au însărcinat să apere punctul de vedere al egiptenilor, la Londra. Indienii vor încerca să calmeze Conferinţa,iar sovieticii s-o saboteze.

Ce vor face occidentalii? Procedura în care ei s-au împotmolit, le-a provocat o mare pierdere de timp. Trebuiau întîi să fi acţionat şi apoi să fi discutat. Incepînd prin a discuta, au paralizat orice acţiune ulterioară şi orice justificare. De acum înainte, occidentalii nu vor mai putea fi altceva decît mandatarii unei părţi din comunitatea ţărilor interesate şi se vor afla într-o poziţie deschisă, cu cealaltă parte,care nu va întîrzia de a lua poziţie în favoarea Egiptului. Prin lipsă de hotărîre, sau prin exces de scrupule, ca şi prin lipsă de pregătire, ei şi-au făcut sarcina înfinit mai dificilă. (...)

U.R.S.S. şi-a dezvăluit poziţiile şi înţelege să le apere, fiindcă Sepilov şi-a anunţat sosirea la Londra, în ciuda refuzului de care s-au lovit toate contrapropunerile sale. Noul ministru va intra în discuţie, pentru a combate în favoarea unei politici al cărei instigator este chiar el. El va avea sarcina delicată de a căuta să concilieze această politică, cu aceea de "destindere", adică de a alege una dintre cele două politici.In ce priveşte occidentalii, aceştia vor avea prilejul de a se convinge de consistenţa şi de amploarea frontului inamic: americanii vor vedea cît de mult ţin arabii la ruşi, iar anglo-saxonii vor înţelege, poate, în ce măsură ruşii fac cauză comună cu arabii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alexandru Hurtig, care adesea are idei amuzante şi care a venit ieri la Montchauvet, îmi spune că a înţeles în sfîrşit, în ce constă emulaţia dintre Moscova şi Occident,pentru a veni în ajutorul ţărilor înapoiate. America s-ar gîndi să dea o oarecare dezvoltare "punctului 4", al proiectului preşedintelui Truman[1]. Pentru U.R.S.S., care n-are nici bani, nici bunuri de consum de risipit, "punctul 4" consistă în a ruga pe egiptenilor: - "Luaţi Suezul!, iar ţărilor arabe din Orientul Mijlociu: - Puneţi mîna pe sondele de petrol şi pe "pipe-lines"

1) Este vorba de ajutorul american către ţările slab dezvoltate.

Intr-o competiţie de felul acesta, U.R.S.S. joacă la sigur şi nu poate să nu cîştige!...

Hurtig adaugă: Afacerea Suezului este zestrea lui Sepilov. Fiecare ministru de externe sovietic vine la putere cu o mică combinaţie pe care şi-a pregătit-o dinainte:Molotov avea în raniţă acordul de la Moscova, iar Sepilov, naţionalizarea Suezului.

In Anglia, laburiştii se dezumflă, ca şi liberalii. Presa de stînga găseşte că răspunsul lui Nasser a fost "moderat", rezonabil. Aceeaşi presă preconizează că, dacă Conferinţa de la Londra "nu reuşeşte", mai rămîne recursul la O.N.U. Conservatorii se ţin bine: ei cer să li se permită mica lor expediţie în Egipt. Dar americanii vor tempera această ardoare. Francezii riscă să rămînă mereu mai izolaţi, printre socialiştii europeni. Numai Israelul, care ştie despre ce e vorba, rămîne ferm pe poziţii. Insă nu-l va întreba şi nu-l va asculta nimeni: este destul ca evreii să fie sinceri, pentru ca să-şi piardă ascendentul în lume.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

17 august

(...) Ieri a început Conferinţa de la Londra. Cei trei occidentali par a fi de acord. Dulles a acceptat să prezinte, în numele lor, un proiect de internaţionalizare a Canalului. Este vorba de o comisie de control şi de gestiune, cu organe proprii de supraveghere şi de poliţie. In fond, aşa cum am prevăzut, se va face ceva asemănător Comisiunii Dunărene. (...)

Sepilov care nu face şicane în detalii, susţine părerea că naţionalizarea ar fi perfect licită; în ceea ce priveşte navigaţia, trebuie să se arate încredere asigurărilor date de Nasser. Nu-i nevoie de măsuri preventive, atîta timp cît nevoia nu le impune. Aşadar, prăpastia ce trebuie umplută,între cele două teze rămîne mare. In cel mai bun caz, occidentalii se vor salva, fără să cedeze U.R.S.S.-ului o parte însemnată, în organul de control ce se va crea, fapt cu atît mai supărător cu cît U.R.S.S. n-are nici un interes economic direct, la Canal (sau în orice caz un interes mai mic)în timp ce, pentru occidentali, interesul este vital (pentru Anglia în primul rînd!). Alt

inconvenient: U.R.S.S.-ul ar face un pas serios în ţările arabe şi ar putea să dezvolte cum îi place "punctul 4" al programului de pătrundere în "zona subdezvoltată", potrivit ideii atribuită de Hurtig lui Nasser. Diferitele guverne arabe ar trebui să se teamă (dacă ar avea o cît de mică prevedere) de apropierea valului bolşevic.

In ceea ce priveşte reacţia occidentalilor, în cazul cînd Conferinţa eşuează, se pare că energia principalilor interesaţi slăbeşte. Solidaritatea lumii arabe, pe de o parte, care se manifestă prin greve şi prin agitaţii ce se întind din Irak, pînă în Maroc; ostilitatea sovieticilor; lipsa de zel a celor mai mulţi dintre europeni; opoziţia muncitorilor, a sindicatelor, a numeroşilor liberali; încetinelile, scrupulele, lipsa de curaj a regimului democratic, totul concură la frînarea unei acţiuni eficiente - pe pămînt, pe mare şi în aer - împotriva agresiunii lui Nasser. Este evident că dacă Anglia ar ţine să triumfe principiul libertăţii mărilor, sub controlul flotei britanice, - principiu perfect legitim în sine, cu condiţia să existe o flotă britanică dispunînd de posibilitatea să acţioneze - n-ar trebui să se înceapă prin a organiza o vorbărie lungă, ca aceea care s-a inaugurat la Londra. Revista "Rivarol" (care n-are egal, cînd e vorba de critică) scrie: "Anglia a lăsat tuturor ţărilor (ostile unei intervenţii militare) timpul de a-şi manifesta această ostilitate. Aşa de bine, încît a mai interveni , de aci înainte, ar însemna să braveze făţiş părerile contrare, numeroase şi cu greutate, dispensîndu-se de a mai întreba".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sepilov a observat că o conferinţă cu privire la Canalul de Suez ar trebui să se ţină la Suez şi nu la Londra. Sînt de acord, cu condiţia ca flotele aliate să se afle şi ele acolo. Dacă nu, la Suez, sau la Londra. Conferinţa are egal de puţine şanse de a izbuti.

Printre "nemulţumiţii" care au cîştigat timp pentru a-şi pune argumentele la punct, sînt unii militanţi care îşi făuresc ideile lor, în fiecare dimineaţă, după ziarul "L'Humanité". Bărbierul meu mi-a făcut ieri de dimineaţă, la Paris, un expozeu entuziast al tezei arabe, asigurîndu-mă că îl dezgustă purtarea

engleză; că "poporul" nu vrea să se lupte şi că vor fi tulburări foarte serioase, la Paris, dacă guvernul porneşte la război. Cum eu nu-i răspundeam nimic, pentru a nu mă expune eu însumi la devierile briciului, el a insistat să afle părerea mea: "Am înţeles că dv. sînteţi fascist!, i-am spus, în momentul în care începea să-mi spele obrazul; numai un fascist poate să apere acţiunile lui Nasser. In ceea ce mă priveşte, te rog să nu fii supărat, eu nu discut cu fasciştii". Viteazul meu Figaro a tăcut. "Celula" sa nu-l pregătise să înfrunte o astfel de replică.

18 august

Susţinerea pe care Truman a dat-o candidaturii lui Harriman nu a jenat pe Stevenson; se pare chiar că i-a purtat noroc: Adlai[1] a fost ales în unanimitate, la primul scrutin. Este sfîrşitul influenţei politice a lui Truman - se grăbesc să anunţe adversarii fostului preşedinte. Nu e tot atît de sigur precum pare.

Este cert că intervenţia lui Truman - prin care el a manifestat caracterul unei manevre de ultima oră şi deci lipsită de eleganţă - a eşuat jalnic. Micul preşedinte a greşit-o şi va avea de ispăşit regretabila modalitate prin care şi-a exprimat judecata.

Dar în privinţa "judecăţii" în sine, ultimul cuvînt n-a fost încă rostit. Stevenson este necontestat mai strălucit şi mai elocvent decît Harriman. Gîndeşte bine şi vorbeşte mai bine. Dar cum va acţiona el?

Truman crede că Adlai nu poate să învingă pe Ike. Nu e un argument de bun simţ: dacă Ike rezistă pînă în noiembrie[2] nimeni nu-i de talie să-l învingă.

Dacă Ike nu s-ar prezenta în alegeri, problema referitoare la valoarea candidatului democrat nu se va mai pune; democraţii ar cîştiga alegerile viitoare.

Rămîne de văzut dacă seducătorul Stevenson va avea curajul, calmul, bunul simţ şi promptitudinea hotărîrii,toate atît de indispensabile astăzi unui preşedinte al Statelor Unite.

---

1) Stevenson.

2) Data alegerilor prezidenţiale în America.

De abia atunci ne vom putea da seama dacă experienţa şi temperamentul politic ale lui Truman l-au indus în eroare, atunci cînd a condamnat pe Stevenson, sau dacă micul preşedinte a avut dreptate, încă o dată. (...)

La Londra, totul se petrece după program. Americanii voiesc internaţionalizarea Canalului. Ei se integrează cauzei Occidentului. Sovieticii resping planul occidental şi susţin pe arabi. "Neutrii" - cei din Europa - (scandinavii & Comp.), ca şi aceia din Asia (Indiile şi prietenii lor) se silesc să "aplaneze conflictul", adică să împiedice reacţia anglo-franceză.

Iată o regulă a succesului care, de aci înainte, rămîne bine stabilită: pentru a avea dreptate în faţa unui for internaţional, trebuie să începi prin a face ceva nepermis.Raymond Aron (în "Figaro") se preface în a crede că dacă America rezistă, frontul inamic va ceda. Astfel, dă americanilor o lecţie. Poate că are dreptate: în situaţia în care au ajuns lucrurile, poate că numai presiunea energică a Statelor Unite ar putea - cine ştie! - să salveze obrazul Occidentului. Dar dacă acest conflict a dezvăluit într-adevăr un anume lucru, acela este insuficienţa, inconsistenţa, inexistenţa Europei! Sau va fi înzdrăvenită Europa, sau aceasta moare. Nu e altă soluţie. Poate că este chiar prea tîrziu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

21 august

Am venit pentru două zile la Paris. Aproape că am isprăvit, la Montchauvet, cuvîntarea mea, pentru Stresa.

La Londra, jocurile s-au încheiat. Prietenul J.F. Dulles a manevrat cît mai bine cu putinţă: printr-un discurs moderat şi ferm, a atras toată lumea de partea Occidentului;dacă Egiptul nu se înclină în faţa sfaturilor marii majorităţi a Conferinţei, diferitele state îşi vor relua "libertatea de acţiune", pentru a căuta "argumentele" şi mijloacele susceptibile să convingă pe Nasser.

Krişna Menon a ţinut o cuvîntare lungă şi aţoasă, pledînd cauza egipteanului. Cum poate fi luată în serios "neutralitatea" acestor oameni, la supărare, care-şi păstrează în inimă, sub podoabele înţelepciunii brahmane, ura împotriva omu-

mului alb? Incă o dată Indiile fac jocul U.R.S.S.-ului, şi ocupă poziţii împotriva Europei[1].

22 august

Dineu la Payart, cu Jean Lalois. Se pare că sînt desumflaţi, în privinţa Suezului. Cu toate sforţările lui Dulles şi a majorităţii celor întruniţi la Londra, situaţia este decepţionantă. Dacă Nasser zice "Nu" - şi aşa va zice - nu va mai rămîne decît o singură modalitate pentru a ieşi din impas: ocuparea militară a Canalului. Dar nimeni nu se gîndeşte serios s-o facă. Prea multă vreme au cîntărit "pentru" şi "contra": elanul primelor reacţii s-a evaporat. In timp ce obstacolele au sporit, resortul interior, în Franţa, ca şi în Anglia, a slăbit. Nimeni nu mai crede în putinţa unui compromis de ultima oră, chiar dacă toate greşelile ar fi aruncate pe spatele Americii. Bietul J. Foster Dulles n-are decît să se aştepte la asta[2].

Articolul meu publicat în "N.Z.Z.", "Europa în faţa Suezului"[3] mi-a atras o lungă scrisoare din partea lui G.Haldi-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Planul Manon este rezumat şi anexat la "Jurnal" în cinci puncte: Revizuirea Convenţiei din 1888, cu revizuirea tarifelor şi a taxelor de întreţinere a Canalului; o conferinţă a semnatarilor Convenţiei din 1888 şi a ţărilor ce folosesc Canalul, să revizuiască Convenţia; Corporaţia egipteană, la Suez,să fie reprezentată la Conferinţa celorlalţi; crearea unui Comitet consultativ; raport anual al Egiptului la Naţiunile Unite,pentru a se găsi o "soluţie negociată".

2) Planul Dulles rezumat şi anexat la "Jurnal", după ziare,cuprinde: trebuie garantat un sistem precis pentru libera navigaţie a tuturor, pe Canalul de Suez; o gestiune, o întreţinere şi o dezvoltare a Canalului, potrivit principiilor de la 1888; punerea la adăpost a interesului internaţional împotriva oricărei intervenţii politice; respectul suveranităţii Egiptului; venituri echitabile pentru Egipt; vărsăminte de compensaţii către Compania Canalului de Suez; drepturi de pasaj, cît mai ieftine cu putinţă; raporturi periodice către O.N.U. cu privire la gestiune, întreţinere, dezvoltare etc.; o comisie de arbitraj va reglementa conflictele; sancţiuni împotriva violărilor Convenţiei; dispoziţii de legătură cu Naţiunile Unite; nici un ultimatum către Egipt; nici o majoritate, oricît de largă, nu poate să oblige o minoritate, oricît de mică.

3) Articolul menţionat, anexat la "Jurnal", expune şi dezvoltă punctul de vedere, arătat în aceste pagini.

mann, din Zürich, scrisoare care mă interesează, pentru că pătrunde în inima marii dispute ideologice de la Uniunea Europenilor Federalişti: "Vorbiţi despre ţări care nu voiesc să facă sacrificiile necesare pentru a crea Europa -îmi scrie corespondentul meu - dar acest lucru nu este adevărat decît dacă, prin "ţări", înţelegem "guvernele". Este sigur că guvernele diferitelor state europene, chiar dacă ar avea dorinţa să refacă Europa, n-au nici putinţa, nici competenţa de a sacrifica interesele care le sînt încredinţate şi pe care ele le reprezintă.Răul trebuie retezat de la rădăcini, adică din popor". (...) Corespondentul meu este convins că tineretul european este nu numai capabil, dar şi dornic, gata să se entuziasmeze, pentru o mare idee, ca ideea europeană. El a ajuns la această convingere, în cursul unei călătorii pe care a făcut-o, în timp de un an, prin ţările Europei occidentale: pretutindeni tineretul răspunde cu interes şi căldură la apelul Europei. O scînteie ar fi suficientă, pentru a face să izbucnească flacăra necesară unei atît de importante întreprinderi. (...) Iată programul amicului meu Spinelli, exprimat în termeni limpezi şi convingători.Trebuie să mărturisesc că înclin şi eu, din ce în ce mai mult, către această teză. Ales preşedinte al U.E.F., pentru a concilia extremele, mă simt alunecînd înspre unele extreme, de cînd privesc din ce în ce mai aproape afacerea Suezului. Ajungînd la Europa, pe o cale guvernamentală, ar fi o treabă de Sisyf: experienţa făcută la C.E.D. şi acum la Euratom, ne-au învăţat multe, în privinţa asta. Nu mai rămîne decît poporul, mai ales tineretul. Pentru ce nu tineretul? Eu sînt prea bătrîn pentru a putea conclude cu oameni ajunşi la o vîrstă mijlocie. Dacă vreau să scap de această atmosferă neliniştitoare a crepusculului,trebuie ca lucrurile să meargă mai repede. A face apel la tineret este a regăsi propria noastră tinereţe. Nici nu s-ar putea sfîrşi o viaţă, mai bine decît aşa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

23 august

(...) Conferinţa începută cu respectul cuvenit regulilor de procedură, s-a încheiat în dezordine. U.R.S.S. şi Indiile se distrează, inventînd formule dilatorii. Krişna Menon vorbeşte din abundenţă. Dacă Sepilov întrupează spiritul răului, Menon joacă, cu uluitoare aptitudini, rolul răuvoitorului.Rezul-

tatul este că Dulles a cîştigat partida, în favoarea hotărîrii occidentale (22 voturi, contra 18) împotriva amendamentelor aduse prin grija Pakistanului, dar nu ştim nici acum, exact, cum stăm. Dincolo de perdeaua de fum ridicată de nişte apărători generoşi, Nasser continuă să braveze şi să sfideze Occidentul. Ameninţă cu represalii noi. Nu acceptă nimic din ceea ce este "internaţional". (...) Va fi nevoie oare de a se recurge la război, pentru a-i veni de hac colonelului?

Faţă de această prăbuşire a autorităţii Occidentului, constatată astăzi, la 23 august 1956, nu pot fi uitate celelalte zile de 23 august precedente, care au pregătit catastrofa: 23 august 1939 - Pactul de la Moscova; răsturnarea vechii ordini europene; împărţeala Răsăritului, între Hitler şi Stalin; începutul marelui război; 23 august 1944; schimbarea cîmpului de operaţii a României. Tara noastră a părăsit pe Hitler, în braţele căruia căzuse împotriva voinţei naţionale, pentru a-şi regăsi pe vechii aliaţi. Dar Occidentul este departe, iar URSS-ul se află la porţile noastre. Sovieticii, în ciuda tuturor acordurilor, demonstrează imediat modul cum înţeleg ei să restabilească ordinea în Europa. Acest lucru a însemnat începutul războiului rece.

Cine ştie dacă Occidentul s-ar fi găsit vreodată în jalnica situaţie de astăzi, sfidată şi ameninţată în interesele lui vitale, de un tiran de nimic, dacă ar fi reacţionat aşa cum s-ar fi cuvenit, pentru a împiedica mutilarea Europei? (Este de reţinut teza aceasta, pentru cuvîntarea mea la radio).

25 august

Ultimul meu articol "Europa în faţa Suezului" a provocat oarecare interes, în Elveţia. După scrisoarea lui Haldimann, de la Zürich, am primit alta, de la Peters Dürrenmatt,redactor şef la "Basler Nachrichten", însoţit de un studiu pe care l-a publicat în trei numere consecutive ale ziarului său,raportîndu-se la subiectul pe care l-am tratat. Carenţa Europei, în faţa sfidării ce i s-a aruncat cu atîta brutalitate, consecinţele pe care le-ar avea declinul autorităţii europene,pentru ansamblul ţărilor întregului continent, încep să chinuiască unele minţi, cel puţin în Elveţia, unde oamenii mai au timpul să

reflecteze. (...) Este de reţinut că în procesul de descompunere a spiritului european, aşa cum este văzut la Basel (acest excelent post de observaţie, cu privire la tot ce se petrece în Germania) ceea ce izbeşte spiritul este alunecarea numeroşilor germani spre un naţionalism orb şi exagerat. (...) Pentru a termina, "Basler Nachrichten" îşi însuşeşte concluziile pesimiste ale articolului meu, urmate de o exclamaţie a conştiinţei lor: "Ne temem că acest om are dreptate"!

Alexandre Marc care îşi îngrijeşte sănătatea, la Fuenterrabia[1)], în urma unei boli, mi-a trimis o lungă scrisoare, exprimînd în termeni disperaţi, neliniştea lui de european: "Singura şansă ce ne mai rămîne - şi este una minimă - este mobilizarea energiei elitelor populare contra ipocriziei guvernamentale. Dar pentru aceasta, trebuie să se ofere elitelor un veritabil program revoluţionar şi nicidecum o vagă ideologie "europeanizantă". Lupta ce se dă, sub ochii noştri, visează dominaţia mondială. Dacă noi, ca europeni, ne arătăm incapabili de a atrage poporul în direcţia unui viitor mai bun, spre un trai mai bun, mai demn de trăit şi spre mai multă justiţie socială, atunci sub o etichetă, sau alta, pretinsul comunism va învinge. Atunci nu vom mai avea de ales între sclavie şi dezintegrarea atomică. Istoria ne aruncă în faţă o sfidare: aceea a unei societăţi din ce în ce mai mecanizată, din ce în ce mai centralizată şi mai proletarizată. Ar fi un act de nebunie, dacă am încerca să răspundem unei asemenea sfidări, regrupînd, chiar şi la scara europeană, statele noastre muribunde, ale căror instituţii nu fac decît să-şi supravieţuiască: este vorba dimpotrivă, de a deschide o perspectivă de eliberare, de desproletarizare, de descentralizare, o perspectivă care să îngăduie crearea unor instituţii noi, care să fie în acelaşi timp mai drepte şi mai eficiente. Intr-o astfel de perspectivă există o singură şansă - minimă, o repet - de succes şi de victorie. In afară de aceasta, nu văd altă soluţie".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

29 august

(...) Am profitat de vremea rea de afară, pentru a

1) Staţiune de cură, în Spania.

pune la punct cuvîntarea mea, în franţuzeşte, la Stresa. Sînt foarte înaintat şi cu textul conferinţei pe care o voi ţine,la Bonn, în limba germană şi am pregătit, pentru mîine, două cronici radiofonice, în limba română. Am terminat această activitate de poliglot, printr-o scrisoare în englezeşte, adresată lui Yarrow. Ce meserie este şi aceasta, a exilatului "de marcă"!

Aceeaşi diversitate cu privire la legăturile dintre aceia unde mă voi afla, într-un viitor apropiat: la 12 septembrie, la Stresa, Congresul liberal; la 27 septembrie, la Comitetul de Direcţie al U.E.F., la Paris; în octombrie, la Strasburg, unde se va întruni Consiliul Europei şi "masa rotundă" a Naţiunilor Captive"; în noiembrie, la New York (Vişoianu m-a rugat să asist la şedinţele A.C.E.N.-ului) sau la Madrid, la "Ziua Românilor"; în decembrie, conferinţe la Bonn şi la Düsseldorf. Doctorul Meţianu îmi aduce aminte că trebuie să-mi menajez inima!...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Afacerea Suezului este pe cale de lichidare. Toată lumea se dezumflă. Din cînd în cînd, unii pe alţii se fac de ocară, prin presă. Dar diplomaţii şi-au pus mănuşile pentru a-şi schimba, între ei, note din ce în ce mai pline de curtoazie. Australianul Menzies, preşedinte al Comitetului de Cinci, a cerut lui Nasser o întîlnire, care nu angajează la nimic - adică nu se vor împunge - iar colonelul, ca bun prinţ, a acceptat.Această intrare în materie nu-i spune nimic lui André Siegfried, care se plînge, în "Figaro", că Occidentul n-a acceptat după formula "Civis Romanus sum"[1]. (...) Siegfried se ridică împotriva încetei reacţii occidentale: "Am primit, în mod public,o palmă complicată cu inutile şi cu grosolane injurii; şi totuşi se găsesc mulţi oameni care, din nevoia de împăciuire, sînt aproape gata să ceară agresorului să se modereze, mai ales acum, după ce lovitura i-a reuşit!". Dar tinerii sînt deprinşi să încaseze palme şi injurii, cu mai multă uşurinţă şi binecuvîntează intervenţia "celor rezonabili", care caută concilierea."Graţie domnului Dulles - scrie "Manchester Guardian" - am evitat

1) Sînt cetăţean roman.

gesturi pripite, şi îi datorăm mult".

Este vădit că ofensa primită nu reprezintă, pentru marele ziar liberal, ceva excepţional; au fost "o pereche de palme obişnuite", cum spunea un personaj al lui Duiliu Zamfirescu. (Pe cînd Duiliu Zamfirescu era preşedinte al Camerei Deputaţilor, un deputat a venit să-l consulte, dorind să ştie cum trebuie să procedeze într-un conflict de onoare. Un agresor îl insultase şi-l pălmuise. - "Dacă v-a pălmuit - a exclamat Duiliu Zamfirescu, care era foarte meticulos în privinţa codului de onoare - n-aveţi altă ieşire; duelul se impune; trebuie să vă bateţi!". - "Probabil că aşa vedeţi dv., domnule preşedinte - a răspuns victima, dornică de împăciuire - în fond, n-a fost decît o pereche de palme obişnuite").

In ce priveşte pe Nasser, acesta, după ce s-a umflat ca eroul lui La Fontaine, se pare că trece şi el printr-o perioadă de dezumflare. Nu adversarii îi inspiră vreo teamă, (n-ar avea dreptate să se înfricoşeze!), ci consecinţele tehnice şi financiare ale disputei cu occidentalii. Navigaţia pe Canal se dezorganizează, capitalurile străine evadează, afacerile industriale sînt primejduite, veniturile statului sînt ameninţate, lira egipteană a pierdut, în cîteva săptămîni, mai mult de 3o la sută din valoarea ei. Toate astea sînt mai seripase decît mînia lui Pineau şi Eden. De aceea gălăgiosul colonel se lasă rugat. Va fi prezent la întîlnire.

Dar va reuşi oare, prin negocierile directe, care au fost începute, să triumfe principiul "internaţionalizării" Canalului, singurul rezultat care interesează? Asta e altă poveste.

Vorbesc la postul românesc de radio despre despărţirea dintre socialişti şi comunişti, în Italia. Este vestea bună a săptămînii.

Atunci cînd Hrusciov a denunţat crimele lui Stalin, la al XX-lea Congres de la Moscova, Togliatti a presimţit că acest fapt îi va purta ghinion. In Occident, alegătorul, chiar dacă este comunist, priveşte lucrurile mai îndeaproape decît alegătorul ţărilor din Răsărit. Acest alegător occidental a-a îndoit că Stalin ar fi fost într-adevăr un brigand; dar ascultînd pe Hrusciov şi pe ceilalţi tovarăşi ai defunctului, asta este

altceva! Alegătorul îşi poate spune că un regim care îngăduie nişte crime ca acelea puse în seama unui conducător care, mai mult de 2o de ani, a întrupat comunismul sovietic, este mai vinovat decît conducătorul. Togliatti a încercat, prin mijlocirea lui Tito, (căruia i-a mărturisit temerile sale) să oprească vorbăria lui Hrusciov. Acum însă era prea tîrziu pentru ca Hrusciov să dea înapoi. El promite munţi şi minuni, după ce se va termina opera de purificare. Sinceritatea sa ar putea să-i aducă încrederea occidentalilor: aceasta ar contribui la destindere şi ar înlesni constituirea fronturilor populare.

S-a întîmplat însă exact contrariul. Aşa cum a prevăzut Togliatti, alegătorii s-au speriat. Aceia care votau cu comuniştii au făcut-o cu şovăire, sau cu un sentiment apropiat. N-aveau altă ieşire: erau prea angajaţi. Dar "comunizanţii",asociaţii, prietenii au găsit prilejul să se răzgîndească. Pietro Nenni alunecase înspre Moscova, pentru "a ocroti unitatea frontului muncitoresc" şi pentru a menţine partidului său porţile deschise ale viitorului şi ale puterii. Era însă nevoie ca Moscova să se împodobească, cu pioasa minciună a nevinovăţiei. Dacă nu, drumul de urmat al extremei stîngi ar deveni prea presărat cu capcane şi prea suspect, în ochii oamenilor cinstiţi. Denunţînd nelegiuirile lui Stalin, Hrusciov a dezvăluit implicit că Pietro Nenni fusese un păcălit, sau un complice. Cauza asta era mai mult decît trebuia unui şef socialist, pentru a se desprinde - el şi partidul său - din blocul comunist şi pentru a-şi relua "libertatea" de acţiune. Această libertate implică o regrupare a socialiştilor, o fuziune cu oamenii lui Saragat, o apropiere de majoritatea guvernamentală. Cum această alunecare s-a efectuat sub egida socialismului internaţional (şi cu concursul călduros al socialiştilor francezi şi al laburiştilor britanici!) a adus pe Nenni în sînul Occidentului. De acum înainte, nu mai este nevoie să fie satisfăcute dorinţele U.R.S.S.-ului, strigînd contra Pactului Atlantic, contra ideii de integrare europeană. Socialismul italian, unit într-un singur partid, susţine o Europă unită şi arată fidelitatea lumii libere.

Toate acestea nu se vor petrece atît de uşor precum par. Ceea ce este sigur, în acest moment, este că frontul popular, marea idee a lui Hrusciov, a ajuns rău.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

31 august

Dejun la Franasovici, cu principesa Ileana, care vine de la Cannes (unde se dusese pentru a-şi vedea sora,Elisabeta) şi care pleacă în America. Regina Elisabeta e foarte bolnavă: medicii apreciază că n-are mai mult de trăit, decît vreo cîteva săptămîni. Nenorocita este internată într-un spital şi trăieşte în mare lipsă; numai "marchizul" o veghează la căpătîi. (I-am trimis o scrisoare deunăzi, amintindu-i frumoasele zile trăite în România. Ea a arătat Ilenei această scrisoare şi a rugat-o să-mi spună că mesajul meu i-a fost o mare consolare).

Mă gîndesc la prăbuşirea acestei familii regale,căreia, odinioară, totul i-a fost surîzător, frumuseţea, abundenţa, bucuria de a trăi. Exilul a risipit, pe toate drumurile,ultimele rămăşiţe ale averii şi majestării: Elisabeta a Greciei moare în cea mai întunecată singurătate, fără să fi lăsat după ea nici atît cît i-ar fi trebuit pentru un mormînt; Mignon[1] a Iugoslaviei duce o viaţă sărăcăcioasă, otrăvită de certurile cu familia; Ileana de Habsburg, ajunsă a fi soţia unui neînsemnat medic, întreţine, cu multă trudă, o numeroasă şi apăsătoare progenitură; de pe urma lui Carol, n-au rămas decît procese şi o ciorovăială murdară între copilul său legitim şi copilul său bastard, pe de o parte, iar pe de altă parte, scandalul cu amanta legitimată[2]; părţile se ceartă pe firimiturile unei moşteniri care s-a evaporat. Cît priveşte pe bietul Nicolae, acesta îşi face sînge rău din cauză că lumea refuză să acorde titlul de "alteţă", cucoanei visurilor sale şi amorului său neabătut[3]. Ambiţia lui emoţionantă, dar vană, era de a dărui o coroană unei păstoriţe!... Dar păstoriţa nu voia coroană şi de altfel, în zilele de azi, o coroană valorează tot aşa de puţin ca şi o păstoriţă...

Dinastie a României, n-ai putut să ţii piept vremurilor grele!... Strălucirea ta s-a stins la prima suflare a nenorocirii... In ziua cînd ţara noastră a fost dureros lovită,

---

1) Marioara de Hohenzollern.

2) Elena Lupescu.

3) Dolete Tohani.

te-ai înclinat dureros înspre prăpastie şi te-ai aruncat în ea!

Cînd mai rămăsese doar o distanţă de o şchioapă,pînă la deznodămînt, cînd se aştepta o soluţie care nu putea fi decît paşnică, afacerea Suezului a luat o nouă întorsătură dramatică. Nasser a acceptat să primească faimoasa "Comisie de Cinci"; J.F.Dulles, care este responsabil de liniştea preşedintelui său, îşi freca mîinile, proclamînd că totul merge spre mai bine. Iată însă că Nasser are mai multe soluţii în traistă: a descoperit, în ţara sa, un "vast complot de spionaj" organizat, bineînţeles, de "Intelligence Service", care i-a permis să procedeze la arestarea şi expulzarea cîtorva cetăţeni britanici. (S-ar putea face prinsoare că ambasadorul sovietic Kisselev o fi făcut şi el ceva, în această lovitură, montată după toate regulile tacticii diplomatice ruse). De aci, a izbucnit mînia Marii Britanii, unde oamenii şi-au adus aminte (puţin cam tîrziu şi nu fără nostalgie) de proverbul menţionat de Siegfried, deunăzi: "Civis Romanus sum"!

Occidentalii, pe de altă parte, au făcut unele "pregătiri militare", care desigur vor tulbura atmosfera. Cîteva unităţi militare franceze au debarcat în Cipru. Pentru ce tocmai acolo? Evident, este baza militară cea mai apropiată de teatrul operaţiilor eventuale. Acest avantaj de ordin strategic este supărător compensat, prin dezavantaje de ordin politic. Pentru ce să fie înveninată această afacere a Ciprului, pe care englezii au tratat-o cu atît de puţină îndemînare şi inteligenţă? Si pentru ce, înainte de a fi schiţat vreun act de autoritate, faţă de Nasser, să ridice toată lumea împotriva sa?

Cu privire la convorbirile ce trebuie să înceapă, la Cairo, este probabil că vom cunoaşte zile agitate. Acum sau niciodată, trebuie să fim uniţi, să exercităm o presiune care să nu pară o "provocare". Presiunile neîndemînatice riscă să fie rău interpretate de prieteni, îndeosebi de America, de partidele de stînga din Occident; ele pot să provoace tulburări în interiorul liniilor occidentale. Oamenii s-au rătăcit prea multă vreme, pe căile raţiunii, pentru a le părăsi astăzi, în mod brusc. Dacă voiau să facă pe teribilii, s-o fi făcut imediat; astăzi, după ce au ridicat împotriva lor pacifismul lumii întregi, la Londra, s-ar fi cuvenit să aibă mai multă răbdare,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

barem cîteva zile.

Guvernul Eden se sileşte să facă gesturi politice importante, în contra-sens: evacuează Egiptul şi Suezul, fără să se gîndească să instaleze, la Canal, un regim internaţional. (Primul ministru britanic a recunoscut, de curînd, că"libertatea" acestui Canal este, pentru Anglia, o problemă de viaţă şi de moarte). Acelaşi guvern n-a făcut nici un efort serios pentru a găsi o soluţie justă crizei Ciprului, în momentul cînd trebuie să înfrunte revolta lumii arabe. Nasser a pus mîna pe Canal, a ameninţat şi a insultat superbul Albion: Eden a convocat o conferinţă. Conferinţa a preconizat, aşa cum era de prevăzut, căutarea unei tranzacţii paşnice; Eden a invitat, în numele prea graţioasei sale majestăţi, flota franceză la Cipru, dînd un răsunet neaşteptat pregătirilor militare aliate. Fiecare dintre faptele sale are, poate, o justificare, dar cu greu se poate vedea legătura care le uneşte între ele. De aceea,riscă să ridice mai multe obiecţii în rîndurile occidentale,decît în lumea egiptenilor, care ştiu că vor ajunge la momentul suprem al tranzacţiei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceea ce este esenţial, în vederea acestui moment, este unitatea fără cusur a frontului occidental. Dacă Nasser ştie că, în spatele francezilor şi englezilor, se află un bloc pe care Dulles a reuşit să-l unească, la Londra şi că opinia publică americană nu şovăie, el va ceda. Dacă însă blocul s-ar disocia, atunci Nasser va căuta să înfrunte forţele militare adunate la Famagusta.

1 septembrie

Am citit cu interes cartea lui Wilhelm Starlinger, despre "Marginile luptei sovietice" (apărută în 1955, înainte de Congresul de la Moscova). Autorul este un medic german,căzut prizonier la Königsberg şi care a trăit, aproape zece ani, într-un lagăr sovietic de muncă, - "în spatele palisadelor" - adică în nişte meleaguri, unde a avut ocazia să discute îndelung cu deţinuţii politici ruşi, dintre care mulţi aparţinuseră clasei funcţionarilor, chiar şi fruntaşilor sovietici. După opinia lui Starlinger, prizonierii parcaţi dincolo de palisade, erau consideraţi ca nişte neasimilabili şi în consecinţă, condamnaţi să nu se întoarcă niciodată în lumea celor vii. Nimeni nu-şi

bătea capul ca să-i reeduce şi-i lăsau să vorbească în voia lor. Aceşti oameni ajunseseră să formeze adevărate centre de discuţii, chiar şi de informaţii, foarte interesante.

Starlinger insistă asupra faptului că omul sovietiv - aşa cum regimul s-a silit să-l creeze şi să-l dezvolte - nu există. Omul rus, cu toate calităţile şi cu toate defectele sale, şi-a reluat toate drepturile. Intr-un imperiu unde masa poporului "ruşilor mari" domină toate celelalte aglomeraţii etnice, omul rus este factorul determinant. S-a impus concepţia acestuia, cu privire la viaţă, la patriotism, la ambiţiile naţionale, sub învelişul formulelor comuniste, în ansamblul organismului sovietic. Procesul de renaţionalizare a Rusiei, început sub Stalin, ar fi luat - după spusele lui Starlinger - un caracter irezistibil şi ireversibil, după moartea generalissimului.

Insă omul rus este curajos, rezistent la suferinţă, se adaptează cu uşurinţă la situaţiile noi, este entuziast şi înclinat spre mişcările generoase ale spiritului şi ale inimii, în sfîrşit, uşor guvernabil, dacă se întrebuinţează autoritatea necesară. Insă acelaşi om este tot atît de inconsistent, lipsit de spiritul perseverenţei, în gîndire şi în fapte, necredincios şi puţin veridic faţă de el însuşi şi faţă de ceilalţi;adesea, acest om este extrem de leneş.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insă un regim de constrîngere şi de teroare poate să facă lucruri mari, din poporul rus; un regim de "destindere" interioară şi de "liberalizare" întîmpină mari greutăţi, cînd e vorba de a folosi energiile naţionale. Aceasta este raţiunea, pentru care Starlinger crede că Rusia nu e periculoasă pentru vecinii ei, decît într-o perioadă de "tensiune", adică atunci cînd un ţar sau un dictator reuşeşte, prin forţă şi violenţă să integreze toate calităţile pozitive într-un singur efort unitar şi puternic. Rusia nu va izbuti, aşadar, să pună Occidentul în pericol decît dintr-un mod trecător şi limitat şi ea nu va ajunge niciodată să-şi dezvolte puterea sa, în libertate.

Dacă guvernul sovietic insistă astăzi, atît de mult, asupra dorinţei sale de destindere şi de pace este fiindcă,după dispariţia lui Stalin, Rusia trece printr-o serioasă criză de autoritate (...) apăsată de crize economice de tot felul, de

subproducţie agricolă şi criză în domeniul industriei uşoare. Este probabil, pentru Starlinger, că "diadocii" care au stabilit între ei o pace, caută să se elimine, tot dintre ei,pentru a stabili o guvernare, în spiritul ţării şi al regimului,adică o dictatură care să concentreze întreaga putere într-o singură mînă. Acest scop nu e uşor de atins, fiindcă toate concesiile făcute dorinţei de liberalizare nu pot fi reluate. Iar problemele decurgînd din succesiune sînt multiple şi spinoase. Starlinger le enumeră astfel: restaurarea şi asanarea agriculturii; dezvoltarea industriei uşoare; evitarea unei situaţii care ar periclita industria grea; dotarea din ce în ce mai bună a armatei; alimentarea pieţii bunurilor de consum; ajutorarea economică a Chinei şi a Coreei de nord; în sfîrşit, ducerea la bun sfîrşit a diferendelor între diadoci. Este de înţeles că noul regim propune "destinderea" şi caută să cîştige timp. Dar acest timp n-ar sluji decît la sporirea puterii sovietice, iar această putere urmăreşte, mai departe, aceeaşi mare ambiţie (pe care Dostoievski o definea astfel: "Da, vrem pacea cu toţi oamenii, vrem salvarea lumii întregi, dar trebuie, în prealabil,ca această lume să devină rusă, din rădăcină rusă"). Occidentul ar face bine să profite de timp, pentru a se consolida şi el, în loc să consolideze Rusia. O presiune exercitată asupra Rusiei, în zilele noastre, ar avea şanse să contribuie la restabilirea unei ordini oarecare.

Aceasta este învăţătura pe care a desprins-o Starlinger din conversaţiile avute, dincolo de palisade. Acest lucru nu ne învaţă nimic nou, dar confirmă lucruri pe care le cunoşteam numai pe jumătate şi uneori cu imprecizie.

Poziţiile U.R.S.S.-ului sînt ameninţate, la Răsărit, prin creşterea puterii chineze. Triumful comunismului în China, este pentru U.R.S.S., un succes care poate să devină o catastrofă. Ruşii sînt conştienţi de acest lucru: problema chineză era, se pare, subiectul principal al discuţiilor între deţinuţii politici cu un nivel mai ridicat. Primejdia are un caracter politic: chinezii au conştiinţa propriei lor forţe şi a posibilităţilor lor. Războiul din Coreea, început de ruşi, a fost cîştigat de chinezi. Coreea de nord şi imensa Manciuria au căzut, gata-rumenite, pe braţele lui Mao. Aceste succese i-au deschis apetitul. Dar Starlinger - ca orice doctor care se res-

pectă - insistă mai ales asupra aspectului biologic al problemei: Rusia este un imperiu fără oameni, în sensul că cele 2oo de milioane de supuşi nu vor fi de ajuns pentru a popula vidul unui spaţiu de peste 2o de milioane de kilometri patraţi. Improspătarea populaţiei nu are un ritm destul de rapid. China, dimpotrivă, este mai prolifică, iar cazarea oamenilor, în Imperiul Răsăritului de Soare, este din ce în ce mai rea. Va fi una dintre problemele capitale ale anilor viitori. Capacitatea biologică a poporului chinez sfidează securitatea Rusiei asiatice. Astăzi, China este încă prea slabă şi prea prietenă, pentru a pune U.R.S.S.-ul în dificultate. Dar mîine, dacă s-ar găsi cineva care să împingă China în direcţia industrializării, Rusia ar trece printr-un moment greu.

Asupra acestui subiect, Starlinger construieşte un întreg sistem de mare politică, dintre care unele aspecte nu sînt lipsite de interes, cu toate că argumentul principal mi se pare tras de păr.

Pentru a obliga Rusia să renunţe la Europa şi să părăsească "gajurile" pe care le deţine astăzi, ar trebui să fie sporită presiunea exercitată de pericolul chinez. Numai Statele Unite ar putea să provoace o astfel de reacţie: ar fi destul să consimtă de a face pace cu Mao şi să reia relaţii normale cu China. Ar fi mijlocul cel mai potrivit, pentru a apropia Rusia de Europa şi pentru a o obliga să consimtă la restaurarea ordinii europene. Orice tentativă de a negocia cu U.R.S.S., atîta vreme cît pericolul de la Răsărit nu devine prea apăsător,este muncă zadarnică. Dacă Germania se desparte de Occident, adică de America (fiindcă, pentru Starlinger, nu există alt sprijin, pentru Germania, decît America) şi dacă încearcă să facă o pace separată cu Rusia, ea va fi fărîmată sub imensa greutate a unui astfel de partener. Orice slăbire în faţa U.R.S.S.-ului, orice diversiune sau diviziune, în sînul lumii occidentale, nu poate fi decît fatală acesteia din urmă.

Dacă dimpotrivă U.R.S.S.-ul va simţi furtuna ridicîndu-se la Răsărit şi dacă lumea sovietică se va găsi în faţa unei presiuni unitare şi ferme în Europa, ea va părăsi "gajurile" ei şi va intra în compunerea (continentului). Starlinger pretinde că şi-a întărit convingerea (în conversaţiile cu deţinuţii politici din Rusia) că Rusia nu-şi face nici o iluzie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

asupra mijloacelor de rezistenţă, într-o încercare de forţă decisivă între ea şi Statele Unite. Intervenţia lui Truman,în Coreea, a provocat în imperiul sovietic, "cea mai adîncă impresie".

In mărturiile lui Starlinger, (întrucît ele exprimă convingeri real formate "dincolo de palisade") există elemente de o valoare pozitivă. Faptul că ar fi o nebunie în a trage foloase din destinderea propusă de guvernul sovietic, pentru consolidarea Rusiei, este evident şi confirmă tot ce am mai spus. Pacea întemeiată pe o ordine durabilă nu poate fi atinsă, în zilele noastre (cînd resorturile au slăbit, în interiorul URSS-ului) printr-o destindere generală, ci doar printr-o presiune constantă a forţelor unite din Occident.

Este tot atît de limpede că dorinţa şi nevoia de a se înţelege cu Occidentul, vor spori în măsura în care lumea sovietică va realiza, mereu mai mult, ameninţarea dezvoltării chineze. Această evoluţie, vai, s-ar putea întinde asupra unui mare număr de ani, şi nu se va întoarce în favoarea noastră,decît dacă Europa nu se va prăbuşi înainte ca dragonul chinez va începe să scuipe foc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cît despre intervenţia Americii, pentru a impinge pe chinezi împotriva ruşilor, cu o mînă, şi pentru a căuta, cu altă mînă, să pună în ordine treburile Europei, imaginaţia viteazului german mi se pare că merge prea departe. America nu are nici un interes să intensifice primejdia chineză, fiindcă pămîntul e rotund, iar dragonul ar putea să încerce să scape mai curînd spre Australia, spre Filipine, spre insulele Pacificului (îmi aduc bine aminte de demonstraţiile lui Mac Arthur, în privinţa asta), decît spre Siberia.

Văd ca mai probabil, în perspectiva unei explozii biologice chineze, raţiunea de a ne teme de o înţelegere ascunsă şi strînsă, între interesele Rusiei şi cele ale Statelor Unite; treburile Europei, dacă ele nu vor fi fost reglementate, pînă atunci, vor apărea în ochii celor doi giganţi de o minimă importanţă.

3 septembrie

Menzies şi cei patru colegi al lui se înfăţişează astăzi în faţa lui Nasser. Situaţia pare mai tensionată decît oricînd. Colonelul zvîrle foc, prin ochi şi prin nări: a sosit

momentul supremului tîrg şi al supremelor hotărîri.

In Cipru, soldaţii francezi şi englezi s-au unit într-o vigilentă comună.

Mă duc după ştiri noi şi întîlnesc cu bucurie pe colegii mei de la "Vie Française".

Priouret crede - pe baza unor informaţii precise - într-o debarcare iminentă. Eden ar fi hotărît să termine cu Nasser. Dacă n-a sărit numaidecît, a fost din cauză că Anglia, ca totdeauna, nu era pregătită. Le-au trebuit 38 de zile soldaţilor şi marinarilor graţioasei sale majestăţi, pentru a-şi pune la punct pregătirile. Acest răgaz care a fost pcupat,într-un mod foarte folositor, de Conferinţa de la Londra, se încheie.Eden nu vrea un compromis; vrea - şi e obligat să vrea - o lovitură strălucită, pentru a restabili situaţia. Peste cîteva zile, Suezul va fi astupat de vapoare staţionare, din lipsă de piloţi. Atunci, trupele vor ieşi pentru a-l destupa. Operaţia este necesară ca o măsură de salvare publică, pentru a face să tacă opoziţia laburistă. Opinia publică este în favoarea unei atitudini energice. A înţeles primejdia inacţiunii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gravitatea îngrămădirii vapoarelor la Suez este ilustrată de faptul - de care englezii avertizaţi îşi dau bine seama - că energia atomică de care se vorbeşte atîta, în zilele noastre, n-ar putea să fie folosită decît după vreo zece ani. Pînă atunci, petrolul este indispensabil: fără petrol, industria britanică s-ar prăbuşi. De voie sau de nevoie, trebuie să se acţioneze.

Aceeaşi necesitate, la francezi: dacă Algeria este indispensabilă Franţei, debarcarea se impune. A-i da cîştig de cauză lui Nasser, este a se dezechilibra în Africa. Insă, în acest moment, campania de pacificare face progrese; totul ar putea fi cîştigat, dacă Nasser ar pierde; de asemenea, totul ar putea fi pierdut dacă Nasser ar rămîne pe poziţie.

In ce priveşte pe americani, ei nu-şi vor abandona aliaţii. Ei cunosc intenţiile franco-britanice şi nu vor încerca să frîneze mişcarea. In orice caz, zarurile au fost aruncate. Aşa spune Priouret.

"Figaro" este de aceeaşi părere. André Siegfried, într-o serie de articole, a încercat să evidenţieze că nodul

gordian trebuie să fie tăiat cu sabia. Inţeleptul Raymond Aron ajunge şi el, prin piezişurile sale obişnuite, de raţionament, la aceleaşi concluzii: "Oricare ar fi riscurile acţiunii, ele mi se par mai mici decît riscurile capitulării".

In ce mă priveşte, nu sînt atît de convins.Este posibil ca Londra şi Parisul să vrea într-adevăr o încăierare, considerînd-o ca pe un rău mai mic. Dar nu s-a spus că Nasser n-ar consimţi la un compromis care ar face dificilă folosirea forţei. Americanii ar conveni, desigur. Ei nu şi-ar părăsi aliaţii, dar s-ar sili să facă imposibilă intervenţia militară, acţionînd asupra guvernului egiptean. Sovieticii ar face acelaşi lucru. După ce au încurcat situaţia cum le-a plăcut,acum n-au nici un interes să asigure occidentalilor un succes unitar, facil. E vorba de prestigiul lor. Afacerea Suezului a luat aspectul unei lupte de prestigiu între Occident şi Moscova. Si sovieticii sînt foarte sensibili la asemenea lupte.

Am aflat că, după apariţia articolelor mele şi după cronicile mele radiofonice referitoare la Suez, presa românească şi radio Bucureşti m-au maltratat copios. De cîtva timp, nu mi se mai întîmplase asta; atacurile mele săptămînale, dacă nu vizau situaţia din România, deveniseră "obişnuite", la Bucureşti; vorbind însă despre Egipt, m-am amestecat într-o chestiune care nu mă privea; am atins un punct slab al politicii sovietice: de aici provine furtunoasa reacţiune.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am impresia că ruşii şi americanii îşi vor uni eforturile, unii pentru a împiedica Occidentul de a repurta un succes (ceea ce este egal cu prestigiul legat, în Orient, de o demonstraţie de forţă), iar ceilalţi pentru a feri pe preşedintele american, în perioada electorală, de emoţii războinice.Aşadar, va fi tot un compromis. S-ar putea să mă înşel şi eu.Ne vom lămuri, curînd: săptămîna Suezului a început.

4 septembrie

Sansonetiştii parizieni s-au legat cu entuziasm de aventura Ninei, aruncătoarea de disc sovietică: robusta campioană a leşinat de ispita cochetăriei, cînd a trecut prin faţa unui etalaj al unui mare magazin din Londra, unde erau expuse cîteva modeste pălării. Poliţia britanică a surprins pe tînăra atletă, în momentul cînd ea îşi însuşea, pe ascuns, cinci pălă-

lării!... De aci, proces-verbal, instrucţie judecătorească, intervenţia procurorului şi punerea în acţiune a inflexibilei maşini de procedură engleză. Autorităţile sovietice fierb de indignare, se simt atinse în onoarea lor, dar Foreign Office-ul nu se crede dator să intervină. Ministerului britanic îi vine mai uşor să închidă ochii asupra escamotajului unei jumătăţi din Europa, decît să închidă ochii atunci cînd este vorba de escamotarea celor cinci pălăriuţe!... Biata Nina a dispărut în violenta furtună. Zeflemiseala s-a legat de acest eveniment,care a reuşit să pună în umbră criza de la Suez! Trăsăturile cele mai muşcătoare ale şansonetiştilor au fost rezervate reacţiilor autorităţilor engleze. Au meritat-o: pudicul Albion a dat dovadă de o ineleganţă de necrezut, arătînd cu degetul această poveste a pălăriilor. Un gest galant, de curtoazie, ar fi făcut să nu se mai vadă nevinovata, fără să provoace un scandal care vatămă reputaţia Angliei, patrie a sporturilor şi a umorului, mai mult decît vatămă reputaţia campioanei cleptomane. In ce priveşte pe aceasta din urmă, "cazul" său ar putea să fie exploatat de sociologi, pentru a demonstra falimentul sistemului comunist!... Treizeci de ani de "educaţie", de "îndoctrinare" şi de constrîngere n-au reuşit să schimbe natura umană. La prima ispită, aruncătoarea discului a deviat de la linia partidului, a aruncat boneta ei roşie, pentru a prinde, din zbor,cinci pălării de factură capitalistă!... Eva a supravieţuit rigorilor regimului, cu deplina strălucire a micilor ei păcate. Să sperăm pentru viteazul popor al Rusiei că virtuţile lui vor avea o viaţă tot atît de dură, ca şi viciile şi că bolşevismul va fi tot atît de neputincios în lupta contra omului, aşa cum a fost în asaltul contra eternului feminin...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

6 septembrie

Treburile merg cum nu se poate mai rău, la Cairo. Nasser surîde şi-i spune lui Menzies: "Nu". Ruşii aţîţă complotul, americanii împing spre un compromis, englezii şi francezii fac mare zgomot de cizme şi de elice. Pentru ziua de mîine totul este cu putinţă. război , sau tranzacţie. Nasser este susţinut, în rezistenţa sa, de toţi opozanţii occidentali, de laburiştii şi sindicaliştii englezi, de neutraliştii şi comuniştii francezi, de anticolonialiştii americani: toţi cer interven-

ţia O.N.U.-ului, adică supunerea tezei occidentale unui veto sovietic. (...)

Oricum s-ar termina, sigur este că se va termina rău. Orientul va ieşi mai solidar, iar Occidentul mai divizat. Cît de strivitoare este cîteodată greutatea libertăţii!(...)

7 septembrie

Nasser a spus nu şi nu şi nu!... Sub o politeţe exterioară, el ascunde cu multă stîngăcie, un fanatism neîmblînzit. El are pentru Occident (Comisia de Cinci a avut prilejul să se convingă) o ură adîncă. Este ura Profetului care se crede chemat să unească lumea arabă într-un imperiu unic, de la Golful Persic, pînă la Oceanul Atlantic: pentru a izbuti realizarea unui astfel de plan să înmănunchieze toate energiile şi să cultive, ca pe un stimulent al ardoarei sale agresive, ura de rasă şi ura religioasă.

Aşa s-a terminat misiunea celor cinci. Mandatarii Occidentului au părăsit teza lor. Numai americanii, care trebuie să fi primit instrucţiuni severe, se agită în culise, în căutarea unui compromis. I se atribuie lui Dulles (care n-ar fi putut să reziste presiunii oamenilor de afaceri, nici presiunii marilor electori ai candidatului Ike) intenţia de a îndruma afacerea Suezului, înspre O.N.U. Asta ar însemna, pentru Dulles, să treacă nu numai peste evenimente, ci şi peste propriile sale principii, aşa cum le-a expus în protocolul de la Londra.Europenii, desigur, nu i-ar fi iertat o asemenea schimbare la faţă. In aceste zile, între anglo-francezi şi americani, tensiunea creşte. Dacă tratativele merg rău, sau dacă nu mai merg deloc, definitiv accidentate printr-un recurs la O.N.U., englezii şi francezii se vor desprinde din orice responsabilitate, acuzînd pe americani de a fi încurajat prin acţiunea lor diplomatică, detaşată de aceea a aliaţilor, rezistenţa egipteană.Ei vor spune că americanii au sacrificat încă o dată interesele comune ale cauzei occidentale, interesului electoral şi candidatului guvernamental. Ceea ce, în parte, europenii ar avea dreptate.

Insă afacerea Suezului este mult mai complicată.In atitudinea americană, se află şi altceva decît calcule electorale, sau decît o deplină neînţelegere a intereselor europene.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Statele Unite, în războiul rece care bîntuie în lume, au luat o altă poziţie decît europenii. Ei cred că au înţeles, încă de pe vremea războiului din Coreea, că trebuie să-şi păstreze fprţele, pentru a se lupta "la momentul potrivit, la locul potrivit, şi contra adevăratului duşman". Privirile lor sînt fixate asupra Moscovei. Ei îşi potrivesc atitudinea după faptele şi gesturile U.R.S.S.-ului. Nu pierd din vedere obligaţia ce le va reveni, poate, de a face faţă unei confruntări decisive, provocată de "adevăratul duşman".

Problema Egiptului li se pare ca o diversiune, montată în bună parte de Moscova, pentru a cîştiga pe arabi, în jocul sovietic. Dacă europenii sînt atît de angajaţi în cearta de la Suez, este - după opinia americanilor - din cauză că nici francezii, nici englezii n-au dat atenţia cuvenită pericolului rusesc. Stiindu-se că ei nu sînt de talie să se apere împotriva sovieticilor, englezii şi francezii au preferat să ignoreze ameninţările sovietice şi au profitat de fiecare prilej pentru a cocheta cu Moscova. De aceea, ei nu şi-au făcut niciodată scrupule, în a împinge pe arabi spre lagărul inamic. Tocmai asta americanii doreau să o evite, silindu-se să potolească pe arabi şi să reţină de la acţiune pe europeni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nici acest raţionament nu este complet fals. Europenii n-au fost totdeauna nişte parteneri cumsecade, în timpul războiului rece: Eden a crezut multă vreme că va putea să farmece pe sovietici, iar primul surîs al lui Pineau, cînd a venit la putere, a fost pentru Moscova. Chiar şi astăzi, în plină criză, trenurile "turiştilor", care se duc în U.R.S.S., sînt pline de buni europeni.

Dar nu aceasta este chestiunea. Complicitatea dintre panarabismul şi comunismul sovietic este de aşa natură, încît avansurile americanilor, la Cairo, nu pot să schimbe nimic. Nasser ştie că America, oricît de bine intenţionată ar părea,va frîna "dinamismul" său, în timp ca U.R.S.S.-ul îl va încuraja şi-l va ajuta să se dezvolte. Deci, el a optat pentru Moscova, avînd aceleaşi motive şi aceeaşi ignoranţă voluntară asupra adevăratei primejdii, ca şi Hitler în anul 1939. In inima oricărui dictator plin de "imperativele" misiunii sale, există o nevoie de a se mişca, fiindcă el va prefera totdeauna riscurile mişcării, decît avantajele unui imobilism prudent. Panarabismul

a intrat într-o fază cînd este greu să fie "potolită", atîta vreme cît Nasser se va menţine în fruntea lui. Moscovei nu-i va fi greu să aţîţe războiul sfînt contra Occidentului.

Orice greşeală, în consecinţă, în politica occidentală, cu referire la Egipt, va fi în avantajul Sovietelor. Statele Unite zadarnic vor căuta să potolească pe clocotitorul colonel, în speranţa de a-l atrage lîngă ele: nu vor izbuti decît să stimuleze agresivitatea egipteană, încurajată şi ocrotită de U.R.S.S. De asemenea, toate surîsurile adresate de francezi şi de englezi conducătorilor sovietici, nu vor impune acestora din urmă să-şi retragă protecţia lor, din lumea arabă, ci dimpotrivă îi vor incita să profite de vraiştea care a pătruns în rîndurile occidentalilor.

Iată acum o ilustrare a ceea ce am spus mai sus: Jules Moch a sosit la Moscova, ca un turist de vază. Ilustrul campion al dezarmării generale a făcut numaidecît o declaraţie răsunătoare, exaltînd importanţa politicii indestructibile a prieteniei franco-ruse. Toate acestea, în momentul cînd Franţa luptă, în Algeria, împotriva rebelilor înarmaţi, în mare parte, prin grijile sovieticilor şi cînd flota franceză este gata să intervină în Egipt, unde "un dictator fascist", susţinut de Moscova, nu încetează să-şi bată joc de onoarea şi de interesele Franţei. Astfel fiind, cum s-ar mai putea cere americanilor să apere cauza europeană, în timp ce principalii interesaţi se întrec în a o compromite?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am vorbit cu Henri Frénay, cu Alexandre Marc şi cu alţi prieteni, despre viitorul Uniunii Europene Federaliste. Uniunea noastră e tot atît de bolnavă ca şi Europa: s-a spart în ţăndări. "Niciodată" - îmi spune Marc - Europa n-a fost mai necesară ca astăzi, cînd moda Europei a trecut". Totuşi, căutăm mijloacele cele mai potrivite, pentru a organiza viitoarea reuniune a comitetului nostru de direcţie.

8 septembrie

(...) "Vie Française" publică în fruntea recentei sale ediţii, teza pe care Priouret a susţinut-o la comitetul de direcţie, sub titlul: "Afacerea Suezului începe..."Priouret

explică pentru ce războiul Suezului va avea loc.

Totuşi, eu am dreptate. Ziarele anunţă astăzi că, în urma unei foarte importante conferinţe ce s-a ţinut la Washington, între Dulles şi ambasadorul Franţei (Alphand Hervé) şi al Angliei, cele trei puteri occidentale au hotărît să se adreseze... Consiliului de Securitate!... Iată marea desumflare! Eden a cedat, împotriva voinţei sale, dar faptul este că a cedat. Si francezii s-au înclinat, la rîndul lor. Iată Occidentul din ce în ce mai încurcat în labirintul procedurii internaţionale!... Hotărît, este greu să fie apărată onoarea Occidentului şi dreptul său la existenţă, (Eden declarase că Suezul este o problemă de viaţă şi de moarte, pentru Anglia) cînd trăim în "democraţie"!... Răspunderea pentru această dezertare va fi, bineînţeles, aruncată asupra Statelor Unite. (...) După armistiţiul din Coreea, tot generalului Eisenhower i se datorează "pacificarea". Dar e foarte verosimil că Anglia s-a supus dulcei sale violenţe (aşa cum spune proverbul românesc: "Ia-l de pe mine, că-l omor!"). Justificările acestei hotărîri prudente şi chibzuite nu vor lipsi: se va spune că occidentalii nu puteau să comită un act de agresiune, fără să se fi adresat, în prealabil, Naţiunilor Unite; ei sînt primii care au recunoscut O.N.U. ca autoritate supremă în materie de conflicte internaţionale; guvernele englez şi francez trebuiau să convingă opinia publică din ţările respective, de perfecta dreptate a cauzei lor etc. Explicaţiile oficiale se grăbesc să îndepărteze argumentul care sare în ochi, potrivit căruia orice hotărîre a Consiliului de Securitate, favorabil tezei occidentale, se împiedică de veto-ul sovietic. Nu-i nimic!, vor răspunde purtătorii cuvîntului "lumii libere"; va fi destul să întrunim, la New York, - aşa cum s-a făcut la Londra - o majoritate impunătoare. Atunci vom putea trece la fapte...

A trece la fapte! Făcînd ce anume? Ca să aplice "sancţiuni"! Insă numărînd sancţiunile posibile, nimeni nu mai vorbeşte de debarcare. Măsurile militare luate pînă astăzi,ocuparea spectaculară a "bazelor" din Cipru, întreg acest du-te-vino războinic n-avea alt scop decît pe acela de a împiedica pe Nasser să comită "vreo nouă nebunie". In ce priveşte nebuniile vechi, acestora nu li se preconizează decît presiuni de ordin economic. Dezertarea (nu-i găsesc alt nume), n-ar avea decît o

BCU Cluj / Central University Library Cluj

scuză: certitudinea că, procedînd astfel, s-ar obţine de la Nasser, o acceptare (de principiu internaţional) pe care egipteanul n-ar fi putut să o dea sub ameninţarea unei invazii.Dar această explicaţie pe care o găsesc pentru mine, este prea frumoasă pentru a fi adevărată. In realitate, afacerea s-a înămolit. Se va mai vorbi despre ea, multă vreme, fiindcă în lipsa curajului, le rămîne totuşi englezilor oarecare încăpăţînare. In acest sens, Priouret are dreptate să spună că "problema Suezului începe"... Incepe într-adevăr, începutul sfîrşitului.Incepe sfîrşitul prestigiului Occidentului, începînd de la Răsărit.

lo septembrie

Guy Mollet şi Pineau sînt la Londra. O fi oare,pentru a încuraja pe Eden, care nu se mai descurcă din dubla strînsură a diplomaţiei americane şi a opoziţiei britanice, sau pentru a-şi lega trista lor soartă de soarta acestui învins?

Este sigur că anglo-francezii s-au lăsat împinşi pe calea O.N.U.-lui. Este linia de garaj, pe care a preconizat-o Nasser, chiar de la început.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deci, după "naţionalizarea" Canalului, recursul la O.N.U. este succesul numărul 2 al egipteanului.

Este adevărat că amicii guvernului pretind că Organizaţia Naţiunilor Unite nu va fi împovărată cu această problemă, ci va fi doar "avizată". Tot aia e! Este destul ca O.N.U.să fie "avizată", pentru ca organizaţia aceasta să se sesizeze de conflict şi să nu-i mai dea drumul. De cînd aşteaptă "onuiştii", care n-au nimic de făcut, o astfel de pomană!

"Activiştii" jinduiesc după ultima speranţă: dacă Suezul se astupă, în urma plecării piloţilor navali, occidentalii vor fi nevoiţi să intervină pentru a-l destupa. De-ar ajunge lucrurile pînă acolo! Dar dacă piloţii promişi de U.R.S.S. sosesc la Suez şi dacă vreo cîteva canoniere sovietice îi vor însoţi şi vor întîrzia mai mult, în apele amicale ale Egiptului, va mai fi oare posibil ca paraşutiştii anglo-francezi să reintre în stăpînirea Canalului?

Problema este atît de rău angajată, încît cu cît se va întinde în lungime, cu atît şansele de a se termina cu bine vor scădea. Chiar de pe acum, pot fi marcate, punct cu punct,

rezultatele acestui supărător diferend: a) Pierderea prestigiului occidentului european; b) Creşterea prestigiului şi autorităţii lui Nasser (cu răsunetul pe care un astfel de eveniment îl implică, în lumea arabă, chiar şi în cercurile ostile dictatorului egiptean); c) Un nou succes politic al U.R.S.S.-ului; d) Invinuirea reciprocă interaliată, cu slăbirea frontului occidental etc.

Ii vor fi toate astea de vreun folos, lui Eisenhower, în candidatura sa preşedinţială? Rămîne de văzut. Generalul victoriei a devenit campionul dezertărilor politice. Voturile pe care le obţine astfel vor costa foarte scump, lumii întregi[1].

11 septembrie

In tren, în drum spre Stresa: mă duc la Congresul anual al "Internaţionalei Liberale".

Mîine mă voi urca la tribună, pentru a arunca alte banderile, spre monstrul sovietic, fără speranţa, vai, de a vedea vreodată pe sfîntul Gheorghe al visurilor mele, dîndu-i lovitura finală.

In timp ce mă gîndesc la lupta disperată, căreia i-am consacrat viaţa mea, toate eforturile mele, cronica sportivă a ziarului "Le Monde", care-mi cade sub priviri, mi-a adus, într-un chip cu totul neaşteptat, un ajutor şi o consolare. Astfel, sînt hotărît să încerc a învinge zdruncinăturile vagonului, transcriind fără pierdere de timp, acest text binefăcător: este vorba despre turneul de "volley-ball" ce se dispută acum, la Paris şi unde echipa sovietică a strivit pe toţi campionii occidentali. Echipa României nu avea decît prea puţine şanse, împotriva unui asemenea adversar... Totuşi! "nouă mii de persoane au năvălit în incinta sportivă, din strada Nélaton, cu secreta speranţă de a vedea devorînd pe învingător. Aceşti oameni au cu ce să se laude. Românii, decontractaţi, inspiraţi, au hărţuit pe sovietici şi au cîştigat primul set. Conştient de reala primejdie în care se afla, managerul echipei sovietice a pus în prima linie pe cei "şase, cei mai mari". Dar românii, literalmente susţinuţi de public, le-au impus jocul lor. Aruncînd în foc toate rezervele lor, ruşii printr-un asalt formidabil, au sfîrşit prin a cîştiga repriza a doua, care a durat 49 de minute. Oricine ar fi pus prinsoare - şi eu, în primul

1) Articolul anunţat la 8 iulie, după cererea revistei "Fédération" se află anexat la "Jurnal", sub titlul: "Europa se poate teme de un nou Rapallo?".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

rînd - că valoroşii sportivi români şi-au pierdut mîndria obrazului... Dar, nimic din toate astea: cu preţul unei neobosite sforţări, prinzînd mingile cele mai grele, românii au descurajat pe atleticii "smasheuri" sovietici, cîştigînd cele două seturi următoare şi prin aceasta meciul. Un uragan de aplauze au punctat prăbuşirea colosului..."

Toate astea însă nu s-au petrecut, vai, decît la "volley-ball"... Totuşi ne face plăcere. Nu este victoria visată, dar în aşteptarea mai binelui, ne bucurăm de numai atît.

13 septembrie. Stresa[1)]

După ultima noastră întîlnire, la Lucerna, a intervenit un eveniment care, pentru noi, ca apărători ai ideii liberale, ar putea fi de cea mai mare însemnătate. Părăsind pe Stalin şi operele sale, U.R.S.S. a dat unele semne din care s-ar înţelege că ar dori să încheie pace cu specia umană. Este un fenomen pe care trebuie să-l luăm în foarte serioasă considerare. Ideea de libertate a cunoscut, în această primă jumătate a secolului, prea multe vicisitudini, pentru ca să nu le marcăm cu o piatră albă, în ziua cînd s-a realizat un progres. Acestea, cu condiţia bineînţeles ca progresul să fie real, pentru a nu fi nevoie să adăugăm o nouă povară pietrelor albe care apasă, ca un monument funerar, pe mormîntul iluziilor noastre pierdute.

Să cercetăm mai întîi unde a ajuns comunismul sovietic, cu certurile lui împotriva individului. Se află el la preliminariile păcii, sau doar la o tentativă de armistiţiu, limitată în timp şi în obiectivele lui?

Din vremea cînd comunismul sovietic, ajuns la putere, la Moscova, a început cucerirea omului, nici o dată comunismul nu a slăbit strînsoarea sa asupra spiritului şi conştiinţei individului, pentru a-i întipări un nou mod de a gîndi, de a şti, de a trăi, şi de a-i crea o natură nouă. O astfel de transformare nu putea fi efectuată prin convingere; cerea folosirea constrîngerii.

---

1) Textul ce urmează este versiunea oficială a cuvîntării lui Grigore Gafencu rostită la "Internaţionala Liberală", anexată la "Jurnal".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insă, se întîmplă că din nevoia de a se supune unui regim de teroare, natura sfîrşeşte prin a ceda. Popoarele sovietice n-au putut să se sustragă de la această regulă fatală: unii s-au lăsat convinşi, iar alţii - marea masă - au simulat de a fi convinşi. Dar este, în spiritul omului, un compartiment secret care scapă tuturor investigaţiilor autorităţii publice şi asupra căruia nici p constrîngere nu poate să pună stăpînire, în mod real. Omul, el însuşi, este de abia responsabil. In acest compartiment se refugiază sentimentul îndoielii, al contradicţiei, de unde poate să izvorască reacţiile cele mai neaşteptate, în voia influenţelor imponderabile. Este domeniul neprevăzutului, al imprevizibilului şi deci domeniul infinit redutabil, pentru un tiran care ţine să aducă pe pm, trup şi suflet, sub puterea sa. Strămoşii închipuiau pe Satana în acest domeniu, ca inamic al oricărei autorităţi constituite. Stalin a aşezat acolo un demon nou: inamicul poporului, instigatorul faptelor de rebeliune, încă ne comise dar susceptibile să fie concepute şi care ar pune în primejdie securitatea puterii supreme. Impotriva acestui demon, a descoperit pretutindeni, chiar şi printre cei mai credincioşi partizani, nu neapărat nişte răi comunişti, ci pur şi simplu oameni care i se împotriviseră cu o sumbră ardoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acest fapt ne îngăduie să judecăm caracterul inovaţiilor politice preconizate de al XX-lea Congres de la Moscova, ca şi limitele lor. Moartea lui Stalin a uşurat pe cei mai apropiaţi colaboratori, din neliniştea pe care o simţeau asupra sorţii lor. Dar această moarte risca să zdruncine temeliile regimului: dispariţia lui Stalin a creat un pericol nou, pentru deţinătorii puterii. Decesul unui stăpîn ca Stalin, care timp de 2o de ani, întrupase sistemul sovietic, nu putea să se întîmple fără să provoace o criză de autoritate, în sînul partidului şi al statului. Această criză s-a agravat prin dificultăţile survenite în producţia agricolă şi în industria bunurilor de consum. (...)

A fost nevoie să se facă pace, cît mai grabnic,barem cu o parte dintre supuşii lor. Astfel s-a ivit raţiunea principală pentru care s-a încercat a se pune capăt vînătoarei împotriva duşmanilor poporului. (...) Astfel succesorii au sperat că, potolind tulburarea întreţinută de Stalin, în imperiul

său, (tulburare care făcea, din fiecare om, un suspect şi din fiecare suspect, un duşman posibil al regimului) vor aduce în jurul lor partea bine-gînditoare a populaţiei.

Dar această iertare nu se întindea decît pînă la cei cuminţi, şi nu mai departe. De asemenea, pentru a nu zdruncina bazele regimului, trebuia să fie jalonate cu precizie limitele mărinimiei guvernamentale. Să nu se bucure rebelii;nici aceia care pun la îndoială infailibilitatea dogmelor; nici aceia care nu se supun poruncilor partidului; cu un cuvînt să nu se bucure aceia care gîndesc altfel de cum ar trebui să gîndească. Pentru a impune respectul pentru o astfel de "ordine", constrîngerea e necesară; ea este complementul fatal al dictaturii şi riscă să fie aplicată,cu o rigoare cu atît mai mare, cu cît principiul autorităţii a fost mai şubrezit prin dispariţia fostului dictator.

Astfel, ceea ce se numeşte destalinizarea, din care s-a născut celălalt termen echivoc: "liberalizarea", este o operaţie care se opreşte exact în pragul libertăţii. Pragul nu poate fi trecut fără să prejudicieze sistemul; acest prag pune mai mult în evidenţă separaţia dintre lumea sovietică şi lumea liberă. De aceea, a dezlănţuit o controversă pătimaşă, la care liberalii sînt obligaţi să ia parte, fiindcă este vorba chiar de ideologia noastră.

Comunismul - după cum pretind unii adepţi - s-a purificat, lepădînd apăsătoarea moştenire a păcatelor staliniste.

Dar se găsesc numeroşi gînditori politici care contestă comunismului facultatea de a putea să rezolve problema morală pe care a ridicat-o, atîta vreme cît spiritul sistemului rămîne neschimbat. Materialismul dialectic s-a complăcut strivind individul, în interesul presupus al comunităţii. Dacă crimele lui Stalin au fost posibile, este pentru că sistemul s-a îndîrjit să deprecieze fiinţa umană şi să facă din ea o cantitate neglijabilă. A obligat omul să se supună la exigenţele unei dezvoltări istorice, cărora părinţii bisericii comuniste i-au trasat un curs inflexibil. Această violentare a istoriei şi a raţiunii a avut urmări inevitabile, ca exterminarea unor clase întregi ale populaţiei, masacrul culacilor, strivirea ţărilor vecine, genocidul. Cain şi-a arogat dreptul legitim de a-şi strangula fratele, dacă Abel s-ar îndepărta de la linia

partidului.

Insă marele vinovat al acestei crime n-a fost vechiul tiran, care a fost ascultat pînă la mormînt, ci regimul tiranic care nu se putea menţine fără să impună şi să legitimeze astfel de acţiuni necuvenite.

Cum să nu înţelegem, în faţa dramei îngrozitoare creată de experienţa comunismului sovietic, că pentru a pune capăt cultului personalităţii, nu există alte mijloace decît răsturnarea persoanei umane în toate atributele şi drepturile ei? Atît timp cît omul nu va fi recunoscut ca un scop în sine, şi dimpotrivă, va fi considerat doar ca o unealtă şi ca un mijloc, atît timp cît viaţa şi gîndirea sa, socotite ca fără valoare, vor fi necontenit sacrificate binelui presupus al unei entităţi care este specia umană, nu se va găsi nici o putinţă de a stabili un acord, o garanţie eficienţă a drepturilor şi libertăţilor individuale. (...).

In ceea ce mă priveşte m-am întrebat totdeauna dacă schimbarea nu va veni cumva din străfundurile sentimentului popular, îndelung şi nemilos comprimat. Ceea ce m-a izbit, la Moscova, mai mult decît îmbelşugatele "dacea", (acele case de desfătare, ascunse în spatele boschetelor şi a înaltelor ziduri, pe care privilegiaţii regimului le-au semănat în cîmpia din jurul marei capitale) au fost cele cîteva biserici cruţate de guvern şi totdeauna pline de credincioşi bătrîni şi tineri. Dacă o schimbare poate veni, s-ar putea să vină de acolo; o reacţie de ordin spiritual nu mi se pare exclusă. (...)

Aceleaşi reflecţii pot fi evocate în ce priveşte atitudinea Occidentului, faţă de schimbările intervenite în atitudinea U.R.S.S.-ului, în relaţiile cu ţările străine. Nu mă voi întinde asupra încurajărilor pe care guvernul sovietic vrea să le dea, în această perioadă de destindere internaţională, tuturor revendicărilor şi tuturor pornirilor asiatice şi africane îndreptate contra Occidentului. Criza Suezului, care a zguduit dureros vechea noastră Europă, ne-a dezvăluit cît de zadarnice au fost iluziile întemeiate pe dispariţia războiului rece. Tulburarea care continuă în lume ne dispensează de orice comentariu, în această privinţă.

Dar m-aş mustra şi probabil că m-aţi mustra şi dv., dacă n-aş atinge, foarte pe scurt, problema ce-mi stă pe inimă.

Valul de destalinizare şi de liberalizare s-a revărsat pînă în ţările captive ale Europei răsăritene. Inchisorile şi-au întredeschis porţile: au ieşit de acolo cîţiva oameni vii şi mulţi morţi: s-au aflat numele unor victime decedate. Ciocănelile la poarta cetăţenilor se aud din ce în ce mai rar; teatrul,muzica, sporturile, jocurile de circ sînt apreciate; în sînul dictaturilor colegiale, diferiţi titulari se schimbă între ei,se remaniază. In sfîrşit, pentru a marca schimbarea substanţială a regimului, se aude un cîntec de sirenă, chemînd, pe deasupra frontierelor, exilul îndepărtat, invitîndu-l să-şi reia locul în căminul familial, sub aripa tutelară a republicilor populare.

Aş fi cel dintîi care să mă bucur, dacă poporul căruia aparţin ar putea să se bucure de zile mai clemente şi desigur n-aş contesta importanţa tuturor măsurilor de natură să uşureze pedepsele şi suferinţele. Dar cunosc limitele acestei clemenţe şi ştiu că ea nu poate să vindece răul care chinuieşte jumătate din continentul european. De aceea, nimic nu mă nelinişteşte mai mult decît vorbele ce mi se spun de către unii dintre prietenii noştri occidentali, susţinînd teza potrivit căreia nu trebuie să ne mai gîndim la eliberarea Europei răsăritene şi că ar trebui să ne mărginim cu încredere şi cu simpatie, urmărind progresele de liberalizare. Eliberarea ar fi o idee primejdioasă, susceptibilă să trezească supărătoare tulburări. Rusia n-ar admite-o niciodată, dacă n-ar fi decît pentru a nu părăsi un înveliş de care are nevoie pentru a-şi garanta propria securitate. Dimpotrivă, liberalizarea ar fi o dovadă de bunăvoinţă sovietică şi ar îngădui popoarelor Occidentului, ca şi celor răsăritene, "să aibă încredere în viitor".

Răspund că această faimoasă liberalizare este o înşelăciune. Ea se loveşte de borne pe care Moscova nu le poate depăşi. Există margini, pentru orice regim de dictatură,despre care am vorbit. Mai mult: există limite, cînd este vorba de ţările satelite, unde nevoia invaziei trece înaintea tuturor celorlalte consideraţii: este vorba despre limitele impuse de interesele puterii învingătoare. Nu există liberalizare care să ademenească Rusia la ideea slăbirii puterii sale asupra ţărilor vecine. Argumentul potrivit căruia ea ar avea nevoie de un înveliş de protecţie, este un fals pretext. Rusia a suferit

două invazii, în timpurile moderne: a lui Napoleon şi a lui Hitler. Prima a fost urmarea apropiată a tratatului de la Tilsitt, iar a doua a fost urmarea pactului de la Moscova; două acorduri de complicitate şi de împărţeală, încheiate spre paguba ţărilor limitrofe. Suprimarea acestor ţări n-a îndepărtat primejdia de război; dimpotrivă, a provocat două campanii îndreptate contra Rusiei.

Dacă U.R.S.S. înţelege astăzi să se menţină pe Elba, nu o face pentru a-şi asigura apărarea; ea vrea să-şi păstreze, chiar în inima Europei, garanţiile şi poziţiile de atac. Ea apreciază şi desigur nu fără dreptate, că pentru a înlesni triumful comunismului anunţat cu atîta siguranţă de Hrusciov, aceste poziţii îi sînt indispensabile. Opera de "liberalizare", la care s-a dedat în zona ocupată de ea, poate (în măsura în care Occidentul o acceptă ca pe un semn de destindere şi de legitimare a situaţiei actuale) să contribuie cu putere la succesul ambiţiilor sovietice. (...)

Intr-o Europă care trăieşte într-o libertate provizorie, nu mai există loc pentru marile puteri, pentru campioane şi protectoare ale ordinii liberale. Totul se reduce la nişte proporţii infinit de modeste. Curînd, nu va mai fi loc nici pentru convingerile noastre, cu privire la drepturile omului şi la privilegiile spiritului uman, cînd nu îndrăznim să mergem pînă la capătul ideii şi nu afirmăm cu glas tare principiile de ordine generală, de teamă ca nu cumva să dezlegăm spiritul răului şi suferim la ideea de a apăra, pentru noi înşine, cele cîteva valori spirituale care constituie moştenirea comună a europenilor. (...).

Constituirea unei Europe unite, care să aibă o voinţă proprie şi instituţii noi, capabile să concilieze şi să rezolve, cu mai multă dreptate şi cu mai multă eficienţă, problemele sociale şi tehnice ale momentului; atribuirea acestei Europe, a autorităţii şi misiunii de a cere eliberarea şi unirea tuturor popoarelor care-i aparţin; asigurarea, în sfîrşit, a continentului nostru; privilegiul şi onoarea deosebită de a fi suportul principal al liberalismului, care în aceste vremuri, cînd diferite ideologii îşi dispută dominarea lumii, împrospătează fiinţei umane respectul datorat persoanei şi integrităţii sale spirituale; iată ce poate să ne unească pe toţi în e-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

fortul pe care îl facem.

- "Să li se spună: Nu vom dezarma niciodată din punct de vedere ideologic", a declarat Hrusciov, proclamînd credinţa sa în destinele comunismului sovietic.

- "Luăm act de ce s-a spus şi nu vom dezarma nici noi, fiindcă şi noi avem un ideal pe care înţelegem să-l ducem la biruinţă".

17 septembrie. Geneva.

Odihnă, după dezbaterile "Internaţionalei Liberale", pe un balcon al hotelului "De la Paix", în faţa lui Mont Blanc. Este o vreme frumoasă, cum n-a fost toată vara: soarele, căldura, au izbucnit cu toată strălucirea lor, ca dintr-o cutie magică, împreună cu amintirile mele de odinioară: fîntînile arteziene, sutele de pînze albe străbătînd lacul de un albastru neverosimil, marile sărbători invadînd cheiurile şi pontoanele. Iau masa de seară "în Spania", adică la "Paquita", la Bellerive, la cîţiva paşi de Castelet-ul scăldat de zaimful lunii (cu soţii Conrad, cu Françoise de Berchem). A doua zi, cu soţii Pictet, în rue Diday şi cu Mies. La hotel, cu dr.Who, care se duce în Formoza. (...) M-am reîntors la Paris în ziua de 18, spre seară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Congresul "Internaţionalei Liberale" s-a ţinut la Hotel Regina, la Stresa, între zilele de 12 şi 16 septembrie.

Madariaga a lipsit: este dus în Mexico, unde prezidează un congres al americanilor latini, din nord şi din sud. In afară de el, toţi liberalii lumii erau de faţă: Motz, Bretscher, Kluthe, René Mayer, Pleven, Mutter, Malagodi, Sir Andrew Mc. Fadyean, Middlehauve, Marie Lüders, prof. Bonn, Graham White, Walter Scott-Elliot, Bandini-Confalonieri, Cocceo Ortu, Signor Lucifero, iar ca exilaţi: Ripka, Zymantas, d-na Karwecka, George Assan ş.a.

Am vorbit, în calitatea mea de preşedinte, la şedinţa de deschidere, după Bandini-Confalonieri (subsecretar de stat, la Ministerul de Externe italian), Bretscher, Kluthe şi Mc.Fadyean. Liberalismul sovietic a format miezul discuţiei.

In cursul dezbaterilor, Malagodi a făcut o excelentă intervenţie, insistînd, în termeni măsuraţi, asupra necesi-

tăţii unei solidarităţi europene, în problema Suezului, iar Maurice Faure a expus, cu talent, punctul de vedere al guvernului francez, cu privire la integrarea europeană (Euratom, Piaţa Comună, Acordul franco-german cu privire la Saar, la Canalul Moselei şi la datoriile reciproce).

Europa a fost în centrul tuturor discuţiilor; evenimentele au făcut din ea vedeta zilei şi a anului. "Liberalismul" Internaţionalei noastre a afişat un caracter eminamente "european", aşa cum se cuvine. Carenţa Occidentului, nehotărîrea lui, dezorientarea lui, în timpul crizei Suezului, au pus în evidenţă absenţa unei politici europene, dintr-o afacere care interesează, în primul rînd, Europa. Toată lumea pare a fi priceput (chiar şi englezii, bineînţeles, în felul lor, părăsind rezervele lor mintale) că "libertatea" se află în primejdie şi că prestigiul vechiului continent se prăbuşeşte. De aceea, liberalii francezi, italieni şi germani s-au supralicitat în europeanism, cerînd o Europă Unită, care să se exprime nu numai prin unele instituţii comune (aşa cum este CECA şi cum ar fi Euratomul şi Piaţa Comună) ci mai ales, printr-o politică unitară şi generală, adică prin una care, în bună logică, ar pretinde crearea unor legături organice şi constituţionale, poate chiar supra-statul cerut de "federaliştii" puri. Este adevărat că atunci cînd "oficialii" (Maurice Faure, Bandini-Confalonieri) fac profesie de credinţă europeană, ei gîfîie vorbind şi par împiedicaţi în responsabilitatea lor de a merge pînă la capătul raţionamentului. Porniţi să "facă Europa", după ce au deplîns absenţa ei dezastruoasă de pe eşichierul politicii mondiale, aceşti oficiali se răsucesc brusc şi se mulţumesc semnalînd că totuşi progresele - de altfel, îndoielnice - ale unor proiecte subsidiare, cu privire la problema Europei (ca Euratomul şi Piaţa Comună), chiar dacă ar fi realizate, n-ar contribui cu prea mult la rezolvarea victorioasă a crizelor de felul celor în faţa cărora Europa se află, astăzi!

Dar faptul că, prin forţa evenimentelor, mai mult decît prin raţionamentul "europenilor", problema este pusă, cu toată rigoarea ei, ne îngăduie să sperăm că necesităţile politice, mereu mai imperioase, vor obliga "toată lumea" să recunoască adevărata soluţie! Discursurile lui René Mayer, Kluthe şi Middlehauve, chiar şi al înţeleptului Malagodi, se apropiau u-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

neori atît de mult de această soluţie, încît ei "ardeau" scopul pe care voiau să-l atingă. (Ar fi aici, pentru Uniunea Europeană Federalistă, un frumos prilej de exploatat; poate chiar şi buna raţiune de a reface unitatea acestei organizaţii! Dar nu s-ar cuveni să se insiste asupra meritelor celor ale căror teze ar birui: unitatea trebuie să se refacă nu prin victoria cutăruia sau cutăruia dintre "clanuri", ci prin "forţa evenimentelor"!).

Cele două "rezoluţii" adoptate de Conferinţa de la Stresa, se referă: una, la problema Suezului şi reflectează,în liniile ei mari, magistralul expozeu al lui Malagodi; iar a doua, la "destinderea" dintre Est-Vest şi a fost influenţată de cuvîntarea mea, rostită în şedinţa de deschidere, ca şi de intervenţiile mele, în Comisia de redactare. (...)

22 septembrie

Indată ce m-am întors la Paris, am fost cuprins de grija de a pregăti întrunirea Comitetului Uniunii Europene Federaliste. Voi avea ingrata sarcină de a vorbi despre criza care a zguduit, pînă în temelii, organizaţia noastră, fără să fi potolit frenezia ideologică a campionilor celor două lagăre. Mîine, unde trebuie să ţin piept "celor care mai rămîn" şi îndeosebi militanţilor - celor mai înflăcăraţi ai tendinţei "spinelliştilor" - voi fi nevoit, probabil, să dau dovadă de multă moderaţie şi de răbdare. Mă voi sili să deturnez atenţia generală înspre "cealaltă" criză, spre aceea a Europei, care desfăşurîndu-se pe alt plan decît criza federalistă, nu este mai puţin în relaţie cu cauza pe care o apărăm. Numai "politizînd" caracterul dificultăţilor, le vom putea găsi un leac. Cuvîntarea mea va reaminti colegilor că, după înfrîngerile îndurate de continentul nostru, lovit în autoritatea, în prestigiul lui şi în securitatea europeană, se manifestă o reacţie care ar putea să facă să răsune, din nou, ora Europei.

Evenimentele au adus, evident, apă la moara lui Spinelli. Ceea ce lumea vrea, în urma descurajării şi neliniştirii provocate de tergiversările recente, este o politică europeană unitară, şi deci crearea unei autorităţi superioare emanînd dintr-o unitate politică, capabilă de a avea o voinţă proprie, de a o exprima printr-o politică europeană comună.

Raymond Cartier, care ştie să expună cu forţă ideile din aerul timpului, scrie în "Match": "Lecţia este strălucită. Faptul se va produce. Nici chiar coalizîndu-se, naţiunile risipite pe vechiul continent nu mai au ponderea necesară pentru a-şi apăra drepturile esenţiale şi pentru a-şi menţine interesele vitale. Independenţele noastre naţionale, ale francezilor, englezilor, germanilor, italienilor, care împreună au făcut istoria lumii, nu au mai multă însemnătate decît aceea a ţărilor de ordin secundar. Este nevoie să le comtopim într-o nouă unitate politică voinică şi mîndră, căreia să nu i se fure cheile casei, de sub ochi. Trebuie să facem Europa cu scopul de a apăra pe europenii din vest, ca şi pe aceia din est. Iar dacă nu vom face aşa, să ne resemnăm pentru totdeauna la a ceda, a tremura de frică, a îndura voinţa altora"[1)].

24 septembrie. Montchauvet.

Ne-am refugiat la ţară, pentru a ne bucura de căldurile unei veri care n-a început decît la jumătatea lunii septembrie, atunci cînd frunzele arborilor se îngălbenesc şi cînd pădurea răsună de bubuiturile vînătorilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ziua de ieri, duminică, a fost istovitoare. Am "prezidat" şedinţa comitetului central al Uniunii Europene Federaliste, de la orele lo de dimineaţă, pînă la orele 8 seara, cu o mică întrerupere, la amiază, pentru o gustare frugală.

Cuvîntarea mea a fost ascultată cu bunăvoinţă, dar fără o atenţie susţinută: europenii noştri se îngrijorează mai puţin de treburile Europei, decît de acelea care îi privesc direct, adică de "criza" organizaţiei noastre. Plecarea germanilor şi a olandezilor ne-a scutit de interminabile discuţii ideologice cu privire la modul cel mai bun de a concepe "federalismul". Spinelli domnea peste o "tendinţă" majoritară, a cărei victorie ne-a costat mult, dar care nu înţelegea să abuzeze de triumful ei. De aceea, programul de acţiune a fost stabilit fără dificultate. Si asta, cu atît mai mult cu cît "spinelliştii" (care voiesc să-şi rezerve partea cea mai bună a eforturilor lor, pentru "experienţele" ce-i ispitesc, în afară de cadrele

---

1) Se află anexat la "Jurnal", articolul lui Gr. Gafencu, despre "Limitele liberalizării sovietice", publicat în "Neue Zürcher Zeitung", la 15 septembrie.

U.E.F.-ului, în "comitetul de iniţiativă a pregătirii unei Adunări Constituante") sînt dispuşi să concedeze Uniunii npastre (restului ce ne-a mai rămas) elaborarea unui program cu atît mai promiţător, cu cît nu angajează pe nimeni, la nimic.

Treaba asta se înăspreşte atunci cînd e vorba de a stabili atitudinea de luat cu privire la vechii noştri colegi, care în mod eronat ne-au însoţit. Deosebirile se stabilesc atunci, nu după "tendinţele" ideologice, ci după starea de spirit ce domină în diferitele organizaţii naţionale. Belgienii, luxemburghezii, elveţienii cer o acţiune, sau barem un efort de conciliere. Italienii dau dovadă de intransigenţă şi voiesc să ia act, pur şi simplu, de plecarea "disidenţilor". Frenay se opune făţiş, cu multă tenacitate, propunerilor lui Spinelli, din dorinţa de a salva ce se mai poate salva. După lungi discuţii, se ajunge la acceptarea sugestiei belgienilor care vreau ca biroul executiv să însărcineze o comisie de conciliere, iar aceasta să examineze dacă mai există vreun mijloc de a se reface unitatea U.E.F.-ului. Argumentul cu greutate,în această dezbatere, este acela că nu putem rămîne fără germani, într-o organizaţie ca a noastră. Insă argumentul care a obţinut cîştig de cauză este că U.E.F-ul riscă să se dezintegreze cu desăvîrşire, dacă belgienii, luxemburghezii şi elveţienii, lăsaţi nesatisfăcuţi asupra acestui punct, se vor retrage şi ei... Am suspendat trecerea la vot, pînă în clipa cînd mi-am dat seama că propunerea belgiană are şanse să treacă: trece şi totul reintră în calm.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De asemenea, s-a discutat dacă trebuie să fie desemnat un consiliu de direcţie, provizoriu, sau un birou executiv statutar. Aş fi preferat un consiliu, pentru a fi mai liber în căutarea mijlocului de a readuce la cuib o parte, cel puţin, dintre aceia care au fugit. Dar a învins partea care susţinea să avem un birou executiv. Distribuirea locurilor, în acest birou, se face într-un mod echitabil şi judicios. "Majoritatea" respectă angajamentul luat de a nu abuza de forţa ei. (Simte primejdia exploziei şi se sileşte să o evite). Pentru a nu nemulţumi nici o grupare, ne-am abţinut de a numi un preşedinte al biroului. Preşedintelui comitetului de direcţie îi revine sarcina de a exercita funcţiile biroului executiv, adică,de fapt, misiunea de a conduce ansamblul activităţii organizaţiei

noastre. Acest exces de onoare şi de răspundere mă copleşeşte. Dar nu-mi fac nici o iluzie în privinţa posibilităţilor de acţiune ce mi s-au oferit. Plecarea dintre noi a germanilor a dezechilibrat U.E.F.-ul. Italienii şi cîţiva fanatici - simpatici, dar "excitaţi" - au rămas stăpînii organizaţiei. Par hotărîţi să nu întindă coarda, peste măsură, pentru a nu rupe relaţiile cu "neutrii" (cu belgienii, elveţienii şi luxemburghezii) şi pentru că interesul lor este de cealaltă parte: toţi s-au adunat în jurul lui Spinelli şi în comitetul de iniţiativă al acestuia. Aşadar, ei au interesul să mă lase să lucrez, cu condiţia să nu lucrez prea mult! In ceea ce mă priveşte, n-am nici un motiv de a persista pe postul meu actual, dacă nu izbutesc să dau U.E.F.-ului un sens real şi o activitate precisă. Nu sînt dispus să o ţin sub obroc. Este raţiunea pentru care înţeleg să o impun pe "planul politic". Am propus o conferinţă publică, cît de curînd posibil (ceva asemănător aceleia organizată la Roma, astă-vară) cu subiectul: "Europa, după Suez", sau mai exact, "Este posibilă o politică externă a Europei?". A pregăti o astfel de conferinţă, a alege participanţii, sporind treptat efectele, a hotărî, de la început, unde vrem să ajungem, a profita de momentul cînd ideea europeană a atins punctul din care trebuie să sară (ca o minge), iată, după opinia mea, mijlocul cel mai oportun şi mai folositor, pentru a "reabilita" U.E.F.-ul, pentru a o consolida şi pentru a-i îngădui să-şi adune, sub drapelul ei, un mare număr de federalişti reticenţi, sau disidenţi. In fond, ar însemna adevărata operaţie de relansare europeană şi un semnal de unire a europenilor sinceri.

Voi rămîne în fruntea U.E.F.-ului numai dacă organizaţia mă va urma, în mod deschis şi real, în efortul de a duce la bun sfîrşit ideea mea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25 septembrie

Ce s-a mai întîmplat cu criza Suezului? Stresa, Geneva şi apoi U.E.F.-ul m-au îndepărtat, cîtva timp, de ea, sau mai exact, au întrerupt însemnările mele, în această privinţă.

Energia anglo-franceză s-a risipit, în măsura în care "diplomaţia" şi metodele ei de discuţie, de negociere şi

de tranzacţie au pus stăpînire pe voinţa iniţială de a ajunge la o redresare politică, fie şi una militară, a situaţiei. Problema s-a cufundat - aşa cum am prevăzut - în mlaştina procedurilor. Occidentalii aveau să descopere, spre paguba lor, o regulă elementară a vieţii internaţionale: dacă vrei să foloseşti forţa, nu te angaja în palavre. Conferinţele se înşiruiesc în ordinea cronologică a lucrurilor, deci după şi nicidecum înaintea războaielor. După ce au chemat lumea întreagă - prieteni şi neprieteni - în ajutor, împotriva hotărîrilor arbitrare ale lui Nasser, occidentalii au reuşit să strîngă atît de tare nodul gordian, încît sabia pe care o ascuţeau fără încetare, sub văzul lumii şi cu ştirea lumii, nu l-a mai putut tăia.

Prima conferinţă de la Londra ajunsese la o rezoluţie majoritară (18 voturi, contra 22) în favoarea internaţionalizării controlului şi gestiunii Suezului. Dar eşecul misiunii comitetului de conciliere, condusă de Menzies, a dovedit că, dorinţele celor 18 nu erau realizabile, prin nişte simple mijloace de convingere. Nasser, puternic sprijinit de U.R.S.S., s-a arătat neînduplecat; nu mai admite, sub nici un pretext şi sub nici o formă, pe occidentali, la constituirea organelor de control, la Suez. Nasser a pus mîna pe Canal şi nu-i mai dă drumul. Afacerea a luat caracterul unei încercări de forţă, la care egipteanul a izbutit să intereseze ansamblul lumii arabe: a izgoni Occidentul de la Suez a fost un act de vitejie care se integrează în "risorgimento"-ul[1] musulman, ca o etapă decisivă; simbolul retragerii Occidentului şi al prăbuşirii influenţei sale, în bazinul mediteranian, ca şi în Orientul-Mijlociu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insă dintre cele 18 ţări, care se adunaseră în jurul propunerilor lui Dulles, la prima conferinţă de la Londra, prea puţine erau hotărîte să se angajeze într-o asemenea încercare a forţei. Cele mai multe se arătau foarte puţin războinice. Ar fi fost greu să nu se ţină seamă de părerea lor, după ce fuseseră chemate să rezolve împreună dificilul conflict. La acestea, se adăuga faptul că politica guvernului britanic era tot mai paralizat de opoziţia crescîndă a laburiştilor, adînc influenţaţi de pacifismul vehement al "trade-unions"-ilor. O

1) Renaşterea.

jumătate din Anglia nu voia război, iar Eden nu era omul capabil să forţeze o hotărîre eroică, în asemenea condiţii. Spiritul Angliei vechi se pare că e mort şi îngropat: nici pentru a-şi apăra dreptul la existenţă (...) nu se mai găsesc destui oameni, pe insulele britanice, pentru a acţiona ca o mare naţiune. Tot ce a ştiut să ceară Gaitskell[1], în numele partidului său, a fost recomandarea de a se face recurs la O.N.U., adică la o înmormîntare de clasa întîia. In plus, să se plătească preţul, fiindcă înmormîntările de clasa întîia costă mult, în zilele noastre.

In aceste condiţii, i-a fost uşor lui J.F. Dulles - care din motive deosebite, de ordin american, dorea războiul mai puţin decît oricine - să propună soluţii tranzacţionare. Ideea lui Dulles şi-a consilierilor lui (dintre care unii au vederi speciale, în privinţa afacerii egiptene) era să se creeze cu sprijinul celor 18, o Asociaţie a celor ce folosesc Canalul de Suez (un "pool" al beneficiarilor!), care să apere libertatea de navigaţie şi să vegheze asupra drepturilor şi intereselor naţiunilor obligate să se folosească de Canal. Acest "pool" ar putea eventual să caute să ajungă la o înţelegere cu Egiptul, pe baza principiului "internaţionalizării" controlului şi gestiunii Suezului. Principiul trebuie să fie menţinut faţă de toţi şi împotriva tuturor opoziţiilor şi rezistenţelor. Iar pentru a-l face să triumfe, "pool"-ul ar trebui să preconizeze unele mijloace de coerciţiune economică: vărsăminte de taxe către autorităţile "pool"-ului (şi nicidecum către egipteni), deturnări ale navigaţiei etc.

Dar discuţiile cu privire la acest proiect - pe care Anglia îl acceptase făţiş, iar Franţa făcînd mofturi - aveau să se prelungească în mai multe conferinţe, la Londra, pierzîndu-şi pe drum aproape toată substanţa. Mijloacele de presiune deveneau din ce în ce mai anodine; era fatal să se termine prin a se recunoaşte fiecărui membru al "pool"-ului dreptul de a-şi alege, în libertate, cui să plătească taxele de trecere; rezultatele atinse de occidentali se iveau (mai ales dacă ne amintim ameninţările şi bravadele lui Pineau şi Eden) ca stupide şi lamentabile.

Dintr-un punct de vedere "economic", partida încă nu a fost jucată, fiindcă occidentalii (dacă America îi va sus-

1) Fruntaş parlamentar laburist.

ţine, cu lealitate) au mai multe săgeţi, la arcul lor şi pot să creeze egiptenilor serioase încurcături. Adusă pe terenul strict economic, încercarea de forţă nu poate fi decît fatală egiptenilor, care riscă să piardă, în aventura asta, indispensabila susţinere de care au nevoie, pentru consolidarea ţării lor. Acest fel de luptă poate să provoace consecinţe mai serioase şi să pună capăt ansamblului de întrajutorare a ţărilor sub-dezvoltate, destinate să stabilească raporturi strînse şi amicale, de colaborare, între Est şi Vest. Dar şi în privinţa asta, "jocul" Statelor Unite poate fi influenţat de considerente speciale şi de altfel, foarte legitime: fără politica de întrajutorare, Orientul Mijlociu ar fi abandonat mizeriei - în ciuda bogăţiilor lui naturale - şi deschis propagandei comuniste. Este posibil deci, ca Washingtonul să fie pregătit, chiar de pe acum, de a se arăta mai puţin intransigent asupra unor anume principii, decît aliaţii europeni. Nasser le poate înlesni sarcina, înclinînd înspre partea americană, mai mult decît spre partea sovietică, după ce îşi va fi asigurat, cu ajutorul Moscovei, poziţiile la Moscova[1]). Este probabil că egipteanul se gîndeşte la asta, fiindcă faptul de a rămînea singur, între patru ochi, cu protectorul sovietic, ar putea să-l coste mult: în loc să plătească preţul recunoştinţei, către sovietici, el ar prefera, desigur, să ridice de la americani preţul unei răsturnări, în favoarea lor. Dar şi aici, problema este mai puţin simplă decît li se pare strategilor de cafenea. Ceea ce vrea Nasser, mai mult decît avantajele de ordin material, este gloria unui moştenitor al Profetului. Insă americanii, oricît de bine intenţionaţi ar fi, cu privire la el, vor căuta să frîneze şi să modereze ambiţiile sale rasiale, religioase şi totalitare; în acest timp, sovieticii nu-şi fac nici un fel de scrupule, încurajîndu-i-le şi împingîndu-i-le, pînă la extrema lor limită. Cu cît Nasser este mai nechibzuit, cu atît îi interesează mai mult: n-ar avea ce să facă cu un dictator chibzuit şi rezonabil; pentru a fi o unealtă utilă, "colonelul" trebuie să fie violent şi excesiv. Dezordinea pe care el le-ar provoca-o s-ar solda printr-o "catastrofă", ale cărei roade le-ar culege Moscova: încă odată, fascismul ar împlini dorinţele cele mai arzătoare ale imperiului sovietic.

1) Eroare în manuscris: este vorba de poziţiile la Suez.

Au de ce să se pasioneze diplomaţii celor două lumi!

In ce priveşte rezultatele politice imediate, ele sînt dezastruoase pentru Occident în general, chiar şi pentru America. Nasser rămîne stăpîn al Canalului: reuşita loviturii sale de forţă face din el un erou, al cărui prestigiu a fost înălţat, mai mult prin nedibăciile adversarilor săi, decît prin entuziasmul partizanilor lui Nasser. Vor fi cîntate vitejiile sale, în toată Africa, iar misiunea lui Lacoste, în Algeria, nu-i va fi uşurată, nici a englezilor, pe lîngă arabii Orientului Mijlociu. Israelul este expus unei agresiuni iminente. Ocuparea Ciprului nu mai are nici o scuză şi nici o justificare: englezii şi-au menţinut acolo o "bază militară", cu scopul de a apăra căile maritime şi de a asigura aprovizionarea lor cu petrol. Ei însă au părăsit Suezul, pentru a doua oară, fără nici un gest. La ce le-a slujit faptul de a fi molestat, un timp atît de îndelungat, pe locuitorii marii insule şi de a fi instigat tulburarea dintre turci şi greci? Iată o neîntreruptă succesiune de paşi greşiţi!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Decepţiile şi învinuirile anglo-francezilor se deapănă împotriva americanilor, care nu sînt decît fracţionar responsabili de această nouă retragere a Occidentului. Principalii responsabili sînt englezii care nu erau gata de ripostă, la momentul oportun şi care n-au fost capabili de a se uni în faţa primejdiei; toate mişcările lor s-au produs în contra-sens; în măsura în care se pregăteau milităreşte să facă faţă provocărilor lui Nasser, ei slăbeau politiceşte, prin nemaipomenite divizări partizane interne. Cînd a primit insulta şi dispreţul adversarului, Marea Britanie a reacţionat ca o mică ţărişoară, lăsînd palavrelor internaţionale grija de a apăra onoarea Angliei. De aceea, această onoare a devenit obiectul tîrguielii pagubei.

Victima principală a acestor evenimente este Europa. Toate ţările europene vor primi contra-loviturile acestei nenorocite afaceri. "Autoritatea" vechiului continent nu mai este decît o amintire şi un regret.

Poate că tot aici se află şi partea bună a nenorocirii. Europa, aşa cum am mai spus, a atins o culme. Dacă ea ar putea să înţeleagă, ar mai avea şanse de salvare. Dar timp mult

nu mai are.

Succesul lui Nasser a fost deopotrivă al U.R.S.S.-ului. Infrîngerea occidentalilor, la Suez, corespunde marilor linii ale unei politici pe care sovieticii au moştenit-o de la ruşi.

Imi amintesc sforţările desfăşurate de Molotov şi de Vîşinski, pentru a arunca în aer Comisiunea Europeană a Dunării.

Crearea acestei Comisiuni procedase- şi în parte, determinase - recunoaşterea unui stat român unit şi independent. După războiul din Crimeea, "concertul european" luase simultan Dunărea şi România sub protecţia sa; problema era de a sustrage fluviul şi gurile acestuia, de la ambiţiile Rusiei ţariste; era nevoie, pentru asta, să nu fie lăsaţi românii şi ruşii faţă în faţă, la Sulina: Comisiunea Europeană a Dunării şi-a asumat această sarcină. Adesea, ne-am plîns de greutăţile pe care ni le pricinuiseră această Comisiune, iar bietul Vintilă Brătianu care nu vedea mai departe decît vîrful nasului său şi care avea sufletul unui Mossadegh[1], a încercat nu numai o dată să se debaraseze de acest "stat în stat". Invinuirile invocate erau, de cele mai multe ori, de ordin tehnic şi economic: Comisiunea percepea taxe, într-un mod nesăbuit şi nu executa decît extrem de încet unele lucrări[2]. Dar Comisiunea n-a adus niciodată vreo diminuare a independenţei noastre. Atunci cînd Comisiunea Europeană a Dunării a fost ucisă, a murit şi independenţa noastră.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am urmărit îndeaproape acest proces de descompunere, ca ministru plenipotenţiar al României, la Moscova şi notele pe care le-am scris atunci, pe care le-am consultat din nou (împreună cu rapoartele mele diplomatice) sînt pline de consideraţii pe care le-am consacrat ultimelor zile ale Dunării libere. Imi amintesc de presiunile încercate asupra mea, din partea interlocutorilor sovietici, pentru a mă convinge că sosise

---

1) Unul dintre fruntaşii naţionaliştilor persani care au luptat pentru naţionalizarea petrolului din Iran.

2) De menţinerea adîncimii de pescaj necesar navigaţiei, de suprastructuri de litoral etc.

momentul, pentru România, de a cuceri, în sfîrşit, deplina ei independenţă, debarasîndu-se de insuportabila servitute care-i fusese impusă de prezenţa, la Galaţi şi la Sulina, a Comisiunii Dunării. Trebuia - îmi spuneau Molotov şi Vîşinski - să profităm de înfrîngerea anglo-francezilor, pentru a rămînea singuri, între vecini, pe sectorul Dunării maritime. Nu mă îndoiesc că Sepilov trebuie să fi ţinut un limbaj asemănător, lui Nasser,pentru a-l hotărî să suprime Comisiunea de la Suez. M-am zbătut cît am putut, declarînd că noi nu aspirăm la mai multă "independenţă" decît avem, şi că prezenţa Franţei şi a Angliei, la Gurile Dunării, nu ne poate nelinişti. Pricepînd jocul sovieticilor, căutam, prin nenumărate telegrame şi raporturi, să alarmez guvernul român, pentru a-l îndruma la rezistenţă.

Din nenorocire, problema Dunării era reglementată pe deasupra capului meu, între Moscova şi Berlin. Germania nazistă era încîntată să compromită "neutralitatea" Rusiei, asociind gugernul sovietic la un act evident ostil Angliei şi Franţei: expulzarea acestor două ţări, de la poziţiile ce ocupau în apele Dunării maritime.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Expresia germană "Raumfremd"[1], din care nazismul a făcut o lozincă, convenea politicii sovietice. Era vorba, pentru guvernul de la Moscova - aşa cum Vîşinski avea să-mi explice, în mod deosebit - de a repara greşelile comise în urma războiului din Crimeea, prin tratatul de la Paris, din 1856 - şi de a suprima poziţiile de control pe care Occidentul şi le-a rezervat prin numitul tratat, în Europa răsăriteană, "cu scopul de a stînjeni Rusia şi de a o împiedica să-şi împlinească misiunea" (!).Germania nazistă a început prin a da sovieticilor unele satisfacţii, pentru a-şi asigura bunăvoinţa acestora şi sprijinul lor economic (fiindcă, în zilele acelea, din iarna anului 194o-41,Germania căuta să-şi reînnoiască acordurile economice cu U.R.S.S.)şi consimţea, cum este firesc, suprimarea Comisiunii Europene, adică îndepărtarea anglo-francezilor de la Dunăre. Cele două Comisiuni dunărene au fost destiinţate: Comisiunea Internaţională, cu limita de competenţă între Bratislava şi Brăila[2] şi Comisiunea Europeană, cu limita de competenţă între Brăila şi Sulina[3].

---

1) Spaţiul altuia

2) Sectorul numit "Dunărea fluvială".

3) Sectorul "Dunărea maritimă"

Ambele au fost înlocuite printr-o singură comisiune care a contopit cele două zone, într-una singură, de la Bratislava pînă la Marea Neagră, deschisă exclusiv ţărilor riverane. Astfel, Rusia a reuşit să-şi exercite influenţa, în susul fluviului, pînă la Bratislava. Dar U.R.S.S. dorea să facă un pas mai departe, înfiinţînd o administraţie comună ruso-română, la Gurile Dunării. Acest "între patru ochi" dezvăluia adevăratele intervenţii ale U.R.S.S.-ului, cu privire la noi; am încercat să folosesc cele mai bune argumente, pentru a împiedica pe germani să primească un astfel de proiect, dar germanii care, prin victoria lor efemeră, se substituiau drepturilor şi răspunderilor concedate Europei pentru apărarea la răsărit, aveau să ţină seama, în politica lor dunăreană, de necesităţile ce le impunea ansamblul politicii lor de colaborare cu U.R.S.S. şi au arătat-o supleţe - neliniştitoare, pentru mine - în raport cu exigenţele sovietice.

Această supleţe le-a pricinuit unele prejudicii pe care aveau să încerce a le repara, mai pe urmă; a fost una dintre cauzele războiului împotriva Uniunii Sovietice, aşa cum am susţinut în cartea mea "Preliminarii". (A se vedea, în caietele "Jurnalului"[1]), redactate la Moscova, pasajele următoare: 7 ianuarie, raportul 8; 31 decembrie, convorbirea cu ambasadorul Rosso;; 13 decembrie).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Problema nu se pune în acelaşi fel în Egipt: niciodată nu se constată identităţi, în analogia dintre evenimentele istorice. Este sigur că U.R.S.S.-ul veghează asupra Suezului,ca şi pe Dunăre şi că planurile sale se întind asupra lumii arabe, aşa cum puterea sa a izbutit să se întindă asupra noastră şi asupra vecinilor noştri.

Dar sovieticii se aflau la porţile noastre; nu le mai rămînea decît să facă să sară zăvoarele. Egiptul e puţin mai departe; e nevoie de mai mult timp pentru a ajunge să culeagă preţul eforturilor lor, prada pe care a izolat-o pentru a o avea la dispoziţie. Dacă nici timpul nici distanţele nu-i reţin, atunci cînd ei cred că trebuie să împlinească ceea ce consideră a fi "misiunea" lor şi obiectul ambiţiilor lor, nu-i mai puţin adevărat că Nasser dispune de un răgaz care nouă ne-ar lipsi pentru a opera o nouă cotitură. Este mai probabil ceea ce scontează

---

1) V. Vol.I.

americanii - cel puţin consilierii diplomatici americani ai lui Dulles, în materie arabă şi egipteană: jocul lui Nasser ar consta - după opinia acestora din urmă - în a se sprijini pe URSS (pentru a se debarasa de Europa) apoi pe ajutorul american (pentru a rezista apăsării sovietice). Mişcarea a doua a fost deja schiţată de dictatorul egiptean, care s-a frecat prea mult de procedeele politicii orientale, pentru a nu fi lămurit în privinţa adevăratelor intenţii ale U.R.S.S.-ului, şi pentru a nu se teme de ele.

Toate acestea ar putea să corespundă unor planuri existente. Dar nu s-a spus că ele vor fi realizate chiar aşa cum au fost concepute. Sprijinul american, scontat de Nasser (şi consimţit mai dinainte de unii diplomaţi americani) va şovăi cînd va fi vorba de a vărsa, într-o ţară aflată în plină fierbere rasială, capitalurile care lipsesc Egiptului şi pe care le aşteaptă. Capitaliştii sînt mai prevăzători, după unele antecedente şi avertismente, decît oamenii politici! Pe de altă parte, sovieticii sînt legaţi de revoluţia arabă şi nu va fi uşor să se desprindă de ea. Niciodată vreun ajutor dat de ei n-a fost dezinteresat; iar sensul în care înţeleg să continue opera lor de "eliberare" - semnificaţia pe care au dat-o întotdeauna termenilor de "independenţă" şi de "suveranitate" a unor ţări străine - nu lasă nici o îndoială în privinţa modului deja stabilit şi jalonat, în nordul Africii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Influenţa lor va fi susţinută de elanul mişcării panarabe; ei au ştiut să pătrundă în rîndurile celor care urmează drapelul verde al profetului, în timp ce americanii nu vor putea niciodată să se depărteze de atitudinea "democratică" ce le porunceşte să frîneze şi să stopeze o revoluţie rasistă şi totalitară. Nu va fi uşor lui Nasser, chiar dacă el ar abandona Asia, pentru a se aşeza de partea Extremului Occident, fiindcă riscă să piardă, în această aventură, fie controlul mişcării, fie independenţa ţării sale.

De aceea, învăţătura ce se desprinde din criza Suezului - legată de învăţăturile ce ne-au rămas din trista poveste dunăreană - este că atunci cînd o ţară ocupă o poziţie geografică expusă - o poziţie cheie - care comandă marile drumuri naturale ale lumii şi se află la una dintre marile răspîntii ale istoriei, atunci cînd nu dispune de forţele necesare pentru

a apăra bunurile rîvnite, orice garanţie de ordin internaţional rămîne departe de a-i primejdui "independenţa", ci dimpotrivă, îi asigură libera şi paşnica folosinţă.

28 septembrie

Eden şi Lloyd au venit, pentru 48 de ore,la Paris, pentru un schimb de melancolii, cu colegii francezi, în privinţa Suezului. Se gîndesc - se pare - să ia "iniţiative noi". Nu este tocmai ce ar fi necesar, astăzi. "Iniţiativele" n-au lipsit din criza Canalului. Ciprul, care nu poate să potolească pe militarii celor două puteri, este pavat cu cele mai bune intenţii. Realizările le-au lipsit. Muntele occidental s-a căznit ca să nască un şoarece[1] şi cu greu îşi revine. Pentru a-şi da curaj, îşi spune că muntele niciodată n-a fost mai înalt, nici mai solid, decît astăzi: cele două zile petrecute de englezi, la Paris, au fost un prilej pentru a face apologia Antantei Cordiale. Niciodată cele două popoare nu s-au înţeles mai bine decît astăzi; niciodată nu s-au simţit mai prieteni. Regina Elisabeta va veni, în aprilie, ca să-şi consacre vizita sa flăcării unei iubiri vechi şi nepieritoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această comunitate de sentiment şi de gîndire, proclamată la un nivel atît de înalt, deşteaptă - vai!- reflecţii întristătoare. Este mai uşor, pentru două mari popoare, să se întîlnească pe calea decăderii, decît umăr la umăr, spre glorie. Ceea ce astăzi cimentează cordiala lor înţelegere, sînt regretele pe care fiecare le poartă în suflet, pentru un imperiu pierdut. In plus, mai poate să fie conştiinţa unei comune slăbiciuni, pe care criza Suezului a dezvăluit-o.

In care direcţie ar vrea ei să îndrume "noile iniţiative:? Nu există azi decît o singură cale salvatoare:Europa. A fost ideea lui Guy Mollet, cînd a încercat să atragă Anglia reticentă, pe acest drum. Aşa cum am prevăzut şi am înştiinţat U.E.F.-ul, este din nou vorba despre Europa, în presă şi în cancelariile de stat: "Este momentul adevăratei relansări a ideii europene", a scris un ziar din sudul Franţei. Intr-adevăr

---

1) Este clasicul vers latin: "Parturiunt montes,nascetur ridiculus mus", din "Arta Poetică", de Horaţiu, adică: S-au căznit munţii, pentru a naşte un şoricel; efort mare, pentru rezultate minime.

este momentul!

Dar tremur ori de cîte ori numita Old England este solicitată să se apropie de ideea europeană. Deocamdată, nu i se oferă decît participarea la Euratom. Va accepta, poate, de hatîrul ochilor frumoşi ai Marianei[1)], dar nu fără să fi vidat acest proiect de tot ce-i mai rămîne ca idee supranaţională (şi-i rămîne atît de puţin!). Dar cînd va avea de abordat problema organizării europene, va fi aceeaşi catastrofă de totdeauna: Anglia se va repezi împotriva oricărui proiect de uniune organică şi de reformă instituţională, cu riscul de a duce pînă la capăt dezagregarea Europei şi declinul Occidentului.

Biruinţa lui Nasser este mai definitivă decît se crede!

Fiul sultanului Marocului se află la Paris. I se atribuie intenţia de a propune bunele sale servicii - sau mai exact, ale sultanului, taică-său - pentru a înlesni un acord cu algerienii. Burghiba a făcut şi el o propunere asemănătoare. Arabii aflaţi în cauză se tem de acţiunile "revoluţionare" ale lui Nasser, influenţate de Moscova şi ar vrea să taie craca de sub picioarele comuniştilor, pentru a evita tulburări, acasă, la aceşti arabi. Dar mediatorii menţionaţi n-au trecere în ochii algerienilor, cînd este vorba de nişte condiţii care sînt altele decît acelea ce le-au asigurat independenţa. Pe această cale,marcată de precedente, Franţa şovăie să se angajeze.

Tito a primit, pe neaşteptate, acum cîteva zile,vizita lui Hrusciov. Tot pe neaşteptate, "mareşalul" a zburat,ieri, cu musafirul său, în Crimeea. Augurii se pierd în presupuneri de tot felul şi bănuiesc că este ceva care nu merge bine, în lumea bolşevismului. Nu s-ar putea zice că ceva n-ar merge bine, cînd aceşti oameni îşi încredinţează unul altuia persoana şi secretele lor.

29 septembrie

Albert Müller insistă pe lîngă mine, ca să mă deter-

---

1) Numele pe care reacţionarii Republicii îl dau Franţei,făcînd aluzie la societatea democratică secretă "Marianne", condusă de Ledru-Rollin şi de Mazzini, de la Londra, în 1854.

mine să scriu viitorul meu articol, în "N.Z.Zeitung", despre cum a fost suprimată Comisiunea Europeană a Dunării. Analogia politicii sovietice cu privire la Comisiune şi modul în care U.R.S.S. încurajează astăzi pe Nasser - analogie pe care i-am arătat-o - l-a impresionat. Dar el ar vrea un articol "istoric", care să dezvăluie fapte noi, iar dacă e posibil, inedite, ale căror concluzii să se desprindă de la sine, fără a mai fi nevoie să implice polemici în privinţa asta. Voi căuta ceea ce mi se cere, în notele mele din Rusia. Niciodată, în viaţa mea, n-am făcut un efort mai lucid, mai susţinut şi - vai! - mai zadarnic, decît acela prin care am încercat să împiedic, la Moscova, în 194o, suprimarea Comisiunii Europene. Prin telegrame, prin rapoarte, prin discuţii neîncetat repetate, cînd cu germanii şi italienii, cînd cu englezii (nota lui Cripps este,în bună parte, opera mea), am făcut apel la toate mijloacele, la toate argumentele, pentru a contracara pretenţiile sovietice asupra Dunării. U.R.S.S.-ul ţinea să impună două "principii": dreptul său de "riveran", de a participa la controlul navigaţiei, pînă la Bratislava; apoi privilegiul său, ca apărător al cheilor Mării Negre, de a participa, împreună cu noi, la administrarea şi la gestiunea Gurilor Dunării, inclusiv pe braţele Sulina şi Sf. Gheorghe, care ambele se află pe teritoriul românesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insă în timp ce Uniunea Sovietică ducea lupta sa împotriva Comisiunii Europene, ea îşi relua vechea ei politică rusă, faţă de Strîmtori (cu scopul de a modifica aranjamentul de la Lausanne, în sensul organizării unui control comun,la Bosfor, cu participarea tuturor statelor riverane ale Mării Negre), înştiinţînd ambasada Italiei că prezenţa Angliei, la bazinul oriental al Mediteranei, jeneazâ Rusia.

Astfel, Dunărea, Strîmtorile, Suezul, iată jaloanele "zonei de interes" a Moscovei. Va fi o raţiune în plus, de a reaminti, cu prilejul crizei de la Suez, procedeele folosite de guvernul sovietic, spre a înlătura pe occidentali, de la Dunăre, şi pentru a se înstăpîni la Gurile Dunării.

Evenimentele de seamă par a se dezvolta, în două direcţii diferite: a) călătoria lui Tito, la Crimeea, unde şiau dat întîlnire marii şefi ai comunismului sovietic (Mikoian

s-a întors de la Pekin, unde s-a consultat cu Mao) vădesc intenţia lumii comuniste de a supune activitatea sa mondială unui examen "tactic" şi "strategic", poate chiar şi unui examen de conştiinţă. Relansul comunismului".

Intîlnirea de azi a lui Guy Mollet, cu Adenauer,la Bonn, sugerează ideea relansului european. Adenauer a vorbit foarte bine despre Europa, acum cîteva zile, la Bruxelles. Bătrînul simte că momentul e favorabil, după Suez, de a proclama, aşa cum a făcut-o la Bruxelles (în faţa marilor Conferinţe Catolice) că "înfiinţarea apropiată a unei Federaţii Europene nu este o utopie". Pentru Cancelar, obiectivul primei perioade a integrării europene a fost atins: "Sentimentul intereselor comune, de solidaritate, a devenit atît de puternic un patrimoniu comun al popoarelor europene, încît perioada războaielor europene este definitiv depăşită". De aceea, Adenauer prevede "o nouă desfăşurare politică, pe plan mondial, în jocul factorilor ce vor urma". El citează ameninţarea rusă, imposibilitatea de a se sprijini necontenit pe Statele Unite, înapoierea economiei europene, în raport cu economia Americii şi a Rusiei, apariţia popoarelor de culoare pe scena actualităţii politice mondiale şi în sfîrşit - la urmă, dar nu ultimele! - înfrîngerile îndurate, cu prilejul crizei Suezului, care au pus Europa "într-o situaţie extrem de critică".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"A doua perioadă" la care se gîndeşte Cancelarul, ar trebui să fie cercetarea unei politici comune, capabilă de a trece dincolo de Euratom şi de alte realizări parţiale."Nouă ne revine datoria de a trage concluziile" din această nevoie pe care o simţim, făcînd un pas înainte, în "cooperare şi în fuziune".

Lui Adenauer nu-i va fi greu să convingă pe Mollet de aceste adevăruri incontestabile. Dar va reuşi oare să tragă după ei greaua povară care este Anglia, cu bagajul acesteia, de tradiţii venerabile şi de prejudecăţi invincibile? Vor izbuti ei oare să debaraseze Franţa şi Anglia de unele reziduuri ale naţionalismului militant, care obligă aceste ţări să se istovească într-o sforţare "contra cronometrului", mereu reluată şi împrospătată?

Războiul rece între est şi vest pare a trece printr-o perioadă de acalmie. Fusese anunţată o competiţie pe planul e-

conomic, între aceeaşi antagonişti pentru a împlini nevoile popoarelor "subdezvoltate". Aceste popoare lasă impresia de a voi să se sustragă de la întrecerea de generozitate, în favoarea lor: nu încetează de a zvîrli o superbă sfidare în obrazul albilor. Mai rămîne competiţia dintre cele două "relanse": va ajunge în frunte comunismul, sau Europa? (...)

1 octombrie

Scurta trecere a lui Guy Mollet, prin Bonn, a prilejuit un comunicat îmbucurător. Problema Saarului a fost încheiată. In sfîrşit! A fost vorba şi s-au înţeles, cu privire la Canalul Mosellei. Adenauer s-a arătat "european" din răsputeri; a expus teza sa, a celor două faze de "integrare", faza împlinită şi aceea care mai rămîne de parcurs. (...)

Bătrînul vrea să refacă Europa. Si e grăbit. Scuza lui este de înţeles: are 8o de ani. Hitler se grăbea să facă războiul, fiindcă împlinise 5o de ani. Avea mai puţine scuze. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am vorbit cu François Bondey şi cu Uzebini despre proiectul meu de întîlnire "europeană". Bondey îmi sugerează titlul: "Prezenţele şi absenţele Europei". Mă gîndesc că locul de întîlnire ar putea să fie oraşul Nancy, iar ca dată, ianuarie.

2 octombrie

"Poznan" nu mai termină de a ne ului. Procesul ce se desfăşoară, în aceste zile, este mai aiurea decît a fost insurecţia de la 3o iunie. Atunci ştiam cel puţin atît: pentru ce s-a revoltat populaţia. Astăzi este greu să înţelegem pentru ce procesul se desfăşoară ca o cauză judiciară obişnuită, cu nişte acuzaţi care revin asupra mărturiilor lor şi se apără; cu avocaţi care iau apărarea clienţilor lor; cu un public care manifestă sentimente antisovietice; cu judecători care fac jocul imparţialităţii; cu observatori străini şi cu ziarişti sosiţi din lumea întreagă, care se căznesc să semnaleze pînă şi cele mai mici neregularităţi.

Aceste procedee inuzitate, într-o democraţie populară, pun probleme pasionante: oare e scopul urmărit de autorită-

ţile comuniste, lăsînd procesul să se desfăşoare "liber"? Voiesc ele să convingă lumea de progresele "liberalizării"? Voiesc să arate ruşilor sentimentele reale ale polonezilor? Au fost luate oare pe neaşteptate şi speră să probeze că nu e vorba decît de nişte dezordini provocate de elemente tulburente,în timp ce, din dezbateri, rezultă din ce în ce mai clar că mulţimea a fost împinsă împotriva "forţelor de ordine", împotriva mitralierelor şi tancurilor, de mizerie şi de patriotism?

Deocamdată, este adevărat că procesul n-a cuprins decît vreo cîţiva tineri, spuma fierberii pasiunilor care a prilejuit marea revoltă. Dar avocaţii s-au priceput să degajeze cîteva "argumente", care valorează pentru ansamblul revoltaţilor şi ilustrează cauza în întregime. Lumea se întreabă dacă nu o fi cumva vreo promisiune ascunsă din partea guvernului, cînd a autorizat această dezlănţuire de imprecaţii, de acuzaţii teribile, împotriva poliţiei şi judecătorilor de instrucţie, împotriva regimului comunist şi patronilor sovietici, adică împotriva tuturor celor ce reprezintă "republica populară".Oricare ar fi ieşirea din acest proces, se pare, chiar de pe acum, că prin concursul binevoitor al autorităţilor, scenele care se desfăşoară la tribunal au un caracter mai "revoluţionar" decît acelea care au fost văzute pe străzile de la Poznan.

4 octombrie

Am vorbit la postul de radio, pentru România,despre procesul de la Poznan, insistînd asupra faptului că tentativelor de "liberalizare" care vin de sus (tentative prin care conducătorii speră să-şi poată salva poziţiile şi pielea) le corespunde nevoia imperioasă şi tumultuoasă a maselor care doresc eliberarea. Pe banca acuzării, nu se găseau decît vreo cîţiva tineri, care au aţîţat revolta politică şi socială, de pe margini. Autorităţile credeau că vor putea să micşoreze importanţa insurecţiei şi să atenueze efectul ce s-ar putea produce peste hotare.

Dar în spatele acestor tineri acuzaţi, neînsemnaţi, se ridică invizibil şi totuşi prezent, luînd parte hotărîtoare la dezbateri, adevăratul "responsabil": mulţimea, poporul sărac şi revoltat îşi reclamă drepturile la viaţă şi la libertate.

Strigătul mulţimii n-a putut să fie înnăbuşit; a

răsunat în incinta tribunalului, apoi a răsunat în afară şi a provocat o impresie mai adîncă şi mai durabilă decît chiar evenimentele sîngeroase din iunie.

6 octombrie

Problema Suezului a fost adusă la O.N.U. Discuţiile reîncep, în faţa unui areopag din ce în ce mai numeros. La început erau 3: Nasser, Franţa şi Anglia (fără să mai socotesc U.R.S.S.-ul care se mişcă din umbră). La Londra, au fost 22.Acum au atins "universalismul", la New York: s-a adunat "toată lumea". Si să se mai spună c-au ajuns la castraveţi! A fost un moment pentru a acţiona: n-au profitat de momentul acela. A sosit apoi vremea consacrată discuţiei: nu s-a hotărît nimic.Iată, a sosit ora pledoariilor: Pineau şi Lloyd sînt la bară şi "apără" cauza Europei. De data asta nu mai e vorba de acuzări, ci de apărări. Trebuie să se apere de faptul că aparţin unei lumi, care a fost odinioară mare şi puternică, apoi să se apere de faptul că au construit Canalul de Suez, în fine, să se apere că au pielea albă. Verdictul va fi rostit de "toată lumea". Se ştie ce se poate aştepta. Occidentul n-are decît să se ţină bine, săracul!

(Trimit la "N.Z.Zeitung" articolul meu despre "Suez-Dunăre").

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"La Nation Roumaine", o foaie de varză oficioasă a echipei lui Vişoianu, publică de data asta o informaţie pentru care îi sînt recunoscător, fiindcă faptul îmi scăpase. Stevenson, candidatul democrat, ar fi spus într-un discurs electoral, rostit la 3 septembrie, la Detroit: "Nu poate fi vorba de a face pace, atîta timp cît nişte naţiuni mîndre, ca România, sînt aservite şi obligate să lucreze după ordinele stăpînilor lor.Această situaţie mă nelinişteşte mult şi consider că soluţia acestei probleme constituie unul dintre punctele principale ale programului partidului democrat. Nimeni nu poate să conteste că România trebuie să se afle printre popoarele libere, aşa cum ea a fost totdeauna şi să fie în măsură să-şi exercite drepturile ei inalienabile, potrivit cu aspiraţiile poporului român. Eu am cunoscut România, atunci cînd această ţară era liberă şi am parcurs-o de la Constanţa, pînă la Carpaţi. Sper că ziua în ca-

re voi vedea această ţară redevenind liberă nu poate să întîrzie".

Vrednicii muncitori şi tărani transilvăneni, care astăzi sînt alegători în Michigan, au binemeritat de la patria lor de origine. Cît despre Adlai Stevenson, acesta cîştigă mult cînd devine oarecum demagog. Sînt adevăruri pe care acest om excesiv de spiritual nu reuşeşte să le exprime în toată simplitatea lor, atunci cînd nu ţine să facă plăcere auditorilor săi.

7 octombrie

Soţii Parlier au luat masa la noi. Ea vine de la Bucureşti, unde a avut curajul să se ducă, în calitatea ei de cetăţeană franceză, să-şi revadă familia. Relatarea ei însufleţită, dar risipită, arată mai mult emoţiile pe care le-a resimţit cînd şi-a văzut ţara, decît observaţiile ce ar fi de făcut. Dornică să păstreze o tendinţă de "progresism" şi să-şi atribuie măştile înţelegerii lumii, în devenirea ei, n-a putut să nu se extazieze în faţa frumuseţilor grădinilor, în faţa curăţeniei străzilor şi mai ales în faţa vastelor lucrări edilitare (degajări de perspectivă, nu de reconstrucţie). Dar ea nu-şi poate ascunde jalea unei lumi "care nu vrea să se resemneze la soarta ei" şi care nu încearcă "să tragă partea de folos" (!). Ea e obligată, de asemenea, să amintească disperarea fratelui său, mizeria alor noştri, cucernicia mulţimii care umple bisericile, speranţa eliberării care este suprema raţiune de a trăi, a celor bătrîni ca şi a celor tineri, ca şi puţinul progres realizat de comunism, în masele populare.

Cele cîteva informaţii precise care se desprind dintr-o vorbă vie de gînduri generoase, de sentimente duioase şi de raţionamente confuze, sînt dintre cele mai întristătoare. In această lume "nouă" care se crează acolo, în sînul unui imens imperiu (chinezii, indonezienii, mongolii, invadează grădinile din Bucureşti) se găsesc mai multe deşeuri decît lucruri noi, mai multe ruine decît promisiuni de viitor. Bancruta comunismului, în încercarea de a schimba societatea, (fiindcă nu ajunge şi nu va ajunge niciodată să schimbe natura omului) este evidentă; în acest faliment, popoare întregi, ca al nostru, pot să dispară.

Reţin din ce-am auzit aseară şi din ce-am auzit de

atîtea ori de la alţii, că lumea din ţara noastră este din ce în ce mai pornită împotriva Occidentului, pentru că Occidentul a părăsit-o în trista ei soartă. Este fatal să fie aşa: lipsa de solicitudine a lumii libere, faţă de cele ce se petrec la răsărit, mărturiseşte uscăciune de suflet şi lipsă de spirit al solidarităţii; şi mai rău decît atît: orbirea care nu putea să provoace decît resentimente adînci, dincolo de Cortina de Fier. Astăzi francezii sînt odioşi, la noi, aproape tot atît cît şi ruşii. Iată adevărul întreg. Este semnul cel mai neliniştitor cu privire la disperarea ce domneşte acolo.

Duminică seara, contele De Rougé a venit la noi.Se întoarce dintr-o călătorie, făcută pentru Crucea Roşie, în România şi doreşte să ne aducă veşti proaspete din ţară. Drumul este deschis: e un du-te-vino spre patrie, ca să ne apere.

Rougé presupune că se fac sforţări, de dincolo de Cortina de Fier (fiindcă a trecut şi prin Budapesta) pentru a lăsa impresia că se schimbă ceva. Controlul poliţienesc n-a slăbit (Francfort, ministrul Franţei la Bucureşti, în timp ce vorbea cu Rougé, a dat drumul aparatului de radio, pentru a deruta microfonul pe care îl bănuieşte instalat în biroul său!),dar oamenii se tem mai puţin de sancţiuni. Necomuniştii şi chiar comuniştii s-au săturat de asprimile regimului: toţi speră ceva nou. Impresia lui Rougé este că guvernul ar vrea să-şi atragă vechile cadre. Exemplul pe care mi-l dă, în privinţa acestui revirement, nu mi se pare chibzuit: generalul Russescu,fost adjunct al regelui Carol al II-lea, ar fi fost numit vicepreşedinte al Crucii Roşii. (Acest Russescu, cît e el de general, e tot atît de puţin serios ca şi fostul lui stăpîn regal: de la venirea la putere a bolşevismului în România, Russescu s-a pus la dispoziţia regimului şi cu toată cunoscuta insuficienţă a acestuia, el a fost trimis într-un post diplomatic, la Stockholm). Rougé a văzut şosele bune, teatre bune şi cîteva frumoase edificii publice: toate sînt făcute pentru propagandă. Dar n-a mai văzut pe nimeni din lumea de odinioară. Ştie şi el cîtă mizerie şi cîtă suferinţă persistă la fundul lucrurilor. (Cu privire la locuinţe, el crede că situaţia este mai rea la Budapesta, decît la Bucureşti; tot aşa este şi în privinţa stării de spirit.Dar asta nu vrea să spună nimic; românii au fost totdeauna mai ve-

seli decît ungurii).

Cu referire la politica generală, Rougé este convins că se petrece ceva în U.R.S.S. Călătoria lui Tito este dovada unei serioase tensiuni, în interiorul liniilor sovietice. Dar ca şi mine, crede că nu va fi nimic, fiindcă Occidentul este incapabil să profite de acest nou prilej ce se oferă pentru a obţine o clarificare a situaţiei.

11 octombrie

Articolul meu, pentru "La Vie Française", "In spatele Cortinei de Fier": tratez acelaşi subiect (noile aspecte ale regimului, vizitele, explicaţiile dintre Hrusciov-Tito)pe care l-am tratat în cele două cronici la radio. In cea dintîi, care se referă la insuficienţa politicii de "eliberare" (...) insist asupra faptului că înfrîngerile regimului actual (Poznan şi ce a mai urmat) dezvăluie nu numai falimentul metodelor staliniste, ci şi (mai ales) al învăţămintelor lui Marx şi Lenin. Marii apostoli ai comunismului ne-au înştiinţat, într-adevăr, că teroarea trebuie menţinută, în vederea transformării omului într-o fiinţă socială, acceptînd de bunăvoie legile şi exigenţele materialismului istoric. Insă după 4o de ani de teroare în Rusia, după lo ani de teroare în ţările satelite, a fost destul să apară o rază de speranţă, a fost destul să facă lumea să creadă în posibilitatea unei eliberări, pentru ca omul, în ciuda constrîngerilor şi a suferinţelor îndurate, să se arate, aşa cum a fost el totdeauna şi aşa cum va rămînea totdeauna: dornic să scuture povara teoriilor străine, gata să-şi apere ce e al său, pămîntul, credinţa, lacom de a gîndi, de a munci şi de a trăi în libertate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceasta este învăţătura adîncă ce se desprinde din experienţele ce se fac în ţările democraţiei populare. De aceea, s-a ajuns la capătul unde trebuia să ajungă transformările în curs.

In a doua cronică, am vorbit despre certurile dintre Hrusciov şi Tito.

Pentru a face pace cu croatul şi pentru a-l aduce lîngă ei, sovieticii i-au oferit toate asigurările pe care acesta le dorea. I-au vorbit de independenţă, de egalitatea între state şi între partidele comuniste, de neamestecul în tre-

burile interne ale altuia etc.Toate aceste frumoase principii au fost cuprinse în declaraţiile intim legate între ele, de la Belgrad, din anul trecut şi au fost confirmate, din nou,cu prilejul oficial al vizitei lui Tito la Moscova. Atunci s-a consemnat: "căile şi condiţiile dezvoltării socialiste, în diferitele ţări, sînt variate. Bogăţia formele de dezvoltare a socialismului contribuie să-l facă mai puternic. Cele două părţi nu au tendinţa să-şi impună părerile lor în alegerea căilor de dezvoltare socialistă".

Tito crede că a primit ce-i trebuia. Dar, de fapt, s-a îndoit şi el că Rusia ar fi consimţit acestea, fără unele rezerve şi gînduri ascunse, cu privire la egalitatea desăvîrşită a tuturor statelor şi tuturor partidelor ce se aflau în dependenţa directă şi imediată a Moscovei. A fost o floare de stil, pentru a i se accepta realitatea unei puteri mereu mai invadatoare. Totuşi "principalul" este cîştigat. Tito credea că a obţinut, prin acest principiu triumfător, piatra pe care va putea să-şi construiască biserica. (André Fontaine crede şi el tot aşa: îşi intitulează o serie de articole: "Răsare speranţa la Est". Vai!).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cînd Hrusciov a înţeles că e crezut pe cuvînt şi că Tito este hotărît să exploateze succesul său, el a fost decepţionat. Intîmplările de la Poznan au sporit neliniştile sale şi încurcătura în care se află. Puţin timp, după tulburările din iunie, el a trimis tuturor comitetelor de direcţie ale partidelor comuniste, din Est şi din Vest, o circulară secretă şi confidenţială, care declară "inaplicabilă, antimarxistă" declaraţia referitoare la raporturile dintre partidele comuniste, semnată în timpul călătoriei lui Tito, la Moscova. "Noi am acceptat acest text pentru că-l socoteam străin de unele efecte practice; am observat că Tito vrea să facă din declaraţia aceea o adevărată chartă a relaţiilor dintre diferitele partide comuniste".

Circulara a criticat cu vigoare politica externă a Belgradului care, uneori de acord cu Moscova, slujea interesele blocului imperialist, urmînd linia social-democrată, deci nu linia lui Lenin.

Circulara afirmă în plus că experienţa iugoslavă de descentralizare economică şi de gestiune muncitorească,comportă

aspecte interesante, dar că nu este absolut aplicabilă în celelalte democraţii populare, care trebuie să continue să se inspire numai din exemplul sovietic.

Aşadar, Moscova a luat cu o mînă, ceea ce dăduse cu cealaltă. Adio egalitate, adio neamestec în treburile interne, adio independenţă, ouă, lapte, miei, porci... Democraţiile populare n-au decît să se ţină bine: nici o fantezie, nici în politica externă (unde rele greutăţi li s-au şi agăţat!),nici în politica socială şi economică, unde numai U.R.S.S.-ul are dreptul să prescrie "principiile şi să vegheze la aplicarea lor. In privinţa politicii interne, nu-i nevoie ca sovieticii să se sinchisească: serviciile lor de informaţii şi de supraveghere sînt la faţa locului, unde nimic şi nimeni nu le-au scăpat, niciodată.

Am trecut pe la Richard Franassovici, ca să întîlnesc pe principesa Ileana, care doreşte să-mi vorbească.Foarte în vervă şi în frumuseţe, principesa vine de la Londra, cu "consortul" ei şi se duce, la Cannes, pentru a vedea pe Elisabeta. Biata Elisabeta de abia umblă, prin spital. Ileana şi regina Mignon[1)], ajutată de Frederich de Hohenzollern, au constituit un fond, de altfel, foarte modest, într-o bancă din Cannes pentru a face faţă cheltuielilor de spital şi pentru a plăti medicii. Ce poate fi mai trist şi mai înduioşător decît această coaliţie a mizeriei regale, destinată să acopere cheltuielile ultimelor zile ale fostei regine a Greciei, principesă a României... (Am vorbit cu Laloy, rugîndu-l să angajeze Quai d'Orsayul să participe la această iniţiativă de caritate, faţă de fiica regelui Ferdinand, lealul aliat al Franţei).

Dar unde sînt bijuteriile şi diademele de odinioară? Ultimul colier a dispărut, în timpul unei spargeri care a făcut mult zgomot, anul trecut. Iar celelalte odoare au slujit vieţii zilnice a reginei, ale cărei nevoi sînt foarte modeste, ca şi tînărului ei secretar, ale cărui pretenţii sînt mai mari şi ale cărui gusturi sînt mai costisitoare! Fiindcă din păcate, este şi secretarul! Drama fiecăruia dintre "regalii" noştri este garnisită cu cîte o poveste scabroasă, care ţine de operetă şi de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Sora sa Marioara, soţia regelui Alexandru al Iugoslaviei, asasinat la Marsilia.

roman poliţist. Elisabeta a fost ademenită - numai Dumnezeu ştie cum! - (şi poate că nu altfel decît potrivit cu năravurile ei naturale) să dea "marchizului" o dovadă indefectibilă de iubire maternă, adoptîndu-l, cu toate formele legale. Din fals marchiz ce era, tînărul impostor a devenit prinţul scandalului. Ar fi fost mult mai uşor să i se fi dat un titlu, decît să-i dea un nume. Dar aşa cum el se va împodobi cu un nume al Greciei, sau al României, grecii şi românii vor protesta; niciodată şeful casei de Hohenzollern nu-i va îngădui să poarte numele familiei sale. In aceste zile, cînd Elisabeta se pregăteşte să-şi dea ultima suflare, nenorocita a fabricat un prinţ fără nume. Imprejurările sînt atît de macabre şi mă amărăsc atît de mult, încît nici nu ştiu cum să exprim mai liber indignarea mea.

Pentru ce trebuie ca, unul după altul, copiii "României Mari" să sfîrşească într-o murdărie ca asta?

12 octombrie

Suez: Un <u>eşec</u> total, în faţa O.N.U.-lui, scriu ziarele. Era de prevăzut. A fi bleg, nu "rentează" totdeauna; sînt cauze pe care nici cel mai umil compromis nu le mai poate salva de la naufragiu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La ieşirea de la o interminabilă discuţie, în biroul Secretarului General, Pineau ar fi declarat: "Vorbe, vorbe şi nimic decît vorbe..."

Era de aşteptat să se voteze o moţiune favorabilă punctului de vedere anglo-francez (care implica, în consecinţă, o condamnare a atitudinii lui Nasser) la Consiliul de Securitate, al cărui preşedinte este Pineau. Dar, în culise, se urmărea împiedicarea acestei supreme încercări. Teamă de veto-ul sovietic? Teamă de ce ar mai putea să urmeze, în cazul cînd Nasser ar fi condamnat? Afacerea se încurcă din ce în ce mai mult, iar egiptenii dansează pe catifea.

Principiul internaţionalizării Suezului este părăsit pe trei sferturi. Americanii l-au surpat pe dedesubt; englezii sînt pe cale să renunţe; Pineau are atît de puţină autoritate, încît fermitatea lui pare a fi pură încăpăţînare.

Am prevăzut deznodămîntul: occicentalii vor fi nu numai deturnaţi de la cererea lor; vor termina prin a fi condam-

naţi să plătească despăgubiri.

Dar toate astea, orice s-ar zice, au jenat campania electorală a bietului Eisenhower. Cîte emoţii de ultima oră! Preşedintele este atît de cătrănit, încît nu-şi mai alege expresiile şi vorbind, la ultima sa conferinţă de presă, despre Franţa, a reamintit că ea este "implicată" într-un război, în Africa de nord.

Deci altă tensiune între aliaţi.

13 octombrie

Roger Duchet, care doreşte să mă facă să iau cuvîntul la apropiatul Congres al Independenţilor ("Centrul contra comunismului internaţional"), îmi trimite prin Ionel S.[1], un vechi discurs al lui Salazar, în care marele şef portughez vorbeşte despre politica europeană faţă de Africa de nord. Salazar reaminteşte că Europa nu s-a simţit niciodată în siguranţă şi nici n-a fost vreodată, în mod efectiv, decît cu condiţia "ca ţările care constituiesc vastul front al Africii de nord să poată fi ţinute, sub o formă sau alta, ca prietene sau aliate"... "N-am obosit spunînd că Africa este complementul Europei; că este necesară vieţii ei, apărării şi substanţei ei. O Europă fără Africa ar îngădui Rusiei să dicteze Occidentului termenii cu privire la modul cum să trăiască".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mă gîndesc la lungul articol "Dunărea-Suez", pe care l-am pus la dispoziţia ziarelor "N.Z.Zeitung" şi "Figaro". Albert Müller îmi scrie că se bucură de a putea să pună sub ochii cititorilor ziarului de la Zürich aceste "strălucite" reminiscenţe istorice, atît de actuale şi oportune. "Figaro", dimpotrivă, n-are spaţiu, în coloanele sale, pentru o atît de lungă contribuţie; îmi cere să-mi scurtez articolul, ceea ce şi fac, fără certitudinea că aşa va plăcea mai mult.

Matila Ghyka îmi trimite a doua sa carte de amintiri "Fericit ca Ulysse" şi-mi cere să-i comunic impresiile mele. Sînt foarte perplex. Cartea, pe alocurea, este fermecătoare, iar în alte pagini este decepţionantă. El scrie despre evenimente şi oameni care şi-au încheiat viaţa între anii 1914 şi 1948. (...)

---

1) Soneriu.

In ce priveşte pe bietul Costiescu, tatăl său,poate că va scrie despre el, în volumul al treilea, cînd Ulysse se va fi întors în Itaca. Pînă acum încă n-a fost vorba!

14 octombrie

"Rezultatul" dezbaterilor de la O.N.U., asupra crizei Suezului, e o capodoperă de lipsă de bun simţ diplomatic. Consiliul de Securitate a avut de votat cele şase "principii" emise de secretarul general al O.N.U.-lui şi care reprezintă recomandările referitoare la modul în care trebuia să se respecte libertatea unei căi navigabile de importanţa aceleia de la Suez. Aceste principii au fost aprobate în unanimitate de membrii Consiliului. Apoi, a venit rîndul unei rezoluţii franco-britanice, care a luat notă că "guvernul egiptean n-a formulat încă propuneri destul de precise pentru a răspunde exigenţelor exprimate în cele şase principii". Rezoluţia franco-britanică "invită guvernul egiptean de a face cunoscut, cît de curînd posibil, propunerile cuprinzătoare de garanţii, nu mai puţin eficiente pentru aceia care folosesc Suezul, decît acelea care rezultă din propunerile celor 18".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rezoluţia a întrunit totalitatea sufragiilor, cu două excepţii: U.R.S.S.-ul şi Iugoslavia. A fost onorată,în plus, de un veto sovietic.

J. Foster a numit faptul "un succes moral", iar Pineau, care se aştepta la ceva mai rău, a plecat cu avionul la Paris. El a declarat, în faţa Adunării Naţionale, că Franţa mai are "atuuri" în jocul ei. Dacă mai are, ce mai aşteaptă, pentru a se servi de ele?

Intr-un articol virulent, în "Match", Cartier rosteşte cuvîntul sfîrşitului: "Nimic nu putea fi mai absurd ca acest apel franco-britanic, la O.N.U. Ar fi trebuit să se răspundă confiscării Canalului, ocupînd cu forţa Port-Saidul,după opt zile, fără să întrebe de părerea nimănui; sau dimpotrivă, ar fi fost mai bine să fie înghiţită năpîrca, cu cît mai puţine strîmbături posibile". Este evident. Astăzi nu mai rămîne altă soluţie decît Europa însăşi, politiceşte, economiceşte, milităreşte, sentimentaliceşte.

Paul Reynaud şi mulţi alţii vor trage aceleaşi concluzii, în faţa Adunării Naţionale.

U.E.F. a şi făcut-o, prin rezoluţia votată la 23 septembrie, 1956.

19 octombrie

La 15 şi 16 octombrie a avut loc "masa rotundă",la Strasburg: "Captivii" şi Consiliul Europei.

Mă întorc de acolo; am participat la discuţia "mesei rotunde", între reprezentanţii Adunării Consultative a Consiliului Europei şi reprezentanţii Adunării Naţiunilor Captive. Prima şedinţă a fost prezidată cu multă căldură şi inteligenţă, de Teitgen; a doua de Vallée Poussin. Printre occidentali,francezi (Teitgen, de Menthon, Pezet), germani (Becker ş.a.), belgieni (Vallée Poussin, Lefebre), suedezi, (Wystrand ş.a.),olandezi (Boghard ş.a.), danezi, (Bogholm ş.a.), în fine, cîţiva austrieci. Dar n-au participat nici englezii,nici italienii.Vechea echipă a A.C.E.N.-ului începe să fie sufocată. Oameni ca Ossuski, Dimitrov, numeroşi balţi, albanezi, se fac auziţi prin vocile lor bărbăteşti şi groase. Paul de Auer, căruia îi revine sarcina prezidenţiei, n-a fost mai strălucit decît de obicei, dar a fost corect. Mikolaiczyk, serios, documentat, dar lung în demonstraţii. Zaremba, inedit (era pentru prima oară cînd îl auzeam) şi deci mai original. Ripka a rămas agăţat de formule (neutralizarea Europei Centrale şi Orientale) pe care le găsesc prea puţin fericite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toţi am invocat situaţia actuală din spatele Cortinei de Fier (chiar de la începutul dezbaterilor, am făcut un amplu expozeu al situaţiei) pentru a cere o intervenţie mai energică, din partea Occidentului. Dar ce-ar trebui şi ce-ar putea să facă occidentalii? Să acorde sprijinul lor "moral", încurajarea presei lor şi opiniei lor publice, aprobarea cercurilor lor oficiale, mişcării de eliberare care se dezvoltă acolo. In plus să amintească fără încetare, în toate manifestările şi declaraţiile publice, (...) că Europa răsăriteană trebuie să fie eliberată; în toate negocierile cu o oarecare anvergură,între Est şi Vest, să se pună condiţia eliberării Răsăritului:nu este posibilă nici coexistenţa, nici pacea, fără restabilirea ordinei. De asemenea, trebuie ca occidentalii să se pregătească a face mai mult, dacă focul se va întinde. Interlocutorii noşt[illegible] de acord cu aceste "principii". Ei însă evocau extrema

slăbiciune a Europei occidentale şi divizionările sale persistente, barem pentru a explica, dacă nu şi pentru a scuza imobilismul şi neputinţa europeană.

Am răspuns: V-am expus problema Europei răsăritene. Dumneavoastră ne răspundeţi invocînd problema Occidentului. Auzindu-vă, mi s-a părut că problema a doua ar putea să fie mai gravă decît cea dintîi. Noi cel puţin am lăsat potopul în urmă, în timp ce voi vă aflaţi de abia în perioada marilor ploi.

In realitate nu există două probleme; e numai una singură şi mereu aceeaşi: soarta Europei în întregime. Puterea autoritatea, luminoasa radiaţie a Europei occidentale sînt legate de libertatea Europei răsăritene, aşa cum libertatea Răsăritului atîrnă de puterea şi de unirea Occidentului. Este nevoie să avem în vedere întreaga problemă, atunci cînd căutăm "soluţii".

Vremurile de astăzi sînt favorabile soluţiilor de ansamblu fiindcă "se petrece ceva", la Est, ca şi la Vest. In Răsăritul european, bîntuie criza de autoritate, de cînd a murit Stalin, - criză care se manifestă prin eforturile desfăşurate de succesorii dictatorului (...) pentru a menţine şi a perpetua o dictatură fără dictator - a provocat unele tentative de "liberalizare", printr-o mişcare ce se ridică de jos şi tinde spre libertate. La Vest, eşecurile consecutive ale politicii diferitelor ţări libere şi care s-au concretizat în jalnicul rezultat al crizei Suezului, s-au încheiat prin a atinge cercurile conducătoare ale opiniei publice, punînd în evidenţă slăbirea şi declinul Europei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se aşteaptă ceva nou, la Răsărit, ca şi la Apus. Niciodată, atmosfera n-a fost mai favorabilă în Occident, pentru o "relansă europeană" care nu se mărgineşte la realizări de detalii (oricît de importante ar putea să pară Euratomul şi Piaţa Comună), ci care trebuie să reuşească crearea unei politici externe europene unitare, ca pe o expresie a voinţei şi autorităţii unei Europe unite; dar intervenţia unei astfel de autorizaţii n-ar putea să găsească vreun cîmp de acţiune mai favorabil şi mai decisiv, ca la Răsărit. Si cum unii dintre interlocutorii noştri au ţinut să ne avertizeze că n-ar trebui să aşteptăm nici un fel de intervenţie, sau de sprijin, din partea unui Occident divizat, am insistat asupra faptului că ceea ce trebuie

reţinut din această discuţie este că dacă Occidentul scapă ocazia de a face presiuni la Răsărit, pentru restabilirea unei ordini libere, Occidentul riscă să piardă ultimul prilej de a consolida Europa vestică. Atîta timp cît U.R.S.S.-ul se află pe Elba, nu mai e loc, în Europa, pentru marile puteri. Astăzi cînd presiunea sovietică a slăbit la frontierele imperiului roşu,ca şi în interiorul lui, este momentul de a fi urgentată integrarea europeană şi restabilirea "autorităţii" Europei. Mîine,dacă Moscova rezolvă criza în avantajul său, va fi prea tîrziu pentru a mai căuta soluţii, atît la Est cît şi la Vest.

Acest argument este valabil, mai ales pentru o ipoteză pe care Ripka a ridicat-o în mod imprudent şi pe care un tînăr bulgar, reprezentant al mişcării tineretului, l-a repetat cu insistenţă: "Ce-ar face Occidentul, dacă revoltele de felul aceleia care a avut loc la Poznan, s-ar întinde în lanţ, cuprinzînd toate regiunile din spatele Cortinei de Fier?". - "Ce vreţi dv. să facă Occidentul - a strigat cu un fel de spaimă viteazul senator Pezet, unul dintre cei mai credincioşi prieteni ai noştri - şi mai ales ce doriţi să vă spunem dinainte ce vom face atunci? Asta ar însemna să provocăm incendiul şi războiul!".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am ţinut să observ că înţelegem perfect că nu se vrea a ni se spune nimic mai dinainte, în vederea unei ipoteze care nu s-ar putea realiza niciodată. Ceea ce mi se pare însemnat este că ne gîndim acolo, fără să vorbim, fiindcă dacă vreodată această ipoteză s-ar împlini, Occidentul ar găsi ultima - lui şansă, nu numai pentru a restabili ordinea la Răsărit, ci şi pentru a salva şi a întări ordinea la Vest. Nu e deloc abuziv de a cere ca Occidentul să se pregătească, pentru ca să poată trage dintr-un prilej ca acela, atunci cînd se va prezenta, întreg profitul posibil.

Un banchet foarte reuşit ne-a adunat pe toţi în marea sală a Casei Roşii, în seara de 15 octombrie. Teitgen, Weystrand, Vallée Poussin au vorbit din partea occidentalilor. Mikolaiczyk a răspuns printr-un lung şi foarte bun discurs, din partea noastră.

Presa invitată la dezbateri şi la banchet n-a suflat nici o vorbă despre problemă. Răsăritul este în fierbere, de la Marea Baltică pînă la Marea Neagră. Occidentul a primit, la Suez, lovitura cea mai usturătoare din istoria lui. Dar incidenţa

acestor evenimente nu mai interesează pe nimeni. (...)

Noapte de insomnie şi de coşmar. Sînt prea obosit; munca, deplasările, reaua stare a sănătăţii mele mă istovesc. La toate acestea, se adaugă că munca ce nu-mi produce nimic, nu-mi îngăduie să asigur - cînd nu voi mai fi - viaţa soţiei mele. Tulburat de rele presimţiri şi în prada unei stări de nelinişte, care pare să fie luciditatea, (dar care s-ar putea să fie doar efectul epuizării mele fizice) întind braţul pentru a apuca "Memoriile" lui Chateaubriand, pe care le am la căpătîi. Deschizînd cartea privirile mi-au căzut asupra unui pasaj reprodus de Chateaubriand, după Dante: "Incă tînăr, soarele din Assisi (Sfîntul Francisc) s-a însurat cu o femeie căreia, întocmai ca şi morţii, nimeni nu-i deschide porţile plăcerii; această femeie văduvă după prima ei căsătorie(cu Isus), după mai mult de unsprezece veacuri, se veştejise, obscură şi dispreţuită:zadarnic fusese urcată şi ea pe cruce, ca Isus.Care sînt aceia ce te-au iubit şi care-ţi adresează astfel cuvintele mele misterioase? Francisc şi Sărăcia: Francesco e Poverta!"

Editorul găseşte că acest text este dintre cele mai de neînţeles. Totuşi, eu l-am înţeles bine.

2o octombrie

Prezidez, de la 1o de dimineaţă, pînă la orele 8, seara, cu o mică întrerupere pentru dejun, biroul executiv al U.E.F. -ului.

Efort istovitor, dar care îmi face plăcere.Vechiul spirit de discordie pare a fi dispărut. Toţi fac lăudabile eforturi, pentru a fixa un program de viitor, printr-un acord comun: constituirea unei comisii de conciliere (pentru a sonda intenţiile disidenţilor); desemnarea unui "consiliu internaţional"; pregătirea unei conferinţe politice, propusă de mine; în fine, formarea diferitelor alte comitete şi comisii.

Intors acasă, mă cufund în ziarele de seară: un mare eveniment în Polonia. Guvernul polonez se pregăteşte să primească în sînul lui pe fiul risipitor, pe Gomulka, comunistul revoltat, inamicul lui Stalin şi al Moscovei. Iată însă că Hrusciov şi tovarăşii lui - Mikoian, Molotov, Kaganovici şi cîţiva mareşali - au aterizat pe neaşteptate la Varşovia, şi în lungi

discuţii, care par să fi fost furtunoase, încearcă să frîneze "liberalizarea"Poloniei. Varşovia este în fierbere; sînt înarmaţi muncitorii şi ceilalţi cetăţeni. In jurul capitalei, armata roşie execută manevre neliniştitoare.

N-au trecut decît trei zile de cînd am prevăzut, la Strasburg, posibilitatea unei tulburări generale dincolo de Cortina de Fier. O fi sosit marea încercare? La Varşovia, s-a dat alarma; trompetele răsună.

Pentru a înnăbuşi insurecţia, conducătorii sovietici se deplasează în grup. Oricare ar fi intenţia lor, oricare ar fi raţiunea atît de bizarei lor purtări, manifestaţiile colective dezvăluiesc oarecare panică: U.R.S.S.-ul simte că i se cutremură pămîntul de sub picioare.

Dar ce face Occidentul, în această clipă tragică şi decisivă? Ziarele de seară ne-o spun cu o incibilă candoare. Graţioasa maiestate regina Elisabeta a aplaudat din nou performanţele baletului "Teatrului Balşoi", care se află în turneu, la Londra; Spaak - inefabilul socialist înflăcărat şi mare european, totdeauna sever faţă de aspiraţiile noastre şi faţă de dorinţa noastră de eliberare! - se pregăteşte să facă o vizită stăpînilor de la Kremlin (pentru a sărbători, fără îndoială,represiunea revoltei muncitorilor polonezi şi înrobirea definitivă a unei jumătăţi din Europa); Faure - Edgar! - întors dintr-o călătorie de studii în Uniunea Sovietică, afirmă, într-o conferinţă, că n-a observat nicăieri, de-a lungul itinerariului său, nici cel mai mic spirit de opoziţie - ceea ce face onoare perspicacităţii şi bunei sale credinţe ! - şi că "unsprezecele"naţional francez este gata să fie burduşit, mîine, în aclamaţiile unei mulţimi imense şi entuziaste, de "unsprezecele" solizilor flăcăi sosiţi de la Moscova, în acest scop.

Ai uneori impresia că Occidentul se grăbeşte ca nu cumva Răsăritul să-i ia înainte în procesul de descompunere.Occidentul ţine să nu deranjeze cu nimic micul său număr (de circ): Declinul Occidentului[1].

---

1) In textul "Declinului" aceste două cuvinte reproduc,titlul lucrării lui Oswald Spengler: "Untergang des Abendlandes", la care autorul s-a mai referit.

21 octombrie

Hrusciov şi ai lui au părăsit Varşovia, pe nesimţite, fără să se fi dedat la niciuna dintre loviturile la care ne aşteptam. Hotărît, vremea cînd Vîşinski, dintr-o singură lovitură de pumn pe masă, răsturna un regim şi fărîma rezistenţa unei ţări, a rămas mult în urmă! Moscova a făcut o demonstraţie de slăbiciune, în faţa Varşoviei, tot aşa de uluitoare ca şi aceea a anglo-francezilor, în faţa Suezului. Estul şi Vestul n-au ce să-şi invidieze unul altuia.

Ar fi greu, este adevărat, ca apostolii destalinizării să înnăbuşe în sînge efortul polonez de liberalizare,după asigurările date lui Tito şi după încurajările nemăsurate oferite lui Nasser. Nu poţi vorbi nepedepsit despre "independenţă" şi "suveranitate", făcînd gălăgie în jurul sentimentelor tale generoase, fără să fi transmis vecinilor tăi cei mai apropiaţi, gustul pentru libertate. O acţiune îndreptată contra Poloniei - unde toată lumea, muncitori, studenţi şi soldaţi s-a rînduit după Gomulka - ar fi nu numai o sfidare a liberalismului, aşa cum o înţelege Occidentul (o asemenea eventualitate n-a moderat niciodată pe fruntaşii sovietici), ci şi o indispoziţie a opiniei publice comuniste care n-ar mai şti cărui sfînt să i se închine. Nu trebuie să ne înşelăm: discordia a pătruns în lagărul comunist: Tito mîrîie (după ultimele sale întrevederi cu Hrusciov & Comp.); Mao îşi înalţă capul (după ultimele explicaţii cu Mikoian); în domeniul colonial al sateliţilor,se aud pretutindeni sinistre pîrîituri; iar U.R.S.S.-ul o fi oare atît de lipsit de tendinţe ostile regimului şi guvernului, aşa cum a constatat Edgar Faure?

Dacă Moscova vrea să-şi menţină mîna asupra comunismului universal, trebuie să acţioneze cu o extremă prudenţă faţă de o mişcare pe care chiar conducătorii actuali au declanşato, cu prilejul recentului Congres, iar acest fapt, chiar cu riscul de a vedea puse în cumpănă bazele unui imperiu care n-a fost construit şi menţinut decît prin forţă.

Se poate, desigur, ca un reviriment să se producă în interiorul Rusiei, pentru a face să se reverse un nou val de teroare stalinistă, asupra sateliţilor revoltaţi, sau pentru a căuta responsabili şi culpabili de prăbuşirea care ar ameninţa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

imperiul comunist, în interiorul "colegiului conducătorilor". In această ultimă,eventualitate, n-aş mai da mulţi bani pe pielea lui Hrusciov; este sigur că, pe drumul întoarcerii acasă, între Varşovia şi Moscova, el a avut ocazia să audă plăcute şi neplăcute de la tovarăşii săi de drum.

Că va fi, sau nu va fi vreo represiune sovietică mîine, deocamdată Gomulka rămîne stăpînul situaţiei la Varşovia. S-a instalat la conducerea partidului şi a guvernului. A trimis la plimbare pe mareşalul Rokossowski, gloriosul comandant al armatei sovietice, numit de Moscova în fruntea trupelor poloneze. Acesta a ţinut o lungă cuvîntare, difuzată prin radio şi prin toate ziarele, în care, după ce a făcut procesul politicii de pînă acum, sub impulsul direct al Uniunii Sovietice (măsuri economice şi politice; reforme "marxiste" în industrie şi în agricultură) a declarat că o ţară are dreptul de a fi suverană şi că această suveranitate trebuie să fie respectată; că muncitorii au dreptul la grevă şi că ei nu vor renunţa niciodată la acest drept; că Polonia se va apăra prin toate mijloacele de a nu fi îndepărtată de la calea ce duce la democratizare; în sfîrşit, el a dat o lovitură directă întregului sistem impus de Moscova, proclamînd că "polonezii s-au săturat de minciună" şi exaltînd răscoala de la Poznan, "muncitorii au strigat: Ajunge! Nu mai putem să continuăm aşa;trebuie să revenim la realităţile vieţii".

A fost apostrofarea cea mai violentă zvîrlită pînă azi, de un comunist, împotriva irealităţii şi imposturii sovietismului moscovit.

Evenimentul este de o enormă importanţă: chiar dacă efectele nu s-ar ivi imediat; chiar dacă Moscova ar izbuti să acopere din nou cu un voal de tăcere, suferinţele ţărilor de la Răsărit; chiar dacă Occidentul ar pierde ocazia de a restabili ordinea în Europa, "eliberarea" este de această dată,în marş. Nu trebuie să ne mai îndoim de sosirea unor zile mai bune: coşmarul în care ne zbatem ziua şi noaptea - mai ales noaptea - neliniştea, descurajarea, sentimentul care ne asaltează uneori, soptindu-ne că totul este zadarnic, că totul s-a sfîrşit, toate astea se apropie de sfîrşit. Vom mai trăi pînă atunci? Nu interesează. (...)

In criza actuală, iată cîteva puncte de reţinut:

a) Armata poloneză, constituită, instruită, condusă sub veghea sovietică, prin inimă şi ascultare a rămas poloneză. Aşa trebuie să fie în toate ţările satelite: armata ţine cu naţiunea şi nu cu partidul. Acest fapt este, pentru politica pe care U.R.S.S.-ul o duce în raport cu Occidentul, un serios element de slăbiciune.

b) Marile puteri se tem mai mult decît cele mici, de dezlănţuirea unor războaie sau lupte cu un caracter local, şi cărora cu uşurinţă li se poate veni de hac, pentru că marile puteri se tem de "internaţionalizarea" conflictului. Acest lucru este adevărat în aceeaşi măsură pentru U.R.S.S., ca şi pentru puterile occidentale. Un război, în Polonia, ar putea să declanşeze (aşa cum s-a întîmplat în trecut!) o conflagraţie mondială. Pînă acum, consideraţiile de acest fel n-au paralizat decît pe occidentali (favorizînd pretenţiile şi atitudinile arabilor, egiptenilor, clienţilor Moscovei). Iată acum că aceleaşi consideraţii vor paraliza şi pe sovietici, favorizînd lupta pentru eliberarea naţiunilor captive.

c) Numai comuniştii au reuşit, pînă azi, să rupă unele legături de dependenţă care înrobeau ţările lor faţă de Moscova. Mişcarea de "eliberare" n-a apărut decît în interiorul partidelor comuniste. Totuşi nu trebuie confundată răscoala lui Tito, cu a lui Gomulka. Tito n-are în spatele lui, pînă acum, decît statul, căruia a ştiut să-i dea o armătură solidă, militară şi poliţistă. In consecinţă, el poate să păstreze "mişcării"sale un caracter exclusiv comunist. Naţiunea iugoslală (şi îndeosebi sîrbii) încă nu s-a rostit, n-a spus ultimul cuvînt în această privinţă. Dimpotrivă, Gomulka a dezlănţuit, sau mai exact a personificat o mişcare ce depăşeşte cu mult cadrele partidului. Chiar de pe acum, el are în spatele lui naţiunea întreagă. Legătura între el şi naţiune este cu atît mai puternică cu cît Polonia are nevoie de acest şef, pentru a birui, iar şeful ţării nu poate să biruie fără sprijinul Poloniei. De aci decurg un entuziasm, o căldură, o unanimitate a sufletului polonez, ce nu se pot întîlni în Iugoslavia. Sîrbii chiar cînd recunosc că Tito este folositor cauzei lor naţionale, nu confundă cauza cu dictatorul; în timp ce o mişcare irezistibilă, ca aceea din Polonia, pare să fi anexat, pentru ansamblul naţiunii, o răscoală pe care Gomulka înţelege să o pună sub semnul "adevărului","de-

mocraţiei" şi "eliberării"[1].

d) Evenimentele de la Varşovia dovedesc gradul în care s-au înşelat toţi vizitatorii şi "observatorii" occidentali, cu privire la constatările lor despre Polonia. Această ţară trecea drept cea mai "adaptată" la condiţiile vieţii comuniste; Moscova a menajat-o şi a favorizat-o. "Polonia este satisfăcută", scria acum un an "Le Monde". Totuşi Polonia este aceea care dă semnalul revoltei şi face să se aprindă focul care mocneşte în toate ţările de la răsărit.

22 octombrie

Echipa franceză a învins "unsprezecele" sovietic, cu 2-1. Mă bucur că am fost un fals profet.

Speranţele trezite de insurecţia poloneză

Sînt primit sărbătoreşte la Comitetul revistei "Vie Française": mie îmi revine, ca om de la răsărit, datoria de a expune cazul Gomulka. N-am alt merit decît pe acela de a nu mă fi îndoit că aceste lucruri se vor întîmpla. Am promis că voi scrie un articol despre: Ordinea domneşte la Varşovia.

"Primăvara ne-a sosit în toamnă"!, scriu ziarele poloneze. Gomulka are triumful modest şi prudent: el insistă asupra prieteniei ruso-polomeze şi asupra calităţii sale de comunist. A făcut o săritură în afara sistemului, dar ţine să rămînă în interiorul liniei de partid. Pro-sovieticii se liniştesc: Duverger încearcă să convingă lumea sa că Polonia, chiar dacă mînia sovietică o cruţă, nu va face niciodată un pas spre Occident. Acolo, nu e vorba de o eliberare", aşa cum înţeleg "albii". O să vedem noi. Pentru moment, Gomulka a zădărnicit URSS-ul. El zice şi face contrariul decît ceea ce se zice şi se face la Moscova. Pentru a-şi menţine o asemenea atitudine, experienţa va demonstra în ce măsură va avea interesul să caute un sprijin economic, poate chiar politic, la Vest. Deocamdată, se spune în Occident (unde toată lumea evită, bineînţeles, de a interveni

1) Se afla anexat la "Jurnal" un calendar al evenimentelor:"De la destalinizare, pînă la desatelitizare",de la 17 martie 1956 (Congresul al XX-lea), pînă la 17 octombrie 1956: sciziunea dintre Mao şi Moscova.

în treburile Poloniei) că Răsăritul, de aci înainte, nu mai este un bloc, un monolit. Există Răsăritul, URSS-ul, unde în pofida destinderii făgăduite, politica antioccidentală este continuată cu aceeaşi vigoare (în Germania, în Orientul Mijlociu, în Egipt şi în Africa de nord şi mai există în Răsăritul - fost satelit, care are dreptul la toate menajamentele şi la toate atenţiile preventive).

Mi se pare ca sigur că nimic nu va putea să împiedice pe foştii sateliţi de a aluneca în direcţia Occidentului, pentru a-şi asigura apărarea şi consolidarea noilor lor poziţii. (Nu e cazul lui Tito, pentru care menţinerea disciplinei comuniste, în toată rigoarea ei, a rămas o necesitate, dat fiind că democratizarea regimului său ar risca să-l dea pe mîna sîrbilor). In ce priveşte Polonia, devine actuală o problemă delicată: frontiera Oder-Neisse. Este sigur că voinţa de a menţine această frontieră poate să hotărască pe polonezi să nu iasă niciodată din ţarcul sovietic. Germanii, pe de altă parte, care pot la rigoare să renunţe la Poznania, dar care nu vor uita niciodată oraşul Breslau şi Silezia, sînt prinşi între dorinţa de a încuraja şi de a susţine mişcarea de eliberare în Polonia (pentru a ajunge şi ei la reunificarea ţării lor) şi tema că această reunificare nu va fi niciodată realizată dacă Polonia devine independentă şi puternică. Uniunea Sovietică are toate posibilităţile de a-şi relua jocul de totdeauna al diplomaţiei ruse, între polonezi şi germani, susţinînd pe unii contra celorlalţi, pentru ca să-i domine şi pe unii şi pe alţii. A găsi o soluţie "europeană" acestei probleme este una dintre sarcinile cele mai urgente, poate cea mai urgentă, şi pe care politica europeană comună o va avea de rezolvat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Evenimentele din Polonia sînt urmărite cu pasiune şi entuziasm în Ungaria. 2oo.ooo de maghiari au manifestat ieri, la Budapesta, în onoarea isprăvilor lui Gomulka. "Intelectualii" - studenţi şi scriitori - se află în fruntea acestui "risorgimento" spiritual şi politic. Termenii de "liberalizare" şi de "eliberare" se confundă şi corespund aceloraşi nevoi impetuoase de schimbare şi de reînnoire. Se vorbeşte despre întoarcerea la putere a lui Imre Nagy: ca şi în Polonia, antistalinismul (favorizat şi protejat de Moscova) îngăduie venirea la putere a

antisovieticilor. Nu mai e de făcut decît un singur pas,pentru a se debarasa de regimul, în întregime.

La noi nimic nu se mişcă. Apatie? Neputinţa de a reacţiona? Apăsare mai strînsă şi mai brutală, din partea sovieticilor, asupra ansamblului ţării? Gheorghiu-Dej a făcut totuşi o tentativă timidă, pentru a fi în pas cu ceilalţi: s-a dus în vizită oficială la Belgrad. Tito a oferit un banchet în onoarea sa, la sfîrşitul căruia a lăudat, într-un toast, binefacerile suveranităţii. - Este adevărat, a răspuns conducătorul statului român; toate ţările au dreptul să fie suverane.

Deocamdată, numai atît.

23 octombrie

Inceputul revoluţiei ungare.

Intr-una dintre cronicile mele, la Radio Europa Liberă am evocat amintirea celor două blocuri rivale:

Blocul răsăritean, după spusele cîrmuitorilor sovietici, era mai bine rînduit şi mai puternic închegat decît blocul apusean. Injghebat acum un an - chiar şi mai mult - la Varşovia, pentru a face faţă blocului politic şi militar apusean, acest bloc al Răsăritului, în care U.R.S.S.-ul îşi adunase toţi "sateliţii" care ascultau fără a cerceta, porunca Moscovei, părea într-adevăr temeinic şi puternic strîns laolaltă. Toţi aceia care cunoşteau lucrurile mai îndeaproape, ştiau că blocul oriental era găunos: aceasta reprezenta o înţelegere între cîţiva politicieni, uniţi - de voie, sau de nevoie - însă nicidecum o apropiere adevărată între popoare. Fiindcă în cearta pe care U.R.S.S.-ul o caută lumii apusene, popoarele prinse în lanţurile sovietice nu ţin cu U.R.S.S.-ul şi nu năzuiesc altă soartă decît să se vadă eliberate.

Cele ce se întîmplă acum, în ţările de pe marginea U.R.S.S.-ului, vădesc cît de îndreptăţită este o asemenea judecată. Ieri, s-a rupt, la Varşovia, în văzut şi în auzul lumii întregi lanţul slugărniciei care lega Polonia de U.R.S.S. Blocul răsăritean a crăpat chiar în acel loc şi în acel oraş, unde fusese închegat. Crăpătura se întinde mai departe. Urmînd pilda lui Gomulka, Imre Nagy, comunistul ungur urgisit pînă mai ieri, a ajuns din nou în fruntea statului. Folosindu-se de a-

ceste prefaceri, o răscoală care întrece cadrele partidului comunist şi la care a luat parte tineretul oraşului Budapesta, a dat la iveală simţămintele populaţiei întregi, împotriva stăpînirii sovietice. Urmările acestei răscoale pripite au determinat, din păcate, pe noul şef al guvernului să se sprijine pe armata sovietică de sub stăpînirea căreia Nagy era atît de dornic să scape.

Oricum ar fi, toată înjghebarea sistemului politic şi militar sovietic se clatină. Popoarele nu voiesc să sprijine milităreşte, cu sîngele şi cu viaţa lor, un "bloc" care le ţine în robie. Este adevărat că răzvrătirea, acolo unde a izbutit, a luat căile aşa zisei destalinizări, care e propovăduită chiar de înţelepţii de la Kremlin şi nu şi-au luat-o în cap cu comunismul. Gomulka, Nagy - ca şi Tito - se află în ceartă deschisă cu răposatul Stalin, nu însă şi cu învăţătura comunistă. La cei dintîi, pornirea antisovietică e tot atît de mare ca şi resentimentele împotriva lui Stalin, iar pentru a duce la izbîndă aceste porniri şi pentru a cuceri nişte poziţii statornice vor avea nevoie de sprijinul poporului lor întreg. Cine nu vrea să atîrne de Moscova, e nevoit să facă apel la naţiune şi să urmeze o politică naţională. Comunismul este un cadru prea strîmt pentru a putea cuprinde forţele trebuitoare care să poată asigura o temeinică despărţire de stăpînirea sovietică. De aceea, Gomulka şi Nagy vorbesc de nevoia de a democratiza viaţa politică în ţările lor. Democratizarea duce neapărat la forme de conducere majoritară, adică la reabilitarea unei majorităţi, care nici în Polonia, nici în Ungaria şi mai puţin în România, nu este şi nu va fi niciodată comunistă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din aceeaşi cauză, Apusul nu mai poate fi pentru bărbaţii politici care au pornit pe calea eliberării, un obiect de ură şi de îngrijorare. Aceşti bărbaţi ştiu, chiar atunci cînd găsesc cu cale să întrebuinţeze vechile formule ale vocabularului diplomatic comunist, că voinţa lor de a asigura pe cale paşnică, democratică şi naţională, independenţa statului lor, nu poate fi găsit nicăieri un sprijin mai prielnic şi mai folositor, ca în Apus.

Sînt depăşit de evenimente. Ieri seară, mare dineu de adio, pentru generalul Gruenther. O cuvîntare plăcută, a lui

Bidault, care a exaltat alianţa atlantică, în numele Franţei, dacă nu mă înşel! Apoi un discurs emoţionant al lui Gruenther, trasînd pe o imensă hartă a Europei, progresul făcut de armatele atlantice, exprimînd afecţiune faţă de Franţa, în termeni care cutremură sala de aplauze. Apoi, cuvintele foarte înţelepte, foarte bine cîntărite, ale lui Guy Mollet care - hotărît - are stofă de om de stat. Fidelitatea faţă de alianţă, importanţa prezenţei militare americane în Europa, necesitatea unei Europe unite, puterea de atracţie faţă de ţările de la Răsărit, care luptă pentru independenţa lor: despre toate acestea el a vorbit în termeni chibzuiţi, dar fermi.

In timpul dineului, Joxe s-a apropiat şi a spus cîteva cuvinte la urechea preşedintelui, care s-a retras după cîteva clipe. Am aflat azi de dimineaţă că fusese vorba despre capturarea unui grup de cinci conducători algerieni, care urmăriseră, din avion, de la Rabat, pînă la Tunis, zborul sultanului Marocului.

Felul în care s-a efectuat această captură umple de bucurie un mare număr de francezi, dar mă lasă destul de perplex. Cu cît apreciez mai mult loviturile de forţă care pot să intimideze pe africani, cu atît mai mult mă tem de efectul unei lovituri dibace care riscă să exaspereze o lume primitivă şi fanatică, ale cărei moravuri şi religie au fost impregnate cu principii foarte riguroase, referitoare la privilegiul ospitalităţii. Insă cei cinci africani capturaţi de francezi erau oaspeţii sultanului Marocului, zburau într-un avion marocan şi erau consideraţi la Rabat şi în Tunisia, ca nişte plenipotenţiari ai poporului algerian.

Argumentele franceze sînt fără îndoială excelente: cei cinci şefi arabi duceau lupta contra Franţei şi într-un război atît de sîngeros, orice menajament, faţă de adversar, constituie o slăbiciune şi orice slăbiciune este cauza posibilă a unei înfrîngeri.

Imi e martor Dumnezeu că eu ţin cu Franţa, în această îngrozitoare vrajbă, dar cred că, dacă ar fi atîrnat de mine, pe aceşti arabi i-aş fi lăsat să treacă.

24 octombrie. Montchauvet

Mi s-a făcut rău în automobil; (...) soţia mea s-a

speriat...

Printr-un efort susţinut, am reuşit să redactez două cronici, pentru "Europa Liberă", treabă pe care am fost nevoit să o iau de la capăt, în urma răscoalei ce a izbucnit la Budapesta, revoluţie eroică, dar inoportună fiindcă elementele naţionale au depăşit ţărmurile insurecţiei comuniste şi deci "legale" a lui Imre Nagy; faptul acesta a permis sovieticilor să intervină şi m-au obligat să schimb concluziile mele.

Mi se pare limpede că, pentru moment, ar fi mai bine să fie lăsaţi comuniştii să-şi facă socotelile între ei. Polonezii au acţionat mult mai înţelept decît ungurii: naţionalii s-au rînduit în spatele lui Gomulka şi l-au lăsat pe acesta să lucreze. Astfel, Polonia a putut face un pas înainte. Imre Nagy de abia sosit la putere, a fost obligat să autorizeze pe sovietici să lovească tare: toate efectele schimbărilor propuse au fost astfel compromise.

Necomuniştii n-au nimic de pierdut, aşteptînd. Pentru a se menţine pe poziţii antimoscovite, Gomulka şi Nagy sînt siliţi să facă apel la naţiune. Chiar de pe acum, amîndoi proclamă voinţa lor de a grăbi "democratizarea" ţărilor respective. Nu este o promisiune, nici o rugăciune pioasă, pentru oamenii angajaţi în luptă; este o necesitate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Democraţia înseamnă majoritatea. Deci, de abia în această a doua etapă, naţiunea poate şi trebuie să intervină.

25 octombrie

Ne-am întors la Paris. Dau drumul, pe calea undelor, celor două cronici româneşti, una transmisă direct, alta pe bandă de magnetofon, trimisă la München. (...)

Evenimentele care se succed într-un ritm vertiginos, m-am tulburat adînc. Am fost nedrept faţă de insurecţia maghiară: ea a izbucnit pe acelaşi fond ca şi aceea poloneză. Este vorba de a pune capăt regimului odios al unei echipe comuniste, de cea mai urîtă speţă. Nagy, comunist antistalinist şi antisovietic, părea a fi omul situaţiei, capabil de a face să evolueze revolta populară pe căile "legale".

Dar s-a alarmat armata roşie. Prezentă pretutindeni unde ea n-ar trebui să existe (pentru că, potrivit tratatelor

şi angajamentelor solemne luate de ruşi, corect ar fi fost să evacueze Ungaria şi România, după semnarea păcii cu Austria) intervenţia sa a provocat izbucnirea sîngeroasei răscoale.Adevăratele sentimente ale poporului maghiar ca şi adevăratele sentimente ale tuturor popoarelor de la Răsărit, şi-au dat drum liber, depăşind în mod evident revendicările "titoiştilor". Ciocnirea între sovietici şi unguri a fost dintre cele mai violente. Revoltaţii - studenţi şi muncitori - s-au luptat eroic;pierderile au fost serioase; distrugerile considerabile. La ora cînd scriu, lupta continuă, prin unele locuri. E un fapt profund dureros, fiindcă de gajul acestei lupte atîrnă nu numai soarta ţărilor noastre, dar şi soarta Europei în întregime, a lumii libere. Lumea aşa zisă liberă va înţelege oare însemnătatea celor ce se petrec acolo?

Insurecţia de la Budapesta, mai mult decît evenimentele din Polonia, a demonstrat imposibilitatea unei împăcări între ţările captive şi ocupaţia sovietică. Nu poate fi concepută nici o formă de adaptare la un regim ca acela, impus de sovietici, popoarelor de la Răsărit: este un conflict permanent.Aceia care cred că "destinderea" şi "coexistenţa" ar putea să se statornicească între Răsărit şi Apus, atîta vreme cît voinţa, sentimentele şi demnitatea popoarelor vor fi nesocotite, se înşeală amar. Persistenţa cauzelor de tulburare din care pot să răsară rebeliuni atît de grave ca acelea care au ridicat în picioare Varşovia şi au însîngerat Budapesta, nu permite nici unei politici de pace să se dezvolte şi să ajungă la rezultate satisfăcătoare. Nu poate fi construită pacea Europei pe nişte date ca acelea ce s-au dezvăluit prin evenimentele din Polonia şi din Ungaria. Trebuiesc căutate condiţii care să asigure o rînduială justă şi durabilă care să poată sluji ca temelie a păcii. Marele merit al celor două insurecţii este acela de a fi pus în evidenţă acest adevăr, pe care atîţi oameni politici occidentali s-au încăpăţînat să-l ignore.

Asupra unui alt punct de vedere, lecţia ce poate fi trasă din aceste evenimente este mai puţin explicită. In agitaţia care a pus stăpînire pe ţările de la răsărit, noţiunile de liberalizare şi de eliberare (pe care le-am opus totdeauna una alteia) pae a se fi apropiat, chiar a se fi confundat.Pen-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

tru ce să fie aşteptată salvarea de la o mişcare de eliberare care implică plecarea sovieticilor şi răsturnarea regimului,atunci cînd schimbările ce se efectuează treptat, în interiorul comunismului, pot să ajungă la restituirea independenţei şi suveranităţii acestor state? Toţi prudenţii şi toţi moderaţii nu vor întîrzia să opună rezultatele pozitive ale politicii lui Gomulka (aceasta poate fi văzută, la rigoare, ca o culminaţie naturală a politicii lui Hrusciov cu privire la ţările satelite)consecinţelor funeste ale insurecţiei maghiare, unde zelul "reacţionarilor" a provocat o represiune brutală şi sîngeroasă. N-ar fi mai bine, în aceste condiţii, să se arate încredere progreselor sigure ale operei de liberalizare întreprinsă de reformatorii comunişti?

Posibilităţile de confuzie care există trebuiesc risipite cît mai grabnic.

Gomulka a reuşit pe deplin, deocamdată, ceea ce Nagy n-a reuşit, nu pentru că mişcarea poloneză ar fi mai fidel comunistă decît aceea dezlănţuită pe străzile Budapestei, ci pentru că Gomulka nu s-a izbit de rezistenţa forţelor armate străine. In realitate, cele două mişcări au avut un caracter neted naţional şi au avut tendinţa nu numai de a elibera statul din dependenţa sovietică, ci şi de a emancipa individul din tirania regimului. Mulţimile care au asigurat victoria lui Gomulka, întocmai ca şi acelea care s-au expus, la Budapesta,violenţei armelor sovietice, cereau libertatea, înţelegînd prin acest cuvînt nu numai suveranitatea statului, dar şi drepturile omului. Năzuinţele insurecţiei depăşeau cu mult ceea ce puteau să ofere Gomulka şi Nagy. In Polonia, ca şi în Ungaria, lupta angajată de popor nu se va mulţumi cu "binefacerile" liberalizării. Lupta tinde şi nu va părăsi această tendinţă, cu un elan disperat, spre eliberare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acordul stabilit, între Gomulka şi poporul polonez, se sprijină pe aceeaşi concepţie asupra primei etape, în lupta pentru eliberare: despărţirea de U.R.S.S., sau mai exact, nevoia de a pune capăt stăpînirii sovietice asupra statului şi asupra vieţii publice din Ungaria. In consecinţă, nici şeful guvernului actual, nici poporul care l-a adus la putere nu se sinchisesc să vadă stabilindu-se mai dinainte faptul dacă destalinizarea poruncită şi condusă de Moscova va continua, sau nu. Po-

lonia înţelege să iasă din infernul în care a fost cofundată prin ocupaţia sovietică, prin propriile sale mijloace şi urmînd propriul său drum.

Dar pornind de la acest punct, acordul dintre conducător şi majoritatea poporului nu mai există. Atît şeful statului, cît şi ceilalţi factori cer "democratizarea". Pentru Gomulka acest cuvînt şi-a păstrat o semnificaţie comunistă. El a declarat în discursul său: "Trebuie să ne spunem în mod hotărît după cum datori sîntem să o spunem partidului, clasei muncitoare şi întregii naţiuni, că drumul democratizării este singurul drum care duce la construcţia celui mai bun model al socialismului: nu ne vom îndepărta de la această cale şi ne vom apăra din toate puterile noastre pentru a nu fi abătuţi. Nu vom permite nimănui să folosească această mişcare de democratizare împotriva socialismului. Această mişcare condusă de partidul nostru - şi numai de el - în deplin acord cu celelalte partide din frontul naţional, va putea să conducă ţara pe calea unei reale democratizări şi va putea să întărească temeliile regimului, în loc de a-l slăbi".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aşadar, este vorba de democratizarea partidului şi nu a naţiunii; este vorba de a face să domnească voinţa majorităţii în partid şi nu în ţară; este vorba de a da suveranitate partidului, nicidecum poporului. Este concepţia "titoistă".Dictatura naţională a partidului trebuie să înlocuiască dictatura străinului.

Această concepţie nu reprezintă, desigur, aspiraţiile polonezilor care s-au adunat în jurul lui Gomulka. Va exista şi a doua fază, în procesul de eliberare. "Realităţile vieţii" pe care Gomulka le-a pus în faţă, dovedesc că nu numai concepţiile şi metodele lui Stalin (care au falimentat) dar şi această parte falimentară, face parte din sistemul comunist ca entitate.

Pa planul economic, falimentul izbucneşte în toate domeniile: agricole, industriale, sociale, fără nici o compensaţie sau consolare (aşa cum ar fi în U.R.S.S., prin progresele uluitoare, îndeplinite de industria grea); în domeniul politic, principiul dictaturii - fie că ar fi dictatura unui tiran unic, sau a unui colectiv de tirani, sau dictatura unui partid-falimentul e acelaşi. Popoarele s-au săturat de el. Nu mai vo-

iesc să se supună asprimii sistemelor şi doctrinelor a căror aplicare a dezvăluit caracterul lor iremediabil antinatural, antiuman. (...) Dar există un punct capital: tineretul care n-a cunoscut regimurile anterioare este pornit contra sistemului comunist. Este o revoltă adîncă, o revanşă decisivă pe care raţiunea umană vrea să o impună asupra elucubraţiilor comuniste şi anume realitatea pe care un vechi militant comunist, atît de convins şi de fanatic, ca Gomulka, n-a descoperit-o; acest fapt nu este mai puţin determinant asupra situaţiei. (...)

In Ungaria, din cauza conflictului sîngeros, angajat între insurgenţi şi forţele armate, comunismul reformator al lui Nagy a fost numaidecît întrecut, iar "realităţile" s-au impus tuturor.

Imperiul lui Stalin se prăbuşeşte, trăgînd după el propriile sale ruine, sistemul de guvernare politică, economică şi socială a comunismului.

27 octombrie

Am avut o noapte de febră. (Seara am petrecut-o la ministrul german Jansen, cu mai mulţi membri ai ambasadei germane şi cu soţii Raymond Aron. Discuţii pasionate.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Imre Nagy nu mai e stăpîn pe situaţie. Sovieticii acţionează în locul lui. Armata maghiară pactizează cu insurgenţii: miliţienii înarmează pe muncitori şi tineretul.

Intreaga impostură a ordinii moscovite, impusă sub numele de "socialism" şi de democraţie populară, se prăbuşeşte în aceste tragice zile.

Insurecţia maghiară se înscrie în istorie ca un eveniment groaznic şi miraculos. Revolta poporului n-a fost înnăbuşită, cu toate că au căzut mii de victime (agenţiile de presă anunţă mai mult de lo.ooo morţi şi răniţi). Regiunile de provincie au urmat pilda capitalei: toată ţara e în foc. Represiunea sovietică este de o sălbatică brutalitate: în vecinătatea parlamentului de la Pesta s-au desfăşurat înspăimîntătoare scene de masacru.

Radio "Europa Liberă" îmi cere să mă duc la München pentru a trimite de acolo nişte mesaje zilnice, în România. In

împrejurările actuale, nu pot părăsi Parisul, unde sînt obligat să desfăşor o mare activitate jurnalistică. Cer să mi se dea un fir direct, cu München, pentru a-i asigura un serviciu mai regulat. Incep prin a trimite, chiar astăzi, următorul mesaj:

"Insurecţia poloneză care a reuşit să răstoarne regimul odios impus de U.R.S.S., ca şi lupta eroică a poporului maghiar, care rezistă, de mai mult de trei zile, tancurilor şi tunurilor numeroaselor divizii sovietice, au provocat o emoţie intensă şi cea mai adîncă admiraţie, în Europa.

Toţi europenii liberi, conştienţi de primejdiile la care este expus continentul lor, îşi dau seama că luptînd pentru propria lor libertate, bărbaţii şi femeile din Polonia şi din Ungaria luptă pentru Europa. Soarta Răsăritului şi soarta Apusului sînt dependente una de alta (...) Iată pentru ce adevăraţii europeni se simt solidari cu aceia care luptă şi se jertfesc pentru o cauză comună. (...)

Loviturile date, cu o oarbă furie, de armata sovietică împotriva popoarelor răsculate se repercută, prin efecte dezastruoase, asupra a tot ceea ce comunismul pretinde că vrea să apere în lume: ideologia marxistă, metodele leniniste,promisiunile făcute proletariatului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe calea declinului şi a dezintegrării în care Occidentul pare a fi angajat, zona răsăriteană, sovietică, a ieşit în faţă. (...) Comuniştii Occidentului încearcă fără succes şi cu o nepăsare mereu mai evidentă, să explice şi să justifice acţiunile din ce în ce mai odioase şi mai impopulare. Discordia bîntuie desigur la nivel înalt, la Moscova: cei blînzi şi cei duri se înfruntă, după evenimentele tragice prin care trece lumea sovietică, cu argumente mereu reînnoite, încercînd să consolideze: unii, poziţiile comunismului "luminat", alţii, poziţiile comunismului, aşa cum le-a fost lăsat, neîmblînzit şi neclintit, de tăticul Iosif.

Evoluţia crizei provocată de ridicarea populară maghiară atîrnă, în mare măsură, de atitudinea Occidentului. Este a doua încercare la care este supus Occidentul, la un scurt interval de timp: Suezul - Europa răsăriteană. Primul examen a fost jalnic. Cum va fi al doilea?

Impresia pe care tulburările din Polonia şi mai ales

din Ungaria au produs-o în lume, a fost considerabilă. Pentru prima oară, după multă vreme, ţările răsăritene s-au menţinut în actualitate şi au zdruncinat opinia publică. Adormită de povestirile turiştilor occidentali, care n-au ştiut să vadă nimic în ţările noastre, această opinie publică occidentală pare a fi luat cunoştinţă de teribila dramă ce se desfăşoară, de atîta vreme, în estul european, şi că masacrele de la Budapesta au aruncat asupra ei o lumină crudă şi neliniştitoare. Surpriza provocată de o astfel de dezvăluire este capabilă să zguduie ideile obişnuite cu privire la "destindere" şi "coexistenţă".Lumea începe să înţeleagă că pacificarea care ar trebui să legitimeze statul-quo-ul şi să se acomodeze cu toate turpitudinile situaţiei prezente, nu va merge de la sine. Uluitoarea lipsă de teamă a ungurilor şi măreţia jertfei lor dezvăluie adîncimea disperării care domneşte dincolo de Cortina de Fier. Sovieticii devin odioşi nu numai pentru burghezi, ci şi pentru oamenii mărunţi, pentru muncitori, pentru vînzătorii din magazine. Chiar şi "inteligenţia" atît de sigură de ea, în "progresismul" ei absurd şi de neam prost, începe să fie jenată de modul în care au evoluat lucrurile. Duverger, micul Servan[1] şi revista sa "Expres", apoi "France Observateur" ş.a. se refugiază în zona destalinizată şi sărbătoresc pe Gomulka şi pe Imre Nagy.Totul, pentru a evita consecinţele deşteptării naţiunilor. "Le Monde", care se gîndeşte la tirajul său, îndrăzneşte să atace deschis Rusia sovietică. Ziarul "L'Humanité" se află într-o încurcătură dintre cele mai mari. Comunismul francez se menţine, nu fără oarecare curaj la extrema ariergardă a mişcării politice şi ideologice a comunismului internaţional. In această ariergardă, intelectualii s-au rînduit la coadă. Turbarea reacţiunii bîntuie la extrema stîngă.

In lumea politică europeană, nu s-a luat nici o atitudine, nu s-a trasat nici o politică europeană, întocmai ca şi în timpul crizei Suezului.

Cîteva declaraţii fac plăcere: Pflimlin, la Adunarea Naţională, Guy Mollet, tot acolo şi un excelent comunicat al Comitetului de conducere al partidului socialist; apoi cîteva observaţii înţelepte ale lui Adenauer: Ce bine am făcut că

---

1) Jean Jacques Servan Schreiber

n-am negociat cu U.R.S.S.! In fine, cuvinte de bun simţ rostite de Gaetano, ministrul italian de externe[1]; a vorbit şi Nenni. Bietul Pineau a spus şi el cîteva observaţii penibile şi proteşti, fiindcă omul acesta nu pierde nici o ocazie[2]... Englezii n-au spus nici un cuvînt! Este căutat Eden, şi nu e găsit! Foreign Office mai crede în iminenţa unui acord de coexistenţă şi în posibilitatea de a sări peste prăpastia ce desparte două lumi, fără să-i pese de cele 10.000 de cadavre ungureşti, aruncare în această prăpastie. Să nu se facă valuri!, cum ar spune cineva[3]. Nici o veste din America. Americanii se află în plină perioadă electorală; restul lumii nu contează pentru ei. Eisenhower emite totuşi"... din inimă" nişte declaraţii prudente şi dulcege.

29 octombrie

Mare reuniune a "Internaţionalei Verzi". Prezidează Mikolaiczyk, cu Ferencz Nagy la dreapta, cu clocotitorul Dimitrov la stînga. Sala Grand Hotel-ului este arhiplină. Stirile din Ungaria anunţă că insurecţia e în toi, după ce s-a întins în toată ţara şi după ce a ridicat întreg poporul, într-un minunat elan de jertfă colectivă. Discursurile rostite se resimt de această ambianţă războinică. Nagy - numele lui ţine afişul, în aceste zile - îndeamnă puterile occidentale să nu lase pieirii Ungaria; dacă nu, "o să pieriţi şi voi, după merit"; Dimitrov, în aplauzele zgomotoase ale unei bande de tineri comitagii entuziaşti, anunţă plecarea unui număr de voluntari în Ungaria. Alţi vorbitori străini - Duchet, Michelet, vicepreşedintele Consiliului Municipal al Parisului, un englez, un indian, un filipinez şi Mac Cargar, în numele "Europei Libere" - au adus salutul lor Congresului. (Alţii vor vorbi după amiază: Pinet, André Philip, Madariaga...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

1) Din declaraţia sa, anexată la "Jurnal": "Tratatul de la Varşovia nu poate nicidecum să justifice sîngele vărsat şi intervenţia forţelor sovietice".

2) Intre anexele "Jurnalului", se află şi declaraţia lui Pineau, a lui M. Faure şi a socialiştilor (S.F.I.O.).

3) Se află anexat la "Jurnal" articolul "Pîrîituri în edificiul sovietic", publicat de Gr.Gafencu, în "La Vie Française", la 26 octombrie.

In numele Uniunii Europene a Federaliştilor, cer Europei eliberarea ţărilor; după ce am citit comunicatul UEF-ului[1], (pe care l-am redactat şi l-am distribuit presei) am adăugat: "Nu voi ţine nici o cuvîntare; inimile noastre sînt prea strînse; o greutate prea mare ne apasă piepturile şi nu e nevoie să mai vorbim mult. Aşteptăm şi sperăm. Ca român,vreau să spun un singur cuvînt prietenilor noştri maghiari: Mulţumim! Prin lupta voastră eroică şi prin jertfele voastre, pregătiţi nu numai eliberarea tuturor, ci şi noi posibilităţi pentru o coexistenţă amicală şi încrezătoare între popoarele noastre,pe frumoasa noastră vale a Dunării.

30 octombrie

Victoria insurecţiei maghiare.

Propunerile postului de Radio Moscova.

Evenimentele cele mai surprinzătoare se succed într-un ritm ameninţător. Insurecţia ungară, după ce a cunoscut iluziile şi deziluziile, perspectivele victoriei şi primejdiile nimicirii, pare a fi avut un deplin succes. Zic "pare",pentru că ştirile sînt contradictorii şi pentru că nimeni nu îndrăzneşte încă să dea crezare unor promisiuni, cărora guvernul Imre Nagy şi Radio Moscova se forţează să le asigure cea mai largă pubkicitate.

Nagy renunţă la noul guvern comunist pe care l-a format şi oferă insurgenţilor un guvern de "colaborare",în genul celui din anii 1945 şi 1946, în care vor fi reprezentate toate partidele democratice. (Formula ar fi aceasta: 50% comunişti "liberali", de nuanţa Nagy şi 50% socialişti, agrarieni şi democraţi"). Au fost promise alegeri libere. El cere sovieticilor să-şi retragă trupele. A pus în libertate pe cardinalul Mindszenty, care ar fi revenit în palatul său episcopal. Nagy aruncă toată vina, "pentru tot ce s-a petrecut" (adică pentru apelul adresat trupelor sovietice şi pentru represiunile sîngeroase) pe Gherve şi Hageder. In ce priveşte pe Nagy, el n-a ştiut nimic.

Sovieticii par să aprobe aceste propuneri, fiindcă Mikoian aflîndu-se, după cum se pare, la Budapesta, ar acoperi

---

1) Anexat la "Jurnal".

cu autoritatea sa, semicapitularea lui Nagy.

Stirile de la Moscova, unde se desfăşoară, desigur, în aceste zile criza capitală, continuă să fie buimăcitoare. Radio Moscova proclamă solemn schimbările radicale în raporturile cu ţările satelite, schimbări care ar echivala de fapt cu suprimarea regimului de satelit.

Intr-adevăr, Moscova înştiinţează: "Principiile egalităţii, ale respectului integrităţii teritoriale, independenţei şi suveranităţii statelor şi în sfîrşit neamestecului reciproc în treburile interne vor fi admise în mod exclusiv, ca bază a relaţiilor dintre guvernul sovietic şi guvernele statelor socialiste".

In consecinţă, U.R.S.S. oferă democraţiilor populare o revizuire, prin comun acord, a politicii de cooperare economică; U.R.S.S. se declară gata să procedeze la retragerea trupelor sale din Ungaria şi din România "cu condiţia că această hotărîre să fie definitivată de ansamblul semnatarilor Tratatului de la Varşovia"[1].

Dacă aceste propuneri ar fi sincere şi veridice, ele ar însemna, în chip evident, un mare progres faţă de situaţia anterioară. Dar ele implică nu mai puţin ca aceste state să rămînă state "socialiste", adică "democraţii populare", aparţinînd blocului răsăritean, sigilat prin Tratatul de la Varşovia. Garanţiile pe care U.R.S.S. le-ar cere, pentru a se asigura că starea de fapt nu se va schimba, ar răpi mult din valoarea concesiilor cu caracter liberal, pe care Moscova ar consimţi să le facă. In fond, ar fi vorba din partea politicii sovietice, de o îndulcire a regimului de ocupaţie, cu scopul de a emancipa regimul comunist, deci de a uşura apăsarea U.R.S.S.-ului asupra statelor vecine, salvînd în schimb, poate chiar consolidînd legăturile dintre partide.

Ar însemna că, în criza ce bîntuie astăzi la Moscova, tendinţa Hrusciov ar fi avut cîştig de cauză; că primul secretar al partidului nu numai că ar fi reuşit să evite căderea, dar mai mult decît atît şi-ar fi întărit poziţiile personale şi

---

1) Se află anexate la "Jurnal", propunerile sovietice referitoare la viitoarele relaţii cu ţările de democraţie populară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

acelea ale politicii sale.

Faptul acesta nu ar da decît o foarte slabă satisfacţie eroicilor insurgenţi de la Budapesta, care urmăresc să prăbuşească, dintr-o singură lovitură, toate ipotecile care apasă asupra unei ţări cuprinsă în zona sovietică, implicit denumirea de "democraţie populară", cu tot ceea ce conţine ea, cum şi apartenenţa la un bloc antioccidental, ca acela de la Varşovia.

Este motivul probabil pentru care ungurii încă n-au depus armele.

Reacţia Moscovei este abilă. Bineînţeles, este abilitatea slăbiciunii, sau cel puţin a unei descumpăniri sigure. Dacă U.R.S.S. s-ar fi simţit tare şi "unită", n-ar fi propus un compromis susceptibil de a da loc unor noi dezvoltări, în defavoarea sa. Nu e mai puţin adevărat că sistemul de a face să înmugurească speranţe, cu scopul de a linişti furia crescîndă a contrarevoluţiei, poate să creeze dificultăţi răsculaţilor, lipsindu-i îndeosebi de sprijinul occidentalilor, care sînt totdeauna gata să se lase păcăliţi de ofertele generoase.

Ultimatum anglo-francez adresat Egiptului; expediţia în Egipt.

Altă lovitură de teatru: De trei zile, Israelul a declanşat o ofensivă "preventivă", împotriva Egiptului. Consiliul de Securitate a fost înştiinţat de acest caz. Nici nu se putea găsi o mai bună ocazie pentru ca, din nou, să nu se facă nimic. Dar Franţa şi Anglia au ieşit din rînduri. (Vizita la Londra, de ieri, a lui Mollet şi a lui Pineau). Cele două puteri au trimis un ultimatum beligeranţilor, cerîndu-le să stopeze ostilităţile, înştiinţîndu-i că în caz de neascultare, anglo-francezii vor ocupa zona Canalului de Suez, pentru a proteja această cale navigabilă. Treaba aceasta a fost, evident pregătită de multă vreme. (Articolul 6 din tratatul anglo-egiptean, din 1954, după părăsirea Egiptului de către Anglia, a prevăzut că dacă o agresiune împotriva acestei ţări din urmă ar pune zona Canalului în pericol, Anglia are dreptul să ocupe baze în Egipt, pentru a asigura libertatea Suezului).

Bineînţeles că Nasser a răspuns: Nu. La ora actuală, se desfăşoară în faţa Port-Saidului, o operaţie aeronavală

şi terestră.

Această politică îndrăzneaţă prezintă multe inconveniente: ea rupe unitatea Occidentului (afară de eventualitatea că Statele Unite, cu toate vehemenţele lor protestări, ar fi, pe dedesubt, de acord), dărîmă puţinul prestigiu ce i-a mai rămas O.N.U.-lui (o mai fi avut vreunul!), expune Franţa şi Anglia la critici severe, din partea tuturor ţărilor "bineînţionate" (scandinavii, Elveţia şi neutrii de toată mîna, cu Nehru în frunte) şi în sfîrşit, împinge exasperarea arabilor la paroxism.

Dacă acţiunea va duce la rezultate rapide, adică dacă în cîteva zile, pune capăt rezistenţei şi domniei lui Nasser, cele mai multe dintre aceste inconveniente nu vor atîrna greu. Americanii îşi dau seama că poziţiile Occidentului vor fi consolidate şi vor trage folos dintr-un astfel de rezultat pozitiv, pe care politica şovăitoare a lui Eisenhower nu le-a îngăduit să-l spere: arabii se vor potoli, de la Suez pînă la Atlantic şi vor aduce forţei, omagiul lor; O.N.U. va înghiţi o năpîrcă, aşa cum are obiceiul şi nu se va simţi mai rău decît înainte; neutrii îşi vor găsi neutralitatea şi numai Nehru va vărsa cîteva lacrimi în plus, peste turpitudinile acestei lumi. Dar cum augustul indian n-a găsit cu cale să plîngă nenorocirile Ungariei, i-au rămas destule lacrimi pe care le va risipi astăzi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă dimpotrivă, operaţiile militare ratează, adică se prelungesc şi dau loc la noi şi la neprielnice vărsări de sînge, atunci emoţia generală va creşte, criticile şi opoziţiile vor izbucni în Franţa, ca şi în Anglia, iar situaţia se va putea înrăutăţi, considerabil. Niciodată valoarea unei hotărîri politice n-a atîrnat mai mult decît acum, de reuşita sa. Soarta guvernelor englez şi francez este jucată în faţa Ismailiei şi a Port-Saidului; acolo se hotărăşte astăzi judecata pe care istoria o va aduce cu privire la ultimele tresăriri de virilitate ale Antantei Cordiale şi se va afla dacă expediţia de la Suez este "un act de nebunie dezastruoasă", aşa cum a spus Gaitskell, şeful opoziţiei laburiste, sau dacă este reîntoarcerea la o politică de curaj şi de fermitate, aşa cum crede Louis Powels, în "Paris-Press".

Notez efectele stranii şi - cel puţin, în aparenţă,

paradoxale - pe care politica "independentă" a celor două puteri europene le-a provocat: coaliţia conservatorilor englezi, cu socialiştii francezi, s-a lovit în Anglia de opoziţia vehementă a socialiştilor (astfel încît ţara este literalmente tăiată în două), în timp ce în Franţa,a primit deplinul sprijin al tuturor partidelor de centru şi de dreapta. De aci, rezultă că un stat nu mai poate face astăzi o politică de forţă, decît dacă socialiştii sînt la putere. (Oricare ar fi valoarea criticilor lui Gaitskell, al cărui discurs, în Camera Comunelor, a fost deosebit de elocvent, alternativa pe care o susţine şi anume recursul la O.N.U., este o atît de jalnică soluţie, încît operaţia pregătită de Sir Anthony Eden pare genială, pe lîngă cealaltă!).

Altă anomalie: supărarea împotriva iniţiativei anglo-franceze a apropiat pe cei doi super-mari, U.R.S.S. şi Statele Unite, care în aceste zile, cînd "sateliţii" lor pornesc în larg, simt că trece pe deasupra lor un vînt al izolării.Ruşii şi americanii se resemnează la conserve atunci cînd apără statutele O.N.U. Vom asista la acest lucru superb: Adunarea Generală va fi convocată pentru a salva situaţia lui Nasser!

Ultimul efect neaşteptat al acestei surprinzătoare afaceri: generalul Eisenhower riscă să-şi piardă voturile în alegerile prezidenţiale, ce se vor ţine la începutul săptămînii viitoare. Iată-l într-adevăr pe omul păcii, pe campionul behăitor al Naţiunilor Unite, cu un război pe braţe, pe care n-a putut să-l evite şi cu aliaţii puşi pe fugă, pe care n-a ştiut să-i reţină. Fără să mai socotesc neplăcerea pe care trebuie să o fi pricinuit gintei israelite! Stephenson a profitat de această conjunctură, luînd apărarea cauzei lui Israel şi a marilor democraţii europene. Pentru a ieşi din încurcătură, Eisenhower a prins din vînt ocazia pe care i-o oferea proclamaţia postului de radio Moscova (anunţînd pacea justă şi durabilă, în interiorul lumii sovietice) pentru a afirma credinţa sa într-un apropiat viitor mai bun: "Dacă Uniunea Sovietică - a spus preşedintele - se va conforma, cu credinţă, acţiunilor şi intenţiilor pe care le-a anunţat, lumea va asista la cel mai mare pas ce se va fi făcut în direcţia dreptăţii, de generaţia noastră, un pas de confidenţă şi de înţelegere internaţională".

Nici nu s-ar fi putut lansa un apel mai sugestiv şi

mai grabnic, către conducătorii sovietici şi către alegătorii americani...

1 noiembrie

E ziua morţilor. La Radio "Europa Liberă", am adus un omagiu tuturor celor căzuţi pentru libertatea Europei răsăritene. Am evocat imaginea martirilor români şi sublimul sacrificiu al răsculaţilor de la Poznan şi de la Budapesta. M-am oprit asupra proclamaţiei dată de Radio Moscova. Arătînd oarecare scepticism cu privire la bunele intenţii ale conducătorilor sovietici - scepticism asupra căruia n-am insistat - am spus: "Stim că toate cele ce se întîmplă în ţările cotropite sînt în strînsă legătură cu criza de autoritate şi de putere, criză politică, economică şi socială care bîntuie la Moscova şi că greutăţile ce apasă asupra cîrmuirii U.R.S.S.-ului sînt mai grozave decît cele sub povara cărora se prăbuşesc, unul după altul, guvernele satelite din ţările noastre. E cu putinţă ca U.R.S.S.-ul să caute într-adevăr un mijloc pentru a potoli pornirea îndreptată împotriva lui; nu vrem să înlăturăm pe deplin speranţa că s-ar putea ca guvernul sovietic să fi priceput că mijlocul cel mai potrivit, pentru a ajunge la potolirea patimilor, este de a ţine seama de suferinţele, de simţămintele adevărate şi de năzuinţele popoarelor care-l înconjoară. Pentru a îndestula cucernica poftă de libertate a acestor popoare - care izbucneşte azi cu putere nebănuită, înfruntînd toate primejdiile şi consimţind toate jertfele - este nevoie nu de vorbe, ci de fapte. Egalitatea pe care U.R.S.S.-ul spune că vrea s-o respecte în relaţiile sale cu "democraţiile populare" nu însemnează nimic. Fiindcă democraţia populară semnifică, pentru toţi cei care au avut de suferit de pe urma aşezărilor impuse de sovietici, un regim de slugărnicie care nu se împacă nici cu ideea de egalitate, nici cu aceea de libertate. Ungurii cer alegeri libere. Aceeaşi cerinţă o ridicăm cu toţii. Trebuie ca popoarele noastre să poată hotărî ele însele regimul sub care voiesc să trăiască şi forma pe care doresc s-o dea statului lor. Nu poate fi vorba de reacţiunea care să restabilească privilegiile şi nedreptăţile unui trecut îndepărtat. E vorba, dimpotrivă, de a înlătura toate nedreptăţile şi toate privilegiile, cele din trecut, ca şi cele din prezent, care înnăbuşesc libera propăşire a ţării şi libera

dezvoltare a naţiunii şi a fiinţei omeneşti. Este vorba de a restabili demnitatea acestei fiinţe omeneşti şi de a reaşeza pe om în toate drepturile lui faţă de stat şi faţă de cîrmuitorii statului. Este vorba de a elibera statul de toate ipotecile, din afară, care apasă asupra lui şi l-a pus în slujba unui partid, el însuşi slugă plecată a imperialismului sovietic. E vorba de a elibera gospodăria ţării de tirania unor teorii nerodnice, care o ţin încătuşată şi care împovărează munca,la sate şi la oraşe, păstrînd o lume întreagă în cea mai neagră mizerie: porţile trebuiesc deschise înspre Apus, pentru ca sîngele nou, dătător de viaţă şi de belşug, să poată curge prin vinele gospodăriei noastre sleite şi să ajute la întremarea tuturor păturilor noastre muncitoare.

In ce priveşte evacuarea ţărilor noastre de către armatele sovietice, aceasta va însemna - dacă promisiunile sovietice se vor adeveri - un pas însemnat pe drumul eliberării noastre. Pasul al doilea va trebui să fie înlăturarea Tratatului de la Varşovia. Acest tratat, prin care s-a întemeiat aşazisul bloc răsăritean, n-a fost încheiat între state libere şi egale, ci a fost impus de U.R.S.S. unor state supuse şi "satelite", pentru a le integra, cu de-a sila, în sistemul militar sovietic. Stim că U.R.S.S.-ul pretinde că blocul răsăritean este un mijloc de apărare împotriva blocului atlantic; sîntem convinşi însă că siguranţa U.R.S.S.-ului ar fi mult mai temeinic garantată, printr-un brîu de state învecinate, deplin libere, decît prin dăinuirea mai departe a tratatului de la Varşovia, care întreţine ideea supărătoare a stăpînirii sovietice, asupra ţărilor vecine, fără a avea barem o îndreptăţire în fapt; în zilele de grea cumpănă, în evenimentele de la Varşovia şi de la Budapesta, s-a dovedit cu prisosinţă că ostaşii din "blocul răsăritean" ţin cu poporul lor, adică nici cu blocul, nici cu U.R.S.S.-ul".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2 noiembrie

Dejun la Grosswald, cu Lalois; dineu la Rita Ghica, cu Martha Bibescu.

Punctele pe care le-am atins în emisiunea mea radiofonică sînt esenţiale. Confirmarea lor a sosit după cîteva ore: Imre Nagy, şeful guvernului maghiar, sub presiunea opiniei pu-

s-a produs), inconvenientele de ordin politic se îngrămădesc: fisura adîncă s-a produs în opinia publică engleză (laburiştii s-au dezlănţuit!); blamul şi condamnarea de la O.N.U.; zăpăceala completă din Statele Unite (unde Dulles a suferit o criză acută de apendicită!); tulburările din Siria şi din întreaga regiune petroliferă a Orientului Mijlociu, ca şi izbucnirea sovieticilor, care scapă de oprobriul mondial, pentru a deveni acuzatori publici şi judecători la O.N.U.

Cele două ţări au ridicat toate formele şi aparenţele împotriva lor, în timp ce, în fond, dreptul şi raţiunea politică sînt desigur de partea acestora. Ele au acţionat prea tîrziu, sau prea devreme; în orice caz, nu la momentul potrivit. Momentul era al Ungariei. Ar fi fost de un interes general ca nimeni să nu întreprindă vreo acţiune, oricît de justificată ar fi părut, care să distragă atenţia lumii de la punctul capital, unde se juca soarta Europei. Dacă vreodată unitatea Occidentală şi respectul pentru Pactul Atlantic s-a impus, a fost în acest moment crucial cînd, sub presiunea elanului eliberator al popoarelor din Răsărit, poziţiile politice şi morale ale U.R.S.S.-ului au fost zdruncinate şi cînd o acţiune unitară şi fermă, din partea Occidentului, ar fi putut să împiedice orice întoarcere ofensivă a sovieticilor, în Ungaria şi în Polonia, ba chiar, poate, ar fi obligat Rusia să părăsească o parte dintre cuceririle ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Expediţia în Egipt a scos U.R.S.S.-ul din încurcăturile sale; i-a permis să treacă de la masa acuzaţilor, la masa magistraţilor; a făcut frontul aliat, obligînd Statele Unite să-şi îndeplinească,angajamentele faţă de O.N.U.; a ridicat întreaga lume de culoare, din Extremul Orient, pînă pe ţărmurile Atlanticului, împotriva bătrînei Europe. Niciodată confuzia internaţională n-a periclitat atît de mult continentul nostru. Este motivul pentru care ziarele elveţiene - în primul rînd "N. Z.Zeitung", - sînt atît de severe cu Anglia şi cu Franţa şi condamnă hotărîrea luată de cele două ţări, ca pe o "nebunie catastrofală". Elveţienii, mai mult decît alt popor, sînt buni observatori şi au simţul primejdiilor care ameninţă Europa. Ei au simţit inoportunitatea "catastrofală" a politicii Eden-Pineau.

In ce mă priveşte, am fost şovăielnic cînd a fost vorba să judec această ispravă plină de risc. Nu cunoşteam modul

în care a fost pregătită şi nu puteam să ascund că, în forul meu interior, totdeauna am considerat că o reluare a problemei Suezului se impunea. Nu era posibil să se renunţe la un control internaţional asupra Canalului, lăsînd mînă liberă lui Nasser să aprindă revolta arabă, să o aţîţe, să o încurajeze şi s-o înarmeze, în Orientul Mijlociu, ca şi în Africa de Nord. Ar fi însemnat să se îngăduie, cu imprudenţă, întinderea unei tulburări care punea în primejdie Europa şi pacea lumii. De asemenea nu-mi făceam nici iluzia că o astfel de acţiune de "redresare" europeană ar putea să fie întreprinsă, fără ca implicit să ia O.N.U. în răspăr şi fără să dezlănţuie sfînta indignare a tuturor Nehru-ilor din lume: era un inconvenient care trebuia bravat.

Dar am simţit îndată că momentul era rău ales. In ziua cînd s-a declanşat mişcarea de eliberare, întîi în Polonia, apoi în Ungaria, toate celelalte probleme internaţionale îşi pierdeau importanţa lor imediată: era limpede că toată greutatea acţiunii occidentale trebuia să atîrne asupra acestui punct: să respingă U.R.S.S.-ul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O retragere a U.R.S.S.-ului ar fi influenţat în bine ansamblul situaţiei internaţionale şi ar fi înlesnit soluţia problemei nord-africane. In timp ce o expediţie, împotriva Egiptului, făcea jocul U.R.S.S.-ului, în Europa se îngreuna implicit soluţia tuturor problemelor internaţionale, inclusiv aceleia a Africii şi Suezului.

Nenorocirea a vrut ca Anthony Eden (ca şi acest biet Pineau) n-a evaluat niciodată cu exactitate importanţa factorului sovietic - pericolului sovietic - şi niciodată n-a înţeles că, pentru a face o bună politică în Africa, trebuia mai întîi să degajeze terenul în Europa. Cu sovieticii pe Elba, nu poate exista nici o mare putere, în Europa; nici o libertate de acţiune, pentru ţările slabe, europene; nu e posibilă nici o politică mare. De aceea, anglo-francezii n-au înţeles nici importanţa celor ce se petrecuseră, la răsărit, nici posibilităţile pe care mişcarea de eliberare o oferea întregii Europe, nici primejdia unei contraofensive sovietice pentru libertăţile şi destinul acestui continent. (Cuvintele lui Pineau, referitoare la Polonia şi la Ungaria, au fost de o prostie care te face să plîngi). S-au lăsat atraşi pe o cale unde supărarea

şi unele ranchiune de ordin personal păreau să îi pună stăpînire asupra considerentelor de politică înaltă. Din aceste motive am ajuns în halul ăsta.

4 noiembrie

Roata destinului s-a învîrtit din nou şi ne-a aruncat în nelinişte şi în tragedie. Sovieticii, care de două zile îngrămădeau trupe în Ungaria, au dezlănţuit, noaptea trecută, un atac împotriva Budapestei. In intenţia lor, nu poate fi vorba de altceva decît de a sfărîma revoluţia naţională, întrucît a depăşit limitele unei "cinstite destalinizări" şi au aliniat independenţa statului socialist maghiar, după chipul celei din Polonia. Jukov, care comandă la Budapesta, poate pretinde că lucrează în virtutea Tratatului de la Varşovia şi ca mandatar al blocului răsăritean. Dar un astfel de mandat, al cărui scop ar fi fost să scufunde Ungaria în impostura bolşevică de care se mai uşurase, nu poate fi împlinit fără vărsare de sînge. Din capitala asediată şi pătrunsă pe trei sferturi, ne parvin, prin radio, strigăte sfîşietoare şi apeluri disperate: Salvaţi-me, masacrul riscă să devină total!... Intreaga Ungarie dispare!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar acest apel adresat conştiinţei lumii "civilizate" şi care provoacă pretutindeni (şi nouă, ca martori) cea mai adîncă emoţie, riscă să nu ridice, din Occident, nici cel mai mic ajutor. Incă o dată "lumea civilizată" va îndura libera dezlănţuire a barbariei, acoperindu-şi faţa, lăsînd să se audă adînci şi inutile suspine.

Drama a depăşit în oroare tot ceea ce se poate imagina: într-un oraş care-şi sărbătorea eliberarea, carele sovietice au apărut în mijlocul oamenilor împroşcînd focul mitralierelor şi obuzelor cu fosfor. Bărbaţi, femei, copii au pierit, cu miile, într-o luptă inegală şi îngrozitoare. Guvernul Imre Nagy a fost arestat. Parlamentarii unguri, care trebuiau să negocieze cu sovieticii problema plecării armatelor de ocupaţie, au fost făcuţi prizonieri. Un singur membru al guvernului maghiar a scăpat: este doamna Ana Ketle, conducătoarea partidului socialist. Ea a zburat grabnic la New York. I se va îngădui oare, să formeze acolo un nou guvern naţional maghiar, pe care Occidentul să-l recunoască, aşa cum ar avea datoria să facă?

Astă-seară, problema ungară va fi judecată la O.N.U.

La Consiliul de Securitate, U.R.S.S.-ul a opus "veto"-ul său. Teza sovietică, difuzată prin radio Moscova, este: "Forţele conspiraţiei reacţionare împotriva poporului maghiar au fost strivite. Un nou guvern revoluţionar de muncitori şi de ţărani a fost constituit sub preşedinţia lui Ianoş Kadar". Comunicatul sovietic n-a convins pe nimeni; indignarea provocată de noile masacre din Ungaria a ridicat Europa şi America; manifestări zgomotoase au avut loc şi în ţările scandinave; în Germania apuseană, au fost arborate drapele în bernă, iar socialiştii de toată mîna, de la Spaak pînă la Nenni şi Daniel Meyer, au pronunţat vehemente proteste.

In aceste condiţii, se speră că unitatea occidentală se va reface, în sînul O.N.U.-lui; dacă expediţia în Egipt a pus în umbră primele evenimente, din Ungaria, sălbăticia represiunii a împins, pe planul al doilea al interesului general debarcarea la Suez (despre care nu se ştie nimic). Barem de data aceasta, Pineau a vorbit la Radio cu un glas grav, exprimîndu-şi amărăciunea, pentru faptul că Naţiunile Unite au întîrziat atît de mult pentru ca să apere o dictatură ce seamănă tulburare şi predică războiul sfînt, în loc să consacre acest timp căutării unei căi de salvare, pentru viteazul popor maghiar, care luptă disperat pentru libertatea sa. Reproşul acestei triste constatări se adresa bineînţeles, Statelor Unite. Ar fi uşor să se răspundă lui Pineau că nu e vina americanilor dacă Naţiunile Unite au fost nevoite să ţină piept unei diversiuni, din partea Suezului, în loc de a concentra toate eforturile pentru problema maghiară. De asemenea, nu sînt imputabile lui Dulles (care a fost operat, într-o clinică din New York) faptul că U.R.S.S.-ul a putut să speculeze paralelismul dintre atitudinea Franţei şi a Angliei, ambele somate de O.N.U. să oprească operaţiile militare de la Suez; nici refuzul lor de a se supune acestei injoncţiuni; nici refuzul guvernului sovietic de a se supune cererii O.N.U.-lui de a-şi retrage trupele din Ungaria. Este o confuzie pe care politica anglo-franceză a făcut-o posibilă, a crescut-o, a dezvoltat-o.

Această confuzie va putea fi risipită, sperăm, prin acţiunile actuale ale U.R.S.S.-ului şi prin perfidia şi brutalitatea unei represiuni, care n-are nimic comun cu acţiunea, justificată în drept, a celor două puteri occidentale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sedinţa Adunării Generale a O.N.U.-lui, care începe chiar în acest moment, la 11 noaptea, va permite Americii să se asocieze cu aliaţii ei europeni, la o condamnare comună a operaţiilor sovietice din Ungaria. Consamnarea va fi cu atît mai severă (şi cu atît mai pe gustul americanilor!) cu cît Pineau-ii şi Eden-ii nu mai au motive să menajeze pe bolşevici. Vom avea, în sfîrşit, dacă o vrea Dumnezeu, expresia unei atitudini lipmezi şi energice faţă de U.R.S.S.

Deşteptînd Occidentul, tocmai în clipa cînd avea să adoarmă în deliciile "destinderii" şi "coexistenţei", Ungaria a adus lumii liberé un imens serviciu, prin sacrificiul său îngrozitor. Se va imputa, desigur, Ungariei vina de a fi mers prea departe în revendicările ei, de a se fi lăsat atrasă de elanul contrarevoluţionar, provocînd U.R.S.S.-ul, de o manieră prea flagrantă; i se va reproşa că s-a îndepărtat de la înţeleapta linie de conduită a polonezilor, care au reuşit să schimbe regimul şi guvernul, fără să fi intrat în luptă cu armatele sovietice.

Ungurii s-au dovedit, poate, lipsiţi de simţ politic; au dat dovadă de prea multă impetuozitate şi de prea multă grabă la recucerirea libertăţilor; dar au avut marele merit de a scoate bandajul de pe plaga ce macină estul european,plagă care poate fi mortală, pentru Europa. Ei au dat pe faţă impostura, hidoasa minciună şi anume că ţara lor este o "democraţie populară". Au profitat de trei zile miraculoase, cînd au strigat bucuria lor, în faţa unei libertăţi regăsite (şi de fapt, glasul lor era liber de a o exprima) pentru a spune tot ce aveau de spus, cu privire la regimul sovietic, căruia ei au fost supuşi, proclamînd libertatea, în mod oficial şi solemn, în numele naţiei lor, în numele statului lor, în numele guvernului lor (şi nu numai în numele emigraţilor!). Aceste adevăruri au fost înţelese. Ele nu pot fi contestate. Se poate şti cum gîndeşte o ţară, ce vrea şi ce nu vrea, atunci cînd ea este în măsură să-şi exprime gîndirea şi voinţa. Se ştie că ţara vrea alegeri libere, că respinge comunismul şi nu vrea blocul de la est şi Pactul de la Varşovia. Odioasa formulă prin care U.R.S.S.-ul înţelege să împiedice Occidentul de a se apleca asupra nenorocirilor popoarelor răsăritene ("nu vă amestecaţi în treburile interne ale democraţiilor populare", formulă pe care delegaţia

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sovietică a reluat-o în aceeaşi seară, la O.N.U.) se ştie acum ce vrea să zică. Ea înseamnă: Nu vă amestecaţi în masacrele pe care le-am comis, în Ungaria; nu vă amestecaţi în treburile unui guvern pe care noi l-am impus Ungariei şi care guvernează ţara în numele nostru; nu vă amestecaţi în felul în care noi înfrîngem voinţa unui popor, formîndu-i spiritul şi sfărîmîndu-i interesele, după cum ne convine.

Existau îndoieli că lucrurile ar fi altfel decît pretindeau guvernele satelite; astăzi se ştie; minciuna s-a arătat tuturor privirilor.

Este bine că minciuna a fost demascată, dînd mişcării de eliberare ce se desfăşoară în Ungaria - în pofida dureorosului eşec înregistrat astăzi - caracterul ei ireversibil.

5 - 9 noiembrie

Săptămîna a fost plină de groaznice evenimente. Represiunea, în Ungaria, ia în fiecare zi, un caracter mai feroce şi mai tragic. Ungurii se apără cu furia disperării; ruşii masacrează cu neiertătoarea brutalitate a firii lor ancestrale. Copiii luptă cu şomoioage îmbibate în benzină, împotriva carelor agresorului. Mongolii bombardează lumea cu proiectile de fosfor. Este Asia care coboară şi care se lasă cu toată greutatea asupra Europei. In fiecare seară, un post maghiar de radio, "satelit", anunţă victoria completă a represiunii; a doua zi, vocile luptătorilor liberi proclamă că rezistenţa continuă. Aşa merg lucrurile, de o săptămînă. Lumea întreagă - lumea aceea pe care obişnuim să o numim "lume", adică Europa şi cele două Americi - freamătă şi vibrează, urmărind, din oră în oră, tragedia ce se desfăşoară atît de aproape de noi. Transmisia scenelor de oroare, prin imagini şi prin sunet, apelul luptătorilor împrejmuiţi în ultimele lor refugii, această viziune directă pe care o putem avea prin tehnica modernă, despre tot ce se petrece acolo, sporesc nervozitatea şi febra imensului public, care asistă neputincios la una dintre marile crime ale istoriei.

Ce s-o fi petrecut la Moscova pentru ca ordinele şi contraordinele să fi împins lucrurile pînă la această catastrofă? Intr-un moment anume, se păruse că U.R.S.S.-ul gîndea să întindă mîna poporului maghiar, în necazul lui, chiar dacă n-ar fi decît cu un gînd ascuns; sau e posibil să fi fost o hotărîre

luată de unii conducători, pe care alţii - cei duri - n-au aprobat-o. Se pare că militarii sînt aceia - cu Jukov în frunte -care au trecut la conducerea evenimentelor. Argumentele strategice au jucat un rol important, pe lîngă cele politice şi ideologice, cerînd să fie înecată în sînge o revoluţie care se revărsase prea larg, peste malurile "destalinizării".

Ceea ce s-a întîmplat în Ungaria pune în ansamblul ei problema destalinizării.

Este oare posibilă destalinizarea, într-o ţară satelită, unde aceasta nu se poate dezvolta decît împotriva URSS-ului, cînd principala critică ce se reproşează lui Stalin,într-o astfel de ţară, este învazia, cucerirea; a renega pe Stalin şi faptele sale nu însemnează a-şi recuceri independenţa despărţindu-se de U.R.S.S.?

A se destaliniza, pentru sateliţi, este dorinţa lor cea mai înflăcărată: aceea de a pune limite imperiului lui Stalin. Este ceea ce U.R.S.S.-ul s-a decis să nu admită. Pentru a împiedica împlinirea fatală şi logică a acestui proces de destalinizare, guvernul sovietic este obligat să recurgă la metodele lui Stalin. Defunctul dictator şi-a luat revanşa, la Budapesta asupra imprudentelor veleităţi de "liberalizare" ale succesorilor săi. "Contradicţiile interne", care rod lumea bolşevică, au fost plătite de nenorocita Ungarie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Zilele fatidice, la Budapesta, au fost acelea cînd, după un prim succes al răsculaţilor, calea negocierilor "libere", între U.R.S.S. şi revoluţia maghiară, părea a fi fost deschisă.

Radio Moscova promitea respectul independenţei oricărui stat şi adăuga, cu jumătate de glas şi nu în toate emisiunile: "oricărui stat socialist". In plus, Moscova făgăduia evacuarea trupelor sale din orice ţară ocupată şi adăuga, adresîndu-se unui personaj presupus: dacă toate semnăturile Tratatului de la Varşovia cer acest lucru. Ceea ce însemnează: independenţa, evacuarea militară etc.; cu o singură condiţie: să nu fie fărîmată unitatea politică şi militară a lumii comuniste.Dar nu există popor oprimat care să accepte "liberalizarea", în acest fel. Gomulka a reuşit să se menţină pe o linie mediană, dar de fapt, el stă ca pe o coardă întinsă, fără nici o garanţie de securitate, nici din partea sovietică, nici din partea poloneză.

Nagy Imre n-a putut să împlinească aceeaşi lovitură de forţă, din cauza conflictului imediat care a izbucnit între revoluţie şi forţele represive. In acest conflict, naţiunea maghiară a făcut să sară în ţăndări cadrul prea strîmt al revendicărilor şefilor comunişti, iar Nagy, el însuşi, devenit exponentul revendicărilor naţionale, în toiul luptei, a fost obligat să pună cele trei condiţii care l-au pierdut: alegeri libere (adică puterea să revină poporului şi nicidecum partidului, ca într-un stat naţional, şi nu într-un stat "socialist"); înlăturarea Tratatului de la Varşovia (adică despărţirea de blocul militar comunist); şi "neutralizarea", (adică întoarcerea la Europa şi la lumea liberă).

Atunci a fost dezlănţuită mînia Moscovei, iar răposatul Iosif, contestat de discipolii săi, şi-a întins braţul asupra treburilor din imperiul său.

Paralel cu drama ungară, se desfăşoară operaţiile de la Suez. Supărător a fost paralelismul care a sporit - poate - îndîrjirea sovietică împotriva Ungariei (ca şi dorinţa de a termina cît mai repede cu această "contrarevoluţie") şi care desigur, a permis guvernului sovietic să joace la O.N.U. rolul de acuzator. Neputinţa, anarhia şi duhul rău al O.N.U.-lui, unde glasul asiaticilor şi al bolşevicilor este tot mai zgomotos, au deturnat atenţia lumii şi reprobările organizaţiei internaţionale cu privire la criza Suezului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intervenţia în favoarea Ungariei a fost lentă, şovăielnică şi nedecisă, pe cînd injoncţiunile adresate Franţei şi Israelului au fost poruncitoare şi grabnice[1].

Ca o culme a nenorocirii, Antanta Cordială care s-a dovedit a nu fi forţa a treia pe care ar fi vrut să o constituie, a condus operaţiile militare tot atît de rău ca şi acţiunea ei diplomatică. Flota aliată trimisă în Cipru a rămas în aşteptare, mai mult de o săptămînă, la Port-Said, şi a avut nevoie de patru zile suplimentare, pentru a ocupa punctul acela. In acest timp, minţile s-au încălzit, opoziţia tuna şi fulgera la

---

1) In articolul anexat la "Jurnal", intitulat "Tragic faliment la New York", scris de Raymond Aron, sînt expuse puncte de vedere apropiate celor notate mai sus.

O.N.U., Eisenhower, în ultimele zile ale alegerilor, se credea obligat să supraliciteze intenţiile sale paşnice, iar în interiorul Insulelor Britanice indignarea celor bine intenţionaţi ("Hygh-church"[1] şi laburiştii) nu mai avea nici o limită.

Eden părea, în fiecare zi, mai zdruncinat şi îşi istovea energia, urmărind o politică de forţă, întocmai ca oaia cu pielea lupului pe spate, aşa cum l-a imortalizat revista "Punch" pe domnul Eden. Pe deasupra, a izbucnit o notă poruncitoare a U.R.S.S.-ului, impunînd "agresorilor" anglo-francezi să părăsească Egiptul, dacă nu voiesc să se expună la represalii care ar putea provoca un al treilea război mondial. Era mai mult decît putea suporta guvernul de la Londra. S-a grăbit să se retragă, prinzînd în retragerea sa, guvernul francez. S-a poruncit armatelor anglo-franceze "încetarea focului". Evident, era un mod de a-şi pierde mîndria obrazului. A fost destul să mugească leul sovietic, pentru ca Occidentul să se înţepenească într-o atitudine de aşteptare şi de frică.

Lumea arabă este în culmea bucuriei: Uniunea Sovietică a acţionat ca un salvator, împlinind toate rugăciunile adresate lui Alah. Din punct de vedere strategic, situaţia este mai puţin dezastruoasă: aliaţii ocupă poziţii care, în împrejurările actuale, pot să fie foarte folositoare, în convorbirile ce vor fi angajate între Răsărit şi Apus. Acum, după ce morala a fost salvată, trebuie, în sfîrşit să se gîndească să facă şi politică: adică, în rînduri strînse, să se discute, să se negocieze. Dacă Occidentul reuşeşte să-şi restabilească unitatea (şi acest lucru este cu atît mai uşor, după ce Eisenhower a fost reales), ştirea cea nouă a trecut ca un fapt divers, printre celelalte evenimente graţie intervenţiei U.R.S.S.-ului, în treburile Egiptului; Franţa şi Anglia par a fi înţeles unde se află singurul şi adevăratul duşman.

Se vorbeşte de O.N.U. (după o propunere a Canadei, ratificată de Adunare) despre constituirea unei forţe de poliţie internaţională. Această poliţie ar avea, ca primă sarcină, să înlocuiască forţele anglo-franceze în Egipt. Pentru ce nu şi în Ungaria? Şi de ce nu simultan? (A cerut-o Pakistanul).

Va fi o grea încercare, angajată în zilele următoare,

---

1) Conducerea superioară a bisericii anglicane.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

o încercare de forţă şi de inteligenţă, ale cărei rezultate ne vor spune dacă dezastrele zilelor trecute pot să fie îndiguite.

Singurul cîştigător în această afacere, pînă în prezent, este statul Israel, care, în cîteva zile, a repurtat o victorie decisivă asupra armatelor lui Nasser.

Am fost supraîncărcat de muncă, în timpul din urmă şi obligat mereu să abuzez de mine.

Iată programul săptămînii trecute: la 6 noiembrie, conferinţa lui Raymond Aron, la revista "Preuves", unde mi s-a cerut să prezidez; 7 noiembrie, şedinţa Consiliului Institutului de Studii Europene de la Strasburg, unde am vorbit în numele reprezentanţilor ţărilor răsăritene; în seara zilei, dineu la Federaliştii Francezi, pe care l-am prezidat,după care am ţinut o conferinţă asupra evenimentelor de la Răsărit; 8 noiembrie, convorbirea prin fir direct cu "Europa Liberă": emisiunea pentru România. Seara mare reuniune românească, în Rue Ribéra, unde am vorbit în limba română, despre revoluţia maghiară şi am făcut să fie votată o moţiune care omagiază Ungaria; 9 noiembrie, reuniunea grupurilor de cercetare economică şi socială (după invitaţia profesorului Allais), unde am vorbit după Bertrand de Jouvenel şi Raymond Aron, despre evenimentele din Ungaria şi Suez.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Afluenţa, la toate aceste reuniuni a fost foarte mare şi atmosfera supraînvălzită de emoţia provocată de evenimente. La dineulFederaliştilor, 6o de tacîmuri fuseseră rezervate; în momentul cînd am început să vorbesc, se aflau în jurul mesei peste 8o de persoane. Reuniunea românilor a fost, de asemenea, un mare succes: niciodată nu s-au întîlnit atîţi exilaţi, în Rue Ribéra. A fost nevoie să se instaleze un difuzor, în a doua sală, pentru ca toată lumea să poată asculta cuvîntarea mea: am vorbit mai mult de o oră şi am terminat prin citirea unei moţiuni pe care adunarea (aproape 3oo de persoane) a adoptat-o cu emoţie şi cu o impresionantă unanimitate.

Moţiune adoptată de membrii Coloniei româneşti, întrunită la 8 noiembrie, în Rue Ribéra:

"Marea majoritate a românilor domiciliaţi sau refugiaţi la Paris, după ce a ascultat expunerea domnului Grigore

Gafencu asupra mişcărilor de eliberare care se dezvoltă în Europa răsăriteană, a adoptat în unanimitate moţiunea următoare:

Tinem să aducem un omagiu emoţionant şi recunoscător poporului maghiar, pentru lupta sa eroică împotriva opresorilor patriei sale, care sînt în acelaşi timp opresorii patriei noastre;

Ne înclinăm respectuos în faţa jertfelor tuturor acelora - bărbaţi şi femei - care au căzut pentru libertatea noastră comună;

Proclamăm deplina noastră solidaritate cu revendicările exprimate în cursul acestei lupte, de către luptătorii maghiari;

Ca şi ei,declarăm că scopul tuturor sforţărilor noastre este de a obţine alegeri libere, pentru a permite ţărilor noastre să-şi exprime voinţa şi să îndepărteze astfel impostura unui regim odios, impus din străinătate;

Cerem în acelaşi timp, ca şi vecinii noştri unguri, să ne desprindem din Tratatul de la Varşovia, care a inclus ţara noastră, împotriva voinţei ţării, în blocul militar de la Răsărit, constituit de U.R.S.S.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In sfîrşit, ţinînd seama că lupta eroică şi sîngeroasă continuă asupra ruinelor Budapestei, sprijinim din tot sufletul nostru cererile adresate de toate organizaţiile maghiare libere, către Naţiunile Unite şi anume:

a) Guvernul fantomă, impus de baionetele inamice,să nu fie recunoscut, după cum nici alt guvern maghiar care ar fi numit în condiţiile prezente, în Ungaria.

b) Să fie admisă propunerea Pakistanului, care a cerut forţe de poliţie internaţională, pe care Naţiunile Unite sînt pe cale de a le constitui, înlocuind trupele de ocupaţie sovietică, începînd cu Ungaria.

c) Secretarul general al O.N.U.-lui să fie trimis la Budapesta, pentru a căuta să pună capăt numaidecît groaznicului masacru, organizînd ajutorul cuvenit răniţilor şi populaţiei care se află în cea mai îngrozitoare lipsă.

Această reuniune a avut loc la sediul Misiunii Catolice Române, la Paris, 38, Rue Ribéra, la 8 noiembrie 1956".

Unii observatori din partea "Comitetului" erau pe

cale de a zvîrli o notă discordantă: ei s-au plîns că n-am profitat de ocazie - fiindcă sîntem la 8 noiembrie, în ziua Sfîntului Mihai - pentru a vorbi de rege!... Acest exces de zel ascundea o vie ciudă, pentru faptul că slujbele religioase, de azi de dimineaţă, cerute de "Comitet", nu reuşiseră să adune la biserica ortodoxă decît cinci credincioşi, şi trei la capela catolică! ... Evident, erau cam puţini, dar greşeala cade în întregime pe membrii comitetului, care a zdrenţuit popularitatea tînărului rege, după cum şi regele s-a abţinut, ţinîndu-se la distanţă de orice manifestare a rezistenţei noastre. Nu se putea cere nici monseniorului Cosma (care a deschis şedinţa, cu demnitate, evocînd amintirea celor care au murit pentru libertate, începînd cu morţii noştri, cu Maniu şi cu ceilalţi) nici mie (după ce am făcut o expunere politică asupra situaţiei) să fie sărbătorit un sfînt Mihai, atît de puţin luptător, cu mintea şi cu inima. (...) Cum observatorii comitetului au fost singurii de părerea lor, protestările au sunat în pustiu.

Dintre toate aceste reuniuni, cea mai puţin reuşită, dar nu cea mai puţin interesantă, a fost ultima, cînd profesorul Allais, economist şi matematician distins, s-a dedat la un impetuos atac împotriva expediţiei în Egipt. Cu o risipă inutilă de adjective severe şi jignitoare, faţă de conducătorii francezi, Allais a dezvăluit existenţa unei probleme de conştiinţă care frămîntă astăzi mulţi buni francezi. Expediţia în Egipt care a slăbit, desigur, poziţiile morale ale Franţei şi Angliei, n-a fost ea oare pricina sălbaticei represiuni a sovieticilor, în Ungaria?; sau cel puţin n-a împiedicat ea Occidentul, împărţit în privinţa problemei Suezului, de a reacţiona, aşa cum s-ar fi cuvenit, împotriva dezlănţuirii forţei bolşevice?

Pentru Allais, aceste triste presupuneri par perfect justificate. De aceea, el se leagă cu vehemenţă de conducătorii actuali, reproşîndu-le că au "necinstit Franţa" - vorbă excesiv de grea - care a ridicat o furtună de indignare în rîndurile numeroşilor domni "binegînditori", sosiţi acolo pentru a asculta o conferinţă academică.

Bertrand de Jouvenel a completat tabloul trasat de Allais, în termeni mai judicioşi şi mai măsuraţi. Raymond Aron, care a devenit un fel de oracol al acestor reuniuni "de intelectuali", a dezvoltat subtila lui analiză, foarte nuanţată, a si-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

tuaţiei, insistînd asupra faptului, care i se pare evident(aşa cum a făcut-o şi în conferinţa de la "Preuves", deunăzi) că din cauza primejdiei atomice, s-a stabilit un oarecare echilibru,între S.U.A. şi U.R.S.S., fiecare dintre cele două mari puteri respectînd zona de influenţă a celeilalte, cel puţin în Europa. (In Asia şi în Africa, poziţiile lor reciproce fiind mai puţin bine precizate, iar termenul vag de "colonialism" încurcînd multe lucruri, rivalitatea dintre Moscova şi Washington se poate dezvolta în libertate). Este ceea ce explică - după opinia lui Aron - pentru ce Statele Unite n-au mişcat nici un deget (şi nu vor mişca nici de aci înainte) în timpul răscoalei din Ungaria,oricare ar fi fost emoţia provocată de evenimente în America şi în Europa.

Solicitat să iau cuvîntul, m-am urcat la tribună pentru a exprima convingerea că ceea ce se întîmplă în Ungaria ar fi survenit chiar şi fără expediţia în Egipt; am expus ideile mele referitoare la efectele destalinizării, în ţările satelite, şi la modul cum insurecţia împotriva regimului sovietic a luat naştere şi s-a dezvoltat, în Polonia şi în Ungaria. (A fost o revoluţie "mixtă" în ambele ţări: comunistă şi naţională; cimentul dintre cele două elemente şi ura comună împotriva opresiunii străine). In Polonia, coeziunea se menţine, pentru că partidul comunist este mai susceptibil de schimbare şi pentru că "echipa volantă a Kremlinului" se retrage în faţa represiunii militare; în Ungaria, armata sovietică se află în stare de alarmă, la faţa locului, gata să intervină; partidul e plin de stalinişti; ordinile şi contraordinile se succed la direcţia statului, iar şocul dintre armata de ocupaţie şi mulţime s-a produs. Deci naţia are superioritate, faţă de comuniştii liberali: mişcarea naţională depăşeşte cadrele de "liberalizare" şi tinde către eliberare. Nagy este silit să adopte limbajul naţiunii.Moscova îi oferă (pentru a cîştiga timp) respectul independenţei unui stat "socialist" şi evacuarea teritoriului, "dacă toate semnăturil Tratatului de la Varşovia o vor cere". Nagy răspunde cerînd alegeri libere, adică sfîrşitul dictaturii comuniste şi domnia naţiunii: de asemenea, cere retragerea Ungariei din Tratatul de la Varşovia, ceea ce însemnează despărţirea definitivă a Ungariei, de blocul militar şi politic al Sovietelor: sfîrşitul democraţiei populare. De aci a decurs <u>şocul inevitabil</u>; în-

treg imperiul lui Stalin a fost zguduit. Pentru a-şi salva împărăţia, tăticul popoarelor - de două ori ucis de tovarăşii săi - a reînviat şi a reluat hăţurile guvernului, strivind răscoala, aşa cum ştie el. U.R.S.S. a lăsat să-i cadă masca - masca profetului Karl Marx - şi s-a putut vedea în groaznica lui hidoşenie, rînjetul lui Gengis-Han.

Toate acestea s-ar fi întîmplat chiar şi dacă nu v-aţi fi dus la Suez. Nu spun că aţi avut dreptate să vă duceţi acolo, în condiţiile în care a-ţi făcut-o. De asemenea, n-am să vă spun dacă v-aţi dus acolo la momentul cel mai potrivit. Dar cred că aţi învăţat ceva ducîndu-vă la Suez: aţi aflat, în primul rînd că acela care se opunea într-adevăr şi cu hotărîre internaţionalizării Canalului, nu era atît de Nasser, sau clica lui, cît era Kremlinul. (Am adus mărturia mea personală: suprimarea Comisiunii Europene a Dunării; Kremlinul este hotărît să arunce în aer, una după alta, poziţiile occidentale sau internaţionale, de la Răsărit). Faptul că adversarul suprem al Occidentului, adversarul neînduplecat se găseşte la Moscova (adevăr pe care nu voiaţi să-l înţelegeţi, sau nu voiaţi să-l luaţi în considerare), acest fapt v-a silit să luaţi act de el, atunci cînd aţi pus piciorul pe pămîntul Egiptului. Voi credeţi că aveţi dreptul să exercitaţi o supraveghere "internaţională" asupra unei artere navigabile, creată de voi, prin geniul vostru şi care slujeşte intereselor vitale ale Europei; dar Moscova v-a poruncit să plecaţi, fiindcă U.R.S.S. nu poate să accepte neîntoarcerea Occidentului şi prezenţa acestuia, într-un loc unde sovieticii cred că trebuie să aibă ei această influenţă hotărîtoare.

Această intervenţie brutală a guvernului sovietic i-a învăţat chiar şi pe aceia care nu voiau să înveţe, că între Răsărit şi Apus nu există probleme diferite care să nu poată fi reglementate succesiv; nu există decît o singură şi mare problemă, o singură mare dramă care se joacă pe scena lumii, iar regizorul acestei drame unice se află la Moscova, în timp ce obiectivul pe care-l urmăreşte şi pentru care înteţeşte şi ridică forţele răului, în lumea întreagă, este distrugerea Occidentului şi în primul rînd distrugerea micului şi bătrînului continent al Europei.

Am obţinut, pentru aceste vorbe, aplauzele cele mai

călduroase şi mai pline de înţeles ale serii. Aş fi vrut să adaug - dar această idee mi-a venit mai tîrziu: bilanţul emoţiilor care au asaltat Occidentul şi îndeosebi Franţa, în aceste zile din urmă, este următorul: popoarele libere îşi pun o problemă de conştiinţă, o problemă pe care profesorul Allais a exprimat-o cu superioritate (...), înfăţişată nu fără oarecare îngrijorare. Nimic nu este mai susceptibil să tulbure şi să exalteze, să facă să vibreze sufletul Franţei, ca problemele de conştiinţă.

Franţa se întreabă: nu cumva expediţia din Egipt a favorizat groaznica represiune sovietică în Ungaria? Intrebarea asta nu-i lipsită de sens. Drept vorbind, nu expediţia la Suez a încurajat pe moscoviţi să-şi întărească puterea în Europa răsăriteană,ansamblul atitudinii Occidentului, faţă de U.R.S.S., pasivitatea vinovată, ordinea publică afectivă şi intelectuală, în raport cu acţiunea de opresiune şi de distrugere urmărită de sovietici, la Răsărit, pasivitatea şi indiferenţa cu demonstrat, cu prilejul acţiunii în Egipt, gradul şi caracterul veritabil al crizei care a răsturnat lumea; acest caracter nu este bine cunoscut de lumea ce se numeşte "liberă". Evenimentele în Egipt au avut acest avantaj - fiindcă e bună şi nenorocirea la ceva, de a dovedi, pe de o parte, duşmănia profundă, ireductibilă,nepotolită a U.R.S.S.-ului faţă de Europa şi faţă de Occident;dar pe de altă parte, neputinţa, duhul rău şi dezordinea care domnesc la O.N.U., unde ţările nedezvoltate, prin reprezentanţii lor cu mult mai nedezvoltaţi, şi guvernele aservite, ale Naţiunilor Captive, au ajuns să impună legea lor. De aci decurge necesitatea,pentru anglo-francezii răniţi în orgoliul lor naţional şi alarmaţi în nevoia lor de securitate, de a realiza (...) o înţelegere extremă şi urgentă asupra efortului de reintegrare a frontului lumii libere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceste două elemente, unul de ordin afectiv (problema de conştiinţă, tulburătoarea întrebare care afectează simţul responsabilităţii), altul de ordin raţional (înţelegerea adevăratului pericol) au transformat, în cîteva zile, această ţară. (...)

11 noiembrie
Ziua armistiţiului.

Drapelele, care pînă ieri erau în bernă, din cauza tragediei maghiare, flutură din nou în vînt. Amintirea unicei victorii adevărate din viaţa noastră - victoria tinereţii noastre - merită să fie sărbătorită cu reculegere. Soţia mea şi cu mine ne ducem la Versailles şi ne plimbăm în grădinile celor două Trianonuri, sclipitoare în lumina de toamnă. De cînd fiecare nouă zi ne răneşte în adîncul fiinţei noastre, uităm că această orbitoare frumuseţe şi graţie mai este încă posibilă. Am fost fericiţi să regăsim vechile privelişti uitate, emoţiile acestei imuabile armonii, din aceste locuri, care odinioară, în a doua zi după biruinţă, au ocupat un loc atît de important în viaţa noastră.

12 noiembrie

Două afaceri lichidate: revoluţia ungară şi expediţia în Egipt. Prima s-a prăbuşit în ruinele de la Budapesta,lăsînd istoriei pagini tragice şi glorioase. A doua, provoacă o senzaţie dureroasă a unei lamentabile intervenţii.

Avînd la origine cauze diferite şi evenimente independente unele de altele, ambele sînt legate între ele prin timpul şi prin spaţiul în care s-au desfăşurat, ca şi prin rolul hotărîtor pe care l-a avut de jucat regizorul principal al marilor drame mondiale: guvernul de la Moscova. Se pare că URSS-ul a cîştigat pe ambele planuri: a restabilit ordinea la Budapesta şi a salvat independenţa Egiptului. In ceea ce priveşte Occidentul, bilanţul ultimelor săptămîni este dezastruos: Occidentul a rămas indiferent în faţa martirajului Ungariei şi s-a retras de la Suez în faţa ameninţării Moscovei. Adînca divizare, din orele cele mai decisive, explică în parte sinistrul rezultat.

Greşelile sînt împărţite: unii ar vrea să le arunce doar pe spinarea franco-englezilor. Cum aceste două ţări aliate sînt şi cele mai slabe, greşeala lor de a se fi sustras de la obligaţiile alianţei dintre ele, este cea mai mare. Dar pentru că Statele Unite constituie puterea preponderentă în blocul atlantic, răspunderea lor este cea mai vastă, iar erorile lor au provocat consecinţele cele mai grave. Pentru ca alianţa să se poată reconstitui, sub o formă unitară, va trebui să se aibă în vedere îndreptarea tuturor acestor strîmbătăţi. Nu le revine

numai franco-englezilor să se "alinieze", ci şi americanilor să înţeleagă necesitatea unei politici statornice, care să aibă în vedere interesele ansamblului Comunităţii Atlantice.

Că expediţia în Egipt a fost rău pregătită din punct de vedere diplomatic şi rău executată, din punct de vedere militar este un fapt incontestabil.

Dar, o dată ce poziţiile la Port-Said au fost ocupate, era necesar şi înţelept să se supună injoncţiunilor sovietice? Aceste injoncţiuni erau extrem de grave; nota sovietică a făcut aluzii la armele propulsate, teleghidate, cu care sovieticii ar putea să lovească Franţa şi Anglia. (Ambasadorul sovietic nu s-a sfiit să exprime limpede această ameninţare, în faţa lui Guy Mollet). Dar franco-englezii ar fi putut să-şi menţină poziţiile, fără să înfrunte un mare risc, dacă America i-ar fi susţinut şi dacă ar fi cerut ca problema Orientului Mijlociu să fie reglementată înainte de retragerea trupelor occidentale.Ar fi fost un mod de consolidare a situaţiei Occidentului în ansamblu; în plus ar fi dat Occidentului putinţa de a "negocia" soluţiile pentru Orientul Mijlociu şi pentru Suez, stabilind poziţii de schimb, de compensaţii foarte importante.

Dar Statele Unite n-au vrut niciodată să profite de acest avantaj. Preşedintele Eisenhower a fost acela care,într-o conversaţie telefonică cu Guy Mollet (după cîteva ore de la ultimatumul sovietic) a cerut încetarea focului şi oprirea operaţiilor militare în Egipt.

Vor fi avut oare americanii, chiar din momentul acela, ideea de a înlocui trupele de ocupaţie franco-engleze, prin formaţii de poliţie internaţională, oferite de O.N.U.?Sau poate, rezistenţa anglo-franceză să fi reuşit să dea operaţiilor de retragere un caracter mai decent?

Fapt este că, faţă de noile ameninţări sovietice, (trimiterea de "voluntari", în Siria, poate chiar şi în Egipt), America pare (spun numai atît: "pare") că a rezistat şi că a urgentat trimiterea poliţiei internaţionale, pentru a înlesni retragerea corpului expediţionar. De asemenea, se pare că acest act face parte dintr-o politică cu oarecare suită în idei: cu toată îndărătnicia ruşilor, în refuzul lor de a accepta altceva decît retragerea anglo-francezilor. Nasser a acceptat ideea tri-

miterii unei poliţii internaţionale. Acest lucru ne îngăduie să gîndim că americanii au reuşit să convingă pe colonel, arătîndu-i că voluntarii sovietici ar putea să fie mai periculoşi, pentru "independenţa" Egiptului, decît corpul expediţionar occidental. S-ar descoperi astfel jocul american, acela de a debarasa, pe egipteni, de anglo-francezi, pentru a-i ocroti de izbucnirea sovietică şi pentru a-i păstra de partea Americii. Pe deasupra capetelor anglo-francezilor care s-au angajat,fără nici o prudenţă, în acest duel, între cei "foarte mari",competiţia dintre U.R.S.S. şi S.U.A. se joacă, în aceste zile, avînd, ca miză a jocului, ţările arabe. (Aşa se confirmă teza lui Raymond Aron: pentru Europa cartea a fost jucată, iar frontiera hotărîtă la Yalta va fi respectată printr-un reciproc consimţămînt tacit; din această cauză vedem atîta imobilitate americană, în drama ungară. In Orientul Mijlociu, dimpotrivă, ca şi în Africa de nord, situaţia este fluidă şi fiecare dintre cele două părţi poate să încerce, fiecare în felul ei, o ameliorare a poziţiilor proprii. Rămîne de văzut dacă maniera americană va fi cea mai bună şi dacă în faţa impetuozităţii sovietice, lacomă de a trage un folos imediat din acest imbroglio egiptean, cei cîţiva voinici de la O.N.U. vor reuşi să pună pe picioare şi să restabilească o ordine favorabilă planurilor americane.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Faptul că Nasser a terminat prin a accepta trimiterea unei poliţii internaţionale, în timp ce Moscova nu încetează de a reclama expulzarea, pur şi simplu, a anglo-francezilor de la Suez (şi "pedepsirea" lor!) permite presupunerea că, sub influenţa unor anume temeri care apar în lumea arabă, colonelul e de părere că sosirea cîtorva soldaţi danezi, aduşi cu avioanele companiei "Swiss-Air", e mai puţin periculoasă pentru "independenţa" sa decît protecţia voluntarilor calmuci, oferiţi de U.R.S.S.

13 noiembrie

Bomba Gruenther: "Ungurii n-au primit arme occidentale".

Pentru ce atît de tîrziu? "Represalii în caz de

atac"[1].

Pentru ce Gruenther nu a lansat avertismentul său mai de vreme? Pentru ce nu l-a dat ca pe o replică imediată, după ultimatumul sovietic, încărcat de ameninţări precise de ordin militar şi care au provocat încetarea focului la Suez? Pentru ce preşedintele Eisenhower a supralicitat "şantajul"moscovit, insistînd telefonic, pe lîngă anglo-francezi, să oprească operaţiile lor în Egipt? Pentru ce a fost nevoie să se piardă atîta timp şi să se înregistreze un nou eşec, o nouă pierdere de prestigiu, pentru Occident, înainte ca marele comandant al O.T.A.N.-ului să fi fost autorizat să liniştească lumea? Se constată o lipsă de sincronizare, în reacţiile occidentale,care nu e numai efectul actului de "indisciplină" al Europenilor, ci şi efectul lipsei de hotărîre şi de spirit politic din partea americanilor. Faptul de a putea să dea avertismente ca acelea date de Gruenther şi de a nu fi îndrăznit să spună nici o vorbă, în momentul în care erau strangulaţi ungurii, dovedeşte că acordul tacit asupra liniei de la Yalta - aşa cum a spus Raymond Aron - există într-adevăr: "Dacă vă atingeţi de oamenii sectorului nostru, vă distrugem; dar în sectorul vostru, puteţi să distrugeţi tot ce vreţi".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Oricum ar fi, a sosit vremea de a mai auzi un occidental rostind vorbe bărbăteşti. Nu sînt răsfăţaţi cu manifestări de curaj, cei de dincolo de Cortina de Fier.

De ce a fost nevoie ca Eisenhower să intervină cu behăielile sale, după injoncţiunile fostului său adjunct, răspunzînd felicitărilor lui Bulganin, printr-o telegramă în care l-a asigurat pe preşedintele sovietic că el, adică Eisenhower, nu încetează de a lucra pentru pace? (!) Era momentul să spună ceva; era momentul să se laude cu voinţa de a menţine pacea,cu orice preţ, peste cadavrele neîngropate ale Europei răsăritene.

---

1) Generalul Gruenther, comandantul suprem al forţelor atlantice, a adresat un avertisment solemn Uniunii Sovietice, anexat la "Jurnal": "Folosirea armelor atomice propulsate împotriva ţărilor protejate de Pactul Atlantic va fi urmată de represaliile imediate ale Vestului. E tot aşa de sigur ca faptul că ziua vine după noapte".

14 noiembrie

Elena şi Bertrand de Jouvenel au luat cina la noi, aseară. După masă a sosit Jean Jardin. In acest timp, avea loc, la velodromul de iarnă, un miting în onoarea ungurilor. Lumea pariziană continuă să se frămînte de nenorocirile Ungariei. Dar se pare că toată această explozie de sentimente generoase nu va sluji la nimic. Frontiera desemnată la Yalta nu e o vorbă goală: fulgerele Moscovei se opresc acolo, deocamdată; iar fulgerele lui Eisenhower nu merg nici ele mai departe.

A fost descoperit răul tuturor acestor pacoste: "Europa Liberă" ar fi "încurajat" revolta ungară! "Europa Liberă" era aceea care, dispreţuind acordul tacit dintre cei "toţi mari", a îndrăznit să calce, în emisiunile sale subversive, linia trasată la Yalta. De aceea, autorităţile germane[1)] au promis că vor deschide o anchetă.

Se face multă onoare "Europei Libere"!

Adevăratul vinovat pentru tot ce s-a petrecut în Polonia şi Ungaria, este Hrusciov, cu politica lui de destalinizare. El a vărsat ulei pe foc, aruncînd deasupra unui teren devastat prin zece ani de regim odios şi deficitar, sămînţa criticii "libere" şi a "opoziţiei". Destalinizarea, în ţările satelite, este o materie într-un grad suprem inflamabilă: ţările oprimate s-au aprins şi vor mai arăta, multă vreme, flăcările lor. Aşa cum am scris în "N.Z.Zeitung": ne găsim în pragul unei ere revoluţionare. "Europa Liberă" urmăreşte cu greutate tot ce se întîmplă, dar nu există nici o legătură între părerile sale timide şi explozia violentă a disperării ungare.

Din cîmpul federaliştilor: Frenay a încercat să dea o lovitură de forţă organizaţiei "Europe-Union", care îşi ţine şedinţele la Augsburg. Atrăgînd de partea sa Comisia de Conciliere, care e însărcinată de U.E.F. să scruteze intenţiile răzvrătiţilor germani şi olandezi, Frenay a cerut dreptul de a vorbi, în şedinţă plenară, pentru a aduce la cunoştinţă atitudinea Comitetului nostru central. El s-a lovit de rezistenţa sălbatică a lui Friedlaender, care într-o şedinţă secretă şi furtunoasă a

---

1) Autorităţile vest-germane.

"Hauptausschuss"-ului şi-a impus voinţa. Comisia de Conciliere a fost obligată să dea un pas înapoi, în ordine, nu fără să fi simţit arsura acestui afront. Ea se consolează cu ideea că totuşi a izbutit să tulbure sufletul prietenilor germani. In fond a fost un rezultat în moda timpului: demisucces, demieşec, ca şi la Suez.

"N.Z.Zeitung", care de obicei este bine informat cu privire la treburile germane, pretinde că, în urma evenimentelor din Ungaria şi de la Suez, (...) politica lui Adenauer pierde teren. Numărul germanilor creşte, şi tocmai ca socialiştii şi "liberalii" lui Dehler, preconizează o înţelegere directă cu U.R.S.S., pentru a obţine "reunificarea", chiar dacă s-ar face prin părăsirea O.T.A.N.-ului şi a U.E.D.-ului.

Dacă această mişcare se va accentua, va fi sfîrşitul tuturor.

15 noiembrie

Cu cît mă gîndesc mai mult la avertismentele lui Gruenther, cu atît carenţa Occidentului faţă de drama ungară mi se pare mai monstruoasă. Avînd mijlocul de a apăsa pe un buton, pentru a "distruge Rusia", faptul de a fi vorbit de abia după ce s-a terminat distrugerea Ungariei, este de un cinism îngrozitor, sau de o inconceptibilă inconştienţă!

Schimbul de felicitări şi de mulţumiri, dintre Bulganin şi Eisenhower, în clipa cînd Budapesta era în flăcări, va rămîne ca unul dintre episoadele cele mai penibile ale tristei noastre epoci. Ceea ce orice om de rînd a simţit şi a manifestat, în sala Wagram, sau la Velodromul de iarnă, a rămas neînţeles de preşedintele Statelor Unite. Acesta n-a înţeles că pentru toate lucrurile există un singur moment: un timp pentru jocul de golf, un timp pentru a îmbrăţişa ceea ce iubeşte, un timp pentru a respecta regulile curtoaziei diplomatice şi un timp pentru a spune sovieticilor: "asta n-o înghit".

Eden şi Eisenhower, iată cele două coloane ale Occidentului! Nu e nevoie de un Samson pentru a dărîma un astfel de templu: se prăbuşeşte de la sine. Cazul lui Eisenhower mi se pare grav, fiindcă Eden e lovit de moarte şi sucombă sub loviturile unui popor iritat, a cărui "moralitate" s-a dezvoltat invers

proporţional cu forţa. Dimpotrivă, Eisenhower triumfă: ceea ce dovedeşte că în politică nu e destul să fii lipsit de geniu: e de ajuns să ai un grăunte de noroc. Eden nu l-a avut, în timp ce Eisenhower a fost răsfăţat. Acest fapt îngăduie americanilor, republicani şi democraţi, să practice, fără nici o remuşcare, cultul ne-personalităţii.

Sedinţa Comisiei speciale a Consiliului Europei, sub preşedinţia lui Wystrand. Eduard Rachinsky şi cu mine trebuie să ne dăm avizul - în calitate de experţi - asupra evenimentelor din Polonia şi Ungaria.

Rachinsky insistă asupra laturii rezonabile a revoluţiei poloneze. Polonezii sînt mulţumiţi- se pare - de a se fi oprit la timp, cel puţin de data asta. Nu-şi mai vin în fire din bucuria de a fi evitat un masacru, înspre care îi ducea temperamentul lor strămoşesc. Ei spun, glumind: ungurii s-au comportat ca polonezii, iar polonezii s-au comportat ca cehoslovacii!... De aceea, nu se tîrguiesc în privinţa admiraţiei ce se cuvine comunistului Gomulka, omul care a reuşit să domine elanul cavaleriei poloneze, împiedicînd-o să se ambaleze.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ce mă priveşte, am arătat cum şi pentru ce destalinizarea, voită de Hrusciov, se află la originea răscoalei ţărilor de la răsărit. Am insistat asupra necesităţii de a împiedica ţările răsăritene, aşa decepţionate şi disperate cum sînt, să devină duşmanul Occidentului.

Dar ce e de făcut?... Europa, numai Europa!

A murit regina Elisabeta. Biata Elisabeta s-a stins în dimineaţa zilei de 15 noiembrie 1956, într-o clinică de la Cannes.

In clipa cînd ea s-a internat în clinica aceea, atinsă de boala care avea s-o răpună, i-am trimis un mesaj de credincios devotament, căruia Elisabeta a binevoit să-mi răspundă prin această scrisoare emoţionantă:

24 septembrie 1956

"Amice Gaf,[1)]

Cuvintele tale şi faptul că mi-ai scris, mi-a pri-

---

1) Reproducem scrisoarea, respectînd cu stricteţe ortografia şi stilul originalului. Scrisoarea a fost ruptă de destinatar, apoi refăcută din bucăţile componente şi anexată la "Jurnal".

cinuit o duioasă alinare sufletească; am simţit într'ânsele străcorându-se căldura unei vechi şi scumpe prietenie care mi-a înnălţat moralul intarandu-mu curajul de-a lupta ma departe alături de ce cari îşi amintesc încă de tradiţile de onoare a unui trecut mai curat şi mai limpede...

Aceste câteva cuvinte îţi aduc ţie, ca şi Nouchettei toate mulţumirile mele iar ţie mai ales o adâncă recunoştinţă pentru gândurile tale".

Elisabeta

Elisabeta a fost centrul unui mic cerc de prieteni, care se întruneau neîntrerupt, încă din timpul primului război mondial. Numele ei ne-a rămas legat de un lung trecut: Iaşi, Bicaz, frontul de pe Siret. Avea o natură de artistă şi o înclinare înspre viaţa boemă care au deturnat-o de la mediul şi obligaţiile sale regale. A părăsit tronul Greciei şi a căutat un refugiu, pentru visele sale, în cîmpia românească, pe care o adora. Fidelitatea sa faţă de ţară a fost o trăsătură dintre cele mai însemnate, şi cea mai înduioşătoare, din caracterul ei. Pînă la ultima ei suflare, Elisabeta a rămas principesă a României.Prin opoziţie faţă de firea reginei Maria, maică-sa, Elisabeta nu ţinea să ocupe vreun loc pe scena lumii; nepăsarea ei faţă de formele exterioare ale vieţii era atît de completă, iar sensul modestiei ei era atît de absolut, încît s-a lăsat despodobită de vîrstă, fără să opună nici o rezistenţă, sărăcită de darurile care-i erau numeroase şi de frumuseţea care i-a fost foarte deosebită.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A murit singură, departe de ţară, departe de români. Printr-un bizar miraj, care punea umbră peste gîndirea sa, Elisabeta a adus pe lume un Făt-Frumos. Vai! S-o fi îndoit ea oare (fiindcă nu-i lipsea oarecare maliţiozitate) că s-a făcut complicele unei mistificări? Insă, în inima ei bună, se complăcea chiar şi în aparenţele unei înşelăciuni. Acest surîs ironic l-a aruncat vieţii (care nu i-a cruţat încercările cele mai amare), cînd şi-a închis ochii. Ii păstrăm un gînd, în reculegere şi ne evocăm chipul unei principese din povestirile cu Cosînzene, aşa cum ni s-a părut că este, atunci cînd am văzut-o pentru prima oară, pe aleile de la Cotroceni.

17 noiembrie

"Armata"internaţională a aterizat în Egipt. I se atribuie rolul de a aplana conflictul. Cît e de numeroasă?Sînt doar cîteva sute de oameni. Din ce se compune? Danezi, norvegieni, cum şi cîţiva iugoslavi ai lui Tito şi indieni ai lui Nehru. Care-i este autoritatea? Autoritatea O.N.U.-lui, adică armata Turnului Babel: fiecare soldat are, desigur, un consemn deosebit de al celorlalţi. Unii sînt acolo pentru a despărţi pe egipteni, de israelieni; alţii, pentru a veghea la internaţionalizarea Canalului; alţii caută să formeze trupele de acoperire a retragerii occidentalilor; alţii se silesc să salveze obrazul lui Nasser.

Ce-o să se aleagă din această armată simbolică (simbol al majestăţii organizaţiei mondiale şi al neputinţei acesteia!), dacă, la prima furtună care va izbucni, fiecare guvern naţional îşi va rechema contingentul, adică Norvegia îşi va rechema oamenii ei, Tito şi Nehru pe ai lor? Cum va proceda generalul canadian Burns, ca să-i reuşească împlinirea sarcinilor sale, la cheremul unei majorităţi O.N.U.-iste, instabilă şi puţin consistentă pe care i le-a încredinţat secretarul general, Mister H.[1]?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar cum aceasta a fost singura "soluţie" găsită,pînă astăzi, crizei mondiale, şi cum marea frică a unei conflagraţii generale subzistă, oamenii se silesc, cam pretutindeni, să ia în serios acest pîlc de jandarmerie internaţională. Este un fapt caracteristic vremilor în care trăim: acolo unde se întindea odinioară "pax romana", la umbra legiunilor, astăzi se ciorovăiesc cîţiva nebărbieriţi O.N.U.-işti, unica susţinere a păcii lumii[2].

Acelaşi text trimis revistei "Vie Française", l-am trimis la Milano, pentru "Tribuna"; mi se spune că ultimul meu articol a fost reprodus de o serie de ziare italiene. Dezvolt aceeaşi temă, într-un articol mai lung şi mai documentat, pentru "N.Z.Zeitung".

Se vorbeşte şi se scrie mult, dincolo de Cortina de

---

1) Hamarskyöld.

2) Se află anexat la "Jurnal" articolul lui Gr.Gafencu: "Ce vrea Moscova"?, apărut în revista "Vie Française".

Fier, căutîndu-se un mijloc pentru a îneca, într-un val de vorbe, efectul produs în lume de masacrele din Ungaria.

Bulganin a adresat o scrisoare neverosimilă, lui Guy Mollet, în care impostura se ia la întrecere cu îngîmfarea. El face procesul expediţiei în Egipt, condamnă în termeni severi "agresiunea", apără "independenţa" Egiptului, cere "îndemnizaţii echitabile" pentru Nasser şi pentru ai lui, fixează limitele intervenţiei soldaţilor internaţionali din Egipt (separaţia dintre beligeranţi, dar nu şi controlul Canalului?) şi apără "guvernul revoluţionar muncitoresc-ţărănesc" al lui Kadar, de orice amestec din afară. "Este firesc ca Uniunea Sovietică să fi răspuns la cererea guvernului ungar, care i-a cerut ajutorul necesar, pentru a apăra cuceririle regimului de democraţie populară".

Cît despre aceia care s-au răsculat în Ungaria, aceştia sînt "burghezi şi proprietari de pămînt", adică nişte criminali, mai rău decît atît, nişte "fascişti".

Aşadar, era de datoria Moscovei să strivească în sînge fascismul muncitorilor unguri, pentru a salva independenţa democratului Nasser.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Increderea exagerată în sine, a lui Tito, este mai nuanţată, dar e de aceeaşi speţă. Mareşalul continuă să joace pe coarda întinsă. El dezaprobă prima intervenţie armată, în Ungaria, aceea care a făcut să izbucnească drama, fiindcă el crede - sau se preface a crede - în necesitatea de a fi eliberaţi "sateliţii". Odată pentru totdeauna, Tito este campionul acestei cauze şi nu renunţă la rolul de a o apăra. Insurecţia ungară a izbucnit, după opinia lui, din cauză că U.R.S.S.-ul s-a amestecat neîncetat în treburile interne ale Ungariei, pentru că a ocrotit, pînă la sfîrşit, creaturile lui Rakosi şi pentru că şi-a retras mîna, în momentul cînd ungurii revoltaţi puteau să urmeze pilda polonezilor. Intervenţia brutală a armatelor sovietice ar fi compromis astfel experienţa titoistă, pe care Ungaria se pregătea s-o urmeze.

Dar pornind de aici, judecata lui Tito devine mai rezervată. El nu se poate împiedica de a găsi circumstanţe uşurătoare pentru a doua intervenţie sovietică. Răscoala ungurească, aşa cum s-a dezvoltat ea, punea în pericol principiul însuşi al

statului comunist (deci şi al statului titoist!). Revoluţia a căzut în mîinile "reacţionarilor"; a devenit "naţională".Acest gen de mişcare "naţională", este lucrul de care Tito se teme cel mai mult, pentru propriul său sistem de guvernare. Aici se ridică întrebarea căreia i s-a răspuns mai dinainte: "Care e cel mai mic rău: haosul, războiul civil, contrarevoluţia şi poate chiar un rău război mondial, sau intervenţia trupelor ruse? In primul caz, s-ar fi întîmplat o catastrofă; în al doilea caz, s-a comis o greşeală". Insă această "catastrofă", de care vorbeşte Tito, n-ar fi fost catastrofă decît pentru el şi pentru ai lui, pentru că ungurii se obişnuiseră,în cîteva ore,cu ideea schimbăriu provocată de primul succes al revoltei, fără haos şi fără război civil. Ziarul lui Tito ("Politika", de la Belgrad) scria, în ajunul celei de a doua intervenţii sovietice: "Un cer mai senin se desfăşoară asupra Ungariei. Această sîmbătă este prima zi paşnică, după 23 octombrie. Viaţa se normalizează, iar lucrătorii îşi reiau lucrul. O serie de organizaţii politice şi sindicale cheamă populaţia la muncă. In curînd, calea ferată îşi va relua circulaţia normală". Atunci, pentru a împiedica "o catastrofă", aceea a "războiului civil", a intervenit "eroarea"masacrului unui popor întreg. Fără să se lepede de nici unul dintre principiile sale, mareşalul Tito a putut să respire liber. Era uşurat de o povară majoră: revoluţia naţională eşuase; armata roşie, care are şi ea partea ei bună, o fărîmase în sînge. A dispărut pericolul contagiunii naţionale, dinspre partea sîrbească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rămîne de văzut cum îşi închipuie Tito că va putea să oprească, fără alte intervenţii sîngeroase, liberalizarea sateliţilor, (pe care o proclamă cu necesitate) în pragul eliberării. Ceea ce voiesc popoarele nu mai este obiectul nici unei îndoieli astăzi: de a se debarasa nu numai de Moscova, ci şi de dictatura comunistă. Popoarele nu mai voiesc nici pe Stalin,nici pe Tito. Ele cer eliberarea, şi pretind alegeri libere.

Alegerile libere sînt mijlocul pentru a înlocui domnia partidului, printr-o domnie a naţiunii.

Nu trebuie să ne înşelăm: aceasta este <u>ideea-forţă</u> care s-a înrădăcinat în toate minţile şi care însufleţeşte toate mişcările insurecţionale. Ideea titoistă, a îndependenţei statului şi a partidului, cu privire la U.R.S.S., nu este sufi-

cientă pentru a ridica masele populare, fiindcă ele au înţeles că atîta vreme cît statul se confundă cu partidul (aşa cum vrea regimul comunist), nu va reprezenta decît un principiu minoritar şi va fi totdeauna de părere să caute, sau să accepte sprijinul Moscovei, pentru a putea impune autoritatea sa.

Statul titoist se exceptează de la această regulă, pentru că Tito şi-a creat propriul său instrument de putere,propria sa armată şi politică, înainte de a construi statul (şi înainte de a se fi produs vreo invazie sovietică în Iugoslavia!). El a putut să se impună naţiunii sale, care a rămas îndoielnică. Dar în statele zise satelite, nu există alt termen alternativ, nu există altă sursă de putere şi de autoritate, decît Moscova, sau naţiunea.

Procesul de eliberare poate fi întîrziat, ca în Polonia; se poate efectua în etape, aşa cum o înfăţişează Gomulka, (aşa cum ar fi înfăţişat-o şi Nagy, dacă ar fi fost liber pe mişcările sale); dar în toate ţările unde semnalul a fost dat şi unde sîngele a curs, procesul de eliberare a fost angajat pe o cale naţională.

In ciuda unor analogii, pe care Tito are interesul să nu le pună în evidenţă, regimul Gomulka nu este identic cu regimul titoist. Polonezii s-au oprit, înainte de punctul unde s-au oprit ungurii, dar mişcarea lor este de aceeaşi esenţă;între aceste mişcări şi mişcarea titoistă există o diferenţă de calitate. Gomulka are naţiunea lîngă el (şi nu numai partidul "reformat") ; a reuşit să îndiguiască efortul, dar nu va încerca să-l fărîme, fiindcă fără sprijinul naţiei nu va putea niciodată să ţină piept Moscovei. Cu atît mai mult, cu cît este primul care să ştie că armata şi poliţia poloneză nu sînt favorabile nici Moscovei, nici lui, ci aparţin, cu trup şi suflet, naţiunii (dacă poliţia poate avea un suflet). Acestea pot fi doar nişte nuanţe, dar nuanţe susceptibile de a provoca vărsări de sînge şi trebuie să ne gîndim la ele atunci cînd e vorba de calea cea mai bună pentru a restabili ordinea în ţările de la răsărit.

Reţinem, din discursul lui Tito, recunoaşterea explicită a sciziunii existente în guvernul sovietic, între bunii antistalinişti (Hrusciov) şi răii stalinişti (Molotov).Speranţele lui Tito sînt întemeiate, desigur, pe biruinţa celor dintîi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De asemenea, după ce a formulat un vag reproş contra "erorii" masacrului de la Budapesta, Tito nu-şi impune aceleaşi precauţii oratorice în a condamna expediţia din Egipt, întreprinsă de "necugetaţii" valeţi al capitalismului occidental. Pentru Belgrad, ca şi pentru Moscova, independenţa deplină a fascistului Nasser este mai preţioasă (şi mai puţin primejdioasă) decît independenţa ungară.

18 - 19 noiembrie

Vizita lui Gomulka, la Moscova şi negocierile polono-sovietice au permis conducătorilor sovietici să ia, sub egida lor, opera de destalinizare care s-a produs în Polonia şi să înfăţişeze evoluţia treburilor polomeze ca pe un model al genului preconizat de Moscova.

De fapt, polonezii beneficiază de sîngele ce a fost vărsat în Ungaria şi de revolta pe care a provocat-o în lumea întreagă. Gomulka datorează un mîndru omagiu colegului său Nagy. Cît despre sovietici, după ce au dat afară balaurul pe care îl reprezenta, pentru ei, insurecţia ungară, iată-i obligaţi să înghită năpîrca poloneză. Ei s-au silit să pară bine dispuşi, cînd treburile mergeau rău,nu fără să fi reuşit să impună oaspeţilor polonezi unele condiţii militare, deosebit de oneroase, în schimbul unui ajutor economic, foarte aleatoriu. Sovieticii îşi vor menţine trupele de ocupaţie pe frontiera occidentală a Poloniei, pentru a apăra şi garanta linia Oder-Neisse.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Recepţiile care au însoţit vizita lui Gomulka au permis conducătorilor sovietici să se prezinte în bloc, pentru a arăta cît de false sînt, sau de exagerate, zvonurile în privinţa divizării lor (al căror ecou s-a făcut Tito). In prada exceselor sale bahice, sau în presentimentul şi dorinţa de a-şi consolida poziţiile, în raport cu colegii săi din clanul celor "duri", viteazul Nichita Hrusciov a acoperit cu injurii grosolane lumea capitalistă. Pe francezi şi pe englezi i-a tratat ca pe nişte "bandiţi", "sclavagişti" şi "colonialişti". A doua zi, acelaşi Hrusciov, luînd cuvîntul în faţa bufetului Ambasadei polone, a declarat (probabil ca un răspuns adresat avertismentelor lui Gruenther): "Existenţa sau inexistenţa noastră nu atîrnă de ţările capitaliste; fie că vreţi, fie că nu vreţi, istoria este de partea noastră şi noi vă vom duce la mormînt". Am-

basadorii occidentali au fost obligaţi să-şi îngăduie ieşiri spectaculoase, pentru a-şi manifesta cu demnitate dezaprobarea şi mînia.

Pentru a arăta în ce grad colegiul conducătorilor este unit (şi că Hrusciov n-are a se teme de nimeni) acest vorbăreţ impenitent a adus severe mustrări amicului său Tito, pe care l-a acuzat de păcat împotriva marxism-stalinismului, atunci cînd şi-a ales propria sa cale spre realizarea perfectului stat socialist. O telegramă de la Belgrad, a agenţiei TASS,dezvăluie intenţiile actuale ale conducătorilor sovietici cu privire la titoism, dînd "comuniştilor naţionali" un avertisment serios: "Viaţa cere de la noi, astăzi, mai mult decît oricînd, o completă coeziune în interiorul partidelor comuniste şi în interiorul mişcării comuniste internaţionale, în ansamblu". Agenţia TASS continuă: "Găsim în discursul lui Tito tentativa de a diviza partidele comuniste, între stalinişti şi nestalinişti, fapt care nu poate fi decît vătămător mişcării comuniste". De aci decurge învinuirea că mareşalul Tito face jocul "propagandei reacţionarilor", sau că pînă acolo, nu mai e decît un pas. TASS l-a schiţat, iar Hrusciov aprobă condamnarea acestui imprudent, care s-a gîndit să se apere.

Toate acestea nu fac decît să confirme existenţa contradicţiilor interioare, care rod blocul bolşevic. Totuşi Hrusciov este satisfăcut: "Putem fi foarte mulţumiţi!", a strigat el. E atît de mulţumit, încît este gata să dea o notă bună lui Dumnezeu, dacă Dumnezeu există. Dar recunoscînd existenţa lui Dumnezeu, nu cumva el riscă "să adopte o poziţie radical opusă doctrinei marxist-leniniste"?

Toată această vorbărie însoţeşte o nouă propunere de dezarmare[1]. Era şi timpul!

---

1) Se află anexate la "Jurnal" punctele esenţiale ale notei sovietice adresate Statelor Unite, Franţei, Angliei, Chinei şi Indiei: reducerea, la doi ani, a forţelor armate ale celor cinci mari puteri (să nu depăşească un milion şi jumătate de oameni pentru fiecare); Franţa şi Anglia, pînă la 650.000 oameni, fiecare; interzicerea armelor atomice şi cu hidrogen; reducerea cu o treime, în 1957, a forţelor armate staţionate în Germania; reducerea forţelor armate ale U.T.A.N.-ului şi Pactului de la Varşovia; reducerea cheltuielilor, în proporţie cu reducerea forţelor armate; control aviatic internaţional.

La aceste propuneri se adaugă ameninţările: am putea ocupa Europa, în cîteva zile, dacă am vrea: (...) la o nouă explozie a bombei H şi la măsurile militare pentru a ocupa într-un chip mai desăvîrşit, Ungaria, România şi Polonia lui Gomulka,(fără să mai vorbim de injoncţiunile adresate Franţei şi Angliei cu ordinul de a evacua, cît mai curînd, Egiptul!)[1].

Indrăzneală, grosolănie, încredere excesivă în sine, sfătoşenie falsă, declaraţii generoase şi ipocrite, pe tema independenţei popoarelor, a doua zi după masacrele din Ungaria, o propunere neruşinată de "dezarmare" după ce lumea a fost pusă în stare de alarmă prin mişcări de trupe ameninţătoare, apoi această supremă aluzie la Dumnezeu, toate acestea care voiesc să arate un sentiment de satisfacţie, nu fac altceva decît să dezvăluie tulburarea care bîntuie în Rusia (insultătorul Hitler n-a încetat, nici el, de a opune lui Dumnezeu, providenţei şi atotputernicului, isprava lui murdară, tocmai atunci cînd simţea că se prăbuşeşte); oricît de ameninţător şi de primejdios ar părea, toate acestea evocă imaginea unui sfîrşit de regim, unde dezordinea minţilor e în toi şi care, după ce a pus mîna pe pîrghia de conducere a evenimentelor, "dracul conduce balul"[2].

2o noiembrie

Tragicul bufon Hrusciov a apărut ca un personaj fatidic, la răspîntiile istoriei. N-a apărut decît de un an, pe avanscena politică şi a umplut veacul cu groaznica lui vorbărie. Discursul său, ţinut la al XX-lea Congres, datează de la 2o februarie, anul acesta. Atunci, el a atacat mitul lui Stalin şi a făcut să fie răsturnată statuia uriaşă a tiranului. Astăzi,după zece luni, se sileşte să salveze imperiul lui Stalin, de la soarta pe care a avut-o statuia.

In elucubraţiile unchiaşului care s-a înfipt lîngă bufetul Ambasadei Poloniei, pentru a îndruma de acolo lumea întreagă, pe tovarăşii cei mai apropiaţi, pe reprezentanţii popoarelor supuse şi pe ambasadorii Occidentului, se află forţa unui vînt de nebunie, care amestecă de-a valma ameninţările, avertis-

---

1) Frază neclară şi întreruptă, în manuscris, rămasă necompletată în spaţiul alb ce i s-a rezervat.

2) Arie din opera "Faust", de Gounod.

mentele, vorbele de spirit care dezvăluie firea lui conciliantă, cum şi alte cuvinte care arată un fond de gîndire şi de sentimente de cea mai nudă duplicitate. Intocmai ca un erou al lui Dostoiewski care, răpus de vin sau de transe, bufonul, prin vocea căruia vrea să exprime uneori un suflet colectiv, dă pe faţă, printr-un talaz de vorbe dezordonate, ambiţiile, relele instincte, planurile ascunse şi lozincile înşelătoare ale unui regim. In aceste discursuri, destinate să înfricoşeze lumea,Hrusciov caută, înainte de orice, să se justifice în ochii tovarăşilor supăraţi (care poate i-au şi jurat sfîrşitul!) şi să se asigure pe el însuşi. Prin tonul fals înveselitor, al cuvîntării sale, transpare neliniştea omului care se simte hăituit de colegii săi, care-l acuză de a fi ridicat stăvilarele în faţa torentului revendicărilor naţionale, pe care nu ştie cum să le mai închidă[1)]. Este motivul pentru care el respinge aprecierile elogioase ale lui Tito, cere un efort de coeziune, adică de ascultare din partea tuturor sateliţilor şi condamnă, cu atîta severitate, pe unguri. Asupra adevărurilor scoase la lumină şi la fierbinţeala incendiilor care carbonizează Ungaria, el aruncă cu o furie întunecată peltelele unor vechi şi noi minciuni,pentru a înnăbuşi sub impostură, flăcările care ameninţă ultimele etape ale marxism-leninismului. Nu găsim decît laude adresate acestui "erou", care e Nasser şi înjurături zvîrlite contra acestor "mizerabili" unguri, afirmaţii de susţinere a cauzei libertăţii, în momentul în care libertatea este înecată în cea mai teribilă boală de sînge pe care a cunoscut-o istoria, apoi glume injurioase şi lăudăroşenii grosolane, o dezlănţuire de patimi vulgare, cărora forţa materială de care aceste patimi dispun,le dă un răsunet spăimîntător şi lugubru.

Mai mult decît bombele A şi H, care explodează în deşerturile Siberiei, comunismul sovietic, zdruncinat de forţele vieţii ce se ridică împotriva lui, riscă să explodeze, cutremurînd pămîntul întreg.

"Numai de ar înţelege"!

Dorinţa sa, exprimată prin aceste cuvinte, se referă

---

1) Aluzie la poemul lui Goethe "Ucenicul Vrăjitor".

la occidentali: numai de ar înţelege ce s-a petrecut în Europa răsăriteană; numai de ar înţelege ceea ce reprezintă U.R.S.S., pentru Europa în întregime. Această înţelegere nu poate fi oprită la marginea continentului nostru. Evenimentele din Orientul Apropiat sînt pline de învăţăminte şi a sosit vremea să le înţelegem. Numai de ar înţelege Franţa şi Anglia că principalul duşman de la Suez nu e Nasser, ci Moscova şi că dacă se angajează pe calea internaţionalizării Canalului, trebuie să hotărască în frunte U.R.S.S.-ul. Numai de ar înţelege francezii şi englezii că nu se poate face front împotriva ameninţării sovietice fără a-şi fi asigurat prezenţa Statelor Unite lîngă ei. Unitatea frontului occidental este indispensabilă.

Numai dacă ar înţelege americanii, la rîndul lor,că printr-o politică de slăbiciune şi de neimixtiune, ei abandonează Orientul Apropiat, Suezul şi Egiptul, nu pe mîinile fascismului de marfă proastă nasseriană, ci pe mîinile bolşevismului agresiv sovietic. Moscova nu îngăduie vidul: prin voinţa sa,prin planurile sale de lungi vederi, prin depozitele sale de arme, prin puterea pe care o capătă asupra spiritului musulmanilor, guvernul sovietic se află deja în Africa de nord. Lenin a trasat de-a curmezişul acestui continent o linie biruitoare, un itinerar, pe care credincioşii săi sînt prea fericiţi să o ducă pînă la capăt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă a fost o greşeală plecarea la război, fără asentimentul americanilor, iată şi o vină ce revine americanilor: acţiunea de a presa asupra anglo-francezilor, pentru a-şi părăsi poziţiile, înainte ca soarta Orientului Apropiat şi a Suezului să fi fost reglementată. O evacuare a Egiptului (în timp ce alte trupe sovietice pătrund în Ungaria, în România şi în Polonia) nu poate avea înţelesul ce i se atribuie, adică al unei "reparaţii de drept", ci înţelesul unui nou "à-tout", care este aşezat în jocul sovieticilor. Ei părăsesc poziţiile esenţiale ale schimbului şi negocierilor, în momentul cînd o discuţie decisivă pare a se angaja între Est şi Vest. Occidentul nu mai dispune de forţe suficiente, nici de "à-tout"-uri, în jocul lor, pentru a-şi putea plăti luxul unei astfel de evacuări.

Numai de ar înţelege! Dar oare este Occidentul capabil să priceapă întreaga valoare a unei poziţii de forţă?

Eisenhower se teme să nu i se întîmple ceva la inimă,

iar Dulles, la burtă!... Iată, că şi Eden se retrage într-o clinică... Bietul om e atins de o boală care cu greu l-ar ierta.Apoi schimbare de comandant în Marea Britanie: R. Butler ia comanda, cu Mac Millan şi cu lordul Salisbury lîngă el. Rab[1] pare a fi anti-Suez. Ceilalţi doi sînt "pro". In ce parte se va întoarce roata?

21 noiembrie

Franco-englezii sînt gata să se retragă din Egipt. Planul lor de operaţii prevede o evacuare în patru zile. Carabinierii O.N.U.-işti (o companie, sau două) vor înlocui pe occidentali.

In timp ce franco-englezii se pregătesc să cedeze după injoncţiunile O.N.U.-lui, după sfaturile americanilor şi după ordinele Moscovei, numeroase unităţi militare sovietice se revarsă în Polonia, în Ungaria şi în România: ele se masează la frontierele occidentale, de-a lungul liniei stabilite la Yalta.

Iată rezultatele militare ale evenimentelor din ultimele săptămîni: părăsirea poziţiilor occidentale din Orientul Apropiat; consolidarea poziţiilor sovietice în Europa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unitatea Occidentului se va reface numai cu acest preţ: a fost nevoie, pentru a satisface exigenţele morale ale Americii, ca franco-englezii să dea un exemplu de supunere în faţa regulilor şi hotărîrilor autorităţii internaţionale.

Comportamentul acesta poate fi moral, dar cu desăvîrşire idiot. Sovieticii n-au deloc intenţia să imite această frumoasă pildă. Occidentul, (cuprinzînd şi Statele Unite) se lipseşte de o monedă de schimb şi de poziţiile avantajoase care le trebuiau pentru a negocia restabilirea ordinei în Africa şi în Europa răsăriteană. Occidentul se înclină în faţa forţei care s-a înscăunat la Budapesta şi la Suez. Mîine "infiltraţia" sovieticilor se va întinde pînă la Canal şi chiar mai departe. Nu tocmai carabinierii O.N.U.-işti au să-i oprească.

Ceea ce se petrece în lume, la vest, unde Eisenhower întîrzie să vorbească şi la est, unde Hrusciov vorbeşte prea mult alandala, evidenţiază dezordinea generală. Divizarea,certu-

1) Butler.

rile interne, descompunerea unor sisteme politice şi militare, toată această tulburare, din ce în ce mai evidentă şi mai întinsă, bîntuie în cele două părţi ale lumii.

Dar în timp ce Occidentul, sub efectul acestei ... se repliază "înăuntru", U.R.S.S.-ul riscă să se prăbuşească în afară. Ar putea fi, în Rusia, tot atîta slăbiciune ca şi în lumea atlantică (poate chiar că e mai multă), dar şubrezenia sovietică este angajată pe nişte căi care nu duc la pace.

Generalul Ion Gheorghe îmi scrie de la München, înştiinţîndu-mă de neliniştea din cercurile militare germane, faţă de presiunea ruşilor, în Polonia şi în România. Sînt trupe mai multe decît ar trebui pentru a împiedica răscoalele: care poate să fie scopul unei astfel de concentrări de forţe; la frontiere? "Există deci motive serioase de îngrijorare, care au aici un reflex surprinzător de puternic. La un moment dat, apăruseră chiar unele aspecte de vădită pierdere a capului. Ce ne va rezerva ziua de mîine?".

In aceste vremuri atomice, cînd dezintegrarea materiei ne furnizează explozivi dintre cei mai puternici, este posibil ca U.R.S.S.-ul să dispună de o bombă mai groaznică decît bomba H: imperiul lui Stalin în prada dezintegrării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

28 noiembrie

"Cazanul lui Satana" continuă să fiarbă. Săptămîna încărcată de evenimente neplăcute, iar pentru mine de sforţări istovitoare.

In Ungaria, dezordinile continuă: Consiliul muncitorilor, care a supravieţuit masacrelor, pune nişte condiţii, ca şi cum nu s-ar fi petrecut nimic: cere restaurarea guvernului lui Nagy, retragerea trupelor sovietice şi alegeri libere. Insă acum nu mai sînt morţii care vorbesc, ci doar ecoul vorbelor lor, ce se aud mereu mai slab.

Sovieticii îşi înmulţesc loviturile urîte. Ei au ridicat pe Nagy şi suita sa (după ce a intervenit un acord între legaţia iugoslavă şi guvernul Kadar, prin care se asigurase fostului preşedinte al Consiliului un permis şi "securitatea" persoanei sale, la Budapesta!) şi au expediat aceşti oameni în ţara bolşevică. Kadar, care pînă ieri nu-şi mai termina vă-

cărerile şi îndemnurile către mulţime, pentru a obţine reluarea lucrului, a devenit ameninţător şi a lansat blestemul împotriva "criminalilor" şi "trădătorilor" reacţionari. Arestările au reînceput, cu miile. In curînd, aceşti nenorociţi de unguri se vor împărţi, ca refugiaţi, dincolo de frontierele ţării(pentru că au fugit, pînă acum, aproape 80.000) şi ca deportaţi.

După o ştire publicată de "Observer", U.R.S.S.-ul ar fi cerut trimiterea trupelor româneşti, în Ungaria, dar după răspunsul primit de la Gheorghiu-Dej şi de la Bodnaraş,care invocă reaua stare de spirit a acestor soldaţi, s-ar fi hotărît să demobilizeze întreaga armată română! Dimpotrivă, se pare că Chivu Stoica ar fi obţinut, la Moscova, ca recompensă a "înţelepciunii" României, unele avantaje politice şi economice.

La O.N.U., înalta Adunare se răzbună de neputinţa sa de a obţine orice, de la U.R.S.S. şi de la Kadar, bombardînd pe francezi şi pe anglezi cu porunci şi avertismente. Acest fapt aţîţă focul Orientului Apropiat (unde sirienii şi irakienii sînt pe punctul de a se lua de piept şi încurajează îndrăzneala lui Nasser. Statele Unite se asociază cu votul O.N.U.-lui, cerînd evacuarea lui Nasser (la 24 noiembrie), dar nu se grăbesc să vină în ajutorul franco-britanicilor, care trec prin supărătoare lipsuri de ordin economic, ca efect al lipsei de benzină.De aci, izvorăşte un marasm mereu mai neliniştitor, în relaţiile dintre aliaţi. "Times" de la Londra, acuză companiile americane de petrol, atribuindu-le voinţa de a îndepărta pe britanici din Orientul Mijlociu. Francezii bănuiesc că aceleaşi companii lucrează contra intereselor franceze, în Sahara. Au urmat învinuiri violente. Un grup de conservatori englezi a luat o poziţie categorică, împotriva politicii americane. Tonul discuţiei se ascute mereu, iar cearta se înveninează.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Eisenhower nu se grăbeşte să-şi dea cartea pe faţă. El are totuşi acelaşi interes ca şi europenii de a nu îngădui să se extindă această dispută prostească. Unii şi alţii se încăpăţînează să nu vadă decît problema arabă (Orientul Apropiat, Suezul, Africa de nord), unde americanii şi europenii apără nişte teze contradictorii, în timp ce primejdia sovietică, mai ameninţătoare decît oricînd, este egală pentru toţi.

Ce pot face, împotriva acestui pericol, franco-britanicii, la Suez sau în Europa, fără sprijinul americanilor? Si

pe cine s-ar putea sprijini americanii, care să-i ajute în politica lor de rezistenţă faţă de U.R.S.S., (politică a cărei "şefie" au luat-o ei, pentru a salva "civilizaţia!")? Civilizaţia pe care voiesc s-o salveze nu se poate bizui pe vîrful ligii arabe, nici pe indonezienii pactului de la Bandung, şi cu atît mai puţin pe dezrobiţii O.N.U.-lui. (Voi scrie un articol în această privinţă,pentru publicaţia "Vie Française"[1]). (...)

La 23 noiembrie, am fost invitat să iau cuvîntul la deschiderea Congresului Independenţilor, la Versailles. (Roger Duchet a cerut lui Mikolaiczik,Hodja, Pasztor (un refugiat ungur) şi mie, să aducem mărturiile noastre, cu privire la regimurile de la Răsărit). Am insistat asupra învăţăturilor ce se prind din tulburarea aşternută asupra ţărilor noastre şi asupra consecinţelor politice pe care le poate avea răscoala maghiară, ca şi semnificaţia celor trei condiţii puse de Imre Nagy,în fine, amploarea falimentului sistemului comunist sovietic. M-am simţit într-o zi bună; la sfîrşitul expozeului meu, asistenţa mi-a făcut o foarte caldă manifestare.

A doua zi, am luat parte la şedinţa Biroului Executiv al Mişcării Europene, sub preşedinţia lui Robert Schumann. Faţă de propunerile anodine făcute de unii vorbitori dornici să grăbească "construcţia Europei", după evenimentele din Ungaria şi din Egipt, am insistat (în numele U.E.F.-ului) asupra singurei hotărîri impuse de evenimente: crearea - cît mai e timp - unei Europe federale, organic constituită.

Voi relua această idee, în cursul reuniunii publice organizată de U.E.F., la sfîrşitul săptămînii, reuniune pe care trebuie să o "introduc", în calitatea mea de preşedinte şi unde vor lua cuvîntul "conducătorii" mişcării noastre federaliste.

---

1) Se află anexate la "Jurnal" articolul lui Grigore Gafencu: "Moscovei i-a căzut masca", publicat în "N.Z.Zeitung", la 24 noiembrie; şi un afiş comun al Uniunii Europene Federale şi a Mişcării Federaliste a Tineretului din Franţa, prin care populaţia este chemată la un miting, la 1 decembrie 1956, cînd,sub preşedinţia lui Gafencu, vor lua cuvîntul reprezentanţi din R.F.G., Elveţia, Luxemburg, Franţa, Belgia şi Italia, în favoarea răsculaţilor "de la Budapesta şi din toate ţările oprimate"; de asemenea, articolul menţionat, pentru "Vie Française": "Statele Unite să-şi asume răspunderi".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

R. Gignoux mi-a cerut textul alocuţiunii mele, de la Versailles, pentru "Revue des Deux-Mondes". Cum, la Versailles, am vorbit improvizînd, am fost nevoit să refac în întregime cuvîntarea, ceea ce nu mi-a fost uşor.

Mai greu mi s-a părut pregătirea conferinţei pe care trebuie s-o ţin, în limba germană, la 12 decembrie, la Düsseldorf. Mă îndărătnicesc să nu redactez dinainte textul, dar sînt obligat să adun în memoria mea cuvinte nemţeşti, care nu-mi vin cu uşurinţă.

Călătoria mea, în Germania, va începe cu o întîlnire, la Frankfurt, cu ziariştii şi cu o conferinţă la Bonn, în ziua de lo şi 11 decembrie. Voi încheia voiajul la Bonn,unde va trebui, de asemenea, să vorbesc şi în faţa românilor de acolo. La întoarcere să ţin o conferinţă la Paris şi alta la Lyon.

Numai de-aş mai trăi pînă la Crăciun, după care îmi voi îngădui să mă odihnesc puţin...

5 decembrie

O neîntreruptă agitaţie şi oboseală. Am prezidat biroul executiv şi comitetul de direcţie al U.R.F.-ului.(Expozeu asupra situaţiei politice; discuţii referitoare la problemele germane; pregătirea conferinţei: Pentru o politică europeană unită). La 1 decembrie, conferinţă publică, sub preşedinţia mea (Frenay şi Marc, Spinelli, Rifflet, Boltze[1] etc.,într-o sală îngheţată, pe care nici elocinţa mea n-a încălzit-o. La 2 decembrie, am vorbit la biserica românească, despre însemnătatea zilei de 1 decembrie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

9 decembrie

Imi este imposibil să-mi adun minţile, în graba înfierbîntată a zilelor din urmă. Astă-seară plecăm în Germania, soţia mea şi cu mine. (...) Această transpoziţie a ideilor, în limbi diferite mă oboseşte.

Incerc să recapitulez ultimele evenimente, pentru a avea acolo materie de discutat.

---

1) Respectiv: Franţa, Italia, Belgia, Germania; în plus:Calteux (Luxemburg) şi Th.von Werthern (german).

Bilanţul expediţiei în Egipt este deficitar. Sub presiunea "opiniei publice mondiale" (aşa cum spun americanii!) Franţa şi Anglia îşi retrag trupele de la Port-Said, lăsînd Canalul astupat şi cîteva unităţi militare "cu berete albastre" - armatele O.N.U.-lui - destinate să le înlocuiască, cu atribuţii vagi şi controversate. Efectul acestei operaţii, pe piaţa mondială, este dintre cele mai supărătoare: pompele de benzină sînt goale şi multe industrii şi-au încetat activitatea.Marasm şi enervare generală. Invinuirile dintre aliaţi nu s-au potolit. Americanii s-au îndulcit şi fac pe mîţa blîndă. Dulles, cu un metru şi jumătate de intestin mai puţin decît înainte, soseşte mîine la Paris, pentru O.T.A.N. Dar anglo-francezii îi păstrează o colţoasă ranchiună. Mai ales englezii. Explicaţiile date la parlament au pus pe Butler şi pe Mac Millan la o grea încercare. (In acest timp, Eden îşi îngrijeşte nervii, în Jamaica). Selwyn Lloyd, care este încă ministrul afacerilor externe - dar nu pentru multă vreme - a invocat, în apărarea sa, argumente jalnice pe care Bevan - înaintat la gradul de ministru de externe al cabinetului-fantomă - le-a respins fără inteligenţă.Asta nu dovedeşte nimic, fiindcă Bevan abuzează de mobilitatea minţii sale, pentru a constrînge politica engleză la imobilism, iar din excesul său de temperament poate rezulta uciderea a tot ceea ce mai rămîne, ca temperament, la aceşti bravi conservatori.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In Franţa, unde opinia publică, în marea sa majoritate susţinea guvernul, în problema Egiptului, Guy Mollet şi Pineau au înfruntat cu uşurinţă Adunarea Naţională.

Ruşii jubilează bineînţeles şi exploatează, spre marele lor avantaj, efectul imediat şi atît de spectacular pe care l-a avut porunca lor adresată "agresorilor". Aparenţele le dau dreptate, după ce-au marcat un punct foarte serios, în Orientul Apropiat. In timp ce occidentalii se retrag de la Suez, sub huiduielile universului ţigănesc, U.R.S.S.-ul se instalează în Siria. Cînd va mai face un pas, mai departe?

Americanii se consolează de aceste înfrîngeri,făcînd din virtutea lor, o vanitate. Au acţionat potrivit cu legea morală, arătîndu-se drepţi şi în egală măsură severi, atît faţă de prieteni, cît şi faţă de neprieteni. Este ceea ce - după opinia lor - a sporit prestigiul lor în lume şi le-a îngăduit să cîştige inima şi încrederea O.N.U.-lui. Tînărul Nixon le-a spus-o,

într-o cuvîntare, în care s-a silit să fie amical şi echitabil faţă de "aliaţi" şi să ţină calea de mijloc între propriul său temperament (pretins a fi cu violenţă anticomunist) şi caraghiozlîcul acestui fugar de la obligaţiile militare, din motive politice şi religioase, care este preşedintele, stăpînul Eisenhower.

Nixon este convins că numai datorită imparţialităţii de care a dat dovadă America, O.N.U. s-a putut ridica împotriva U.R.S.S.-ului, în problema Ungariei. De aceea, America şi-a îndeplinit încă o dată misiunea ei, aceea de a uni pe toţi apărătorii libertăţii, împotriva ameninţării sovietice.

Această teză este totuşi înşelătoare. Dacă Statele Unite se refugiază în spelunca onu-istă, pentru a-şi auri blazonul, pentru a-şi reface virtutea şi pentru a-şi găsi scuzele imobilismului, atunci totul este pierdut. Catastrofa ar fi şi mai mare, dacă şi-ar închipui că pot să dirijeze această lume. eteroclită, făcînd din ea instrumentul ordinii şi apărătorul păcii. A părăsi misiunea sa, de mare putere occidentală, care pretinde, în unele împrejurări, folosirea propriei sale autorităţi, chiar şi a forţei (Truman a simţit acest lucru, în timpul crizei din Coreea), pentru a avea, în schimb, bagheta unui şef de orchestră, la un taraf de ţigani şi de dezrobiţi, iată la ce ar trebui să viseze dulcele şi prăpăditul personaj care e Eisenhower. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De altfel, modul în care este împricinată Organizaţia Naţiunilor Unite, (care la rigoare, este răspunzătoare de criza din Egipt) nu este tot atît de potrivit în cazul Ungariei. Acolo, exploziile cu întîrziere provocate de Cabot Lodge, la Adunarea Naţiunilor Unite, pentru a exprima indignarea împotriva încetinelii lui Kadar, la primirea inimosului Hamarskyöld, sînt foarte puţin operante şi nu pot să mascheze jalnica lipsă de reacţie a Administraţiei americane, în momentul masacrelor de la Budapesta. A voi să se ascundă în spatele încetinelilor,nehotăririlor, părtinirilor şi aversiunii unei mari părţi dintre oamenii O.N.U.-lui, faţă de oamenii albi, în general, dar şi faţă de europeni în particular, pentru a justifica inactivitatea sa totală; în timp ce armatele de ocupaţie se îndîrjesc contra unui popor care cere libertate, este echivalent cu a compromite pentru totdeauna pretenţia de a conduce lumea liberă.

Nixon se înşeală atunci cînd crede că Statele Unite şi-au îmbunătăţit poziţiile, faţă de opinia mondială, în detrimentul U.R.S.S.-ului, în cursul ultimelor evenimente.Moscova şi-a apărat oamenii, în timpul debarcării la Port-Said, cu o răsunătoare violenţă şi a obţinut cîştig de cauză. Prestigiul său este imens, pretutindeni unde se respectă forţa, adică în lumea întreagă. Acest prestigiu este atît de mare, încît niciodată nici Statele Unite, nici O.N.U. n-au cutezat să folosească faţă de Moscova aceleaşi presiuni şi ameninţări devenite obişnuite contra Franţei şi Angliei. Iar în ceea ce priveşte atitudinea lui Eisenhower, în momentul catastrofei ungare, aceasta a fost pur şi simplu întristătoare. De aceea, nici aprobarea lui Nehru, nici aceea a lui Nasser nu vor reuşi vreodată să spele pe bietul Ike, de ruşinea de a-şi fi scrutat conştiinţa, fără să spună o vorbă şi fără să fi găsit mijlocul de a schiţa fie şi cel mai mic gest, în timp ce se comitea atentatul cel mai criminal al istoriei, împotriva "libertăţii" şi "civilizaţiei".

Nu este vorba aici de responsabilitatea "Europei Libere", pe care a pus-o în cauză lipsa de reacţie americană, ci dimpotrivă de responsabilitatea "Americii libere"! Este vorba despre o putere fabulos de bogată şi de puternică şi care, de zece ani, nu încetează de a înarma şi de a trezi lumea împotriva pericolului agresiunii comuniste; iar în momentul cînd agresiunea s-a produs, cînd un popor întreg s-a ridicat pentru a i se împotrivi, America s-a refugiat la O.N.U., ca să se consulte cu "reprezentanţii" Birmaniei, Arabiei Saudite şi cu toată servitorimea "diplomatică" a guvernelor satelite.

De aceea atacurile încep să ţîşnească (...) împotriva actului de părăsire a Ungariei. Raymond Cartier, în "Match", a scris în această privinţă excelente pagini; însă mai ales vechiul meu prieten Salvador de Madariaga, care în "N.Z.Zeitung"[1] a publicat un articol stigmatizînd verbiajul găunos şi stupida inacţiune a Administraţiei de la Washington, în cursul evenimentelor de la Budapesta.

Falimentul şefiei americane, pe care Madariaga îl denunţă cu obişnuitul său curaj, ne obligă să punem cea mai mare

---

1) Articolul lui Madariaga "Suezul şi Ungaria", este anexat la "Jurnal".

parte a nădejdilor noastre în faptele ce se petrec şi se vor petrece la Răsărit. Pentru Nixon, care preferă formulele cu efect imediat, U.R.S.S. ar fi cîştigat, la Budapesta, bătălia pentru dominaţia în Ungaria, dar ar fi pierdut dominaţia lumii. Poate că este adevărat, dar nu pentru motivele pe care le invocă tînărul adjunct al lui Ike, care crede că e destul să decepţionezi O.N.U., pentru a nu mai avea şanse de a domni asupra lumii. Milovan Djilas aduce argumente infinit mai valabile în această discuţie[1]. El afirmă - ceea ce n-am încetat niciodată de a susţine, - că revoluţia ungară, care n-a reuşit să scoată America din letargia ei, a rănit monstrul sovietic în părţile cele mai sensibile. Intr-un sens contrar insurecţiei poloneze, (al cărei efect nu se va resimţi decît în interiorul lumii comuniste, fiindcă tinde să stabilească un fel de egalitate între stat şi partidul comunist al Poloniei, ca şi între stat şi partidul de la Moscova) revoluţia ungară a ridicat problema eliberării omului şi a naţiunii din constrîngerea regimului comunist. Djilas spune: "Problema înlocuirii comunismului printr-un sistem social nou". Tot Djilas adaugă: "Prima revoluţie a încurajat poporul şi cercurile comuniste", dar a doua "a încurajat masele populare şi tendinţele democratice".

Venită din partea unui vechi comunist, care nu s-a lepădat de credinţa sa decît în timpul din urmă, o astfel de mărturisire prezintă multă însemnătate. El ne îngăduie să măsurăm falimentul comunismului în ţările de la Răsărit. Djilas mai spune: "Experienţa Iugoslaviei a dovedit că comunismul naţional este incapabil să "transcende" limitele comunismului, adică să impună genul reformelor care ar putea să transforme comunismul şi să-l ducă spre libertate".

Aceste vorbe îndrăzneţe au pricinuit lui Djilas o nouă condamnare la închisoare. Tito care, în timpul din urmă, a tremurat de soarta regimului, nu-i dispus să ierte astfel de glume. Nu-i mai puţin adevărat că Djilas a ochit într-un vînat mare. Am vorbit şi eu, la Stresa şi în numeroase articole,despre limitele destalinizării. Am afirmat că această pretinsă operă de liberalizare se opreşte chiar pe pragul libertăţii. Djilas confirmă această aserţiune şi o dezvoltă: "Experienţa pare a fi

---

1) In publicaţia "New-Leader" - menţionează Grigore Gafencu,într-o notă marginală.

dovedit că comunismul naţional poate - cel mult - să se despartă de Moscova, dar va ajunge în mod necesar şi prin mijloace proprii, să reconstruiască acelaşi gen de sistem comunist", adică "va construi un sistem comunist esenţial identic".

Revoluţia ungară a sărit peste pragul libertăţii, ("sistemul comunist, ca atare, a fost repudiat"). Nagy pus în situaţia de a alege între ocupaţia sovietică şi libertatea voită de popor, s-a hotărît să sacrifice Moscova şi partidul,pentru a salva patria şi libertatea.

Este motivul pentru care Djilas crede, aşa cum cred şi eu, că evenimentele din Ungaria sînt sortite să deştepte un puternic ecou în toate ţările satelite, chiar şi în Rusia, pretutindeni unde falimentul sistemului a devenit aparent. Acest fapt, spune Djilas "poate să înfăşoare Rusia nu numai în complicaţii externe, ci şi în conflicte interne". Evident! "Contradicţiile interne" vor izbucni. Dacă pretenţiile comunismului naţional al sateliţilor nu ating Rusia decît în dorinţa ei de dominaţie - fiindcă acolo poporul riscă să fie tot atît de dominator şi de "imperialist", ca şi guvernul - lupta pentru libertate, dacă ea va pătrunde în Rusia, va ridica poporul împotriva regimului şi guvernului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iată pentru ce revoluţia ungară nu e decît la început.

Djilas încheie: "Nu cred că soarta revoluţiei ungare este decisivă pentru soarta comunismului în lume. Comunismul mondial va avea de înfruntat zile furtunoase şi dificultăţi insurmontabile, iar popoarele Europei de la Răsărit vor trebui să dea alte lupte eroice, pentru libertate şi independenţă".

Această speranţă care licăreşte, la răsărit, ne consolează oarecum de carenţa dezamăgitoare a Occidentului.

"Revue des Deux Mondes" publică, în fruntea numărului din 15 decembrie, articolul meu: "Lecţiile de la Budapesta".

"La Tribuna", din Milano, a publicat, în locul editorialului, la 28 noiembrie, articolul meu: "Ritorno alla guerra fredda"[1], iar la 21 octombrie, alt articol al meu: "Che succede oltre Cortina[2].

---

1) Reîntoarcerea la războiul rece.
2) Ce se petrece dincolo de Cortină.

9 - 16 decembrie

O săptămînă în Germania. Conferinţele de la Frankfurt-Bonn-Düsseldorf. Ne-am întors azi de dimineaţă din Germania (la 16 decembrie), unde am dus, din oraş în oraş, vorba bună. Am făcut ce-am putut, în limba germană, fără ca memoria cuvintelor şi accentul lor să mă fi încurcat; dimpotrivă, a fost pentru mine o plăcută surpriză. Am regăsit fără nici o greutate limba copilăriei mele, iar acest salt înapoi, pe care l-am făcut nu fără serioase temeri, mi-a permis să descopăr, în fundul memoriei mele, expresii care dormeau de aproape 5o de ani! (Am părăsit comuna Glarisegg în 19o8). Departe de a diforma sunetele care mi-au fost odinioară familiare urechi, vîrsta mea pare a le fi restituit valoarea lor primă şi sensul lor exact. N-am stăpînit niciodată limba engleză, pe care am folosit-o mult, la maturitate; în schimb, n-am avut nevoie decît de cîteva ore de exerciţii, pentru a rosti conferinţele mele, în nemţeşte, cu acelaşi antren pe care-l pun în limba franceză.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ce priveşte oraşele germane pe care le-am regăsit de-a lungul Rinului, ele nu mai semănau cu acelea pe care le-am cunoscut odinioară. Enormele gropi pe care timpul n-a izbutit să le umple, ruinele care persistă şi noile construcţii ridicate în grabă "à l'Américaine" au răpit pentru totdeauna acestor cetăţi unitatea şi farmecul pe care le dăduse creşterea şi durata, de-a curmezişul vremurilor. In aceste dărîmături ale bătrînei noastre Europe, printre care cresc, ca nişte ciuperci exotice, înaltele "buildings"-uri americane, se află ceva adînc reconfortabil: un amestec de epoci şi de continente,care întreţine sentimentul provizoratului ce-l trăim, în secolul atomic şi al fragilităţii extreme în care se găseşte "civilizaţia" noastră. Cu greu mai pot fi găsite, în mijlocul atîtor note stridente ale arhitecturii moderne, unele colţuri de stradă şi unele amintiri pe care războiul nu le-a putut şterge; dar e greu să ne închipuim, umblînd cu piciorul prin acest decor disparat, un Göethe la Frankfurt şi un Beethoven la Bonn.

Noaptea, strălucirea luminilor şi firmelor multicolore parvin să dea ansamblului acestor cetăţi o unitate nouă, aceea a marilor oraşe născute ieri, lacome să uite, în fascinaţia

mişcării şi în focurile electrice, amărăciunea atîtor reminiscenţe ale trecutului în nenumăratele ruine.

Acestea sînt însă adevărate numai despre marile oraşe. In burgurile şi satele cruţate de aviaţia inamică, iluminaţia se armonizează cu uliţele vechii Germanii, unde sub ghirlande luminoase şi între brazi înstelaţi, se pregăteşte să treacă voiosul Crăciun.

Această ţară dezarmată, mutilată şi încă acoperită de ruine, nu lasă impresia de a fi posomorîtă şi disperată. Intre oraşe şi sate, se înalţă, cît vezi cu ochii, furnalele uzinelor. Fabrici noi, de o construcţie uluitoare, desăvîrşite, de oriunde le-ai privi, ca linie şi ca volum, se înşiruiesc pe sute de kilometri. Progresul social însoţeşte performanţele tehnice: în vecinătatea fiecărui centru de muncă şi de producţie, se ridică sate ademenitoare, cu un luciu de noutate, pentru folosinţa nenumăraţilor muncitori. Ansamblul formează un tablou de intensă activitate, de creştere neîntreruptă, de forţă de viaţă şi de bogăţie, care dacă n-ar fi cadrul în care este aşezată această Europă centrală, deschisă tuturor vînturilor şi ocrotită exclusiv de bombele americane, ar fi pe deplin reconfortant. Dar cum s-ar putea sustrage cineva de la obsedanta gîndire a groaznicei inconsistenţe a bietei noastre Europe?

Ne gîndeam la toate astea, numărînd de la înălţimea Hotelului Königshoff, din Bonn, vapoarele care, într-un şirag neîntrerupt, coborau şi urcau Rinul, fără o clipă de oprire sau odihnă. Soţia mea, care este atrasă mai ales de tot ce primeşte, sau ne oferă marea, nu se mai sătura de acest spectacol. Insă, cum am putea uita că, dincolo de această imagine de viaţă, de muncă şi de abundenţă, curge pe planul din fund, în prelungirea unei linii paralele, fluviul Elba, unde pîndeşte barbaria?

Ideea aceasta obsedează, desigur, şi gîndirea unora dintre locuitorii acestor meleaguri. Sosind la Königshoff (o mare clădire, insultător de modernă, de curînd ridicată pe ţărmul Rinului) soţia mea, căreia călătoriile îi redeşteaptă vechi emoţii, a cerut portarului - "o cameră din care să se vadă Dunărea"!...

Portarul i-a răspuns: "Dunărea încă nu trece pe aici! Dar o să treacă... Nimeni nu o împiedică"... a suspinat

ei, cu resemnare.

La 11 decembrie, am fost oaspetele lui Kluthe (colegul meu, de la Internaţionala Liberală). Am avut prilejul să vizitez frumoasele instalaţii ale întreprinderii sale de editură, unde odinioară apărea "Frankfurter Zeitung" şi care astăzi editează revista "Frankfurter Illustrierte", un fel de "Match" german şi o revistă bilunară "Die Gegenwart"[1]. Cu redactorii acestei reviste, am luat împreună cina şi în faţa lor am dezvoltat ideile mele cu privire la însemnătatea revoluţiei ungare. A fost un excelent exerciţiu pregătitor al conferinţei care avea să urmeze.

Vizita mea la Frankfurt mi-a îngăduit, de asemenea, să iau contact cu unii federalişti germani, rămaşi credincioşi U.E.F.-ului. Mi-am dat seama că această fidelitate mergea pînă la eroism, dată fiind asprimea şi pornirea cu care Friedlaender urmăreşte opera sa de dezintegrare a federalismului european. Baronul Bethmann n-are, desigur, de ce să se teamă în faţa agitaţiilor ranchiuniere ale Union-Europei. Numele său şi averea sa îi permit să braveze fulgerele "Führer"-ului acestei organizaţii. Confortabil instalaţi în fostele grajduri de lux ale vechii sale reşedinţe senioriale, el ne-a oferit cea mai amabilă ospitalitate. Dar rebelii mai tineri şi cu mai puţine mijloace, ca Schöndule, Schröder şi alţii, riscă mult, fiindcă s-au opus ordinului de a efectua sciziunea, aşa cum au comandat şefii lor. U.E.F.-ul trebuie să-i ia, sub protecţia sa, numaidecît.

La Bonn, vizita mea avea să aibă alt caracter. Pentru prima oară, de cînd am început activitatea mea, în exil, am înveselit lumea. Intr-o localitate foarte atrăgătoare - la "Reduta" din Bad Godesberg[2], un mic palat baroc, unde Beethoven odinioară a cîntat, în faţa unui public numeros şi voios, am acceptat rolul de a face introducerea la o dezbatere cu privire

1) Timpul de faţă, Prezenţa.

2) Pe Rin, aproape de Colonia. Castelul menţionat în "Jurnal" datînd din sec.XIII-lea, a fost distrus de bavarezi, în anul 1583 şi apoi restaurat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

la "utilitatea diplomaţilor": "Brauchen wir noch Diplomaten"?[1] Postul de radio vest-german se pricepe să tragă folos din astfel de dezbateri. Pregătisem un text în care evocam unele experienţe culese de-a lungul carierei mele de diplomat şi de ziarist, care se încheia printr-un omagiu adus colegilor mei de la Moscova: contele de Schulenburg, Sir Staford Cripps şi Erich Labonne. Intîmplarea a fost că replica mi-a dat-o un alt coleg de la Moscova, Charlie Thayer, Convorbirea dintre noi a fost începută în felul cel mai glumeţ, spre marea veselie a publicului. Werner Höfer, abilul şi plăcutul reprezentant al regiunii Westdeutsche, ne-a oferit un supeu, la care au participat şi alţi foşti "moscoviţi", ca bunăoară Gustav Hilger şi ziaristul Poertzgen[2].(...)

La Düsseldorf, a fost mai serios. Am avut de apărat, în faţa unui public de diplomaţi, de foşti militari, de înalţi funcţionari, mai ales, de mari industriaşi, adunaţi la Clubul Franco-German, ideile mele cu privire la ultimele evenimente de la răsărit, la dificultăţile care zguduie imperiul sovietic, ca şi propriile mele concepţii europene. Recepţia a fost călduroasă, iar succesul foarte viu. Printre membrii obişnuiţi ai Clubului, au intrat şi mulţi "europeni", dintre cei rămaşi fideli U.E.F.-ului, ca şi compatrioţi români, sosiţi din toate colţurile Germaniei, printre care prinţul Nicolae, generalul Ion Gheorghe şi M. Enescu[3]. Ca şi la Bonn, un supeu a întrunit pe toţi prietenii noştri, la sfîrşitul conferinţei mele, sub preşedinţia lui Müller, preşedintele Cercului şi a secretarului său general, Forsteneichner.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A doua zi, reîntors la Bonn, unde compatrioţii mei se întruniseră, între timp şi erau numeroşi, mi-au cerut să le

---

1) "Mai avem nevoie de diplomaţi"?

2) Toţi aceştia sînt menţionaţi, cu faptele lor, în vol.I al "Jurnalului" (1941). Sînt anexate la "Jurnal" articole din "General Anzeiger" şi "Frankfurter Allgemeine Zeitung", ca şi fotografii reproducînd momente de ilaritate în public.

3) Fost parlamentar, între cele două războaie mondiale.

vorbesc românește despre "situație", așa cum se prezintă ea emigrației noastre. Se aflau acolo, în afară de prietenii noștri de la Düsseldorf, prințul Nicolae, generalul Ion Gheorghe și Enescu, români de toate nuanțele politice (de la dreapta fostă-legionară, pînă la stînga socialistă) și mulți sași din Transilvania. O stare de spirit unitară: emoția în fața celor ce s-au petrecut în Ungaria, dorința de a participa, într-un fel, sau altul, la lupta pentru eliberarea țării, voința de a strînge legăturile cu românii (și ura solidară împotriva Comitetului Național, a cărui totală absență, în Germania, se dovedește azi mai totală decît oriunde!).

Am fost emoționat, vorbind; am încercat să zugrăvesc tabloul fidel al situației, căutînd să desprind învățăturile cu care rămînem din revoluția ungară.

Cred că astfel de manifestări (asemănătoare cu aceea pe care am organizat-o la Paris, în Rue Ribéra, la 8 noiembrie) sînt infinit mai capabile (decît nu știu care "comitet", sau "consiliu") să creeze, în medii disparate, profund descurajate, sentimentul binefăcător al apartenenței noastre, dincolo de orice culoare de partid - care nu mai există - la o cauză comună.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am luat hotărîrea de a înmulți asemenea întîlniri (la München, la Madrid, la Roma, la Paris), pentru ca pe această cale, să creem o comunitate românească.

Românii reuniți în sala Königshof, din Bonn[1], în seara de 13 decembrie 1956, ascultînd expunerea domnului Grigore Gafencu, se declară, în unanimitate, solidari cu lupta eroică de dezrobire a popoarelor aflate sub stăpînirea Sovietelor și cer:

a) Concentrarea tuturor forțelor din exil, pentru a ajuta poporul român în lupta lui pentru libertate.

b) Evacuarea pămîntului românesc și a tuturor țărilor subjugate de către trupele sovietice.

c) Eliberarea neamului românesc și a tuturor națiunilor vecine de sub stăpînirea regimului comunist-sovietic, impus prin teroare.

---

1) Textul acestei moțiuni, atașată la "Jurnal", este scris de altă mînă decît a autorului, pe un petic de hîrtie și lipsit de semnătură.

d) Alegeri sub controlul forurilor internaţionale, pentru a asigura libera exprimare a voinţei naţionale şi deplina suveranitate a acestor popoare".

A fost a patra mea conferinţă, în patru zile. Oboseala şi emoţiile care mi-au pricinuit eforturi, m-au istovit. Este a cincea zi a călătoriei noastre în Germania. Azi, de dimineaţă am avut o nouă sincopă a inimii, care a speriat pe biaţa mea soţie. Am fost nevoiţi să prelungim şederea la Bonn, cu 24 de ore. Soţia mea a hrănit nişte pescăruşi şi a numărat vapoarele care se scurgeau pe "Dunăre" (!), iar eu, întins pe pat, am recapitulat, în gînd, ideile pe care le rostisem, în nemţeşte, în franţuzeşte, în româneşte, de-a lungul unei săptămîni pline de emoţii.

Duminică, la 16 decembrie, în zorii zilei, ne aflăm din nou, la Paris.

Din punct de vedere politic, n-am avut multe de învăţat, din această călătorie. Prea multă cazna, pentru a-mi pune conferinţele la punct. Am avut impresia că germanii voiau să vadă, mai repede constituit frontul occidental. Trăind în belşug şi în dezarmare, doar sub protecţia bombelor americane, germanii erau supăraţi pe francezi şi pe englezi, pentru a fi sfărîmat, prin expediţia lor în Egipt, unitatea lumii libere, ca şi pentru faptul de a fi riscat îndepărtarea, de Europa, a atenţiei binevoitoare a Statelor Unite. "Relansarea europeană", despre care s-a vorbit mult, în timpul din urmă, nu satisface în întregime, nici exigenţele lor de ordin economic, nici aspiraţiile lor de securitate politică. Ideea unei Europe ridicate ca o a treia forţă, între U.R.S.S. şi Statele Unite, nu le spune nimic deosebit. (După opinia lor, care nu mi se pare lipsită de dreptate, n-ar fi decît o soluţie a ciudei, la care se gîndesc minţile încărcate de resentimente, în urma eşecului de la Suez). Ceea ce îi interesează, dată fiind iminenţa unei noi crize Est-Vest, pe care ei o prevăd, este sprijinul real şi eficient pe care-l pot obţine din Occident, adică din America. A reface Europa este - cel puţin în momentul de faţă - a-şi asigura, într-un mod mai continuu şi mai sigur, ajutorul american. Avantajele unei politici independente euro-africane nu-i ispitesc,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

vreo ameninţare sau presiune de ordin politic, sau economic.

e) Drepturile cetăţeneşti ale popoarelor europene-orientale trebuie să fie inviolabile. Această rezoluţie va fi inclusă în comunicatul final".

Este de notat că Brentano a insistat asupra faptului că el înţelege să înlocuiască prin această declaraţie în cinci puncte, toate "încurajările la insurecţie, risipite uneori cu imprudenţă, în ţările înrobite de U.R.S.S." A vorbit despre situaţia primejdioasă şi "explozivă" în care se află Răsăritul european, în urma evenimentelor din Polonia şi din Ungaria. (Dulles a reluat aceste argumente şi le-a interpretat).

Propunerile lui Brentano nu s-au bucurat de o primire dintre cele mai favorabile, din partea canadianului Pearson - eroul sinistrului "package deal" - care n-a consimţit să le ia în consideraţie decît sub beneficiu de inventar. Dar Dulles le-a aprobat şi le-a retrimis la Comisiunea de Redactare a comunicatului final, care a ţinut seama de ele şi le-a inclus, în rezumat, în cuprinsul articolului 7: "Consiliul a urmărit cu emoţie şi indignare evenimentele din Ungaria. Strivirea brutală a răscoalei eroicului popor ungar este în contradicţie flagrantă cu tezele oficiale susţinute de guvernul sovietic. Consiliul confirmă convingerea că Naţiunile Unite ar trebui să continue eforturile pentru a obliga U.R.S.S.-ul, prin promisiunea opiniei publice mondiale, să-şi retragă trupele din Ungaria şi să repare neajunsurile pricinuite poporului maghiar. Popoarele Europei răsăritene ar trebui să aibă dreptul de a-şi alege, în mod liber şi fără nici o presiune din afară, forma de guvernare şi să decidă ele-însele ordinea politică şi socială care le convine".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe această ultimă frază au fost concentrate cele cinci puncte ale lui Brentano; condiţiile O.T.A.N.-ului sînt formulate la modul condiţional (... ar trebui să aibă dreptul), iar evacuarea militară nu este cerută decît pentru Ungaria.

In general, O.T.A.N.-ul se fereşte de a face cauză comună cu Ungaria şi cu atît mai puţin cu ţările din Răsărit şi lasă misiunea asta în seama Naţiunilor Unite, presupusă ca exprimînd "opinia publică mondială". Factorul care a reuşit să smulgă de la această opinie publică mondială o foarte severă condamnare a represiunii sovietice din Ungaria, (55 voturi,contra 8 şi 13 abţineri), la 12 decembrie, este teza lui Dulles, care

a manevrat cu dibăcie această opinie publică mondială, în problema Suezului (cu o "imparţialitate" întristătoare pentru aliaţii Americii, dar conformă cu propriile sale interese).

In urma acestui vot, delegatul sovietic Kuzneţov a declarat: "Aceste State Unite fac un joc politic primejdios!".

18 decembrie. Paris.

Adunarea O.T.A.N.-ului - judecînd după "N.Z.Zeitung" - a fost un mare succes pentru Dulles, care a reuşit să tencuiască frontul occidental, să ţină bomboana sus sovieticilor şi să găsească formule dibace, susceptibile de a înlesni o destindere la Suez. Autoritatea O.T.A.N.-ului şi unitatea sa de acţiune (căruia englezii îi doresc pe neaşteptate un parlament al O.T.A.N.-ului, lipsit de puterea executorului, în timp ce italienii propun un parlament ales prin vot direct, dar cu atribuţii pur consultative!) au fost întărite prin vorbe, prin îndemnuri în favoarea unei "colaborări şi unei consultări politice mai intense" (art.2). Raportul celor trei înţelepţi care prevede aceste modalităţi ale dezvoltării colaborării a fost aprobat, cu mici modificări din partea americanilor care doresc să-şi rezerve libertatea de acţiune, în unele probleme "mondiale".

Ceea ce pare mai însemnat, este noul efort de a preciza unele zone de influenţă şi de securitate: zona N.A.T.O. - adică zona de securitate a lumii atlantice - potrivit căreia rezistenţa şi apărarea trebuie să fie organizate cu toată rigoarea voită (faţă de ameninţarea Gruenther!); apoi Orientul Apropiat, unde înaintarea sovietică ar putea să pună pacea în pericol şi deci trebuie să fie supravegheat de aproape; în ce priveşte Europa răsăriteană care nu inspiră decît pioase doleanţe (art.7) aceasta este lăsată în sarcina "opiniei publice mondiale"!

Aşadar, nici O.T.A.N.-ul, nici Europa nu se vor ocupa direct de ţările care totuşi fac parte integrantă din vechiul continent şi doar printr-o soluţie europeană s-ar putea aduce oarecare alinare a suferinţelor, graţie intervenţiei Naţiunilor Unite, cărora atît de tîrziu, vai, îi cunoaştem spiritul şi lipsa de consistenţă!

Mă tem că numirea lui Spaak, în postul de secretar general al O.T.A.N.-ului, va spori această îngrijorătoare discrimi-

nare, spre dezavantajul nostru. Spaak este un ambiţios care a servit într-un mod strălucit, dar fără eficienţă reală, cauza Europei. El şi-a asumat sarcinile cele mai onorifice, fără să fi dus la bun sfîrşit nici una dintre ele. "Mişcarea Europeană" nu mai e decît o vorbă goală; proiectele Euratomului şi ale Pieţei Comune au fost vidate de orice substanţă. Spaak este un adversar îndrăcit, sau în orice caz, un neclintit dispreţuitor al cauzei ţărilor noastre. El "nu vede cum" (mi-a spus-o în repetate rînduri) ar putea fi eliberate ţările noastre!... Spaak se consolează cu atît mai uşor cu cît actuala împărţeală a Europei nu i se pare nenaturală: Europa propriu-zisă - după el - este Occidentul[1]. Tot ce depăşeşte raza de proiecţie a "Manneken-Piss"-ului[2] i se pare bizar. Omul ăsta ne va da de furcă.

Mai gravă mi se pare a fi schimbarea ce s-a petrecut în politica americană ca şi noile poziţii luate de Departamentul de Stat, cu privire la linia mediană între concepţiile lui Eisenhower şi acelea ale lui J.F. Dulles.

Acesta din urmă, în timpul şederii sale la Paris, n-a ascuns că atenţia principală a americanilor rămîne fixată asupra primejdiei sovietice. Nici o problemă secundară sau periferică n-ar trebui să deturneze atenţia lumii atlantice de la acest pericol. (In acest spirit a fost condamnată afacerea Suezului!...) Pentru a face faţă ameninţării sovietice, fără a risca un al treilea război mondial, nu este destul imboldul european şi atlantic; America vrea să cuprindă întreaga lume în jocul ei. Prin "toată lumea", se înţelege: toată ţigănia de la O.N.U. In această privinţă Dulles şi anturajul sînt deosebit de mîndri de recentele lor performanţe...

Se întîmplă însă că astăzi U.R.S.S.-ul este serios rănit, că comunismul se află pe o cale de descompunere, (...) şi că descompunîndu-se, sovietismul poate fi mai primejdios decît oricînd.

---

1) S-a arătat în vol.1 şi 2 al [illegible], că ideile lui Pirenne (teoria că numai litoralul european a slujit civilizaţiei) au influenţat mentalitatea unei Europe împărţite.

2) Celebra fîntînă de la Bruxelles înfăţişează statuia unui copil (operă de Duquesnoy) care-şi face mica nevoie: a devenit simbolul dispreţului pentru abuzurile ce s-au comis în istoria Belgiei.

Este vorba, aşadar, de a spori răbdarea şi prudenţa: răbdarea, pentru că rezultatul dorit se apropie de realizare; prudenţă, pentru că ar fi absurd ca, prin vreo provocare,să fie împins U.R.S.S.-ul de a se prăbuşi în afară.

Pînă aici, urmez acest raţionament cu atît mai uşor cu cît regăsesc exemplificarea celor mai multe dintre teoriile mele.

Dar aici, lucrurile se strică. Se pare că americanii au ajuns să creadă că experienţele lui Tito şi Gomulka permit să se prevadă descompunerea progresivă şi paşnică a imperiului lui Stalin, în timp ce evenimentele din Ungaria - atît de sîngeroase pentru popoarele care caută să se elibereze din forţă şi atît de jenante pentru spectatorii din afară, care şi-au propus să salveze "civilizaţia" lumii - riscă să provoace catastrofe.Este necesar deci, dacă se urmează liniile unei politici înţelepte să fie încurajat comunismul naţional şi să fie descurajaţi revoluţionarii prea îndrăzneţi. (Revenim astfel la lozincile "eliberării", pe care Departamentul de Stat le încurajează prin "Europa Liberă", chiar şi înainte de dezordinile de la Varşovia şi de la Budapesta, în detrimentul mişcărilor de eliberare!).

Este caracteristic că primul musafir de seamă pe care Eisenhower l-a primit, după ultimele evenimente, este Pandit Nehru, împăratul neutraliştilor. (O fotografie arată pe Ike repezindu-se cu braţele întinse spre inefabilul indian! Cei doi "objecteurs de conscience"[1] vor putea să se bucure confruntînd părerile lor asupra lumii. Raportul redactat de Krişna Menon,singurul diplomat străin care a pătruns la Budapesta, va servi celor doi binefăcători ai umanităţii, pentru a formula un program de inacţiune). Vestea se confirmă astăzi cînd Tito a fost, şi el, convocat la Casa Albă. Nehru, Tito, iată un adevărat program!

Mă tem însă că această "prudenţă" să nu fie culmea imprudenţei şi a temerităţii. Crearea statelor comuniste - naţionale, pe liziera patriei sovietice, este de natură nicidecum să accelereze, ci dimpotrivă să frîneze descompunerea bolşevismului.

Nişte state ca acestea - am arătat-o în atîtea rînduri - nu se pot menţine fără sprijinul Moscovei. Fiindcă, spre

---

1) Sustraşi de la datoria militară, din motive religioase, etc...

deosebire de ţara lui Tito, care îşi găseşte un suport în propria sa armată, poliţie şi birocraţie, ceilalţi "sateliţi" n-au nimic la ei acasă, pe care să sprijine un regim comunist. Toate forţele naţionale din aceste ţări sînt "anticomuniste, violent anticomuniste. Dacă naţiunea poloneză a mai rămas lîngă Gomulka este fiindcă fruntaşul comunist a ştiut să facă primul pas al revoluţiei. Dar naţiunea aşteaptă pe al doilea. De îndată ce echivocul, care subzistă încă între voinţa şefului şi dorinţele maselor, va fi risipit, întregul edificiu va începe să se clatine. Afară de cazul cînd Occidentul nu-l va consolida, încurajînd pe Gomulka să caute sprijin la Moscova, descurajînd pe polonezi în lupta lor pentru libertate. Asemenea procedee, în loc să grăbească lent[1)] slăbirea U.R.S.S.-ului, vor contribui dimpotrivă la întărirea rapidă a ansamblului sistemului sovietic. Si asta, cu atît mai mult cu cît, într-o astfel de ipoteză, guvernul şi poporul Rusiei vor trăi din conserve, pentru a-şi menţine puterea imperialismului rusesc asupra ţărilor vecine, în timp ce vecinii, decepţionaţi şi descurajaţi vor consolida cu cimentul amărăciunii lor, blocul de la răsărit.

Rezultatele la care a ajuns revoluţia ungară dau la iveală, în interiorul acestui bloc, nişte răni care nu pot fi vindecate. Ungurii nu ţintesc numai obţinerea autonomiei pentru stat şi pentru partid, ci tind să facă să sară în ţăndări cadrele unui regim falimentar, căutînd forme noi de viaţă. Acest fapt produce un ecou imens, în Rusia, fiindcă pretutindeni poporul s-a săturat de constrîngeri şi de ineficienţa unui regim care a întunecat viaţa omenească, de la un capăt la altul al lumii. In această luptă contra regimului, care tinde să se generalizeze, poporul nu ţine cu guvernul, nici în Rusia, nici în alte ţări. Poporul doreşte pretutindeni să-şi schimbe modul său de a munci, să se guverneze şi să-şi asigure existenţa. Pretutindeni naţiunea este în spatele unei astfel de mişcări şi aici este raţiunea pentru care o ţară îşi caută independenţa: libertatea statului este legată de aceea a naţiunii, iar libertatea naţiunii de aceea a individului. (Ceea ce a exprimat şi Djilas, prin alte cuvinte).

---

1) Zicala latină "festina lente", grăbeşte-te încet.

Occidentul are de ales între două soluţii: el poate să susţină comunismul naţional - adică să consolideze ansamblul imperiului sovietic - sau să încurajeze eliberarea oamenilor din Europa centrală şi orientală, grăbind astfel descompunerea lumii comuniste.

Prima soluţie este mai aproape de inima lui Nehru şi corespunde, poate, aspiraţiilor "opiniei publice mondiale". Ea îndepărtează unele primejdii ipotetice, care ar putea fi iminente, sporind şi agravînd un pericol singur. Ea foloseşte în plus o formulă care pare atrăgătoare, fiindcă Occidentul n-a înţeles-o şi nu a cîntărit toate ameninţările pe care o cuprinde.

A doua soluţie, este mai aproape de noi: ea înfăţişează problema sub un unghi de privire uman şi european. Este incontestabil că nici a doua soluţie nu exclude primejdia "prăbuşirii în afară". Dar se fereşte de primejdia asta, alarmîndu-şi forţele de care dispune, şi aşezîndu-le la loc bun, şi nicidecum acumulînd rele perspective, care mîine ar putea fi mai ameninţătoare.

Babeş-Bolyai Central University Library Cluj

2o decembrie

Un dejun "între bărbaţi", la Fabre Luce, cu Raymond Aron şi cu un june consilier de stat, Massenet, a prilejuit un schimb de idei care ni s-a părut profitabil.

Cred că am convins pe Aron - în măsura în care Aron este susceptibil să admită părerile altora - că eforturile pe care Departamentul de Stat le desfăşoară astăzi, cu un exces de prudenţă (pentru a descuraja mişcările de eliberare a popoarelor oprimate) sînt dictate de o politică imposibilă de susţinut şi inadmisibilă. Este prea comod să pretinzi că "monstrul sovietic" este rănit de moarte şi că imperiul lui se descompune, fără a mai fi nevoie de a-l mai atinge, pentru a justifica imobilismul american. Este cel puţin straniu ca după ce timp de zece ani, America s-a înfăţişat ca un campion al civilizaţiei şi ca un adversar intratabil al totalitarismului comunist, Washingtonul să mai susţină astăzi "comunismul naţional" (regim echivoc care nu ajunge şi nu poate să ajungă, aşa cum a demonstrat Djilas, să conducă popoarele spre libertate") şi să dezaprobe, cu o bizară severitate, insurecţiile care tind spre eliberare. Aceasta este o teză inventată pentru nevoile cauzei, adică pentru a masca pa-

ralizia Americii în faţa pericolului unui război atomic; este o atitudine politică în flagrantă contradicţie cu toate teoriile susţinute pînă azi, de Dulles personal, ca să nu mai vorbim şi de înaintaşii lui, din epoca preşedintelui Truman.

Aron este de acord că actuala politică a Departamentului de Stat este "revoltătoare", dar el o explică - fără s-o justifice - prin imposibilitatea în care se găseşte astăzi o mare putere, încărcată de responsabilităţi atomice, luîndu-şi asupra ei riscul războiului. Cu cît puterea este mai mare, cu atît stocul bombelor pe care îl posedă este mai important, şi în aceeaşi măsură, paralizia ei devine mai completă.

Adaug, pentru a ilustra această observaţie care mi se pare justă: este motivul pentru care astăzi vedem stînd,faţă în faţă, cu pericolul sovietic (pe care-l exploatează în favoarea sa) o enormă Americă înţepenită în imobilism, în timp ce oamenii, asupra cărora apasă asemenea responsabilităţi, se simt mai liberi decît oricînd, pentru a se lupta cu balaurul, fie şi cu forţa pumnilor, ca sfinţii din legende: fetiţe de 12 ani strecurîndu-se dedesubtul carelor de asalt, aruncînd şomoioage îmbibate cu alcool, împotriva acestor monstruoşi duşmani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dimpotrivă, Aron nu e de acord cu interpretarea mea asupra sistemului Gomulka. El nu crede că înmulţirea citadelelor "comunismului naţional" ar putea să întărească U.R.S.S.-ul şi să oprească procesul de descompunere a comunismului.Gomulka, după Aron, nu mai e comunist decît cu numele. A făcut pasul decisiv în afara cercului de fier al sistemului. In marele său discurs, cînd a vorbit despre necesitatea "de a spune adevărul", de "a pune capăt domniei minciunii" şi de "a reveni la realităţile vieţii", a dovedit că înţelege să rupă nu numai cu Moscova, dar şi cu regimul. El s-a angajat prea mult în această direcţie, (iar mişcarea corespunde naturii sale) pentru a mai putea să se retragă. Acest lucru este cu atît mai semnificativ cu cît s-a creat în timpul insurecţiei poloneze, o comunitate de gîndire şi de sentimente între Gomulka şi naţiunea pe care şeful o mai numeşte comunistă, dar care doar cu numele mai este aşa; prin urmare, nu mai este cazul de a rupe (cu Moscova). S-a produs - după Aron - o foarte serioasă mişcare, în Polonia, din care Occidentul poate să tragă foloase şi pe care ar greşi dacă nu ar lua-o în considerare. Asta nu înseamnă că Occidentul n-ar avea

motive să caute mereu alte forme, mai brutale, de eliberare. Pentru Aron, problema centrală rămîne acordul tacit dintre Moscova şi Washington, cu privire la linia trasată la Yalta - "linia-bombă" - cum o numeşte el. Cu privire la această linie, America nu prevede acceptarea nici unui risc. Europa riscă, prin urmare, să rămînă etern tăiată în două, în afară de cazul cînd linia de demarcaţie care separă astăzi zona de putere americană, de aceea sovietică, s-ar şterge de la sine şi ar dispărea. Acest fapt nu s-ar putea întîmpla decît după retragerea trupelor americane şi sovietice din Europa. Dar pentru a se ajunge acolo, ar trebui ca Europa occidentală să se poată apăra singură, să-şi aibă armata sa, armatele sale şi desigur, bombele sale. In cîţiva ani de zile, acest lucru s-ar putea întîmpla, dacă s-ar pune pe treabă. Dincolo de o politică de redresare europeană, Aron nu vede alte mijloace (dat fiind paralizia de care este lovită America, sub domnia lui Eisenhower) de a asigura pacea şi securitatea Europei. Rămîne de văzut dacă Uniunea Sovietică se va învoi mai uşor cu o Europă unită, puternică şi "atomic înarmată", decît cu o Americă înarmată. Sînt pe deplin de acord cu concluziile lui Aron: este nevoie de o Europă înarmată, dacă n-ar fi decît pentru a pune capăt regimului de ocupaţie militară actuală, fapt anormal care întreţine un provizorat insolit, în lume. Dar va putea careva să scape de sub presiunea sovietică, fără a se hotărî să-şi asume riscurile restabilirii ordinii, adică restabilirii păcii?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

21 decembrie

Discurs către federalişti.

Discuţia noastră de ieri a dat roade. Am dezvoltat aseară, într-un cerc de "federalişti", (în care se aflau mai mulţi miniştri şi parlamentari) ideile mele asupra evenimentelor din Ungaria, insistînd de data asta asupra inacţiunii occidentale, asupra lipsei de reacţie din partea americanilor, faţă de unele prilejuri în care puteau interveni "paşnic" (ca şi faţă de posibilitatea de a aduce la ordinea zilei, la O.N.U., cererea de neutralitate a Ungariei şi de recunoaştere a guvernului naţional al lui Imre Nagy), lipsă de reacţiune care confirmă existenţa acordului tacit cu privire la inviolabilitatea faimosse "bomb-line"; de asemenea, am vorbit despre noua politică

americană (despre înţelegerea secretă în detrimentul altuia, dintre Eisenhower şi Nehru), aşa cum se înfăţişează ea din comunicatul final al O.T.A.N.-ului (cele trei zone distincte, asupra cărora interesul Occidentului este diferit); iar pentru a termina am pus în lumină, încă o dată, necesitatea unei soluţii "europene" şi "federaliste".

Raymond Aron a publicat un excelent articol în "Figaro" de astăzi[1], unde regăsesc aprecierile următoare:"Judecînd după rezultatele O.T.A.N.-ului, Statele Unite şi aliaţii lor sînt hotărîţi să nu întreprindă nimic. Va fi întărită organizaţia defensivă; în acelaşi timp, va fi descurajată răscoala popoarelor dornice de libertate. Intr-o zi, zidurile vor cădea de la sine, sub loviturile "forţei morale" acumulate de Occident, cu condiţia ca acest Occident să respecte regulile O.N.U.-lui şi să urmeze directivele d-lui Dulles". E chiar aşa! Apoi Aron se întreabă: "Această strategie mai este posibilă, după tragedia ungară?".

Evident că nu! Trebuie găsit altceva, trebuie să fie suprimată "linia-bombă", adică reînarmarea Europei şi evacuarea trupelor americane şi sovietice, cu alte cuvinte "o politică hotărîtă să fie altceva decît acceptarea unei împărţeli contra naturii".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

23 decembrie

Ajun de Crăciun. Nouchette, soţia mea, a împodobit un fermecător pom de Crăciun, într-un colţ al salonului nostru. Ea a cumpărat un brad "viu", fiindcă îi displace gîndul de a zvîrli pomul de Crăciun, la gunoi, după trecerea sărbătorilor. Ea se gîndeşte să sădească bradul, la primăvară, la Montchauvet. Fericită, ea continuă să trăiască, cu privirile spre viitor.

Totuşi, ieri am cotrobăit prin trecutul nostru, pentru a ne înfrăgezi amintirea Crăciunurilor succesive, de-a lungul vieţii noastre vagabonde: la Bucureşti, la Moscova, la Geneva, la Gstaad, la New York şi la Paris. A fost o sărbătoare plină de farmec: iată valiza, în care s-au îngrămădit cele 48 de caiete ale mele, deschisă larg în faţa mea; ne-am reamintit îm-

1) "Europa în căutarea unităţii sale", de Raymond Aron, anexat la "Jurnal".

preună călătoria vieţii noastre, din Crăciun în alt Crăciun.Vine o vîrstă, cînd cele cîteva bucurii ale existenţei trebuiesc sunate ca un clopoţel, cu o altă melancolie... Nouchette n-a ajuns încă acolo, dar începe şi ea să admită acest sunet, din afecţiunea ce are pentru mine; mă ştie venit pe lume înaintea ei...

Găsesc în caietele mele, la data Crăciunurilor de altădată, judecăţi şi pronosticuri de ordin politic care îmi produc astăzi un dureros surîs.

Astfel, anul trecut, "Le Monde" scria în ediţia de Crăciun: "De data aceasta, Crăciunul este sărbătorit sub semnul destinderii. Niciodată umanitatea n-a sărbătorit această zi cu mai puţine gînduri ascunse. In Marea Britanie şi în Statele Unite, toate recordurile comerciale au fost depăşite. Iar dincolo de Cortina de Fier, bucuria populară şi-a dat frîu liber, în Polonia şi în Ungaria, unde populaţia a putut să sărbătorească naşterea zeiescului copil; şi ca o culme a bunătăţii şi toleranţei, presa sovietică a reprodus ultima enciclică a Papei".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Incă o dată, "Le Monde" căuta să tălmăcească lumea într-un fel anume. Polonia şi Ungaria, înfometate şi exasperate pregăteau răscoala. Iar "destinderea" avea să piară în sînge sub dărîmăturile fumegînde ale Budapestei.

Dar "Le Monde" poate să se răsfeţe cu vorbele care-i plac, din moment ce lumea nu vrea să înţeleagă nimic. A doua zi după drama ungară, America a primit (cu flori) pe Nehru, pe avocatul Moscovei. N-au fost decît discursuri şi banchete, cînd Eisenhower şi Nehru au cîntat - pe două voci - behăielile lor, spre gloria erei de bunătate şi de toleranţă pe care au dăruit-o lumii. Ca şi cum n-ar fi de ajuns să fie numai doi, iată şi pe al treilea pungaş, pe mareşalul Tito, care-şi anunţă sosirea la Washington. Departamentul de Stat adună o întreagă orchestră de "neutralişti", pentru ca să astupe glasurile acelora care mor pentru libertate. Djilas la ocnă, iar Tito la Casa Albă: iată icoana vremurilor noastre, falimentul trudei eliberatoare a Americii republicane.

Mai rămîne o speranţă: Europa. Se vorbea despre asta, pretutindeni. Raymond, Schumann, Mollet au făcut să răsune Palatul Bourbon, cu discursurile lor emoţionante, spre gloria conti-

nentului nostru unit!... Ni se promite - în lipsă de altceva mai bun, - Euratomul şi Piaţa Comună, ca nişte prime etape,pe calea Uniunii. Dar iată că un sublim nechezat a cutremurat bolta cerească: este Charles de Gaulle, care-şi aduce aminte de triumful său împotriva C.E.D.-ului (a cărei absenţă a fost simţită atît de crud, în timpul din urmă!) şi care înştiinţează că se va întoarce în arenă, pentru a spinteca noul monstru, Euratomul. O dată pentru totdeauna, "vocile" pe care marele Charles le aude i-au spus să îmbrîncească Europa, afară din vecinătatea Franţei.

Fericită a fost Spania, unde marii inspiraţi nu atacau decît morile de vînt![1].

24 decembrie

Ieri, aglo-francezii şi-au retras ultimele trupe,din Egipt.

Intr-un mesaj de Crăciun[2], Pius al XII-lea expune, cu îndrăzneală, un întreg program politic: "Sîntem convinşi că - şi astăzi - în faţa unui inamic hotărît să impună tuturor popoarelor, într-un fel sau altul, o formă unică de viaţă intolerabilă, numai o atitudine voinică şi unanimă a celor care iubesc adevărul şi binele obştesc, este capabilă să salveze pacea şi chiar o va salva. Ar fi o greşeală fatală, dacă am reîncepe ceea ce s-a petrecut în anii de dinaintea celui de-al doilea conflict mondial. Această solidaritate nu va exista atîta vreme cît toate naţiunile asociate nu vor fi înţeles că înfrîngerile politice şi economice ale unora nu pot să devină un profit al altora".Papa respinge "convorbirile", "întîlnirile", "coexistenţa întru adevăr" cu "aceia care refuză să recunoască valorile absolute ale umanităţii". El consideră că "sîngele vărsat recent de un popor martirizat ar trebui să convingă spiritele şovăielnice". El cere să se interzică statelor care nu acceptă pe observatorii Naţiunilor Unite, exerciţiul drepturilor lor ca membri ai acestei organizaţii internaţionale".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

1) Aluzie la un episod din "Don Quijote", de Cervantes.

2) Anexat la "Jurnal", desprins din publicaţia "Vie Française", din 28 decembrie, 1956.

- "Dar de cîte divizii militare dispune Papa"?,întreba Stalin, pentru a-şi face o idee despre forţa Vaticanului. Aşa a ajuns Stalin la convingerea că, din partea Vaticanului, n-avea să se teamă de nici un pericol.

"Părintele popoarelor" nu se îndoia de faptul că,în epoca noastră atomică, forţele cele mai înfricoşătoare nu erau acelea care se bizuiau pe diviziile de rezervă, sau pe stocurile de bombe. Cu cît un stat este mai puternic şi mai bogat, cu atît mai mult responsabilităţile ce-l compleşesc îl împiedică să-şi asume fie şi cel mai mic dintre riscuri. De aceea, am văzut, în zilele din urmă, cum în faţa incalificabilei agresiuni sovietice, împotriva poporului ungar, cea mai mare putere a Occidentului a rămas înţepenită în imobilitatea ei, în timp ce copiii de 12 ani s-au simţit liberi pe mişcările lor şi s-au strecurat între roţile tunurilor şi au incendiat carele de asalt.

Aceste gesturi eroice şi disperate, prin ecoul pe care-l deşteaptă în toate ţările, contribuie mai mult la eliberarea lumii, decît hotărîrile Adunării Naţiunilor Unite. Astfel de gesturi, mai mult decît hotărîrile luate la cel mai înalt nivel, nu exprimă oare opinia conştiinţei lumii?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fără îndoială, acest lucru a vrut să-l spună Papa, cînd a consimţit să dea deplinul sprijin al forţelor spirituale, celor care se sacrifică pentru a asigura salvarea "adevărului".

Este suprem reconfortant să vedem astăzi că, în timp ce preşedintele Eisenhower, şeful lumii libere, face pe sfîntul, şeful creştinătăţii binevoieşte să vorbească lumii, ca un om de stat.

26 decembrie

(...) După dineu a venit la noi un tînăr ungur, recent scăpat de la Budapesta, împreună cu fiul său, Peter. El vorbeşte într-o excelentă franceză; a fost secretar al ministerului de externe; răspunde unei avalanşe de întrebări. Îşi cîntăreşte bine cuvintele. Ungaria a suferit fiindcă a fost părăsită de Occident. Ea se aştepta la un ajutor, dacă nu militar, cel puţin politic: un gest de solidaritate, un sprijin moral. A primit Ungaria vreo încurajare de la cineva? Desigur! În timpul celor mai sîngeroase zile ale răscoalei, radio "Europa Liberă"

striga fără încetare: Rezistaţi!... Curaj!..., lăsînd să se întrevadă "hotărîrile" O.N.U.-lui, sau ale Americii. Dar nu postul de radio i-a decepţionat pe unguri, ci Occidentul; şi mai ales America. Nu pe promisiunile de ultimă oră se bizuiau ungurii, în speranţa şi în confienţa lor, ci pe o politică americană, afişată de luni de zile şi de ani. Insă nimic nu s-a întîmplat; au fost doar vorbe de înduioşare şi de consolare. Au fost şi unele cadouri, pentru refugiaţi.

- "Dar să se ştie că nu pentru haine şi nu pentru alimente am făcut noi această răscoală!"

- O intervenţie a Occidentului ar fi putut să schimbe situaţia?

- Poate că da. Ruşii nu sînt atît de temuţi. Mai multor divizii (sovietice), copiii noştri le-au venit de hac.Un sprijin din afară - chiar dacă n-ar fi constat decît dintr-o atitudine energică în favoarea cauzei libertăţii, ar fi generalizat revolta şi ar fi înduplecat guvernul sovietic la negocieri. Insă faptul că nimic n-a intervenit, nici chiar luarea în considerare a cererii de neutralizarea Ungariei, la O.N.U.; nici chiar recunoaşterea guvernului Imre Nagy; nici chiar izgonirea, de la O.N.U., a reprezentanţilor guvernului Kadar, n-au descurajat represiunea sovietică şi n-au slăbit poporul ungar. La aceasta se adaugă neputinţa absolută a O.N.U.-lui de a impune unele sugestii fără mare importanţă, de altfel, pe care a izbutit să le formuleze, cu privire la trimiterea observatorilor şi a domnului H[1], la Budapesta. Astea n-au însemnat nimic. A fost zdruncinată întreaga încredere pe care popoarele de acolo o mai puteau avea în politica occidentală. Amărăciunea pe care au resimţit-o ungurii s-a transformat, în ultimele zile ale răscoalei, în mînie, în supărare. Primirea ce s-a făcut refugiaţilor, dincolo de Cortina de Fier, darurile Crucii Roşii, compătimirea şi laudele din partea lumii occidentale n-au schimbat nimic, în realitatea lucrurilor: toate aceste manifestări au acuzat şi mai mult slăbiciunea şi neputinţa "lumii libere".

- Există primejdia ca popoarele dezamăgite şi descurajate să întoarcă spatele Occidentului, căutînd să se adapteze la formele noi ale comunismului?

- Nu este exclus. Totul depinde de dezvoltarea pe care o va avea în lumea comunistă, criza din Ungaria. Nu trebuie să

---

1) Delegaţii O.N.U.-lui, în frunte cu Hamarskyöld.

uităm că răscoala a avut loc în interiorul comunismului şi că aceia care au dat semnalul răscoalei, mai mult decît oamenii politici, au fost scriitorii şi artiştii comunişti. Mulţi dintre aceşti scriitori au fost arestaţi şi deportaţi. Dar cine poate să presupună în ce scopuri Moscova i-ar putea folosi?

- Se aflau elemente "reacţionare", printre răsculaţi?

- Nu, în sensul obişnuit al cuvîntului. Dar, desigur, că se aflau reacţionari, în sensul comunist, fiindcă, pentru Moscova, tot ce este contrar regimului se numeşte fascist sau reacţionar. In realitate, nimeni nu se gîndeşte la o întoarcere în urmă; se caută o ieşire din formele noi ale guvernării. (Interlocutorul nostru pare a exprima, într-un mod mai puţin perfect şi mai puţin adîncit, decît Djillas, în articolul său, dar cu sinceritate şi seriozitate, ideea revoluţiei, care tinde să fărîme cadrul comunist al vieţii publice "pentru a ieşi în frunte").

- Revoluţia avea legături sau relaţii cu emigraţia ungară?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

- După ştiinţa mea, nu. Ferencz Nagy venise la Viena în dorinţa de a se duce la Budapesta, dar i s-a refuzat viza de intrare. Emigraţia s-a terminat. Tara caută altceva.

Această mărturie directă, simplă şi fără şovăială, făcută de un om fără pretenţii, dar foarte instruit, ne-a impresionat adînc. Spusele lui par a fi adevărul. Aveam impresia tulburătoare că acest om era foarte aproape de noi, că gîndea şi simţea exact ca noi, asupra tuturor punctelor, dar că suferinţele pe care le îndurase şi cărora le fusese martor, de mai mult de zece ani, îl situaseră la un alt nivel decît al nostru, atunci cînd privea unele dezvoltări pe care noi le pierdeam din vedere. (Am avut acelaşi sentiment de la întîlnirea mea cu M. Jora: şi el rămăsese acelaşi om, fiind în acelaşi timp, un altul. Dorea acelaşi lucru ca şi noi, dar îl dorea altfel. Ura şi el constrîngerea regimului comunist, dar nu avea încredere în lumea noastră. Dorea ca totul să se schimbe, pretutindeni). Intr-adevăr, a fost o revoluţie şi nicidecum o contrarevoluţie, dincolo de Cortina de Fier.

27 decembrie

- Emigraţia?

- Habar n-am - a spus tînărul nostru refugiat ungur. (Nu-i trecea prin cap că se condamna el însuşi la uitare, într-un viitor apropiat).

Aceste vorbe confirmau ceea ce totdeauna am gîndit despre eforturile pe care le facem în exil. Valoarea lor atîrnă de totala lor dezinteresare. Datoria noastră este să continuăm lupta, pînă în ziua eliberării. Din ziua aceea, sarcina noastră va fi terminată, definitiv încheiată. Noua viaţă înspre care se vor îndrepta ţările noastre nu implică participarea noastră. Ziua de mîine va fi trăită pe nişte date noi, în afara influienţei unui trecut din care n-am avut nici nevoia,nici ocazia să ne desprindem. Acest fapt nu micşorează întru nimic misiunea noastră. Dimpotrivă, o înnobilează, eliberînd-o de orice aspiraţii viitoare, mărturisită sau ascunsă, de utilitate publică: ea rămîne ce-a trebuit să fie totdeauna: împlinirea unei datorii naţionale. Torţa pe care furtuna a stins-o în ţările noastre, îşi urmează cursa, peste hotare, pînă în clipa eliberării; Atunci această torţă va fi trecută pe alte mîini.

Acela care înţelege legea exilului, scapă din meschinele intrigi ale politicii emigraţiei: această luptă îndîrjită şi absurdă, pentru a apăra o anume ierarhie a valorilor, stabilită de un trecut pentru totdeauna încheiat, sau pentru a-şi asigura locşorul său într-un viitor, nu va mai fi niciodată. In afară de eforturile individuale a căror valoare este determinată de însuşirile şi talentele fiecăruia, grupările organizate - comitetele sau consiliile care-şi zic "naţionale" - nu se sprijină pe nimic şi de cele mai deseori însemnează puţin lucru. Această situaţie nu ne scuteşte de unele grabnice răspunderi: aşa cum un creştin trebuie să fie totdeauna gata, în ceasul morţii, să dea socoteală lui Dumnezeu de tot ce a făptuit el, un exilat patriot trebuie, în vederea eliberării, să fie gata de a da socoteală patriei sale, de tot ce-a făptuit el în străinătate.

Comitetul de Direcţie al Partidului Comunist Sovietic, întrunit la Moscova, se sileşte să tragă învăţăturile şi urmările evenimentelor din Polonia şi din Ungaria. Deocamdată,

acţionează pe planul economic; nu pentru că factorul economic primează politicul, aşa cum pretind unii, (fiindcă inversul este adevărat, în U.R.S.S., ca şi pretutindeni), ci pentru că deciziile aşteptate, pe planul politic, implică o serioasă dezordine.

Pervukin a înlocuit pe Saburov. Se vorbeşte de greşeli, de dezordini, de neglijenţe vinovate, în unele servicii. Toate acestea nu explică falimentul regimului. Se vorbeşte şi despre noul avînt ce trebuie dat industriei uşoare: e nevoie,în sfîrşit, să fie ridicat şi "nivelul de trai" al populaţiei.

Ciorovăiala dintre industria uşoară şi industria grea, dintre producţia necesară omului şi producţia necesară puterii statului, durează de la originile revoluţiei bolşevice.Ea a izbucnit din nou, după moartea lui Stalin. Trebuie să se facă pregătirile pentru pace, sau pentru război? Malenkov optase pentru primul termen al acestei alternative, iar Hrusciov pentru al doilea. In mintea numeroşilor bolşevici, industria grea asigură apărarea U.R.S.S.-ului. Uniunea Sovietică se crede ameninţată: este tributul fricii pe care vrea să o inspire lumii. Dar această ameninţare, dacă ar exista într-adevăr, ea ar fi pe de-a întregul provocată chiar de acţiunile conducătorilor sovietici. Ceea ce întreţine tulburarea şi spiritul războinic este chiar influienţa pe care ei voiesc să o aibă asupra popoarelor vecine. A vorbi din nou despre industria uşoară - în ipoteza că aceste condiţii ar fi menţinute - este vreme pierdută. Nimeni nu se poate ridica înspre viaţă, perseverînd într-o operă de moarte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Guvernul sovietic are de ales: poate să dea prioritate produselor necesare existenţei popoarelor sovietice,dar în acest caz,trebuie să se gîndească la eliberarea Europei răsăritene; dacă nu, ea trebuie să apese mereu mai mult asupra oamenilor şi asupra naţiunilor greutatea insuportabilei sale dominaţii. In acest caz, imperiul va sări în aer, sub presiunea forţelor explozive care s-au acumulat.

28 decembrie

Nixon, tînărul vice-Ike, a trecut pe la Viena,pentru a studia problema refugiaţilor unguri. Cu acest prilej, a exprimat cîteva păreri asupra evenimentelor de la Budapesta.Formula pe care o repetă este aceea că U.R.S.S.-ul ar fi pierdut

bătălia comunismului internaţional. Este o "idee" care nu spune mare lucru, dar care, oricît de puţin ar vrea să spună, nu ascunde faptul evident că s-a petrecut totuşi ceva măreţ, în Ungaria, un fapt de la care Statele Unite au lipsit. Rezultă limpede, din convorbirile pe care Nixon le-a avut cu "auxiliarii" săi, cărora le-a mărturisit impresiile culese de pe ţărmurile Dunării, că Statele Unite nu se gîndesc să intervină astăzi,mai mult decît ieri, dincolo de "linia-bombă". Intreaga problemă, pentru ei, se reduce la o problemă de imigraţie. Neputînd să înfrîngă legea bolşevică, nici să îndepărteze Cortina de Fier, americanii vor autoriza cîteva mii de unguri refugiaţi, controlaţi de serviciile sănătăţii şi poliţiei, să se strecoare înlăuntrul fericitei Americi. Alte "anchete"[1] în perspectivă!

Cît despre rest, O.N.U. să aibă grijă de sufletul Ungariei!... Dar O.N.U. crede că a făcut tot ce avea de făcut. Inalta Adunare - la care a asistat şi delegatul lui Kadar! - s-a emoţionat; a judecat şi a condamnat agresiunea sovietică; cum sovieticilor puţin le pasă de asta, iar Kadar nu s-a supus injoncţiunilor O.N.U.-iste, într-adevăr s-a isprăvit, nu mai e nimic de făcut. De aceea, afacerea a fost închisă. Tot ceea ce O.N.U. mai poate să facă este de a profita de descoperirile lui Nixon, constatînd, în mod solemn, că comunismul internaţional a fost înfrînt pentru totdeauna!

America niciodată n-a promis atît, dar a lăsat să se înţeleagă mai mult. Toţi am fost invitaţi să punem în relief vocea lăuntrică a Statelor Unite şi să proclamăm prin scris şi prin radio, motivele peremptorii pentru care Washingtonul şi-a asumat "leadership"-ul "lumii libere". De aceea, problema de conştiinţă ce ni se pune astăzi este dintre cele mai crude.Trebuie oare să continuăm a spune popoarelor noastre, întreţinîndule speranţa într-un Occident care a încetat de a mai lumina?Sau trebuie să tăcem, agravînd deznădejdea actuală? Dacă vom tăcea, cum vom justifica noi tăcerea noastră,iar dacă am vorbi ce să le mai spunem oamenilor, pentru ca să ne mai asculte?

29 decembrie

"Biroul Partidului Comunist Chinez", căruia i se a-

---

1) Textul original francez al "Jurnalului" foloseşte cuvîntul englez "hearings", interogatorii.

tribuie fel de fel de intenţii subversive, din cauza tăcerii pe care şi-o păstrează, după ultimele evenimente, s-a pronunţat într-un mod categoric. Aprobă linia ortodoxă urmată de Moscova, aplaudă represiunea sovietică asupra răscoalei ungureşti şi condamnă discursul ţinut de Tito, la Pola[1].

"Trebuie să continuăm întărirea solidarităţii proletare internaţionale, avînd Uniunea Sovietică în centru", încheie raportul, după ce a constatat că "tovarăşii iugoslavi merg prea departe" şi că Moscova a avut dreptate să apere comunismul împotriva fascismului, în Ungaria, printr-o revoluţie care s-a împotrivit unei contrarevoluţii. Raportul Biroului Politic al Partidului Comunist Chinez spune că trebuie "să se opună o rezistenţă comună oricărui atac declanşat contra socialismului, de lagărul imperialist, cu Statele Unite în frunte".

Chinezii fac prea multă onoare Statelor Unite. "Lagărul" dirijat de bietul Ike e nu numai incapabil de a declanşa vreun atac, dar a şi dovedi că nu e dispus să se opună nici celei mai mici rezistenţe la agresiune. Faptul acesta nu va împiedica pe asiatici şi pe alţii, de a considera pe americani ca pe nişte duşmani. Eisenhower zadarnic s-a împopoţonat cu odăjdiile sfinţeniei lui Pandit Nehru şi zadarnic a cîntat la O.N.U., în corul dezrobiţilor; el va rămîne pentru lumea de culoare, un suspect: fiindcă are pielea albă, iar albul reprezintă colonialismul, fascismul, contrarevoluţia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rămîne, din această declaraţie chineză, că Orientul, în raport cu schimbările ce ar putea să se petreacă în lume, are o atitudine mult mai hotărîtă, decît Occidentul. Pentru comuniştii de la răsărit, faptul de a împiedica, prin forţă, un popor înrobit contra voinţei sale, în lupta sa de recucerire a libertăţii, sau de a obliga un popor eliberat să recadă sub jugul comunismului, este o acţiune nu numai îngăduită, dar necesară şi obligatorie.

Occidentalii dimpotrivă îşi interzic, prin strigăte şi trompete, punerea forţei în slujba libertăţii. Ei nu voiesc să admită folosirea forţei decît pentru a rezista în spatele unei oarecare frontiere stabilite arbitrar, numită "bomb-line"; nici asta nu e sigur, judecînd după felul cum "interesele comune ale Occidentului" au fost apărate cu prilejul evenimentelor din Egipt şi Ungaria. Insă dacă Eisenhower s-ar afla în perspectiva

1) Port la Marea Adriatică, în Istria, la sud de Trieste.

unei agresiuni care ar depăşi frontiera de la Yalta, el n-ar căuta să se refugieze la O.N.U. şi n-ar rămîne în imobilitate.

Este evident că aici se vădeşte retragerea politicii americane, din vremurile lui Vandenberg şi ale preşedintelui Truman.

Dacă evenimentele din Ungaria au constituit un "test" de o importanţă enormă, este fiindcă n-a fost vorba numai - ca la Budapesta şi la Poznan - de o răscoală răpusă numaidecît prin forţa poliţiei locale - întărită poate de cîteva unităţi sovietice - ci de o revoluţie care, timp de trei zile, a fost stăpîna capitalei şi a celei mai mari părţi a ţării, revoluţie care a reuşit să instaureze un guvern naţional, să proclame independenţa naţiunii şi să adreseze prin căile îngăduite, revendicări de ordin naţional, către puterile străine. Este atît de adevărat încît armatele sovietice, care s-ar retras de la Budapesta, au cerut să negocieze, cu reprezentanţii noilor autorităţi, evacuarea întregii ţări. Tocmai în momentul cînd aceste negocieri aveau să înceapă, Moscova, şi-a schimbat gîndul şi a dat armatelor sale ordinul de a invada, din nou, Budapesta şi Ungaria. Este deci incontestabil că s-a comis un amestec străin în treburile interne ale unei ţări: o agresiune înarmată, din partea unei puteri străine, împotriva unei stări de fapt stabilite şi voite de o naţiune întreagă. Această stare de lucruri, bolşevicii o numesc fascism. Oamenii liberi o numesc libertate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insă în timp ce bolşevicii îşi recunosc dreptul de a suprima prin forţă un regim de libertate - chiar şi o libertate legitim constituită - oamenii liberi îşi interzic de a lua apărarea, prin forţă, unui astfel de regim. Carenţa Occidentului în faţa dramei ungare, neputinţa de a apăra principiul pe care este întemeiată "civilizaţia" sa, ca şi propria sa securitate nu însemnează refuzul de a întreprinde o cruciadă, ci acceptarea unei retrageri. Nu-i nici un motiv pentru ca această retragere să înceteze. Inutil este de a invoca efectul magic al "liniei-bombe". Dacă un principiu, de sute de ori proclamat, ca acela al rezistenţei contra agresiunii şi al apărării libertăţii, nu e mai puternic decît şovăielile Administraţiei americane, pentru ce o linie de demarcare, supusă unui acord tacit şi nemărturisit, să reuşească mai bine mobilizarea energiilor occidentale?

Asupra acestor triste meditaţii, anul 1956 se pre-

găteşte să moară.

30 decembrie

Am dat o fugă pînă la Montchauvet. Soţia mea a sădit micul brad "viu" care a luminat salonul nostru, în timpul sărbătorilor de iarnă. (...).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1957

1 ianuarie

Am petrecut noaptea anului nou la François d'Harcourt, cu Georgy de Benouville şi cu o pereche de tineri persani.A fost un revelion liniştit, foarte plăcut.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce dorim anului 1957? Deşteptarea Occidentului;Europa unită; dezintegrarea lumii sovietice.

In ce priveşte eliberarea patriei - rugăciunea noastră arzătoare, repetată pentru a 17-a oară, după celebrul an nou de la Moscova, din 194o - aceasta pare mai aproape de noi,în succesiunea dramatică a evenimentelor actuale. Ideea de eliberare a primit un înţeles nou: pare legată, de aci înainte, de unele trans formări adînci, al căror obiect poate fi Răsăritul, dar şi Apusul, în anii viitori. Mai mult decît statele, oamenii sînt aceia care trebuie să se desprindă din teribilul cataclism provocat de experienţele comuniste şi de invazia sovietică. Ei sînt aceia care caută şi vor fi nevoiţi să găsească noile forme, în care va domni nepieritoarea idee a libertăţii. (...) Iată dorinţele anului care a început în lumea internaţională!...

America ia poziţii în Orientul Mijlociu

Americanii par serios preocupaţi de ameninţarea so-

vietică ce apasă asupra Orientului Mijlociu. Dacă Statele Unite au putut să scoată pe anglo-francezi, de la Suez, cu ajutorul "autorităţii" O.N.U.-lui, Dulles ştie prea bine cît de insuficientă i-ar fi această "autoritate", pentru a opri agresiunea, sau infiltraţia sovietică, în regiune. Aşadar, Dulles a fost nevoit să recunoască faptul că "Statele Unite au o răspundere majoră, în Orientul Mijlociu: aceea de a împiedica extinderea imperialismului sovietic, în această regiune". Nu carabinierii O.N.U-lui vor putea vreodată să facă faţă unei asemenea răspunderi, ci tot forţele americane. Trebuie deci ca aceste forţe să intre în joc. Preşedintele Eisenhower cere Congresului deplineputeri, ca să poată folosi flota şi aviaţia, în caz de nevoie. Iar John Foster Dulles justifică o astfel de măsură de precauţie: ar fi, după el, o cauză "de un interes imens, pentru toate popoarele care iubesc libertatea şi venerează pe Dumnezeu". Mai rămîne de văzut dacă marele amic Nehru, care nu încetează de a su pralicita, după vizita sa la Washington, prestigiul sporit al Statelor Unite, va binevoi să aprobe aceste măsuri războinice. De asemenea, ne putem întreba: o atitudine mai energică, din partea Americii, ca aceasta pe care a schiţat-o acum, n-ar provoca reizbucnirea crizei la Suez? Ar cruţa Franţei şi Angliei grelele încercări şi umiliri ale debarcării lor la Port-Said?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este adevărat că acţionînd aşa cum o fac astăzi, americanii pot încă să se mai laude cu dorinţa lor de a menaja pe arabi, pentru a-i ţine de partea americană. Dar oare merită atîta oboseală, ca Statele Unite să slăbească poziţiile Occidentului la Suez, şi în întregul Orient Mijlociu, numai pentru a menaja prietenia arabilor, atît de puţin sigură, gata să se dea cu cel mai tare şi cu cel mai dăruitor?

In ce priveşte evenimentele din Ungaria, acestea însufleţesc pe Dulles (s-a văzut din declaraţiile sale, de anul nou) doar în sensul unor speculaţii abstracte, admirative de altfel, "faţă de eroicul popor maghiar", foarte optimiste: "Viitorul aparţine celor care-şi exercită dreptul de origină divină, de a crede, de a gîndi, de a alege. Toată lumea ştie astăzi că comunismul sovietic nu este formula viitorului. Popoarele se răzvrătesc şi-şi dau viaţa, pentru ca făclia libertăţii să strălucească pentru toţi, dintr-o scînteie mai vie" etc.etc.

Dar ce înţelege America să facă, pentru aceste po-

poare care-şi jertfesc viaţa pe altarul libertăţii? Cu o gură atît de bogată, odinioară, în privinţa asta, azi ele nu mai suflă nici un cuvinţel. Răbdare şi prudenţă! Să nu fie împiedicat imperiul sovietic de a se prăbuşi de la sine, ca un castel din cărţi de joc!

Toate astea confirmă şi mai mult avantajul ipotetic al "liniei-bombe". In declaraţiile lui Dulles, regăsim cele trei zone distincte ale comunicatului O.T.A.N.-ului: zona apărată (= zona atlantică), zona de apărat (= zona Orientului Mijlociu) şi zona interzisă (= Europa răsăriteană), unde libertatea va veni doar din mila Domnului şi prin "exerciţiul drepturilor de origină divină" ale popoarelor.

Incă odată, Vaticanul s-a pronunţat mai politic şi mai realist decît conducătorii americani, atunci cînd a afirmat că intervenţia sovietică a spulberat "iluzia putinţei unei coexistenţe paşnice". Vorbind apoi despre "recursul la forţă - discutabil - din partea Israelului, al Franţei şi al Angliei",vocea Vaticanului încheie: "Este o criză foarte gravă, pentru Europa, dar poate că, în aceeaşi măsură salubră, fiindcă întrucît au coincis cu evenimentele ungureşti, nevoia unirii statelor din Europa occidentală pe o bază cît mai largă cu putinţă a fost simţită mai poruncitoare şi mai limpede".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este caracteristic că, dintre toţi şefii de state care au vorbit, în prima zi a noului an, singurul care s-a gîndit să tragă concluziile logice din evenimentele din Europa răsăriteană, a fost acela care poate face, în această privinţă,cel mai puţin: "Politica Occidentului faţă de U.R.S.S., trebuie să fie fermă şi clară - a spus generalul Franco. Este o datorie morală şi politică, pentru toată lumea Occidentului, să adopte măsurile necesare eliberării ţărilor puse sub jugul Uniunii Sovietice. Lumea occidentală nu are dreptul de a se tîrgui cu viaţa şi cu libertatea naţiunilor din Răsăritul european. Ideea coexistenţei, pe baza unui statu-quo al nedreptăţii, ar constitui o ruşine pentru simţul moral al lumii libere şi pentru inteligenţa ei politică. Trebuie să se stabilească bine că Occidentul nu va accepta niciodată prezenţa definitivă a U.R.S.S.-ului, în vatra naţiunilor ocupate şi că ceea ce va asigura pacea este chiar re-

intrarea U.R.S.S.-ului în frontierele sale".

2 ianuarie

Nikita revine la Stalin.

Sovieticii au serbat Anul Nou, în felul lor:cu icre negre, vodkă, şampanie de Crimeea şi discursuri.

In cursul unui banchet, Hrusciov, într-un spectaculos salt, a expus profesia sa de credinţă stalinistă: "Cînd e vorba de a combate imperialismul, putem să afirmăm că noi sîntem nişte stalinişti efectivi. Sîntem mîndri de acest lucru.Stalin a fost un mare marxist. Eu am crescut sub Stalin. A făcut şi el greşeli, dar sîntem şi noi responsabili de ele" etc.etc.

"Greşelile" lui Stalin, denunţate de abia acum un an, chiar de Hrusciov, erau abominabile crime."Părintele popoarelor" a fost acuzat de omul care este atît de mîndru "de a fi crescut sub el", dînd pe faţă nelegiuirile următoare: "...arestările, deportările masive ale miilor de oameni, împuşcările fără proces, sau după nişte procese fictive, ne-au adus inevitabil într-o stare de insecuritate, de frică şi de disperare"... Intr-alt raport, Hrusciov a înfăţişat pe Stalin ca pe un monstru de lubricitate şi de sadism.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar azi, cînd lumea comunistă este ameninţată de dezintegrare şi cînd imperiul riscă să se prăbuşească, nevoiţi sînt conducătorii sovietici să trîmbiţeze adunarea. Si nu o pot face decît împlîntînd, din nou, pe soclu, statuia suprimată a fostului tiran. Numai la umbra acestei statui, pot regăsi, în aceste zile, cînd totul pare a se descompune, oarecare securitate personală, ca şi o garanţie de supravieţuire, pentru ideologie, pentru regim, pentru imperiul Sovietelor.

Cînd Stalin se simţea în primejdie, "marele marxist" făcea apel la duhul lui Ivan cel Groaznic şi al lui Petru cel Mare, iar cînd Hrusciov se simte în pericol, se întoarce la Stalin. N-are drum lung de parcurs: faptele lui au trecut înaintea vorbelor. Represiunea "imperialismului", în Ungaria, a provocat masacre, arestări, deportarea masivă a miilor de oameni, împuşcări fără proces şi o disperare pe care nimeni nu a egalat-o. Nici nu s-ar fi putut vreo reabilitare mai strălucită a lui Stalin.

Dar stăpînul, care pînă ieri, era copios batjocorit,

va binevoi să-şi întindă ocrotirea asupra mormîntului elevilor pocăiţi?

Nu vom reţine din acest banchet ispăşitor decît mărturia unui sentiment de tulburare şi de insecuritate: "diadocii", moştenitorii monstruosului imperiu simt că le tremură pămîntul sub picioare.

3 ianuarie

Administraţia americană îşi precizează atitudinea faţă de Orientul Apropiat. Dulles a înţeles, fără îndoială, că vidul provocat în aceste regiuni, prin voinţa O.N.U.-lui, puternic susţinut de Statele Unite, avea să aspire imperialism sovietic: O.N.U. n-ar fi în stare să oprească pe sovietici, dacă America n-ar da un serios avertisment, aruncînd forţele sale în balanţă.

Viteazul Ike a fost deci convins să rişte unele demersuri care nu convin temperamentul său. Va cere Congresului adoptarea unui program sporit, de ajutor economic, pentru naţiunile din această regiune (tot în speranţa că va cîştiga pe arabii cu zăcăminte de petrol şi cu conducte petroliere, de partea sa!) şi o rezoluţie destinată să împiedice o agresiune comunistă înarmată, în Orientul Apropiat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intr-un comunicat publicat de Casa Albă, se spune că preşedintele Eisenhower a arătat fruntaşilor Congresului, cu care a stat de vorbă, că "Orientul Mijlociu este o regiune de o importanţă vitală, pentru lumea întreagă" şi că Congresul ar trebui să se unească cu voinţa preşedinţială în a avertiza lumea că "Statele Unite vor rezista oricărei agresiuni comuniste, în regiunea menţionată, ajutînd popoarele acelea să rămînă libere".

America nu se sustrage deci de la răspunderile ei, dar adesea intervine cu oarecare întîrziere. Din moment ce trebuie să ajungă acolo, este regretabil că occidentalii n-au reuşit să se consulte cu alţii, în privinţa atitudinii lor, şi n-au fixat, la timp util, o politică comună.

Este adevărat că americanii cred că se pot sprijini pe arabi. Se pot oare, sprijini pe aceştia? Sirienii au şi ridicat obiecţii. Egiptenii lui Nasser devin mereu mai făloşi. Americanii riscă să muştruluiască şi să umilească pe propriiilor

aliaţi, fără să fi izbutit, în schimb, să cîştige inimile arabilor. De aceea, sarcina lor va deveni cu atît mai grea. Ar putea să plătească foarte scump luxul de a fi ascuns "opinia publică mondială", mai ales pentru că lumea care se exprimă prin intermediul O.N.U.-lui îi va deveni o necredincioasă companie.

In criza Suezului şi a Orientului Mijlociu, anglo-francezii n-au ştiut ce este factorul rus, iar americanii au supra-estimat factorul arab. Dacă ar fi lucrat altfel decît după date învechite, s-ar fi înşelat mai puţin, unii cît şi alţii.

Henri de Kerillis mi-a trimis o felicitare de Crăciun, plîngîndu-se că nu-i scriu niciodată. Numaidecît, i-am răspuns printr-un mesaj, însoţit de ultimele mele articole. Acum, el îmi scrie: "Am primit articolele dumitale şi-ţi spun cu toată sinceritatea că m-am desfătat cu ele. Ele extirpă banalitatea găunoasă, timiditătile şi stupiditătile pe care presa franceză le oferă cititorilor. Cum poate fi digerată explicaţia rezultatului la care a dus criza Suezului, numai pentru că, în timpul expulzării noastre, au patrulat nişte patrule norvegiene, daneze şi iugoslave? Cum să nu-ţi vină să plîngi, cînd delegaţia noastră la Naţiunile Unite a primit ordinul de a susţine ficţiunea că opt milioane de algerieni musulmani, care resping dreptul nostru roman şi toate valorile civilizaţiei noastre, ar constitui nişte departamente franceze?

In privinţa acestor subiecte arzătoare, nu poţi să spui nimic, fiindcă eşti străin. Dar există barem un plan al relaţiilor cu Sovietele şi despre acela poţi să vorbeşti cu sinceritate. Este adevărat că evenimentele din Ungaria au întredeschis ochii, unora. Rămînem buimăciţi cînd ne gîndim că nişte balerine, nişte schimburi - zise culturale - au fost deajuns ca să cloformizeze cel mai inteligent popor al pămîntului. Franţa s-a îmbăiat şi va mai face băi şi mîine sub ochii Sovietelor, cu indulgenţă şi nepăsare. Răul este mai grav decît îl presupunem.Răul se aşează în normele şi în logica unei perioade de decadenţă care se precipită. Nemuritorul Sallustiu a descris aceste stări patologice, de optimism fericit, care ating lumile căzătoare,

prin elite ignorante şi uzate[1)].

Ca să revin la fapte, cîtă dreptate ai cînd conchizi că singura speranţă este într-o Europă-Unită şi în consolidarea alianţei atlantice... Trebuie să recunoaştem că evenimentele au trecut repede şi că şansele Europei, ca şi ale alianţei atlantice, au fost extraordinar de deteriorate.

Datoria Europei era aceea de a încerca să construiască un gigant, în faţa giganţilor lumii moderne. Mai era şi imperativul de a menţine ascendentul Europei asupra Africii mediteraniene şi pe continentul negru. Dar faza asta a trecut.Egiptul, Tunisia, Algeria, Marocul ne sînt, de aci înainte, duşmani. De la Damasc şi de la Cairo nu va mai fi decît un joc copilăresc pentru ca sovieticii să ajungă la Casablanca şi chiar la Dakar. Viitorul Europei este deci complet încercuit. In plus, Europa a pierdut orice speranţă de a controla eficient Suezul şi sondele de petrol. In caz de război, Europa va fi imediat paralizată.

Cît despre alianţa atlantică, aceasta este bolnavă. Americanofobia ei adîncă va împinge Europa înspre neutralism. America este surprinsă, buimăcită, răsturnată, de cînd a constatat că s-a sprijinit pe un castel decărţi de joc... Cum să ne mai putem bizui pe nişte ţări (fără petrol) şi care cedează după un ultimatum rusesc, chiar în clipa cînd proletarii unguri ieşeau cu piepturile goale, împotriva tancurilor?

In viitorul apropiat, văd America îndepărtîndu-se de Europa, şi nicidecum apropiindu-se. Se va orienta spre o politică cu totul nouă, sprijinindu-se pe arabi, pe stăpînii petrolului şi pe India, care oferă, în felul ei, o rezistenţă enormă faţă de invazia comunistă. Vizita lui Nehru, la Washington, întîlnirea unui Ghandi al mizeriei cu un Ghandi al bogăţiei şi al capitalismului, nu este un accident, sau un hazard. Este un episod logic care anunţă o politică ce încă se caută pe sine".

---

1) In "Historiae", de Sallustiu, se află descris procesul de degenerare a democraţiei, prin forţa banului şi a luxurei. Se ştie că Sallustiu n-a fost un democrat consecvent, s-a compromis într-un adulter cu Fausta, a fost bătut şi izgonit din Senat, apoi reabilitat de Cezar, în anul 49 î.e.n., pentru erudiţia şi talentul său de scriitor.

Scumpul meu prieten Henri conclude într-un mod tragic, după firea lui, aceste triste reflecţii şi prevederi:"Cine va trăi va vedea... adică: eu nu voi vedea nimic din toate astea şi voi pleca luînd cu mine sumbrele mele pronosticuri.(...) Sînt inconsolabil de despărţirea noastră".

4 ianuarie

Bulganin propusese, înainte de sărbători, o conferinţă în cinci, pentru dezarmare. Era chiar momentul bine ales: tancurile sovietice îşi terminaseră treaba, la Budapesta. Cei trei occidentali au declinat propunerea. Trebuie să recunoaştem că era formulată în termeni greu acceptabili. In răspunsul său, Guy Mollet a relevat aprecierile sovietice cu privire la "agresiunea neprovocată a Egiptului", la "complotul militar contrarevoluţionar din Ungaria" şi la "histeria de război" care domneşte în Europa. Apoi, după ce a relevat şi alte "sugestii" care ar merita să fie luate în consideraţie, Guy Mollet a încheiat: "Bineînţeles, restabilirea încrederii internaţionale impune alte eforturi. Am luat cunoştinţă, cu interes, de fraza prin care aţi declarat că divergenţele ideologice existente n-ar trebui să constituie motive de agravare a relaţiilor dintre state, nici de propagandă războinică, cu atît mai puţin de folosirea forţei unui stat, împotriva altui stat. Este de dorit ca guvernul sovietic să respecte, în viitor, în relaţiile cu toate statele, deci şi cu statele de la răsărit, astfel de principii; soluţia problemei dezarmării ar fi uşurată,pe calea asta. Primiţi, vă rog", etc...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se pare că, la Paris, oamenii au învăţat cum să vorbească cu sovieticii. Pentru prima oară, "cazul" ţărilor noastre este invocat într-o polemică oficială. Acest lucru îl datorăm afacerii Egiptului. Sîntem singurii beneficiari!

Totuşi, voi răspunde lui Henri de Kerillis: Deplîng, ca şi el, urmările expediţiei de la Port-Said. Dar pentru ce să o imputăm exclusiv europenilor? Americanii n-au adus o vinovată întîrziere la înţelegerea importanţei vitale, pentru Europa, a acestui canal construit de francezi? N-au refuzat, pînă la capăt, gestul de a pune forţele unite ale Occidentului în slujba unei cauze care cerea o soluţie de ordin internaţional, care ar

fi reglementat navigaţia pe o arteră atît de însemnată? Hotărîrea anglo-francezilor, oricît a fost de nenorocită, s-a născut din nerăbdarea provocată de tergiversările O.N.U.-lui şi Americii. Nerăbdarea este o rea povăţuitoare, în politică, dar nu-i mai puţin adevărat că răspunderile pentru o acţiune care a dezvăluit divizarea Occidentului, se împart egal pe ambele ţărmuri ale Atlanticului.

Zelul cu care Eisenhower se sileşte, astăzi, să redreseze situaţia atît de supărător compromisă, în Orientul Mijlociu, cu scopul de a umple vidul la crearea căruia el a contribuit cu naivitatea sa paşnică, dovedeşte că Statele Unite îşi recunosc răspunderile, în această regiune "de o importanţă vitală, pentru ansamblul lumii" şi că sînt gata - ca totdeauna - să-şi asume cele ce le revin dar - iarăşi, ca totdeauna - cu oarecare întîrziere. Si să nu se invoce momelile prin care caută să atragă pe arabi, pe "stăpînii petrolului", de partea lor. Orice acţiune energică, în Orientul Mijlociu, poate să displacă arabilor şi desigur displace şi lui Nehru, pe care americanii doresc să-l menajeze. N-ar fi fost mai bine - din moment ce am ajuns aici, cînd trebuie să se vorbească limbajul forţei - dacă s-ar fi acţionat mai devreme, pentru a impune o soluţie echitabilă şi politică, la Suez, salvînd Canalul, pentru Europa, calmînd arabii, care ştiu să se încline în faţa forţei, lipsind pe sovietici de orice pretext de intervenţie, şi păstrînd intact prestigiul Occidentului?

Desigur, exemplul de slăbiciune pe care europenii l-au dat, cedînd unui ultimatum sovietic, în 24 de ore, este întristător. Dar cine altcineva a împins lucrurile aici, dacă nu America (după convorbirile telefonice cu Washington?). Dar carenţa Americii, în faţa agresiunii Sovietelor, în Ungaria, nu este tot atît de întristătoare? Guvernul american încearcă să-şi justifice atitudinea, declarînd că America n-a îndemnat niciodată popoarele captive la o revoltă deschisă; guvernul american a lăsat să se subînţeleagă că a intervenit aici un acord tacit, între cele două mari puteri mondiale, care le împiedică să intervină - una, sau alta - dincolo de o oarecare linie de demarcaţie care separă lumea liberă, de cea sovietică.

Dar astfel de explicaţii au numai aparenţa dreptăţii (sînt specioase); ele nu pot face să se uite seria de de-

claraţii - dintre care unele au valoarea unor angajamente sigure - făcute de conducătorii americani, în favoarea Europei răsăritene. Fără să ne mai referim la epoca lui Truman şi Acheson, (se poate consulta broşura mea: "Contra-ofensiva Păcii: Politica Statelor Unite") este destul să amintim doctrina lui Dulles (expusă la 13 decembrie, la Town Hall, din New York), în care este scris aşa: "Structura politică a comunismului sovietic este întinsă, rigidă şi rău întemeiată: ea poate fi atinsă şi zdruncinată printr-o ofensivă morală, pe care putem să o dezlănţuim. Ar trebui să facem cunoscut milioanelor de oameni înrobiţi, din estul european, ca şi din Asia, că noi nu acceptăm acest statu-quo al sclavajului, pe care comunismul agresiv al Sovietelor l-a impus; şi că eliberarea lor este un punct esenţial şi permanent al politicii noastre externe.

Efectul psihologic al unei astfel de declaraţii ar putea să fie puternic. In Europa şi în Asia, milioane de oameni ar fi încurajaţi, iar dificultăţile interne ale stăpînilor lor ar fi mult sporite. Unii vor spune că dacă declanşăm această ofensivă - dacă n-ar fi decît morală - simultan cu războiul rece, ar creşte implicit şansele unui război cald. Dimpotrivă, cred că pacea atîrnă de dificultăţile interne, în necontenită creştere, ale U.R.S.S.-ului şi de neputinţa sovietică de a consolida zona actuală a cuceririi sale"...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iată ideile ce se găsesc la originea ofensivei psihologice americane. De îndată ce Dulles a venit la putere, el n-a şovăit să pună doctrina sa în acţiune. In clipa cînd şi-a asumat funcţiile, el avea să declare, în faţa Comisiei Afacerilor Externe a Senatului: "Eliberarea popoarelor subjugate trebuie să fie preocuparea noastră permanentă".

Intr-un discurs public, la începutul anului 1953, el spunea: "Naţiunea noastră trebuie să rămînă neclintită, ca o stîncă, în mijlocul furtunii. Tuturor celor care suferă în sclavia sovietică, tuturor popoarelor terorizate, le spunem: Aveţi încredere în noi. Să unim forţele noastre cu ale tuturor popoarelor libere şi astfel, vom izbuti să stabilim o pace cinstită".

Preşedintele Eisenhower n-a încetat de a ţine acelaşi limbaj: "Noi nu vom admite niciodată ca celelalte popoare să fie subjugate", a spus Preşedintele, la 2o ianuarie 1953,cînd şi-a luat în primire funcţiunea. Iar în mesajul de la 27 ianuarie,

el a spus explicit: "Nu vom accepta subjugarea altor popoare cu scopul de a ne asigura cîştiguri iluzorii. Guvernul acestei ţări nu acceptă nici un angajament conţinut în acorduri secrete, autorizînd astfel de acte de opresiune". Acesta este un mod categoric de repudiere a oricărei "bomb-line", în cazul cînd ar exista vreuna!

In marele expozeu asupra politicii externe, făcut la Washington, la 16 aprilie 1953, Preşedintele a cuprins toate aceste principii într-un plan de pace "capabil să creeze o destindere reală"; a insistat, în acest plan, asupra necesităţii "de a restabili deplina şi întreaga independenţă a ţărilor din centrul şi din estul european şi suprimarea liniei de separaţie arbitrară care taie Europa în două".

Asemănătoare declaraţii au fost mereu reînnoite, în anii din urmă, unele chiar mai categorice, înainte de Conferinţa de la Geneva (în iulie, 1955), apoi mai vagi, după această dată, cînd Ike şi-a descoperit o nouă misiune: aceea de pacificare a Universului. Totuşi, ofensiva psihologică n-a slăbit; şi se credea, dincolo de Cortina de Fier, unde guvernul american a făcut tot ce era necesar pentru a fi crezut, că se poate conta pe Statele Unite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A invoca astfel de fapte nu însemnează a da dreptate U.R.S.S.-ului, care ar vrea să cheme America, la judecată,în faţa O.N.U.-lui, învinuind-o de a fi uneltit tulburările din Ungaria. (In ce mă priveşte, regret că acest proces nu va avea loc; ar fi fost o minunată ocazie, pentru a discuta, în adîncime,Europa răsăriteană, punînd la punct răspunderile puterilor de la Yalta, pentru a da pe faţă toate crimele sovietice şi pentru a scoate din strînsură teribila plagă de care poate pieri întreagă Europa). Rusia Sovietică, n-ar putea obţine nici un avantaj din declaraţiile perfect morale ale conducătorilor americani şi din zelul acestora de a apăra principii ale libertăţii. In raport cu U.R.S.S., care a violat într-un chip flagrant legile divine şi umane, America nu are ce să-şi reproşeze.

Dar tot aşa stau lucrurile, în raport cu popoarele de acolo şi îndeosebi cu poporul maghiar? Luptătorii pentru libertate, în Ungaria, nu aveau, oare, după toate declaraţiile americane ce li se făcuseră - şi transmise lor, cu grijă - dreptul de a se aştepta la un ajutor, la un sprijin, la o protecţie, din

partea Statelor Unite?

Dacă discursurile americane n-au îngăduit niciodată speranţa unei susţineri de ordin militar, ungurii nu puteau să se aştepte, cel puţin, la oarecare concurs moral şi politic, în clipa cînd cea mai sălbatică agresiune se dezlănţuia împotriva lor?

Prin jertfe eroice, ei cuceriseră o aparenţă de libertate: constituiseră un guvern legitim şi formulaseră cîteva propuneri, adresate O.N.U.-lui. Insă America n-a luat act de aceste propuneri: America n-a cerut ca ele să fie aduse la ordinea de zi a Adunării Naţiunilor Unite; America n-a recunoscut şi a tratat, ca şi cum ar fi avut de-a face cu un guvern legitim, cu Kadar şi cu complicii acestuia, impuşi prin armele sovietice.

Toată revolta lumii occidentale s-a risipit în vorbe şi în cîteva decizii vane ale Naţiunilor Unite.

Dacă procesul Statelor Unite ar avea loc, reclamanţii ar trebui să fie ungurii; ungurii şi toţi ceilalţi, fiindcă această carentă a Americii acumulează grele răspunderi în sarcina noastră şi riscă să provoace, în ţările noastre, amărăciunile cele mai crude şi disperarea cea mai adîncă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Washingtonul se consolează în speranţa că comunismul sovietic a fost rănit de moarte, prin evenimentele din Polonia şi din Ungaria şi că acum se va prăbuşi de la sine. Si noi am vrea să sperăm; dar, în acest caz, meritul ar reveni Rusiei,şi nu Americii!

Este totuşi indispensabil, pentru ca această prăbuşire să nu rămînă o iluzie prin care Occidentul caută să mascheze cauzele reale ale imobilităţii sale (cei care fug ca să nu-şi facă serviciul militar, oamenii lui Ike şi teroarea bombei), cum şi pentru ca transformările ce pot avea loc, la est, să nu ucidă pentru totdeauna ideea unei Europe Unite şi a unei lumi libere, este neapărat necesar, după groaznica zăpăceală provocată de absenţa oricărei reacţii afective a Occidentului, în timpul crizei ungare, ca Statele Unite să găsească un mijloc de a-şi preciza, din nou, politica faţă de Europa răsăriteană, aşa cum au făcut cu privire la Orientul Mijlociu.

5 ianuarie

Iată cîteva mărturii care întăresc părerea mea,referitoare la planul Eisenhower pentru Orientul Mijlociu:

"Preşedintele încearcă disperat şi în chip evident, să creeze vidul pe care politica sa l-a favorizat, înainte ca U.R.S.S.-ul să-l fi desăvîrşit", declară Adlaï Stephenson (exprimînd aceeaşi idee şi folosind aceiaşi termeni ce se află în teza pe care am dezvoltat-o aici).

Stephenson adaugă: "A trecut mai mult de un an, de cînd am afirmat nevoia unei declaraţii, prin care Statele Unite să-şi fi anunţat hotărîrea de a se opune oricărei schimbări prin forţă, în Orientul Mijlociu şi cînd am arătat că influenţa rusă se întinde primejdios". Iar mai departe: "Dacă dezastrul de la Suez ne obligă să recunoaştem falimentul politicii noastre, în Orientul Mijlociu, ca şi ipocrizia campaniei republicane,cel puţin este şi ceva bun, în aceste lucruri. Pentru a opri pătrunderea rusă, va fi nevoie de altceva decît de o nouă ameninţare de intervenţie militară şi decît de o nouă lărgire a obligaţiilor noastre militare, care şi aşa, sînt prea întinse pe glob. Sarcina nu mai consistă numai în restabilirea statu-quo-ului, ci în a face faţă realităţilor care au determinat exasperarea şi nenorocita intervenţie franco-britanică; în a reconstrui repede alianţa atlantică, de care atîrnă securitatea noastră. Nădăjduiesc că nu e prea tîrziu".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Excelentă hotărîre. Fiecare idee este justă, fiecare cuvînt este la locul lui. Iată ceea ce fixează răspunsurile Statelor Unite, în "nenorocita" afacere a Egiptului.

Cu privire la arabii pe care Dulles i-a menajat pentru a-i folosi în jocul său, iată cum judecă presa egipteană ("Al Gumhuriya"[1]) planul lui Eisenhower: "Planul E. constituie o modificare fundamentală a politicii americane. Este de mirare ca Preşedintele american să recurgă la ceea ce el însuşi a calificat recent ca o agresiune deschisă împotriva independenţei ţărilor arabe şi ca o gravă ameninţare contra păcii". Este vorba aici de o ameninţare contra arabilor, pentru a-i obliga să se

1) Ziarul "Republica", oficiosul guvernului egiptean.

retragă în faţa Israelului (ca şi cum, pînă astăzi, nu s-ar fi retras din propria lor voinţă! Nota Gafencu), sau contra Egiptului, pentru a-l determina să accepte o reglementare a problemei Canalului, pe care Egiptul nu o vrea?".

Cît despre declaraţia referitoare la existenţa unui vid, în Orientul Apropiat, "ea nu este altceva decît o periculoasă manevră imperialistă, inspirată de francezi şi de englezi. Arabii nu vor permite nici Statelor Unite, nici U.R.S.S.-ului, nici vreunei alte puteri, să ia locul francezilor şi englezilor".

Iată! Restabilirea ordinei, ajutorul popoarelor înapoiate, toate frumoasele planuri ale americanilor n-au nici o valoare în ochii fanaticilor şefi ai lumii musulmane. Ei voiesc să umple "vidul" numai cu ei, fără să se îndoiască nici barem de atît: că vidul sînt ei, patima lor, insuficienţa lor şi aroganţa lor. Ei vor prefera "protecţia" celor care-i linguşesc şi îi împing, aşa cum fac sovieticii, la întrecerea cu cei care, pentru a restabili ordinea, sînt obligaţi să le impună oarecare limite.

Pentru asemenea condiţii, nu era nevoie de atîtea menajamente.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

9 ianuarie

Am fost patru zile la Strasburg. Caietul acesta începe şi se termină la Strasburg[1)].

Căutam, la 15 octombrie, un contact cu Consiliul Europei, pentru a discuta "cazul", dacă evenimentele de la Poznan ar fi avut urmări.

Prevedeam alte insurecţii, fără a ne face iluzii asupra posibilităţilor de reacţie, din partea Occidentului. - "Ce vreţi să mai facem? - ne-au spus cei mai sinceri dintre "consilierii" Europei. Nu mai putem nimic".

S-au ţinut de vorbă. Marile evenimente s-au succedat într-un ritm uluitor: Varşovia-Budapesta. Foarte probabil, era prilejul de a trece la fapte mari. Asumînd unele riscuri, s-ar fi putut schimba faţa lumii, poate... Dar în ziua de azi,nimeni nu-şi mai asumă riscuri. De aceea, nu s-a făcut nimic. După ce a pornit bine, David a sucombat sub loviturile lui Goliath. A culeş şi Occidentul ceva, în faţa acestei răsturnări a legendei

1) Este vorba de al 48-lea caiet al "Jurnalului"; e ultimul caiet.

biblice.

Astăzi, Strasburgul îşi deschide porţile pentru a primi pe cei salvaţi din răscoala ungurească. Consiliul Europei sărbătoreşte constituirea Consiliului Revoluţiei Ungare. Este totuşi un act de curaj: O.N.U. nu l-ar fi făcut; nici Washingtonul. S-au dus frumoasele zile ale Declaraţiei de la Philadelphia![1)].

In cursul unei ceremonii oficiale, toţi marii tenori ai Consiliului: de Menthon, Pflimlin, Buron, Kiesinger, Julian Amery, Benvenutti, Wystrand au acoperit U.R.S.S.-ul de blesteme şi au împletit coroane pentru Ungaria martiră. Ripka şi cu mine figurăm printre oaspeţii de onoare, dar nu ne mai vine rîndul să vorbim: s-au înscris prea mulţi oratori, iar timpul este cronometrat.

Aflăm de la Auer şi de la Ferencz Nagy[2)], care se ţin şi ei la marginea adunării, că discuţiile, în noul consiliu, au fost tumultuoase şi adesea penibile... Cu greutate, s-a ales un comitet de direcţie: Anna Ketly, generalul Kirally şi fostul primar al Budapestei[3)]. "Tinerii", dintre care mulţi sînt anonimi şi poate chiar nişte falşi revoluţionari, s-au bătut pentru primele locuri. Deja! Influenţa spcialistă e puternică. Consiliul revoluţionar, aşa cum numele îl arată, înţelege să rupă nu numai cu prezentul comunist, dar şi cu trecutul: să se termine cu regatul sfîntului Stefan, cu Habsburgii, cu regenţa hortistă, cu comitetul naţional; să fie o republică avansată, care să menţină împărăţia pămînturilor, naţionalizarea uzinelor "de bază" şi "progresul socialismului". Consiliul vomitează "reacţiune" şi adoră tot ce este "revoluţie". Urăşte comunismul,dar îl va depăşi, ca pe o formă desuetă, a trecutului.

In aceste zile, Hrusciov şi Malenkov s-au întîlnit, la Budapesta, cu credincioşii lor, pentru a serba restabilirea "ordinii". Laurii victoriei au încoronat fruntea reacţiunii.

---

1) Aluzie la versul lui Schiller, din "Don Carlos": "Frumoasele zile de la Aranjuez sînt pe sfîrşite".

2) Emigranţi politici maghiari.

3) Kowago.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

11 ianuarie

Adunarea consultativă de la Strasburg.

Sedinţele Adunării consultative a Consiliului Europei, pe care le-am urmărit timp de patru zile, n-au fost lipsite de interes. Discuţia dusă asupra politicii generale a fost începută printr-un raport al lui Benvenutti. Cele două teme la ordinea zilei erau: răscoala ungară şi debarcarea în Egipt. Se poate zice că fibra europeană a Adunării, dacă ar exista, ar fi vibrat cu hotărîre. Intr-adevăr, a vibrat, dar nu atîta încît să se poată spune că săreau scîntei! Intîmplarea din Ungaria a suscitat, bineînţeles, o atitudine unanimă: admiraţie unanimă pentru jertfele eroice ale poporului maghiar; condamnarea unanimă a sălbaticei represiuni sovietice. Zelul pro-ungar şi antisovietic al Adunării a fost stimulat şi de vecinătatea unde se desfăşura consfătuirea refugiaţilor unguri, care căutau să organizeze "Consiliul" lor "revoluţionar". A fost un du-te-vino, între cele două Adunări; consilierii europeni se duceau să exalteze virtuţile revoluţionarilor maghiari, în mijlocul refugiaţilor, vizitîndu-i, primindu-i cu solemnitate, în sînul Consiliului European, chiar preşedintele Dehousie. S-a creat o atmosferă mai vie decît de obicei - şi mai eroică - în Adunarea Consultativă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dimpotrivă, problema Suezului a fost tratată aşa cum era de aşteptat, adică într-un mod mai puţin unanim. "Contradicţiile interne" ale lumii occidentale au izbucnit, dacă nu chiar cu violenţă (fiindcă discuţia dintre "eminenţii colegi" n-a încetat, nici o clipă, de a fi de o desăvîrşită curtoazie) în orice caz, într-un mod deosebit. Julian Amery a apărat, cu aceeaşi ardoare de la Congresul Independenţilor, la Versailles, teza "pro"-expediţie, "anti"-americană, a conservatorilor britanici, de nuanţa "ultra": mai multe glasuri engleze şi franceze i-au cîntat în strună, în timp ce germanii (socialistul Erler şi democratul creştin Kiesinger) au condamnat o acţiune care s-a făcut în numele Europei, fără ca regulile stabilite de Consiliul Europei (nesocotind consultarea prealabilă a celorlalte state europene), să fi fost respectate. Cei doi oratori germani, unul cu mai multă vigoare, altul cu mai multă supleţe,s-au ridicat împotriva "lozincilor" anti-americane, care nu puteau să ducă la nimic, fiindcă Europa nu poate face nimic, în conflictul

ce desparte cele două lumi, fără sprijinul Statelor Unite. Toţi oratorii belgieni au susţinut acelaşi punct de vedere, afirmîndu-şi opoziţia faţă de teza lui Amery, care ajunsese la această năstrujnicie: "trebuie să ieşim în frunte, cu America, sau fără ea". Dar dintre englezii aflaţi acolo, tot Amery a stîrnit pe cei mai hotărîţi contradictori: deputaţii laburişti - şi îndeosebi Jenkins - au ţinut să releve că, în afacerea Suezului,"majoritatea" poporului britanic trecea printr-o criză morală care le tălmăceşte ca perfect inteligibilă politica Statelor Unite. (Acest fapt întăreşte teza celor care pretind că expediţia în Egipt n-a fost hotărîtă atît de factorii externi, cît de factorii interni, pentrucă Anglia divizată n-a vrut să se opună pînă la capăt. De aci decurge şi drama lui Eden). "Marchizul" Lucifero a înveselit această discuţie prin vorbe care urmăreau să pună în acord teza sa, cu strălucita fosforescenţă a numelui său: el a aprobat intervenţia franco-britanică, la Suez, care s-a făcut - după el - în interesul comun al popoarelor europene; dacă operaţia n-a reuşit şi pe de altă parte, ungurii n-au fost ajutaţi, "este fiindcă, de zece ani, Occidentul n-a făcut nimic nici chiar pentru a se salva el însuşi; Europa şi-a pierdut libertatea, spre folosul Statelor Unite"... Pentru Lucifero,Budapesta şi Suezul sînt evenimente de aceeaşi speţă: încercări de revoltă a sateliţilor, împotriva stăpînilor: ungurii, contra ruşilor; anglo-francezii contra americanilor...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceste glume n-au avut succesul pe care le meritau.

Teitgen a încercat să stabilească, cu mai multă gravitate, o legătură între afacerea Suezului şi carenţa Occidentului, în timpul răscoalei ungare. In ambele cazuri, Occidentul - adică America - a înlesnit progresul comunismului, declarînd mai dinainte, unor oameni care nu cred decît în violenţă şi în forţă, că oricare ar fi excesele lor şi ororile lor, nu se va recurge la război. Nişte declaraţii ca acestea încurajează pe toţi uneltitorii la dezordine.

Teitgen are perfectă dreptate. Behăielile pacifice ale lui Eisenhower au contribuit puternic la dezlănţuirea violenţei represive a sovieticilor şi la îngîmfarea arabilor.Atît este de adevărat, încît americanii simt şi ei nevoia de a pune capăt acestui gen de efuziuni: planul Eisenhower, pentru Orientul Mijlociu, arată oarecare întoarcere la energie. Totuşi,unele

behăieli mai persistă: interogat la Senat, pentru ce guvernul american n-a dat, în timpul răscoalei ungare, aceleaşi avertismente pe care le-a dat acum Orientului Apropiat, Dulles a răspuns, nu fără să se încurce: "O intervenţie în Europa răsăriteană ar fi fost contrară regulilor Naţiunilor Unite şi N.A.T.O.-ului (?!!) şi ar fi provocat al treilea război mondial".

De ce? De ce o luare de poziţie în problema ungară (după ce Ungariei i s-a luat în considerare cererea de neutralizare şi după ce i s-a recunoscut guvernul Nagy) ar avea un caracter mai războinic şi mai străin spiritului O.N.U. şi O.T.A.N.-ului, decît procesul de intenţii, făcut la Moscova, în termeni atît de severi, împotriva declaraţiei lui Eisenhower? Dacă există vreo contradicţie, aceasta se constată între ultimul argument al lui Dulles şi toate declaraţiile sale anterioare, cu privire la eliberarea ţărilor de la est. Nimic nu este mai încurajator, pentru U.R.S.S., decît noile cuvinte ale şefului Departamentului de Stat.

Ceea ce reiese, în fond, din aceste discuţii (de la Strasburg), unde timpul scurt de care dispunea fiecare vorbitor impunea lui Teitgen un oarecare efort de sinteză, este că ultimele două evenimente care au buimăcit lumea, au provocat, în Europa, un sentiment general de însecuritate şi de neputinţă.Acest sentiment nu este ceva nou: este moştenirea ultimului război, care pentru continentul nostru, ca şi pentru ordinea europeană, a fost un război de distrugere adîncă şi dintr-un punct de vedere, definitivă. Dar evenimentele recente au dezvăluit acest sentiment cu toată cruzimea. La Budapesta, Europa ar fi vrut să reacţioneze: ar fi fost în tradiţia ei şi în interesul ei să o facă. A fost constrînsă la o imobilitate. La Suez, două puteri europene au încercat şi ele să recţioneze. Au făcut-o rău, fără să consulte pe prietenii lor europeni, neîncrezîndu-se în America,fără hotărîrea, graba şi convingerea necesare unei asemenea trebi.Totuşi, au făcut-o. Insă au fost silite să se retragă. In ambele cazuri, slăbiciunea Europei a fost manifestată; împotriva tuturor aparenţelor, Suezul se înrudeşte cu Budapesta. Nemulţumirea ce decurge ne îndeamnă să căutăm răspunderile. Unii le pun pe toate în spinarea Americii; alţii, cu mai mult curaj, le atribuie Europei; înfine, alţii le distribuie celor două continente, în părţi egale. Este de neiertat - orice ar spune domnul

Dulles - că Statele Unite n-au făcut nimic, în timpul evenimentelor din Ungaria. A fost o pierdere de prestigiu şi de autoritate morală, pentru Occident, pe care succesul american, la ONU, nu a putut să o compenseze. Pornind într-un moment nepotrivit, în Egipt, europenii au contribuit la îngreunarea intervenţiei occidentale în Ungaria. In privinţa Suezului, acelaşi partaj al răspunderilor: dovedind, chiar de la începuturile crizei, o neînţelegere evidenţă a intereselor europene, legate de Canal, susţinînd cauza aliaţilor lor, cu o moliciune şi cu o îmbufnealâ exasperantă, îndrumînd dezbaterile spre O.N.U., unde erau siguri că se vor năpoli (cunoscută fiind îndîrjirea antieuropeană a afro-asiaticilor) America părea a impune europenilor alegerea între o renunţare dureroasă şi o lovitură răsunătoare. Responsabilitatea Statelor Unite era sporită şi de faptul că guvernul lor nu se decidea să susţină principiul (perfect echitabil) al internaţionalizării Canalului, făcînd o deosebire între o politică de prioritate a interesului general, de cea mai înaltă importanţă, şi o pretenţie nejustificată a unei "suveranităţi" fără limită: să nu fi confundat interesul general, cu "colonialismul" atît de defăimat, de odinioară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe de altă parte, europenii nu aveau dreptul de a se angaja cu uşurinţă într-o aventură care-i expunea la o puternică reacţiune sovietică, înainte de a-şi fi asigurat, în cazul acestei reacţiuni, indispensabilul sprijin al americanilor.

Pe scurt, o rea manevră se constată, de ambele părţi, Jalnice rezultate pentru ambele. Asta nu însemnează că, pentru o mai bună colaborare altădată, ar trebui să se despartă. Lozinca lui Julian[1)] "chiar şi fără America", nu se poate susţine. S-a văzut ce-a ieşit de la Suez; nu este nimic ispititor în a recurge la astfel de metode, chiar dacă ar fi perfecţionate. Trebuie să se explice cu America, apoi să caute a pune la punct o politică comună. N-a spus nimeni că ar fi imposibil. Succesul unui astfel de efort atîrnă de calitatea politicii europene opusă americanilor, iar această calitate atîrnă de unitatea şi de autoritatea Europei.

Cam atît despre concluziile la care au ajuns dezba-

) Amery.

terile Adunării Consultative, de la Strasburg. Mai departe n-au mers.

Si totuşi, pornind de acolo, putea fi vorba de a face o muncă într-adevăr europeană, fiindcă răspunderile nu mai pot fi împărţite: ele revin tuturor popoarelor europene.Dacă Europa e slabă şi dezunită, în pofida tuturor avertismentelor pe care i le-au dat evenimentele, vinovată nu mai este America.Dacă Europa nu este un partener valabil, nu e din vina celorlalţi.

Insă, cu toate că atmosfera este propice unei munci de gîndire şi de reculegere, cu toate avantajele pe care le prezintă "conjunctura" actuală, Adunarea Consultativă încă nu s-a hotărît să privească problema mai de aproape. Bohy a pus întrebarea:-"Ce facem cu Europa?". Dar nici el n-a dat un răspuns precis.

Acela care s-a apropiat mai mult de soluţie a fost bătrînul Bech, ministrul de externe al Luxemburgului: "Daţi-mi voie să vă spun, pe scurt, care sînt, după opinia mea, cauzele ce paralizează nu numai activitatea Consiliului Europei, dar şi pe aceea a tuturor instituţiilor europene. In ce priveşte Adunarea dv., s-a zis şi răs-zis că una dintre slăbiciunile ei congenitale constă în faptul că ea nu este decît un organ consultativ. Este adevărat. Nu e nevoie de multă imaginaţie, pentru a ne închipui cu ce greutate,ar apăsa, asupra acţiunii Comitetului de Miniştri, dezbaterile şi iniţiativele dv., dacă aţi fi o veritabilă adunare de deliberare, un parlament european, ca parlamentele naţionale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rolul pe care l-ar juca Adunarea, în acest caz,n-ar avea totuşi deplinul său efect decît dacă Adunarea s-ar compune din membri aleşi de popoarele Europene.

Ceea ce-i lipseşte, astăzi, ideii europene este sprijinul maselor. Europa nu se poate face prin guverne, ci prin popoare care să aibă conştiinţa solidarităţii lor. Pentru mase,Europa nu însemnează ceva decît dacă ea va fi reprezentată, încorporată - dacă pot spune aşa - de oameni, de candidaţi la parlamentul european, de mase europene care să-i cunoască şi să aibă încredere în ei"...

Bravo, domnule Bech: Adunarea deliberantă, votul european direct, solidaritatea începută de jos, prin poporul euro-

pean; asta e totul. Sînteţi singurul care aţi spus curajos,lucrurilor pe nume. Pentru ce a fost nevoie să vă pierdeţi această frumoasă îndrăzneală, cînd aţi încheiat amintindu-ne soarta întristătoare a C.E.D.-ului? Afirmaţi că Europa nu şi-a revenit după această lovitură fatală şi păreţi a crede că ar fi mai bine să nu ne grăbim de-a o trezi, "pentru a nu face un rău serviciu ideii europene". (Expresia asta parcă ar aparţine cancelarului Adenauer). Si folosiţi groaznicul cuvînt al italianului Pella: "ar fi mai bine să se facă un pas scurt, dar sigur, decît un salt îndrăzneţ"..., prăbuşindu-vă întregul raţionament atît de bun.

Astăzi, după deziluziile provocate de Budapesta şi de Suez, după "deşteptăciunea" pe care aceste oribile evenimente au trezit-o în lume, dacă Europa nu procedează la un salt,ea nu se va mai reface niciodată.

Dar nimeni nu cutează a mai vorbi despre necesitatea unui salt. Ideea europeană este folosită ca în tratamentul unui greu-bolnav, care dacă ar mai face un pas, şi-ar rupe gîtul."Un pas scurt, dar sigur", spune Pella. Insă nimic nu e sigur cînd e vorba de a-ţi face drum. Euratomul, Piaţa Comună au tot atîţi adversari, ca şi Europa federală. In schimb, nu-şi făuresc cele de care au nevoie: o viaţă, o forţă, o politică unitară. Concluzia logică a dezbaterilor de la Strasburg ar fi fost cererea imperioasă a unei transformări a Consiliului Europei, convocarea unei Constituante aleasă de poporul european.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cei mai îndrăzneţi s-au gîndit, poate, la asta:dar toţi s-au resemnat să facă paşi mici, bine intenţionaţi, măsuraţi şi - vai! - inutili

12 ianuarie

Eden a demisionat. Harold Macmillan este prim-ministru. Se caută un loc pentru Butler.

Sfîrşitul carierei lui Anthony Eden are ceva intens-emoţionant şi dramatic. Cu greu se poate închipui acest om, pe care destinul l-a răsfăţat încă din tinereţe, dispărînd brusc, în clipa cînd alţii de abia încep să-şi dea măsura. Eden nu este obişnuit cu nenorocul; ghinionul i se pare foarte nedrept. Pe treptele intermediare, toate îi reuşiseră: bun elev, bun soldat, în 1914, bun parlamentar, bun şi permanent titular la Foreign Office,

Eden a fost, mai ales, un excelent Adjunct. Lealitatea sa, dibăcia lui la lucru, farmecul său au fost de mare ajutor şefilor săi, care n-aveau să se teamă din partea lui, nici de impetuozitate, nici de ambiţie, nici de vreo strălucire a geniului acestui om.

Treapta cea mai de sus i-a fost fatală: a aşteptat-o multă vreme şi a păzit-o prea puţin. Sănătatea l-a părăsit; în acelaşi timp şi norocul; încercările sale de ordin fizic sînt atît de amestecate cu dezgusturile sale de ordin politic,încît nu se poate şti, astăzi, dacă eşecurile i-au zdruncinat sănătatea, sau dacă sănătatea i-a trădat cariera. Dispare din primul plan al scenei lumii o fiinţă chipeşă. El s-a împotrivit lui Hitler, ceea ce face onoare curajului său. In raporturile cu URSS, el se complăcea cultivîndu-şi unele iluzii, încrezător în efectul farmecului său personal, admiţînd posibilitatea "coexistenţei", fapt care face mai puţină onoare perspicacităţii lui.Dacă ar fi ştiut să scrie, ar fi avut o carte frumoasă de făcut,fiindcă el şi-a menţinut prezenţa, timp de mai mult de un sfert de secol, în focarul evenimentelor europene. Dar şi aici, Churchill i-a luat înainte. Ce-are-a-face! In fond, de ce n-ar reintra în umbra marelui său Patron, care i-a prins atît de bine, de-a lungul anilor de glorie şi care l-a ocrotit atît de grijuliu - astăzi, ne putem da bine seama - de amărăciuni politice?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acum, Macmillan, fostul preşedinte al Secţiei Răsăritene, din Mişcarea Europeană, socrul lui Julian Amery, este prim-ministru. Işi va aduce, oare, aminte de noi?

Revin la impresiile mele de la Strasburg şi la evenimentele din Ungaria.

De abia acum se află ce s-a petrecut la Budapesta, între 1 şi 4 ianuarie.

Hrusciov şi Malenkov şi-au dat întîlnire cu fidelii lor sateliţi, din România, Cehoslovacia şi din Bulgaria,printre ruinele încă fumegînde ale capitalei ungare, pentru a serba acolo victoria comunismului asupra "contrarevoluţiei uneltite de Occident". Cu acest prilej, guvernul Kadar a lansat o proclamaţie care ar conţine un plan de viitor. In realitate, nu este vorba de altceva decît de a justifica restaurarea dominaţiei sovietice asupra unui popor care a încercat zadarnic să se elibereze.

Printre "reformele tehnice" şi "concesiile de ordin economic" pe care programul înţelege să le realizeze, nimic nu îngăduie să se întrevadă vreo schimbare de regim, de un caracter mai liberal. Desigur însă, sînt condamnate, din nou, "greşelile"foştilor şefi stalinişti, Rakosy şi Gerö, dar acestea doar pentru a pune, mai mult, accentul asupra nevoii de a întări autoritatea statului şi "dictatura proletariatului". Această dictatură golită de titularii ei fiindcă proletarii, muncitorii şi ţăranii au trecut de partea "contra-revoluţiei", şi este exclusiv reprezentată de Kadar, cu clica lui, instrumentele Moscovei. Sarcina dictată este de a veghea, printr-o disciplină severă, unitatea Partidului, pentru a "restabili solid Ungaria, în cîmpul socialist". Prin cuvinte de abia schimbate, iată restaurarea ordinii staliniste.

In aceste zile, ungurii liberi, scăpaţi din revoluţie, găsindu-şi un adăpost în Occident, se adună la Strasburg, în vecinătatea Consiliului Europei, pentru a se constitui într-o organizaţie. In cursul dezbaterilor, uneori tumultuoase şi unde tinerii manifestă o înflăcărare deosebită, ei pun bazele unui "Consiliu Revoluţionar Ungar", sub conducerea unui Comitet de trei: Anna Ketly, generalul Kirally şi fostul primar al Budapestei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acest Consiliu care pretinde a reprezenta interesele Ungariei în străinătate, ţine mult la titlul său de "revoluţionar"; plănuieşte să rupă nu numai cu regimul sovietic, al prezentului, ci şi cu trecutul.(...) Regimul pe care-l preconizează este: o republică independentă şi democratică; aceasta trebuie să restabilească Drepturile Omului, menţinînd împărţirea pămînturilor şi naţionalizarea uzinelor "de bază". Consiliul urăşte "reacţiunea", respinge comunismul, ca pe o formă a trecutului, care trebuie depăşită. Totuşi, pentru a nu apărea sectar, Consiliul şi-a păstrat, în rîndurile componente, un loc al comuniştilor-naţionali, pe lîngă celelalte partide de stînga.Dar n-au găsit nici un comunist: toţi foştii membri de Partid, după ce au ales libertatea, au rupt legăturile lor cu comunismul (după spusele generalului Kirally, către Ripka).

Atitudinea refugiaţilor unguri este de natură să pro-

voace reacţii, în lumea exilului. N-ar fi decît efectul unei stări de spirit deosebite, caracteristice zilelor de tulburare prin care trecem. Refugiaţilor le place să apară sub odăjdiile unei glorii ce le revine ca unor "revoluţionari"; eu nu se resemnează încă la ruşinea condiţiei de exilaţi. Vremea îi va aduce şi pe ei la turma emigraţiei.

Totuşi, unele dintre reacţiile lor ne spun ceva deosebit, în privinţa sentimentelor patriei. Oricare ar fi meritele noastre, oricare ar fi valoarea luptei ce ducem, sîntem oameni ai trecutului. Acest fapt micşorează caracterul nostru "reprezentativ". In măsura în care timpul trece, nu ne mai reprezentăm decît pe noi înşine. Si asta ar însemna mult, dacă valoarea a ceea ce dăruim luptei ar fi mare. Dar totul se reduce la nimic, dacă punem pretenţiile mai presus de îndatoririle noastre.

Regula valabilă pentru ansamblul exilaţilor - pentru cei vechi, ca şi pentru cei noi - aşa cum se desprinde din experienţele recente, mi se pare a fi următoarea:

Exilaţii n-au de apărat privilegiile sau pretenţiile cutărei clase, sau cutărui partid politic. Misiunea lor este de a apuca torţa şi de a-i întreţine flacăra, cu toată rîvna credinţei lor, pînă în ziua mîntuirii, cînd o vor trece pe braţele celor care, acolo, vor asigura biruinţa, prin jertfele lor. Nu exilaţilor le revine (n-au nici dreptul, nici competenţa) legitimitatea de a renunţa, în timpul exilului, la nişte instituţii care au asigurat, în trecut, independenţa şi continuitatea statului (cum ar fi, de pildă, regalitatea!); dar cu atît mai puţin le revine dreptul de a întreţine iluzia înşelătoare de a impune popoarelor respective alte forme de guvernare şi alte instituţii politice şi sociale, decît acelea pe care aceste popoare şi le vor da, în mod liber, în ziua eliberării. Numai manifestarea voinţei naţionale va putea hotărî - atunci - viitorul patriei.

In acest sens, bine am făcut de a îndemna întreaga emigraţie românească să adere la condiţiile eliberării ungurilor: alegeri libere, despărţirea de pactul de la Varşovia, revenirea la Europa).

Mare dejun la vecinii noştri Pagézi, cu Quaroni, prefectul poliţiei, şi cu doamnele Genevrier şi René Mayer;ne-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

număraţi invitaţi cărora nu le-am reţinut numele. Quaroni susţine necesitatea de a întreţine, cu arabii din Orientul Mijlociu, relaţii realiste, care să ţină seamă de transformările ce se fac în ţările acelea. Omul acesta este tot atît de vorbăreţ dar mai puţin strălucit decît altădată. In privinţa lui Eden, pentru "mediocritatea" căruia afişează un dispreţ suveran, reţin exclamaţia sa următoare: - Dacă Mussolini ar putea să afle că, în fine, cariera lui Eden s-a fărîmat, şi că Organizaţia moştenitoare a Societăţii Naţiunilor a condamnat pe primul ministru britanic, pentru un act de agresiune calificată, Mussolini şi-ar regăsi pacea în mormînt.

13 ianuarie

Octogenarul Churchill a avut acest cuvînt crud,despre amicii săi americani: "Toate astea nu s-ar fi întîmplat,dacă Eisenhower ar mai trăi![1)]..."

Dean Acheson, incontestabil cel mai inteligent ministru de externe pe care America l-a avut, după război, a fost citat în faţa Comisiei Camerei Reprezentanţilor, pentru a-şi da părerea despre "planul Eisenhower". Acheson a profitat de prilej, pentru a se răzbuna, cu mult spirit, pentru toate criticile pe care le-a îndurat odinioară, din partea partidului republican. "Planul" i se pare prea detaliat şi prea ineficient,pentru că implică angajamente foarte precise, de asistenţă, pentru o eventualitate foarte improbabilă (primejdia comunistă, în Orientul Mijlociu, consistînd într-o infiltraţie continuă şi nu într-o ameninţare de agresiune). O declaraţie în genul aceleia a lui Vandenberg, din 1948 (care se află la originea Pactului Atlantic), ar fi fost "mai bună". In ce priveşte politica americană faţă de Egipt, ea este de natură - după Acheson - să încurajeze toate şantajele pe care ar vrea să le exercite Nasser.Pentru a împiedica aceste şantaje, Statele Unite ar trebui să-şi asume sarcina diferenţei de preţ, la cumpărăturile de petrol pe care Europa este obligată să le facă în dolari, în emisfera occidentală. Dacă nu, Nasser va putea, în eternitate, să ţină acadeaua sus, faţă de europeni...

Prin incapacitatea de a formula o politică în Orientul Mijlociu, America a făcut inevitabilă criza Suezului, a

1) Ironia britanicului, adresată politicii americane în 1957, apare muşcătoare prin faptul că Eisenhower a trăit pînă în 1969.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

spus Acheson.

Ciu-En-Lai, în ajutorul lui Stalin

In mesajul către Congres, preşedintele Eisenhower a făcut unele aluzii - e drept: numai aluzii - la evenimentele din Ungaria. A vorbit despre "valurile sentimentului naţional ce se ridică împotriva tiraniei, nedreptăţii, inegalităţii şi mizeriei şi care împing bărbaţii, femeile, chiar şi copiii împotriva carelor de asalt". - "Republica noastră nu se poate ţine departe de astfel de evenimente - spune mesajul, mai departe - fiindcă ele prevestesc o nouă epocă pentru umanitate. Angajamentele noastre, interesele noastre şi caracterul nostru naţional ne obligă să jucăm un rol conducător (de "leadership") şi de a fi gata aă înţelegem şi să ajutăm".

Vai, acest rol a fost rău îndeplinit, în timpul masacrelor de la Budapesta.

Este încă greu să discernem toate dedesubturile viguroasei intervenţii a lui Ciu-En-Lai, în treburile Europei răsăritene. O fi adevărat - aşa cum pretind unii - că Hrusciov s-a dus să-l caute, cu scopul ca chinezul să restabilească situaţia primului secretar al partidului comunist sovietic, în sînul Sovietului Suprem? S-o fi alarmat Mao, de zgomotul dezintegrării imperiului lui Stalin (dezintegrare care ar putea să aibă supărătoare efecte asupra situaţiei interne şi externe a regimului comunist, în China), atunci cînd a trimis pe secundul său,în Europa, pentru a predica unitatea socialismului mondial? Ceea ce pare sigur este că chinezii comunişti, care treceau ca mari susţinători ai titoismului, au jucat partida Moscovei, cu un zel buimăcitor. Ei au dezavuat pe Tito, au condamnat "contra-revoluţia reacţionară" a ungurilor, au dat avertismente lui Gomulka şi au proclamat fidelitatea lor faţă de dogmele lumii comuniste, care evoluează sub egida U.R.S.S.-ului, cu o pornire aproape agresivă.

Serviciul pe care Ciu-En-Lai l-a adus astfel, prin vizita sa la Moscova şi la Varşovia, regimului sovietic actual, este de o valoare inestimabilă pentru Hrusciov & Comp. La Moscova, el a căutat să stabilească unitatea, în echipa conducătorilor, echipă pe care evenimentele au destrămat-o serios.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La Varşovia, departe de a fi încurajat naţionalismul comunismului Gomulka, el s-a silit să restabilească respectul unei ordini comuniste unitare (sub egida U.R.S.S.-ului).Totdeauna am crezut că regimul lui Gomulka este provizoriu:polonezii aşteaptă prilejul de a face un pas înainte; iar ruşii aşteaptă prilejul de a obliga Polonia să facă un pas înapoi.Dintre acestea, înaintarea sovietică a fost cea mai remarcată,prin mijlocirea lui Ciu-En-Lai. Ce va face Gomulka? I s-a tăiat creanga de sub picioare. Nu se mai sprijină decît pe solul naţional. Dar se va putea menţine el, în ipoteza că întreg partidul său va trece la inamic, adică la blocul chino-sovietic? Iar dacă nu, va îndrăzni el să fie naţional - numai naţional - urmînd sau conducînd naţiunea prin căile primejdioase ale unei revoluţii antisovietice? Momentul nu pare favorabil pentru o astfel de hotărîre, fiindcă americanii refuză să-şi asume chiar şi cea mai mică răspundere, iar chinezii sînt gata să le asume pe toate, împreună cu amicii sovietici. In orice caz, urîte zile sînt în perspectivă, pentru Polonia: reacţia sovietică, încurajată de aprobarea chinezilor, se accentuează. Mulţi dintre comuniştii polonezi se clatină; Gomulka, el însuşi, poate că va şovăi să persiste într-o opoziţie care ar rupe ultimele legături cu lumea comunistă (fiindcă U.R.S.S.-ul, la care se adaugă China, formează o lume întreagă) şi că nu le va mai rămîne polonezilor (dacă nu voiesc să mai cadă sub puterea sovietică) decît să reînceapă răscoala lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Importanţa concursului pe care China îl dă cauzei sovietice a fost mai ales cu privire la Ungaria. După ce-a condamnat atitudinea lui Imre Nagy, Ciu-En-Lai avea să exalteze opera lui Kadar. De aceea a ţinut să atribuie "acordului" intervenit între el, Hrusciov şi acel biet Polichinelle care se numeşte Kadar, un caracter de solemnitate excepţională, pentru a întări unitatea sacră a partidului. Au fost rostite cele mai definitive cuvinte, în privinţa asta: promovat la rangul celor-foarte mari, Kadar a trebuit să exprime, în numele Ungariei, ataşamentul său indefectibil la cauza marxism-leninismului, ca şi obedienţa lui faţă de "leadership"-ul Moscovei. Este ca şi cum masele celor două imperii s-ar fi unit pentru a înnăbuşi sub greutatea lor, ultimele veleităţi de rezistenţă ale ungurilor.

Toate acestea permit concluzia că lumea chineză a

presimţit pericolul slăbirii puterii sovietice, care s-a produs prin destalinizare şi prin dezvoltarea comunismului naţional; slăbirea aceasta ameninţă ansamblul ţărilor comuniste.Turneul, în Europa orientală, al lui Ciu-En-Lai, a avut ca scop principal să oprească acest proces de descompunere. Rezultatul eforturilor său este că stalinismul a fost din nou pus la loc de onoare, în fapte, dacă nu şi în vorbe. Oricare ar fi cuvintele întrebuinţate - şi oricare ar fi oamenii care se folosesc de ele (deocamdată se pare că aceştia sînt Hrusciov şi Malenkov,cei doi "liberali", care se căznesc să tragă maşina înapoi!) - este indiscutabil că faptul de a pune, înainte de orice, puterea imperiului sovietic, toate celelalte consideraţii de ordin ideologic, economic, sau cu privire la aspiraţiile naţionale ale popoarelor satelite, sînt de cea mai pură esenţă stalinistă.

Ceea ce pare mai puţin sigur este modul cum intervenţia chineză va influenţa relaţiile forţelor dintre Moscova şi Pekin. O fi oare credinciosul adjunct care a alergat în ajutorul patronului, sau fratele mai mic care a luat sub ocrotirea sa pe fratele mai mare, care se află în nevoie, fără să fi evaluat preţul acestei intervenţii? O astfel de problemă nu s-ar fi pus niciodată în timpul lui Stalin, cînd puterea Moscovei era indiscutabilă. E un indiciu în plus că lucrurile s-au schimbat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

14 ianuarie

Truman şi Orientul Apropiat. După Stevenson şi Acheson, preşedintele Truman a condamnat şi el politica Ike-Dulles, cu privire la Egipt şi la Orientul Apropiat.

Truman a spus: "Cred că putem considera ca o eroare istorică faptul de a ne fi găsit lîngă Rusia expansionistă şi comunistă, pentru a umili şi a slăbi pe aliaţii noştri. In propriul nostru interes şi în interesul păcii, nu trebuie să ne mai îngăduim niciodată de a ne despărţi de aliaţii noştri". Apoi susţinînd planul Eisenhower (Congresul n-are alternativă, dar trebuie să meargă mai departe) Truman declară că "şovăielile, nehotărîrea şi neputinţa de a preciza politica noastră externă au contribuit la ultimele evenimente tragice din Orientul Apropiat" şi cere ca forţele Naţiunilor Unite să fie întărite şi sporite în limitele necesarului, pentru a menţine ordinea, pînă cînd problema Canalului de Suez va fi rezolvată şi cînd un tratat de pace va

fi încheiat între Egipt şi Israel.

Iată ceva care ne scoate din obişnuitele behăieli ale lui Eisenhower, care chiar cînd sînt cuprinse în note ameninţătoare (aşa cum a fost "planul" pentru Orientul Apropiat) sînt despuiate de orice luare de poziţie precisă şi clară.

Ziarele franceze nu ştiu să tragă vreun folos,nici în aceste declaraţii americane, care angajează totuşi răspunderile unor oameni influenţi, nici dintr-o mare organizare politică. Se întîmplă că americanii de talia lui Stephenson, Acheson sau Truman s-au pronunţat asupra Suezului, în favoarea tezei europene, spunînd lucruri cel puţin tot atît de pertinente ca ale lui Pineau şi Julian Amery.

Această critică liberă şi această bună-credinţă pe care le găsim pe celălalt ţărm al Atlanticului (...) sînt asigurătoare cu privire la O.T.A.N. şi la perspectivele lui de viitor.

15 ianuarie

Nichita Hrusciov a lansat, la Taşchent, o nouă sfidare către "imperialismul american". - "Leul britanic - a spus clocotitorul prim-secretar al Partidului Comunist Sovietic - a îmbătrînit, a slăbit şi după ce şi-a pierdut vocea, şi-a mai pierdut şi coada, în Egipt. Pentru a-l înlocui, imperialismul american dă buzna spre Orientul Apropiat". Apoi după ce a declarat că U.R.S.S.-ul nu înţelege să cucerească ţările din Orientul Apropiat şi Mijlociu, Hrusciov a prezis eşecul complet al politicii americane. Motivul invocat pentru acest eşec este neaşteptat: "Ideea de eliberare naţională nu poate fi combătută cu armele. Intreg aerul este astăzi impregnat de libertate şi nimeni nu mai poate ucide această idee".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este concluzia cea mai cuminte pe care o putem trage din evenimentele de la Budapesta.

Dar J.F.Dulles nu înţelege să părăsească aşa de uşor "planul" său - cît de tardiv! - referitor la Orientul Mijlociu. Vorbind în faţa Comisiunii Afacerilor Externe a Senatului,şeful Departamentului de Stat a afirmat convingerea sa că: "U.R.S.S.-ul totdeauna a rîvnit la această regiune" şi că "încercarea decisivă între libertate şi comunism va fi jucată în Orientul Mijlociu". Pentru a dovedi în ce grad el socoteşte necesar să fie angajată răspunderea Americii, Dulles a mers pînă acolo, zicînd

că "Naţiunile Unite nu sînt în măsură să asigure, aşa cum ar trebui, menţinerea libertăţii". (...)

S-ar părea că - după aceste cuvinte - este mai primejdios să fie apărată libertatea, în Europa, decît în Orientul Mijlociu[1]. Aşa s-ar explica pentru ce O.T.A.N.-ul, în recenta întrunire de la Paris, şi-a împărţit răspunderile între cele trei zone distincte: zona atlantică propriu-zisă, unde riposta faţă de agresiune trebuie să se facă cu toată rigoarea voită; zona Orientului Mijlociu, care trebuie supravegheată de aproape (planul american a definit în ce constă această supraveghere); şi în sfîrşit, estul european, care fiind în mod deosebit criticat, nu poate suscita decît pioase doleanţe şi este lăsat în seama Naţiunilor Unite.

Dar natura are oroare de vid. Acolo unde "leadership"-ul american şovăie de a se manifesta, se găsesc alte forţe pentru a-l înlocui. In Orientul Mijlociu, după eşecul campaniei în Egipt, dacă preşedintele Eisenhower nu s-ar fi pripit să facă cunoscut planul său, U.R.S.S.-ul ar fi fost gata să ia rolul englezilor şi francezilor.

In estul european, fiindcă nimeni din Occident nu s-a interpus (între U.R.S.S. şi sateliţii revoltaţi), rolul acesta a fost îndeplinit de China. Trebuie deci să ne aşteptăm, de aci înainte, în Europa - cel puţin, la est - la un "leadership" chinez.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

16 - 17 ianuarie

Intîlniri mondene: la 15, dineu de la generalul Bethouart (cu Paul Reynaud, soţii André Maurois, juristul Maurice Garçon, soţii Lazaref, soţii Pagézy, prefectul de poliţie şi d-na Genebrier, Max Brusset, soţii Philippe Rotschild, Walter etc.

La 16, dejun la "Travellers"[2], ca invitat al lui

---

1) Manuscrisul "Jurnalului" menţine denumirea de "Orientul Mijlociu", chiar şi atunci cînd este vorba despre Orientul Apropiat, adică pînă la Suez. In textele americane, reproduse aici, prin Orientul Mijlociu se înţelege întreaga lume arabă, inclusiv India, deci dincolo de Suez.

2) Numele unui club de turism mondial.

Georges W.K. Tuch (preşedintele cercului), cu Raymond Cartier, Don, etc.

La 17, dejun la contesa de Mun, fata şi frumosul ei fiu, de Noailles, contele de Caraman Chimay, d-na Mallo Franco, fosta ambasadoare a Braziliei ş.a.

Piaţa Comună" este discutată de Adunarea Naţională. Va continua, oare, Franţa de a spune "nu" Europei? Mollet a avut curajul de a risca soarta guvernului[1].

Refugiaţii unguri dau de furcă - aşa cum era de prevăzut - gazdelor lor occidentale. Caracterul lor bănuitor, temperamentul lor revoluţionar care se revoltă împotriva nepăsării şi calmului plat al vieţii burgheze, sensibilitatea lor de proletari ofensaţi de nivelul de trai şi de luxul claselor cu dare de mînă, iluzia lor de a fi descoperit "ceva nou", în aspra şcoală a comunismului, ca şi pretenţia lor de a face ca Occidentul să beneficieze de experienţa lor, extrema dificultate, mai ales pentru aceia care au fost nişte eroi, asupra cărora s-a concentrat atenţia admirativă a universului, de a se obişnui, din nou, cu anonimatul, cu sărăcia şi cu miile de griji ale existenţei amare a dezrădăcinaţilor, toate acestea aruncă o umbră dureroasă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

1) Se află anexată la "Jurnal" o relatare de presă (nesemnată) în care sînt expuse dificultăţile începutului Pieţei Comune. Gr. Gafencu, bolnav, în ultimele sale zile, nu le-a comentat,dar le-a socotit utile istoriei. Iată-le, în rezumat: Fiind vorba de suprimarea barierelor vamale dintre Germania (R.F.), Belgia,Olanda, Luxemburgul, Italia şi Franţa, se pune problema dacă Franţa va putea să menţină balanţa comerţului său exterior, vînzînd produse de oţel, rochii de seară, etc. pentru a cumpăra maşini de scris germane, ţesături italiene, tutunuri belgiene, rulmenţi luxemburgheze, cacao olandeză etc. Condiţiile de muncă sînt diferite, ca şi regimul monetar, inegalitatea pieţelor, tariful inegal al muncii pentru bărbaţi şi femei, tariful orelor suplimentare, asigurările sociale, partidul comunist francez care se opune unor anume investiţii străine, riscul grevelor, etc. Producătorii francezi au primit garanţii: egalizarea salariilor masculine şi feminine, remuneraţii pentru lactate, scutiri de vamă la export, etc. Subzistă însă: inferioritatea relativă a rezervelor valutare, absenţa garanţiilor contra ridicării preţurilor şi a sarcinilor sociale, insuficienţa paralelismului dintre armonizarea salariilor şi suprimarea progresivă a taxelor vamale, ireversibilitatea mecanismului, incertitudinea regimului produselor agricole, misiunea Fondului de Investiţii, asocierea la Piaţa Comună a coloniilor etc.

asupra strălucirii gloriei şi jertfelor lor.

La acestea, se adaugă faptul că, departe de a-şi manifesta bucuria de a fi ajuns să trăiască în "libertate", ei se erijează în judecători şi cenzori ai popoarelor care i-au primit, pentru a le reproşa viaţa lor, prea uşoară şi prea împestriţată de nedreptăţi şi de inegalităţi. Ei poartă, în inima lor, extrema asprime a acelora care au suferit mult şi care cred că, de-a curmezişul atîtor suferinţe, au descoperit un sens al existenţei, de care - celor fericiţi - puţin le pasă.

De aceea, prezenţa lor printre occidentali pare a fi o vie imputare, înainte de a deveni, aşa cum este probabil, o jenă şi o povară insuportabilă. Chiar de pe acum, elveţienii le impută dezordinea, francezii - risipa, iar americanii - mentalitatea subversivă. - Aştia sînt comunişti!, au declarat cei mai oneşti dintre senatorii americani, cerînd să li se retragă înlesnirile de imigraţie care li s-au acordat.

Numai Dumnezeu ştie că aceştia nu sînt comunişti,în marea lor majoritate. Dar comunismul a trecut pe la ei şi a deslipit ţara lor, de lumea Occidentului. Prăpastia ce s-a căscat între cele două părţi ale aceleiaşi Europe, nu are numai temeiuri de ordin ideologic. S-a format un decalaj, în spaţiu şi în timp: nu se înfruntă religii contrare, ci se înfruntă secole diferite; noi, aceştia de aici, nu trăim în epoca lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Influenţa pe care comunismul a exercitat-o asupra stării lor de spirit n-a făcut din ei nişte adepţi ai lui Stalin, nici ai lui Hrusciov, dar le-a dezvoltat gustul şi nevoia de a reglementa existenţa lor după unele doctrine, iar doctrina care li s-a oferit - fiindcă ea conţine toate promisiunile de dreptate şi de egalitate, difuzate de comunism, fără să fi ţinut seama de ele - este socialismul. Prin socialism se exprimă cei mai mulţi dintre ei: oroarea pe care le-o inspiră groaznicul eşec al metodelor comuniste, ca şi sentimentul că cei doisprezece ani ce au trecut nu sînt pe de-a întregul pierduţi pentru "progres" şi pentru mîntuirea sufletului lor. Ei ţin să se aşeze cît mai departe cu putinţă - la distanţă egală - între tirania bolşevică şi "reacţiune". Mai ambiţioşi decît comuniştii naţionali (care, după ce au repudiat pe Stalin, n-au urcat istoria în amonte, decît pînă la Lenin) ei au mers mai departe şi nu s-au oprit decît la punctul unde Karl Marx a predicat buna doctrină.

De aceea, primul document pe care cercurile rezistenţei ungare l-au publicat în străinătate, este îmbibat de "înţelepciune" marxistă. Pornirea lor împotriva "sovietismului"este evidentă: "Nici nu mai este nevoie, poate, să spunem contra cui ne-am revoltat: contra tiraniei lui Stalin şi a lui Rakosi,care a promis totul şi n-a ţinut nici o promisiune, a zugrăvit un viitor strălucit, şi a realizat un prezent oribil". Urmează imediat profesia de credinţă revoluţionară: "Voiam să creem un regim social şi uman de producţie şi de distribuţie socialistă; ni s-a impus capitalismul de stat. Marile proprietăţi, cu un secol de întîrziere, fuseseră în sfîrşit, distribuite proprietarilor lor legitimi, adică ţăranilor; dar pămînturile pe care aceştia le primiseră, le-au fost grabnic confiscate. Clasa muncitoare putea, înfine, să se îndrume spre securitatea socială şi spre creşterea bunului trai; Rakoşi şi complicii lui, au transformat nişte proletari săraci, în nişte sclavi săraci. Se promitea libertatea; însă, într-o ţară unde bîntuia poliţia secretă, delaţiunea,procedeele de concentrare, acest cuvînt mai avea vreun sens?".Pînă aici, mărturisirea scopurilor urmărite nu dezvăluie intenţii prea cutezătoare. Impărţirea pămînturilor în favoarea "proprietarilor legitimi" a fost afectată, în România, sub regimul liberal şi nimeni nu s-a gîndit, într-o epocă "burgheză", la revenirea asupra acestei înţelepte hotărîri. In ce priveşte securitatea socială, cine o caută mai mult decît Occidentul? Cine a reuşit mai bine să-şi asigure bunul trai al clasei muncitoare, decît "capitalista" Americă? Unde naţionalizarea uzinelor "de bază" a fost mai scrupulos respectată, decît în foarte-conservatoarea Anglie?

Dar ungurii insistă asupra purităţii socialismului lor, ca să se ştie în ce grad a fost trădat prietenul lor Marx: "Ne-am revoltat contra ţăranilor noştri, pentru că ei nu voiau şi nu puteau să guverneze ţara potrivit cu exigenţele intereselor noastre vitale; pentru că au sabotat, au întîrziat, cu multe zeci de ani, evoluţia ţării noastre; pentru că,din zi în zi, ei ne apropie de prăpastia mizeriei şi a disperării. Iar toate astea,într-un moment istoric, cînd se ofereau poporului maghiar forţa şi putinţa de a vindeca slăbiciunile seculare, creînd o Ungarie socialistă şi socială". Aici iese la iveală orgoliul reprezentanţilor cei mai înaintaţi ai poporului maghiar, popor care nu s-a înşelat în căutarea adevărului "socialist", dar care a fost ru-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

şinos înşelat şi trădat de tiranii străini şi autohtoni, care i-au fost impuşi. De aceea, ei nu înţeleg a fi aşezaţi printre comuniştii naţionali, care se mulţumesc, ca polonezii, cu un compromis care menajează legăturile ce-i unesc cu stăpînii sovietici şi printre contrarevoluţionarii care se agaţă de trecutul definitiv îngropat. Ei sînt "poporul" care s-a ridicat împotriva stăpînilor prezentului, după cum s-a ridicat şi contra tuturor regimurilor succesive ale trecutului. Acest popor "însfîrşit admis să se exprime pe sine însuşi, după secole de tăcere, şi-a luat în mînă destinul propriu şi al ţării". Ceea ce vrea poporul "nu este restauraţia cutărui regim din trecut, ci instaurarea unui socialism democratic şi uman. De la origini, revoluţia a făcut totul pentru a se deosebi de orice contrarevoluţie, fie de stînga, fie de dreapta". Este de remarcat că această "stîngă" şi această "dreaptă", care nu corespund decît unor noţiuni de politică maghiară - Bela Kuhn, apoi Rakosi, pe de o parte, Horthy şi prietenii nazismului, de altă parte - au fost transpuse pe planul internaţional, prin revoluţionarii Annei Ketli şi ai generalului Kiraly, în aşa fel încît să le ţină la egală distanţă de comunismul moscovit şi de democraţia occidentală: "Cei care cunosc raporturile de forţă ale ţării ştiu că orice restauraţie - nu vorbim despre aceea fascistă, fiindcă ipoteza ar fi grotescă - dar fie şi cea capitalistă, sau chiar numai liberală, este exclusă în Ungaria anului 1956. Ei ştiu că 95% din populaţie, dacă nu chiar şi mai mult, sînt gata să apere rezultatele pozitive obţinute după 1945, resping fascismul şi capitalismul, doresc socialismul".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Trebuie să distingem aici şi partea evidentă, în declaraţia lirică, cuprinsă în acest document redactat de artişti, de poeţi şi de scriitori. Nu poate fi găsită înlănţuirea riguroasă a argumentelor şi ideilor politice. Aceşti revoluţionari n-au nici o îndoială. Ei nu se întreabă dacă nenorocirile care i-au împovărat nu sînt cumva datorate regimului comunist, în aceeaşi măsură ca şi "tiranilor". Nu le trece prin gînd să urce filiera revoluţiei, de la Hrusciov şi Stalin, pînă la Lenin şi Karl Marx, pentru a descoperi toate răspunderile marei catastrofe. Ei se supără pe cîţiva oameni şi nicidecum pe sistem, fără să se fi întrebat dacă sistemul însuşi nu a contribuit la frînarea - de mai multe zeci de ani! - a evoluţiei ţării; nici dacă

sistemul nu a sufocat cumva, sub greutatea unei doctrine irealiste, prosperitatea statului şi libertăţile omului. Nu cumva chiar sistemul, pentru a-şi menţine "rezultatele pozitive" a transformat irezistibil pe conducători, în nişte inchizitori, conducîndu-i într-o mizerabilă sclavie?

Fugarii unguri au rămas orbeşte credincioşi ideii revoluţionare, - fiindcă aceasta li se pare raţiunea de a fi şi suprema justificare, actul de identitate ce le rămîne, în tulburarea lumii actuale, locurile la egală distanţă de "sovietism" şi de "reacţiune", dar şi pe o linie mediană între lumea comunistă şi lumea liberă. Ei nu voiesc să aparţină nici uneia dintre aceste lumi. Ei n-au ales libertatea, în credinţa că libertatea s-ar afla în străinătate, în vreo parte a lumii; ei nu o situează decît în viitorul ungar. De aceea, "neutralismul" şi "neutralitatea" pe care le reclamă cu atîta neîmblînzită insistenţă, nu sînt - aşa cum credeam - un mod prudent şi abil pentru a reveni la Europa şi pentru a reintra în comunitatea ţărilor libere, ci felul în care ei înţeleg să-l marcheze în spaţiu, locul unde voiesc să situeze revoluţia. Nici la dreapta, nici la stînga, nici în Răsărit, nici în Apus, ci pe punctul precis şi "independent" unde trebuiesc hotărîte destinele poporului ungar. Documentul revoluţionar supralicitează voinţa ungurilor de a fi independenţi faţă de lumea întreagă: " Obiectivele noastre şi cerinţele proprii ne impun independenţa militară a ţării, faţă de Uniunea Sovietică şi faţă de oricare altă putere occidentală".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a convinge pe sovietici că nu este vorba ca ei să profite de această independenţă cu scopul de a trece de partea Occidentului, trebuie să li se dea "garanţii". Revine Occidentul de a găsi şi de a oferi aceste garanţii; "iată obligaţia morală şi umană în care sînt puse puterile occidentale".Iatăne foarte departe de faimosul strigăt care ne-a emoţionat atît în momentul masacrelor la Budapesta: "Trăiască Ungaria, trăiască Europa!". Se cere ca Occidentul să garanteze că Ungaria nu se gîndeşte la continentul nostru, la Europa, pe care Ungaria nu o vrea.

Aceeaşi existenţă în ceea ce priveşte independenţa politică: "Vrem independenţă politică, adică dreptul de a alege, în mod liber, forma constituţională, regimul politic şi sistemul economic al ţării. Si la acest capitol, se înţelege că Uniunea

Sovietică s-ar putea teme că, lăsaţi în seama noastră, am putea resimţi unele influenţe occidentale, susceptibile să ne îndepărteze de calea pe care ne-am angajat în 1945. Aici se pune din nou chestiunea garanţiilor".

Garanţiile înfăţişate de data asta, cuprind o nouă derogare de la linia pe care Ungaria se presupunea a fi adoptat-o - cel puţin după prevederile noastre. Garanţiile de ordin militar trebuie să ţină Ungaria la distanţă de Europa; garanţiile politice îndepărtează această ţară, de calea alegerilor libere şi a democraţiei: "In timpul perioadei tranzitorii, adică atît timp cît situaţia nu va fi fost consolidată şi nici normalizată viaţa economică, atîta vreme cît orice pericol de restauraţie dreptistă sau stîngistă nu va fi fost definitiv înlăturat, puterea ar putea să rămînă în mîinile guvernului provizoriu, sprijinit de consiliile muncitoreşti şi de comitete ţărăneşti şi intelectuale. In tot timpul acestei perioade, partidele nu vor putea fi autorizate să-şi extindă organizaţiile. Menţinerea ordinii ar putea fi încredinţată unei poliţii organizate şi întărite, dacă ar fi nevoie, de miliţii muncitoreşti. Misiunea unităţilor sovietice staţionate încă în ţară, s-ar putea mărgini la apărarea împotriva unei agresiuni eventuale, din afară". Dacă nu cumva acest paragraf trădează intenţia de a-i juca, cu subţirime pe sovietici, convingîndu-i de "bună-credinţa" revoluţionarilor unguri, pentru a grăbi evacuarea Ungariei (sau, în orice caz,de a nu face imposibilă evacuarea), paragraful îşi asumă bizare libertăţi cu privire la principiul alegerilor libere. Cum aşa? Un guvern provizoriu, comitete muncitoreşti şi ţărăneşti, partide politice puse sub severă supraveghere (ca să nu fie fasciste, nici "capitaliste", nici "liberale"), o poliţie nouă, reorganizată după nevoile momentului şi întărită de miliţii muncitoreşti, toate aceste înţelepte precauţii nu sînt ele cele mai bune mijloace, pentru aceşti nenorociţi unguri, de a aluneca din nou în făgaşul din care de abia au scăpat şi de a înzestra statul cu noi serii de măsuri abuzive, cu porunci pedepsitoare şi cu oribili tirani?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate astea ar fi, evident, foarte provizorii.Există oarecare inconştienţă, la aceşti revoluţionari, atunci cînd pretind sprijinul "burghezilor" din Europa, al "capitaliştilor" din America şi al "liberalilor" de pretutindeni, pentru a impune

un sistem care să-i menţină, poate, pe linia anului 1945, la care ţin atît de mult, şi care, desigur, nu le poate reda libertatea. Este, de asemenea, oarecare naivitate în a vrea să se situeze Ungaria între două lumi, cu pretenţia de a deţine o a treia formulă, care le-ar îngădui să profite de ideologia unora şi de prosperitatea altora. Documentul pe care l-am citat este puternic influenţat de socialişti, elementele cele mai active, iar politiceşte, cele mai bine organizate, din noua emigraţie. Sînt ei cei mai numeroşi? Această proporţie corespunde aceleia care va fi mîine, în Ungaria liberală? Nu se poate şti.

Ceea ce este sigur, rămîne doar atît: de abia în momentul eliberării se va putea verifica dacă un document ca acesta corespunde în mod real stării de spirit al ansamblului naţiunilor; numai atunci se vor putea judeca cu calm şi cu imparţialitate, toate cauzele politice, economice ca şi toate greşelile omeneşti care au produs acest regim, cel mai catastrofal şi mai groaznic pe care l-a cunoscut istoria.

Deocamdată, luăm act de faptul că refugiaţii unguri sînt hotărîţi să se menţină în rolul lor de revoluţionari şi că după spatele ce l-au întors Occidentului, din care nu voiesc să facă parte, ei doresc să continue, prin vorbe şi prin argumente peremptorii, discuţia angajată cu U.R.S.S., cu arma-n mînă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu este ceva care să le înlesnească stabilirea, în ţările occidentale.

19 ianuarie

Planul Ripka şi obiecţiunile mele faţă de ideea neutralizării Europei răsăritene.

Reuniunea Comisiei ţărilor de la Răsărit, din Mişcarea Europeană, sub preşedinţia lui Vallée Poussin (la Institutul Branting[1]). Consiliul revoluţionar ungar este reprezentat - nu e rău, deloc - de Raksany şi de un tînăr Ianoş.

Ripka, în deplin acord cu Vallée Poussin, ne citeşte un proiect de rezoluţie destinat să fie prezentat guvernelor

---

1) Institutul poartă numele lui Karl Branting (1860-1925), om de stat suedez, matematician şi astronom, socialist-neutralist, reprezentant al Suediei la Societatea Naţiunilor. A condus ziarul "Socialdemokraten". Branting a preconizat o colaborare prudentă cu aliaţii occidentali.

occidentale, pentru a le angaja să profite de "conjunctura actuală" şi să facă ceva hotărîtor, în favoarea ţărilor noastre. Această "conjunctură" pare deosebit de favorabilă lui Ripka (şi lui Vallée Poussin!), date fiind dificultăţile interne ale U.R.S.S.-ului: este momentul potrivit de a încerca să îndulcească guvernul sovietic, prin oferte ispititoare. "Occidentul" ar trebui să fie convins să înceapă discuţii cu Moscova, pentru a propune retragerea trupelor de ocupaţie - retragerea occidentalilor din Germania vestică, retragerea sovieticilor din Germania estică şi din toate ţările noastre. Intreaga regiune a Europei centrale şi orientale ar putea fi neutralizată, pentru a nu trezi temeri, în Rusia; aceste ţări ar putea să-şi dea guverne şi regimuri, după voinţa lor şi după alegeri libere. Un sistem general de securitate, pacte de neagresiune şi de garanţie reciprocă, ar cuprinde totul. Ripka îşi promite cel mai mare succes, cu un astfel de plan.

Am mustrat acest proiect care nu-mi spune nimic bun. Sînt de acord că problema "eliberării" nu poate fi tratată aparte, cu fiecare ţară, ci doar în ansamblu. Acest ansamblu nu se limitează numai la Europa răsăriteană, ci priveşte Europa întreagă: este, de fapt, problema păcii europene.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De asemenea, sînt de acord că Occidentul trebuie să procedeze după un plan. Lipsa unui plan şi a unei politici comune occidentale a avut consecinţe funeste, în timpul crizei Suezului şi Budapestei. America a căutat să remedieze aceste lacune, înaintînd un plan pentru Orientul Mijlociu. Ea trebuia să pregătească un plan pentru Europa răsăriteană. Este absurd să fie lăsate evenimentele de la Răsărit în voia... "leadership"-ului chinez!...[1]. Nu s-ar cuveni ca America să piardă timpul, tocmai cînd se urzesc, din nou, zile negre, pentru Polonia. Dacă Polonia arde,Germania de răsărit se va arde şi ea. De aci, poate să izbucnească marele incendiu.

Dar planul occidental nu trebuie să nu prevadă imposibilitatea neutralizării unei jumătăţi a Europei, fiindcă asta ar echivala cu părăsirea Europei întregi, la discreţia U.R.S.S.-ului şi ar crea o situaţie mai rea decît aceea existentă astăzi.

---

1) Se află anexat la "Jurnal", articolul lui Gr.Gafencu,intitulat: "In ajunul alegerilor poloneze. Ciu-En-Lai în ajutorul lui Stalin", publicat în "Vie Française", la 18 ianuarie, 1957.

Intr-adevăr, dacă occidentalii s-ar retrage dintr-o Germanie neutralizată şi dacă americanii ar părăsi Europa, U.R.S.S.-ul zadarnic s-ar mai retrage din ţările noastre; ar rămîne stăpînul continentului. O soluţie judicioasă a problemei Europei răsăritene trebuie să ţină seama nu numai de garanţiile ce se zvonesc a fi propuse Uniunii Sovietice, pentru a satisface nevoile sale de securitate (dacă într-adevăr - ceea ce nu cred - consideraţiile de securitate determină politica sa!) ci şi de nevoia de a se asigura supravieţuirea Europei. Trebuie să se caute o soluţie "europeană", care să aibă în vedere interesele vitale ale ansamblului continentului. Se poate gîndi la propunerea unei retrageri simultane a trupelor sovietice şi americane, din Europa, dar numai dacă unele condiţii prealabile, cu privire la securitatea europeană, vor fi fost împlinite. (Mă gîndesc la condiţiile formulate de Raymond Aron: înarmarea Europei occidentale cu arme atomice; un acord militar franco-german, pentru a supraveghea, în comun, folosirea unor astfel de arme, şi un acord germano-polonez, plus unul general, de securitate).

"Neutralizarea" Germaniei ar lipsi Europa de orice putinţă de apărare proprie, în viitor. "Neutralizarea" ţărilor noastre le-ar împiedica de la posibilitatea integrării într-o Europă Unită şi s-ar menţine o Europă divizată. Se poate,la rigoare, să se conceapă un echilibru paşnic, asigurînd coexistenţa între U.R.S.S., Europa şi Statele Unite; se poate concepe şi un echilibru ce s-ar stabili între Europa prietenă a Americii şi Uniunea Sovietică, prietenă a Chinei; dar nu se poate închipui cum ţările europene "neutralizate" (ale căror mijloace de existenţă şi de apărare ar fi, în consecinţă, strict supravegheate de U.R.S.S.) ar putea să-şi asigure independenţa şi supravieţuirea, în faţa unui enorm bloc continental ruso-chinez.

Ripka face să intervină aici ideea unei asociaţii, "sau" a unei federaţii europene răsăritene, adică a unei strînse colaborări politice şi economice între ţările noastre eliberate şi neutralizate. Dar o astfel de uniune este ea compatibilă cu ideea neutralităţii? Iar această neutralitate nu împiedică oare, în orice caz, integrarea ţărilor noastre la o Europă occidentală, adică la constituirea unei Europe Unite, puternică şi viabilă? Nici la stînga, nici la dreapta, spun revoluţionarii unguri, deci nici cu U.R.S.S., nici cu Occidentul. Toate

BCU Cluj / Central University Library Cluj

astea ar avea un sens numai dacă ar fi posibilă constituirea unei forţe de mijloc: Europa. Dacă nu, din dependenţa vecinilor orientali nu mai scăpăm.

"Planul" Ripka a fost susţinut de unguri (în afară de Auer, care s-a declarat de acord cu obiecţiile mele). Preşedintele a hotărît să amîne luarea unor hotărîri, la o viitoare întîlnire. Pînă atunci, vom căuta să examinăm această gravă problemă, de mai aproape.

20 ianuarie

François Mauriac-Petru cel Mare şi comunicatul. Mauriac în ale sale "Bloc Notes" din "Express", unde continuă să demonstreze remarcabilul său talent de polemist, a încheiat prin a crede că "istoria noastră se desfăşoară în interiorul unei alte istorii, care o învăluie, care îi va hotărî destinul". El se gîndeşte cu spaimă că nu fără dreptate, la ce s-ar întîmpla dacă focul s-ar reaprinde în Polonia, ajungînd pînă la Berlin. Fiindcă "Uniunea Sovietică nu se retrage", scrie el cu convingere. "Ea nu se poate retrage. Sîntem atît de trup şi suflet lîngă eroica Ungarie, încît pierdem din vedere că, la Budapesta, represiunea rusă, oricît de crudă este, nu constituie totuşi un atentat de stil stalinist. Represiunea aceea nu vădeşte nici un caracter comun cu ororile de la Katyn, bunăoară, sau cu procesele din 1935-1938. Iată un act politic care nu este nici stalinist,nici chiar tipic rusesc: este vorba de reflexul normal de apărare,pe care-l opune un imperiu, îndată ce se simte ameninţat asupra unui punct pe care-l crede esenţial. In acest moment, Ungaria şi Polonia nu au de-a face cu Stalin. Nici barem cu Lenin sau cu Trotzky. Ele au de-a face cu Rusia lui Petru cel Mare, al cărui întreg sistem defensiv riscă să fie repus în discuţie şi care, nu se va da înapoi de la nimic pentru a împiedica deschiderea celei mai mici spărturi. Dacă vreodată s-ar deschide, ea va fi inundată de cadavrele impuse de destin".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este foarte drăguţ spus. Si este adevărat, dacă se mai observă şi că nu este vorba, pentru U.R.S.S., de un "reflex normal de apărare", nici de un act politic destinat să asigure "sistemul său defensiv", ci de un efort războinic, de o agresiune permanentă, pentru a menţine pe loc un sistem ofensiv şi pentru a pregăti înaintarea sa. Ca să asigure succesul unei astfel

de politici, tradiţia lui Petru cel Mare întîlneşte metodele lui Stalin şi se confundă cu ele. Ceea ce Mauriac crede că poate imputa lui Stalin, în mod deosebit, este fără îndoială ipocrizia acestuia: modul cum căuta să ascundă sau să mascheze crimele sale. Nu tot aşa procedează stăpînii actuali ai Kremlinului, dînd sălbaticei represiuni din Ungaria caracterul unei victorii ideologice repurtată de comunism, împotriva "contrarevoluţiei"? Oare nu cuceririle şi "progresele" comunismului trebuie să le fortifice pentru totdeauna, prin pactul încheiat cu China? Comunicatul publicat la plecarea lui Ciu-En-Lai, din Moscova, face apologia masacrului patrioţilor unguri (aşa cum discursurile lui Vîşinski predicau executarea victimelor proceselor din 1935-1938) în numele unei religii noi, mai drepte şi mai umane, pe care nimeni în U.R.S.S. nu se sinchiseşte s-o apere.

Ceea ce este grav, în această declaraţie sovieto-chineză care profeţeşte într-adevăr "o istoria capabilă să înfăşoare istoria noastră", este că U.R.S.S.-ul a reuşit să stabilească un front comun, de la Elba pînă la Pacific, pentru a menţine divizarea Europei şi sclavajul ţărilor de la Răsărit; front însufleţit de vîntul înşelător al unei ideologii simulate, în timp ce frontul occidental n-a fost reconstituit,iar America nu îndrăzneşte să atace direct problema est-europeană.Viteazul Ike e totdeauna în întîrziere cu o mişcare: în timp ce planul său tardiv, destinat Orientului Mijlociu, n-a mai putut să salveze poziţiile Occidentului în această regiune, Moscova a obţinut ca Pekinul să condamne la moarte jumătatea continentului european.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

21 ianuarie

Gomulka a obţinut un enorm succes electoral.

In contrast cu campania electorală, care a fost foarte agitată, alegerile s-au desfăşurat într-o atmosferă de calm, iar după opinia observatorilor imparţiali, "aproape libere". Opoziţia a putut să-şi manifeste părerea, abţinîndu-se la vot, sau ştergînd de pe lista unită - zisă lista "frontului naţional" - pe candidaţii care nu le conveneau. Dar nu s-a recurs la acest drept: participarea la vot a fost între 91 şi 97 la sută; în ce priveşte schimbările operate pe lista de vot, acestea n-au avut nici o importanţă. Polonia întreagă pare a se fi aliniat în spa-

tele şefului ei, care se acoperă cu epitetul comunist, pentru a-şi apăra independenţa naţională.

Ceea ce a contribuit în gradul cel mai înalt la succesul lui Gomulka - şi ceea ce explică succesul lui - este ultima intervenţie a conducătorului polonez care a declarat că: "A şterge numele candidaţilor partidului nostru înseamnează a compromite independenţa patriei noastre, este a şterge Polonia de pe harta Europei". Gomulka a mai spus: "Dacă aveţi încredere în ceea ce v-am promis, votaţi pentru listele aşa cum au fost ele constituite de noi". Era greu pentru un polonez să nu ţină seama de asemenea cuvinte. Lista care avea să fie votată era denunţată de candidaturile partidului comunist. Dar miza bătăliei electorale întrecea în importanţă certurile de partid, chiar şi de regim. Era nevoie deci să se voteze cu comuniştii, pentru a scoate pe sovietici afară din ţară. Poporul polonez s-a supus cu o admirabilă disciplină acestei încercări.

Dorea oare U.R.S.S.-ul biruinţa campionului eliberării poloneze? Se pare că atacurile declanşate în presă, împotriva agitaţiei "reacţionarilor, trădau dorinţa de a profita de cea mai măruntă ocazie pentru a restabili "ordinea", ca la Budapesta. Dar prilejul acesta nu li s-a dat.

Este probabil că Gomulka e un comunist sincer. De asemenea, este un om politic abil. Concesiile de limbaj, în domeniul politicii externe, "lealitatea" sa faţă de U.R.S.S., supleţea sa în faţa lui Ciu-En-Lai, severitatea neprevăzută cu care el a condamnat doctrina lui Eisenhower referitoare la Orientul Mijlociu, toate acestea corespund convingerilor sale comuniste, dar mai mult: corespund intenţiilor sale de a dobîndi, prin unele formule de politică externă, pe gustul Moscovei şi Pekinului, libertatea de acţiune pe care vrea să şi-o asigure, în interiorul ţării.

De fapt este un act de dreptate şi de care se foloseşte comunismul, de la un timp încoace, slujindu-se adesea de argumente naţionale, pentru a ajunge la scopurile lui, sau pentru a contribui la succesul unei cauze naţionale.

In privinţa modului de a tălmăci rezultatul alegerilor poloneze, toată lumea va găsi ceea ce doreşte: Moscova se poate mîndri cu o victorie a comunismului; polonezii se pot bucura de ideea independenţei. Dar atît unii, cît şi alţii, vor ră-

mîne cu o îndoială: în ce parte se vor înclina rezultatele acestui "plebiscit" al voinţei lui Gomulka? Va lucra el în sensul voit de Moscova, sau în acela sperat de poporul polonez?Fiindcă dacă este posibil, în aparenţă, să fie mascată o victorie naţională, prin succesul unei liste comuniste, este infinit mai greu să fie astupată prăpastia care se deschide, în fiecare zi mai adîncă, între voinţa de dominaţie sovietică şi setea de libertate a poporului polonez.

Trebuie să notez că discursul electoral al lui Gomulka şi izbînda listei sale naţionale sînt fapte care au ceva comun cu declaraţiile şi comunicatele consiliului revoluţionar ungar. Polonezii lui Gomulka îşi zic comunişti şi invocă în favoarea lor recunoaşterea lui Lenin. Ungurii se doresc socialişti şi apelează la Karl Marx. Atît unii cît şi ceilalţi refuză să caute libertatea "în urmă", adică în lumea liberală. Trebuie spus că lumea liberală nu face nimic pentru a-i convinge să-şi schimbe părerea. Se pare, dimpotrivă, că se vrea încurajată această tendinţă de a vedea că "toate se aranjează" la stînga şi la Răsărit. (...).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N-ar însemna oare acest fapt o grăbire a redutabilului moment cînd libertatea nu va mai fi în securitate, în lumea liberală?

22 ianuarie

Aşa cum era de aşteptat, toată lumea se preface a fi mulţumită de alegerile poloneze, şi toată lumea strigă că a biruit. - "Este triumful poporului - scrie, nu fără dreptate, ziarul "L'Humanité" - şi succesul "socialismului" asupra forţelor reacţiunii". -"Este victoria Poloniei asupra stalinismului moscovit", observă, cu nu mai puţină dreptate, ziarul "Figaro".Toate ziarele, de orice culoare ar fi, se bucură în acelaşi fel,de victoria lui Gomulka. Se poate spune că "leader"-ul polonez a bătut recordul de forţă al unirii tuturor credinţelor, speranţelor, cele mai contradictorii, sub numele său. Dar această bunăstare sufletească poate fi durabilă?

- "Am trăit ultima noastră zi de unanimitate", ar fi spus un polonez din Polonia, cînd a aflat rezultatul scrutinului.

Ne putem teme de asta, fiindcă e greu să admitem că

minunea se poate prelungi şi că U.R.S.S.-ul şi Polonia se vor resemna simultan, sovieticii încetînd de a mai domina un stat satelit, iar Polonia ne mai respingînd comunismul.

Iar a vorbit Eisenhower. A fost cu prilejul ceremoniei unde a depus jurămînt pentru a doua oară. Ike a jurat pe Biblia pe care a primit-o de la maică-sa, în ziua cînd a ieşit de la West-Point[1]. (Va fi ispititor pentru istoricul de mîine să caute cîte avataruri va fi avut de suferit situaţia internaţională, în funcţie de respectul filial, mărturisit de preşedinte acestei Biblii maternale!).

Ike a vorbit aşa cum se cuvenea, despre "o pace întemeiată pe dreptate şi care ar fi trebuit să fie fructul cooperării dintre naţiuni". Evocînd răspunderile ţării sale în toate treburile mondiale, el a declarat cu înţelepciune că Statele Unite ar avea datoria "să difuzeze sfaturi şi să asculte sfaturi". Cu privire la comunişti şi la comunism, el nu i-a menajat: "Comunismul este demenţa care divizează lumea", iar Statele Unite vor persevera în misiunea lor de a demasca întunecatele uneltiri ale acestei nebunii. Un strigăt de admiraţie, pentru eroii unguri "care aidoma trăznetului, au zguduit lumea comunismului internaţional". In schimb, nu-şi ia nici un angajament faţă de aceşti eroi. Dimpotrivă, sînt unele rezerve mintale pe care "Le Monde", bineînţeles, s-a grăbit să le pună în evidenţă: "Respectăm aspiraţiile naţiunilor care astăzi se află aservite şi care doresc libertatea; dar nu căutăm nici să facem din ei nişte aliaţi militari, nici să-i obligăm să imite felul nostru de viaţă". Fraza asta spune mult. Insemnează: nu-i vom face să se lupte pentru noi; nu înţelegem să-i ajutăm să se elibereze, pentru a spori forţele noastre împotriva U.R.S.S.-ului. Dar aceeaşi frază poate să mai însemneze şi altceva: nu vom lupta nici pentru ei, nici pentru libertate. A trecut vremea cruciadelor!

Intr-adevăr, sîntem departe de ofensiva psihologică predicată odinioară de J.F.Dulles: "Tuturor celora care suferă în sclavie - spunea Dulles, în ianuarie 1953 - tuturor popoarelor terorizate le spunem: aveţi încredere în noi. Să ne unim forţele cu acelea ale tuturor popoarelor libere; vom reuşi să

1) Cea mai înaltă şcoală militară din America.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

stabilim o pace cinstită". Vai! Spaima atomică şi Biblia mămichii lui Eisenhower au stins acest foc sacru. Astăzi "eroii" nu mai sînt aliaţi; li se respectă "aspiraţiile" şi li se pun coroane pe mormînt. Dar, în viaţă, nu li se dă nici un sprijin, nici lor, nici ideii de libertate.

Faţă de categoricele declaraţii cuprinse în comunicatul chino-sovietic, de la Moscova; de asemenea, faţă de luarea de poziţie, atît de energică, a lumii comuniste, cu privire la evenimentele din Ungaria şi din Orientul Apropiat, atitudinea americană semnalată de Eisenhower are aerul unei sustrageri de la datorie. "Cu sprijinul statelor socialiste şi al altor ţări iubitoare de pace, Egiptul şi Ungaria au obţinut victoria, după o luptă eroică", au declarat, în cor, Hrusciov şi Ciu-En-Lai. Ai impresia că visezi!... Dar în acest ţesut de minciuni, se află şi o aserţiune justă: este "sprijinul" care a decis de soarta lui Nasser şi de soarta răscoalei ungureşti. In acest timp, nu rămîne mai nimic din făgăduinţa făcută de Dulles popoarelor "înrobite de comunism":-"Vă puteţi bizui pe noi!"... Ah, da! Ne putem bizui...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Chino-sovieticii nu contestă voinţa lor de cruciadă, bineînţeles în sens contrar: "ţările noastre sînt legate prin ideea şi cauza comunismului. Relaţiile dintre ele sînt întemeiate pe doctrina marxist-leninistă, pe principiile internaţionalismului proletar. Ele sînt subordonate unui interes superior:victoria ce trebuie cîştigată, în lupta generală împotriva imperialismului, în lupta pentru construcţia socialismului, în diferite ţări şi pentru triumful final al comunismului". Iată ceva limpede. Nu e vorba numai de a admira minorităţile care luptă pentru comunism: e vorba de a se asigura victoria lor şi triumful. Este sigur că Ciu-En-Lai şi Hrusciov n-au căutat sfaturi în Biblie.

Aceeaşi hotărîre intim legată în modul de a se opune planului Eisenhower: U.R.S.S. şi China "condamnă în mod categoric acest plan, declarîndu-se gata să continue sprijinul acordat popoarelor din Orientul Apropiat şi din Orientul Mijlociu, pentru a împiedica orice amestec în treburile lor interne".

Si aici este vorba de un sprijin. Ziarele americane observă cu bucurie că nu mai este vorba de vreun ajutor economic: în acest domeniu, Occidentul rămîne fără concurenţi; Chinei îi lipsesc atîtea, iar Uniunea Sovietică este slăbită; nu mai pot

să continue ce-au început. Dacă lucrurile ar atîrna de astea! Arabii vor şti să-şi împartă darurile care le vin de la binevoitorii lor: de la unii, vor lua banii; de la alţii vor lua armele; iar înarmarea lor le va sluji să nu mai dea nimic înapoi. Sprijinul politic şi militar promis arabilor de "puterile socialiste", împotriva "imperialismului" occidental, inclusiv americanilor, însemnează susţinerea lui Nasser împotriva statelor Pactului de la Bagdad, încurajarea agitaţiilor arabe şi comuniste în Africa de nord, împiedicarea oricărei soluţii de ordin internaţional, la Suez, o dezordine permanentă, poate chiar definitivă, în căile de comunicaţie şi de alimentaţie cu petrol a Europei.

Această operă de distrugere, urmărită sub pretextul apărării mişcării de independenţă egipteană şi de suveranitate a ţărilor arabe, primeşte sprijinul declarat, oficial, provocator, al Moscovei şi Pekinului. In acest timp, eliberarea Europei răsăritene, de care atîrnă securitatea întregii lumi libere, nu inspiră preşedintelui Statelor Unite decît un emoţionant elan de admiraţie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ajutorul tardiv pe care America îl promite statelor din Orientul Apropiat şi Mijlociu a izbutit să obţină aprobarea celor patru state rămase credincioase Pactului de la Bagdad, care s-au întrunit recent la Ankara: Turcia, Pakistanul, Iranul şi Irakul. Dar Iordania a dezertat din acest grup, pentru a se uni cu Nasser şi cu prietenii săi: cu Siria şi cu Arabia Saudită. Acolo s-au înfipt jaloanele Moscova. Cele trei state care nu se tem de comunism au condamnat, în termeni severi, intervenţia americană.

Toate se întîlnesc şi se încrucişează în colţul lumii pe care criza Suezului l-a pus brusc în lumină: trei religii[1)], mari căi de comunicaţie, bogăţii de care atîrnă energia, pacea şi războiul unei vaste părţi a lumii, în plus popoare subdezvoltate a căror înflăcărare este extremă, iar mizeria infinită; toate se silesc zadarnic să umple un vid pe care-l întreţin chiar ei, prin insuficienţa lor şi unde abundă patimile dezlănţuite şi răuvoitoarele ambiţii.

Cînd Dulles declară că acolo se află locul cel mai

---

1) Text neclar; se poate eventual presupune: trei regiuni.

primejdios al pămîntului, nu e lipsit de dreptate. Este regretabil doar atît: că şi-a pus această problemă atît de tîrziu.

23 ianuarie

"Figaro" face mare caz şi mare publicitate în jurul unei scrisori de la Thierry Maulnier: "Către scumpii prieteni americani". Maulnier este un excelent scriitor; articolele sale sînt adesea pătrunse de înţelepciune şi de curaj. De data asta el se lasă cîştigat de oarecare sentimentalitate şi abuzează de un ton plîngăreţ, de care americanii - aşa cum îi cunosc - nu sînt prea amatori. El ar vrea să convingă America de importanţa bastionului francez. Ar fi făcut mai bine dacă ar fi apăsat mai mult asupra ansamblului lumii occidentale, decît asupra Americii. Fiindcă există, probabil, mai puţini americani care se îndoiesc de virtuţile Franţei, decît francezi care contestă meritele Americii. Pericolul este că supărarea unora provoacă supărarea celorlalţi, se sapă prăpăstii în interiorul "lumii libere". Dacă mi-ar fi revenit mie sarcina de a difuza o scriere, în aceste zile, m-aş fi difuzat scrisoarea binegînditorului şi "scumpului prieten Thierry Maulnier", ci articolul excelent al părintelui Riquet, apărut tot în "Figaro".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Reverendul părinte se ocupă de împărţelile "creştinilor", care explică "neputinţa" lor de a împiedica strivirea şi opresiunea fraţilor din Ungaria şi atîtora de dincolo de Cortina de Fier. (Acelaşi slujitor al bisericii a ţinut o predică emoţionantă, după cîteva zile, cu prilejul unui recviem comemorativ al morţii lui Maniu).

Părintele Riquet aminteşte avertismentul pe care Papa Pius al II-lea[1)] l-a adresat creştinilor, în anul 1459, a doua zi după invazia Constantinopolului, de către Mahomed al II-lea: "Nu părinţii noştri, ci noi am lăsat Constantinopolul, metropola Orientului, pe mîna turcilor; în timp ce noi huzurim într-o poltronă inacţiune, aceşti barbari îşi duc armele victorioase pînă pe ţărmurile Dunării şi ale Savei. Toate aceste lucruri s-au petrecut sub ochii noştri; ce-am făcut noi? Dormim într-un somn adînc. Nu, mă înşel. Ne facem războaiele, unii al-

1) Este vorba despre umanistul Enea Silvio Piccolomini; apelul lui către prinţii europeni, în 1459 pentru o cruciadă contra turcilor care ocupaseră Constantinopolul încă din 1453, n-a avut, aici o urmare.

altora şi lăsăm adversarilor noştri libertatea să-şi facă cheful". (Era epoca războiului de loo de ani).

Părintele Riquet apropie acest avertisment grăitor, de mesajul de Crăciun al Papei Pius al XII-lea: "In faţa unui inamic hotărît să impună tuturor popoarelor, într-un fel sau altul, o formă de viaţă deosebită şi intolerabilă, numai o atitudine unanimă şi voinică din partea celor care iubesc adevărul şi binele ar putea să salveze pacea şi chiar o va salva". Occidentalii nu sînt angajaţi ca acum 5oo de ani, în lupte violente, dar divizarea lor internă a favorizat astăzi, ca şi atunci, masacrul şi nimicirea popoarelor creştine, între ele.

Din aceste îndemnuri la unirea creştină, străbate intenţia prelatului catolic dornic "de a vedea realizîndu-se, în creştinism, reconcilierea între Orient şi Occident". Aşa cum Pius al II-lea n-a şovăit (cu toate că schisma din lo54 "a cristalizat pentru multă vreme despărţirea dintre creştinii Bizanţului, şi catolicii romani") să apere cauza Bizanţului împotriva turcilor, tot aşa Pius al XII-lea n-a şovăit să ia sub protecţia cuvîntului şi rugăciunilor sale pe toţi creştinii "de dincolo de Cortina de Fier".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Avertismentele celor doi papi se adresau occidentalilor, în primul rînd; aceştia, absorbiţi de certurile lor lăuntrice, au lăsat să pătrundă inamicii în inima ordinii europene.

La numeroasele glasuri americane, care s-au ridicat împotriva politicii "administraţiei", în timpul evenimentelor din Ungaria şi din Egipt, (am citat aici obiecţiunile lui Stephenson, ale lui Truman şi Acheson) s-a adăugat mărturia lui Reinhold Niebuhr, care a scris un excelent articol în revista "New Leader": <u>"Cele şapte greşeli ale politicii externe americane"</u>.

a) Noi americanii n-am recunoscut dependenţa ansamblului economiei europene, de petrolul din Orientul Mijlociu. Astfel am împins europenii la disperare prin amînări.

b) N-am recunoscut importanţa alianţei occidentale. Dulles a adoptat lozinca sovietică a anticolonialismului, ca şi cum despre asta ar fi fost vorba.

c) Am interpretat rău fenomenul dictaturii egiptene. Nici un dictator nu poate fi convins prin blîndeţe şi prin bună-

credinţă. Experienţa lui Chamberlaine trebuia să ne fie de ajuns.

d) Cea mai mare greşeală a diplomaţiei noastre a fost pacifismul ei absolut. (Analogie cu argumentul adus de Teitgen, la Strasburg, la Confederaţia Europeană). Această greşeală revine preşedintelui Eisenhower. Din angajamentul luat la Geneva, şi anume acela de a evita catastrofa unui război nuclear, Eisenhower a tras falsa concluzie că forţa trebuie exclusă din orice fel de negocieri. Din această cauză a decurs paralizia mijloacelor noastre, în faţa cutezanţei adversarilor noştri.Soarta statului Israel a fost compromisă.

e) Am dat crezare voinţei de destindere a U.R.S.S.-ului şi am crezut în realitatea schimbărilor anunţate de Hrusciov. De asemenea, am crezut că imperiul sovietic se dezintegra, aşa cum ne spunea Nixon, la Budapesta. Reacţia sovietică, la Budapesta, ne-a surprins şi zadarnic am încercat să reacţionăm prin "neputincioasele rezoluţii de la O.N.U.".

f) Am făcut greşeala de a crede că O.N.U. era într-adevăr un supra-guvern, capabil să rezolve problemele mondiale. In realitate, O.N.U. era, cel mult, o punte între lumea sovietică şi Occident, pe de o parte şi un punct de raliere pentru aliaţii occidentali, pe de altă parte. Insă stupiditatea americană şi britanică a distrus această alianţă, iar O.N.U. se află într-o stare de confuzie".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

g) Am făcut greşeala de a persista în ficţiunea de a nu lua act de existenţa Chinei comuniste.

Pentru Niebuhr, cauza acestor greşeli ("graţie cărora ne găsim astăzi într-o situaţie mai rea decît în 1937") este faptul că puternica naţiune americană "este foarte greoaie şi prosperă" şi că ea găseşte "un contrast între securitatea sa de acasă şi insecuritatea sa din afară, într-o intolerabilă contradicţie". Insă riscurile unui război nuclear sînt prea mari pentru o ţară atît de prosperă. De aici, bravul preşedinte a dedus că folosirea forţei este imposibilă, în oricare situaţie.Pentru a menţine iluzia unui asemenea paradis neatins, am compromis securitatea aliaţilor noştri. Iată-ne reveniţi, prin căi diferite la vechiul amestec de izolaţionism iresponsabil şi de idealism moral. Dar situaţia actuală este mai rea decît cea veche, fiindcă ea derivă dintr-o poziţie de forţă şi priveşte o ţară

de care atîrnă lumea liberă. "Aberaţiile de adolescenţă de la 3o de ani nu sînt atît de periculoase ca deziluziile maturităţii, la 5o de ani". (E foarte drăguţ exprimat!).

Concluziile: la anii maturităţii noastre, trebuie să ne gîndim, în sfîrşit, în termeni de discriminare şi nu de lozincă: "Nimic nu poate să schimbe faptul că naţiunea noastră trebuie să-şi asume acţiuni care implică riscul de război; acţiunile acelea vor dovedi fie că am ajuns la o reală maturitate, fie că am căzut înapoi în pălăvrăgeala adolescenţei".

24 ianuarie

Sărbătoare naţională: Unirea Principatelor. O sărbătorim duminică, peste trei zile, la München, unde plecăm astăseară. (Marea întrunire românească trebuia să se ţină cu prilejul vizitei mele, care a fost decomandată. Va fi totuşi un Te-Deum, la biserica românească, unde sper să iau parte. Intre timp, voi face o vizită la Radio Europa Liberă şi voi primi cîţiva colegi "federalişti europeni").

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După trei zile de vorbărie, la Palais Bourbon, guvernul a fost autorizat de Adunarea Naţională (331 voturi pentru; 21o contra) să continue negocierile angajate în vederea semnării unui tratat pentru Piaţa Comună. Voi reveni asupra acestei dezbateri[1].

In prima conferinţă de presă, după a doua prestare de jurămînt (de cînd e preşedinte), Eisenhower a declarat: "Trebuie o înţelegere mai bună între naţiunile libere, cu certitudinea de a fi gata să pună puterea lor militară şi economică în slujba apărării libertăţii".

Pentru ce e nevoie de asta? Atunci cînd "libertatea" este masacrată şi agonizează, ca la Budapesta, bravul Ike se gîndeşte la altceva.

De care libertate este vorba? De libertatea unei ţări dornice să scape din sclavie şi să-şi trăiască propria viaţă, sau de libertatea lui Nasser de a viola legea internaţională?

Acest strigăt în favoarea libertăţii este numaidecît

1) N-a mai putut reveni.

redus la justa lui proporţie, prin declaraţiile următoare ale preşedintelui: "Este nevoie ca, în cursul următorilor patru ani, să îmbunătăţim relaţiile între Statele Unite şi U.R.S.S.; să ajungem la nişte acorduri definitive cu sovieticii".

In acest timp, Agenţia TASS denunţă încă o dată "imperialismul" Americii şi-i pune în sarcină "răspunderile evenimentelor care ar putea să decurgă din realizarea planurilor agresive americane". (Este vorba de proiectul de a înzestra unităţile militare americane, repartizate în Europa, cu arme atomice).

Cu cît America se arată mai conciliantă - prin cuvinte şi prin inacţiune - cu atît ameninţările sovietice devin mai violente.

Se pare că, înaintea unui "acord definitiv", dorit de preşedinte, vom asista la o mică reluare a războiului rece.

In drum spre München. J.F. Dulles a declarat, în faţa Comisiei Senatului, că dacă soldaţii americani ar fi nevoiţi să lupte, în Orientul Mijlociu, ar fi mai bine ca ei să nu fie încadraţi de francezi sau de englezi. Vorbele astea n-ar fi trebuit să fie spuse, în aceste zile cînd se fac sforţări de a drege alianţa atlantică. Bravul Dulles a vrut să spună că americanii prezentau un avantaj care lipsea aliaţilor: acela de a inspira încredere arabilor. Dar nici interpretarea asta nu uşurează efectul gafei sale. Cu cît Dulles este mai bine intenţionat, cu atît gafele sale sînt mai lămurite - a scris un ziar englez[1].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

28 ianuarie

Trei zile la München (25, 26 şi 27).

M-am întors de la München. Am discutat acolo, timp de trei zile, cu trei categorii de prieteni, despre consecinţele celor trei "crize" diferite, care afectează în diferite chipuri preocupările mele şi existenţa mea: criza de la "Europa Liberă"; criza exilului românilor; şi criza Uniunii Europene Federaliste.

Criza impunătoarei staţii de radio pe care americanii au ridicat-o la München, a suferit, bineînţeles, de pe urma slăbirii politicii Statelor Unite; nu numai că exilaţii care

---

1) Se află anexat la "Jurnal" articolul lui Gr.Cafencu "Americanii şi sovieticii se înfruntă în Orientul Mijlociu", publicat în "La Vie Française", la 25 ianuarie.

vorbesc ţărilor respective, la radio au fost lăsaţi în incertitudine, dar şi funcţionarii americani, care conduc şi controlează emisiunile, au fost lăsaţi în seama politicii Departamentului de Stat şi a Casei Albe.

Această nedumerire a luat, după evenimentele din Ungaria, un caracter dramatic. U.R.S.S.-ul a concentrat focurile asupra "Europei Libere", acuzînd această agenţie de a fi uneltit şi încurajat tulburările de la Varşovia şi de la Budapesta. Refugiaţii unguri abundă în acelaşi sens, dar pentru alte motive: decepţionaţi, descurajaţi, revoltaţi de carenţa Occidentului, ei au învinuit staţia de la München de a fi întreţinut,în ţara lor, speranţe înşelătoare. Călăii împreună cu victimele îşi unesc glasurile pentru a da liber frîu mîniei şi dezamăgirii lor. Antiamericanii cam de pretutindeni, fericiţi de a putea să profite de acest prilej, fac cor cu nemulţumiţii.

Consiliul Europei începuse o anchetă (am primit o scrisoare în această privinţă), iar cancelarul Adenauer, alarmat de numeroase reclamaţii, se vedea obligat să ia poziţie şi să facă declaraţii, exprimînd unele rezerve cu privire la temeiul unora dintre emisiunile americane.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate aceste proteste n-ar avea nici o importanţă, dacă America ar şti exact ce vrea. "Administraţia" de la Washington n-ar avea nici o greutate dacă ar sprijini, "libera instituţie" a "Europei Libere", făcînd să tacă criticile şi învinuirile. Dar cu grandioşii bolnavi[1)] care se găsesc în fruntea Statelor Unite, nimeni nu mai ştie unde se află, iar mai puţin decît oricine, nu ştie nici Radio "Europa Liberă". Trebuie să mergem înainte? Să fie lăsaţi să vorbească "liber" exilaţii şi să continue dezvoltarea "ofensivei psihologice", din care Dulles promitea odinioară să vadă decurgînd atîtea avantaje? Trebuie să fie pusă o surdină războiului cuvintelor? Trebuie atenuată impetuozitatea exilaţilor? Trebuie căutate alte formule de compromis?

Spre deosebire de "Vocea Americii", care este o instituţie de stat şi care transmite un program oficial, "Europa Liberă" este, în principiu, o organizaţie particulară, alimentată cu dolari de o altă organizaţie, tot particulară ("Cruciada pentru libertate") şi al cărei scop este de a permite re-

1) Eisenhower şi Dulles.

fugiaţilor din diferitele ţări răsăritene să vorbească compatrioţilor lor, peste obstacolul Cortinei de Fier. In realitate este o instituţie mixtă care se bucură de oarecare autonomie, dar care totuşi este strict controlată de diferitele servicii americane de politică externă şi de securitate. Exilaţii care sînt în slujba "Europei Libere" lucrează sub direcţia şefilor americani, care primesc şi ei, la rîndul lor directive politice, din Statele Unite, prin intermediul Oficiului Central al Europei Libere, din New York. Aceste directive apar mai precise, atunci cînd şi politica americană îşi fixează obiective precise; dar ele devin mai şterse, atunci cînd Washingtonul este mai perplex şi şovăie între diferitele drumuri. Putem spune că astăzi totul înoată în voia valurilor.

Pentru a fi drept, trebuie spus că unii colaboratori externi, ca mine, n-au fost niciodată molestaţi, nici chiar prin cea mai mică indicaţie, sau prin cea mai mică observaţie, pornită fie de la München, fie de la centrala din New York. M-am bucurat totdeauna - şi iată, au trecut de atunci şase ani - de cea mai deplină libertate a cuvîntului şi a expresiei politice. De aceea, nu mi-ar sta bine să critic controlul care, în definitiv, este firesc şi chiar necesar, pe care americanii îl exercită asupra miraculosului aparat de comunicaţie, pe care l-a pus la dispoziţia noastră. (Instalaţiile de la München sînt o capodoperă de organizare tehnică). Personal, nu mă pot plînge nici de perioada de timiditate şi de şovăială, prin care trec astăzi aceşti oameni. Cu cît le lipsesc mai mult "doctrina" necesară activităţii lor politice, cu atît mai mult ei par a face apel la aceia în al căror bun simţ au încredere. Astfel, de cîteva luni, mi s-a cerut să sporesc numărul emisiunilor mele, de la 4, la 6, iar acest lucru s-a petrecut chiar în perioada cea mai tulbure a evenimentelor din Polonia şi Ungaria. Niciodată declaraţiile mele - în care nu-mi îndulcesc cuvintele - n-au suferit nici cea mai mică cenzură. A fost,din partea americanilor, o dovadă de foarte largă înţelegere.

Totuşi, în timpul din urmă, am simţit la prietenii mei de la "Europa Liberă", un fel de nevoie de a pune la punct unele principii şi o doctrină politică pe care evenimentele revoluţionare, din lunile trecute, le-au pus la grea încercare. Este una dintre motivele pentru care am fost invitat, în mai multe rînduri, de a veni să-i văd. Nu e vorba de activitatea mea,

ci de ansamblul celor destinate postului de radio "Europa Liberă".

Am avut multă plăcere discutînd cu doi dintre diriguitorii programelor politice: cu Griffith şi Henze. Amîndoi sînt tineri, inteligenţi şi par hotărîţi să ajute instituţia să treacă prin greul ceas de acum, menţinîndu-i activitatea, cu toate că, în aceste zile de furtună, busola pe care le-a dat-o patria lor americană bate cîmpii.

Situaţia cea mai stringentă mi s-a părut a fi în relaţiile dintre instituţie şi funcţionarii exilului. In timp ce conducătorii americani sînt obligaţi să se bizuie în executarea sarcinii lor, pe politica - sau pe lipsa de politică - a Washingtonului, cu privire la răsăritul European, exilaţii nu ascultă decît ceea ce li se pare a fi dorinţele, îndemnurile şi aspiraţiile ţărilor respective. De aci, mai ales în aceste vremuri grele, cînd directivele sosite de peste Ocean sînt şovăitoare, în raport cu "revoluţiile" naţionale din spatele Cortinei de Fier, decurge o opoziţie constantă între prudenţa unora şi impetuozitatea altora.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La "desk"-ul [1] românesc, această opoziţie se agravează prin faptul că şeful echipei ţării româneşti nu este un român sută la sută (este un evreu din România, devenit cetăţean britanic) şi că, în această situaţie, omul este lipsit de scrupule patriotice şi crede că e mai înţelept şi mai conform cu interesul său să urmeze conştiincios linia americană, decît să se facă purtătorul de cuvînt al alarmaţilor şi al pretenţiilor colegilor săi români. Tînărul este abil şi_şi cunoaşte bine meseria. Dar are o oarecare suficienţă, care unită cu lipsa de calificare naţională, exasperează pe colegii săi de "desk". Intrigile obişnuite în lumea exilului, amestecîndu-se în acest imbroglio, aproape că au reuşit să-i zdruncine poziţia faţă de americani. Dar revoluţia ungară l-a consolidat din nou, fiindcă radio "Europa Liberă" are nevoie de oameni prudenţi,pentru a duce la bun sfîrşit sarcina ce-i revine,în aceste zile.Din cauza asta, tulburarea coloniei româneşti a crescut.Faptul de a avea în fruntea emisiunilor româneşti un om atît de puţin reprezentativ al intereselor naţionale, tocmai acum, cînd toate ţările noastre

---

1) Tribuna de radio.

ar trebui să fie în fierbere, slujeşte ca pretext unora şi altora, pentru a se intensifica pornirea împotriva şefului de "desk".

Mă găseam aşadar, chiar de la sosire, într-un vespar. Noël Bernard - este numele de împrumut al tînărului israelit - m-a compleşit cu amabilităţi, oferindu-mi dineuri şi recepţii, unde am întîlnit toată elita statului major al staţiei de radio şi cîteva notabilităţi ale oraşului. Membrii secţiei româneşti mă întîlneau pe la colţuri, pentru a-mi şopti durerile lor. Diferendul politic a izbucnit asupra punctului următor: trebuie susţinută teza liberalizării, sau teza eliberării?Pentru ca să nu pară nişte instigatori şi nişte uneltitori de revoluţie (aşa cum îi acuză sovieticii), conducătorii de la "Europa Liberă" preferă să acorde sprijinul lor cauzei lui Gomulka, mai mult decît lui Imre Nagy. Compromisul acceptat de Moscova prezintă - după părerea lor - unele avantaje, în împrejurările de faţă, comparativ cu teza extremă care nu s-ar putea impune decît prin vărsări de sînge. Acest criteriu este cu atît mai plauzibil, cu cît americanii par hotărîţi să nu-şi amestece sîngele cu acela al luptătorilor pentru libertate. Exilaţii, dimpotrivă, preferă să susţină ideia eliberării, aşa cum preconizase revoluţia din Ungaria; ei strîmbă din nas, în faţa încercării de a admite un compromis în privinţa comunismului. (Această controversă doctrinară exista înainte de revoluţia ungară; consecinţele acestei revoluţii ungureşti, carenţa Occidentului şi învinuirile luptătorilor unguri, părăsiţi în trista lor soartă; toate aceste evenimente ale căror consecinţe, împotriva "Europei Libere", au fost violente, aveau să confirme şi să întărească politica prudenţei. Este motivul pentru care compatrioţii mei aşteptau vizita noastră).

Trebuie să mărturisesc că problema nu mi se pare susceptibilă de a fi soluţionată printr-o discuţie teoretică. E sigur că ceea ce postul de la München, în ansamblu, trebuie să susţină, este eliberarea statului, atît de sovietism, cît şi de comunism. Este ceea ce am căutat să demonstrez în articolele mele. "Liberalizarea" nu este un scop în sine. Occidentul nu o poate preconiza şi nici accepta, ca pe o soluţie a tragediei din ţările de la răsărit. O liberalizare cît mai puţin reuşită şi acceptată de nişte popoare resemnate, supărate de laşitatea

Occidentului şi de slăbiciunea principiilor şi convingerilor ideologice, ar întări comunismul şi puterea sovietică, în detrimentul Răsăritului, ca şi în acela al Vestului european.

Nu trebuie să ne înclinăm şi nici să facem tranzacţii cu principiile. Nu Occidentul este acela care să joace de bucurie în faţa titoismului şi comunismului naţional; Occidentul trebuie să apere integral cauza libertăţii. (Cele trei condiţii ale lui Nagy: alegeri libere, desprinderea din Pactul de la Varşovia şi reîntoarcerea la Europa).

Acestea nu însemnează că trebuie să împingem lucrurile pînă la revoltă, atunci cînd nu poate fi susţinută o mişcare. De asemenea, nu însemnează nici că rezultatele obţinute de Gomulka, în Polonia, n-ar merita să fie comentate cu interes şi cu simpatie. Aci este vorba nu de reforme preconizate de Moscova, ci de o primă izbîndă a voinţei naţionale asupra dominaţiei sovietice; această victorie n-a fost posibilă, pentru că a tăiat adînc în regimul comunist. Făcîndu-şi profesia de credinţă comunistă, Gomulka a insistat asupra nevoii de a vorbi "limbajul adevărului şi al realităţii". Acest efort de a ieşi din minciună însemnează ruptura conştienţă sau inconştientă, nu numai cu Moscova, ci şi cu dogmele marxism-leninismului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru nişte oameni inteligenţi, se află aci multă materie pentru a fi dezvoltată radiofonic.

Este ceea ce am căutat să demonstrez, într-o cuvîntare în faţa membrilor "desk"-ului românesc (compus din 2o de compatrioţi) şi în conversaţiile mele cu conducătorii americani. In măsura în care o astfel de linie va fi adoptată, va fi posibil să ne gîndim la direcţia "desk"-ului, pentru a-i da un caracter mai autentic naţional. Pentru moment, radio "Europa Liberă", zguduit de evenimentele din Ungaria, trăieşte încă sub semnul prudenţei şi al fricii.

In ceea ce priveşte divizările dintre români, acestea mi se par mai puţin adînci, în Germania, decît în alte locuri. Faptul se datoreşte întîmplării că numitul "Comitet Naţional" n-are decît un singur aderent, pe bietul consul Gallin[1] (izolarea sa politică şi natura lui blîndă incită pe Gallin să

1) Fratele şefului de cabinet al lui Mihai Antonescu.

facă jocul românesc, fără nici o rezervă: m-a primit la gară, s-a grăbit să mă conducă la ministrul Stein şi a participat la toate reuniunile unde aveam să vorbesc). Cît despre ceilalţi români, aceştia fac parte din organizaţii diferite, legate prin şefii lor într-o "federaţie" condusă de Racoveanu. Elementul fost-legionar este larg reprezentat. M-am bucurat de ospitalitatea generalului Ion Gheorghe, care m-a primit cu cordialitate. Am vorbit la biserica românească,în faţa întregii colonii a exilaţilor noştri, după preotul Vasilovschi. (...)

In sfîrşit, am putut să iau contact cu unii membri ai "Europa-Union" pentru a vorbi despre diviziunile adînc nemulţumitoare ale federaliştilor. Contele Stauffenberg, fratele viteazului ofiţer care a ratat atentatul contra lui Hitler (şi care şi-a pierdut doi fraţi, în această groaznică aventură) a fost oaspetele meu, la un dejun. E un bărbat frumos (aşa cum au fost şi fraţii lui, plin de idealism, de distincţie şi de curaj).

29 ianuarie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Azi e marţi. Ziua de marţi a fost, de-a lungul vieţii noastre, o zi de primire. La Moscova, marţi erau marile "ceaiuri"; tot marţi la New York, "The Tuesday Panel" (Convorbirile de marţi).

Voi împlini în această noapte 65 de ani. Voi primi aniversarea mea în pat, hotărît să nu mă ridic, pentru a-mi odihni bătrîna mea inimă, care cu greu îşi urmează aprigile cărări ale vieţii.

Odihnă, dar nu destindere: la căpătîiul meu, sub pernă, se află caietul notelor mele. (...)

(Menţiune autografă a doamnei Blanche Grigore Gafencu)

"Moartea lui Grigore Gafencu, astăseară, la orele opt şi jumătate, la a 65-a aniversare a vieţii sale".

B.C.U. Cluj-Napoca
Nr. inv. 8846/2014